

MINISTERUL EDUCAȚIEI
ȘI CERCETĂRII
AL REPUBLICII MOLDOVA

UNIVERSITATEA
„ALEXANDRU IOAN CUZA”
din IAȘI

Lucrări științifice

**SIMPOZIONUL ȘTIINȚIFIC CU
PARTICIPARE INTERNAȚIONALĂ
AL TINERILOR CERCETĂTORI**

EDIȚIA A XXIII-a

(11 – 12 aprilie 2025)

Vol. II

**Republica Moldova
Chișinău, 2025**

MINISTERUL EDUCAȚIEI
ȘI CERCETĂRII
AL REPUBLICII MOLDOVA

UNIVERSITATEA
„ALEXANDRU IOAN CUZA”
din IAȘI

SIMPOZIONUL ȘTIINȚIFIC CU PARTICIPARE INTERNAȚIONALĂ AL TINERILOR CERCETĂTORI

EDIȚIA A XXIII-a

11-12 aprilie 2025

Volumul II

Chișinău, Republica Moldova

CZU 082=00
S 58

Lucrări științifice ale simpozionului științific cu participare internațională al tinerilor cercetători, ediția a XXIII-a, 11-12 aprilie, 2025.

Copyright 2025

Editori:

Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova. Adresa: Republica Moldova, mun. Chișinău, str. Mitropolit Gavriil Bănulescu-Bodoni, 61, MD-2005, Telefon: + 37322224128, Fax: +37322221968, www.ase.md

Toate drepturile sunt rezervate

Editorii nu sunt responsabili pentru conținutul lucrărilor științifice publicate și nici de opiniile autorilor prezentate în acest Volum.

DESCRIEREA CIP A CAMEREI NAȚIONALE A CĂRȚII DIN REPUBLICA MOLDOVA

Simpozionul Științific cu participare internațională al Tinerilor Cercetători :

Ediția a 23-a : 11-12 aprilie 2025, Chișinău : Lucrări științifice / comitetul științific:

Cociug Victoria (președinte) [et al.]. – Chișinău : SEP ASEM, 2025 – . – ISBN 978-9975-168-35-9.

Cerințe de sistem: PDF Reader.

Vol. 2. – 2025. – 360 p. : fig., tab. color. – Antetit.: Ministerul Educației și Cercetării al Republicii Moldova, Academia de Studii Economice a Moldovei [et al.]. – Texte : lb. rom., engl., fr., etc. – Rez.: lb. rom., engl., rusă. – Referințe bibliogr. la sfârșitul art. –

ISBN 978-9975-168-37-3 (PDF).

082=00

S 58

ISBN 978-9975-168-37-3 (PDF).

DOI: <https://doi.org/10.53486/sstc2025.v2>

©Academia de Studii Economice din Moldova

©Editura ASEM, 2025

Acest volum include lucrările științifice prezentate la simpozionul științific cu participare internațională al tinerilor cercetători, ediția XXIII, 11-12 aprilie 2025, care s-a desfășurat în cadrul Academiei de Studii Economice din Moldova (ASEM), Chișinău, Republica Moldova.

COMITETUL DE ORGANIZARE

TURCANU ALEXANDRA, *studentă, gr. D-212; facultatea Economie Generală și Drept, ASEM*

GÎNDEA GABRIELA, *studentă, gr. EG-221, facultatea Economie Generală și Drept, ASEM*

OJOVAN ROMANIȚA, *studentă, gr. FB-223 eng., facultatea Finanțe, ASEM*

IZURIC MIHAELA, *studentă, gr. FB221, facultatea Finanțe, ASEM*

BULGAC NICOLAI, *masterand, Finanțe Publice și Fiscalitate; Școala Masterală de Excelență în Economie și Business, ASEM*

LOZOVAN NICOLETA, *studentă, gr. BA 232, facultatea Business și Administrarea Afacerilor, ASEM*

CHIRILA DIANA, *studentă, gr. BA 232, facultatea Business și Administrarea Afacerilor, ASEM*

NISTOR NICOLETA, *studentă, gr. MRU-221, facultatea Business și Administrarea Afacerilor, ASEM*

ȘINCARENCO ANA, *studentă, gr. TAP 241, facultatea Business și Administrarea Afacerilor, ASEM*

TEAȘCO ECATERINA, *studentă, gr. SHT 222, facultatea Business și Administrarea Afacerilor, ASEM*

TALPĂ ALEXANDRU, *student, gr. MKL-231, facultatea Business și Administrarea Afacerilor, ASEM*

OSMATESCO DARIA, *studentă, gr. MKL-235, facultatea Business și Administrarea Afacerilor, ASEM*

ȘOTROPA IULIAN, *student, gr. CIB-221, facultatea Tehnologii Informaționale și Statistica Economică, ASEM*

DĂNILĂ DANIELA, *studentă, gr. CON 233, facultatea Contabilitate, ASEM*

LOGHIN DANIELA, *studentă, gr. Gr. CON 233, facultatea Contabilitate, ASEM*

ZORILĂ ANA-MARIA, *studentă, EMREI 222, facultatea Relații Economice Internaționale, ASEM*

ȘARGAROVSKI ANASTASIA, *studentă, gr. EMREI 241, facultatea Relații Economice Internaționale, ASEM*

MOSCALU DANIELA, *studentă, specialitatea EGCE, facultatea Științe Economice și Administrație Publică, USV Suceava*

BOTNARI ANDREEA, *studentă, specialitatea EGCE, facultatea Științe Economice și Administrație Publică, USV Suceava*

COMITETUL ȘTIINȚIFIC ȘI MODERATORII SECȚIUNILOR

COCIUG VICTORIA, *dr., conf. univ., Prorector pentru cercetare și parteneriate – Președinte*, ORCID 0000-0001-8114-4644

TIMOFEI OLGA, *dr., conf. univ., Serviciul de Organizare a Evenimentelor Științifice, Direcția de Cercetare, Dezvolare și Inovare*, ORCID 0000-0002-2201-9496

ROMANOVA ANASTASIA, *dr., conf. univ., Specialist Principal, Serviciul de Organizare a Evenimentelor Științifice, Direcția de Cercetare, Dezvolare și Inovare*, ORCID 0000-0003-2683-9827

SOLOMATIN ALA, *dr., conf. univ., facultatea Business și Administrarea Afacerilor, ASEM*, ORCID 0000-0002-2095-6996

RAILEAN ELENA, *dr., conf. univ., facultatea Business și Administrarea Afacerilor, ASEM*, ORCID 0000-0001-5205-7971

SAHARNEANU LILIANA, *asist. univ., facultatea Business și Administrarea Afacerilor, ASEM*, ORCID 0000-0003-1763-4694

FEDORCIUCOVA SVETLANA, *dr., conf. univ., facultatea Business și Administrarea Afacerilor, ASEM*, ORCID 0000-0003-1996-0873

BULICAN ADRIAN, *dr., conf. univ., facultatea Business și Administrarea Afacerilor, ASEM*, ORCID 0000-0002-1249-5341

NEGRU ION, *dr., conf. univ., facultatea Business și Administrarea Afacerilor, ASEM*, ORCID 0000-0003-0055-7805

IORDACHI SILVIA, *dr., conf. univ., facultatea Business și Administrarea Afacerilor, ASEM*, ORCID 0000-0003-0239-0009

HĂBĂȘESCU MARIANA, *asist. univ., facultatea Business și Administrarea Afacerilor, ASEM*, ORCID 0000-0003-2042-3265

CIOBU STELA, *dr., conf.univ., facultatea Finanțe, ASEM*, ORCID 0000-0002-2542-0955

ȘAVGA GHENADIE, *dr., conf.univ.; facultatea Business și Administrarea Afacerilor, ASEM*, ORCID 0000-0003-3915-0359

LOPOTENCO VIORICA, *dr. hab., conf. univ., facultatea Finanțe, ASEM*, ORCID 0000-0003-1296-1995

MISTREAN LARISA, *dr., conf.univ.; facultatea Finanțe, ASEM*, 0000-0002-4867-937X

CHICU NADEJDA, *dr., conf. univ., facultatea Finanțe, ASEM*, ORCID 0009-0009-3573-4809

DZIUBEȚCAIA TATIANA, *dr., conf. univ., facultatea Finanțe, ASEM*, ORCID 0000-0002-9592-3240

VACULOVSCI DORIN, *dr., conf. univ., facultatea Business și Administrarea Afacerilor, ASEM*, ORCID 0000-0002-1500-0113

BAIEȘU MARINA, *dr., conf. univ., facultatea Business și Administrarea Afacerilor, ASEM*, ORCID 0000-0003-1274-6347

IGNATIUC DIANA, *dr., conf. univ., facultatea Business și Administrarea Afacerilor, ASEM*, ORCID 0000-0002-8229-8941

BARBĂNEAGRĂ OXANA, dr., conf. univ., facultatea Business și Administrarea Afacerilor, ASEM, ORCID 0009-0008-2567-0170

COJOCARU VLADLEN, dr., conf. univ., facultatea Economie Generală și Drept, ASEM, ORCID 0009-0001-8651-260

GRÂU-PANȚUREAC MARIA, dr., conf. univ., facultatea Economie Generală și Drept, ASEM, ORCID 0009-0002-3274-7291

CODREANU ALINA, lector univ., facultatea Economie Generală și Drept, ASEM, ORCID 0000-0001-9996-7630

CHICU OLGA, asist. univ., facultatea Tehnologii Informaționale și Statistica Economică, ASEM, ORCID 0009-0007-3885-3825

TACU MARIANA, asist. univ., facultatea Tehnologii Informaționale și Statistica Economică, ASEM, ORCID 0009-0003-0779-7235

HÎRBU EDUARD, dr., conf. univ., facultatea Tehnologii Informaționale și Statistica Economică, ASEM, ORCID 0000-0002-3281-7280

BAJAN MAIA, dr., conf. univ., facultatea Contabilitate, ASEM, ORCID 0000-0001-6903-8275

CARAMAN STELA, dr., conf. univ., facultatea Contabilitate, ASEM, ORCID 0000-0003-1523-7126

MELNIC GEORGETA, dr., conf. univ., facultatea Contabilitate, ASEM, ORCID 0000-0003-3876-5394

POPA MARINA, dr., conf. univ., facultatea Relații Economice Internaționale, ASEM, ORCID 0000-0001-7668-2309

PÎRLOG ANGELA, dr., conf. univ., facultatea Relații Economice Internaționale, ASEM, ORCID 0000-0003-1137-1555

DRAGOMIR BĂLĂNICĂ CARMELIA, dr., conf. univ., Universitatea "Dunărea de Jos" Galați, ORCID 0000-0002-7537-9217

RADU PETRARIU, dr., conf. univ., Decan, Facultatea de Relații Economice Internaționale, Academia de Studii Economice din București

ILIE ANCA GABRIELA, prof. univ., dr. hab., Academia de Studii Economice din București, ORCID 0009-0003-6295-0159

BENEA-POPUȘOI, dr., conf. univ., facultatea Relații Economice Internaționale, ASEM, ORCID 0000-0001-9102-9682

DODU-GUGEA LARISA, dr., conf. univ., facultatea Relații Economice Internaționale, ASEM, ORCID 0000-0003-4677-7053

CIMPOIEȘ LILIANA, dr., conf. univ., facultatea Relații Economice Internaționale, ASEM, ORCID 0000-0003-4677-7053

GHILEȚCHI ZORINA, drd., facultatea Relații Economice Internaționale, ASEM, ORCID 0000-0002-1013-752

LUPAN MARIANA, dr., conf.univ., USV Suceava, ORCID0000-0002-2256-8276

POPESCU MIHAI, dr., conf.univ., USV Suceava

NĂSTASE CARMEN EUGENIA, prof. univ., dr. hab., USV Suceava, ORCID 0000-0002-1660-2087

BALAN ALIONA, *dr., conf.univ., facultatea Business și Administrarea Afacerilor, ASEM,*
ORCID 0000-0003-0094-7272

BUCOS TATIANA, *dr., conf.univ., facultatea Business și Administrarea Afacerilor, ASEM,*
ORCID:0000-0001-6448-6001

ABRAMIHIN CEZARA, *dr., conf. univ., facultatea Business și Administrarea Afacerilor, ASEM,*
ORCID 0000-0001-9657-2481

ȚURCAN GALINA, *dr., lector univ., facultatea Business și Administrarea Afacerilor, ASEM,*
ORCID 0000-0002-7360-2761

ANDRONATIEV VICTOR, *dr., conf. univ., facultatea Tehnologii Informaționale și Statistica Economică, ASEM,*
ORCID 0000-0002-0294-457X

CATRUC ADRIANA, *asist. univ., facultatea Tehnologii Informaționale și Statistica Economică, ASEM,*
ORCID 0000-0002-9024-8610

RUSU DJULIETA, *dr., conf. univ., facultatea Relații Economice Internaționale, ASEM,*
ORCID 0000-0002-1716-4891

CUPRINS

SECȚIUNEA 7. RESURSE UMANE, AFACERI PUBLICE ȘI COMUNICARE

THE ROLE OF EQUITY PERCEPTIONS IN SALARY SATISFACTION	15
<i>CHIPRISEAN Maria, studentă, specialitatea: Contabilitate</i>	
<i>LOGHIN Daniela, studentă, specialitatea: Contabilitate</i>	
THE PERSONALITY OF A LEADER	19
<i>CRIGAN Mariana, studentă, specialitatea: Finanțe și Bănci</i>	
<i>COCIUG Ludmila, studentă, specialitatea: Finanțe și Bănci</i>	
COMPULSIVE BUYING BEHAVIOR: PSYCHOLOGICAL MECHANISMS AND SOCIAL IMPLICATIONS	23
<i>DĂNILĂ Daniela, studentă, specialitatea: Contabilitate</i>	
<i>MANOLIE Andreea, studentă, specialitatea: Contabilitate</i>	
MODERN TRENDS IN HUMAN RESOURCE MANAGEMENT: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES IN THE ERA OF MILLENNIALS AND GENERATION Z	27
<i>MELNICOVA Anastasia, studentă, specialitatea: Business și Administrare</i>	
STAFF TRAINING AND EDUCATION.....	31
<i>POSTOLACHE Alexandrina, studentă, specialitatea: Business și Administrare</i>	
SOCIAL LOAFING- ESSENCE AND STRATEGIES TO OPTIMIZING GROUP PERFORMANCE.....	35
<i>LUCHIAN Valeria, studentă, specialitatea: Contabilitate</i>	
<i>SCHIȚA Ecaterina, studentă, specialitatea: Contabilitate</i>	
ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN HUMAN RESOURCES: OPPORTUNITY OR RISK?	39
<i>URSU Domnița, studentă, specialitatea: Business și Administrare</i>	
THE ART OF THE JOB INTERVIEW IN HUMAN RESOURCES.....	43
<i>CALALB Djulieta, studentă, specialitatea: Business și Administrare</i>	
THE IMPACT OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE ON THE RECRUITMENT AND SELECTION PROCESS.....	46
<i>PÎRLOG Valeria, studentă, specialitatea: Business și Administrare</i>	
EMPLOYEE MOTIVATION STRATEGIES BY GENERATION: A COMPARATIVE ANALYSIS BETWEEN GENERATION X, MILLENNIALS AND GEN Z.....	48
<i>PORCESCU Ana, studentă, specialitatea: Business și Administrare</i>	
SECȚIUNEA 8. ASPECTE TEORETICE ȘI PRACTICE DE PROMOVARE A VALORILOR ECONOMICE ÎNTR-O ECONOMIE NAȚIONALĂ	
REPUBLIC OF KOREA: ECONOMIC PERFORMANCE AND THE ROLE OF CENTRALIZED REGULATION.....	53
<i>RADU Jesica-Gabriela, studentă, specialitatea: Economie</i>	
DYNAMICS OF MOLDOVA'S EXPORTS: ANALYSIS AND TRENDS	57
<i>PLOPA Silviu, student, specialitatea: Economie</i>	

THE SOLOW MODEL OF ECONOMIC GROWTH FOR DEVELOPING COUNTRIES	61
<i>CASIAN Cătălin, student, speciality: Econometrics & Operations Research</i>	
POLICIES FOR ECONOMIC DEVELOPMENT IN THE CONTEXT OF TERRITORIAL COMPETITION	64
<i>PÎNZARU Patricia-Cătălina, studentă, specialitatea: Economie</i>	
SECȚIUNEA 9. ASPECTE TEORETICE ȘI PRACTICE DE PROMOVARE A VALORILOR ECONOMICE LA NIVEL MICROECONOMIC	
THE RELATIONSHIP BETWEEN YOUTH UNEMPLOYMENT AND INVESTMENTS IN EDUCATION IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA	68
<i>ANTOCI MADALINA-Mihaela, studentă, specialitatea: Marketing și Logistică</i>	
CHALLENGES AND OPPORTUNITIES FOR ENTREPRENEURS IN THE ENERGY DRINKS MARKET IN THE CONTEXT OF CONSUMER TRENDS AND INNOVATION	72
<i>MOROI Cristian, student, specialitatea: Business și Administrare</i>	
THE POWER OF DISCIPLINE AND TIME MANAGEMENT - ESSENTIAL PILLARS FOR A SUCCESSFUL CAREER	76
<i>BARBACARI Felicia, elevă, specialitatea: Finanțe și Bănci</i> <i>GHERCIU Dumitrița, elevă, specialitatea: Finanțe și Bănci</i>	
THE IMPACT OF PERSONAL DATA PROTECTION ON MARKETING STRATEGIES IN THE BANKING SECTOR	79
<i>ZAHARCO Victoria, studentă, specialitatea: Finanțe și Bănci</i>	
THE ROLE OF THE EDUCATIONAL ECOSYSTEM IN SUPPORTING STUDENTS' ENTREPRENEURIAL INITIATIVES.....	83
<i>GHEORGHIU Carolina, elevă, specialitatea: Contabilitate</i>	
EVALUATING HOW DIGITALIZATION AND THE ADOPTION OF NEW TECHNOLOGIES CAN ENHANCE EFFICIENCY AND ECONOMIC VALUE FOR COMPANIES	86
<i>SOFRONI Valeria, elevă, specialitatea: Contabilitate</i> <i>CERNAT Sorin, elev, specialitatea: Contabilitate</i>	
THEORETICAL AND PRACTICAL ASPECTS OF PROMOTING ECONOMIC VALUES AT THE MICROECONOMIC LEVEL	90
<i>POSTORONCA Cătălina, elevă, specialitatea: Contabilitate</i> <i>CHILIANCIUC Anastasia, elevă, specialitatea: Contabilitate</i>	
ELASTICITY OF DEMAND FOR EDUCATIONAL SERVICES IN THE ERA OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE	94
<i>PREPELIȚĂ Arina, elevă, specialitatea: Contabilitate</i>	
THE ROLE OF INNOVATION AND TECHNOLOGY IN SUPPORTING ECONOMIC VALUES AT THE MICROECONOMIC LEVEL IN ENTERPRISES.....	96
<i>CAVCALIUC Ionuț, elev, specialitatea: Contabilitate</i> <i>DONCĂ Ionela, elevă, specialitatea: Contabilitate</i>	

**SECȚIUNEA 10. PROBLEME ACTUALE DE MODERNIZARE A DREPTULUI NAȚIONAL
PRIN PRISMA DREPTULUI UE**

THE IMPACT OF THE CYBERBULLYING PHENOMENON ON THE FUNDAMENTAL RIGHTS OF ADOLESCENTS: RISK FACTORS AND PREVENTIVE MEASURES	101
--	------------

CEBAN Cristina, studentă, specialitatea: Drept

THE RIGHT TO EDUCATION WITHIN THE EUROPEAN INTEGRATION PROCESS: EXAMPLES OF GOOD PRACTICES.....	106
--	------------

DURLESCU Valeria, studentă, specialitatea: Drept

THE ROLE AND INFLUENCE OF WOMEN IN THE FIELD OF JUSTICE IN THE CONTEXT OF EUROPEAN UNION LAW.....	110
--	------------

BĂȚ Marcela, studentă, specialitatea: Drept

DIE ANGLEICHUNG DER NATIONALEN GESETZGEBUNG DER REPUBLIK MOLDAU AN DAS EU-ACQUIS	115
---	------------

DORUL Arina, studentă, specialitatea: Relații Internaționale și Studii Europene

JURISPRUDENTIAL DOCTRINE ON THE COMPATIBILITY OF NATIONAL LAW WITH EUROPEAN LAW	120
--	------------

PREPELIȚĂ Arina, elevă, specialitatea: Contabilitate

EFFICIENT SOLUTIONS FOR NATIONAL JUSTICE REFORM AND COMBATING CORRUPTION IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA.....	122
---	------------

LISNIC Iustin, elev, specialitatea: Contabilitate

ILASCIUC Eugeniu, elev, specialitatea: Contabilitate

SECȚIUNEA 11. INTEGRAREA ECONOMICĂ ȘI COOPERARE INTERNAȚIONALĂ

THE ROLE OF INVESTMENT IN HUMAN CAPITAL AS A KEY FACTOR IN BUSINESS DEVELOPMENT. CASE STUDY: SMALL AND MEDIUM-SIZED ENTERPRISES).....	126
--	------------

CARABADJAC Maria, studentă, specialitatea: EMREI

THE ROLE OF THE IMF IN MAINTAINING ECONOMIC STABILITY IN THE COUNTRIES OF THE WORLD AND FUTURE PROSPECTS IN THE CONTEXT OF CURRENT GLOBAL CHANGES.....	131
---	------------

UNDELEMN Natalia, studentă, specialitatea: EMREI

THE RISE OF VIETNAM FROM POVERTY TO ECONOMIC MIRACLE IN THE CONTEXT OF ITS ECONOMIC TRANSFORMATION	135
---	------------

OPREA Mihaela, studentă, specialitatea: EMREI

ARTIFICIAL INTELLIGENCE: BENEFITS AND RISKS FOR THE GLOBAL ECONOMY	139
---	------------

RENIȚĂ Mihaela, studentă, specialitatea: EMREI

PARTICIPATORY GOVERNANCE AND THE ROLE OF YOUTH IN ACCELERATING PROGRESS ON THE SDGS: AN ANALYSIS OF DEMOCRATIC INCLUSION STRATEGIES.....	145
---	------------

ȘARGAROVSKI Anastasia, studentă, specialitatea: EMREI

THE TECHNOLOGICAL ECOSYSTEM IN THE DEVELOPMENT OF BUSINESSES IN A GLOBAL COMPETITIVE ENVIRONMENT	151
<i>TIHON Viviana, studentă, specialitatea: EMREI</i>	
NON-ECONOMIC FACTORS IN WELL-BEING CREATION	155
<i>ȘPINIUC Ana, studentă, specialitatea: EMREI</i>	
THE IMPACT OF TRADE POLICY ON THE GLOBAL BUSINESS ENVIRONMENT AND THE EVOLVING DYNAMICS OF INTERNATIONAL COMMERCE	158
<i>UNDELEMN Natalia, studentă, specialitatea: EMREI</i>	
THE IMPACT OF THE IMPLEMENTATION OF THE EUROPEAN GREEN DEAL ON THE ECONOMIES OF THE EU MEMBER STATES	162
<i>COCIUG Veronica, student, speciality: Political and Economic Arts</i>	
LES BÉNÉFICES DE L'ADHÉSION À L'UE – UNE ANALYSE DE L'EXPÉRIENCE DE LA ROUMANIE ET DE LA BULGARIE.....	167
<i>TIMOFEI Nika, étudiante, spécialité: Économie-gestion</i>	
THE RIVALRY AMONG THE MAJOR ECONOMIC POWERS IN THE GLOBALISATION CONTEXT. STUDY CASE: LATIN AMERICA	171
<i>MALANCIUC Vadim, student, specialitatea: EMREI</i>	
FAIRNESS AND EQUITY IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS.....	175
<i>FLOREA Florentin-Gabriel, student, specialitatea: Managementul Sistemului Bancar</i>	
<i>FLOREA Adela, studentă, specialitatea: Merceologie și Managementul Calității</i>	
<i>BUCURICĂ Andreea-Cristina, studentă, specialitatea: Managementul Organizației</i>	
SECȚIUNEA 12. ANALIZA DATELOR – MODERATOR DE DECIZII ECONOMICE ȘI SOCIALE EFICIENTE: PERSPECTIVE TEORETICE ȘI APLICAȚII PRACTICE	
HOW LINGUISTIC DIVERSITY DRIVES INNOVATION AND GROWTH.....	181
<i>BERGHIA Iulia, studentă, specialitatea: Marketing și Logistică</i>	
<i>BYKOVNYKOVA Maria, studentă, specialitatea: Marketing și Logistică</i>	
LA DIVERSITÉ LINGUISTIQUE : UN ATOUT POUR LA COMPÉTITIVITÉ DES ENTREPRISES...	185
<i>BELITEI Ana-Maria, studentă, specialitatea: Business și Administrare</i>	
THE IMPACT OF CULTURAL DIFFERENCES ON ECONOMIC MODELS: A COMPARATIVE STUDY BETWEEN NORWAY AND GERMANY	189
<i>ALEXA Adelina, studentă, specialitatea: EMREI</i>	
SOCIAL NETWORKS AS A TOOL FOR THE PRESERVATION AND DISSEMINATION OF LANGUAGES	194
<i>BUCATINA Ecaterina, studentă, specialitatea: Marketing și Logistică</i>	
<i>KHATCHENKO Kseniia, studentă, specialitatea: Marketing și Logistică</i>	
L'INTELLIGENCE CULTURELLE: LA CLÉ DU SUCCÈS EN AFFAIRES.....	198
<i>POTÎNGA Rostislav, student, specialitatea: Marketing și Logistică</i>	

THE ROLE OF INTERCULTURALITY IN SHAPING BUSINESS COMMUNICATION WITHIN GOOGLE CORPORATION.....	202
<i>AGRIGOROAIEI Evelina, studentă, specialitatea: Economie</i>	
<i>FRIJA Laura, studentă, specialitatea: Economie</i>	
LE MK MULTILINGUE EN LIGNE DANS LES AFFAIRES.....	206
<i>BĂȚ Marcela, studentă, specialitatea: Drept</i>	
SECȚIUNEA 13. ANALIZA DATELOR – MODERATOR DE DECIZII ECONOMICE ȘI SOCIALE EFICIENTE: PERSPECTIVE TEORETICE ȘI APLICAȚII PRACTICE	
THE POTENTIAL OF DIGITAL CURRENCIES TO FOSTER FINANCIAL INCLUSION AND PROMOTE BALANCED ECONOMIC GROWTH.....	212
<i>CROITOR Cristian-Cozmin, student, specialitatea: Finanțe și Bănci</i>	
<i>POPOVICI Cristian, student, specialitatea: Finanțe și Bănci</i>	
THE APPLICATION OF LOCAL EXTREMA IN THE ANALYSIS OF MARGINAL COSTS AND PROFIT.....	216
<i>GHERB Valeria, studentă, specialitatea: Finanțe și Bănci</i>	
SALARY EXPECTATIONS AND INTEGRATION OF YOUNG PEOPLE INTO THE LABOR MARKET IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA: ANALYSIS OF SOCIO-ECONOMIC FACTORS.....	220
<i>GHERB Valeria, studentă, specialitatea: Finanțe și Bănci</i>	
PRODUCTION OPTIMIZATION UNDER LIMITED RESOURCES: APPLICATION OF CONDITIONAL EXTREMA IN ECONOMICS.....	224
<i>STERBET Anastasia, studentă, specialitatea: Contabilitate</i>	
MAXIMIZING PROFIT USING SECOND-ORDER DIFFERENTIAL EQUATIONS IN PRODUCTION FUNCTIONS.....	228
<i>JOSANU Dumitrița-Ariadna, studentă, specialitatea: Contabilitate</i>	
MULTIVARIABLE COST FUNCTIONS: ANALYSIS OF COST MINIMIZATION.....	231
<i>CARAUȘ Antonela, studentă, specialitatea: Contabilitate</i>	
APPLICATION OF PARTIAL DERIVATIVES IN MARGINAL ANALYSIS OF ECONOMIC FUNCTIONS.....	235
<i>GULII Delia, studentă, specialitatea: Contabilitate</i>	
SECȚIUNEA 14. DEZVOLTAREA INSTRUMENTELOR ȘI INSTITUȚIILOR FINANCIARE LA ETAPA ACTUALĂ	
THE ROLE OF BANKS IN PROMOTING FINANCIAL SUSTAINABILITY.....	240
<i>BUHNĂ Nadejda, studentă, specialitatea: Finanțe și Bănci</i>	
<i>BLANARI Veronica, studentă, specialitatea: Finanțe și Bănci</i>	
RECENT DEVELOPMENTS IN THE FOREIGN EXCHANGE MARKET IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA.....	245
<i>GANENCO Alexandra, studentă, specialitatea: Finanțe și Bănci</i>	

METHODS OF OBTAINING PASSIVE INCOME IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA	249
<i>TATARU Alexei, student, specialitatea: Finanțe și Bănci</i>	
<i>GANENCO Alexandra, studentă, specialitatea: Finanțe și Bănci</i>	
THE FEATURES OF INFLATION TARGETING IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA	253
<i>OJOVAN Romanița, studentă, specialitatea: Finanțe și Bănci</i>	
RESEARCH ON THE IMPACT OF THE CHANGE OF THE REFERENCE CURRENCY (FROM USD TO EUR) ON THE ECONOMY OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA	257
<i>ONESCU Marin, student, specialitatea: Finanțe și Bănci</i>	
<i>SOLOVARI-RUDEAN Artur, student, specialitatea: Finanțe și Bănci</i>	
<i>URSU Ionuț, student, specialitatea: Finanțe și Bănci</i>	
DEPOSIT POLICY IN THE NATIONAL BANKING SYSTEM.....	261
<i>PLEȘCA Anastasia, studentă, specialitatea: Finanțe și Bănci</i>	
THE EVOLUTION OF MOLDOVA'S EXTERNAL DEBT AND ITS IMPACT ON ECONOMIC STABILITY	266
<i>REBEJA Adriana, studentă, specialitatea: Finanțe și Bănci</i>	
<i>MĂMĂLIGĂ Nicoleta, studentă, specialitatea: Finanțe și Bănci</i>	
THE IMPACT OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE ON BANKING ACTIVITY IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA	270
<i>ROMÎNU Doina, studentă, specialitatea: Finanțe și Bănci</i>	
MONETARY POLICY ACTIONS RELATED TO THE CURRENT POSITION OF THE BALANCE OF EXTERNAL PAYMENTS	274
<i>SMOLEVSCHI Vlada, studentă, specialitatea: Finanțe și Bănci</i>	
CONSUMER CREDIT TRENDS IN THE CONDITIONS OF THE OVERCOMING CRISIS IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA	279
<i>SMOLEVSCHI Vlada, studentă, specialitatea: Finanțe și Bănci</i>	
AGRICULTURAL LOANS IN THE BANKING SYSTEM IN MOLDOVA: OPPORTUNITIES AND CHALLENGES FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT	285
<i>TCACI Mirela, studentă, specialitatea: Finanțe și Bănci</i>	
THE DIGITAL TRANSFORMATION OF THE BANKING SECTOR IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES.....	289
<i>GOLUBAȘ Ecaterina, studentă, specialitatea: Finanțe și Bănci</i>	
THE IMPACT OF REMITTANCE VOLATILITY ON FINANCIAL STABILITY IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA	293
<i>MACOVSKI Maria, studentă, specialitatea: Finanțe și Bănci</i>	
ALTERNATIVE INVESTMENT INSTRUMENTS IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA: OPPORTUNITIES AND RISKS	297
<i>ROȘIOR Sorin, student, specialitatea: Finanțe și Bănci</i>	
THE RECENT EVOLUTIONS IN THE MONEY MARKET OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA	301
<i>ZAIAȚ Andreea, studentă, specialitatea: Finanțe și Bănci</i>	

THE FUTURE OF TRADITIONAL BANKS AND NEW BUSINESS MODELS IN THE FINTECH ERA.....	304
--	------------

IZURIC Mihaela, studentă, specialitatea: Finanțe și Bănci

FINANCIAL INSTRUMENTS. PERSPECTIVE AND CHALLENGES.....	309
---	------------

IONIȚĂ (FLOREA) Adela, studentă, specialitatea: Merceologie și Managementul Calității

SECȚIUNEA MASTERAT
PROVOCĂRI ȘI OPORTUNITĂȚI ALE DEZVOLTĂRII ECONOMICE, SOCIALE ȘI
TEHNOLOGICE ÎN CONTEXTUL TRANSFORMĂRIILOR GLOBALE

CHALLENGES AND OPPORTUNITIES ON THE REAL ESTATE MARKET IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA	314
--	------------

ODAGIU Victoria, masterandă, specialitatea: Administrarea Afacerilor Internaționale și Euroregionale

IMPLEMENTATION OF SUSTAINABILITY IN KAUFLAND MOLDOVA PROJECTS – INVOLVEMENT MAKES THE DIFFERENCE!	318
--	------------

PARFENI Marina, masterandă, specialitatea: Managementul Proiectelor
BRIGHIDIN Irina, masterandă, specialitatea: Managementul Proiectelor

FISCAL ASPECTS IN THE THEORY OF INCOME AND CAPITAL INEQUALITY IN THE WORK OF T. PIKETTY	324
--	------------

BULGAC Nicolai, masterand, specialitatea: Finanțe Publice și Fiscalitate

THE INFRASTRUCTURE OF DIGITAL ECONOMY AND E-COMMERCE IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA	329
--	------------

BANCU Daniela, masterandă, specialitatea: Digital Business Management

CURRENT CHALLENGES IN PROJECT TEAM.....	336
--	------------

HARGHEL Dorina, masterandă, specialitatea: Managementul Proiectelor

THE IMPACT OF COVID-19 AND THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR ON TOURIST FLUCTUATIONS IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA.....	340
---	------------

IVANCENCO Laurenția, masterandă, specialitatea: Gestiunea și Dezvoltarea Turismului

FOREIGN DIRECT INVESTMENT SCREENING IN INTERNATIONAL TRANSACTIONS: MECHANISMS AND IMPLICATIONS FOR ECONOMIC SECURITY	345
---	------------

NEGOIȚA Olga, masterandă, specialitatea: Administrarea Afacerilor Internaționale și Euroregionale

REDUCING TRANSFER COSTS: FROM THE 2030 AGENDA FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT TO A TOOL FOR VALIDATING THE ECONOMIC POTENTIAL OF THE DIASPORA	352
--	------------

CHIRVAS Cristina, masterandă, specialitatea: Administrarea Afacerilor Internaționale și Euroregionale

SECȚIUNEA 7

RESURSE UMANE, AFACERI PUBLICE ȘI COMUNICARE

THE ROLE OF EQUITY PERCEPTIONS IN SALARY SATISFACTION

ROLUL PERCEPȚIEI ECHITĂȚII ÎN SATISFACȚIA SALARIALĂ

¹ CHIPRISEAN Maria, studentă, specialitatea: Contabilitate
e-mail autor: chiprisean.maria@ase.md

² LOGHIN Daniela, studentă, specialitatea: Contabilitate
e-mail autor: loghin.daniela@ase.md

^{1,2} Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova,
Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md

Abstract: This study explores the role of salary equity perceptions in shaping employee job satisfaction and motivation. Based on equity theory, it investigates how employees' views on fair compensation impact their morale and commitment within the workplace. Using a mixed-method approach, this research combines a literature review with a survey designed to measure employee perceptions of salary fairness, the impact of salary comparisons, and areas for improving equity. Key findings are expected to clarify the connection between salary equity and job satisfaction, identifying factors that strengthen fairness perceptions. By providing insights into how organizations can address perceived inequities, this study aims to support human resource strategies that foster a motivating, fair, and loyal work environment.

Keywords: equity, salary equity, equity perception, factors of equity, effects of equity

JEL CLASSIFICATION: M54, J70

INTRODUCERE

Fiecare organizație tinde să sporească productivitatea muncii și performanțele angajaților. Iar pentru aceasta e nevoie de angajați motivați și care au un grad înalt de satisfacție în muncă. În mediul organizațional contemporan, echitatea salarială are un rol crucial în satisfacția și motivația angajaților. O remunerație percepută ca fiind echitabilă nu doar că răsplătește munca depusă, ci contribuie la crearea unui mediu de lucru pozitiv, caracterizat de loialitate și angajament. Angajații tind adesea să își compare salariile cu cele ale colegilor care dețin poziții similare, și dacă aceștia sesizează inechități, aceasta poate genera demotivare și nemulțumire, afectând astfel atât performanța individuală, cât și dinamica organizațională.

Scopul acestei cercetări este de a explora relația dintre percepția echității salariale și satisfacția angajaților la locul de muncă. Studiul își propune să determine în ce măsură percepția angajaților privind corectitudinea salarizării, atât în raport cu colegii, cât și în raport cu propriile eforturi, influențează motivația și satisfacția profesională.

Metodologia cercetării. Drept bază de cercetare pentru prezentul articol au servit lucrările cercetătorilor din domeniul psihologiei și a managementului resurselor umane. Iar pentru a completa informația, a fost elaborată o cercetare care a avut drept instrument chestionarul, aplicat unui eșantion de 59 persoane.

CONȚINUT DE BAZĂ

Cuvântul *echitate* provine din limba latină, unde termenul folosit era *aequitas*, care înseamnă: dreptate, cumpătare, potrivire. Termenul *echitate* este destul de echivoc și este folosit de omul modern în foarte multe domenii și sensuri diferite: justiție, economie, educație, asistență socială, politică, cultură, mass-media, sănătate etc. În toate aceste domenii echitatea se ghidează după o serie de principii încadrate într-o etică a echității sociale (Gorincioi, 2009).

Conceptul de echitate a devenit un element central în cadrul analizei relației dintre angajați și angajatori, fiind perceput ca un factor esențial în determinarea satisfacției și motivației la locul de muncă. Mulți factori contribuie la menținerea sau creșterea satisfacției în muncă, cum ar fi mulțumirea pe care o experimentează angajații în timpul lucrului și percepția lor despre modul în care sunt tratați. În plus, componentele monetare precum salariul, beneficiile și alte avantaje sunt strâns legate de satisfacția în muncă. Satisfacția în muncă presupune un răspuns afectiv pozitiv determinat de îndeplinirea cerințelor muncii sau rezultatul unui sentiment de mulțumire obținut din prestarea muncii (Chetraru & Bolea, 2017). Satisfacția salarială este unul dintre elementele satisfacției în muncă și ține de mulțumirea angajaților în legătură cu distribuția salariului. Ea reprezintă un sentiment pozitiv față de recompensele pe care le primesc angajații de la locul lor de muncă. Satisfacția salarială are mai multe dimensiuni, printre care: satisfacția în legătură cu nivelul salariului, satisfacția ce ține de beneficii și satisfacția în raport cu creșterile salariale.

În cadrul organizațiilor, echitatea nu se referă doar la o distribuție corectă a resurselor, ci și la percepțiile individuale privind modul în care acestea sunt alocate și justificate. De menționat că angajații nu doar își compară propriul salariu cu munca pe care o fac, dar și o compară cu salariul colegilor, care fac o activitate similară. Mai mult, ei își compară salariul cu salariul angajaților care desfășoară activități similare în alte organizații. În acest sens, ar fi oportun ca salariul să fie egal și suficient (Eren & Demir, 2023).

Pentru ființa umană dreptatea, echitatea, justetea sunt foarte importante. În mod normal, indivizii sunt atenți la justetea evenimentelor și situațiilor în viața cotidiană, într-o varietate de contexte. Corectitudinea devine adeseori interesul major al unei organizații care nu dorește ca implicațiile unei incorectitudini percepute de membrii săi să aibă un impact negativ asupra atitudinilor și comportamentelor acestora la locul de muncă (Săucan & Micle, 2011).

Teoria echității a fost dezvoltată de J. S. Adams. În lucrarea sa „Towards an understanding of inequity” (1963) el afirma că echitatea, sau mai precis, inechitatea, este o preocupare omniprezentă a industriei, a muncii și a guvernului. Cu toate acestea, baza sa psihologică probabil nu este pe deplin înțeleasă. În opinia sa, dovezile sugerează că echitatea nu este doar o chestiune de a obține „o zi de plată corectă pentru o zi de muncă corectă” iar corectitudinea unui schimb între angajat și angajator nu este de obicei percepută de către primul ca o chestiune pur și simplu economică. Există un element de justiție relativă implicat care suprapune economia și stă la baza percepțiilor de echitate sau inechitate (Adams, 1963). Teoria lui Adams susține ideea că nivelul satisfacției în muncă resimțit de indivizi este legat de modul în care aceștia percep corectitudinea tratamentului în comparație cu alții. Principalele criterii de comparație sunt ilustrate în figura 1.

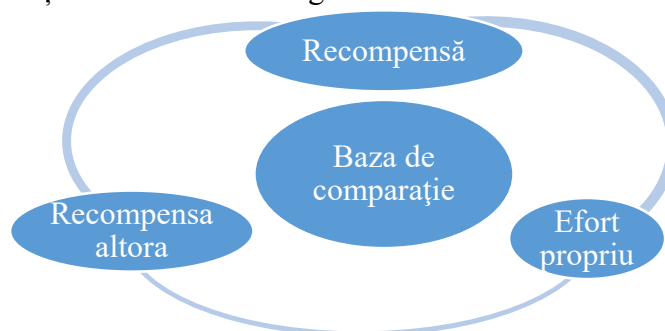

Figura 1: Criteriile de comparație a echității percepute

Sursa: Elaborată de autori

Potrivit lui Adams, indivizii tind să compare efortul propriu care include: experiența de muncă, abilitățile, munca asiduă, sacrificiul personal, cu recompensa primită atât de ei înșiși cât și de colegii lor care se manifestă prin: promovare și recunoaștere, recompense financiare (salarii, premii).

În conformitate cu teoria dată, angajații tind să fie motivați atât de factori interni, cât și de factori externi, astfel neconcordanța între așteptările privind remunerarea și realitate poate influența major atât motivația la locul de muncă, cât și comportamentul individului.

Percepția echității este esențială în formarea atitudinii angajaților față de recompensele salariale și, implicit, față de satisfacția lor la locul de muncă. Teoria echității propusă de Adams definește trei tipuri fundamentale de echitate care influențează modul în care angajații percep corectitudinea și justetea recompenselor salariale. Mai jos în tabelul 1 vom analiza legătura dintre factorii ce influențează percepția fiecărui tip de echitate și efectele lor.

Tabelul 1: Percepția tipurilor de echitate

Echitate distributivă	Echitate procedurală	Echitate interacțională
<u>Factorii de influență</u> • Compararea cu alți angajați • Asigurarea unui venit proporțional cu efortul depus • Transparența în politica de salarizare	<u>Factorii de influență:</u> • Transparența procesului de salarizare • Aplicarea uniformă a reglementărilor în rândul angajaților • Implicarea angajaților în procesul de evaluare și stabilire a salariului	<u>Factorii de influență:</u> • Respectul și tratamentul corect din partea managementului entității • Comunicarea deschisă între subalterni și superiori • Gestionarea problemelor evidențiate de către angajați
<u>Efect:</u> În cazul recompenselor corecte pentru munca, nivelul de satisfacție salarială crește, iar angajamentul față de organizație se intensifică.	<u>Efecte:</u> Transparența procesului de stabilire a salariului permite o percepție pozitivă asupra echității salariale	<u>Efecte:</u> Atitudinea corectă și respectuoasă față de angajați permite menținerea și sporirea motivației la locul de muncă.

Sursa: Elaborat de autori

Teoria Echității este un instrument de valoare pentru managerii entităților, cu ajutorul căruia ar putea crește perceperea lucrului ca un mediu în care angajații sunt tratați corect, astfel aceasta contribuind la îmbunătățirea stării morale a angajaților, a productivității și a retenției angajaților. Lipsa unor criterii clare de stabilire a salariilor poate conduce la nemulțumiri și stres organizațional.

Problemele echității și discriminării sunt neglijate, acoperite, de multe ori invizibile, ele fiind nu doar în atenția managementului care deseori apelează “codul etică” ca instrument de lucru. Deși salariații, cunoscând în general, drepturile care le revin, asta nu-i face pe cei mai mulți să reacționeze în vreun fel pentru a le revendica atunci când nu le sunt respectate. (Corcaci, 2020) Dar dacă organizația tinde spre dinamică pozitivă, eficiență și productivitate, atunci ea trebuie să pună accent pe problemele echității și a satisfacției salariale

Mai jos sunt prezentate principalele rezultate obținute în rezultatul elaborării și aplicării unui chestionar pe un eșantion de 59 de persoane angajate în câmpul muncii.

La întrebarea „Cât de mult influențează comparația cu veniturile colegilor satisfacția dumneavoastră salarială?”, majoritatea respondenților (67,8%) consideră că sunt influențați semnificativ de comparația cu veniturile colegilor, ceea ce indică o sensibilitate ridicată la echitatea salarială. Doar 10,2% dintre participanți declară că nu sunt deloc afectați de această comparație. Rezultatele obținute sugerează că pentru majoritatea respondenților satisfacția salarială este strâns legată de percepția echității. Aceasta subliniază importanța transparenței în politicile de salarizare și necesitatea existenței unui sistem echitabil de recompensare pentru a evita demotivarea angajaților.

La întrebarea: „Care dintre următoarele ar îmbunătăți cel mai mult percepția Dvs. asupra echității salariale?” au fost propuse următoarele variante de răspuns: creșterea salariului; beneficii suplimentare (asigurare, bonusuri); evaluarea corectă a performanței; posibilități mai mari de promovare. Majoritatea respondenților (79,7%) consideră că o creștere a salariului ar îmbunătăți cel mai mult percepția lor asupra echității salariale. Deci, principala preocupare a angajaților este recompensarea financiară și aceasta are un impact semnificativ asupra modului în care angajații percep echitatea la locul de muncă.

De asemenea, respondenții au fost rugați să se pronunțe în legătură cu corectitudinea salarizării în raport cu colegii. La întrebarea „Cât de corect considerați că este salariul dumneavoastră în raport cu salariul colegilor care ocupă poziții similare?” majoritatea respondenților (77,9%) a răspuns că se simte compensată corect în raport cu colegii. Totuși, un procentaj notabil (22,1%) îl constituie cei care consideră că sunt plătiți incorect sau foarte incorect. Acest lucru poate avea un impact negativ asupra moralului și motivației angajaților, subliniind necesitatea unor politici salariale transparente și a unor evaluări periodice ale salariilor pentru a asigura un sentiment de echitate și a menține un climat de lucru pozitiv.

Astfel, în baza informațiilor obținute în cadrul investigației realizate de către autori putem să conchidem că satisfacția salarială a angajaților depinde mult de perceperea echității, că recompensarea financiară, mai ales creșterea salariului, pot îmbunătăți mult percepția salariaților asupra echității salariale și că politicile salariale trebuie să fie transparente pentru a mulțumi angajații și a nu trezi bănuieli că salarizarea ar putea fi inechitabilă.

În urma cercetării realizate propunem câteva instrumente de îmbunătățire a echității legate de salarizare în organizații:

- Transparența în organizații cu privire la salariile tuturor angajaților;
- Administrarea consecventă, echitabilă, aplicată într-o manieră neutră și sensibilă la gen a salariilor;
- Comunicarea deschisă cu angajații privind performanțele și contribuțiile lor;
- Evaluarea postului pentru îmbunătățirea echității salariale. Evaluarea rolurilor și responsabilităților postului este crucială pentru a se asigura că angajații care desfășoară o muncă similară primesc compensații egale;
- Ajustarea salariului și a premiilor atunci când este cazul.

CONCLUZII

Din studiul prezentat anterior este evident că există o nevoie clară de îmbunătățire a echității salariale în rândul angajaților. Deși majoritatea se simt compensați corect, un procentaj semnificativ se simte subevaluat, ceea ce poate duce la demotivare și la scăderea performanței. Este crucial ca angajatorii să acorde o atenție deosebită acestui aspect, prin implementarea unor politici salariale transparente și echitabile, bazate pe criterii clare și obiective. Evaluarea periodică a salariilor și comunicarea deschisă cu angajații pot contribui la creșterea gradului de satisfacție și la menținerea unui climat de lucru pozitiv. Investiția în echitatea salarială nu este doar o obligație morală, ci și o strategie inteligentă pentru a atrage și reține talentele, și pentru a asigura succesul pe termen lung al organizației.

REFERINȚE:

1. Adams, J. S. (1963). Towards an understanding of inequity. *Journal of Abnormal and Social Psychology* 1(67), 422-436.
2. Chetraru, A. & Bolea, Z. (2017). Unele aspecte psihologice ale satisfacției în muncă a cadrelor didactice. *Studia Universitatis Moldaviae (Seria Științe ale Educației)*.5(105), 178-182.
3. Corcaci, G. (2020). Echitate și discriminare la locul de muncă – studiu calitativ. *Creativitatea și dezvoltarea personală: dimensiuni psihologice și filozofice*. 1, 145-149.
4. Eren, G. & Demir, R. (2023). The Effect of Perceived Pay Equity on Counterproductive Work Behaviors: The Mediating Role of Organizational Cynicism. *Ege Academic Review*, 23 (2), 219-236. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2373788>
5. Gorincioi, Iu. (2009). Rolul principiului echității sociale în democratizarea Republicii Moldova. *MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică)*, 2 (XLV), 53-61.
6. Săucan, D.-Șt. & Micle, M. I. (2011). Justiția organizațională – abordări teoretice. *Revista de Psihologie*. 57 (4), 291–300

Coordonator științific: TURCAN Galina, dr., lect. univ.,
Academia de Studii Economice din Moldova
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md
e-mail: turcan.galina@ase.md

THE PERSONALITY OF A LEADER

PERSONALITATEA LIDERULUI

¹ CRIGAN Mariana, studentă, specialitatea: **Finanțe și Bănci**
e-mail autor: crigan.mariana@ase.md

² COCIUG Ludmila, studentă, specialitatea: **Finanțe și Bănci**
e-mail autor: cociug.ludmila@ase.md

^{1,2} Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova,
Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md

Abstract. Leadership is essential to the success of modern organizations and is not an innate skill, but one developed through experience, learning and adaptation. Effective leaders are distinguished by traits such as adaptability, resilience and the ability to make decisions under pressure. Their personality directly influences the team, and trust, empathy, integrity and strategic thinking are essential to inspire and motivate. A leader not only sets the direction, but also serves as a role model of conduct and professionalism, contributing to a respectful and collaborative working environment. Understanding his impact on the team is crucial to organizational performance and stability.

Through vision, effective communication and integrity, leaders lead teams towards common goals and personal development. This integrative approach is fundamental to building an innovative and resilient organization capable of managing future challenges.

Keywords: leadership, adaptability, resilience, integrity, motivation, collaboration.

JEL CLASSIFICATION: D23, O15

INTRODUCERE

În contextul dinamic și complex al organizațiilor moderne, leadership-ul reprezintă un element fundamental pentru succesul pe termen lung. Contrar percepției populare, liderii eficienți nu sunt neapărat „conducători înnăscuți.” De cele mai multe ori, aceștia sunt persoane obișnuite care și-au dezvoltat abilitățile necesare prin experiență, învățare și adaptare la diverse circumstanțe și provocări. Adaptabilitatea, reziliența și capacitatea de a lua decizii sub presiune sunt trăsături care, adesea, se formează în timp și contribuie la consolidarea unui stil de leadership robust și de succes. Personalitatea liderului este un factor critic, având un impact direct asupra modului în care acesta poate influența și motiva echipa.

Așadar, un lider nu este doar o persoană care stabilește direcția, ci și un exemplu de conduită și profesionalism. Prin viziunea sa, integritatea demonstrată și abilitățile de comunicare, liderul inspiră și coordonează echipa, facilitând atât atingerea obiectivelor comune, cât și dezvoltarea personală și profesională a fiecărui membru. Această abordare integrativă este esențială pentru crearea unei organizații reziliente și inovatoare, capabile să facă față provocărilor viitoare.

CONȚINUTUL DE BAZĂ

Un lider este un membru al unui grup, a cărui putere și autoritate sunt recunoscute voluntar de ceilalți membri ai grupului, care sunt dispuși să-l asculte și să-l urmeze. Un lider este o persoană ale cărei acțiuni corespund prototipului unui lider în opinia celorlalți, o astfel de persoană are propriul stil, care depinde adesea de tipul de organizare, de sarcina care trebuie rezolvată. De asemenea, aceasta este o persoană care iese în evidență dintr-un grup de oameni și ocupă o poziție de conducere datorită prezenței calităților, abilităților și abilităților personale date.

Liderii au o dorință sporită de a conduce, ceea ce se manifestă în dorința de a ocupa o poziție superioară în structura unei organizații, societăți sau stat. Leadership-ul este asociat cu diferiți factori: puterea fizică, abilități speciale, conexiuni sociale, capacități financiare. Leadership-ul există peste tot: în organizații mari și mici, în afaceri și sindicate, în companii și instituții de învățământ.

Cercetarea esenței și a caracteristicilor liderului au început încă în prima jumătate a secolului trecut. Primele cercetări privind liderii și leadership-ul au fost întreprinse în jurul anului 1920 pornindu-se de la premisa că un bun lider este înăscut și nu format. Totuși, cercetările de mai târziu, au arătat că unele trăsături ale liderului eficient sunt înăscute, iar unele pot fi și cultivate pe parcursul vieții. Actualmente, înțelegerea personalității liderului și a impactului său asupra echipei reprezintă un subiect de studiu relevant pentru orice organizație care își dorește să prospere. Modul în care trăsăturile individuale și comportamentele unui lider influențează performanța colectivă nu doar că definește succesul echipei, dar contribuie și la eficiența și stabilitatea organizațională pe termen lung.

Pentru realizarea acestei cercetări, au fost utilizate diverse metode, cum ar fi analiza, sinteza, comparația, deducția. Iar studiarea literaturii științifice de specialitate a fost completată cu realizarea unui studiu practic. A fost alcătuit și aplicat un chestionar și a fost realizată analiza răspunsurilor oferite de respondenți. A permis o evaluare detaliată a modului în care leadership-ul influențează colaborarea și performanța organizațională. Această abordare metodologică a facilitat o înțelegere clară a relației dintre caracteristicile unui lider și eficiența echipei, oferind astfel o perspectivă obiectivă asupra importanței leadership-ului în mediul profesional.

Liderii sunt foarte importanți pentru grupuri și organizații, căci nici o mișcare nu poate fi inițiată pentru că îi va lipsi direcția clară, care este stabilită de lideri, dar și impulsul eficient din partea acestora. Fără lideri obținerea unor rezultate bune se datorează doar șanseii (Guțu, 2011).

Liderul posedă așa trăsături ale personalitate precum încrederea, empatia, integritatea și abilitatea de a lua decizii complexe. Aceste caracteristici reprezintă fundamentul pe care un lider eficient își construiește autoritatea și respectul. Ele nu doar inspiră membrii echipei, dar le oferă și un model de urmat, contribuind la crearea unui mediu de lucru bazat pe respect reciproc și colaborare (Borza, 2011).

Personalitatea liderului este compusă dintr-o serie de trăsături și abilități care îi conturează stilul de conducere și impactul asupra echipei.

Trăsături de personalitate:

- Adaptabilitate și flexibilitate – capacitatea de a face față schimbărilor.
- Asertivitate și dominantă – abilitatea de a impune respect fără a fi autoritar.
- Independență (nonconformism) și creativitate – generarea soluțiilor inovatoare.
- Integritate și conduită etică – respect și încredere din partea echipei.
- Încredere în sine – inspirație pentru echipă și stabilitate în crize.

Abilități:

- Capacitatea de a obține rezultate – orientarea către succes.
- Inteligență și judecată – evaluarea situațiilor și luarea deciziilor informate.
- Cunoștințe și fluența vorbirii – comunicare clară și inspirațională.

Deprinderi sociale:

- Cooperare și sociabilitate – crearea unui mediu armonios.
- Abilități administrative – gestionarea eficientă a echipei.
- Popularitate și prestigiu – recunoaștere și respect din partea colegilor (Racu & Racu, 2016).

Aceste trăsături și abilități îl transformă pe lider într-o figură respectată, capabilă să motiveze și să mențină coeziunea echipei.

Liderii autentici au neapărat anumite idei clare legate de ceea ce trebuie întreprins pentru a asigura succesul. Dar aceste idei nu sunt fixe, ci sunt permanent actualizate. Liderii autentici, de asemenea, posedă anumite valori, de care trebuie să țină seama fiecare membru al grupului. Stabilirea valorilor unui grup este o sarcină dificilă, care revine unui liderilor. Un lider autentic de asemenea posedă energie. De obicei liderii sunt persoane foarte energice, dar și transmit o energie emoțională pozitivă și celorlalți. O altă caracteristică pe care o posedă un lider autentic este inteligența. Liderii

învață și îi învață și pe alții, își prezintă ideile, valorile și opiniile, care au rol de a motiva oamenii, folosind cuvinte și mesaje ce să stimuleze dorința de acțiune a acestora (Adair & Reed, 2004).

Liderii pot fi clasificați în diverse categorii pe baza trăsăturilor lor de personalitate. Această clasificare permite o înțelegere mai profundă a modului în care caracteristicile individuale influențează stilul de conducere și impactul asupra echipelor pe care le coordonează (Ariton, 2022). În funcție de caracteristicile proprii și a relației cu membrii grupului, ai organizației, se disting următoarele tipuri de lideri:

Liderul Carismatic: Liderii carismatici sunt inspiraționali și captivanti, reușind să atragă echipa prin entuziasm și pasiune. Ei sunt capabili să inspire și să contureze o viziune clară care motivează și direcționează membrii echipei.

- Comunică o viziune puternică și motivantă, care atrage sprijinul echipei.
- Creează o atmosferă de încredere și optimism, stimulând creativitatea și inițiativa.

Liderul Democratic: Liderii democratici pun accent pe colaborare și includere, valorificând perspectivele diverse ale echipei. Acest tip de lider creează un mediu de lucru participativ, stimulând implicarea activă a membrilor.

- Încurajează colaborarea, ascultând și valorificând ideile echipei.
- Creează un sentiment de apartenență și responsabilitate, crescând implicarea activă a echipei.

Liderul Autoritar: Liderii autoritari sunt deciziși și direcți, fiind ideali în momente de criză sau când este nevoie de o direcție clară și rapidă. Aceștia se bazează pe control și eficiență, însă pot limita inițiativa și creativitatea echipei.

- Ia decizii rapide și ferme, fără consultări extinse.
- Eficient în situații de criză sau când se impune o direcție clară.

Liderul Transformațional: Liderii transformaționali sunt axați pe schimbări pozitive și dezvoltare continuă, motivând echipa prin obiective inspiraționale. Aceștia construiesc o cultură a învățării și evoluției, susținând dezvoltarea echipei pe termen lung.

- Motivează echipa prin obiective inspiraționale, aducând schimbări semnificative.
- Încurajează dezvoltarea personală și profesională, stimulând inovarea (Roșca, 2015).

Pentru a analiza atât tipurile de personalitate ale liderilor preferate de angajați, cât și personalitățile angajaților care corespund fiecărui tip de lider, am elaborat un chestionar, care a fost distribuit unui eșantion de 100 de persoane. Astfel, au fost obținute răspunsuri, care vizează identificarea corelațiilor între preferințele angajaților și tipologia de leadership cu care se identifică cel mai mult.

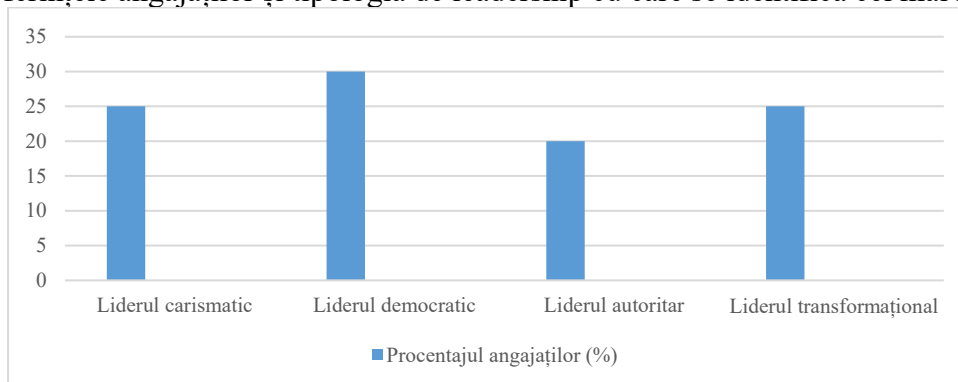

Figura 1. Distribuția preferințelor angajaților pentru tipurile de leadership (%)

Sursa: Elaborat de autori în baza chestionarului propriu privind preferințele angajaților pentru tipurile de lideri și compatibilitatea cu personalitățile acestora

Rezultatele reprezentate în figura 1, conform chestionarului, indică faptul că angajații preferă lideri care combină inspirația și colaborarea. Astfel, tipurile de lideri carismatici și democratici sunt cele mai apreciate, fiecare atrăgând aproximativ 25-30% din respondenți. Aceasta sugerează că angajații sunt motivați de o viziune clară și entuziasmantă, dar și de un mediu de lucru participativ și colaborativ.

În contrast, liderii autoritari, deși eficienți în momente de criză, sunt mai puțin favorizați, indicând o preferință generală pentru stiluri de conducere mai flexibile și mai orientate spre dezvoltare. Liderii transformaționali sunt, de asemenea, bine apreciați, ceea ce subliniază dorința angajaților de a face parte din organizații în continuă evoluție, care promovează inovația și învățarea continuă.

Conform chestionarului elaborat, am identificat tipologiile de personalitate ale angajaților în funcție de stilul de leadership pe care îl preferă.

Astfel, angajații care preferă liderii carismatici sunt adesea atrași de viziuni clare și inspiraționale. Ei simt că sunt parte dintr-o echipă cu scopuri mari, în care ideile și inițiativele sunt susținute. Liderii carismatici creează un climat pozitiv, ceea ce poate stimula performanța echipei.

Angajații care preferă stilul de leadership democratic sunt atrași de mediul de lucru participativ și consideră că au un cuvânt de spus în procesul decizional. Ei se simt apreciați și motivați să contribuie cu idei și soluții.

Liderul autoritar este preferat de angajații care caută direcție clară și rapidă, în special în momente de criză. Ei pot aprecia eficiența și capacitatea de a lua decizii ferme, chiar dacă aceasta poate limita autonomia echipei.

Angajații care preferă liderul transformațional sunt atrași de ideea de creștere continuă și de schimbări pozitive în organizație. Aceștia sunt motivați de obiective inspiraționale și își doresc să evolueze atât personal, cât și profesional.

CONCLUZII/RECOMANDĂRI

În urma analizei, este evident că personalitatea liderului joacă un rol fundamental în succesul pe termen lung al organizației. Trăsături esențiale precum empatia, integritatea și capacitatea de a inspira sunt cheia unui mediu de lucru productiv, care nu doar că stimulează colaborarea, dar și crește satisfacția angajaților. De asemenea, liderii care posedă aceste calități contribuie semnificativ la construirea unei culturi organizaționale solide, capabile să răspundă rapid la schimbările din mediul de afaceri și să mențină o reputație pozitivă.

Chestionarul realizat a confirmat faptul că angajații preferă lideri care combină abilități motivaționale și colaborative, iar această preferință se aliniază cu stilurile de leadership carismatic și democratic, care sunt văzute ca cele mai eficiente în crearea unui climat de încredere și performanță.

Astfel, personalitatea liderului nu doar că influențează direct performanța echipei, dar reprezintă și un factor esențial în menținerea unei organizații reziliente și capabile să își atingă obiectivele pe termen lung. În concluzie, un lider cu o personalitate bine definită și cu trăsături pozitive este un pilon de neînlocuit pentru succesul sustenabil al organizației.

REFERINȚE:

1. Adair, J. & Reed, P. (2004). *Nu boss, ci lider*. Editura Meteor Press, București.
2. Ariton, A. (2022). *Tipuri de leadership*. <https://medijobs.ro/blog/tipuri-de-leadership-tu-ce-fel-de-lider-esti>
3. Borza, A. (2011). *Leadershipul și creativitatea activității organizaționale*. Cluj-Napoca.
4. Guțu, A. (2011). Caracteristicile unui bun lider. *Analele Științifice ale Universității de Stat „B. P. Hașdeu din Cahul*. VII, 182-187.
5. Racu, Iu., & Racu I. (2006). Profilul psihologic al liderului eficient. *Psihologie.Pedagogie Specială. Asistență Socială*. 2, 35-41
6. Roșca, C. (2015). *Liderul transformațional carismatic*. București Tritonic

Coordonator științific: ȚURCAN Galina, dr., lect. univ.,
Academia de Studii Economice din Moldova
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md
e-mail: turcan.galina@ase.md

COMPULSIVE BUYING BEHAVIOR: PSYCHOLOGICAL MECHANISMS AND SOCIAL IMPLICATIONS

COMPORTAMENTUL COMPULSIV DE CUMPĂRARE: MECANISME PSIHOLOGICE ȘI IMPLICAȚII SOCIALE

¹ DĂNILĂ Daniela, studentă, specialitatea: Contabilitate

e-mail autor: daniela.daniela@ase.md

² MANOLIE Andreea, studentă, specialitatea: Contabilitate

e-mail autor: manolie.andreea@ase.md

^{1,2} Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova,
Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md

Abstract. *In this article, we aimed to study compulsive buying behavior, the factors that trigger this type of behavior, and the differences between normal buying and compulsive buying. We based our research on scientific articles dealing with the issue compulsive buying. General research methods were used, such as analysis, synthesis, comparison, etc. The authors also initiated practical research, which consisted of conducting an opinion poll by developing and applying a questionnaire. Shopping addiction, or compulsive buying disorder, is a behavioral condition characterized by an uncontrollable urge to shop excessively, often to escape negative emotions or boost self-esteem. Driven by dopamine's pleasure and reward effects, shopping can feel euphoric, reinforcing the habit. Although not officially classified as a mental health disorder, it affects 3% to 16% of the population, with women comprising 90% of cases. Those affected often overspend, leading to financial strain, regret, and interpersonal conflicts. Linked to anxiety and depression, shopping addiction creates a harmful cycle of distress.*

Key words: *compulsive buying behavior, compulsive buying, trigger for compulsive buying, shopping addiction.*

JEL CLASSIFICATION: D91

INTRODUCERE

În societatea contemporană, dependența de cumpărături, cunoscută și sub numele de tulburare de cumpărare compulsivă, a devenit o problemă tot mai frecventă. Aceasta depășește simpla satisfacere a nevoilor materiale, transformând actul de a face cumpărături într-o activitate recreativă sau într-un mijloc de exprimare personală. În anumite cazuri, acest comportament capătă o dimensiune excesivă, caracterizată printr-o dorință intensă și greu de controlat de a achiziționa bunuri, indiferent de utilitatea lor sau de posibilitățile financiare.

Deși poate oferi o satisfacție temporară, pe termen lung efectele cumpărării compulsive sunt negative, afectând calitatea vieții. Gestionarea eficientă a acestei tulburări implică o abordare integrată, incluzând strategii precum monitorizarea bugetului și evitarea factorilor declanșatori. Dependența de cumpărături are o prevalență semnificativă printre alte dependențe, fiind mai frecventă în rândul femeilor și atrăgând atenția crescândă a specialiștilor.

CONȚINUT DE BAZĂ

Shoppingul, procesul de cumpărare, este un proces rațional de luare a deciziilor, în care indivizii cântăresc opțiunile, iau în considerare bugetul și fac achiziții pe baza nevoilor și preferințelor lor. Pe de altă parte, dependența de cumpărături, care mai este numită și cumpărare compulsivă, cumpărare dependentă sau cumpărare necontrolată, reprezintă un comportament compulsiv și impulsiv de achiziție, care este dificil de controlat.

Cumpărarea compulsivă constituie obiectul cercetărilor de mai mult timp. Încă în anul 1924 tulburarea de cumpărare compulsivă a fost descrisă ca o formă a unui impuls reactiv sau a unei nebunii impulsive și a fost plasată în aceeași clasă cu cleptomania și piromania (Bleuler & Brill, 1924).

Dependența de cumpărături este influențată de mai mulți factori, printre care trăsăturile de personalitate precum extraversiunea (relație pozitivă) și agreabilitatea scăzută (relație negativă) (Uzarska, Czerwiński & Atroszko, 2023). Persoanele afectate de una dintre „bolile” contemporanei, tulburarea compulsivă a cumpărării, experimentează inițial euforie sau adrenalină în timpul cumpărăturilor. Dar aceste sentimente sunt urmate de regret, rușine și suferință emoțională, ceea ce poate alimenta un alt ciclu compulsiv de cumpărare.

Dependența de cumpărături este amplificată de cultura consumului, care există într-o anumită societate, de normele sociale și chiar de perioada anului. De exemplu, în perioada sărbătorilor de iarnă de obicei toți fac cumpărături mai multe și persoanele cu comportament compulsiv de cumpărare pot fi mai ușor „luate” de „valul cumpărării”.

Un alt factor declanșator al cumpărării compulsive este influența marketingului și a reclamei. Companiile investesc resurse semnificative în crearea de campanii de marketing convingătoare. Cumpărarea compulsivă este provocată mai ales de publicitatea și marketingul agresiv. Reclamele care apelează la emoții și tehnici precum efectul de ancorare stimulează dorința de cumpărare și încurajează cumpărarea compulsivă.

La sporirea dificultăților cu care se confruntă persoanele dependente de procesul de cumpărare contribuie apariția shoppingului online. Acesta poate amplifica problemele prin accesibilitatea și discreția sa, facilitând sesiuni nocturne sau spontane, cu impact financiar sever.

Printre factorii de risc care pot declanșa cumpărarea compulsivă se numără și: abuzul de substanțe nocive, care intensifică comportamentul compulsiv prin mecanisme psihologice comune; stresul familial și conflictele, care, de asemenea, cresc anxietatea, determinând cumpărăturile excesive ca metodă de evadare. În plus, singurătatea, mai ales în rândul femeilor, poate declanșa un comportament de consum exagerat pentru a compensa emoțiile negative.

Articolele tipice achiziționate de persoanele care denotă comportament de cumpărare compulsiv, includ (în ordine descrescătoare) îmbrăcăminte, pantofi, discuri, bijuterii, cosmetice și articole de uz casnic. În mod individual, articolele achiziționate de cumpărătorii compulsivi tind să nu fie deosebit de scumpe, dar mulți cumpărători compulsivi cumpără o cantitate mare de articole, ceea ce duce la cheltuieli necontrolate (Black, 2007). Achiziționarea de o cantitate impunătoare de articole ieftine poate avea ca consecință dificultatea de a economisi bani pentru cumpărarea unor mărfuri mai scumpe și mai necesare, cum ar fi frigidere, automobile sau locuințe.

Dependența de cumpărare presupune patru etape distincte. La prima etapă apare o dorință intensă de a cumpăra. La etapa a doua, individul se pregătește, alegând locul, produsele și modul în care va cheltui. Etapa a treia este marcată de o stare de euforie, ușurare și entuziasm în timpul cumpărăturilor, iar în etapa a patra apare frustrarea și dezamăgirea, cauzate în mod special de achiziționarea unui obiect inutil. Astfel, dispare euforia și re apare dorința de a cumpăra din nou. Aceste etape evidențiază faptul că procesul de cumpărare și cumpărăturile pentru cumpărătorii compulsivi sunt foarte diferite de experiența obișnuită de cumpărare a persoanelor care nu au adicția shoppingului (Murali, Ray & Shaffiullha, 2012).

Vedem, așadar, că cumpărarea normală și cumpărarea compulsivă sunt destul de diferite din perspectiva aspectelor procesului de cumpărare, putând fi comparate după următoarele criterii:

- Scop: cumpărarea normală se realizează pentru achiziționarea bunurilor și serviciilor necesare, iar cea compulsivă - pentru a face față problemelor emoționale, stresului sau plictiselii;
- Frecvență: cumpărarea normală se face ocazional sau regulat, iar cea compulsivă – frecvent și compulsiv;
- Control: în cazul cumpărării normale există capacitatea de a opri sau limita achizițiile, iar în cazul cumpărării compulsive această capacitate lipsește, pierzându-se controlul asupra cheltuielilor;

- Stare emoțională: în timpul cumpărării normale, starea emoțională este neutră sau pozitivă, iar în timpul cumpărării compulsive, persoanele simt anxietate, vină sau euforie;
- Impact asupra finanțelor: impactul variază de la minim până la moderat în cazul cumpărării normale până la stres financiar și datorii în cazul cumpărării compulsive;
- Planificare: de la bugetare și planificare până la achiziții impulsive neplanificate în cazul cumpărării compulsive;
- Probleme: în cazul cumpărării normale nu există probleme, dar în urma cumpărării compulsive pot apărea frustrarea, iritabilitatea, problemele în comunicarea și relațiile cu cei din jur.

Dependența de cumpărături reprezintă o problemă tot mai frecventă la nivel global, având un impact semnificativ asupra sănătății financiare, emoționale și sociale a persoanelor afectate. O cercetare realizată în SUA pentru a arăta amploarea și efectele acestui fenomen, dezvăluie statistici relevante:

- ✓ Se estimează că 4,9% din populația adultă globală suferă de dependența de cumpărături.
- ✓ Dependența de cumpărături a determinat 51% dintre consumatori să amâne obiective financiare, 27% au întârziat plata datoriilor, ceea ce a dus la acumularea de mai multe datorii pentru 51% dintre aceștia.
- ✓ 64% dintre cumpărătorii impulsivi online fac achiziții cel puțin o dată pe lună.
- ✓ În 2023, produsele alimentare au reprezentat principala categorie de achiziții impulsive, cu 47% dintre cumpărătorii impulsivi alegând astfel de produse.
- ✓ S-a raportat că 7,6% dintre pacienții cu dependență de cumpărături au încercat să se sinucidă, riscurile fiind mai mari în rândul femeilor, persoanelor fără sprijin familial și șomerilor (Shopping Addiction Facts And Statistics, 2004).

Astfel, poate fi observat faptul că dependența de cumpărături, în afară de frustrare și dezamăgire, poate avea consecințe grave și chiar foarte grave.

Pentru a studia mai aprofundat prezența comportamentului compulsiv de cumpărare și dependența de cumpărături, a fost elaborat și distribuit un chestionar unui eșantion de 150 respondenți. Dintre respondenți, 54,3% sunt destul de tineri, având vârstele cuprinse între 18 și 24 de ani. S-a urmărit frecvența cumpărăturilor, factorii emoționali asociați și influența stimulilor externi. Printre rezultatele relevante menționăm următoarele:

- *Cumpărare emoțională:* S-a depistat că destul de mulți respondenți apelează la cumpărături pentru confortul emoțional – 32,4% dintre persoanele chestionate fac acest lucru ocazional, iar 14,7% - frecvent.
- *Frecvența cumpărăturilor:* 25,7% dintre respondenți fac cumpărături zilnic, sugerând astfel posibile tendințe compulsive.
- *Impulsivitate:* 23,5% dintre cei chestionați cumpără impulsiv produse de care nu au nevoie.

Vedem că un număr destul de mare de persoane a recunoscut că fac uneori cumpărături doar pentru confortul emoțional și cumpără impulsiv produse.

Cumpărarea compulsivă poate avea multiple efecte negative asupra vieții personale, financiare și sociale. La nivel psihologic, aceasta provoacă anxietate și depresie, deoarece plăcerea temporară este urmată de îngrijorări legate de cheltuieli excesive, tensiuni familiale și izolare. Relațiile pot fi afectate din cauza datoriilor financiare și a neglijării partenerului, ceea ce duce la resentimente și singurătate. Din punct de vedere financiar, cheltuielile necontrolate generează datorii mari, adesea pe carduri de credit sau prin împrumuturi (Guo, Liang & Wang, 2023).

Comportamentul compulsiv de cumpărare poate avea efecte negative atât la nivel individual, cât și societal. Astfel, la nivel social, cumpărarea compulsivă poate perpetua o cultură a consumerismului și a degradării mediului. Doar prin monitorizarea obiceiurilor noastre care țin de procesul de cumpărare și luare deciziilor conștiente, putem reduce impactul negativ asupra mediului și promova modele sustenabile de consum.

Venim cu anumite recomandări, care ar putea elimina comportamentul compulsiv de cumpărare sau minimiza efectele acestuia:

- De identificat și depășit factorii declanșatori ai cumpărării compulsive. Pentru aceasta trebuie urmărite și controlate emoțiile.
- De făcut o pauză de o zi-două, înainte de a face o achiziție, cântărind atent efectele cumpărării ce urmează a fi făcută.
- De practicat cheltuirea conștientizată. Înainte de a face cumpărătura, de analizat dacă aceasta corespunde valorilor și necesitățile noastre. De asemenea, de făcut un registru al cheltuielilor.
- De stabilit limite de cheltuieli, de setat un buget și limite pentru cheltuielile discreționare.
- De făcut liste ale cumpărăturilor.
- De adresat la psiholog sau psihoterapeut în cazuri grave.

Cumpărarea compulsivă este greu de controlat și poate avea consecințe devastatoare asupra bunăstării emoționale și financiare a indivizilor. Dar anumite acțiuni și practici pot elimina acest tip de cumpărare sau diminua efectele sale negative atât asupra individului, cât și a societății.

CONCLUZII

Dependența de cumpărături este o tulburare comportamentală complexă, cu efecte negative semnificative asupra sănătății mentale, sociale și financiare. Mai mult decât o simplă lipsă de auto-control, aceasta este adesea asociată cu factori emoționali nerezolvați, traume sau presiuni sociale. Escaladarea comportamentului compulsiv, în lipsa unei intervenții adecvate, poate duce la datorii financiare, deteriorarea relațiilor interpersonale și izolare socială.

Cu toate acestea, anumite acțiuni, practici și terapii pot reduce din efectele negative ale comportamentului compulsiv de cumpărare. Pentru gestionarea acestei tulburări sunt eficiente consilierea financiară și sprijinul social. Prin identificarea factorilor declanșatori și dezvoltarea unor strategii sănătoase de adaptare, persoanele afectate pot recâștiga controlul asupra comportamentului lor. Recunoașterea problemei și accesarea resurselor adecvate reprezintă pași esențiali pentru depășirea acestei tulburări și restabilirea echilibrului emoțional și social.

REFERINȚE:

1. Black, D. W. (2007). A review of compulsive buying disorder. *World Psychiatry*. February 6(1), 14-18. <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC1805733/pdf/wpa060014.pdf>.
2. Bleuler, E., & Brill, A. (1924). *Textbook of psychiatry*. Macmillan. <https://archive.org/details/textbookofpsychi00bleu/page/n15/mode/2up>.
3. Guo, L., Liang A. & Wang Z. (2023). The Psychology of Shopping Addiction in Consumer Behaviour. *Psychology Research*, 13 (9), 425-435. <https://davidpublisher.com/Public/uploads/Contribute/6514f90ac8f31.pdf>.
4. Murali, V., Ray, R. & Shaffiullha, M. (2012). Shopping Addiction. *Advances in psychiatric treatment*. 18 (4), 263–269. <https://doi.org/10.1192/apt.bp.109.007880>.
5. Shopping Addiction Facts And Statistics. (2024). <https://rubiconrecoverycenter.com/mental-health/shopping-addiction-statistics/#:~:text=The%20overall%20prevalence%20of%20shopping,affecting%20adolescents%20and%20young%20adults>.
6. Uzarska, A., Czerwiński, S.K. & Atroszko, P.A. (2023) .Measurement of shopping addiction and its relationship with personality traits and well-being among Polish undergraduate students. *Curr Psychol*, 42, 3794–3810. <https://doi.org/10.1007/s12144-021-01712-9>.

Coordonator științific: ȚURCAN Galina, dr., lect. univ.,
Academia de Studii Economice din Moldova
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md
e-mail: turcan.galina@ase.md

MODERN TRENDS IN HUMAN RESOURCE MANAGEMENT: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES IN THE ERA OF MILLENNIALS AND GENERATION Z

СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ УПРАВЛЕНИЯ ПЕРСОНАЛОМ: ВЫЗОВЫ И ВОЗМОЖНОСТИ В ЭПОХУ МИЛЛЕНИАЛОВ И ЗУМЕРОВ

MELNICOVA Anastasia, studentă, specialitatea: Business și Administrare
Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova,
Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md
e-mail autor: melnicova.anastasia@ase.md

Abstract: This article explores modern trends in human resource management influenced by the growing presence of Millennials and Generation Z in the labor market. The research aims to identify key shifts in employee expectations, analyze successful corporate practices, and offer strategic recommendations. The methods used include case study analysis, comparative approaches, and qualitative surveys based on current labor market reports. The results show that flexibility, corporate transparency, emotional well-being, inclusive leadership, and social responsibility are crucial for attracting and retaining talent from these generations. Furthermore, digital tools, remote collaboration, and project-based learning are transforming professional development and internal communication. Companies that embrace these principles and invest in cultural transformation are more likely to remain competitive, resilient, and innovative in the rapidly evolving digital era, while those resistant to change may face increased staff turnover and reputational risk.

Keywords: Millennials, Generation Z, human resource management, workplace flexibility, corporate culture, digital transformation

JEL CLASSIFICATION: J21, J24, M12, M54

ВВЕДЕНИЕ

Современный рынок труда находится в стадии глубоких изменений, вызванных сменой поколений и переоценкой ценностей, которыми руководствуются сотрудники. Миллениалы (1981–1996) и представители поколения Z (1997–2012) всё чаще выбирают гибкие формы занятости, стремятся к самореализации через цифровые платформы и ценят баланс между работой и личной жизнью. Исследования Deloitte и других аналитических центров показывают, что представители этих поколений всё реже готовы мириться с жёсткими графиками и устаревшими моделями управления. Цель данного исследования — изучить, каким образом молодые поколения влияют на HR-стратегии, и предложить конкретные рекомендации для организаций, стремящихся сохранить свою конкурентоспособность в условиях цифровой трансформации.

ОСНОВНОЕ СОДЕРЖАНИЕ

Актуальные исследования показывают, что молодые специалисты всё чаще делают выбор в пользу тех работодателей, чьи взгляды и ценности совпадают с их собственными. Так, согласно данным Deloitte, 44% зумеров и 37% миллениалов отказывались выполнять рабочие задания по этическим соображениям. Кроме того, примерно 40% представителей поколения Z отдают предпочтение гибридной или полностью удалённой работе. Эти цифры наглядно демонстрируют, что компании, не готовые адаптироваться к изменяющимся ожиданиям сотрудников, теряют шанс на удержание квалифицированных кадров.

Для изучения текущих тенденций на рынке труда в исследовании были использованы следующие методы:

1. Анализ кейсов – рассмотрение успешных примеров адаптации компаний к потребностям новых поколений;
2. Сравнительный подход – сопоставление инновационных HR-практик с традиционными методами управления персоналом;
3. Качественный анализ – исследование взглядов и ожиданий миллениалов и зумеров на основе опросов и публикаций.

Результаты исследования:

1. Гибкие условия как стратегическое преимущество. Современные компании всё чаще внедряют гибкие формы занятости, понимая их важность для привлечения и удержания талантливых сотрудников. Так, Endava в Молдове перешла на гибридный формат, предоставив возможность выбора между работой в офисе и удалённой занятостью. Это положительно сказалось на вовлечённости коллектива и укреплении приверженности компании. Netflix пошел дальше, сформировав корпоративную культуру на принципах автономии и доверия. Сотрудники самостоятельно определяют график и место работы, ориентируясь на результат, а не процесс. Такой подход повышает мотивацию и привлекательность компании для специалистов. В то же время, не все работодатели стремятся к подобной гибкости. Например, в Tesla действует политика обязательного нахождения в офисе не менее 40 часов в неделю. Это вызвало недовольство среди сотрудников, особенно тех, кто перешёл на удалённую работу во время пандемии. В результате ужесточение условий спровоцировало отток персонала, что подтверждает необходимость адаптации к ожиданиям нового поколения.

2. Самореализация и работа над собственными проектами. Для молодых сотрудников, особенно представителей поколения Z, возможность развивать личные проекты и инициативы становится важным критерием при выборе места работы. Tekwill – ведущий молдавский центр инноваций и технологий – поддерживает стартапы, включая агротехнологические направления. Это позволяет молодым специалистам реализовывать свои идеи и набирать опыт в предпринимательской среде. Международные компании также используют схожие подходы. Например, в Google действует принцип «20% времени»: сотрудники могут посвятить пятую часть своей рабочей недели личным проектам. Такая инициатива привела к созданию сервисов, получивших широкую популярность – Gmail, Google News и других.

3. Ценности и корпоративная культура. Для представителей поколений Y и Z работа — это не просто источник дохода, а важная часть жизни, в которой они стремятся видеть отражение собственных убеждений и целей. Google известна во всём мире своими прогрессивными подходами к формированию внутренней среды: креативные зоны, отдых, физическая активность, программы психологической поддержки создают атмосферу, в которой сотрудники чувствуют себя комфортно и мотивированно. Компания Valve отказалась от традиционной иерархии: у сотрудников нет прямых руководителей, а проекты они выбирают самостоятельно. Такой подход способствует вовлечённости и стимулирует внедрение нестандартных решений. Bridgewater Associates, одна из крупнейших инвестиционных компаний в мире, внедрила модель полной открытости: каждый работник может свободно высказываться, участвовать в обсуждениях и критиковать руководство. Это создаёт атмосферу доверия и усиливает чувство ответственности за результат.

4. Новые форматы обучения. Современные сотрудники – особенно из числа миллениалов и зумеров – предпочитают практико-ориентированное и интерактивное обучение. Они привыкли к динамичному визуальному контенту и использованию цифровых технологий, поэтому многие компании отказываются от стандартных лекций в пользу инновационных методов. В Starbucks сотрудники активно делятся обучающими материалами в TikTok, превращая процесс адаптации в живой и неформальный обмен опытом. Это способствует более быстрой

интеграции новых работников в коллектив. Accenture использует технологии виртуальной реальности для обучения. Сотрудники могут перемещаться по цифровым офисам, знакомиться с культурой компании и моделировать реальные рабочие ситуации. Подобный подход делает процесс усвоения знаний более эффективным. Amazon также внедрил VR-тренажёры на складах – это безопасный способ освоения необходимых навыков в приближённых к реальности условиях.

5. Сокращение рабочей недели как инструмент повышения эффективности. Четырёхдневная рабочая неделя становится всё более востребованной практикой. В 2019 году Microsoft Japan провела эксперимент, сократив рабочие дни без уменьшения заработной платы. Результаты оказались впечатляющими: продуктивность выросла на 40%, а затраты на электричество и бумагу сократились на 23% и 58% соответственно. 92% сотрудников положительно отзывались о таком формате, отметив снижение уровня стресса и улучшение баланса между работой и личной жизнью.

6. Социальная ответственность и экологические инициативы. Поколения Y и Z всё чаще выбирают работодателей, которые проявляют активную позицию в сфере защиты окружающей среды. Kaufland реализует экологические проекты, включая снижение использования пластика, переработку отходов и участие в кампаниях против пищевых потерь. Patagonia известна своим вкладом в защиту окружающей среды: компания занимается ремонтом и перепродажей одежды, отчисляет 1% от доходов на экологические проекты и поддерживает участие сотрудников в таких инициативах. В 2022 году компания была передана в фонд, чтобы вся прибыль направлялась на борьбу с климатическим кризисом.

ВЫВОДЫ/РЕКОМЕНДАЦИИ

Изменения в поведении и ожиданиях миллениалов и зумеров оказывают существенное влияние на рынок труда. Гибкость, ориентация на ценности и стремление к участию в социальных инициативах становятся важнейшими критериями выбора работодателя. Компании, которые учитывают эти тенденции в своих HR-стратегиях, выигрывают в лояльности сотрудников и устойчивости бизнес-процессов.

Рекомендации:

1. Развивать гибкие форматы занятости — гибридные модели, как у Endava и Netflix, демонстрируют высокую эффективность.
2. Создавать возможности для личной реализации — как это реализовано в Google.
3. Формировать открытую корпоративную культуру — пример Bridgewater Associates.
4. Внедрять современные формы обучения — от VR, как у Accenture, до коротких видеоформатов, как у Starbucks.
5. Рассматривать сокращение рабочей недели как инструмент повышения продуктивности — пример Microsoft Japan.
6. Активно участвовать в социальных и экологических проектах — как это делают Patagonia и Kaufland.

Молодые поколения придают большое значение не только условиям труда, но и тому, насколько работа отражает их внутренние убеждения. Те работодатели, которые готовы учитывать эти ценности, становятся лидерами нового, устойчивого и гуманного будущего труда.

БИБЛИОГРАФИЯ

1. Alphabet Inc. (2004). *IPO Letter – Alphabet Investor Relations*. <https://abc.xyz/investor/founders-letters/ipo-letter>
2. Bridgewater Associates. (2017). *Bridgewater's Idea Meritocracy*. <https://www.bridgewater.com/culture/bridgewater-idea-meritocracy>
3. ClujXYZ. (2021). *Endava switches to hybrid work system*. <https://clujxyz.com/news/business/endava-switches-to-hybrid-work-system>
4. Deloitte, M. P. (2023). *Making waves: How Gen Zs and millennials are prioritizing—and driving—change in the workplace*. <https://www2.deloitte.com/us/en/insights/topics/talent/recruiting-gen-z-and-millennials.html>

5. Deloitte. (2023). *Deloitte's 2023 Gen Z and Millennial Survey reveals workplace progress despite new setbacks*. <https://www2.deloitte.com/sg/en/pages/about-deloitte/articles/deloitte-2023-gen-z-and-millennial-survey-reveals-workplace-progress.html>
6. HRM Online. (2021). *How Accenture onboards employees in the metaverse*. <https://www.hrmonline.com.au/onboarding/accenture-onboards-employees-in-the-metaverse>
7. ICT.md. (2019). *Private Sector Engagement Initiatives – Tekwill*. <https://ict.md/extended-call-for-expression-of-interest-private-sector-engagement-initiatives>
8. Invest Moldova. (2020). *Cristina Arama, Kaufland Moldova PR Manager: Responsibility and care are a chain reaction*. <https://invest.gov.md/en/cristina-arama-kaufland-moldova-pr-manager-responsibility>
9. Moldcell. (2021). *Moldcell Academy Returns With A New Edition!*. <https://utm.md/en/blog/2021/10/13/moldcell-academy-returns-with-a-new-edition>
10. Netflix. (2020). *Freedom & Responsibility Culture Guide*. <https://jobs.netflix.com/culture>
11. Patagonia. (2022). *Founder gives away company to help fight climate crisis*. <https://www.reuters.com/business/retail-consumer/patagonia-founder-gives-away-company-help-fight-climate-crisis-2022-09-14>
12. World Economic Forum. (2019). *Microsoft Japan: four day workweek productivity increase*. <https://www.weforum.org/stories/2019/11/microsoft-4-day-work-week-productivity-increase>

Coordonator științific: BAIEȘU Marina, dr., conf. univ.,
Academia de Studii Economice din Moldova
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md
e-mail: baiesu.m@ase.md

STAFF TRAINING AND EDUCATION

INSTRUIREA ȘI PREGĂTIREA PERSONALULUI

POSTOLACHE Alexandrina, studentă, specialitatea: Business și Administrare

Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova,

Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md

e-mail autor: postolache.alexandrina@ase.md

Abstract. Training and staff development play a crucial role in enhancing organizational performance, productivity, and employee satisfaction. This research aims to analyze the impact of training on organizational outcomes, emphasizing methods, costs, and long-term benefits. It explores various training approaches, including professional development, job rotation, simulation-based learning, and workshops, while highlighting their application across different industries. The study examines the importance of career planning and its relationship to employee growth. Through a comprehensive evaluation of training effectiveness, including feedback mechanisms and performance comparisons, the research concludes that investing in staff training is essential for maintaining competitiveness, reducing errors, and fostering employee loyalty.

Keywords: Training, Staff development, Organizational performance, Professional development, Career planning, Training methods, Employee satisfaction, Training evaluation.

JEL CLASSIFICATION: M53, M1, I25, J33,

INTRODUCERE

Instruirea și pregătirea personalului reprezintă un proces esențial în cadrul oricărei organizații, având un impact direct asupra productivității, eficienței și performanțelor generale. Aceste procese presupun acumularea de cunoștințe și dezvoltarea de competențe necesare desfășurării activităților profesionale la un standard ridicat. O instruire de calitate contribuie nu doar la creșterea performanțelor individuale, ci și la dezvoltarea organizației, facilitând adaptarea la schimbările din piață și tehnologie.

O pregătire profesională adecvată poate duce la reducerea erorilor operaționale, creșterea satisfacției angajaților și consolidarea reputației firmei. Pe de altă parte, lipsa unei instruirii corespunzătoare poate avea consecințe negative, cum ar fi scăderea productivității, fluctuația crescută a personalului și afectarea imaginii companiei pe piață.

Scopul cercetării constă în impactul instruirii și pregătirii personalului asupra performanțelor organizaționale, evidențiind principalele metode utilizate, costurile asociate și beneficiile pe termen lung. De asemenea, studiul va examina importanța planificării carierei și modalitățile prin care instruirea influențează dezvoltarea profesională a angajaților. Totodată, cercetarea va analiza diferitele tipuri de instruire utilizate în diverse industrii.

CONȚINUTUL DE BAZĂ

1. CONCEPTE FUNDAMENTALE ALE INSTRUIRII ȘI PREGĂTIRII PERSONALULUI

Instruirea și pregătirea profesională sunt componente esențiale ale managementului resurselor umane, având rolul de a asigura adaptabilitatea și competitivitatea organizației. Procesul de pregătire poate fi clasificat în două mari categorii: formarea profesională și perfecționarea profesională.

- **Formarea profesională** reprezintă procesul de dezvoltare a unor noi capacități necesare desfășurării unei activități profesionale. De exemplu, compania Tesla oferă programe de formare pentru tehnicienii săi de service, utilizând simulatoare pentru a-i pregăti pe angajați în diagnosticarea și repararea vehiculelor electrice.

- **Perfecționarea profesională** vizează dezvoltarea competențelor existente, contribuind la creșterea performanței angajaților în funcțiile lor actuale. De exemplu, Google oferă angajaților săi cursuri de specializare continuă în domenii precum AI și analiza datelor, facilitând astfel progresul lor profesional.

Modelul sistemului de pregătire include trei faze:

1. **Stabilirea nevoilor de pregătire** - analiza organizațională, analiza sarcinilor și analiza individuală.

2. **Implementarea programului de instruire** - selecția metodelor potrivite de formare.

3. **Evaluarea rezultatelor** - compararea performanțelor anterioare și ulterioare pregătirii.

2. METODE DE PREGĂTIRE PROFESIONALĂ

Metodele de pregătire profesională pot fi clasificate în funcție de modul de aplicare:

- **Metode practice (directe):** meditația, rotația personalului, asistența pe post. De exemplu, în industria medicală, spitalele oferă stagii de practică pentru rezidenți, unde aceștia lucrează sub supravegherea medicilor seniori.

- **Metode bazate pe simulare:** exerciții practice, studii de caz, jocuri de rol. De exemplu, piloții de avioane sunt instruiți în simulatoare de zbor înainte de a opera aeronave reale.

- **Metode teoretice (indirecte):** cursuri organizate, seminare, conferințe. IBM oferă cursuri online pentru dezvoltatorii săi, abordând subiecte precum securitatea cibernetică și inteligența artificială.

3. TIPURI DE INSTRUIRE ÎN DIVERSE INDUSTRII

1. **Instruirea prin manuale și cărți de ghidaj** – utilizată de companii din retail, cum ar fi IKEA, unde angajații primesc ghiduri detaliate despre interacțiunea cu clienții și montajul mobilierului.

2. **Instruirea prin videoclipuri de prezentare** – folosită de companii IT precum Microsoft pentru a preda concepte noi prin tutoriale interactive.

3. **Perioada de probă alături de manager sau instructor** – adoptată de lanțurile de restaurante, cum ar fi McDonald's, unde noii angajați lucrează sub supravegherea unui mentor.

4. **Cursuri în sala de clasă** – utilizate în industria farmaceutică, unde companii precum Pfizer oferă formare periodică despre noile reglementări și medicamente.

5. **Simularea în realitate virtuală** – utilizată de școlile de medicină pentru a antrena studenții în realizarea intervențiilor chirurgicale.

6. **Training bazat pe coaching individual** – folosit în sectorul bancar, unde angajații din vânzări sunt ghidați de mentori cu experiență.

7. **Programe de certificare externă** – utilizate de dezvoltatorii de software care obțin certificări internaționale pentru limbaje de programare precum Python sau Java.

8. **Workshop-uri interactive** – întâlnite în industria de marketing digital, unde specialiștii în publicitate participă la sesiuni de brainstorming și studii de caz.

9. **Formarea prin rotație** – implementată în industria auto, unde mecanicii sunt mutați între diferite departamente pentru a învăța mai multe aspecte tehnice.

10. **Team-building-uri specializate** – folosite de firme de consultanță precum Deloitte pentru a îmbunătăți comunicarea și colaborarea între angajați.

4. COSTURI ȘI BENEFICII ALE INSTRUIRII

Investiția în instruirea personalului implică costuri semnificative, inclusiv salariile instructorilor, materialele de pregătire, echipamentele necesare, timpul alocat și posibilele pierderi de productivitate. Cu toate acestea, beneficiile depășesc costurile, incluzând:

- Creșterea productivității și eficienței operaționale.
- Reducerea erorilor și a pierderilor financiare cauzate de lipsa de competențe.
- Creșterea satisfacției și loialității angajaților.
- Consolidarea imaginii și reputației organizației.

5. IMPACTUL PREGĂTIRII ASUPRA PLANIFICĂRII CARIEREI

Planificarea carierei poate fi abordată din două perspective:

- **Abordarea organizațională** – focus pe promovări interne și dezvoltarea unei cariere în cadrul aceleiași companii.

- **Abordarea individuală** – accent pe dezvoltare personală, acumulare de competențe și identificarea oportunităților externe.

Firme precum IBM și Deloitte implementează strategii de planificare a carierei bazate pe programe de formare continuă și promovare internă. Pe de altă parte, companiile de tehnologie precum Google și Microsoft oferă angajaților oportunități de dezvoltare personală și mobilitate profesională internațională.

6. EVALUAREA PREGĂTIRII PROFESIONALE

Evaluarea pregătirii constă în compararea rezultatelor obținute după instruire cu obiectivele stabilite inițial. Există patru niveluri principale de evaluare:

1. **Reacția** – măsoară nivelul de satisfacție al cursanților față de pregătire prin chestionare sau interviuri. De exemplu, Google folosește feedback anonim pentru a îmbunătăți sesiunile de training.

2. **Învățarea** – testarea cunoștințelor acumulate prin examene sau exerciții practice. Companii precum Microsoft implementează teste de certificare după fiecare curs de instruire.

3. **Comportamentul** – analiza modului în care pregătirea a influențat performanța la locul de muncă. McDonald's monitorizează progresul angajaților prin evaluări ale managerilor.

4. **Rezultatele** – măsurarea impactului asupra obiectivelor organizației, cum ar fi creșterea productivității sau reducerea erorilor. Toyota utilizează analiza KPI-urilor pentru a evalua eficiența instruirii angajaților din producție.

Metodele de evaluare pot include:

- **Post-măsurarea** – analiza performanței angajaților după instruire.
- **Pre și post-măsurarea** – compararea rezultatelor înainte și după instruire.
- **Pre și post-măsurarea cu grup de control** – compararea progresului celor instruiți cu un grup care nu a beneficiat de instruire.

7. STADIILE CARIEREI

Conform modelelor de dezvoltare profesională, cariera unui angajat poate fi împărțită în următoarele etape:

1. **Explorarea (18-25 ani)** – Perioada de acumulare a cunoștințelor și testare a direcției profesionale. Internshipurile la companii precum Google și Amazon ajută tinerii să își descopere interesele profesionale.

2. **Încercare și autonomie (25-40 ani)** – Angajații își dezvoltă competențele și se stabilesc într-un domeniu profesional, cu promovări și specializări. De exemplu, Tesla oferă inginerilor săi oportunități de certificare continuă.

3. **Criza de la mijlocul carierei (40-45 ani)** – O perioadă de reevaluare a parcursului profesional. Managerii din firme de consultanță precum Deloitte își pot schimba domeniul prin programe de reconversie profesională.

4. **Maturitatea (45-55 ani)** – Angajații ating un nivel înalt de competență și ocupă funcții de conducere. IBM promovează lideri din interior prin programe de dezvoltare managerială.

5. **Retragerea (55+ ani)** – Perioada în care se transmit cunoștințele către generația următoare. Companii precum Siemens oferă programe de mentorat pentru angajații seniori.

8. TIPURI DE MIȘCARE ÎN CARIERĂ

1. **Mișcarea verticală** – promovarea într-o funcție superioară (exemplu: un specialist IT la Microsoft devine manager de echipă).

2. **Mișcarea orizontală** – schimbarea domeniului de activitate în cadrul aceleiași companii (exemplu: un angajat Google trece de la marketing la dezvoltare de produs).

3. **Mișcarea diagonală** – schimbarea simultană a poziției și a departamentului (exemplu: un analist financiar la Amazon devine manager de operațiuni într-o altă divizie).

4. **Mișcarea centripetă** – angajații din filiale sunt promovați la sediul central al companiei (exemplu: un manager dintr-un magazin Zara dintr-o țară este transferat la sediul principal din Spania).

CONCLUZII

Instruirea și pregătirea personalului reprezintă investiții esențiale pentru orice organizație care dorește să rămână competitivă. Un sistem eficient de formare contribuie la creșterea productivității, la reducerea fluctuației de personal și la dezvoltarea profesională a angajaților. Lipsa unui program de instruire poate afecta reputația companiei și poate genera costuri suplimentare legate de ineficiență și erori.

REFERINȚE:

1. Avansează în carieră cu Certificatele de Carieră Google . (n.d.). https://civic.md/anunturi/instruiri/80847-avanseaza-in-cariera-cu-certificatele-de-cariera-google.html#google_vignette
2. Baieșu Marina. *Pregătirea profesională și dezvoltarea carierei*.
3. Centrul de Formare Continuă și Leadership, Universitatea Pedagogică de Stat «Ion Creangă» din Chișinău (n.d.). <https://cfcl.upsc.md/>
4. Centrul de Resurse pentru Formare Continuă (n.d.). <https://crfc.usm.md/?utm>
5. Programe cu activitati de mentorat – avantaje și studii de caz <https://mentiway.com/ro/beneficiile-si-efectele-mentoratului-in-cadrul-unei-companii-studii-de-caz/>
6. Școala ASEM de formare continuă (2025). <https://formare.ase.md/perfectionare-cadre-didactice/>

Coordonator științific: BAIEȘU Marina, dr., conf. univ.,
Academia de Studii Economice din Moldova
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md
e-mail: baiesu.m@ase.md

SOCIAL LOAFING- ESSENCE AND STRATEGIES TO OPTIMIZING GROUP PERFORMANCE

LENEA SOCIALĂ- ESENȚĂ ȘI STRATEGII PENTRU OPTIMIZAREA PERFORMANȚEI GRUPURILOR

¹ LUCHIAN Valeria, studentă, specialitatea: Contabilitate
e-mail autor: luchian.valeria@ase.md

² SCHIȚA Ecaterina, studentă, specialitatea: Contabilitate
e-mail autor: schita.ecaterina@ase.md

^{1,2} Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova,
Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md

Abstract: Social loafing is a phenomenon where individuals exert less effort to achieve a goal when they work in group compared to working alone, often undermining team productivity and cohesion. The effect of social loafing manifests itself every time when the overall result of joint activity, consisting of the individual contributions of all group members, is important. Key causes of social loafing include the lack of motivation, perceived inequity, unclear roles, and diffusion of responsibility. These factors lead to consequences such as decreased efficiency, interpersonal conflicts, reduced team cohesion, and burnout among active members. The current dynamics of social and economic development require increased efficiency of activity, including in groups, which is why social loafing is becoming an important issue of psychological research. We based our research on an extensive literature review of scientific articles dealing with the issue of social loafing. Also, we elaborated and applied a questionnaire. To address social loafing, strategies such as defining clear roles, setting specific and motivating goals, fostering trust, and recognizing individual contributions are essential. Integrating modern technologies to track performance, promoting diversity, and providing opportunities for personal growth further enhance engagement. By implementing these approaches, social loafing can be effectively mitigated, transforming it into a driver of collaboration and collective success.

Key words: Social Loafing, Team Productivity, Motivation, Role Clarity, Individual Contributions.

JEL CLASSIFICATION: D23, O15

INTRODUCERE

Cunoscută sub denumirea de „efectul Ringelmann”, lenea socială reprezintă tendința indivizilor de a reduce efortul individual în cadrul activității de grup. Acest fenomen a fost identificat pentru prima dată în anul 1883 de către inginerul francez Max Ringelmann, în cadrul unui experiment privind tragerea frânghiilor. Tema lenei sociale este una actuală, acest fenomen social fiind unul inalienabil, indiferent de entourageul în care este expusă ființa umană. Având un impact semnificativ asupra performanței grupurilor, sursele și motivele lenei sociale necesită a fi identificate încă din fazele incipiente, pentru a putea asigura o colaborare eficientă a indivizilor și, ulterior, a asigura progresul social și economic.

Articolul de față cercetează fenomenul lenei sociale, analizând cauzele, mecanismele și impactul său atât asupra grupurilor, cât și asupra membrilor acestora, lansând soluții eficiente pentru diminuarea lenei sociale. În scopul realizării acestui studiu, au fost examinate numeroase surse din literatura de specialitate, completate prin utilizarea surselor web și a altor materiale bibliografice relevante, pentru a asigura o analiză complexă și actualizată a subiectului. Împreună cu metodele generale de cercetare, cum ar fi analiza, sinteza, comparația și altele, a fost inițiată de către autori și o cercetare practică, care a constatat în realizarea unui sondaj de opinie prin elaborarea și aplicarea unui chestionar.

CONȚINUTUL DE BAZĂ

Lenea socială poate fi definită ca o scădere a efortului individual atunci când o persoană îndeplinește o sarcină în cadrul unei echipe, în compania altor persoane. Din punct de vedere formal, lenea socială este reducerea motivației și a efortului atunci când indivizii lucrează colectiv, comparativ cu atunci când lucrează individual. (Karau & Williams, 1993)

Din perspectiva efectelor sale, lenea socială reprezintă o provocare majoră atât pentru societate, cât și pentru gestionarea echipelor. Acest fenomen are la bază o serie de factori distincți, dintre care fac parte: factori externi, factori interni, factori psihologici, sociali, organizaționali, tehnologici etc. Adesea, lenea socială este provocată de difuzarea responsabilității, determinându-i pe unii membri ai echipei să lase sarcinile pe seama altora, presupunând că altcineva va prelua inițiativa. Pe lângă scăderea efortului, difuzarea responsabilității diminuează nivelul de asumare a rezultatelor, favorizând o atitudine pasivă și o lipsă de motivație. Astfel, persoanele care nu găsesc sens în sarcina comună sau nu simt o legătură emoțională cu ceilalți membri pot considera că nu merită să investească timp și energie în ceea ce fac.

Lenea socială este influențată și de așa factori cum ar fi: gradul în care contribuțiile individuale ale membrilor grupului pot fi identificate și evaluate, semnificația sau relevanța personală a sarcinii, gradul în care contribuțiile fiecărui individ sunt unice și mai puțin redundante cu cele ale altor membri ai grupului, dimensiunea grupului, metode de evaluare, cum ar fi compararea grupurilor între ele, stilul diferit între membrii grupului, metoda de formare dificilă a sarcinilor și diviziunea grupului. (Tekle & Brhan, 2020)

Lenea socială este alimentată și de percepția inechității, deoarece lipsa recunoașterii eforturilor sau diferențele de implicare între membrii echipei pot genera frustrare, reducerea efortului individual, descurajând participarea activă în realizarea sarcinilor de grup. De la o societate la alta, „lenea socială” (sau „frânarea socială”) are manifestări tipice (Duduciuc et al, 2013), iar cultura organizațională influențează puternic lenea socială. Mediile care promovează individualismul sau competiția acerbă pot descuraja colaborarea și amplifică lenea socială, deoarece membrii echipei pot percepe sarcinile comune ca fiind mai puțin importante decât succesul personal. În contrast, mediile care valorizează munca în echipă și coeziunea pot diminua fenomenul, încurajând implicarea activă și un sentiment mai puternic de responsabilitate colectivă. În al doilea caz, membrii grupurilor se simt motivați să contribuie, știind că eforturile lor sunt apreciate și sunt esențiale pentru succesul grupului.

Consecințele lenei sociale sunt semnificative. Scăderea productivității este una dintre cele mai evidente probleme, deoarece sarcinile se finalizează cu întârziere, iar calitatea muncii scade. În plus, tensiunile și conflictele între membrii activi și cei pasivi ai grupului sunt frecvente, afectând dinamica echipei și subminând sentimentul de apartenență, unitate și solidaritate.

Pentru a releva opiniile ce țin de lenea socială și a afla despre experiențele legate de munca în echipă și lenea socială, am realizat o cercetare, aplicând un chestionar pe un eșantion de 87 de respondenți. Scopul cercetării a fost de a aduna informații despre modul în care oamenii percep lucrul în echipă, factorii ce le influențează implicarea. În baza informațiilor obținute, am formulat anumite soluții pentru a reduce lenea socială. Mai jos vom prezenta răspunsurile obținute de la respondenți.

Majoritatea respondenților, adică 70 % au vârsta între 18 și 30 de ani, iar 24% sunt sub 18 ani. Am ales să chestionăm mai degrabă persoane tinere, pentru că majoritatea respondenților fie își fac încă studiile, fie sunt la începutul carierei profesionale, atunci când dezvoltarea personală și socială joacă un rol important.

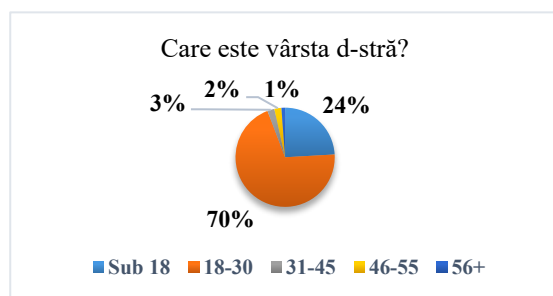

Figura 1. Structura pe grupe de vârste

Sursa: Elaborat de autori

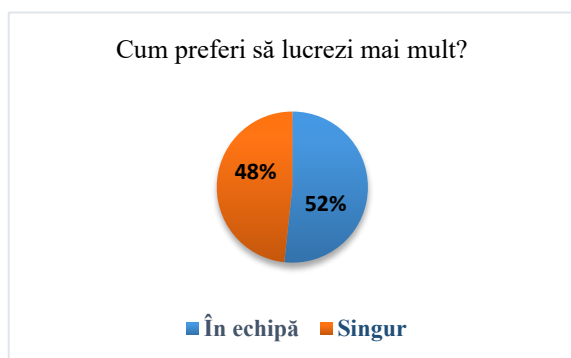

Figura 2. Preferința modului de lucru

Sursa: Elaborat de autori

Răspunsurile prezintă o ușoară preferință pentru lucrul în echipă - 52%; față de activitatea individuală - 48%. Aceasta arată că majoritatea respondenților preferă munca în echipă.

Pentru 63% dimensiunea grupului are un impact semnificativ, considerând că o echipă mare reduce motivația de participare în cadrul lucrului în echipă. În grupurile mari, adesea oamenii simt că efortul lor personal este luat în ansamblu, avantajând apariția lenei sociale. Datele sugerează că pentru a preveni lenea socială, este esențial crearea echipelor de dimensiuni moderate, în care contribuția individuală este vizibilă.

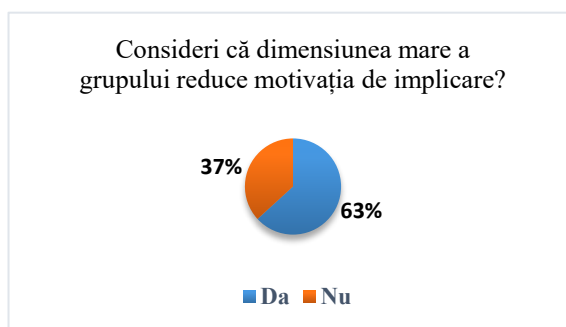

Figura 3. Influența dimensiunii grupurilor asupra motivației

Sursa: Elaborat de autori

Figura 4. Influența responsabilităților clare

Sursa: Elaborat de autori

O responsabilitate clar definită este un factor cheie în eliminarea lenei sociale, membrii fiind implicați în procesul colectiv de lucru. Respondenții au indicat că prin intermediul stabilirii sarcinilor exacte se formează o claritate individuală, fiecare știind întocmai cum să contribuie eficient la realizarea obiectivelor comune. Responsabilitatea individuală formează un simț al datoriei față de echipă.

Încrederea este un factor important care influențează pozitiv colaborarea. Într-un mediu în care membrii echipei au încredere unul în celălalt, fiecare se simte confortabil pentru a contribui activ. Încrederea permite o comunicare deschisă și împiedică tendințele de retragere.

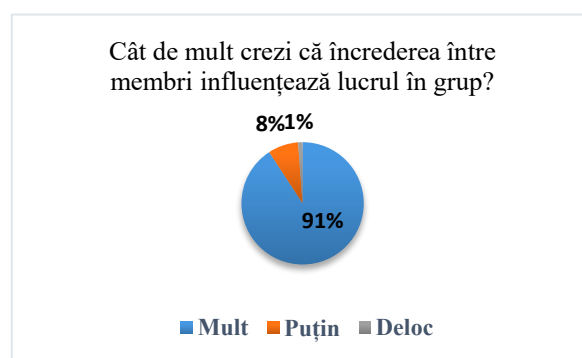

Figura 5. Influența încrederii

Sursa: Elaborat de autori

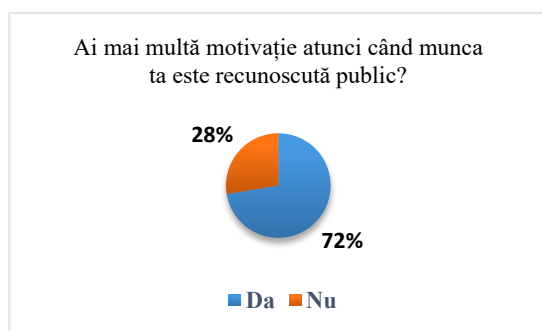

Figura 6. Influența recunoașterii publice

Sursa: Elaborat de autori

Majoritatea respondenților (72%) afirmă că au o motivație mai mare atunci când munca lor este recunoscută public. Recunoașterea muncii individuale în fața echipei nu doar că motivează, dar și reduce probabilitatea de apariție a lenii sociale, deoarece fiecare membru simte că efortul său este valoros și vizibil. Recompensele publice sau aprecierile contribuie la formarea unui mediu pozitiv și la susținerea implicării continue.

Astfel, în baza literaturii consultate și a cercetării practice realizate, concluzionăm că, pentru a minimiza efectele lenei sociale, este binevenit ca numărul de membri ai grupului să fie cât mai mic posibil, deoarece în grupurile mici lenea socială este mai puțin pronunțată. Este oportună evaluarea eforturilor depuse de către fiecare membru al grupului de către ceilalți și publicarea rezultatelor muncii. Apare așa-numita facilitare socială – o persoană devine mai activă din frica de condamnare publică, din dorința unei evaluări pozitive. De asemenea, trebuie depuse eforturi pentru creșterea coeziunii grupului: dacă participanții nu sunt străini unul altuia și sunt în relații bune, atunci le este incomod să-și dezamăgească camarazii, iar lenea socială este redusă.

CONCLUZII

Lenea socială este un fenomen complex, care poate cauza anumite daune grupului, dar și societății. Totuși, ea poate fi gestionată printr-o abordare strategică bine gândită. Diversitatea în competențe și perspective, alături de oportunitățile de dezvoltare personală în cadrul echipei, reprezintă instrumente valoroase pentru a transforma lenea socială într-un catalizator al colaborării. O echipă în care fiecare membru este motivat, valorificat și implicat activ poate atinge niveluri ridicate de performanță, consolidând nu doar productivitatea, ci și relațiile interpersonale. Cel mai important, însă, este să începem schimbarea de la noi înșine, asumându-ne responsabilitățile, implicându-ne și cultivând empatia față de cei din jur. Numai așa vom putea crea un exemplu demn, contribuind la combaterea lenei sociale și la transformarea echipelor într-un mediu colaborativ și productiv.

Lenea socială rămâne o provocare semnificativă pentru rezultatele activităților în cadrul grupurilor, dar înțelegerea cauzelor sale și implementarea unor strategii și intervenții specifice pot reduce impactul acesteia. Implicarea personală, responsabilitatea individuală și sistemele eficiente de recompensă sunt factori cheie în reducerea dezavantajelor cauzate de lenea socială asupra societății.

REFERINȚE:

1. Duduciuc, A., Ivan, L. & Chelcea, S. (2013). *Psihologie socială Studiul interacțiunilor umane*. București. Comunicare.ro.
2. Karau, S. J & Williams K. D. (1993). Social Loafing: A Meta-Analytic Review and Theoretical Integration. *Journal of Personality and Social Psychology*, 65 (4), 681-706.
http://www.communicationcache.com/uploads/1/0/8/8/10887248/social_loafing-_a_meta-analytic_review_and_theoretical_integration.pdf
3. Tekle, Z. D. & Brhan, D. (2020). Social Loafing in Group Work: Prevalence, Contributing Factors, and Consequences in Madda Walabu University. *Research on Humanities and Social Sciences*. 10 (17).
<https://www.iiste.org/Journals/index.php/RHSS/article/viewFile/54151/55956>

Coordonator științific: ȚURCAN Galina, dr., lect. univ.,
Academia de Studii Economice din Moldova
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md
e-mail: turcan.galina@ase.md

ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN HUMAN RESOURCES: OPPORTUNITY OR RISK?

INTELIGENȚA ARTIFICIALĂ ÎN RESURSELE UMANE: OPORTUNITATE SAU RISC?

URSU Domnița, studentă, specialitatea: Business și Administrare
Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova,
Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md
e-mail autor: ursu.domnita@ase.md

Abstract. *This paper explores the transformative impact of Artificial Intelligence (AI) on Human Resources (HR) processes. As organizations increasingly adopt AI to streamline recruitment, performance evaluation, and employee integration, this study investigates both the opportunities and risks associated with this shift. Using a qualitative analysis of platforms like HIBob and the practices of global corporations (Unilever, Amazon, IBM), the research highlights enhanced efficiency, time-saving benefits, and data-driven decision-making as key advantages. However, ethical dilemmas, data bias, and the loss of human intuition remain critical challenges. The research concludes that AI, when used responsibly, can be a powerful ally in HR — not to replace people, but to support better human decisions.*

Key words: *Artificial Intelligence, Human Resources, automation, HIBob platform, recruitment, HR analytics*

JEL CLASSIFICATION: M12, O33, J24

INTRODUCERE

Lumea se schimbă cu o viteză pe care abia o mai putem cuprinde. Tehnologia pătrunde în toate domeniile. Automatizăm, optimizăm, digitalizăm. Fiecare industrie caută metode mai rapide și mai eficiente. Oamenii devin tot mai conectați. Informația circulă constant. Deciziile trebuie luate repede. Resursele umane nu fac excepție. Este un domeniu esențial pentru succesul oricărei organizații. Aici, unde oamenii aleg alți oameni, miza e dublă. E despre intuiție, dar și despre eficiență. E despre emoție, dar și despre cifre.

Și realitatea nu e deloc ușoară. Un specialist HR petrece, în medie, 23 de ore pentru a analiza CV-urile pentru un singur post. În același timp, 88% dintre aplicanți nu corespund cerințelor. Timp pierdut. Energie consumată. Decizii întârziate.

Cum ar fi dacă o parte din această muncă ar fi preluată? Dacă cineva – sau, mai bine spus, ceva – ar tria, analiza și recomanda în doar câteva secunde? Aici intră în scenă Inteligența Artificială.

AI nu doarme. Nu obosește. Nu uită. Poate procesa sute de CV-uri instant. Poate detecta tipare, potriviri, potențial. Poate ajuta la luarea unor decizii mai rapide și mai bune. Este aliatul tăcut, dar eficient, din spatele cortinei.

CONȚINUTUL DE BAZĂ

Conform studiilor recente, nivelul de susținere a utilizării Inteligenței Artificiale în domeniul resurselor umane variază semnificativ în Europa Centrală și de Est. (Figura 1). Cu toate acestea, apar întrebări firești: Este AI o soluție viabilă sau un risc pentru profesioniștii HR? Poate înlocui judecata umană? Care sunt implicațiile etice?

Inteligența Artificială oferă avantaje clare și măsurabile în activitatea departamentelor de resurse umane. Printre cele mai importante oportunități se numără:

– Economisirea timpului – AI reduce semnificativ durata activităților repetitive, cum ar fi trierea CV-urilor.

- Reducerea costurilor – Automatizarea proceselor diminuează nevoia de resurse suplimentare.
- Creșterea acurateții – Deciziile sunt bazate pe date obiective, nu pe impresii subiective.
- Identificarea mai rapidă a candidaților potriviți – AI selectează automat aplicanții care corespund criteriilor.
- Monitorizarea eficientă a performanței – AI analizează activitatea angajaților în timp real.
- Susținerea deciziilor strategice– Sistemele AI oferă rapoarte și prognoze utile pentru management.

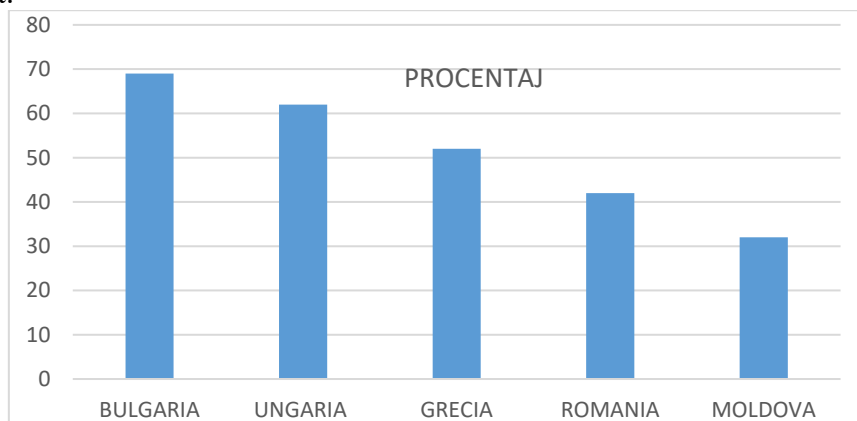

Figura 1. Procentajul de susținere a AI în HR în diferite țări

Sursa: elaborat de autor conform datelor din (<https://shorturl.at/l0RMv>)

Mai multe companii internaționale de renume au integrat deja Inteligența Artificială în procesele lor de resurse umane, folosind-o la un nivel avansat. Printre acestea se numără Unilever, IBM, Amazon, L'Oréal și Siemens.

Aplicarea practică a AI în HR. Aplicația HIBOB

Platforma HIBob reprezintă un exemplu concret și complet de integrare a Inteligenței Artificiale în activitatea departamentelor de resurse umane. Aceasta reunește într-un singur sistem multiple funcții esențiale pentru gestionarea eficientă a resursei umane.

În cele ce urmează, sunt prezentate funcțiile principale ale platformei, cu accent pe rolul AI în fiecare dintre ele:

Automatizarea recrutării

Una dintre cele mai mari provocări pentru specialiștii HR este volumul mare de aplicații primite pentru fiecare poziție deschisă. HIBob automatizează acest proces prin:

- Filtarea CV-urilor: AI analizează automat CV-urile, identificând candidații care corespund unor criterii minime, precum nivelul de educație, experiența profesională sau abilitățile-cheie. Acest pas elimină manualitatea procesului și reduce semnificativ timpul de selecție.
- Căutare automatizată: Algoritmul scanează informațiile din CV-uri și le compară cu cerințele anunțului de angajare. Sunt prioritizați candidații care au cel mai mare grad de compatibilitate.
- Profilare avansată: AI poate construi profiluri detaliate ale candidaților folosind date din mai multe surse, cum ar fi CV-ul, rețelele sociale sau alte baze de date publice.

Astfel, se obține o imagine mai completă asupra fiecărui aplicant.

Bob Hiring – Gestionarea integrată a procesului de angajare

Funcția „Bob Hiring” permite gestionarea completă a procesului de recrutare dintr-un singur spațiu digital. Printre funcționalitățile principale se numără:

- Crearea posturilor vacante.
- Programarea interviurilor.
- Evaluarea candidaților pe baza unor scorecard-uri personalizabile.

- Trimiterea ofertelor de angajare.
- Monitorizarea în timp real a stadiului fiecărui candidat.
- Conectarea automată cu peste 2.300 de platforme de recrutare, pentru publicarea anunțurilor.

Prin această funcție, timpul mediu de angajare este redus, iar procesul devine mai organizat și mai transparent.

Interviuri video asistate de AI (Bob Video)

Un plus de valoare este adus de interviurile video asistate de AI, care permit analiza limbajului nonverbal, a emoțiilor și a coerenței discursului. Aceste date oferă o perspectivă complementară evaluărilor clasice, sprijinind decizii mai informate.

Core HR – Automatizarea activităților administrative

Un plus de valoare este adus de interviurile video asistate de AI, care permit analiza limbajului nonverbal, a emoțiilor și a coerenței discursului. Aceste date oferă o perspectivă complementară evaluărilor clasice, sprijinind decizii mai informate.

HR Analytics

HIBob oferă rapoarte și analize în timp real privind:

- Numărul de angajați.
- Rata de retenție.
- Evoluția echipei în timp.
- Fluctuația personalului.

Aceste date ajută managerii să ia decizii informate, bazate pe tendințe și comportamente reale, nu doar pe intuiție.

Onboarding și preboarding automatizat

Integrarea noilor angajați este optimizată prin funcțiile de onboarding și preboarding, care automatizează pașii esențiali încă dinaintea primei zile de muncă. Documentele necesare sunt completate digital, sarcinile sunt alocate clar managerilor și colegilor, iar fiecare etapă este structurată prin checklist-uri personalizate. Comunicarea inițială este eficientă și prietenoasă, datorită mesajelor automate transmise prin platforme precum Slack sau Teams, contribuind la un start pozitiv și o integrare rapidă în echipă.

Bob Learning – Sistem de management al învățării

Platforma include un modul dedicat dezvoltării profesionale continue, care permite crearea și organizarea de cursuri interne, cu suport pentru conținut multimedia (video, PDF etc.). De asemenea, aceasta se integrează cu platforme externe, precum Udemy, oferind companiilor posibilitatea de a urmări progresul angajaților și de a personaliza traseele de învățare în funcție de nevoile fiecăruia.

AI aduce avantaje. Dar vine și cu riscuri. Unele pot afecta oameni. Altele pot compromite procesele. De aceea, trebuie folosită cu prudență.

Lipsa empatiei

AI nu simte. Nu citește nuanțele emoționale. Nu înțelege stările oamenilor. În HR, contează nu doar ce scrie în CV, ci și ce transmite omul. O privire, o ezitare, o motivație personală. Toate acestea nu pot fi înțelese de un algoritm.

Decizii netransparente

Multe sisteme AI sunt greu de înțeles chiar și pentru cei care le folosesc. Nu poți explica mereu de ce un candidat a fost respins. Sau de ce altul a fost ales. Totul e „calculat” în fundal. Dar lipsa explicației poate duce la lipsă de încredere.

Supradependența de tehnologie

Când ne bazăm prea mult pe AI, începem să neglijăm instinctul uman. Experiența personală. Intuiția. Toate acele calități care fac diferența în HR. Riscul e să luăm decizii „corecte” din punct de vedere tehnic, dar greșite din punct de vedere uman.

Riscuri legate de confidențialitate

AI lucrează cu volume mari de date. Date sensibile. Informații despre oameni. Despre cariere. Despre sănătate. Despre trecut. Dacă aceste date ajung în mâini greșite, consecințele pot fi grave. E nevoie de protecție solidă. Și de transparență.

Rezistența la schimbare

Nu toată lumea are încredere în AI. Mulți angajați se simt amenințați. Se tem că vor fi înlocuiți. Sau că vor fi evaluați greșit. Această frică poate bloca adoptarea tehnologiei. Sau poate crea tensiuni în echipă

CONCLUZII

Inteligența Artificială a pătruns discret, dar ferm, în lumea resurselor umane. A schimbat ritmul. A schimbat regulile. Ne ajută să lucrăm mai repede, mai eficient, mai organizat. Ne eliberează de sarcini repetitive și oferă date utile pentru decizii mai clare. Dar odată cu aceste avantaje, vin și dileme. Ce pierdem atunci când totul devine automat? Ce rămâne din intuiție, din conexiunea umană, din empatie? AI poate fi un instrument valoros, dacă este folosit cu măsură. Nu pentru a înlocui oamenii, ci pentru a-i sprijini. Nu pentru a controla, ci pentru a înțelege mai bine. În final, tehnologia nu decide în locul nostru. Doar ne arată opțiunile. Dar într-o lume în care totul devine automatizat, mai știm să ne asumăm deciziile pe cont propriu?

REFERINȚE:

1. Deloitte. (2023). *AI in Human Resources: Shaping the Future Workforce*. <https://www2.deloitte.com/global/en/pages/about-deloitte/articles/ai-in-hr.html>
2. HiBob. (2024). *The HR platform for modern businesses*. <https://www.hibob.com>
3. IBM. (2023). *How AI is transforming human resources*. <https://www.ibm.com/hr/ai>
4. LinkedIn Talent Solutions. (2023). *Global Talent Trends Report: How AI is Redefining Recruitment*. <https://business.linkedin.com/talent-solutions/resources/talent-strategy/global-talent-trends>
5. Statista. (2023). *Support for AI adoption in HR*. <https://shorturl.at/10RMv>

Coordonator științific: BAIEȘU Marina, dr., conf. univ.,
Academia de Studii Economice din Moldova
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md
e-mail: baiesu.m@ase.md

THE ART OF THE JOB INTERVIEW IN HUMAN RESOURCES

ARTA INTERVIULUI ÎN RESURSELE UMANE

CALALB Djulieta, studentă, specialitatea: Business și Administrare

Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova,

Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md

e-mail autor: calalb.djulieta@ase.md

Abstract. This report is about the importance of the interview in the recruitment process within human resources. The research points to peak all the methods, and ethics considered in conducting job interviews. The types of interviews, necessary preparation, verbal and nonverbal communication, and handling difficult situations are being analyzed. The research is based on theoretical analysis and practical examples from the field. The results show the significance of wellplanned selection processes adapted to the needs of the company.

Keywords: Human Resources, Interview, Recruitment, Communication, Evaluation, Ethics

JEL CLASSIFICATION: M52, M12

INTRODUCERE

Interviul de angajare este o etapă semnificativă în procesul de selecție a personalului. Într-o piață a muncii tot mai competitivă, abilitatea specialiștilor în resurse umane de a organiza un interviu eficient devine crucială. Scopul acestei cercetări este de a scoate în evidență importanța interviului ca element de selecție și de a analiza cele mai bune practici pentru desfășurarea sa. Analiza tipurilor de interviuri, metodele de comunicare, provocările și standardele etice care trebuie respectate sunt incluse în cercetare.

CONȚINUTUL DE BAZĂ

1. Analiză succintă a surselor bibliografice în domeniul problemei cercetate

Tema interviurilor în resursele umane a fost analizată profund. Potrivit Managementului Societății Resurselor Umane (SHRM, 2023), interviurile structurate oferă o mare obiectivitate. De asemenea, Goleman (2006) accentuează importanța inteligenței emoționale în analiza candidaților. Metoda STAR este larg recunoscută ca tehnică eficientă de interviuare comportamentală. Studii recente arată că feedbackul post-interviu contribuie la reputația angajatorului și la îmbunătățirea proceselor interne (LinkedIn Talent Blog, 2023).

Exemplu de răspuns STAR:

Întrebare: „Ai întâmpinat momente în care a trebuit să rezolvi conflicte la locul de muncă?”

Răspuns STAR:

- **Situație:** Eram o echipă de 5 persoane; două colegi aveau păreri diferite în privința modului de a termina un proiect.
- **Sarcină:** Ca lider de echipă, aveam responsabilitatea de a controla conflictul și de a menține colaborarea eficientă.
- **Acțiune:** Am organizat o discuție clarificatoare, am ascultat ambele părți și am propus o soluție care a combinat ideile principale ale ambelor.
- **Rezultat:** Conflictul s-a încheiat amiabil, proiectul a fost trimis la timp, iar atmosfera din echipă sa îmbunătățit.

2. Descrierea metodelor de cercetare utilizate

Pentru realizarea acestei lucrări au fost folosite metode calitative, și observația indirectă a interviurilor simulate. Au fost studiate ghiduri de practici publicate de organizații de specialitate și articole academice care abordează aspectele legate de comunicare, evaluare și etică în cadrul interviurilor

Tabelul 1. Tabel comparativ: Tipuri de interviuri

Tip interviu	Avantaje	Dezavantaje
Structurat	Obiectiv, comparabil, predictibil	Lipsa de flexibilitate
Nestructurat	Conversație liberă, relație naturală	Subiectiv, greu de comparat candidatii
Comportamental	Bazat pe fapte reale, evidențiază competente	Necesita experiența în formularea întrebărilor
Situațional	Testează reacții în scenarii ipotetice	Nu reflectă întotdeauna comportamentul real
Panel(multi evaluator)	Diversitate de opinii, evaluare colectivă	Poate intimida candidatul

Sursa: Datele și caracteristicile sunt sintetizate din sursele analizate; adaptare după <https://www.shrm.org/>
<https://www.indeed.com/>

Exemple de întrebări și răspunsuri la un interviu:

1. Povestește-mi despre tine.

Ce urmărește recrutorul: să vadă cum te prezinți profesional, dacă ești clar(ă).

Răspuns așteptat: un rezumat profesional – experiență, competențe, obiective.

Exemplu bun: „Sunt licențiată în economie și am 2 ani de experiență în recrutare. În ultima perioadă am lucrat la proiecte de selecție în retail și m-am specializat în interviuri STAR.”

De ce vrei acest job?

Ce urmărește recrutorul: motivația ta – să vadă dacă ești interesat(ă) real de job și dacă te potrivești companiei.

Răspuns așteptat: fă legătura între valorile firmei și ce te atrage la job, nu spune doar „pentru bani”.

Exemplu bun: „Îmi place interacțiunea directă cu oamenii, iar acest post în HR oferă ocazia de a contribui activ la construirea unei echipe. Cultura companiei mi se pare deschisă și colaborativă.”

2. Care sunt punctele tale forte? Ce urmărește recrutorul:

să vadă cât de bine te cunoști și ce poți aduce în echipă.

Răspuns așteptat: oferă exemple concrete care să susțină fiecare calitate menționată.

Exemplu bun: „Sunt organizată – în internshipul anterior am restructurat baza de date a candidaților, reducând timpul de selecție cu 20%.”

3. Care este cel mai mare defect al tău?

Ce urmărește recrutorul: sinceritate, autocunoaștere și dorință de dezvoltare.

Răspuns așteptat: alege un „defect bun” și explică cum lucrezi la el.

Exemplu bun: „Tind să fiu prea perfecționistă, dar învăț să prioritizez și să nu pierd timp cu detalii inutile.”

4. Unde te vezi peste 5 ani?

Ce urmărește recrutorul: ambiția ta, direcția profesională, dacă ești o investiție pe termen lung. **Răspuns așteptat:** un obiectiv realist, conectat cu domeniul sau cu poziția dorită.

5. Ai întrebări pentru noi?

Ce urmărește recrutorul: dacă ești interesat(ă) cu adevărat, dacă ai spirit critic și curiozitate.

Răspuns recomandat: întreabă despre cultura echipei, provocările rolului sau planuri de dezvoltare profesională.

6. Descrie o situație în care ai eșuat. Ce ai învățat din ea?”

Ce testează: capacitatea de autoanaliză, reziliență și dorință de învățare.

Răspuns așteptat: sincer, dar orientat pe lecții și soluții. Nu învinovăți alți oameni.

3. Rezultatele obținute

Cercetarea a demonstrat că interviul este un proces semnificativ în selecția personalului, iar eficiența sa depinde de structura interviului, pregătirea recrutorului și contextul organizației. Comunicarea concisă, ascultarea și respectarea etice sunt elemente de bază pentru succesul unui interviu. Se recomandă integrarea feedbackului candidatului după evaluare.

CONCLUZII/RECOMANDĂRI

Pe baza cercetării, concluzionez că interviul de angajare este o unealtă decisivă în alegerea candidaților perfecți, nu doar din perspectiva abilităților profesionale, ci și a compatibilității cu valorilor companiei. Astfel, integrarea interviurilor structurate, și a metodelor comportamentale contribuie semnificativ la obiectivitatea procesului de selecție într-o companie.

Câteva recomandări pentru îmbunătățirea interviurilor sunt:

- Formarea recrutorilor în domeniul comunicării;
- Aplicarea tehnicilor validate (STAR, întrebări situaționale);
- Asigurarea unui mediu etic și transparent;
- Analiza feedbackului, atât din partea candidaților, cât și a interviatorilor din procesul de recrutare.

REFERINȚE:

1. Goleman, D.(2006). *Inteligenta Emotională: Why It Can Matter More Than IQ*.
2. Indeed Editorial Team. (2024). *Metoda STAR: Definiție și Exemple*. <https://www.indeed.com/career-advice/interviewing/star-interview-method>
3. LinkedIn Talent Blog. (2023). *De ce feedback-ul candidaților este esențial pentru marca de angajator*. <https://www.linkedin.com/business/talent/blog/talentengagement/candidate-feedback-employer-brand>
4. Managementului Societății Resurselor Umane (SHRM). (2023). *Ghidul Interviului Structurat*. <https://www.shrm.org/resourcesandtools/tools-and-samples/hrforms/pages/structured-interview-guide.aspx>

Coordonator științific: BĂIEȘU Marina, dr., conf. univ.,
Academia de Studii Economice din Moldova
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md
e-mail: baiesu.m@ase.md

THE IMPACT OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE ON THE RECRUITMENT AND SELECTION PROCESS

IMPACTUL INTELIGENȚEI ARTIFICIALE ASUPRA PROCESULUI DE RECRUTARE ȘI SELECȚIE A PERSONALULUI

PÎRLOG Valeria, studentă, specialitatea: Business și Administrare

Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova,

Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md

e-mail autor: pirlog.valeria@ase.md

Abstract. *The given article investigates the effect of artificial intelligence in the process of recruitment and selection of personnel, identifying the causes of the implementation of this innovative tool emphasizing its strengths and risks. The given study represented artificial intelligence as a solution in optimizing financial resources totally eliminating subjective decision making. The paper was created based on scientific sources, examples providing insights into the potential of AI in the recruitment and selection process.*

Keywords: *recruitment, artificial intelligence, human resources management, selection.*

JEL CLASSIFICATION: D85, M51, O33

INTRODUCERE

HRM în cadrul unei companii este esențial, fiind un organ care este responsabil de angajarea și recrutare, orientare, formarea și dezvoltarea, salarizarea și beneficii, etc. (Knowles, 2024).

Instrumentele ce includ inteligența artificială simplifică munca HRM mai ales al echipei de recrutare prin intermediul, analizatorilor de CV-uri, chatbotii. Timpul este principala sursă pe care companiile doresc să o optimizeze „timpul costă banii“, tehnologia dată permite profesioniștilor să se elibereze de sarcinile care sunt puse în parametrii exacti astfel ei se pot concentra pe activitățile care au o valoare mai mare (SOFTWARE.S .2025).

CADRUL TEORETIC

Inteligența artificială (AI) a transformat radical modelul tradițional de recrutare și de selecție personalului, practic el a reușit să preia majoritatea sarcinilor repetitive optimizând procesele de recrutare și de luare a deciziilor într-un mod bazat pe criteriile stipulate (Ouakili, 2025).

În urma unor studii s-a demonstrat că AI-ul reprezintă un instrument care optimizează procesul operațional de recrutare, studiul Sullivan, et al (2020), specifică că AI-ul are ca rezultat după implementare, o reducere a timpului oferit de recrutori de 50% de asemenea observând și o scădere considerabilă în necesarul financiar din această direcție (Ouakili, 2025).

Ca rezultat al implementării AI-ului în procesul de recrutare organizațiile au înregistrat o scădere de 30% a cheltuielilor de angajare. Această scădere majoră se datorează eliminării intermediarilor și automatizării sarcinilor, integrarea instrumentelor de recrutare pe baza AI îmbunătățesc eficiența procesului de angajare în organizații, având un scor de 3,82 pentru procesul de angajare și 3,79 pentru impactul pozitiv asupra rezultatului procesului de angajare. AI-ul ar contribui în mod semnificativ la diversificarea angajaților mulțumită algoritmilor de selectare pe baza acestei tehnologii, dar există îngrijorări că AI-ul ar putea avea o eficiență scăzută în ceea ce privește reducerea prejudecăților

AI este un beneficiu, economisind timp, de exemplu prin scanarea și analiza de CV-uri, el în funcție de parametrii indicații în fișa de post selectează candidații care corespund cerințelor. Sunt multiple instrumente de recrutare bazate pe AI ca de exemplu chatbot-urile care automatizează fluxul de lucru fiind create pentru a duce o conversație umană prin text sau vocal acestea se deosebesc de

chatbot-urile care majoritatea le găsesc pe telefon sau un serviciu de streaming, acestea sunt create pentru a juca un comportament uman în timpul procesului de recrutare, pentru filtrarea, concretizarea, informațiilor găsite în CV înainte de interviul propriu zis cu un recrutor fizic (SOFTWARE.S .2025).

NLP (procesarea limbajului material) este un proces care optimizează selecția candidaților, obiectivele fiind extragerea automată de informații personale din CV-uri acestea fiind contacte: nume și prenume, vârsta, studii, experiența de muncă și talente. Recunoașterea entității numite (NER) făcând parte din NLP .Acestea sunt modalități prin care permit sistemele să înțeleagă pe deplin datele afișate. Sistemele moderne de angajare pot citi CV-uri din diferite formate PDF și DOCX (Couto, 2024).

Cu toate aceste numeroase avantaje oferite de inteligența artificială există unele riscuri cum ar fi transparență scăzută sau preluarea informației din istoricul de angajare, ceea ce poate defavoriza unii candidații, de exemplu compania **AMAZON** a renunțat la a folosi AI-ul în cadrul selectării CV-urilor de angajare deoarece softul defavoriza CV-urile candidaților de gen feminin. Softul companiei date era programat să noteze fiecare candidat atribuind nota de la 1-5. Platforma lor de selecția s-a antrenat pe un set de date dominant de bărbați, ceea ce a dus ca femeile care candidau pentru posturile preponderent dominate de bărbați să fie expuse. Acest exemplu denotă ca AI-ul este un instrument extraordinar care poate reduce din volumul de muncă a recrutorilor dar acesta are limitări și companiile nu trebuie să se bazeze doar pe recomandările făcute de un soft (Barză, 2018).

CONCLUZIE

Inteligența artificială este foarte benefică în procesul de recrutare și selectare a personalului, reducând volumul de muncă, micșorând costurilor de recrutare și minimizarea perioadei de recrutare. AI permite prelucrarea unui volum mare de muncă care implică multă analiză și selectare de date într-un timp redus astfel selecția fiind obiectivă din punct de vedere uman, dar este necesar de luat în considerare ticurile implementării unei astfel de tehnologii. Amazon este un exemplu care demonstrează că aceste softuri își creează un istoric dacă nu sunt monitorizați sau setate corespunzător. AI nu trebuie să înlocuiască recruterii dar trebuie să reprezinte un instrument care să ajute la luarea deciziilor pe bază de algoritm.

REFERINȚE

1. Barză, V. (2018). *Amazon a renunțat la un soft de inteligență artificială folosit ca ajutor pentru găsirea de noi angajați după ce s-a dovedit că programul depuncta CV-urile femeilor* . <https://hotnews.ro/amazon-a-renuntat-la-un-soft-de-inteligenta-artificiala-folosit-ca-ajutor-pentru-gasirea-de-noi-angajati-dupa-ce-s-a-dovedit-ca-programul-depuncta-cv-urile-femeilor-355532>.
2. Couto, P (2024). *From Recruitment to Retention :AI Tools for Human Resource Decision -Making* <https://www.mdpi.com/2076-3417/14/24/11750>
3. Knowles, A. (2024). *The Future of Hiring : The Role of AI in Modern Recruitment Strategies* <https://www.shrm.org/mena/topics-tools/news/technology/the-future-of-hiring--the-role-of-ai-in-modern-recruitment-strat>.
4. Ouakili, O.(2025). *Impact of Artificial Intelligence (AI) in Recruitment Process*. <https://www.scirp.org/journal/paper-information?paperid=140491>
5. SOFTWARE.S .(2025). *Ce este Human Capital Management(HCM)? Soluții software HRM pentru Resurse Umane*. <https://www.seniorsoftware.ro/hcm-soft-hr-software-resurse-umane/ce-este-hcm-human-capital-management-software-hrm-resurse-umane/>

Coordonator științific: BAIEȘU Marina, dr., conf. univ.,
Academia de Studii Economice din Moldova
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md
e-mail: baiesu.m@ase.md

EMPLOYEE MOTIVATION STRATEGIES BY GENERATION: A COMPARATIVE ANALYSIS BETWEEN GENERATION X, MILLENNIALS AND GEN Z

STRATEGII DE MOTIVARE A ANGAJAȚILOR ÎN FUNCȚIE DE GENERAȚIE: O ANALIZĂ COMPARATIVĂ ÎNTRE GENERAȚIA X, MILENIALI ȘI GENERAȚIA Z

PORCESCU Ana, studentă, specialitatea: Business și Administrare
Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova,
Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md
e-mail autor: porcescu.ana.hu3n@ase.md

Abstract: This paper analyzes how employee motivation strategies can be tailored to three distinct generational cohorts in the workforce – Generation X, Millennials (Generation Y), and Generation Z. It reviews the most recent research (2020–2024) on generational differences in work values and motivators, focusing on Europe and Moldova. The research employs a comparative approach to determine key motivators for each generation (e.g., financial rewards, work-life balance, career growth, recognition) and concludes in common and different features. The results show that all generations enjoy and need meaningful and secure work, while Generation X cares less about purpose and more about job security and independent work; Millennials want purpose and development, as well as work-life balance; Generation Z wants continuous feedback, technology, and social impact, but is largely motivated by financial stability in an economically uncertain world. A comparison of the motivators is tabled. The paper provides practical suggestions for companies in Moldova to design multigenerational motivation strategies – such as flexible benefit schemes, mentorship programs, and personalized recognition – in organizations like Kaufland to improve engagement and performance across age groups.

Keywords: Employee motivation, Generation X, Millennials, Generation Z, multigenerational workforce, human resource management, Eastern Europe.

JEL CLASSIFICATION: M52, M12

INTRODUCERE

În organizațiile de astăzi există o diversitate crescută de vârste în forțele de muncă: angajați din generațiile X, Y (Mileniali) și Z lucrează împreună. Fiecare grup de vârstă este influențat de contextele socio-economice diferite și prezintă valori specifice și așteptări distincte în ceea ce privește locul de muncă. Acest aspect face ca managerii din resurse umane să trebuiască să-și ajusteze strategia de motivare pentru a se potrivi cu caracteristicile fiecărui grup generational și pentru a menține nivelul ridicat al satisfacției angajaților lor și al angajamentului acestora. Conform unui raport, publicat în 2016 (Gurchiek, 2016) milenialii până în 2020 ar fi trebuit să reprezinte deja aproximativ jumătate din totalul forței de muncă la nivel global, depășind în importanță generația X, iar generația Z (ce se referă la persoanele născute aproximativ între 1997 și 2012) începe să ocupe un segment din ce în ce mai mare al pieței forței de muncă. Astfel, obiectivul cercetării îl constituie o analiză comparativă a funcției de motivare pentru diferite generații, precum și identificarea strategiilor optime pentru motivarea acestora.

CONȚINUTUL DE BAZĂ

Studiile demonstrează că fiecare generație are o opinie unică asupra muncii, iar ceea ce îi motiavează variază de la caz la caz. Cu toate acestea, există anumite preferințe și aspirații comune, un exemplu relevant ar fi impactul și sentimentul unui sens adus societății de către postul acestora,

dar care în același timp este remunerat echitabil. Deiferențele se datorează modului manifestării așteptărilor, dar și deosebirile în ordinea priorităților fiecărei generații

Generația X (persoanele născute aproximativ între 1965 și 1980) și-a început activitatea profesională în perioada de tranziție de la economia industrială la cea bazată pe cunoaștere. În ceea ce privește Europa de Est, experiențele post-comuniste i-au modelat să fie adaptabili și pragmatici. Aceștia pun preț pe stabilitate, autonomie în muncă și echilibrul viață profesională–viață personală, fiind cei care au introdus conceptul. Preferă un stil de lucru independent, cu supraveghere minimă și rezultate concrete. Motivația este puternic influențată de recompense financiare (bonusuri, acțiuni), dar și de anumite avantaje cum ar fi un program flexibil sau posibilitatea de lucru de acasă. De asemenea, sunt deschiși la formare profesională, fiind interesați de traininguri, iar promovarea trebuie să se bazeze pe competență, nu pe vechime. În ceea ce privește recunoașterea se preferă un stil informal, dar public (de ex. în fața echipei). Un studiu realizat în Polonia (Bielińska-Dusza, 2022) arată că 79% dintre Gen X apreciază lucrul într-o echipă unită, 24% valorizează formarea profesională, iar 21% – recunoașterea din partea superiorilor (Bielińska-Dusza, 2022). Totodată, această generație se arată relativ nemulțumită de sistemele actuale de motivare comparativ cu cele mai tinere.

Millennials (Generația Y) (persoanele născute aproximativ între 1981 și 1996) pe lângă nucleul forței de muncă, sunt și prima generație de „nativi digitali”, fiind caracterizați de flexibilitate, adaptabilitate tehnologică și profesională. Sunt generația care nu se reține mult la un loc de muncă care nu le aduce satisfacție sau unde nu sunt apreciați, fiind mereu în căutare de feedback, totodată apreciază un stil de leadership incluziv și o cultură colaborativă. Valorile lor personale sunt dezvoltarea personală și profesională continuă, dar și un simț al scopului în muncă, preferând companiile cu misiuni și valori clare. Sunt stimulați de oportunități de avansare și timp liber suplimentar. Echilibrul muncă-viață personală este la fel de important ca veniturile, iar flexibilitatea programului este esențială. Cu toate acestea, potrivit studiului Deloitte (2023), circa 60% dintre mileniali trăiesc de la un salariu la altul, iar 37% au un al doilea job –fapt ce demonstrează că securitatea financiară rămâne o prioritate. Aceste date reflectă o combinație de idealism (muncă cu sens, valori etice) și pragmatism (siguranță financiară și stabilitate).

Generația Z (persoanele născute aproximativ între 1997 și 2012) este cea mai nouă generație angajată, care este profund conectată digital, preferând comunicarea rapidă și feedbackul imediat. Se așteaptă la transparență și autenticitate din partea managerilor, alături îndrumare și acces rapid la informație. Diversitatea, echitatea și incluziunea devin standarde, nu opțiuni. Potrivit Un sondaj realizat de Jobteaser & Kantar (2023), inflația și creșterea prețurilor chiriilor cauzează probleme pentru generația Z. Aproape jumătate dintre cei intervievați se tem că nu-și vor putea finanța viața. Incertitudinea economică actuală afectează în primul rând planificarea carierei și așteptările viitorilor angajatori. Prin urmare, banii reprezintă un factor decisiv în alegerea carierei, chiar mult mai important decât munca într-o companie orientată spre valoare. Gen Z este motivată de mentorat, coaching, recunoaștere publică și apartenența la o echipă. Studiul polonez efectuat de Bielińska-Dusza (2022) arată că doar 57% dintre tinerii Gen Z apreciază lucrul în echipă (comparativ cu 74% mileniali și 79% Gen X), dar atașează mai multă valoare feedbackului și beneficiilor extrasalariale (19% vs. 8% Gen X). Aceasta indică nevoia unor politici de motivare diferențiate, adaptate contextului generațional.

Tabelul 1. Caracteristici și factori de motivare ai angajaților din generațiile X, Y (Millennials) și Z

Aspect / Factor de motivare	Generația X (1965–1980)	Generația Y (1981–1996)	Generația Z (1997–2012)
Valori cheie în muncă	Independență, loialitate reciprocă, responsabilitate personală, stabilitate	Scop și sens în activitate, dezvoltare profesională, colaborare, valori împărtășite	Autenticitate, diversitate, inovare, adaptabilitate, responsabilitate socială

Atitudinea față de tehnologie	Adaptați la tehnologie (au învățat-o ca adulți); preferă comunicare directă, e-mail	Nativi digitali timpurii; comunică electronic, folosesc rețele sociale profesional	Nativi digitali complet; multitasking pe mai multe device-uri, preferă comunicare rapidă
Loialitatea față de angajator	Relativ ridicată – mulți rămân pe termen lung dacă există respect și oportunități; schimbă mai rar jobul	Moderată – loiali doar dacă valorile și nevoile lor sunt respectate; altfel schimbă jobul ușor	Redusă la angajatorii ce nu le satisfac așteptările; foarte mobili, deschiși către schimbarea jobului
Motivație financiară (salariu, bonus)	Foarte importantă: apreciază creșteri salariale, bonusuri de performanță și beneficii clasice (<i>pensie, asigurări</i>)	Foarte importantă: salariul corect și bonusurile contează, mai ales dată fiind situația economică; mulți au joburi secundare pentru siguranță financiară	Foarte importantă: puternic influențată de costul vieții și frica de instabilitate financiară; tendința de a negocia salariul;
Motivație non-financiară	Apreciază flexibilitatea pun preț pe training-uri și certificări, echipa unită și stabilitatea postului	Apreciază echilibrul muncă-viață, mentorarea și feedback-ul regulat; cultura organizațională pozitivă	Apreciază feedback-ul imediat și coaching-ul din partea managerilor; mentorii și oportunitățile de creștere rapidă; tehnologia modernă
Recunoaștere și recompense	Preferă recunoaștere individuală de la superior; satisfacție din realizări concrete și stabilitate	Preferă recunoaștere frecventă și informală valorează premiile simbolice, oportunitățile de a prezenta realizările	Preferă recunoaștere publică și imediată; își doresc să fie ascultați și implicați în decizii;

Sursa: Elaborat de autor în baza studiilor: (Bielińska-Dusza, 2022); (Gurchiek, 2016).

Tabelul 1 este dovada faptului că, deși generațiile diferă, toate apreciază recompensele financiare și non-financiare, doar că în proporții diferite. Gen X sunt asociați cu stabilitatea și munca intensă, în timp ce milenialii și Gen Z valorizează echilibrul viață personală–muncă. Studiile indică o nevoie comună de sens în muncă, de un aport de valoare dar și o preocupare crescută pentru siguranța financiară, mai ales în rândul tinerilor, fapt datorat situației economice actuale. Atmosfera lucrativă și plăcută și oportunitățile de dezvoltare continuă reprezintă de asemenea un factor motivațional important, alături de o recunoaștere individuală și o apreciere pentru munca depusă.

CONCLUZII/RECOMANDĂRI

Cu toate că nu sunt necesare diferențieri drastice sau bariere bine stabilite, motivarea angajaților necesită o adaptare generațională. Aceasta trebuie să se bazeze pe principalele preocupări ale fiecărei generații: Gen X caută stabilitate și recunoaștere a experienței, milenialii - sens, dezvoltare și echilibru, iar Gen Z - tehnologie, autonomie, mentorat și siguranță financiară. Toate generațiile apreciază aprecierea și echilibrul viață-muncă, însă în forme diferite. Angajatorii ar trebui să creeze atât spații informale de colaborare spre exemplu, o zonă de cafea internă sau locuri pentru discuții relaxate mai ales pentru mileniali și Generația Z, care apreciază socializarea și brainstormingul într-un cadru mai lejer, cât și spații liniștite, unde te poți concentra fără întreruperi. Acestea din urmă sunt importante pentru mulți din Generația X, care preferă să lucreze singuri la sarcini complexe. În plus, investițiile în tehnologie laptopuri performante, software modern, procese automatizate nu sunt doar un „nice to have” pentru tinerii din Gen Z, ci chiar ajută și Generația X, reducând birocrăția și făcând munca mai eficientă pentru toată lumea. Un exemplu de bună practică este implementarea la Kaufland

a unor procese digitale în HR (portal self-service pentru angajați de toate vârstele), concomitent cu inițiative care umanizează locul de muncă – de pildă, oferirea de uniforme ergonomice și sustenabile pentru personal, ceea ce a contribuit la creșterea satisfacției angajaților din toate categoriile. Pentru angajatorii din Moldova, ar mai putea fi oferite recomandările:

1. **Beneficii flexibile** - angajații aleg recompensele potrivite: bonusuri (Gen X), training (Gen Y), abonamente (Gen Z).
2. **Comunicare personalizată** - feedback de la manageri scris și oferit într-o manieră care să corespundă stilului de comunicare al fiecărei generații.
3. **Mentorat invers** - persoanele cu experiență împărtășesc cunoștințele, tinerii ajută la digitalizare.
4. **Cultură incluzivă** - respect reciproc, scop comun, lipsa stereotipurilor legate de vârstă.
5. **Formare continuă** - oportunități de formare pentru toate grupele de vârstă.
6. **Recunoaștere variată** - de la bonusuri la laude simbolice și competiții interne.
7. **Mediu de lucru adaptat** - zone flexibile, tehnologie modernă, digitalizare.

Aplicarea acestor soluții va spori motivația, retenția și eficiența angajaților, transformând diversitatea generatională într-un avantaj competitiv durabil pentru companiile din Republica Moldova.

REFERINȚE:

1. Abel-Lanier, K. (2016). *8 Ways to Motivate the Five-Generation Workforce*. Maritz Motivation Solutions Whitepaper. https://www.prweb.com/releases/maritz_motivation_solutions_8_ways_to_motivate_the_five_generation_workforce/prweb13300864.htm
2. Bielińska-Dusza, E. (2022). The Motivation of Generations: What Drives Generation X, Y, Z? *Journal of Human Resources Management Research*, DOI: 10.5171/2022.637177. <https://ibimapublishing.com/articles/JHRMR/2022/637177/>
3. Deloitte. (2023). *Deloitte Global 2023 Gen Z and Millennial Survey* <https://www2.deloitte.com/cn/en/pages/about-deloitte/articles/genzmillennialsurvey-2023.html>
4. Deloitte. (2024). *2024 Gen Z and Millennial Survey: Living and working with purpose in a transforming world*. <https://www.deloitte.com/global/en/issues/work/content/genz-millennialsurvey.html>
5. Fernandez, J., Landis, K., & Lee, J. (2023). Helping Gen Z Employees Find Their Place at Work. *Harvard Business Review*, Jan 18. <https://hbr.org/2023/01/helping-gen-z-employees-find-their-place-at-work>
6. Gurchiek, K. (2016). *What Motivates Your Workers? It Depends on Their Generation*. <https://www.shrm.org/mena/topics-tools/news/inclusion-diversity/motivates-workers-depends-generation>

Coordonator științific: BAIEȘU Marina, dr., conf. univ.,
Academia de Studii Economice din Moldova
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md
e-mail: baiesu.m@ase.md

SECȚIUNEA 8

ASPECTE TEORETICE ȘI PRACTICE DE PROMOVARE A VALORILOR ECONOMICE ÎNTR-O ECONOMIE NAȚIONALĂ

REPUBLIC OF KOREA: ECONOMIC PERFORMANCE AND THE ROLE OF CENTRALIZED REGULATION

REPUBLICA COREEA: PERFORMANȚA ECONOMICĂ ȘI ROLUL REGLEMENTĂRII CENTRALIZATE

RADU Jesica-Gabriela, studentă, specialitatea: Economie
Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova,
Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md
e-mail autor: radu.jesica_gabriela@ase.md

Abstract: South Korea is one of the world's most developed economies, ranking 13th globally with a GDP per capita exceeding \$30,000. It is also the 9th largest exporter, with exports reaching \$820 billion in 2022. The country's rapid economic growth stems from innovative policies and adaptability to global challenges. The COVID-19 crisis caused a GDP decline in 2020, followed by a strong recovery in 2021. However, growth slowed in 2022-2023 due to supply chain disruptions, declining domestic demand, and rising energy and food prices. Despite these challenges, South Korea's economy is expected to stabilize, with projected real GDP growth of 2.3% in 2024 and 2.1% in 2025-2026. Inflation peaked in 2020 but declined to 3.6% in 2023. To stimulate domestic demand, the Bank of Korea reduced its policy rate to 3.0% in November 2023. Meanwhile, the labor market remains strong, with a low unemployment rate of 2.8% in early 2024, though long-term unemployment has increased. With an HDI of 0.929 in 2022, South Korea ranks 19th globally. Despite demographic shifts and economic uncertainties, the country continues to demonstrate resilience and adaptability in sustaining growth.

Key words: economic growth, global demand, GDP per capita, inflation, unemployment rate, Human Development Index (HDI), demographic shifts.

JEL CLASSIFICATION: E24, E31, E43, E58, F14, J11

INTRODUCERE

Economia Coreei de Sud reprezintă un exemplu remarcabil de dezvoltare rapidă și adaptabilitate într-un mediu global dinamic. De la o economie agrară în anii '60, țara a devenit una dintre cele mai industrializate și inovatoare economii ale lumii, situându-se în topul exportatorilor globali. Acest succes se datorează unor politici economice eficiente, investițiilor în tehnologie și educație, precum și unei capacități ridicate de a gestiona crize economice. Studiul economiei sud-coreene este esențial pentru a înțelege factorii care au contribuit la creșterea sa spectaculoasă și pentru a analiza provocările actuale, cum ar fi fluctuațiile economice globale, inflația și schimbările demografice. Acest demers are ca obiectiv principal evaluarea performanței economice a Coreei de Sud prin prisma indicatorilor macroeconomici esențiali.

Obiectivele specifice includ:

- Analiza principalilor factori care au condus la dezvoltarea economică rapidă a țării.
- Studiarea impactului politicilor monetare asupra stabilității economice.
- Examinarea efectelor inflației și ale pieței muncii asupra creșterii economice.
- Identificarea provocărilor și oportunităților viitoare pentru economia sud-coreeană.

CONȚINUTUL DE BAZĂ

Cercetarea economiei Coreei de Sud se bazează pe o varietate de surse bibliografice relevante, incluzând articole, rapoarte economice și resurse oficiale. Articolele din publicații economice, precum Hankyoreh și Economist Intelligence, oferă o perspectivă actualizată asupra pieței muncii și

politicilor fiscale. The Global Economy furnizează date despre indicii dezvoltării umane, în timp ce Bank of Korea detaliază obiectivele politicii monetare.

În plus, Ministerul Economiei și Finanțelor din Coreea publică orientările privind politicile economice, oferind informații despre strategiile guvernamentale. Rapoartele Băncii Mondiale sunt esențiale pentru analiza indicatorilor macroeconomici, precum PIB-ul, inflația și rata șomajului, asigurând o bază de date credibilă pentru evaluarea performanței economice.

Metodologia utilizată în această cercetare combină analiza cantitativă și calitativă. Analiza cantitativă se bazează pe date statistice preluate din surse oficiale, precum Banca Mondială și Ministerul Economiei și Finanțelor din Coreea. Aceasta include interpretarea evoluției PIB-ului, ratei inflației și șomajului. Metoda calitativă implică examinarea politicilor economice prin articole și rapoarte, oferind o înțelegere a factorilor care influențează creșterea economică și stabilitatea financiară a Coreei de Sud

Analizând datele statistice, putem observa că PIB-ul Coreei de Sud a scăzut brusc în 2020 din cauza crizei COVID-19, urmat de o redresare rapidă în 2021 (figura 1). Cu toate acestea, efectele pandemiei au continuat să afecteze economia, iar expansiunea economică a fost mai lentă în 2022 și 2023. Creșterea PIB-ului a fost de 2,3% în 2024, iar prognoza pentru 2025 și 2026 indică o stabilizare la 2,1%, susținută de cererea globală puternică. PIB-ul nominal pentru 2023 a fost de 1,8 trilioane USD, cu un PIB per capita de aproximativ 33 mii USD.

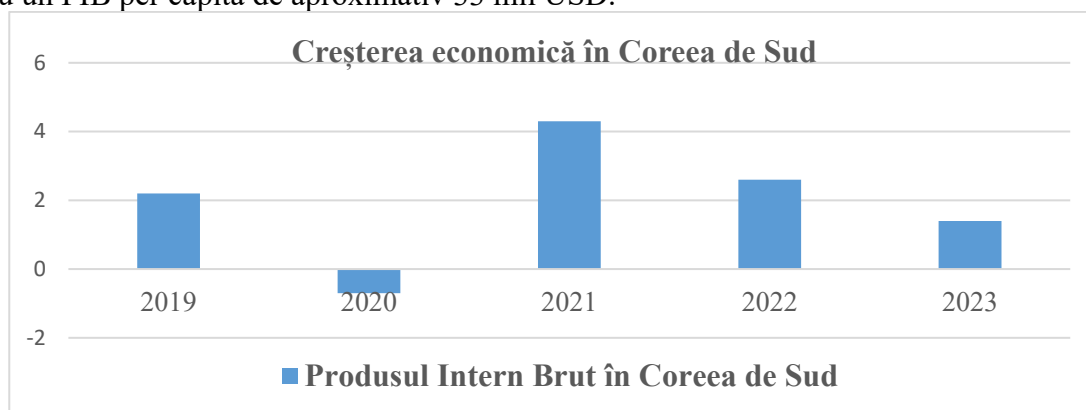

Figura 1. Produsul Intern Brut al Coreei de Sud (anual, %)

Sursa: elaborate de autor în baza rapoartelor World Bank Group

Coreea de Sud este unul dintre cei mai mari exportatori mondiali, cu exporturi de 705 miliarde USD în 2022 (locul 5 global). Importurile s-au ridicat la 666 miliarde USD (locul 10). Principalele bunuri exportate includ medii audio goale, hidrocarburi ciclice, nave specializate și polimeri. Cele mai importante importuri sunt petrolul brut, circuitele integrate și gazele petroliere. Partenerii comerciali majori sunt China, SUA, Japonia, Australia și Arabia Saudită.

Inflația a crescut puternic în 2020 din cauza crizei sanitare, dar începând cu 2022 a avut o tendință descendentă (figura 2). În 2023, inflația a fost de 3,6%, comparativ cu 6,3% în UE și 4,1% în SUA. Banca Coreei a redus rata dobânzii de politică monetară de la 3,25% la 3% în noiembrie 2023, cu obiectivul de a aduce inflația la 2% până în 2025. Această relaxare monetară are rolul de a stimula consumul intern și investițiile.

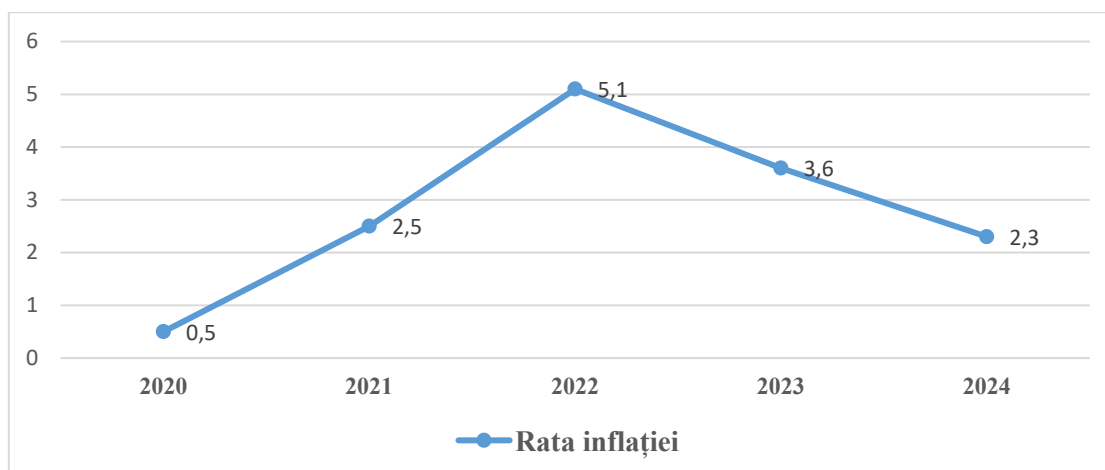

Figura 2. Inflația anuală în Coreea de Sud (2019-2023, %)

Sursa: elaborat de autor în baza rapoartelor World Bank Group

Rata șomajului este relativ scăzută, încadrându-se în limita ratei naturale. Piața muncii a rezistat bine, cu o creare netă de locuri de muncă în fiecare lună din martie 2021. Rata de ocupare a populației (vârstele 15-64) a crescut de la 66,5% în 2021 la 69,2% în 2023. Rata șomajului a fluctuat în jurul unor minime istorice de aproximativ 2,5% pe parcursul majorității anului 2023, înainte de a urca la 2,8% la începutul anului 2024, iar participarea la forța de muncă a crescut la niveluri record. Potrivit revistei economice coreene Hankyoreh în august, ”1 din 5 șomeri din Coreea de Sud fusese șomer mai mult de șase luni, în ciuda căutării active a unui loc de muncă, ceea ce i-a făcut să fie considerați „șomeri de lungă durată.” Numărul șomerilor de lungă durată a crescut timp de șase luni consecutive, iar ponderea acestora în rândul populației totale de șomeri a atins acum cel mai înalt nivel de la criza financiară asiatică din 1997.”

În ceea ce privește indicatorii despre populație și bunăstarea acesteia, putem observa că populația constituie 51 milioane de locuitori. Coreea de Sud s-a clasat pe locul 19 din 193 de țări în ceea ce privește sănătatea, educația și nivelul de trai într-un sondaj realizat de Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (UNDP). Conform Băncii Mondiale, Rata natalității este foarte scăzută în 2023, fiind de circa 5 noi-născuți la 1000, iar cea a mortalității este de 7 persoane la 1000, iar aceasta este prognozată să crească continuu din cauza creșterii populației în vârstă a cărei mortalitate este ridicată. Coreea s-a lăudat cu una dintre cele mai mari speranțe de viață din lume, de 80,6 ani pentru bărbați și 86,6 ani pentru femei în 2021.

Impozitul pe venit de plătit în Coreea de Sud pentru toate veniturile este foarte scăzut în comparație cu alte țări OCDE. Un cuplu căsătorit cu 2 copii și un venit mediu normal plătește în medie 4,4% impozit pe venit. Povara fiscală totală, inclusiv contribuțiile la asigurările sociale, dar excluzând contribuțiile angajatorului, este de 12,2%. Cota maximă de impozitare este de 26,4%.

În Global Innovation Index, Coreea de Sud s-a clasat pe locul 6 în 2024, cu 60,9 puncte. Indicele este calculat anual de Organizația Mondială a Proprietății Intelectuale (OMPI) și, cel mai recent, a inclus 128 de țări. Țara de top a fost Elveția cu 67,5 puncte. Din cele mai mari 2.000 de companii listate la bursă din lume, 61 sunt originare din Coreea de Sud. Acest lucru este determinat anual în lista Forbes Global 2000.

Indicele de percepție a corupției pentru sectorul public a arătat 37 de puncte din 100 pentru 2023. Cu acest rezultat, Coreea de Sud ocupă locul 32. Deci, în comparație cu alte țări, este la o medie. Față de anul precedent, în 2023, nivelul corupției a rămas neschimbat. Pe termen lung, acesta a scăzut moderat în ultimii ani.

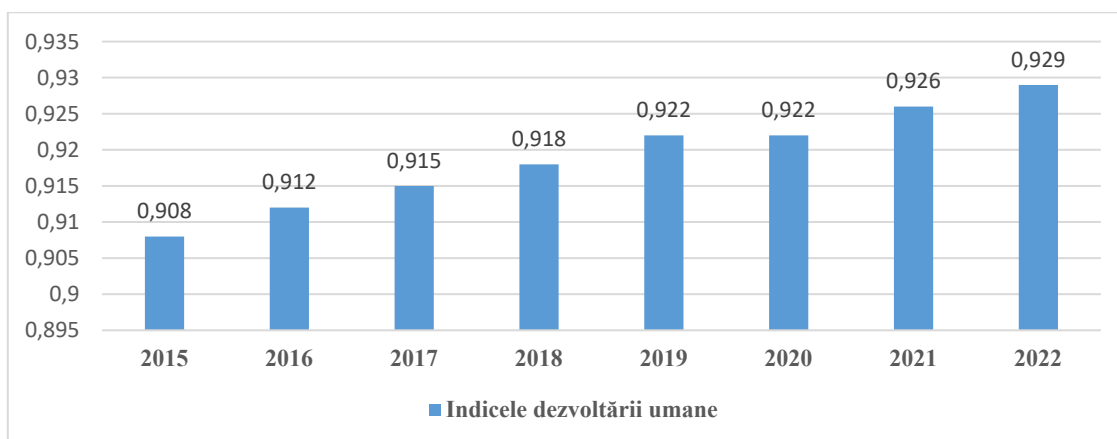

Figura 3. Dinamica Indicelui dezvoltării umane în Coreea de Sud (2015-2022)

Sursa: elaborat de autor în baza rapoartelor The Global Economy

Potrivit Raportului privind Dezvoltarea Umană 2023/24 al PNUD, Indicele Dezvoltării Umane (IDU) al Coreei de Sud se situa la 0,929 în 2022, plasând țara pe locul 19, sau cu un pas față de anul precedent (figura 3).

În concluzie, putem afirma că, în ciuda impactului negativ al pandemiei de COVID-19 asupra PIB-ului și lanțurilor de aprovizionare, Coreea de Sud a reușit o recuperare rapidă în 2021, iar statisticile pentru 2024 și 2025 sugerează o stabilizare a PIB-ului și o revenire a consumului intern pe măsură ce măsurile de stimulare economică își fac efectul. Banca Centrală a Coreei se concentrează pe stabilizarea prețurilor și susținerea economiei reale prin instrumente precum reducerea ratelor dobânzilor și achiziționarea de obligațiuni. În paralel, politica fiscală se confruntă cu provocări legate de rata scăzută a natalității, care limitează veniturile fiscale. Totuși, guvernul continuă să adopte măsuri pentru stimularea creșterii economice, inclusiv prin reducerea impozitelor și creșterea salariilor reale.

De asemenea, Coreea de Sud a demonstrat succes în sectorul extern, fiind un lider global în exporturi, în special în domeniul tehnologiei și produselor electronice, și continuă să se impună ca un jucător important pe piața internațională.

În ciuda provocărilor economice, Coreea continuă să investească în inovație și în îmbunătățirea calității vieții cetățenilor săi, obținând un scor ridicat în Indicele Dezvoltării Umane și în clasamentele globale ale fericirii și inovării. Aceste investiții în educație, sănătate și cercetare au contribuit la consolidarea poziției sale economice pe termen lung.

REFERINȚE:

1. Economist Intelligence. (2023). *Fiscal prudence back in favour in South Korea*. <https://www.eiu.com/n/fiscal-prudence-back-in-favour-in-south-korea/>
2. Ministry of Economy and Finance of Korea. (2024). *Economic Policy Directions*. <https://english.moef.go.kr/pc/selectTbPressCenterDtl.do?boardCd=N0001&seq=5744>
3. The Global Economy. (n.d.). *South Korea: Human development*. https://www.theglobaleconomy.com/South-Korea/human_development/

Coordonator științific: TOMȘA Aurelia, dr., conf. univ.,
Academia de Studii Economice din Moldova
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu – Bodoni 61
e-mail: tomsa@ase.md

DYNAMICS OF MOLDOVA'S EXPORTS: ANALYSIS AND TRENDS

DINAMICA EXPORTURILOR REPUBLICII MOLDOVA: ANALIZĂ ȘI TENDINȚE

PLOPA Silviu, student, specialitatea: Economie

Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova,
Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md
e-mail autor: plopa.silviu@ase.md

Abstract: *The foreign trade of the Republic of Moldova is going through a period of contrasting trends. While exports of goods continue to decline, exports of services are experiencing a positive and steady growth. The reduction in goods exports is caused by both internal and external factors that have negatively influenced the competitiveness of Moldovan products on international markets. On the other hand, the services sector, particularly IT and business services, benefits from favorable government policies that have supported investment attraction and the creation of a conducive development environment. This growth in service exports has contributed to the diversification of external revenue sources, allowing Moldova to strengthen its position in international markets. Thus, the services sector has become an important driver of the economy.*

Keywords: *exports, trade, free trade, welfare.*

JEL CLASSIFICATION: F1

INTORDUCERE

Comerțul extern al Republicii Moldova a fost marcat de fluctuații semnificative în ultimii ani, înregistrând scăderi semnificative ale exporturilor de bunuri și creșteri ale exporturilor de servicii. Această cercetare este importantă pentru a înțelege evoluțiile comerțului extern al țării și pentru a identifica factorii care au influențat aceste schimbări. Obiectivele cercetării sunt: identificarea principalelor performanțe și scăderi în comerțul extern, analiza factorilor care au contribuit la aceste schimbări și identificarea ramurilor economice competitive pe plan internațional, care ar putea contribui la creșterea exporturilor în viitor.

EXPORTURILE DE BUNURI

Comerțul extern de bunuri al Republicii Moldovei înregistrează o tendință îngrijorătoare, astfel exporturile continuă să scadă pentru al doilea an consecutiv, ajungând în anul 2024 la 3,55 mld. USD (Figura 1). Aceasta reprezintă o reducere de 780 mil. USD față de maximul istoric înregistrat în anul 2022 care a fost de 4,33 miliarde USD.

În 2024 mărfurile autohtone au reprezentat 76,2% din totalul exporturilor Republicii Moldova, însă ponderea lor a scăzut cu 5,6 puncte procentuale față de anul precedent, contribuind la o reducere a exporturilor cu aproximativ 4%.

Astfel, pentru a crește competitivitatea acestora, într-un articol din revista BusinessClass, se subliniază importanța dezvoltării produselor cu valoare adăugată înaltă și diversificarea piețelor prin acțiuni strategice și misiuni economice. Totodată, este necesară o politică națională clară pentru promovarea produselor, facilitarea accesului la finanțare și sprijinirea companiilor în obținerea certificatelor necesare. De asemenea, reexporturile, care au constituit 23,8% din exporturi (846,8 mil. USD), au scăzut cu 28,1%, determinând o reducere totală a exporturilor cu 8,2%.

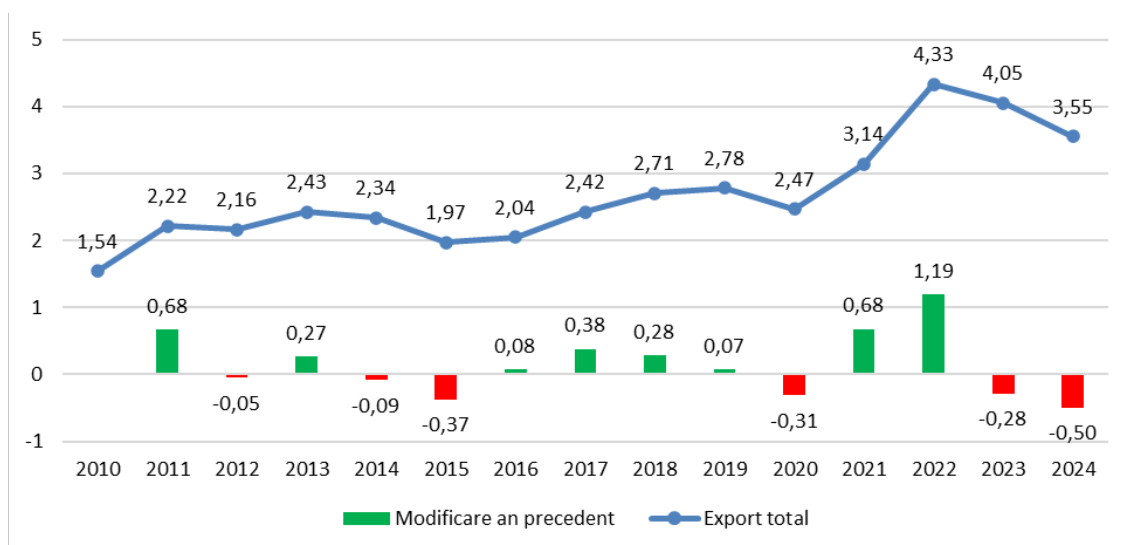

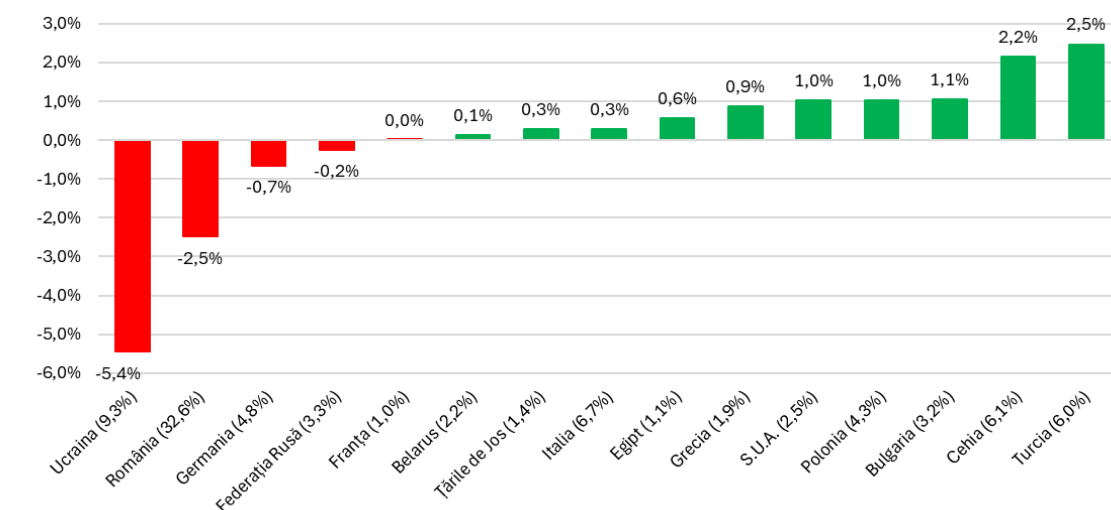
Figura 1. Evoluția exporturilor de bunuri, mld. USD

Sursa: Biroul național de statistică

Această tendință negativă din ultimii ani subliniază necesitatea unor reforme economice și strategii adaptate pentru a sprijini creșterea exporturilor și consolidarea competitivității produselor moldovenești pe piețele internaționale.

EXPORTURILE DE BUNURI PE ȚĂRI

În 2024, exporturile Republicii Moldova au înregistrat scăderi semnificative pe piețele principale. Livrările către Ucraina au scăzut cu 44,7%, din cauza pierderii rolului de hub de tranzit. Exporturile către România, principalul partener comercial, s-au redus cu 18,4%, iar către Germania cu 22,8%, aceasta coborând pe locul șase ca destinație de export. Scăderea exporturilor în Germania a afectat indirect și comerțul cu România, ținând cont de interdependența economică dintre cele două țări.

Notă: Cifrele de lângă denumiri reprezintă cota țărilor în exporturile totale de bunuri ale RM în 2024

Figura 2. Modificarea cotelor principalilor parteneri comerciali în exporturile totale față de anul precedent.

Sursa: Biroul național de statistică

Totuși, au fost înregistrate și creșteri pe anumite piețe. Exporturile către Turcia au crescut cu 49,5%, datorită acordului de liber schimb. SUA au înregistrat o creștere de 46,4%, menținând tendința ascendentă din ultimii doi ani. Exporturile către Cehia au avansat cu 35,4%, susținute de cererea ridicată pentru cabluri și echipamente auto, alimentată de industria auto puternică a acestei țări.

PRINCIPALELE PERFORMANȚE ȘI SCĂDERI LA EXPORTURI DE BUNURI

Exporturile Republicii Moldova au înregistrat fluctuații semnificative în 2024, comparativ cu 2023, conform datelor BNS. Exporturile de produse petroliere au scăzut cu 65,8%, după ce în perioada 2022-2023 acestea au reprezentat peste 15% din totalul exporturilor, atingând un nivel de 680 mil. USD anual. Deși Moldova a devenit un exportator important de produse petroliere, această tendință a fost determinată mai mult de contextul geopolitic decât de o dezvoltare economică sustenabilă. Astfel, pierderea rolului de hub de tranzit pentru produsele petroliere a dus la scăderea semnificativă a exporturilor acestora, influențând negativ evoluția exporturilor totale în a doua jumătate a anului 2023 și în 2024.

De asemenea, exporturile de grăsimi și uleiuri vegetale s-au redus cu 51,3% din cauza unor politici comerciale incoerente și a dificultăților în importul materiilor prime, afectând capacitatea de producție a companiilor moldovenești. Exporturile de mașini și aparate electrice au înregistrat o diminuare de 8,8%, determinată de reducerea comenzilor din Germania și România, în contextul încetirii economice.

Pe de altă parte, anumite categorii de produse au înregistrat creșteri importante. Exporturile de semințe și fructe oleaginoase au crescut cu 28,4%, iar cele de legume și fructe cu 10,6%. Moldova s-a clasat pe locul 3 la exportul de prune și locul 8 la exportul de cireșe în 2023, iar rețeaua de export a merelor s-a extins de la doar 2 țări la 49. Această evoluție demonstrează competitivitatea sectorului și necesitatea unor politici de susținere a producătorilor. Exporturile de băuturi alcoolice și nealcoolice au crescut cu 17,2%, iar în contextul geopolitic actual, producătorii moldoveni de vin ar putea beneficia de oportunități pe piața canadiană, în urma restricțiilor impuse vinurilor americane.

EXPORTURILE DE SERVICII

Exporturile de servicii înregistrează o evoluție remarcabilă de la an la an. Astfel conform datelor BNM în 2023 (datele pentru 2024 încă nu sunt publicate), ponderea acestora în totalul exporturilor de bunuri și servicii a atins un nivel record de 38,3%. Valoarea exporturilor de servicii a fost de 2,44 mld. USD (Figura 3), în creștere cu 161,2 mil. USD față de 2022, când acestea se ridicau la 2,28 mld. USD.

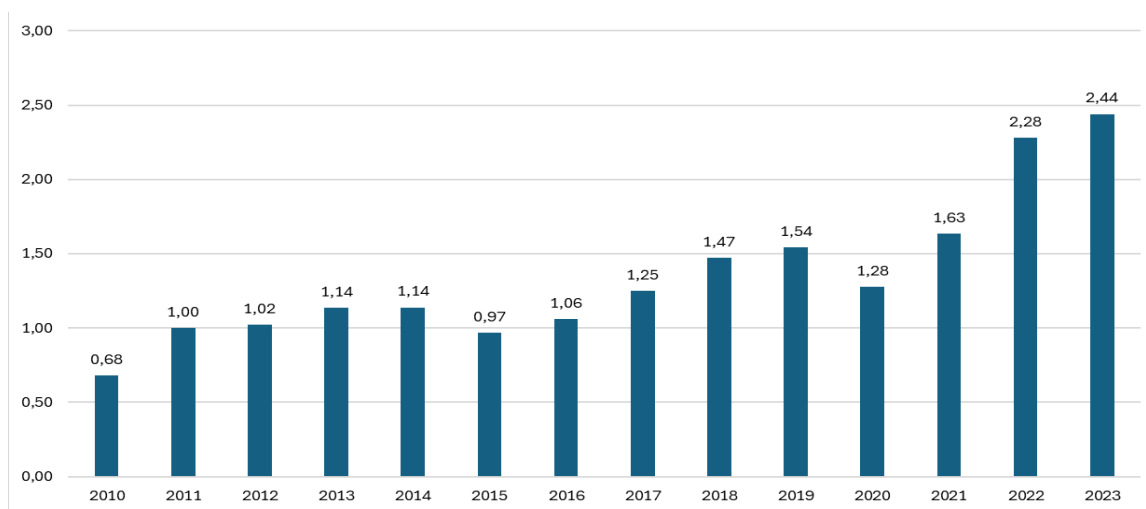

Figura 3. Evoluția exporturilor de servicii, mld. USD

Sursa: Biroul național de statistică

În 2023, exporturile de servicii IT ale Moldovei au ajuns la 580 mil. USD, susținute de crearea Moldova Innovation Technology Park (MITP) în 2016 și de menținerea unei cote unice de impozitare redusă de 7% până în 2035, care a atras investiții străine. Exporturile de servicii IT au crescut de zece ori față de 2015, iar MITP a înregistrat un număr record de 2.000 de companii rezidente.

Exportul de servicii pentru afaceri (BSS) a crescut cu 31,55% în 2023, atingând 246 mil. USD, datorită politicilor guvernamentale favorabile, care au oferit facilități similare cu cele din sectorul IT.

În același an, exporturile de servicii de transport de mărfuri și pasageri au crescut la 540 mil. USD, iar exporturile de servicii de transport aerian au ajuns la 182 mil. USD, cu o creștere semnificativă față de 2022.

Exportul de servicii de sănătate a înregistrat o creștere semnificativă, ajungând la 53,0 mil. USD în 2023, comparativ cu 36,9 mil. USD în 2021. În ceea ce privește serviciile de instruire, exporturile au fost de 81,3 mil. USD în 2023, în scădere cu 2,16%, dar estimările pentru 2024 indică o creștere la 86,2 mil. USD, cu o majorare de 4,7 mil. USD.

CONCLUZII

În concluzie pot spune că, exporturile Republicii Moldova au înregistrat o evoluție mixtă, cu scăderi în unele sectoare și creșteri în altele. Este esențial ca Moldova să continue să diversifice piețele externe și să sprijine dezvoltarea produselor cu valoare adăugată, pentru a-și îmbunătăți competitivitatea. Succesul în domeniul IT și al serviciilor de afaceri arată că politicile guvernamentale pot contribui semnificativ la creșterea exporturilor și la întărirea economiei naționale.

REFERINȚE:

1. Agora.md. (2024). *Sectorul IT și-a triplat contribuția la PIB-ul Moldovei. Descrierea celor mai noi cifre prezentate la SUM IT UP6 Global Connect*. <https://agora.md/2024/09/20/sectorul-it-si-a-triplat-contributia-la-pib-ul-moldovei-descopera-cele-mai-noi-cifre-prezentate-la-sum-it-up6-global-connect>
2. Banca Națională a Moldovei. (2023). *Raport: Balanța de plăți a Republicii Moldova (MBP6) în prezentare standard*. <https://www.bnm.md/bdi/pages/reports/dbp/DBP17.xhtml?id=0&lang=ro>
3. Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova. (2024). *Comerțul internațional cu mărfuri al Republicii Moldova în luna decembrie 2024 și în anul 2024*. https://statistica.gov.md/index.php/ro/comertul-international-cu-marfuri-al-republicii-moldova-in-luna-9539_61660.html
4. BusinessClass MD. (2024). *Revista BusinessClass MD*. <https://businessclass.md/>
5. IDIS "Viitorul". (2024). *Exportul de bunuri al Republicii Moldova, deja de doi ani, este într-o scădere continuă*. <http://viitorul.org/ro/content/exportul-de-bunuri-al-republicii-moldova-deja-de-doi-ani-este-%C3%AEntr-o-sc%C4%83dere-continuu%C4%83>

Coordonator științific: COBAN Marina, dr., conf.univ.,
Academia de Studii Economice din Moldova
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu – Bodoni 61
e-mail: mcoban.mcoban@gmail.com

THE SOLOW MODEL OF ECONOMIC GROWTH FOR DEVELOPING COUNTRIES

MODELUL SOLOW DE CREȘTERE ECONOMICĂ PENTRU ȚARILE IN CURS DE DEZVOLTARE

CASIAN Cătălin, student, speciality: Econometrics & Operations Research

Department of Quantitative Economics, Maastricht University, Netherlands,

Maastricht, Minderbroedersberg 4-6, 6211 LH

e-mail author: c.casian@student.maastrichtuniversity.nl

Abstract: *The Solow Model, also known as the Solow-Swan Growth Model, is a foundational concept in economics that explains long-term economic growth by looking at capital accumulation, labour or population growth, and technological progress. This paper examines the theoretical shift from the Harrod-Domar to the Solow growth model through the lens of inference to the best explanation, while also highlighting the relevance of Solow's steady-state capital-labour ratio within an instrumentalist framework. Furthermore, it explores how the model's structure provided the basis for predicting income convergence in developing countries, as interpreted through Hempel's covering-law model.*

Key words: Solow Model, economic growth, capital-labour ratio

JEL CLASSIFICATION: B22, O47

INTRODUCTION

Robert Solow is widely believed to be one of the most influential economists of the 20th century. After receiving his B.A., M.A. and Ph.D. in economics at Harvard University, he went on to teach at the Massachusetts Institute of Technology where he spent most of his career. Robert Solow is best known for his contributions to the field of macroeconomics and growth theory as well as working as a consultant for organizations like The World Bank and The International Monetary Fund. In 1987, he was awarded the Nobel Memorial Prize in Economic Sciences for his work on the theory of economic growth which was published in the article *A Contribution to the Theory of Economic Growth* (1956). Solow managed to show how economies grow in the short and long run by proving that sustained national economic growth is based on a country's capital, labour and technological progress over time (Solow, 1956). The purpose of this paper is to first analyse how the Solow model supplanted the Harrod-Domar model by inferring the best explanation. Secondly, underline the importance of Solow's findings on the steady-state capital-labour ratio by the principle of instrumentalism. Finally, explain how the model subsequently predicted income convergence in developing countries according to Hempel's covering law model.

SOLOW MODEL, THE EXTENSION TO THE 1946 HARROD-DOMAR MODEL

Robert Solow aimed to improve the Harrod-Domar model of economic growth. He argued that Harrod's main concern was to base the natural rate of growth on the increase of the labour force and the savings and investments made by organizations (Solow, 1956). The Harrod-Domar model was describing the capacity of a country's economic growth as something unrelated to technological change. The model had a definitive assumption at its core that was not proven or tested before and thus, made it untrustworthy and the results questionable (Solow, 1956). Solow stated that under the circumstances and assumptions made by Harrod, "the possibility of steady growth would be a miraculous stroke of luck" (Solow, 1988, p. 307).

However, in the Solow growth model, the defining factor was the allowance of technological change and an interest-elastic savings schedule that would ultimately make his model less complex,

more realistic and thus easier to use, not only on a higher government level but also, on a lower level of production (Solow, 1956). The conclusion that Solow came to was that the allowance of a small degree of technological pliability created a range of capital-labour equilibria, which already brought a new insight into the science of growth theory (Solow, 1988). Moreover, the model showed that a developing economy that succeeds in always increasing its investment rate will experience higher levels of output than if it had not (Solow, 1988).

Therefore, it is reasonable to believe that the principle relevant to Solow's work is inference to the best explanation (IBE), as his main concern, considering the previously cited sources, was to simplify the Harrod-Domar model. He did so by allowing technological progress to be more flexible, which made his predictions more accurate and the model easier to apply, hence less complex (Okasha, 2016).

THE DEVELOPMENTS OF THE CAPITAL-LABOUR RATIO OVER TIME

Solow's model created important conclusions based on different initial values of the capital-labour ratio as his economic model showed the relationship between the investment rate and the rate of depreciation of capital (Solow, 1956). While analysing the behaviour of both, Solow concluded that the investment rate tends to decrease over time and eventually intersects with the depreciation curve. The intersection point of these two curves is the steady state capital-labour ratio and it will be maintained, capital and labour will grow from that point onwards (Solow, 1956).

Solow distinguished three cases: the capital is initially below the steady state, above the steady state or equal to zero. He concluded that no matter where the capital initially was, it will always tend to move towards the point of intersection (Solow, 1956). However, if the capital is initially equal to zero then there is virtually no starting point for the system and so no output will follow, making this the only case when the system is unstable.

According to the Harrod-Domar model, the investment rate equals the product of the growth rate of labour and capital-output ratio defined by technological progress, then by doubling the investment rate, the growth rate should double too. This conclusion would be impossible because "doubling the ex-ante saving rate would not double the ex-post saving rate unless something were taking care of the ex-ante investment rate at the same time" (Solow, 1988, p. 308).

Solow's basic conclusion is that if the investment rate is fully above the depreciation rate, then the system will be so highly productive "that perpetual full employment will increase the capital-labour ratio (and also the output per head) beyond all limits; capital and income both increase more rapidly than the labour supply" (Solow, 1956, p. 72). Conversely, if the investment rate is completely below the depreciation rate, the system will be very unproductive and "full employment path leads only to forever diminishing income per capita" (Solow, 1956, p. 73).

Following these statements, the most suitable principle of the philosophy of science related to this section is instrumentalism because Solow's theory, as he observes and ultimately predicts the tendency of capital to move towards the steady state capital-labour ratio, serves as "instruments for helping us predict observable phenomena, rather than as attempts to describe the underlying nature of reality" (Okasha, 2016, p. 56).

CONCLUSIONS ABOUT DEVELOPING ECONOMIES UNDER THE SOLOW MODEL

According to Solow (1956), his analysis led to the hypothesis of income convergence in developing countries. In his work, he concluded that technological progress is a crucial factor in long-run economic growth (Solow, 1988). In order to underline the importance of this, Solow (1988) mentions that N. Wolff (1987) concludes that there exists a strong connection between the rate of technological progression and the speed of investment. This shows that if countries have the same level of technological innovations "then it appears that the ones that invested fastest were best able to take advantage of the available knowledge" (Solow, 1988, p. 315). All of this comes down to the income convergence hypothesis, as predicted by Solow.

Ertugrul and Tanriseven (2018) mention that income differences have become a real social issue in the present-time. Due to globalization, for trade to be possible between countries, it is necessary for incomes to converge, thus concluding that converging countries have a better economical connection between each other (Ertugrul & Tanriseven, 2018). Solow's model predicts that countries that already have a high capital and are closer to the steady state capital-labour ratio are less likely to have a high economic growth rate. This is because a bigger part of their economy is aimed at fulfilling the depreciation or maintenance needs of capital (Solow, 1956). To add to this, a study on the European Union (EU) confirms Solow's predictions, as the data analysed displayed a "conditional convergence in per capita income" (Ertugrul & Tanriseven, 2018, p. 347), considering that the EU contains developed and developing economies in its complex economical structure.

However, in structures like The Association of Southeast Asian Nations (ASEAN), where most members have developing economies, income convergence is less identifiable (Ertugrul & Tanriseven, 2018). According to Ertugrul and Tanriseven (2018) only three ASEAN countries had convergence effects. It is worth mentioning that a crucial condition is the time when a member has joined the association, "Looking at old members, it seems that convergence continues for a long term. Yet, new members seem to have slowly adapted to the region." (Ertugrul & Tanriseven, 2018, p. 347).

Solow's findings aim to prove and give a reason to the higher and more rapid economic growth in developing economies. His system proves show that this happens because of the income convergence hypothesis (Solow, 1956). This can be referred to Hempel's covering law model as a principle of philosophy of science, as Solow wanted to show why weaker economies in the past had a high economic growth rate over a period of time and became a developed economy today (Solow, 1988). Hempel's covering law model says that scientific explanations have a conclusion that "states that the phenomenon which needs explaining occurs, and the premises tell us why the conclusion is true." (Okasha, 2016, p. 37), which is relevant to income convergence and Solow's system in view of the arguments provided in this section.

FINDINGS AND CONCLUSIONS REVEALED THROUGH THE RESEARCH PROCESS

Robert Solow's neoclassical model of economic growth serves as a base for many different views on growth theory in various countries. Consequently, one can conclude that Solow's model improved its predecessor's model of economic growth. As stated before, the most important aspect of Robert Solow's findings, based on the behaviour of the capital-labour ratio at a stable and unstable state of equilibrium, was its applicability to both big and small levels of production. Moreover, the Solow model confirmed the hypothesis of income convergence in countries with developing economies and, as it was critically examined, explained why and how this model was applied according to the principle of instrumentalism. Indeed, as Solow (1988) confirms, the model quickly found its way into the textbooks and the foundation of macroeconomics and growth theory.

REFERENCES

1. Ertugrul, M. E., & Tanriseven, K. (2018, 03 28). Analysis of Income Convergence in G-20 Countries with Structural Break Unit Root Test. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 8(2), 344-349. <https://www.econjournals.com/index.php/ijefi/article/view/6453>
2. Okasha, S. (2016). *Philosophy of Science: A Very Short Introduction*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/actrade/9780198745587.001.0001>
3. Solow, R. M. (1956). A Contribution to the Theory of Economic Growth. *The Quarterly Journal of Economics*, 70(1), 65-94. <https://www.jstor.org/stable/1884513>
4. Solow, R. M. (1988). Growth Theory and After. *The American Economic Review*, 78(3), 307-317. <https://www.jstor.org/stable/1809135>

Coordonator științific: VACULOVSKI Elena, dr., conf. univ.,
Academia de Studii Economice din Moldova
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md
e-mail: elenavaculovsky@ase.md

POLICIES FOR ECONOMIC DEVELOPMENT IN THE CONTEXT OF TERRITORIAL COMPETITION

POLITICILE DE DEZVOLTARE ECONOMICĂ ÎN CONTEXTUL CONCURENȚEI TERITORIALE

PÎNZARU Patricia-Cătălina, studentă, specialitatea: Economie
Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova,
Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md
e-mail autor: pinzaru.patricia_catalina@ase.md

Abstract: This paper examines the impact of economic development policies on regional competitiveness in the context of territorial competition. It employs both qualitative and quantitative methods to analyze how policies focused on innovation, infrastructure, and human capital contribute to regional economic growth and sustainability. The research highlights the importance of integrated policies that address technological innovation, infrastructure development, and human capital to enhance competitive advantages. It also explores how these policies can be adapted to different regional contexts to maximize their impact. The study further investigates the challenges regions face in implementing these policies, including issues related to governance, resource allocation, and institutional capacity. Additionally, it examines the role of regional cooperation and the interaction between public and private sectors in overcoming these barriers. Through this analysis, the paper offers insights into how well-designed economic development policies can foster sustainable growth and enhance regional competitiveness.

Key words: Economic development, territorial competition, regional policies, economic growth, competitiveness, innovation.

JEL CLASSIFICATION: R58, O18, H73

INTRODUCERE

În contextul actual al globalizării și intensificării competiției economice, dezvoltarea regională a devenit o prioritate strategică pentru guverne și autorități locale. Politicile de dezvoltare economică joacă un rol esențial în modelarea performanței economice a regiunilor, influențând competitivitatea teritorială, atragerea investițiilor și creșterea sustenabilă. Concurența teritorială determină regiunile să adopte strategii inovatoare pentru a-și valorifica avantajele competitive și a atrage resurse economice, tehnologice și umane.

Scopul acestei lucrări este de a analiza impactul politicilor economice asupra competitivității teritoriale, evidențiind strategiile și instrumentele utilizate de diferite regiuni pentru a stimula creșterea economică. În acest sens, sunt investigate principalele direcții de acțiune în politicile economice regionale, precum investițiile în infrastructură, dezvoltarea capitalului uman, sprijinirea inovării și optimizarea politicilor fiscale și administrative.

Obiectivele principale ale cercetării sunt:

1. **Identificarea factorilor-cheie ai competitivității teritoriale**, analizând modul în care politicile economice influențează dezvoltarea regională.
2. **Evaluarea impactului politicilor de dezvoltare economică**, prin compararea strategiilor aplicate în diferite regiuni și efectele acestora asupra creșterii economice.
3. **Determinarea celor mai eficiente măsuri pentru creșterea competitivității regionale**, oferind recomandări pentru îmbunătățirea politicilor economice în vederea maximizării beneficiilor concurenței teritoriale.

Prin această cercetare, se urmărește oferirea unei perspective asupra modului în care regiunile pot adopta politici economice eficiente pentru a-și consolida poziția în competiția teritorială, promovând o dezvoltare echilibrată și sustenabilă.

CONȚINUTUL DE BAZĂ

1. Concurența teritorială și impactul asupra dezvoltării economice

Concurența teritorială a devenit un factor esențial în dezvoltarea economică a regiunilor, având un impact direct asupra atragerii investițiilor, dezvoltării infrastructurii și creării de locuri de muncă. Aceasta presupune competiția dintre regiuni pentru resurse economice, capital uman și tehnologii avansate, în vederea asigurării unei creșteri sustenabile (Legea Republicii Moldova, 2006).

Un concept fundamental în acest context este avantajul competitiv regional, definit de Porter (1990) ca fiind capacitatea unei regiuni de a-și valorifica resursele și politicile pentru a genera dezvoltare economică durabilă. Regiunile care adoptă strategii integrate, bazate pe investiții în educație, infrastructură și inovare, reușesc să își mențină o poziție competitivă pe termen lung. Spre exemplu, economiile dezvoltate au promovat crearea de clustere industriale, care facilitează colaborarea dintre companii, instituții de cercetare și administrații locale (Camagni, 2020).

În Republica Moldova, politicile de dezvoltare regională sunt coordonate de Ministerul Infrastructurii și Dezvoltării Regionale și vizează reducerea disparităților economice dintre regiuni prin investiții în infrastructură și sprijinirea inițiativelor antreprenoriale locale (Ministerul Infrastructurii și Dezvoltării Regionale al Republicii Moldova, 2021).

2. Politici economice regionale și rolul lor în dezvoltarea sustenabilă

Politicile economice regionale au un rol determinant în stimularea competitivității teritoriale și în asigurarea unei creșteri economice echilibrate. Acestea pot fi clasificate în mai multe categorii:

- **Politici fiscale și de atragere a investițiilor:** Multe regiuni utilizează facilități fiscale și subvenții pentru a atrage companii și investitori străini. Spre exemplu, în Uniunea Europeană, fondurile structurale au fost utilizate pentru a sprijini dezvoltarea regiunilor mai puțin dezvoltate, contribuind la reducerea decalajelor economice.

- **Politici de infrastructură:** Dezvoltarea infrastructurii de transport și comunicații este esențială pentru creșterea economică regională. Studiile arată că regiunile cu rețele de transport modernizate atrag mai multe investiții și au o productivitate mai mare (Banca Mondială). În Moldova, programul de modernizare a drumurilor finanțat de Banca Mondială a avut un impact pozitiv asupra mobilității economice (Ministerul Infrastructurii și Dezvoltării Regionale al Republicii Moldova, 2021).

- **Politici de inovare și digitalizare:** Regiunile care investesc în tehnologie și digitalizare devin mai atractive pentru industriile inovatoare. De exemplu, Germania și Franța au implementat strategii naționale de digitalizare care au condus la dezvoltarea unor ecosisteme tehnologice avansate (Camagni, 2020).

3. Efectele politicilor economice asupra competitivității teritoriale

Implementarea unor politici economice eficiente are efecte semnificative asupra competitivității teritoriale. Analizele empirice indică faptul că regiunile care aplică strategii economice coerente înregistrează o creștere economică mai rapidă și atrag mai multe investiții străine (Porter, 1990).

În Republica Moldova, Strategia Națională de Dezvoltare „Moldova 2030” include măsuri specifice pentru stimularea creșterii economice regionale, punând accent pe îmbunătățirea infrastructurii și dezvoltarea IMM-urilor (Legea Republicii Moldova, 2006). De asemenea, studiile realizate asupra regiunilor din Europa de Est arată că politicile economice bazate pe facilități fiscale și investiții în educație au condus la o creștere sustenabilă a PIB-ului regional (Uniunea Europeană, n.d.).

Un alt aspect esențial este colaborarea transfrontalieră, care permite regiunilor să își sporească avantajele competitive. Inițiative precum Strategia Dunării a UE au demonstrat că parteneriatele regionale pot stimula inovația și pot facilita integrarea economică.

CONCLUZII

Politicile de dezvoltare economică în contextul concurenței teritoriale reprezintă un element esențial al strategiilor regionale moderne, având un impact semnificativ asupra creșterii economice, atragerii investițiilor și îmbunătățirii nivelului de trai. Analiza efectuată demonstrează că succesul unei regiuni depinde de capacitatea acesteia de a adopta politici economice integrate și adaptate specificului local (Legea Republicii Moldova, 2006).

O concluzie principală a studiului este că **regiunile care investesc strategic în infrastructură, digitalizare și educație obțin avantaje competitive durabile**. Dezvoltarea infrastructurii de transport și comunicații, combinată cu sprijinirea inovației și cercetării, creează un mediu propice pentru atragerea investitorilor și stimularea dezvoltării economice pe termen lung (Porter, 1990). În acest sens, experiența statelor membre ale Uniunii Europene demonstrează că **o abordare coordonată, susținută prin politici fiscale și administrative eficiente, conduce la o creștere economică accelerată** (Camagni, 2020).

De asemenea, analiza politicilor economice regionale relevă faptul că **economiile de aglomerație și specializarea regională joacă un rol crucial în sporirea competitivității teritoriale**. Crearea de clustere industriale și stimularea colaborării dintre sectorul privat, universități și administrațiile publice generează o economie mai inovatoare și rezilientă (Ministerul Infrastructurii și Dezvoltării Regionale al Republicii Moldova, 2021).

În Republica Moldova, dezvoltarea regională rămâne o provocare, însă strategiile adoptate în cadrul **Strategiei Naționale de Dezvoltare „Moldova 2030”** demonstrează un angajament clar în direcția reducerii disparităților teritoriale și îmbunătățirii infrastructurii economice (Uniunea Europeană, n.d.). Cu toate acestea, pentru ca aceste politici să aibă efecte durabile, este necesară **o coordonare mai eficientă între autoritățile locale și centrale, alături de o alocare mai inteligentă a resurselor**.

Recomandări pentru îmbunătățirea politicilor economice regionale.

Pe baza concluziilor studiului, se propun următoarele măsuri pentru îmbunătățirea competitivității teritoriale:

1. **Creșterea investițiilor în infrastructură și digitalizare** – dezvoltarea unor rețele moderne de transport și comunicații poate facilita integrarea economică a regiunilor mai puțin dezvoltate.
2. **Diversificarea economiilor regionale** – promovarea unor industrii emergente și sprijinirea IMM-urilor vor permite regiunilor să își reducă dependența de sectoarele economice tradiționale.
3. **Implementarea unor politici fiscale adaptate specificului fiecărei regiuni** – oferirea unor stimulente fiscale bine direcționate poate contribui la atragerea capitalului străin și la dezvoltarea antreprenoriatului local.
4. **Dezvoltarea de parteneriate public-private pentru stimularea inovației** – colaborarea între sectorul privat, mediul academic și autoritățile publice poate accelera tranziția către o economie bazată pe cunoaștere.
5. **Adoptarea unor strategii economice sustenabile** – integrarea principiilor economiei circulare și a energiei regenerabile poate consolida poziția regiunilor în competiția economică globală.

Prin implementarea acestor măsuri, regiunile pot deveni mai competitive, mai atractive pentru investiții și mai bine pregătite pentru provocările economice viitoare (Banca Mondială).

REFERINȚE:

1. Banca Mondială. (n.d.). *Moldova Road Modernization Project*. <https://www.worldbank.org/>
2. Camagni, R. (2020). *Territorial Competitiveness and Smart Specialization Strategies*. Edward Elgar Publishing.
3. Legea Republicii Moldova nr. 438-XVI din 28.12.2006 privind dezvoltarea regională în Republica Moldova. (2007). *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 21-24, art. 68.
4. Ministerul Infrastructurii și Dezvoltării Regionale al Republicii Moldova.(2021). *Strategia Națională de Dezvoltare „Moldova 2030”*.
5. Porter, M. (1990) *The Competitive Advantage of Nations*. Free Press.
6. Uniunea Europeană.(n.d.). *Cohesion Policy* . https://ec.europa.eu/regional_policy/en/

Coordonator științific: COBAN Marina, dr., conf. univ.,
Academia de Studii Economice din Moldova
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu – Bodoni 61
e-mail: marinac@ase.md

SECȚIUNEA 9

ASPECTE TEORETICE ȘI PRACTICE DE PROMOVARE A VALORILOR ECONOMICE LA NIVEL MICROECONOMIC

THE RELATIONSHIP BETWEEN YOUTH UNEMPLOYMENT AND INVESTMENTS IN EDUCATION IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

RELAȚIA DINTRE ȘOMAJUL ÎN RÂNDUL TINERILOR ȘI INVESTIȚIILE ÎN EDUCAȚIE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

ANTOCI MADALINA-Mihaela, studentă, specialitatea: Marketing și Logistică
Universitatea de Stat din Moldova, Republica Moldova,
Chișinău, str. Alexei Mateevici 60, www.usm.md
e-mail autor: antoci.madalina@ase.md

Abstract: Șomajul în rândul tinerilor este o problemă majoră în Republica Moldova, având un impact negativ asupra dezvoltării economice și coeziunii sociale. Actualitatea acestui studiu rezidă în necesitatea identificării unor soluții eficiente pentru reducerea șomajului prin investiții strategice în educație. Scopul cercetării este de a analiza relația dintre investițiile în educație și rata șomajului în rândul tinerilor, evaluând impactul politicilor educaționale asupra integrării acestora pe piața muncii. Metodologia utilizată combină analiza statistică a datelor privind șomajul și cheltuielile guvernamentale pentru educație în perioada 2019-2023, precum și revizuirea literaturii de specialitate și a politicilor publice relevante. Studiul identifică modele de corelare între finanțarea educației și evoluția șomajului, evidențiind importanța formării profesionale și a competențelor digitale în creșterea angajabilității tinerilor. Principalele rezultate arată că, deși investițiile în educație au avut o tendință fluctuantă, impactul acestora asupra șomajului depinde în mare măsură de alinierea programelor educaționale la cerințele pieței muncii. Creșterea cheltuielilor pentru educație, combinată cu dezvoltarea programelor de formare practică și antreprenorială, poate contribui la reducerea șomajului în rândul tinerilor și la o integrare mai eficientă a acestora în economie.

Cuvinte cheie: șomaj, investiții, politici educaționale, piața muncii, formare profesională,

JEL CLASSIFICATION: J21, J64, J82.

INTRODUCTION

Youth unemployment is one of the most pressing challenges facing the Republic of Moldova, with significant implications for economic development and social cohesion. A high youth unemployment rate not only limits individual opportunities but also hampers overall economic progress by underutilizing the workforce and losing the creative potential of the younger generation. In this context, investments in education play an important role in facilitating young people's access to the labor market by equipping them with the necessary skills to meet the demands of an ever-evolving economic environment (UNDP Moldova, 2017).

In the Republic of Moldova, the transition from the education system to the labor market is often challenging, influenced by factors such as the gap between the skills acquired in educational institutions and those required by employers, the lack of job opportunities in emerging sectors, and economic migration. Educational policies can play a decisive role in reducing youth unemployment by aligning educational programs with labor market demands, supporting vocational training initiatives, and promoting entrepreneurship among graduates (UNDP Moldova, 2018).

This article examines the relationship between the level of investment in education and the youth unemployment rate in the Republic of Moldova, showing how educational policies influence the integration of young people into the workforce.

The aim of this study is to analyze the relationship between investments in education and the youth unemployment rate in the Republic of Moldova. Specifically, the study seeks to evaluate how educational policies, funding for education, and skill development initiatives impact the ability of young people to integrate into the labor market. The research also aims to identify key areas where

improvements in the education system could lead to lower youth unemployment and better career opportunities for graduates.

Methodology. This study employs a mixed-method approach, combining both qualitative and quantitative research methods. As per quantitative analysis we examine the statistical data on education investments and youth unemployment rates in the Republic of Moldova. Also we search to identify patterns between education funding and employment outcomes. As per quantitative analysis the study is reviewing the existing literature on the role of education in employment, but also making an analysis of government policies and programs designed to improve youth employability.

THE MAIN FINDINGS

To start to study youth unemployment, we will examine the national statistics about this phenomenon. The following table presents data on Moldova's youth unemployment rate from 2019 to 2023, highlighting the annual percentage and its deviation from the previous year.

Table 1 Moldova's youth unemployment rate

Year	Youth unemployment rate (%)	Deviation from the previous year (%)
2019	19.8	-
2020	13.2	-6.6
2021	10.6	-2.6
2022	10.2	-0.4
2023	14.5	+4.3

Source: Elaborated based on the source (Biroul National de Statistica, 2019-2023)

In 2019, the youth unemployment rate stood at 19.8%, marking the highest level in the observed period. A significant improvement was recorded in 2020, as the rate dropped to 13.2%, reflecting a 6.6 percentage point decrease. This sharp decline may be attributed to temporary labor market adjustments, government employment initiatives, or external migration (Biroul National de Statistica, 2019-2023)

The downward trend continued in 2021, when the unemployment rate fell further to 10.6%, showing a 2.6 percentage point decrease from the previous year. In 2022, the reduction slowed, with the rate reaching 10.2%, decreasing by only 0.4 percentage points. This minimal decline suggests that while the job market remained relatively stable, further improvements in youth employment faced challenges, possibly due to structural economic factors or a lack of new job opportunities.

However, in 2023, the youth unemployment rate surged to 14.5%, marking a 4.3 percentage point increase compared to the previous year. This rise may indicate economic disruptions, changes in labor demand, or difficulties in integrating young job seekers into the workforce.

Overall, the data reflects a fluctuating trend in youth unemployment, with initial improvements followed by a resurgence of challenges. This highlights the need for sustained efforts in education, vocational training, and labor market policies to ensure long-term employment opportunities for young people in Moldova.

Youth unemployment is a critical issue that affects both individual livelihoods and national economic stability. In the Republic of Moldova, as in many other countries, high levels of youth unemployment have significant social and economic consequences, including lower productivity, increased social assistance costs, and a higher risk of emigration among young people. One of the key factors influencing youth employment is the level and effectiveness of governmental expenditures, particularly in areas such as education, vocational training, entrepreneurship support, and labor market policies.

Table 2 Government's spending on education in the Republic of Moldova from 2019 to 2023

Year	Share of government spending on education (%)	Deviation from the previous year (%)
2019	6.2	-
2020	6.5	+0.3
2021	6.3	-0.2
2022	6.7	+0.4
2023	6.4	-0.3

Source: Elaborated based on the (Guvernul Republicii Moldova, 2023)

The Table 2 presents the evolution of the government's spending on education in the Republic of Moldova from 2019 to 2023, expressed as a percentage of total government expenditures. In 2019, the share was 6.2%, and it increased to 6.5% in 2020, reflecting a 0.3 percentage point rise. In 2021, the share decreased slightly to 6.3%, followed by an increase to 6.7% in 2022, marking a 0.4 percentage point increase. However, in 2023, the share dropped back to 6.4%, representing a decrease of 0.3 percentage points compared to the previous year. This fluctuation indicates ongoing adjustments in government priorities and resource allocation for education over the period.

The relationship between the youth unemployment rate and government spending on education in the Republic of Moldova can be seen as a cause-and-effect dynamic. On one hand, an increase in government investments in education can directly influence the employability of young people, potentially leading to a reduction in youth unemployment. Education spending, especially when directed toward improving the quality and relevance of curricula, vocational training, and job-ready skills, equips young people with the competencies needed to enter the workforce. When government spending on education rises, as seen in the slight increases in 2020 and 2022, we could expect that the labor market would gradually absorb more young people, reducing the unemployment rate.

However, the effect of these investments is not always immediate or straightforward. If the government's spending on education is not effectively aligned with labor market demands, even significant investments can fail to reduce youth unemployment. For instance, an education system that emphasizes theoretical knowledge without providing the practical skills demanded by employers may lead to a situation where young people, despite having received education, struggle to find jobs. In this case, the unemployment rate remains high, as the education system fails to prepare young people adequately for the job market.

Additionally, the impact of educational investments may not be immediate. While increased government spending on education can lay the groundwork for long-term reductions in youth unemployment, it often takes several years for the full benefits of these investments to materialize. For example, Moldova's fluctuations in education spending, such as the increase in 2020 and 2022, may not show immediate effects on the youth unemployment rate. However, over time, these investments can help create a more skilled workforce, contributing to lower unemployment in the future.

CONCLUSIONS

The connection between youth unemployment and government spending on education in the Republic of Moldova is central to the nation's long-term economic development and social stability. While government spending on education is undeniably crucial for reducing youth unemployment, its effectiveness hinges on the strategic allocation and implementation of resources in alignment with labor market demands. The fluctuation in the share of government spending on education over recent years underscores the importance of continuously adapting education policies to meet the evolving needs of both students and employers.

Increased investment in education is essential for equipping young people with the necessary skills to thrive in the workforce. However, for these investments to be truly effective, educational programs must focus on practical, job-oriented training, such as vocational education, digital skills,

and specialized fields that align with market trends. Without such a focus, even significant educational spending may fail to reduce youth unemployment, as young people may be inadequately prepared for the types of jobs available in the economy.

Additionally, the economic context plays a significant role in determining the success of education spending in reducing unemployment. During periods of economic instability or recession, even with high government expenditure on education, youth unemployment may remain high due to a lack of job opportunities or a stagnating economy.

Moreover, addressing youth unemployment requires a comprehensive approach that extends beyond education spending. Policies aimed at improving labor market conditions, such as incentives for employers to hire young workers, fostering entrepreneurship, and improving access to financing for youth-led businesses, are essential components of a broader strategy.

A long-term strategy for reducing youth unemployment should also include measures to support economic growth and job creation across various sectors, particularly those that have the potential to absorb young workers. In Moldova, sectors such as agriculture, technology, and tourism may offer significant opportunities for youth employment, provided that the necessary investments are made in skills development and infrastructure.

REFERENCES:

1. Biroul National de Statistica, Baza de date, a. 2019-2023. https://statbank.statistica.md/PxWeb/pxweb/ro/30%20Statistica%20sociala/30%20Statistica%20sociala__03%20FM__03%20MUN__MUN060/MUN160200.px/?rxid=b2ff27d7-0b96-43c9-934b-42e1a2a9a774
2. Guvernul Republicii Moldova. (2023). Hotarirea de Guvern 5431 a R.Moldova privind Strategia de dezvoltare „Educația 2030”. https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/subiect-02-nu-900-mec-2022_1.pdf
3. United Nations Development Programme (UNDP). (2017). *Youth Unemployment and Experiments for Labor Market Inclusion: Perspective of Youth in Republic of Moldova*. <https://www.undp.org/moldova/publications/youth-unemployment-and-experiments-labor-market-inclusion-perspective-youth-republic-moldova>
4. United Nations Development Programme (UNDP). (2018). *Why are young people in Moldova struggling with unemployment?* <https://www.undp.org/moldova/blog/why-are-young-people-moldova-struggling-unemployment>
5. World Bank. (2023). *Moldova - Economy - Human Capital Data Portal*. <https://humancapital.worldbank.org/en/economy/MDA>

Coordonator științific: STOICA Mariana, dr., conf. univ.,
Universitatea de Stat din Moldova
Republica Moldova, Chișinău, str. Alexei Mateevici 60, www.usm.md
e-mail: stoicamarianamd@gmail.com

CHALLENGES AND OPPORTUNITIES FOR ENTREPRENEURS IN THE ENERGY DRINKS MARKET IN THE CONTEXT OF CONSUMER TRENDS AND INNOVATION

PROVOCĂRILE ȘI OPORTUNITĂȚILE ANTREPRENORILOR PE PIAȚA PRODUSELOR ENERGIZANTE ÎN CONTEXTUL TENDINȚELOR DE CONSUM ȘI INOVAȚIEI

MOROI Cristian, student, specialitatea: Business și Administrare

Universitatea de Stat din Moldova, Republica Moldova,

Chișinău, str. Alexei Mateevici 60, www.usm.md

e-mail autor: cristian.moroi2005@gmail.com

***Abstract.** This article examines the challenges and opportunities for entrepreneurs in the energy drink market, taking into account consumer trends, regulations and industry innovations. It examines the ingredients used, the target audience and health impacts, including risks associated with excessive consumption such as hypertension and caffeine addiction. The study includes a SWOT analysis of the market, highlighting strengths, vulnerabilities, opportunities and threats. Production and distribution stages are detailed, along with market developments and emerging trends such as the preference for healthier alternatives. Statistics on imports and industry growth complement the analysis. The paper emphasizes the need to adapt business strategies to current consumer demands and sustainable innovations, offering solutions for the long-term success of energy drink producers.*

***Keywords:** Energy drink, health impacts, market strategies, consumption, import*

JEL CLASSIFICATION: L66, D12, M13

INTRODUCERE

Într-un context economic și social dinamic, piața băuturilor energizante se află într-o continuă expansiune, fiind influențată de schimbările în comportamentul consumatorilor, de reglementările privind sănătatea și de inovațiile tehnologice. Creșterea interesului pentru un stil de viață activ și nevoia de energie imediată au condus la o diversificare a ofertei de produse, dar și la intensificarea competiției între antreprenori. În același timp, tendințele de consum actuale, cum ar fi orientarea spre ingrediente naturale, reducerea consumului de zahăr și preferința pentru alternative sustenabile, creează atât provocări, cât și oportunități pentru actorii din industrie.

Această lucrare își propune să analizeze principalele provocări cu care se confruntă antreprenorii care activează pe piața băuturilor energizante, etapele de producție, precum și oportunitățile pe care le pot valorifica prin adaptarea strategiilor de afaceri la noile tendințe de consum și la progresul tehnologic. Studiul va aborda aspecte precum comportamentul consumatorilor, inovația în formularea produselor și strategiile de marketing, evidențiind soluții care pot contribui la succesul și sustenabilitatea afacerilor în acest domeniu.

CONȚINUTUL DE BAZĂ

Băuturile energizante sunt băuturi non-alcoolice ce conțin cofeină, vitamine din complexul B și alte ingrediente precum taurina, D-glucurono-galactonă (glucuronolactonă), ginseng și guarana. Acestea au rolul de a stimula sistemul nervos central și de a îmbunătăți performanțele fizice și cognitive. Popularitatea lor este în creștere, în special în rândul tinerilor, datorită accesibilității și efectelor energizante. Totuși, un consum excesiv poate avea consecințe negative asupra sănătății. De asemenea, băuturile sportive sunt considerate o categorie de băuturi energizante, având un conținut ridicat de

electroliti și carbohidrați, furnizând astfel energie organismului. Acestea sunt utilizate în special de sportivi pentru a susține efortul fizic și pentru a preveni deshidratarea.

Publicul țintă: 15-30 de ani, majoritatea barbate, 165 de tari, student, sportive, gameri, persoane la locul de muncă, baruri/restaurant, persoane active. Pentru o amplă cercetare a pieții băuturilor energizante atât pe plan national cât și international am efectuat analiza SWOT.

Tabelul 1. Analiza SWOT a băuturilor energizante

Puncte tari	Puncte slabe
Efect rapid asupra energiei și concentrării – Băuturile energizante oferă un impuls rapid de energie datorită cofeinei și altor ingrediente active. -Branding puternic și marketing agresiv – Companii mari precum Red Bull și Monster investesc masiv în marketing, sponsorizări sportive și evenimente. -Disponibilitate ridicată – Se găsesc în supermarketuri, benzinării, săli de sport și automate. -Varietate de produse – Există opțiuni fără zahăr, cu diferite arome și niveluri de cofeină pentru a atrage un public larg. -Creștere continuă a pieței – Cererea este în creștere, în special în rândul tinerilor și al sportivilor.	-Percepție negativă asupra sănătății – Conținutul ridicat de zahăr și cofeină poate fi considerat dăunător pentru sănătate. -Reglementări stricte – Unele țări limitează vânzarea către minori sau impun avertismente pe ambalaj. -Dependență și efecte adverse – Consumul excesiv poate duce la probleme cardiace, insomnie și dependență de cofeină. -Preț mai ridicat față de alte băuturi – Comparativ cu sucurile carbogazoase sau cafeaua, băuturile energizante sunt mai scumpe. -Competiție ridicată – Numeroase branduri concurează pentru atenția consumatorilor, ceea ce poate duce la scăderea loialității acestora.
Oportunități	Amenințări
-Dezvoltarea băuturilor sănătoase – Produse fără zahăr, cu ingrediente naturale și beneficii suplimentare pot atrage noi consumatori. -Expansiune pe piețele emergente – Țările în curs de dezvoltare oferă oportunități mari de creștere. -Colaborări și inovații – Asocierea cu sportivi, gameri și influenceri poate crește popularitatea. -Extinderea distribuției – Mai multe puncte de vânzare, inclusiv online, pot crește accesibilitatea produselor. -Tendințe de consum orientate spre performanță – Creșterea interesului pentru fitness și stil de viață activ susține vânzările.	-Reglementări mai stricte – Guvernele pot impune limite asupra conținutului de cofeină sau vânzării către anumite grupuri. -Schimbarea preferințelor consumatorilor – Creșterea interesului pentru alternative naturale (ex. ceai verde, sucuri presate la rece) poate reduce vânzările. -Crize economice – În perioade de recesiune, consumatorii pot renunța la produsele considerate neesențiale. -Probleme de sănătate legate de consum – Studii care asociază consumul ridicat cu probleme cardiovasculare pot afecta imaginea industriei.

Sursa: Elaborat de autor

Pentru a obține un produs de calitate înaltă și care corespunde tuturor normelor toți producătorii respectă anumite etape de producție.

Tabelul 2. Etapele de producție a băuturilor energizante

Etapele	Conținutul
1. Formularea și selecția ingredientelor	Printre ingredientele frecvente se numără: ➤ Cofeina – pentru stimularea sistemului nervos ➤ Taurina – aminoacid care poate îmbunătăți performanța fizică și mentală

	➤ Vitamine (B2, B3, B6, B12) – pentru metabolismul energetic ➤ Zaharuri sau îndulcitori artificiali – pentru gust și energie ➤ Arome naturale sau artificiale – pentru îmbunătățirea gustului ➤ Acidifianți (acid citric, acid fosforic) – pentru echilibrarea pH-ului ➤ Conservanți – pentru prelungirea termenului de valabilitate
2. Prepararea siropului de bază	Ingredientele lichide și solide sunt dizolvate într-un rezervor mare cu apă purificată pentru a crea un sirop concentrat. Acesta este bine amestecat pentru a asigura omogenitatea.
3. Amestecarea și carbonatarea	Siropul de bază este combinat cu apă purificată și alte ingrediente lichide într-un raport precis. Dacă băutura este carbogazoasă, dioxidul de carbon este adăugat sub presiune pentru a crea efervescența specifică.
4. Filtrarea și pasteurizarea	• Filtrarea – Amestecul este trecut prin filtre speciale pentru a elimina eventualele impurități. • Pasteurizarea (dacă este necesară) – Unele băuturi sunt supuse unui proces de încălzire controlată pentru a distruge microorganismele și a prelungi termenul de valabilitate.
5. Îmbutelierea și sigilarea	Băutura este turnată în recipiente (doze de aluminiu, sticle PET sau de sticlă) folosind echipamente de mare viteză. Fiecare recipient este sigilat imediat pentru a preveni contaminarea.
6. Etichetarea și ambalarea	După sigilare, recipientele sunt etichetate cu informațiile despre produs, apoi grupate și ambalate pentru transport.
7. Controlul calității	În fiecare etapă, mostre din producție sunt testate pentru a verifica parametrii esențiali: • Concentrația ingredientelor • Gustul și textura • Integritatea ambalajului • Respectarea normelor de siguranță alimentară
8. Distribuția	După ambalare, băuturile energizante sunt transportate către centrele de distribuție, supermarketuri, benzinării și alte puncte de vânzare.

Sursa: Elaborat de autor

Importul băuturilor energizante pentru ultimii 5 ani în diverse țări este prezentat în diagrama de mai jos. Cel mai mare importator fiind Ucraina, apoi urmează România, Polonia fiind cel mai mic importator.

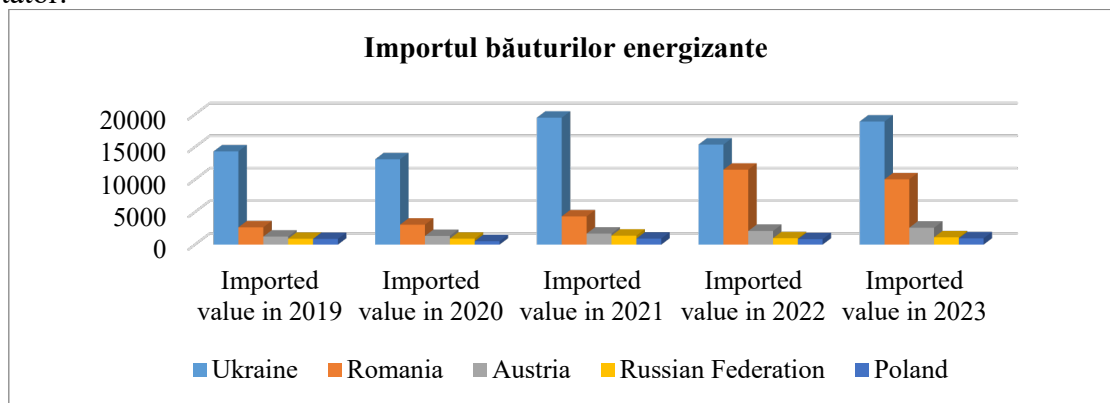

Figura 1. Importul de băuturi energizante între 2019 – 2023

Sursa: Elaborat de autor

Graficul prezintă valorile importurilor a băuturilor energizante în Republica Moldova în perioada 2019-2023 din diverse țări furnizoare, unitatea de măsură este mii dolari. În 2023 valoarea energizantelor importate este de aproximativ 37.5 milioane de dolari. Cea mai mare cantitate de energizante este importată din Ucraina, România, Austria, Federația Rusă și Polonia (Market Research Future, 2025).

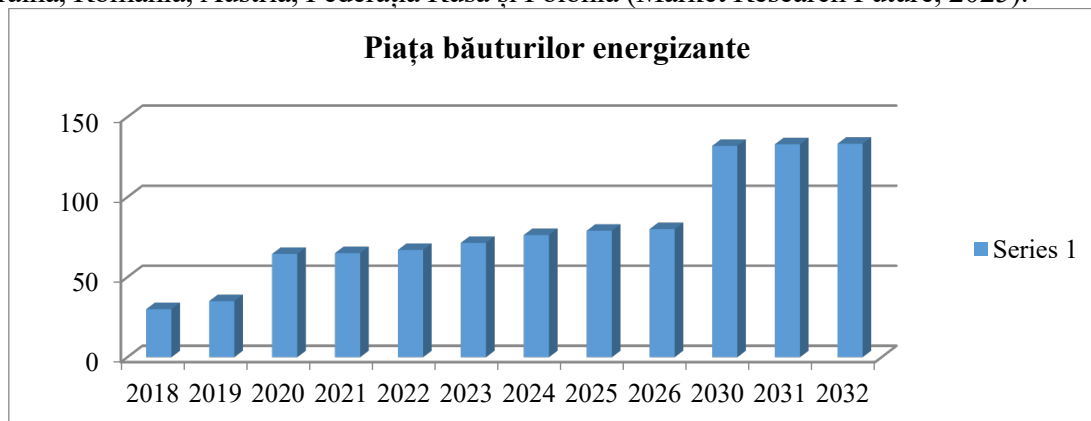

Figura 2. Evoluția pieții băuturilor energizante 2018 – 2032

Sursa: Elaborat de autor

Graficul ilustrează evoluția pieței băuturilor energizante la nivel global, măsurată în miliarde de dolari americani (USD Bin), în perioada 2018-2032. Analiticii presupun că piața energizantelor va crește cu aproximativ 75% până în 2032 (International Trade Centre, 2025).

REFERINȚE:

1. International Trade Centre. (2025). *Importul băuturilor energizante. Trade Map*. <https://www.trademap.org/>
2. Market Research Future. (2025). *Energy Drinks Market Research Report - Forecast to 2030* <https://www.market-researchfuture.com/reports/energy-drinks-market-1916>

Coordonator științific: BUZDUGAN Adriana, dr., conf. univ.,
Universitatea de Stat din Moldova
Republica Moldova, Chișinău, str. Alexei Mateevici 60, www.usm.md
Telefon: +37369400413
e-mail: adriana.buzdugan@usm.md

THE POWER OF DISCIPLINE AND TIME MANAGEMENT - ESSENTIAL PILLARS FOR A SUCCESSFUL CAREER

PUTEREA DISCIPLINEI ȘI MANAGEMENTUL TIMPULUI – PILONI ESEȚIALI PENTRU O CARIERĂ DE SUCCES

¹ BARBACARI Felicia, elevă, specialitatea: Finanțe și Bănci
e-mail autor: barbacari.felicia@ase.md

² GHERCIU Dumitrița, elevă, specialitatea: Finanțe și Bănci
e-mail autor: gherciu.dumitrita@ase.md

^{1,2} Colegiul Național de Comerț al ASEM, Republica Moldova,
Chișinău, str. Petru Rareș 18

Abstract: The study on time management and discipline is essential in the context of the daily challenges of an increasingly hectic work environment. This research is relevant, as these skills are crucial for improving productivity and maintaining a balance between personal and professional life. The purpose of this study is to analyze the impact of effective time management and discipline on both individual and organizational performance.

The findings show that individuals who manage their time well and maintain discipline are more productive, experience less stress, and achieve their goals faster. Time management is characterized by efficient planning and task prioritization, while discipline is defined by self-control and perseverance in achieving long-term objectives. These skills are the key to personal and professional success, helping to develop a productive routine and sustain a healthy work-life balance.

Key words: discipline, time management, productivity, career, success

JEL CLASSIFICATION: H51, H52, H53, H57

INTRODUCERE

Succesul profesional nu depinde doar de competențele tehnice, ci și de gestionarea eficientă a timpului și de autodisciplină. Organizarea bună sporește productivitatea, reduce stresul și facilitează atingerea obiectivelor.

Această lucrare analizează impactul disciplinei și al managementului timpului asupra carierei, evidențiind beneficiile acestora și strategiile eficiente de aplicare. Studiul demonstrează că integrarea acestor factori în rutina zilnică este esențială pentru performanță și succes profesional.

CONȚINUTUL DE BAZĂ

Gestionarea eficientă a timpului joacă un rol important în sporirea productivității, facilitând organizarea sarcinilor, reducerea stresului prin clarificarea priorităților și menținerea unui echilibru stabil între carieră și viața personală. De asemenea, disciplina este esențială pentru succes, deoarece susține perseverența în atingerea obiectivelor, menține concentrarea pe termen lung și ajută la combaterea ezitării prin dezvoltarea autocontrolului. Exemple relevante demonstrează impactul acestor factori asupra performanței profesionale. Stephen Covey în cartea sa „The 7 Habits of Highly Effective People” (Covey, 1989) discută despre importanța managementului timpului și cum îmbinarea acestuia cu disciplina poate duce la succes. De exemplu, principiul „Prioritizează cele mai importante lucruri” susține faptul că, atunci când reușești să-ți gestionezi eficient timpul, îți poți concentra energia pe activitățile care generează cel mai mare impact pe termen lung. La fel, multe dintre cele mai de succes figuri din sport sunt exemple clare ale puterii disciplinei. De exemplu, jucătorul de tenis Novak Djokovic, a vorbit în interviul “The Art of Self-Mastery” interviuat de T. Sagary (Sagary, 2023). despre cât de importantă

este disciplina în pregătirea fizică și mentală, care îl ajută să rămână în vârful carierei sale. Disciplina în sport se traduce adesea în performanțe constante și rezultate superioare.

Atât managementul timpului, cât și disciplina sunt piloni fundamentali ai succesului profesional, deoarece permit o organizare eficientă a activităților, susțin o motivație constantă și contribuie la formarea unei rutine productive, indispensabile pentru performanță și progres.

Caracteristicile managementului timpului includ planificarea eficientă, prin stabilirea clară a obiectivelor și a sarcinilor, prioritizarea activităților esențiale și eliminarea celor neproductive, precum și flexibilitatea, prin ajustarea programului la circumstanțe neprevăzute. Pe de altă parte, disciplina se definește prin autocontrol, care implică respectarea angajamentelor și evitarea amânării și prin menținerea unor obiceiuri productive, și responsabilitate, prin asumarea deciziilor și a consecințelor acestora.

Pentru realizarea acestui raport, noi am cercetat și am realizat un chestionar în rândul elevilor, cu scopul de a înțelege mai bine modul în care își gestionează timpul. Prin această inițiativă, ne-am propus să obținem o imagine realistă asupra provocărilor și obiceiurilor legate de time management în rândul elevilor, dar și să identificăm posibile soluții pentru o organizare mai eficientă a activităților zilnice.

Figura 1. Importanța time managementului
Sursa: Elaborat de autor

Astfel se observă că timpul petrecut online, mai ales pe rețelele de socializare, ocupă o mare parte din zi pentru mulți elevi. De asemenea, școala sau învățatul sunt activități importante, dar nu la fel de dominante ca social media. Acest lucru sugerează că ar fi util să găsim un echilibru mai bun între distracție, învățare și timpul petrecut cu prietenii sau pentru pasiunile personale.

Rezultatele arată că cei mai mulți elevi consideră time managementul ca fiind important în viața de zi cu zi. 62% spun că este *foarte important*, iar 31,3% că este *important*. Doar un procent mic, de 6,7%, îl consideră *puțin important*. Aceste date arată că elevii înțeleg cât de mult contează să-ți organizezi bine timpul. Time managementul ajută la terminarea sarcinilor la timp și la obținerea unor rezultate mai bune.

Figura 2. Consumul de timp pe activități
Sursa: Elaborat de autor

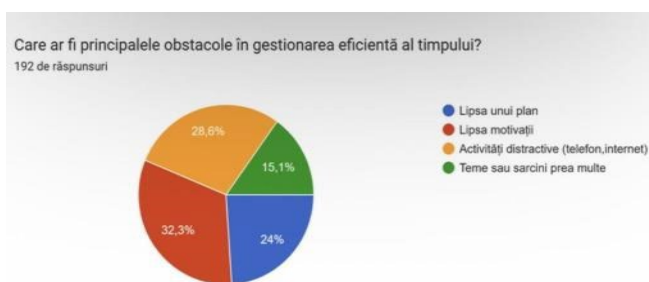

Figura 3. Obstacole în gestionarea timpului
Sursa: Elaborat de autor

Obstacolele cele mai mari probleme vin din interior – cum ar fi lipsa dorinței de a începe sau continua o activitate 32,3% , sau lipsa organizării. De asemenea, distragerile, cum ar fi telefonul sau alte activități plăcute, joacă un rol important. Asta înseamnă că, pentru a folosi mai bine timpul, ar fi util să avem un plan clar și să găsim metode prin care să ne motivăm și să ne concentrăm mai ușor.

Majoritatea preferă metode simple de organizare, cum ar fi activitățile în minte 32,8% sau să folosească telefonul 28,1%. Totuși, metodele scrise, cum ar fi agenda sau listele, sunt mai puțin populare, deși pot fi foarte eficiente, faptul că unii nu folosesc deloc nicio metodă poate explica de ce întâmpină dificultăți în gestionarea timpului

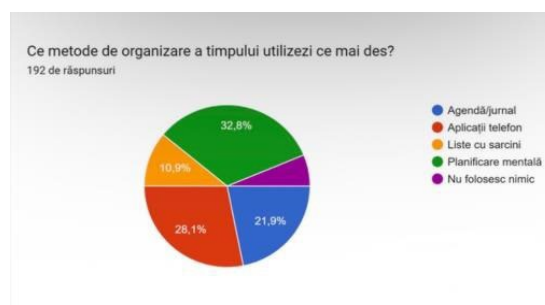

Figura 4. Metode de organizare preferate
Sursa: Elaborat de autor

PRINCIPII FUNDAMENTALE PENTRU GESTIONAREA EFICIENTĂ A TIMPULUI ȘI SUCCESUL PERSONAL

În „The 7 Habits of Highly Effective People” (Covey, 1989), Stephen R. Covey promovează prioritizarea sarcinilor esențiale și dezvoltarea obiceiurilor care susțin succesul atât personal, cât și profesional. Pe de altă parte, David Allen, în „Getting Things Done” (Allen, 2001), subliniază importanța unui sistem organizat și structurat pentru gestionarea eficientă a sarcinilor și proiectelor, pentru a minimiza stresul și a spori productivitatea, iar Brian Tracy, în „Eat That Frog!” (Tracy, 2001), oferă tehnici de prioritizare și abordează problema amânare continuă recomandând concentrarea asupra celor mai dificile sarcini pentru a îmbunătăți eficiența. În final, Greg McKeown, în „Essentialism: The Disciplined Pursuit of Less” (Tracy, 2014), sugerează eliminarea distragerilor și concentrarea pe ce contează cu adevărat, pentru a obține un impact semnificativ în viața personală și profesională.

CONCLUZII/RECOMANDĂRI

Această cercetare demonstrează că disciplina și gestionarea eficientă a timpului sunt elemente fundamentale pentru o carieră de succes. Se recomandă implementarea tehnicilor de time management în rutina zilnică și adoptarea unei mentalități disciplinate pentru rezultate optime.

REFERINȚE:

1. Covey, S. R. (1989). *The 7 Habits of Highly Effective People*. Free Press.
2. Sagary, T. (2023). Novak Djokovic: The Art of Self-Mastery. *Medium*. <https://medium.com/@tsagary/novak-djokovic-the-art-of-self-mastery-7cb915ac7ebb>
3. Allen, D. (2001). *Getting things done: The art of stress-free productivity*. Viking.
4. McKeown, G. (2014). *Essentialism: The disciplined pursuit of less*. Crown Business.
5. Tracy, B. (2001). *Eat that frog!: 21 great ways to stop procrastinating and get more done in less time*. Berrett-Koehler Publishers

Coordonator științific: PATRAȘCU Dorina, grad didactic doi,
Colegiul Național de Comerț al ASEM
Republica Moldova, Chișinău, str. Petru Rareș 18
Telefon: +373 69037311
e-mail: patrascu.dorina00@gmail.com

THE IMPACT OF PERSONAL DATA PROTECTION ON MARKETING STRATEGIES IN THE BANKING SECTOR

IMPACTUL PROTECȚIEI DATELOR CU CARACTER PERSONAL ASUPRA STRATEGIILOR DE MARKETING ÎN SECTORUL BANCAR

ZAHARCO Victoria, studentă, specialitatea: Finanțe și Bănci

Universitatea de Stat din Moldova, Republica Moldova,

Chișinău, str. Alexei Mateevici 60, www.usm.md

e-mail autor: zaharco. victoria@ase.md

Abstract. *Personal data protection is a key priority in the banking sector, given the considerable volume of data managed by these institutions. The aim of this study is to highlight the importance of data protection in the banking system and the marketing strategies implemented by banks, in the context of national and international regulations. The research methodology includes the analysis of relevant legal regulations and studies in the field. Among the main results is the highlighting of the importance of transparency and responsibility in strengthening relationships with customers and maintaining competitiveness in the banking sector. In conclusion, data protection plays an important role in banking marketing and must be taken seriously by financial institutions. Compliance with data protection regulations not only prevents legal sanctions but also strengthens relationships with customers, thus contributing to the growth of financial institutions' reputation.*

Keywords: *data protection, banking marketing, confidentiality, reputation of financial institutions, responsibility, transparency.*

JEL CLASSIFICATION: G21, M31.

INTRODUCERE

Protecția datelor cu caracter personal reprezintă dreptul persoanei de a-și securiza informațiile de identificare. De asemenea, aceasta prevede și responsabilitatea autorităților de a implementa măsuri eficiente care ar garanta această protecție (Lazari, 2015).

În domeniul bancar, protecția datelor personale vizează dreptul clienților de a-și menține confidențialitatea informațiilor ce permit identificarea lor, precum și obligația instituțiilor bancare de a implementa măsuri de securizare a acestor date. Printre aceste informații se enumeră adresa, numărul de cont, tranzacțiile bancare, codul IBAN, datele de autentificare online etc. Astfel, protecția datelor cu caracter personal este un aspect fundamental în sectorul bancar, influențând direct securitatea financiară, confidențialitatea clienților și reputația băncilor. Acest fapt necesită adoptarea unor măsuri stricte de protecție și conformare cu reglementările naționale (Legea RM 195/2024) și internaționale (Regulament UE 2016/679).

Deși există un cadru legal, fiecare operator de date cu caracter personal își stabilește propria politică de securitate. Acest lucru duce la apariția riscurilor, cum ar fi accesul neautorizat la date, prelucrarea ilegală a acestora sau încălcarea confidențialității. Persoanele fizice sunt expuse zilnic la utilizarea datelor lor personale de către instituțiile bancare, iar clienții acestora nu sunt întotdeauna suficient informați despre scopul colectării și prelucrării acestor date (Antoci, 2018).

Asigurarea confidențialității datelor personale în sectorul bancar necesită o adaptare permanentă la riscurile emergente și cerințele legislative. Instituțiile bancare alocă resurse financiare pentru securitatea cibernetică și implementează strategii de marketing orientate spre protecția informațiilor personale (BNM, 2024).

Strategiile de marketing bancar reprezintă setul de activități prin care instituțiile financiare își promovează produsele și serviciile, având ca scop atragerea și menținerea clienților (Soltan, 2011).

Adoptarea unor strategii de marketing orientate spre educarea clienților despre riscurile utilizării ne-protejate a serviciilor online și a accesului neautorizat la date constituie o măsură importantă de protecție a acestora. Oferind explicații clare și transparente privind măsurile de securitate aplicate, băncile demonstrează angajamentul lor față de protecția informațiilor personale, consolidând astfel fidelitatea clienților.

În acest context, obiectivul articolului este de a evidenția importanța protecției datelor cu caracter personal în sistemul bancar și strategiile de marketing utilizate de bănci în acest scop.

ANALIZĂ SURSELOR BIBLIOGRAFICE

Protecția datelor cu caracter personal constituie un aspect important al încrederii clienților în sistemul financiar, influențând asupra succesului instituțiilor bancare. Datele personale ale clienților trebuie gestionate cu responsabilitate, deoarece orice încălcare poate afecta grav relațiile de afaceri și poate duce la sancțiuni legale. Specialiștii din domeniu, subliniază faptul că entitățile care adoptă politici stricte de protecție a datelor își îmbunătățesc considerabil rezultatele activității, având un impact pozitiv asupra încrederii și loialității clienților (Nicholls, 2023).

Securitatea datelor personale în sistemul bancar este influențată de multiple aspecte. În primul rând, standardele de securitate nu reflectă pe deplin amenințările din domeniu, deoarece nu pot cuprinde toate riscurile ce pot apărea. Un alt factor este că, grupările criminale organizate încearcă constant să obțină acces neautorizat la informațiile confidențiale, în special prin fraudele electronice și cele cu cardurile. De asemenea, ritmul rapid de automatizare a proceselor bancare nu este însoțit întotdeauna de măsuri adecvate de securitate (Mărgineanu, 2015).

În Republica Moldova, unde digitalizarea serviciilor financiare a avansat semnificativ în ultimii ani, protecția informațiilor personale a devenit o prioritate importantă, atât din punct de vedere al respectării reglementărilor internaționale, cât și a menținerii unei bune reputații pentru instituțiile bancare. Legea nr. 202/2017 reglementează cadrul legal privind protecția datelor cu caracter personal în sectorul bancar, impunând obligații stricte cu privire la confidențialitatea informațiilor clienților și restricționând divulgarea detaliilor despre conturi, tranzacții, relații financiare etc. (Legea RM 202/2017).

În Uniunea Europeană, Regulamentul General privind Protecția Datelor (GDPR) stabilește reguli obligatorii de procesare a datelor personale. Acest regulament prevede evaluarea operațiunilor de acces a datelor atunci când prelucrarea acestora prezintă riscuri semnificative. Deși GDPR nu se aplică direct în Republica Moldova, acesta a stabilit standarde riguroase care au influențat schimbări privind abordarea protecției datelor în strategiile de marketing ale băncilor din țară (Ghid CNPDCP, 2022).

METODOLOGIA DE CERCETARE

Metodologia de cercetare cuprinde analiza reglementărilor legale privind protecția datelor în sectorul bancar, cum ar fi reglementările Uniunii Europene (GDPR), Legea RM privind protecția datelor cu caracter personal Nr. 195 din 25.07.2024 și Legea RM privind activitatea băncilor Nr. 202 din 06.10.2017, precum și alte lucrări științifice relevante din domeniu. Totodată, analiza opiniilor și cercetărilor din domeniu a oferit informații despre strategiile de marketing adoptate de bănci pentru a asigura securitatea datelor.

REZULTATELE OBTINUTE

Dezvoltarea continuă a tehnologiilor și digitalizarea serviciilor financiare au condus la creșterea volumului de date colectate și procesate de bănci. Gestionarea necorespunzătoare a acestora poate avea consecințe negative, cum ar fi scurgeri de informații, fraude financiare și, respectiv, pierderea încrederii clienților (CertSIGN, 2019; BNM, 2015).

În acest context, băncile trebuie să obțină consimțământul explicit al clienților pentru prelucrarea datelor lor personale, să le ofere transparență cu privire la modul în care datele sunt utilizate, și să garanteze drepturile clienților de acces, rectificare și ștergere a datelor.

Evaluarea operațiunilor de acces a datelor, prevăzută de GDPR, include implementarea unor măsuri de protecție a datelor personale, menite să garanteze confidențialitatea și securitatea acestora. Aceste măsuri se bazează pe principiile esențiale ale protecției informațiilor personale (figura 1).

Legalitate, corectitudine și transparență	• orice prelucrare a datelor cu caracter personal trebuie să fie realizată într-un mod legal și corect; • persoanele trebuie să fie informate despre colectarea, utilizarea sau prelucrarea datelor lor; • informațiile privind prelucrarea datelor trebuie să fie prezentate într-un limbaj clar și simplu.
Minimizarea colectării datelor	• colectarea minimă a datelor necesare, limitarea accesului și prelucrării acestora; • utilizarea automatizării pentru a reduce intervențiile umane.
Integritate	• restricționarea permisiunilor de modificare a datelor; • utilizarea semnăturilor electronice; • testarea periodică a proceselor pentru a asigura funcționalitatea și securitatea.
Confidențialitate	• definirea clară a drepturilor și rolurilor prin gestionarea identității de către operator; • implementarea unor procese de autentificare securizată; • controlul accesului personalului autorizat și protejarea împotriva atacurilor externe.
Responsabilitate	• operatorul de date este responsabil pentru conformitatea cu toate principiile de protecție a datelor și trebuie să poată dovedi această conformitate; • asumarea răspunderii pentru prelucrarea datelor cu caracter personal și ne/respectarea reglementărilor.

Figura 1. Principii de protecție a datelor cu caracter personal în sistemul bancar

Sursa: Regulamentul (UE) al Parlamentului European și al Consiliului privind protecția persoanelor fizice în ceea ce privește prelucrarea datelor cu caracter personal și privind libera circulație a acestor date, 2016

Având în vedere că securitatea datelor constituie o preocupare permanentă a clienților, strategiile de marketing ale băncilor trebuie să demonstreze un angajament clar în ceea ce privește protecția acestora. Aceste strategii trebuie să includă adaptarea la inovațiile tehnologice, normele de reglementare în schimbare și așteptările clienților. În prezent, clienții sunt mult mai conectați digital și mai informați, de aceea băncile trebuie să ofere servicii bancare, inclusiv online, eficiente și ușor de utilizat. Este important ca băncile să-și construiască o reputație bazată pe încredere, securitate și satisfacție a clienților (Brugnerotto, 2025).

Marketingul bazat pe confidențialitate a devenit un avantaj competitiv. Astfel, băncile trebuie să echilibreze protecția datelor cu personalizarea serviciilor. Pentru a respecta standardele de confidențialitate, băncile trebuie să respecte următoarele reguli: să promoveze confidențialitatea ca valoare centrală, integrând transparența și protecția datelor în toate operațiunile; să investească în formarea echipelor pentru a educa angajații despre riscurile de securitate și responsabilitățile legale; să adopte tehnologii inovative care să mențină personalizarea serviciilor și securitatea datelor (Peltea, 2024).

Printre cele mai eficiente strategii bancare de marketing, care pot asigura protecția datelor cu caracter personal, evidențiem:

1. *Transparența și educarea clienților* – desfășurarea campaniilor de informare care explică clar cum sunt colectate, utilizate și protejate datele personale, folosind notificări simplificate și un limbaj accesibil în toate comunicările.

2. *Personalizarea responsabilă a ofertelor* – implementarea unui sistem de consimțământ personalizat, care ar permite clienților să aleagă ce tip de oferte și comunicări doresc să primească, evitând astfel prelucrarea excesivă a datelor.

3. *Colectarea minimă a datelor* – solicitarea doar a informațiilor esențiale și eliminarea cerințelor inutile.

4. *Actualizarea și corectarea datelor* – introducerea mecanismelor care permit clienților să-și revizuiască și modifice datele direct în aplicația mobilă sau online, menținând astfel informațiile corecte și actuale.

5. *Stocarea datelor* – stabilirea unor perioade clare de stocare și informarea clienților privind perioada de păstrare a datelor.

6. *Securizarea interacțiunilor digitale* – utilizarea autentificării în doi pași pentru a accesa informațiile personale și promovarea măsurilor de securitate în campaniile de marketing.

Adoptarea unor strategii de marketing orientate spre protejarea informațiilor personale contribuie la minimizarea riscurilor legate de colectarea acestora și la crearea unui mediu sigur pentru clienți. Prin informarea corespunzătoare a acestora despre protecția datelor personale, se consolidează încrederea în instituțiile bancare. Astfel, atunci când clienții știu că confidențialitatea lor este o prioritate, băncile câștigă mai multă încredere (Ebisan, 2023).

În contextul celor menționate, considerăm că strategiile de marketing bancar, desfășurate în conformitate cu normele de securitate a datelor, au un rol semnificativ în întărirea încrederii clienților în instituțiile financiare. Abordarea responsabilă și transparentă în marketingul bancar contribuie la crearea unei experiențe favorabile pentru clienți și la îmbunătățirea reputației băncilor.

CONCLUZII

Protejarea datelor cu caracter personal este importantă în sectorul bancar, atât din punct de vedere legal, cât și ca element strategic pentru menținerea încrederii clienților și a reputației instituțiilor financiare. Băncile trebuie să adopte strategii de marketing care să respecte reglementările privind protecția datelor, să informeze clienții despre utilizarea acestora, punând accent pe transparență și responsabilitate. Implementarea măsurilor de confidențialitate și securitate a datelor contribuie la consolidarea relațiilor de încredere și la menținerea unei poziții competitive în sector.

REFERINȚE:

1. Antoci, A. (2018). Protecția drepturilor subiecților de date cu caracter personal, în procesul de prelucrare al datelor cu caracter personal. *Redimensionarea valorilor democratice în condițiile societății informaționale*, USM, 190-202.
2. BNM (2015). *Prevenirea fraudelor și asigurarea securității* <https://www.bnm.md/ro/content/prevenirea-fraudelor-si-asigurarea-securitatii>.
3. BNM (2024). *Politica privind protecția datelor cu caracter personal a Băncii Naționale a Moldovei*. <https://www.bnm.md/files/Politica%20Date%20Personale.pdf>. Accesat la 12 martie 2025.
4. Brugnerotto, S. (2025). *Banking Marketing: 9 Best Marketing Strategies for Banks in 2025*. <https://ninjapromo.io/the-complete-guide-to-bank-marketing>.
5. CertSIGN. (2019). *Scurgerile de informații*. <https://www.certsign.ro/ro/scurgerile-de-informatii-sau-cum-o-companie-poate-sa-cada-din-interior/>.
6. Ebisan, T. (2023). *Data privacy in marketing: best practices and key considerations for marketers*. <https://dotdigital.com/blog/data-privacy-in-marketing-best-practices-key-considerations/>.
7. Lazari, C. (2015). Aspecte legislative privind protecția datelor cu caracter personal. *Relații Internaționale. Plus*, (2), 226-24
8. Legea privind activitatea băncilor Nr. 202 din 06.10.2017. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* Nr. 434-439 din 15.12.2017.
9. Legea privind protecția datelor cu caracter personal Nr. 195 din 25.07.2024. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* Nr. 367-369 din 23.08.2024.
10. Mărgineanu, D. (2015). Securitatea informației în activitatea bancară: oportunități și realizări. *Potențialul de finanțare al pieței financiare nebancale și perspectivele dezvoltării acesteia*, Ed. 1, 279-283.
11. Nicholls, M. (2023). *What is 'personal data' and why is it so important to keep it safe?* <https://www.redscan.com/news/personal-data-important-keep-safe/>.
12. Peltea, A. (2024). *Privacy-Led Marketing*. <https://usercentrics.com/guides/privacy-led-marketing/#data-privacy-regulations-and-guidelines-for-the-marketing-industry-3>.
13. Regulamentul (UE) 2016/679 al Parlamentului European și al Consiliului din 27.04.2016 privind protecția persoanelor fizice în ceea ce privește prelucrarea datelor cu caracter personal și privind libera circulație a acestor date . <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex%3A32016R0679>.
14. Soltan, A. (2011). Rolul marketingului bancar în promovarea serviciilor și produselor bancare. *Economie: Lucrări științifice*, Institutul de Științe ale Educației, 37-41.

Coordonator științific: BUZDUGAN Adriana, dr., conf. univ.,
Universitatea de Stat din Moldova
Republica Moldova, Chișinău, str. Alexei Mateevici 60, www.usm.md
Telefon: +37369400413
e-mail: adriana.buzdugan@usm.md

THE ROLE OF THE EDUCATIONAL ECOSYSTEM IN SUPPORTING STUDENTS' ENTREPRENEURIAL INITIATIVES

ROLUL ECOSISTEMULUI EDUCAȚIONAL ÎN SUSȚINEREA INIȚIATIVELOR ANTREPRENORIALE ALE ELEVILOR

GHEORGHIU Carolina, elevă, specialitatea: Contabilitate
Colegiul Național de Comerț al Academiei de Studii Economice a Moldovei
Republica Moldova, Chișinău, str. Petru Rareș 18
Email autor: gheorghiu.carolina@ase.md

Abstract: *The educational ecosystem plays a fundamental role in shaping young entrepreneurs by providing them with resources, knowledge, and practical opportunities to develop their business initiatives. By integrating economic education, mentorship programs, business partnerships, and access to funding, students are encouraged to turn their ideas into reality. This study analyzes the structure of this ecosystem, identifies its strengths and challenges, and proposes solutions to enhance support for students with entrepreneurial potential.*

Key words: *Empowerment educational*

JEL CLASSIFICATION A2; P47

INTRODUCERE

Educația antreprenorială reprezintă un factor esențial în stimularea inovației și a dezvoltării economice, oferind elevilor competențele necesare pentru inițierea și gestionarea unei afaceri. Prin crearea unui mediu educațional favorabil, se poate consolida spiritul antreprenorial al tinerilor, contribuind la formarea unei generații capabile să răspundă provocărilor economice actuale. Acest studiu analizează impactul ecosistemului educațional asupra dezvoltării antreprenoriale a elevilor, evidențind factorii care le influențează succesul și propunând strategii eficiente pentru îmbunătățirea procesului educațional.

Un sistem educațional care încurajează inițiativa și creativitatea poate transforma elevii în viitori antreprenori capabili să contribuie activ la economie. Programele de educație antreprenorială, cum ar fi cele dezvoltate de Junior Achievement, au demonstrat că absolvenții care beneficiază de astfel de inițiative sunt mai predispuși să își lanseze propriile afaceri, având o rată mai mare de succes. Un aspect esențial în acest proces îl reprezintă accesul la un cadru sigur pentru testarea ideilor de afaceri, unde elevii pot experimenta și învăța fără riscuri financiare semnificative. Instituțiile de învățământ care oferă incubatoare de afaceri și stabilesc parteneriate cu mediul de afaceri creează oportunități reale de dezvoltare.

Succesul tinerilor antreprenori este puternic influențat de accesul la mentori și rețele profesionale. Experiența și sfaturile mentorilor contribuie la evitarea greșelilor frecvente și la dezvoltarea unor conexiuni utile. Programe internaționale precum Google for Startups și Erasmus for Young Entrepreneurs facilitează schimbul de experiență și oferă oportunități de dezvoltare globală. În plus, integrarea acestor inițiative în curricula școlară poate spori nivelul de pregătire al elevilor, oferindu-le o perspectivă practică asupra provocărilor antreprenoriale.

Un alt factor determinant în succesul tinerilor antreprenori îl constituie accesul la resurse financiare.

Bursele, granturile și programele guvernamentale sunt esențiale pentru sprijinirea inițiativelor elevilor, iar exemple precum StartUp Nation demonstrează eficiența unor astfel de scheme de finanțare. Cu toate acestea, mulți tineri se confruntă cu dificultăți în obținerea fondurilor necesare, ceea ce subliniază necesitatea extinderii oportunităților de finanțare pentru antreprenorii aflați la început de drum.

Studiile realizate au evidențiat că elevii care beneficiază de educație antreprenorială sunt mai motivați să își inițieze propriile afaceri, iar 72% dintre respondenți consideră că aceste programe le-au îmbunătățit abilitățile practice. De asemenea, mentoratul și rețelele de sprijin au fost identificate drept elemente esențiale în creșterea șanselor de succes, în timp ce lipsa finanțării rămâne una dintre principalele bariere întâmpinate de tinerii antreprenori.

În urma chestionării a 143 de elevi/studenți din cadrul Colegiului Național de Comerț al ASEM am putut deduce următoarele concluzii.

Cât de mult consideri că sistemul educațional actual te pregătește pentru a începe o afacere?

143 de răspunsuri

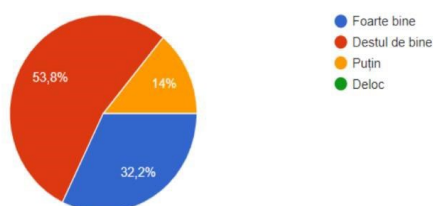

Figura 1. Percepția elevilor asupra pregătirii sistemului educațional pentru antreprenariat

Sursa: Elaborat de autor

Dacă ai răspuns cu "Da" la întrebarea de mai sus, ce dificultăți ai întâlnit?

71 de răspunsuri

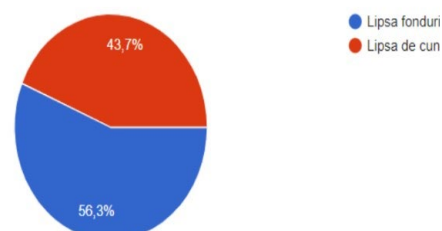

Figura 2. Dificultățile întâmpinate de elevi în inițierea unei afaceri

Sursa: Elaborat de autor

Majoritatea respondenților simt că sistemul educațional oferă o rezonabilă pentru antreprenariat, însă procentul relativ mic al celor care se declară complet pregătiți sugerează că există loc pentru crearea curriculei în direcția dezvoltării competențelor practice și de inițiativă personală.

Rata celor care au făcut un prim pas în antreprenariat rămâne relativ redus, ceea ce poate indica fie lipsa de încredere în propriile idei, fie nevoie mai mare de sprijin concret și încurajare în faza de inițiere a unei afaceri.

Care este cel mai mare obstacol cu care elevii se întâlnesc atunci când încearcă să lanseze o inițiativă antreprenorială?

143 de răspunsuri

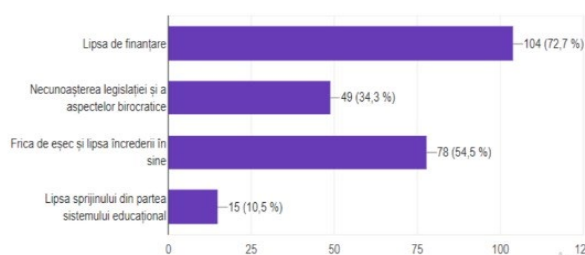

Figura 3. Principalele obstacole în calea tinerilor antreprenori

Sursa: Elaborat de autor

Dacă ai dori să începi o afacere, crezi că profesorii sau conducerea instituției te-ar susține?

143 de răspunsuri

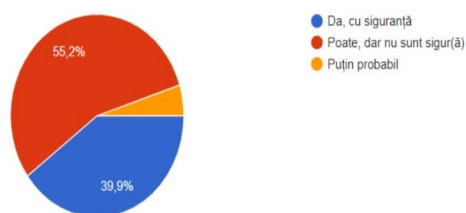

Figura 4. Percepția elevilor asupra sprijinului instituțional pentru antreprenariat

Sursa: Elaborat de autor

Rezultatele indică faptul că dificultățile financiare și teama de eșec sunt cele mai mari piedici în calea tinerilor antreprenori, semnalând o nevoie acută de încurajare, dar și de sprijin logistic și emoțional în procesul de lansare a unei inițiative proprii.

Deși o parte semnificativă a elevilor percep deschidere din partea cadrelor didactice, procentul ridicat al celor nesiguri arată că sprijinul instituțional este resimțit ca fiind neclar sau insuficient vizibil, ceea ce poate descuraja inițiativele tinerilor cu idei de afaceri.

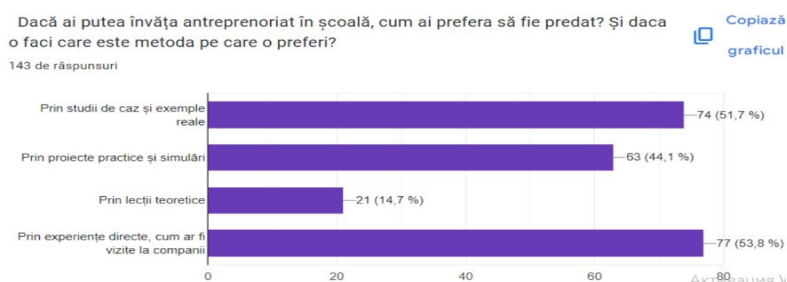

Figura 5. Metodele preferate de predare a antreprenoriatului în școală.

Sursa: Elaborat de autor

Elevii optează în mod evident pentru metode de învățare practice—precum vizitele companiilor și analizei studiilor de caz—deoarece aceste metode le oferă o interacțiune directă cu mediul de afaceri. Astfel, adaptarea curriculumului pentru a include astfel de abordări participative ar putea amplifica semnificativ dezvoltarea competențelor antreprenoriale.

CONCLUZII/RECOMANDĂRI

Integrarea educației antreprenoriale într-un mod mai aplicat, prin metode interactive de tip „learning by doing”, poate avea un impact semnificativ asupra dezvoltării elevilor. Parteneriatele între instituțiile de învățământ și mediul de afaceri pot facilita experiența practică și mentoratul, oferind elevilor o pregătire mai solidă. De asemenea, extinderea programelor de finanțare dedicate tinerilor antreprenori ar contribui la reducerea barierelor existente, sprijinindu-i în transformarea ideilor în afaceri sustenabile. Crearea unui ecosistem educațional favorabil dezvoltării inițiativelor antreprenoriale rămâne o prioritate esențială pentru pregătirea viitoarelor generații de lideri în afaceri.

REFERINȚE:

1. Banca Mondială. (2023). *Finanțarea tinerilor antreprenori în economiile emergente*.
2. Ministerul Educației. (2021). *Strategii pentru dezvoltarea competențelor antreprenoriale în școli*.
3. OCDE. (2023). *Educația antreprenorială în sistemele de învățământ din Europa*.
4. Realizare Junior. (2022). *Impactul educației antreprenoriale asupra tinerilor*.

Coordonator științific: PATRAȘCU Dorina, grad didactic doi,
Republica Moldova, Chișinău, str. Petru Rareș 18
Colegiul Național de Comerț al Academiei de Studii Economice a Moldovei
Email: patrascu.dorina00@gmail.com

EVALUATING HOW DIGITALIZATION AND THE ADOPTION OF NEW TECHNOLOGIES CAN ENHANCE EFFICIENCY AND ECONOMIC VALUE FOR COMPANIES

EVALUAREA MODULUI ÎN CARE DIGITALIZAREA ȘI ADOPTAREA TEHNOLOGIILOR NOI POT SPORI EFICIENȚA ȘI VALOAREA ECONOMICĂ A FIRMELOR

¹ SOFRONI Valeria, elevă, specialitatea: Contabilitate
e-mail autor: sofroni.valeria@ase.md

² CERNAT Sorin, elev, specialitatea: Contabilitate
e-mail autor: cernat.sorin@ase.md

^{1,2} Colegiul Național de Comerț al ASEM, Republica Moldova,
Chișinău, str. Petru Rareș 18, www.cnc.ase.md

Abstract: MAIB, the most widely used commercial bank in the Republic of Moldova, has become a successful model in digitalization and financial innovation. Through investments in mobile applications, internet banking, contactless payments, and artificial intelligence (AI), MAIB has increased operational efficiency, improved customer experience, and strengthened its market position. Technologies such as AI have enabled fraud detection, service personalization, and 24/7 customer support. The study highlights the benefits of digitalization, as well as challenges such as initial costs and cybersecurity. The thesis emphasizes the importance of continued investment in innovation and adaptation to maintain competitiveness.

Key words: digitalization, artificial intelligence, efficiency, customer experience, innovation.

JEL CLASSIFICATION: O30, O32, O33

În era digitală, transformarea tehnologică a devenit un pilon central al dezvoltării economice și al inovării în mediul de afaceri. Digitalizarea și adoptarea tehnologiilor noi au revoluționat modul în care firmele operează, interacționează cu clienții și își gestionează resursele. Această schimbare nu doar că aduce beneficii imediate, cum ar fi creșterea eficienței operaționale, dar deschide și noi oportunități pentru generarea de valoare economică și consolidarea poziției competitive pe piață. Prin urmare, evaluarea impactului digitalizării și a tehnologiilor asupra firmelor reprezintă un subiect de mare relevanță, atât din punct de vedere academic, cât și practic. Importanța și obiectivul acestei cercetări constă în identificarea modalităților prin care tehnologiile digitale pot fi integrate în procesele de afaceri pentru a optimiza performanța și a spori valoarea economică. În contextul unei economii globale din ce în ce mai competitive, firmele care adoptă și exploatează aceste tehnologii beneficiază de un avantaj semnificativ față de concurență. De asemenea, studiul acestei teme contribuie la înțelegerea provocărilor și riscurilor asociate digitalizării, precum și la elaborarea unor strategii eficiente de implementare.

Robert Solow, Carlota Perez, Paul Romer și Joseph Schumpeter au oferit perspective fundamentale asupra rolului tehnologiei și inovației în creșterea economică și eficiența firmelor. Solow a evidențiat că progresul tehnologic este un motor esențial al productivității, în timp ce Perez a subliniat că revoluțiile tehnologice, inclusiv digitalizarea, transformă profund economiile și societățile. Romer a demonstrat că inovația și cunoașterea sunt resurse cheie pentru creșterea economică, iar Schumpeter

a introdus conceptul de "distrugere creatoare", arătând cum tehnologiile noi înlocuiesc vechile metode, stimulând eficiența și inovația. Susținem aceste idei, considerând că digitalizarea și adoptarea tehnologiilor emergente nu doar că optimizează procesele interne ale firmelor, dar creează și noi oportunități de valoare economică, adaptabilitate și competitivitate într-o lume în continuă schimbare.

MAIB, cea mai mare bancă din Republica Moldova, a devenit un model de succes în adoptarea tehnologiilor digitale și inovației financiare. În ultimii ani, MAIB a investit semnificativ în digitalizare pentru a-și îmbunătăți serviciile, a spori eficiența operațională și a rămâne competitivă pe piața bancară din Moldova. Acest studiu de caz analizează principalele inițiative digitale ale MAIB, tehnologiile adoptate, concurența sa principală și influența inteligenței artificiale (AI) în transformarea sa. Este lider pe piața financiară, compania având cea mai mare cota de piață în totalul activelor în anul 2024, cu 35,0%, urmată de Banca Comercială „Moldindconbank” S.A, cu 21,0 %, Mobiasbanca - OTP Group S.A., cu 17,4% și Banca Comercială „VICTORIABANK” S.A, cu 13,44% sau locul 4 în sectorul bancar.(fig.1)

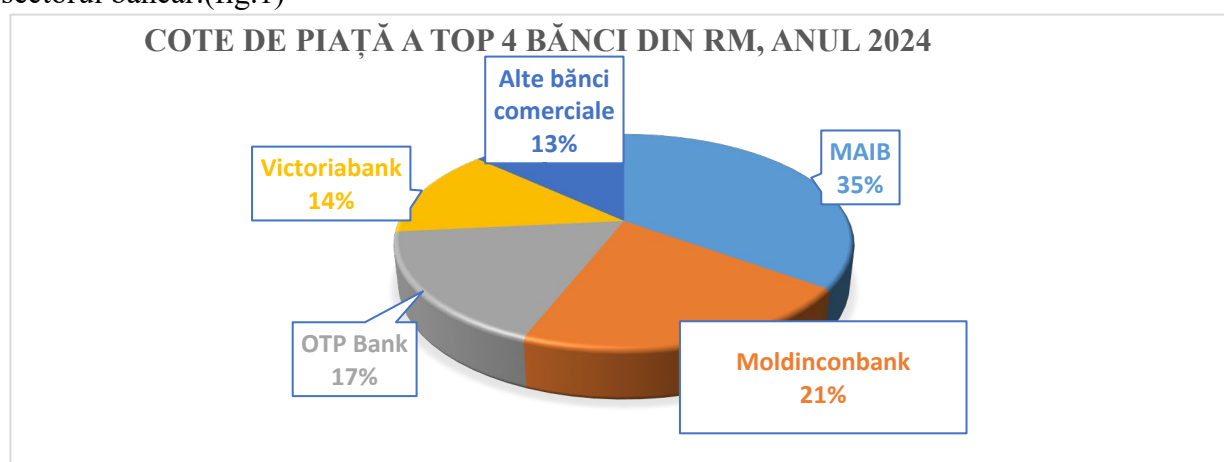

Figura 1. Cote de piață a top 4 bănci comerciale din RM, anul 2024

Sursa: BNM

MAIB a implementat o serie de tehnologii și soluții digitale pentru a răspunde nevoilor clienților și pentru a se alinia tendințelor globale în domeniul financiar. Printre cele mai importante inițiative se numără:

- **MAIB Mobile App:** Aplicația mobilă MAIBank de la Moldova Agroindbank a introdus recent mai multe funcționalități inovatoare pentru a îmbunătăți experiența utilizatorilor, a spori siguranța tranzacțiilor online, MAIBank a implementat un nou mecanism de confirmare a plăților. Codul unic (OTP) necesar pentru finalizarea cumpărăturilor online este acum disponibil direct în aplicație. Pagina "Life": O nouă secțiune în aplicație care oferă utilizatorilor acces rapid la diverse servicii și informații utile, îmbunătățind interacțiunea și funcționalitatea aplicației. Estimare costurilor implementării unei aplicații bancare precum MAIBank: Costul inițial al dezvoltării ar putea varia între 1 - 3 milioane €, iar costurile anuale de întreținere și actualizare ar putea fi de 500.000 - 1 milion €/an.

Sumele sunt cu aproximație din motive de confidențialitate.

- **Internet Banking:** Tranzacții Directe de pe Conturile de Carduri: Clienții pot acum iniția și gestiona tranzacții direct de pe conturile lor de carduri, atât prin versiunea web, cât și prin aplicațiile mobile pentru iOS și Android. Costul inițial al dezvoltării: 1,5 - 7 milioane € ;Costuri anuale de întreținere: 700.000 - 2,5 milioane €/an.

- **Contactless Payments:** Maib SmartPOS: Această tehnologie transformă dispozitivele cu sistem de operare Android (versiunea 10.0+) și funcție NFC în terminale de plată contactless. Astfel, comercianții pot accepta plăți de la clienți fără echipamente suplimentare sau consumabile. Integrarea cu Portofele Electronice: Maib permite integrarea cardurilor sale în portofele electronice precum Apple Pay, Google Pay și Garmin Pay, oferind clienților posibilitatea de a efectua plăți contactless utilizând

telefoanele sau ceasurile inteligente. Estimare totală pentru toate tehnologiile (implementare inițială): 800.000 - 2,8 milioane €. Aceste estimări sunt aproximative și se pot schimba în funcție de numărul de comercianți sau utilizatori, complexitatea infrastructurii IT necesare și reglementările locale.

- **Asistență Virtuală:** MAIB explorează utilizarea chatbot-urilor bazate pe AI pentru a oferi suport clienților 24/7, îmbunătățind experiența utilizatorului și reducând costurile cu serviciile de suport.(fig.2)

Figura 2. Tehnologii și soluții digitale pentru nevoile clienților implementate de MAIB

Sursa: MAIB

Cercetarea efectuată asupra MAIB (Moldova Agroindbank) și a impactului digitalizării și tehnologiilor noi asupra eficienței și valorii economice a evidențiat următoarele rezultate principale:

- **Automatizarea Proceselor:** Prin implementarea unor soluții digitale, cum ar fi aplicația mobilă și platforma de internet banking, MAIB a reușit să automatizeze o serie de procese, reducând timpul de procesare a tranzacțiilor și costurile operaționale.

- **Reducerea Erorilor Umane:** Utilizarea tehnologiilor digitale a minimizat erorile cauzate de intervenția umană, îmbunătățind acuratețea și fiabilitatea serviciilor oferite.

- **Accesibilitate și Confort:** Aplicația mobilă și platformele online au oferit clienților posibilitatea de a efectua tranzacții și de a gestiona conturile oriunde și oricând, crescând satisfacția și loialitatea acestora.

- **Personalizare:** Prin utilizarea inteligenței artificiale (AI), MAIB a reușit să ofere produse și servicii adaptate nevoilor individuale ale clienților, cum ar fi împrumuturi personalizate și recomandări financiare.

- **Asistență Virtuală:** Chatbot-urile bazate pe AI au îmbunătățit suportul clienților, oferind răspunsuri rapide și eficiente la întrebări și probleme.

- **Analiza Datelor:** AI a facilitat analiza unor volume mari de date, permițând MAIB să ia decizii mai informate și să anticipeze tendințele pieței.

- **Securitate Cibernetică:** Digitalizarea a adus și riscuri legate de securitatea datelor, necesitând investiții suplimentare în măsuri de protecție.

Digitalizarea și adoptarea tehnologiilor noi au avut un impact profund asupra eficienței și valorii economice a MAIB, transformând-o într-un lider al pieței bancare din Moldova. Prin soluții pre-

cum aplicația mobilă, internet banking și inteligența artificială, banca a îmbunătățit experiența clienților, a crescut productivitatea și a redus costurile operaționale. Tehnologiile noi, cum ar fi AI, au permis detectarea fraudelor, personalizarea serviciilor și oferirea de suport clienților 24/7. Cu toate acestea, digitalizarea a adus și provocări, precum costurile inițiale mari și riscurile de securitate cibernetică. Pentru a menține succesul, MAIB trebuie să continue să investească în inovație, să îmbunătățească securitatea și să formeze angajații pentru a se adapta la noile tehnologii. În final, digitalizarea nu doar că sporește eficiența, dar și deschide noi oportunități de creștere și competitivitate pe piața financiară. Am ales MAIB pentru acest studiu de caz deoarece este cea mai mare bancă din Republica Moldova, având o poziție dominantă pe piață și un angajament puternic față de digitalizare. Prin investiții semnificative în tehnologii avansate, cum ar fi aplicația mobilă, internet banking și inteligența artificială, MAIB a demonstrat un model de succes în îmbunătățirea eficienței și a experienței clienților. Alegerea sa este relevantă și datorită impactului vizibil al digitalizării, precum creșterea satisfacției clienților și reducerea costurilor operaționale. De asemenea, provocările întâmpinate de MAIB, cum ar fi securitatea cibernetică și costurile inițiale, oferă lecții valoroase pentru alte instituții financiare. În final, MAIB servește ca un exemplu concret și inspirator pentru înțelegerea modului în care tehnologiile avansate pot transforma un agent economic într-un context regional.

REFERINȚE:

1. Data2b.md (2025). *Banca Comercială Moldova Agroindbank SA*. <https://www.data2b.md/ro/companies/1002600003778/banca-comerciala-moldova-agroindbank-sa>
2. Banca Națională a Moldovei (2025). *Băncile Licențiate din Republica Moldova*. <https://bnm.md/ro/content/bancile-licentiate-din-republica-moldova>
3. MAIB (2025). *Banca de Economii a Moldovei*. <https://www.maib.md/ro>
4. Nobel Prize (2018). *Paul Romer - Facts*. <https://www.nobelprize.org/prizes/economic-sciences/2018/romer/facts/>
5. Nobel Prize (1987). *Robert Solow - Facts*. <https://www.nobelprize.org/prizes/economic-sciences/1987/solow/facts/>

Coordonator științific: ENACHI Olga, grad didactic întâi,
Colegiul Național de Comerț al Academiei de Studii Economice din Moldova
Republica Moldova, Chișinău, str. Petru Rareș 18, www.cnc.ase.md
Telefon: 069377737
e-mail: olgaenachi2015@gmail.com

THEORETICAL AND PRACTICAL ASPECTS OF PROMOTING ECONOMIC VALUES AT THE MICROECONOMIC LEVEL

ASPECTE TEORETICE ȘI PRACTICE DE PROMOVARE A VALORILOR ECONOMICE LA NIVEL MICROECONOMIC

¹ POSTORONCA Cătălina, elevă, specialitatea: Contabilitate

e-mail autor: postoronca.catalina@ase.md

² CHILIANCIUC Anastasia, elevă, specialitatea: Contabilitate

e-mail autor: chilianciuc.anastasia@ase.md

^{1,2} Colegiul Național de Comerț al ASEM, Republica Moldova,
Chișinău, str. Petru Rareș 18, www.cnc.ase.md

Abstract: *The promotion of economic values at the microeconomic level plays a crucial role in shaping sustainable business strategies and enhancing market competitiveness. Key factors such as efficiency, innovation, competitiveness, and social responsibility contribute to the long-term stability and growth of businesses. Microeconomic policies influence resource allocation, production processes, and pricing mechanisms, directly impacting consumer welfare and economic development. A deeper understanding of economic values at the microeconomic level allows firms to optimize decision-making, improve productivity, and align business objectives with broader economic goals. By integrating sustainable practices, businesses can achieve financial success while contributing to economic resilience and social well-being.*
Key words: *economic values, microeconomics, efficiency, competitiveness, sustainable business strategies.*

JEL CLASSIFICATION: D21, L10, M21.

Într-o economie de piață modernă, valorile economice la nivel microeconomic – precum eficiența, competitivitatea, inovația și responsabilitatea socială – joacă un rol important în dezvoltarea sustenabilă a companiilor și în îmbunătățirea condițiilor economice generale. Aceste principii determină strategia firmelor, influențând nu doar profitabilitatea acestora, ci și impactul asupra consumatorilor și economiei naționale. Studiul valorilor economice la nivel microeconomic este relevant în contextul actual, unde companiile trebuie să se adapteze rapid la schimbările pieței, la reglementările economice și la cerințele tot mai mari ale consumatorilor. Economia modernă este caracterizată de concurență intensă, digitalizare și globalizare, ceea ce impune agenților economici să implementeze politici de management eficiente, să optimizeze resursele și să investească în tehnologii inovatoare pentru a-și menține competitivitatea.

Alfred Marshall – un economist englez și unul dintre cei mai influenți economiști ai timpului său, a definit valoarea economică și a unit *teoria valorii-muncă* a liberalilor clasici cu *teoria valorii-utilitate* a neoclasicilor, afirmând că valoarea este fundamentată pe utilitatea finală și pe cheltuielile de producție. Marshall a formulat teoria „*prețurilor fără valoare*”, conform căreia prețul este stabilit prin concursul a trei factori: cheltuielile de producție, utilitatea marginală, cererea și oferta. Prețul unui bun nu poate fi mai mic decât costurile totale de producție pe termen lung, altfel producătorii ar ieși din piață. Dacă raportăm situația în Republica Moldova vom observa că costul de import al carburanților, taxele impuse de ANRE și cheltuielile de transport influențează prețul final al benzinei și motorinei. Dacă cheltuielile cresc, companiile petroliere precum Lukoil Moldova, 2025 vor trebui să majoreze prețurile pentru a menține profitabilitatea. (Marshall, 1890).

Într-o altă abordare, a lui economist german - Karl Marx vom determina că valoarea unui bun este determinată de cantitatea de muncă socialmente necesară pentru producerea lui. Economistul

introduce conceptul de *plusvaloare*, care reprezintă diferența dintre valoarea produsului și costul forței de muncă folosite în producția lui. În aceeași idee Marx susține că, valoarea forței de muncă este egală cu costul de întreținere a muncitorului și a familiei sale, iar profitul capitalistului provine din munca neplătită a muncitorilor. În sectorul petrolier din Republica Moldova, compania precum Lukoil Moldova controlează distribuția carburanților. Aceasta compania angajează muncitori pentru transport și vânzare, însă salariile acestora sunt semnificativ mai mici decât valoarea economică pe care o creează. Un lucrător la o benzinărie poate câștiga în jur de 10.000 de lei pe lună, în timp ce vânzările zilnice de combustibil ating sume de sute de mii de lei. Deși activitatea lui este fundamentală pentru companie, el primește doar o mică parte din valoarea generată, iar restul profitului revine angajatorului. Astfel, valoarea economică reprezintă importanța pe care o atribuie oamenii unui bun, serviciu sau resursă în funcție de utilitatea și raritatea acestuia. Valoarea poate fi măsurată prin prețul de piață, costul de producție sau prin beneficiile pe care le aduce consumatorului (Marx, 1867).

Compania Lukoil Moldova, 2025, ca una dintre cele mai mari companii petroliere din lume, utilizează o serie de *strategii de promovare a valorilor economice*, atât la nivel global, cât și în filiale precum Lukoil Moldova. Obiectivele companiei sunt:

- Asigurarea ofertei de produse petroliere pe piața internă a Republicii Moldova;
- Asigurarea unui nivel înalt al calității serviciilor prestate;
- Participarea la dezvoltarea infrastructurii orașului Chișinău și a altor localități din țară;
- Crearea de noi locuri de muncă;
- Derularea unor activități de binefacere și sponsorizare.

Realizarea acestor obiective este garantată prin coordonarea și verificarea activității tuturor subdiviziunilor, care funcționează ca un mecanism bine pus la punct, capabil să facă față tuturor provocărilor. Strategii ale companiei sunt menite să consolideze poziția companiei pe piață, să crească încrederea publicului și să asigure dezvoltarea sustenabilă. LUKOIL Moldova a fost creată în anul 1995 ca filială a companiei ruse de petrol LUKOIL S.A. Actualmente, LUKOIL-Moldova operează cu 3 baze petroliere și un terminal de gaz, precum și 106 de stații de alimentare. Compania are o dimensiune de afacere destul de mare, numărul de angajați fiind 1192 de angajați. La cele mai multe benzinării sunt disponibile marketuri moderne, care pun la dispoziția clienților o varietate de produse și servicii conexe și sunt dotate cu puncte de acces WiFi. Stațiile de alimentare sunt amplasate în toate regiunile țării, ceea ce oferă companiei să mențină pozițiile de lider pe piața produselor petroliere și a gazelor lichefiate din Republica Moldova. Adicional, compania oferă servicii de livrare și alimentare cu combustibil a aeronavelor pe teritoriul complexului Aeroport (mun. Chișinău). Accizele la benzină și combustibil pentru aeronave constituie 8837,49 lei pentru o tonă, accizele motorinei 3718,64 lei pentru o tonă și accizul la gaz (propan, butan) constituie 4144 lei pentru o tonă. „Lukoil Moldova” care asigură 33,5 % din cantitatea total importată de benzină, 40,8% din toată cantitatea importată de motorină, principala și unica sursă de import fiind România. Această dependență poate influența stabilitatea pieței, mai ales în contextul fluctuațiilor prețurilor internaționale și al politicilor comerciale regionale. Ceea ce poate oferi un grad mai mare de securitate energetică, dar și riscuri legate de volatilitatea piețelor externe și de relațiile geopolitice. Această poziție dominantă pe piața importurilor îi conferă Lukoil-Moldova un avantaj strategic, influențând prețurile și concurența în sectorul petrolier al țării (Lukoil Moldova, 2025).

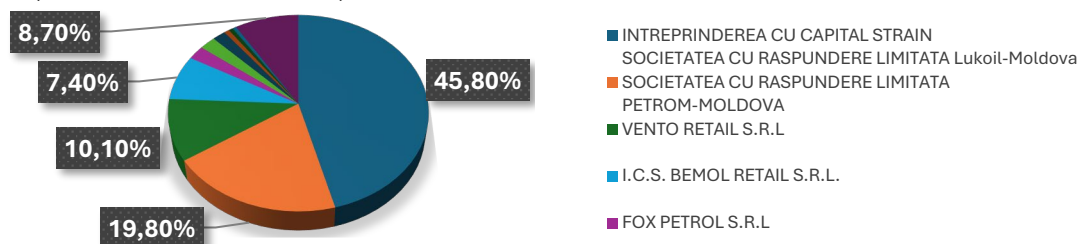

Figura 1. Lideri de piață după volumul vânzărilor în 2023

Sursa: Elaborat de autor

Figura privind liderii de piață arată că sectorul petrolier din Republica Moldova este dominat de câțiva jucători mari, cu compania LUKOIL-MOLDOVA de capital străin deținând 45,8% din piață, urmată de Petrom-Moldova cu 19,8%. Această distribuție indică un oligopol, unde doar câteva companii influențează prețurile și strategiile comerciale. (Data2B, 2025)

Figura 2. Strategii de promovare a valorilor economice de către Lukoil Moldova

Sursa: Elaborat de autor

Parte a concernului internațional Lukoil, compania și-a consolidat poziția pe piața locală printr-o strategie bazată pe inovație, calitate și responsabilitate socială. Pe lângă activitatea sa principală în domeniul distribuției și comercializării produselor petroliere, Lukoil-Moldova promovează valori economice fundamentale, contribuind la dezvoltarea sustenabilă a economiei naționale. Prin aplicarea următoarelor strategii, Lukoil-Moldova este lider pieții, susținut de încredere oamenilor:

1. Compania investește în modernizarea rafinăriilor și *utilizarea tehnologiilor avansate pentru reducerea emisiilor de carbon și optimizarea consumului de resurse*. Lukoil își propune să îmbunătățească eficiența energetică a instalațiilor sale și să minimizeze pierderile de petrol și gaze în timpul extracției și procesării. Proprietățile ecologice îmbunătățite a noilor tipuri de carburanți de marca "LUKOIL" asigură o reducere semnificativă a emisiilor de substanțe cancerogene, compuși ai sulfului, azot și alte substanțe nocive; Datorită conținutului scăzut de sulf și a aromaticii, în combustibilii mărcii "LUKOIL" Euro-5, emisiile totale de produse de ardere în mediu este redus cu mai mult de 2 ori; eliberarea de hidrocarburi cancerogene nitro-poliaromatice a scăzut de 8 ori; emisiile de compuși de azot au scăzut cu mai mult de 2 ori; emisiile de funingine au scăzut de 1,5-2 ori. (Lukoil Moldova, 2025)

2. Implicată în *dezvoltarea infrastructurii* încă de la începuturile sale, "LUKOIL-Moldova" a participat activ și continuă să participe la activități cu caracter social, precum finanțarea lucrărilor de reparație și reconstrucție a monumentelor culturale și istorice. În 2006, compania a contribuit la restaurarea Complexului Memorial „Eternitate” din Chișinău cu aproximativ 1 milion de dolari. În 2009, a oferit 75.000 de lei pentru restaurarea clădirii Mitropoliei Moldovei și 700.000 de lei pentru Memorialul Victoria de la Leușeni și Șerpeni. În 2013, a finanțat Mănăstirea Căpriana cu 100.000 de lei. În 2015, a sponsorizat restaurarea cimitirelor militare cu 90.000 de lei. Tot în 2015, a sprijinit Asociația pentru Conservarea și Restaurarea Edificiilor din Lemn cu o donație de 100.000 de lei, precum și alte proiecte.

3. *Sprijin financiar social*, și mai ales sprijin pentru studenți. În conformitate cu acordul de cooperare încheiat între "LUKOIL-Moldova" și Universitatea Tehnică din Moldova, compania stabilește anual 12 premii personale celor mai buni studenți, 2 burse - celor mai buni doctoranzi și 2 burse personale - tinerilor cercetători în domeniul economic și de management; ajutor financiar pentru 27 de veterani, pensionari, casei de copii, și altor organizații obștești; participarea în organizarea și finanțarea activităților culturale ale capitalei: concerte, spectacole de noi talente, festivaluri naționale de muzică. Ajutor material în suma de 400.000 lei au fost donații veteranilor celui de-al Doilea Războiului Mondial (Lukoil Moldova, 2025).

Promovarea valorilor economice la nivel microeconomic este esențială pentru dezvoltarea sustenabilă a afacerilor și consolidarea economiei de piață. Eficiența, competitivitatea, inovația și responsabilitatea socială influențează succesul firmelor și stabilitatea economică globală. Strategiile microeconomice eficiente permit întreprinderilor să își optimizeze resursele, să răspundă cerințelor pieței și să adauge valoare consumatorilor. Teoriile lui Alfred Marshall și Karl Marx oferă viziuni

diferite asupra generării și distribuirii valorii economice. Marshall pune accent pe utilitate și concurență, în timp ce Marx subliniază rolul forței de muncă și impactul relațiilor de producție. Aceste concepte sunt valabile și în economia modernă, unde succesul unei firme depinde de gestionarea costurilor, investițiile în inovație și adaptabilitatea la schimbările pieței. Astfel, concluzionăm că implementarea strategiilor care promovează valorile economice la nivel microeconomic este crucială pentru creșterea sustenabilă a afacerilor. Prin eficiență operațională, investiții în tehnologie și o abordare responsabilă față de societate, companiile pot atinge un echilibru între profitabilitate și dezvoltare pe termen lung, consolidându-și poziția pe piață și contribuind la progresul economic general (Enachi, 2020).

REFERINȚE:

1. Marshall, A. (1890). *Principles of Economics*.
2. Data2b. (2025). *Pagina oficială Data2b*. <https://www.data2b.md>
3. Enachi, O. (2020). *Teorie economică I (Microeconomie). Teorie economică II (Macroeconomie): Suport de curs*.
4. Marx, K. (1867). *Das Kapital*.
5. Lukoil Moldova. (2025). *Pagina oficială Lukoil Moldova*. <https://lucoil.md/ro>

Coordonator științific: ENACHI Olga, grad didactic întâi,
Colegiul Național de Comerț al Academiei de Studii Economice a Moldovei
Republica Moldova, Chișinău, str. Petru Rareș 18
Email: olgaenachi2015@gmail.com

ELASTICITY OF DEMAND FOR EDUCATIONAL SERVICES IN THE ERA OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE

ELASTICITATEA CERERII PENTRU SERVICII EDUCATIONALE ÎN ERA INTELIGENȚEI ARTIFICIALE

PREPELIȚĂ Arina, elevă, specialitatea: Contabilitate
Colegiul Național de Comerț al ASEM, Republica Moldova,
Chișinău, str. Petru Rareș 18, www.cnc.ase.md
e-mail autor: prepelita.arina@ase.md

Abstract: In the era of digitalization and artificial intelligence, the demand for educational services is undergoing considerable transformations. This paper analyzes how emerging technologies, such as online learning platforms, educational process automation and the use of AI, influence the elasticity of demand for education in the Republic of Moldova. The study highlights the factors that determine consumer price sensitivity, as well as the ways in which educational institutions can respond to these changes. The analysis is based on data on enrollment in higher education institutions and the adoption of digital solutions in education.

Keywords: elasticity, digital education, artificial intelligence, demand, technology, Republic of Moldova.

JEL CLASSIFICATION: I21, I22, L86, D40, D83, O33

INTRODUCERE

În ultimele decenii, dezvoltarea rapidă a tehnologiilor digitale a influențat profund structura cererii pentru educație. Inteligența artificială (AI) și platformele de învățare online oferă noi oportunități și provocări pentru sistemul educațional din Republica Moldova. Această lucrare examinează elasticitatea cererii pentru educație în contextul integrării AI și a digitalizării procesului de învățământ.

Elasticitatea cererii pentru educație depinde de mai mulți factori:

Prețul taxelor de școlarizare – dacă taxele cresc, instituțiile private pot înregistra o scădere a înscrierilor.

Disponibilitatea alternativelor – educația online și cursurile autodidacte devin mai populare, reducând dependența de instituțiile tradiționale.

Calitatea și relevanța programelor – universitățile care integrează AI în curriculum au o cerere mai mare.

Factorii demografici și economici – scăderea natalității și emigrarea afectează cererea pentru servicii educaționale.

Tabelul 1. Evoluția numărului de studenți în instituțiile superioare din Republica Moldova (2018-2023)

An	Număr total de studenți	Studenți la programe online (%)	Creștere înscrieri la AI (%)
2018	64,000	5%	0%
2019	61,500	7%	2%
2020	58,200	15%	5%
2021	55,800	22%	8%
2022	53,400	30%	12%
2023	50,000	38%	18%

Sursa: Ministerul Educației și Cercetării din Republica Moldova, 2023

Analiza se bazează pe datele Ministerului Educației și Cercetării din Republica Moldova, sondaje realizate în rândul studenților și interviuri cu reprezentanți ai instituțiilor educaționale. De asemenea, au fost studiate tendințele globale pentru a oferi un cadru comparativ.

Rezultatele indică o scădere a numărului total de studenți, dar o creștere semnificativă a interesului pentru educația online și cursurile bazate pe AI.

CONCLUZII/RECOMANDĂRI

Elasticitatea cererii pentru educație în Republica Moldova este influențată de digitalizare și AI. Creșterea ofertei de programe online și adaptarea curriculei la noile tehnologii sunt primordiale pentru menținerea competitivității instituțiilor de învățământ. Se recomandă:

- Integrarea AI în programele educaționale pentru a atrage noi studenți;
- Dezvoltarea platformelor digitale de învățare pentru a satisface cererea în creștere;
- Parteneriate între universități și companii IT pentru a oferi programe aplicative.

REFERINȚE:

1. Ministerul Educației și Cercetării al Republicii Moldova (2023). *Raport anual privind învățământul superior*.
2. Banca Mondială (2022). *Impactul digitalizării asupra educației în Europa de Est*.
3. Universitatea Tehnică a Moldovei (2021). *Transformarea digitală a educației: oportunități și provocări*.
4. Institutul Național de Statistică (2023). *Date privind înscrierile în instituțiile de învățământ superior*.

Coordonator științific: PATRAȘCU Dorina, grad didactic doi
Colegiul Național de Comerț al Academiei de Studii Economice a Moldovei
Republica Moldova, Chișinău, str. Petru Rareș 18
E-mail: patrascu.dorina00@gmail.com

THE ROLE OF INNOVATION AND TECHNOLOGY IN SUPPORTING ECONOMIC VALUES AT THE MICROECONOMIC LEVEL IN ENTERPRISES

ROLUL INOVAȚIEI ȘI TEHNOLOGIEI ÎN SUSȚINEREA VALORILOR ECONOMICE LA NIVEL MICROECONOMIC ÎN ÎNȚREPRINDERI

¹ CAVCALIUC Ionuț, elev, specialitatea: Contabilitate
e-mail autor: cavcaliuc.ionut@ase.md

² DONCĂ Ionela, elevă, specialitatea: Contabilitate
e-mail autor: donca.ionela@ase.md

^{1,2} Colegiul Național de Comerț al ASEM, Republica Moldova,
Chișinău, str. Petru Rareș 18, www.cnc.ase.md

Abstract: This article examines the impact of innovation on business competitiveness and how technological investments contribute to increasing added value at the microeconomic level. By analyzing specific cases from the Republic of Moldova, the study highlights how companies have enhanced their market position through technological modernization and digital transformation. The research employs qualitative methods, including case studies of companies that have adopted innovative solutions, and quantitative analyses to assess the correlation between technological investments and economic performance. The findings underscore the necessity for strategic technological investments to ensure sustainable business growth and economic resilience.

Keywords: innovation, technology, competitiveness, microeconomics, business growth, added value.

JEL CLASSIFICATION: O31, O32

Inovația reprezintă procesul prin care ideile noi, metodele avansate și tehnologiile emergente sunt transformate în soluții aplicabile, capabile să genereze valoare economică și să stimuleze competitivitatea. În context economic, inovația nu se limitează doar la dezvoltarea de noi produse sau servicii, ci include și optimizarea proceselor, îmbunătățirea modelelor de afaceri și implementarea unor strategii disruptive menite să sporească eficiența și adaptabilitatea întreprinderilor la dinamica pieței.

În contextul globalizării și al dezvoltării tehnologice accelerate, inovația a devenit un factor esențial pentru creșterea competitivității întreprinderilor. În Republica Moldova, numeroase companii au început să implementeze soluții inovatoare pentru a-și îmbunătăți poziția pe piață și a adăuga valoare produselor și serviciilor oferite. De exemplu, în cadrul programului „Smart Factory”, 25 de companii din sectoarele producției au beneficiat de granturi pentru tehnologizare, digitalizare și modernizare a afacerilor (Good News Moldova, 2023). Aceste investiții au condus la automatizarea liniilor de producție, îmbunătățirea performanței financiare și optimizarea costurilor, contribuind astfel la creșterea calității produselor și eficienței muncii. Un alt exemplu relevant este programul de evaluare digitală al IMM-urilor, implementat cu susținerea Elveției și a organizației Helvetas, prin Proiectul OPTIM. Cinci companii din sectorul agroalimentar, precum Cahulpan și Brutăria Bardar, au beneficiat de co-finanțări pentru transformarea digitală a afacerilor lor. Aceste inițiative au dus la creșterea productivității, perfecționarea proceselor și economisirea resurselor, demonstrând importanța investițiilor în tehnologie pentru dezvoltarea și competitivitatea întreprinderilor moldovenești.

Obiectivul principal al acestui studiu este de a analiza modul în care inovația și investițiile în tehnologie influențează competitivitatea și valoarea adăugată la nivel microeconomic în întreprinderile din Republica Moldova. Vom examina exemple concrete de companii care au implementat soluții inovatoare și vom evalua impactul acestor investiții asupra performanței lor economice.

În Republica Moldova, numeroase întreprinderi au adoptat soluții inovatoare și tehnologice pentru a-și îmbunătăți competitivitatea pe piață. Aceste inițiative au fost susținute de diverse programe și proiecte menite să sprijine transformarea digitală și modernizarea proceselor de producție. Un exemplu este programul „Smart Factory”, implementat de Proiectul Tehnologiile Viitorului în Moldova, finanțat de USAID, Suedia și Marea Britanie, în parteneriat cu Asociația Patronală din Industria Ușoară (APIUS, 2025). Acest program a oferit granturi pentru tehnologizare, digitalizare și modernizare unui număr de 25 de companii din sectoarele producției, inclusiv industria ușoară, inginerie și mobilier. Valoarea totală a granturilor a depășit 1 milion de dolari, iar împreună cu contribuția companiilor, bugetul total al programului a fost de peste 2 milioane de dolari. Artizana SRL: A reușit să își crească productivitatea cu 10% și să îmbunătățească calitatea produselor prin implementarea soluțiilor inovatoare. Ennsger SRL: Întreprinderea din Bălți, cu peste 250 de angajați, și-a automatizat sistemul de croit, eliminând erorile umane și crescând calitatea îmbrăcămintei exterioare produse pentru clienți internaționali de prestigiu. Maicom: A devenit un exemplu de „Smart Factory” prin achiziționarea unei mașini de brodat cu braț liber, care permite diversificarea produselor cu până la 20% și, pe termen lung, o creștere de 30% a vânzărilor pentru segmentul copii-adolescenți.

Tabelul 1. Indicatorii de performanță CLASALIM-LUX S.R.L. (maicom)

Anii	Venitul din Vânzări (MDL)	Profit net (MDL)	Nr.Angajați
2021	79,70 mil	920,60 mii	97
2022	96,71 mil	4,05 mil	95
2023	100,32 mil	8,39 mil	85

Sursa: Data2B CLASALIM-LUX S.R.L

În perioada 2021-2023, S.C. CLASALIM-LUX S.R.L. (maicom) a înregistrat creșteri semnificative ale veniturilor din vânzări și ale profitului net. Venitul din vânzări a crescut de la 79,7 milioane MDL în 2021 la 100,32 milioane MDL în 2023, iar profitul net a ajuns de la 920,6 mii MDL în 2021 la 8,39 milioane MDL în 2023. Aceste creșteri sugerează o gestionare eficientă a activității și un răspuns adecvat la cerințele pieței. În același timp, numărul de angajați a scăzut de la 97 în 2021 la 85 în 2023, ceea ce poate indica implementarea unor soluții inovative care au optimizat procesele interne.

Inovația a avut un impact semnificativ asupra performanței S.C. CLASALIM-LUX S.R.L. (maicom), contribuind la creșterea veniturilor și profitului, dar și la reducerea numărului de angajați. Implementarea de tehnologii avansate, procese mai eficiente și automatizare a permis companiei să își maximizeze resursele și să își îmbunătățească marja de profit. Inovațiile nu doar că au condus la o performanță financiară mai bună, dar au permis și o mai bună adaptabilitate la schimbările pieței. Prin urmare, încorporarea inovației în strategiile de afaceri ale întreprinderii este esențială pentru creșterea sustenabilă și menținerea unui avantaj competitiv pe termen lung. Inovațiile au fost un catalizator pentru eficiență, rentabilitate și sustenabilitate, confirmând importanța lor în succesul pe termen lung al companiei.

Un alt exemplu este Programul de Evaluare Digitală al IMM-urilor, implementat cu susținerea Elveției și organizației Helvetas, prin Proiectul OPTIM. În cadrul acestui program, cinci companii din sectorul agroalimentar au beneficiat de co-finanțări în valoare de 5.000 de euro fiecare pentru transformarea digitală a afacerilor lor. Aceste exemple demonstrează importanța și impactul pozitiv al investițiilor în tehnologie și inovație asupra competitivității întreprinderilor din Republica Moldova. Adoptarea soluțiilor inovatoare nu doar că îmbunătățește eficiența operațională și calitatea produselor, dar contribuie și la extinderea pe piețele internaționale și la creșterea performanței financiare a companiilor. Întreprinderile din industria producției de mobilier din Republica Moldova au început

să implementeze tehnologii avansate pentru a-și îmbunătăți procesele de producție și a crește competitivitatea. De exemplu, companiile au investit în utilaje CNC (Control Numeric Computerizat) pentru prelucrarea precisă a materialelor, ceea ce a dus la reducerea timpului de producție și la creșterea calității produselor finite. Aceste investiții au permis întreprinderilor să răspundă mai eficient cerințelor pieței interne și externe, contribuind la creșterea exporturilor și la consolidarea poziției pe piețele internaționale. Companiile de transport și logistică din Republica Moldova au început să implementeze sisteme de management al transporturilor (TMS) și soluții de monitorizare GPS pentru a optimiza rutele și a reduce costurile operaționale. Aceste tehnologii permit monitorizarea în timp real a vehiculelor, îmbunătățind eficiența livrărilor și satisfacția clienților. De asemenea, digitalizarea proceselor logistice a redus erorile și a îmbunătățit transparența în lanțul de aprovizionare. Sectorul financiar a adoptat tehnologii digitale pentru a îmbunătăți serviciile oferite clienților și pentru a crește eficiența operațională. Implementarea soluțiilor fintech și a platformelor online a permis instituțiilor financiare să răspundă mai rapid la nevoile pieței și să își extindă baza de clienți. Cu toate acestea, securitatea cibernetică și reglementările stricte reprezintă provocări constante în acest domeniu.

Conform unui studiu publicat de Agenția de Stat pentru Proprietatea Intelectuală (AGEPI) (Maier, 2024), investițiile în activități de inovare au un impact semnificativ asupra cifrei de afaceri a întreprinderilor inovatoare din Republica Moldova. Acesta evidențiază că întreprinderile care au investit în inovare au înregistrat o creștere a cifrei de afaceri, demonstrând că resursele alocate pentru dezvoltarea și implementarea inovațiilor aduc beneficii economice considerabile. Investițiile străine joacă un rol important în creșterea nivelului de productivitate și competitivitate al economiei. Întreprinderile cu capital străin tind să fie mai productive și aduc cu ele acces la piețe internaționale, tehnologii avansate și practici manageriale moderne, contribuind astfel la creșterea competitivității întreprinderilor locale. Dezvoltarea competențelor digitale în rândul angajaților este un alt factor crucial pentru sporirea competitivității întreprinderilor. Guvernul Republicii Moldova a depus eforturi semnificative pentru promovarea competențelor digitale de afaceri (OECD, 2023), recunoscând importanța acestora în contextul transformării digitale globale promovând acest lucru prin publicarea multiplelor instrucțiuni și manuale ce ajută la îmbunătățirea acestui aspect. Îmbunătățirea competențelor digitale contribuie la creșterea productivității și la adaptarea rapidă la schimbările tehnologice, oferind întreprinderilor un avantaj competitiv pe piață. Cu toate acestea, implementarea inovațiilor în întreprinderile din Republica Moldova se confruntă cu anumite provocări. Reglementările administrative complexe și birocratice pot constitui obstacole în calea creării de noi întreprinderi și a desfășurării activităților antreprenoriale, influențând negativ răspândirea și implementarea inovațiilor. Simplificarea procedurilor administrative și crearea unui mediu favorabil inovației sunt esențiale pentru stimularea competitivității întreprinderilor.

În conformitate cu Baza de date deschisă (<https://www.data2b.md>), întreprinderea S.R.L. CAVAIOLI a demonstrat o creștere semnificativă în perioada 2021-2023, evidențiată de evoluția veniturilor din vânzări și a profitului net. În 2021, compania a înregistrat venituri de 1,92 milioane MDL și un profit net de 440,10 mii MDL, cu 3 angajați. În 2022, veniturile au crescut la 2,88 milioane MDL (o creștere de 50% față de anul precedent), însă profitul net a scăzut la 382,90 mii MDL (o reducere de aproximativ 13%). În 2023, veniturile au atins 3,80 milioane MDL (o creștere de aproximativ 31,9% față de 2022), iar profitul net a crescut semnificativ la 1,14 milioane MDL (o creștere de aproximativ 197,7% față de 2022), cu un personal de 4 angajați. În 2024, S.R.L. CAVAIOLI a beneficiat de un proiect finanțat de Organizația pentru Dezvoltarea Antreprenoriatului (ODA) (ODA, 2025), obținând patru echipamente noi: un utilaj CNC, o mașină de brodat, un Roland DB-8 și un plotter. De asemenea, compania a angajat o persoană suplimentară, crescând numărul total de angajați la 5.

Creșterea capacității de producție și diversificarea produselor: Utilajul CNC permite prelucrarea precisă și rapidă a materialelor, facilitând producția unor componente complexe și personalizate. Mașina de brodat oferă posibilitatea de a adăuga broderii detaliate pe diverse produse textile, extinzând gama de produse oferite ce nu se ofereau până atunci. Roland DB-8 și plotterul permit

realizarea de imprimări de înaltă calitate pe diverse materiale, deschizând noi oportunități în domeniul personalizării și al producției publicitare.

Automatizarea proceselor prin utilizarea echipamentelor moderne va reduce timpul de producție și va minimiza erorile umane, conducând la o eficiență sporită. Reducerea deșeurilor și optimizarea utilizării materialelor vor contribui la scăderea costurilor de producție. Calitatea îmbunătățită a produselor, obținută prin utilizarea noilor echipamente, va permite companiei să concureze pe piețele internaționale. Participarea la târguri și expoziții internaționale va facilita identificarea de noi parteneri și clienți. Angajarea unui nou membru în echipă și instruirea acestuia în utilizarea echipamentelor moderne contribuie la creșterea competențelor interne.

Organizarea de sesiuni de formare continuă pentru personal va asigura o adaptare rapidă la noile tehnologii și procese. Adoptarea unui sistem integrat de gestionare a producției și a relațiilor cu clienții va îmbunătăți monitorizarea comenzilor și satisfacția clienților. Dezvoltarea unei platforme de comerț electronic va facilita accesul clienților la produsele companiei și va extinde prezența pe piață.

Prin valorificarea acestor oportunități, S.R.L. CAVAIOLI poate continua traiectoria ascendentă, consolidându-și poziția pe piață și asigurând o creștere sustenabilă în anii următori doar prin folosirea noilor tehnologii și prin a confecționa produse noi și inovatoare pentru clienți.

În concluzie, inovația și tehnologia reprezintă forțe motrice esențiale pentru creșterea și competitivitatea întreprinderilor la nivel microeconomic. Ele permit adaptarea rapidă la schimbările de pe piață, îmbunătățirea proceselor operaționale și reducerea costurilor, contribuind astfel la crearea de valoare economică. O cultură a inovației stimulează gândirea creativă și deschide noi oportunități de dezvoltare, permițând întreprinderilor să se reinventeze și să profite de avantajele competitive într-un mediu economic dinamic. Prin urmare, promovarea continuă a inovării este indispensabilă pentru susținerea și dezvoltarea economiei la nivel micro, oferind bazele unei creșteri sustenabile și adaptabile la provocările viitoare.

REFERINȚE:

1. Asociația Patronală din Industria Ușoară (APIUS). (n.d.). *Proiecte*. <https://apius.md/category/proiecte/>
2. Data2B. (n.d.). *SRL Cavaoli*. <https://www.data2b.md/ro/companies/1008600053605/srl-cavaoli>
3. Data2B. (n.d.). *Societatea Comercială Clasalim Lux SRL*. <https://www.data2b.md/ro/companies/1006600013869/societatea-comerciala-clasalim-lux-srl>
4. Good News Moldova. (2023, 29 iunie). *25 de fabrici din Moldova au început transformarea pentru a deveni „fabrici inteligente”*. <https://goodnews.md/06/29/12254/>
5. Maier, L. (2024). Impactul investițiilor întreprinderilor în activități de inovare asupra cifrei de afaceri. *Intellectus*, 24(1), 1-10. https://www.agepi.gov.md/sites/default/files/intellectus/Intellectus_1_2024_100.pdf
6. OECD. (2023). *Promovarea competențelor digitale de afaceri în Republica Moldova*. OECD Publishing.
7. Organizația pentru Dezvoltarea Antreprenoriatului (ODA). (n.d.). *Granturi pentru transformare digitală*. <https://www.oda.md/ro/granturi/transformare-digitala-main>

Coordonator științific: ENACHI Olga, grad didactic întâi,
Colegiul Național de Comerț al Academiei de Studii Economice din Moldova,
Republica Moldova, Chișinău, str. Petru Rareș 18
Email: olgaenachi2015@gmail.com

SECȚIUNEA 10

PROBLEME ACTUALE DE MODERNIZARE A DREPTULUI NAȚIONAL PRIN PRISMA DREPTULUI UE

THE IMPACT OF THE CYBERBULLYING PHENOMENON ON THE FUNDAMENTAL RIGHTS OF ADOLESCENTS: RISK FACTORS AND PREVENTIVE MEASURES

IMPACTUL FENOMENULUI DE CYBERBULLYING ASUPRA DREPTURILOR FUNDAMENTALE ALE ADOLESCENȚILOR: FACTORI DE RISC ȘI MĂSURI DE PREVENIRE

CEBAN Cristina, studentă, specialitatea: Drept

Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova,

Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md

e-mail autor: ceban.cristina.faat@ase.md

Abstract: *In this article we analyze the phenomenon of cyberbullying, what it represents, how it manifests, the issues faced by teenagers, the risk factors, its impact and prevention measures. As technology advances, the risks from the online environment intensify and become a serious cause for concern. The implementation of effective strategies for preventing and combating this phenomenon is necessary. To this end, several strategies have been proposed to reduce the severity and duration of the conflict consequences of cyberbullying, as well as relevant actions for the medium and long term. This study aims to identify the risk factors of cyberbullying that promote its occurrence, including online anonymity, lack of digital education and excessive internet exposure, also focusing on prevention measures for this aggression, including the role of education, parental responsibility, and school-level interventions. It is also important to ensure a solid legislative framework to protect teenagers' fundamental rights to privacy and safety.*

Keywords: *cyberbullying, online harassment, social networks, internet, victims, risk factor, prevention.*

JEL CLASSIFICATION: K10, K36, K38

INTRODUCERE

Odată cu dezvoltarea și evoluția tehnologiilor moderne, suntem tot mai des expuși anumitor fraude, care se produc în mediul online. Punând accent pe faptul că majoritatea dintre noi suntem într-o oarecare măsură manipulați și duși în eroare de informațiile și știrile false din mediul online, putem afirma că, în caz de vulnerabilitate, putem fi duși în eroare sau, în cele mai rele cazuri, se poate ajunge la anumite consecințe cu caracter mai grav.

Într-un asemenea context, cei mai afectați pot fi adolescenții, care sunt jertve a “manipulațiilor online” adică „cyberbullying”, care anume ne și demonstrează că ei neavând un caracter bine conturat pot fi ușor manipulați de toate fenomenele prezente în mediul online. Studiarea fenomenului de cyberbullying este esențială în contextul creșterii continue a utilizării tehnologiilor și a rețelelor sociale. Cercetarea prevenirii și combaterii hărțuirii online reprezintă un demers cu un impact social major, care contribuie la consolidarea unei societăți digitale, bazate pe respect și empatie. În acest studiu, se vor ține cont de unele obiective de cercetare și anume: identificarea formelor de manifestare ale cyberbullying-ului, determinarea factorilor de risc, cauzelor și factorilor favorizanți, potențarea rolului mediului educațional și familial în prevenirea dezvoltării acestui fenomen, analiza impactului asupra drepturilor fundamentale.

CONȚINUTUL DE BAZĂ

Fenomenul de cyberbullying poate fi analizat prin intermediul diverselor metode de cercetare, adaptate obiectivelor acestui studiu. Printre cele mai oportune, menționăm: observația și comparația,

în vederea identificării cauzelor, efectelor, factorilor de risc, impactului general. Prin metodele inducției și deducției se va contribui la accentuarea conceptelor despre cum cyberbullying-ul afectează din ce în ce mai mult, evident, negativ, asupra sănătății mentale a tinerilor, victimele manifestând anxietate și izolare.

Așadar, cyberbullying-ul, cunoscut și sub denumirea de hărțuire online, înseamnă agresiuni și umilințe făcute prin internet, folosind telefoane, computere, rețele sociale sau alte platforme digitale. Acest tip de hărțuire se manifestă prin mesaje jignitoare, răspândirea de zvonuri, amenințări sau publicarea fără permisiune a informațiilor personale. Spre deosebire de bullying-ul tradițional, cyberbullying-ul poate avea un impact mai puternic, deoarece victima nu se poate refugia ușor, iar agresiunile pot fi vizibile pentru un număr mare de persoane și pot rămâne online pentru mult timp (Singhal, 2025).

Un rol și efort semnificativ îl au desigur școlile, care, prin intermediul unor anumite lecții sau acțiunilor educative, pot preveni sau chiar înlătura fenomenul de cyberbullying. Odată cu dezvoltarea tehnologică copii și adolescenții sunt tot mai mult expuși hărțuirii online, care creează un mediu vulnerabil pentru dezvoltarea lor.

Hărțuirea online, cunoscută sub numele de cyberbullying, are loc atunci când o persoană sau un grup folosește internetul și tehnologia digitală pentru a umili, jigni sau amenința pe cineva în mod repetat. Aceasta se poate întâmpla prin rețele sociale, mesaje, comentarii sau postări publice pe platforme online, folosind telefoane, tablete sau computere. Practic, este o formă de agresiune care se desfășoară în spațiul virtual și poate avea consecințe grave asupra stării emoționale și psihologice a victimelor.

Potrivit unui Raport UNESCO, cu privire la situația din Moldova, desprindem ponderea totală a copiilor care sunt ținte ale bullying-ului - de 34,7% (34,0% printre băieți și 35,4% printre fete). Conform studiilor realizate, băieții se implică mai mult în forme fizice de victimizare, în timp ce fetele sunt mai înclinate către bullying-ul verbal și cel relațional. Multe fete manifestă comportamente de agresivitate relațională care trec neobservate din partea părinților sau profesorilor (UNESCO, 2019). În ceea ce privește situațiile de cyberbullying, 27 % dintre elevi au raportat că în ultimul an au primit mesaje care conțineau cuvinte vulgare sau imagini cu conținut sexual, iar 21 % au primit mesaje înjositoare la adresa lor. Totodată 13% dintre elevii participanți la sondaj au spus că informațiile lor personale au fost utilizate într-un mod care nu le-a plăcut.

Dacă este să enumerăm câteva probleme cu care s-au confruntat elevii în ultimul an, pe internet, putem menționa: utilizarea parolei – 13 %, mesaje înjositoare – 21 %, informații personale – 13 %, mesaje vulgare cu conținut sexual – 27 %. În același studiu, 34 % dintre elevii care au fost țintă a cyberbullying-ului au vorbit despre acest lucru cu părinții, 33 % au apelat la prietenii de vârstă apropiată pentru a le povesti despre ce li s-a întâmplat, iar 12 % au ales să nu împărtășească cu nimeni incidentul (Mărgineanu, 2023).

Factori de risc ai cyberbullying-ului.

Dintre cei mai răspândiți factori ai cyberbullying-ului, am putea menționa pe următorii, analizați și cercetați de unii autori. Așadar, menționăm despre *expunerea excesivă la mediul online* – adolescenții petrec din ce în ce mai mult timp pe internet, ceea ce le crește riscul de a deveni victime sau agresori ai cyberbullying-ului. Studiile arată că utilizarea excesivă a rețelelor sociale este corelată cu o probabilitate mai mare de a experimenta hărțuire online (Kowalski, 2018). *Lipsa educației digitale* - mulți adolescenți nu sunt conștienți de pericolele internetului sau de consecințele juridice ale hărțuirii online. *Lipsa unor programe educaționale adecvate* contribuie la perpetuarea comportamentelor agresive în mediul virtual (Livingstone & Helsper, 2007). *Anonimatul pe internet* - mediul online permite utilizatorilor să acționeze sub pseudonim sau conturi false, ceea ce îi face pe agresori să se simtă protejați și să nu se teamă de consecințe. Acest factor duce la intensificarea cyberbullying-ului, deoarece atacatorii pot acționa fără a fi identificați rapid (Najah, 2016). *Factorii psiho-sociali* – adolescenții cu stimă de sine scăzută, probleme emoționale sau care provin din medii vulnerabile sunt mai predispuși să fie ținte ale cyberbullying-ului. Studiile indică faptul că victimele cyberbullying-ului au un risc crescut de anxietate, depresie și chiar suicide (Saamer, 2010).

Orice formă de agresiune poate afecta negativ bunăstarea victimei, atât în momentul în care are loc agresiunea, cât și în viitor. Cercetările psihologice sugerează că a fi victimizat de un agresor cibernetic crește stresul și poate duce la simptome de *anxietate* și *depresie*. Unele studii arată că anxietatea și depresia cresc probabilitatea ca adolescenții să devină victime ale agresiunii cibernetice. Hărțuirea cibernetică poate provoca, de asemenea, prejudicii educaționale, afectând prezența sau performanța academică a unui elev, mai ales atunci când bullying-ul are loc atât online, cât și în școală sau când un elev trebuie să se confrunte cu agresorul online la clasă. Copiii și adolescenții se pot baza pe mecanisme de adaptare negative, cum ar fi consumul de substanțe, pentru a face față stresului din cauza hărțuirii cibernetice. În cazuri extreme, copiii și adolescenții se pot lupta cu auto-vătămarea sau cu ideile suicidare (Abramson, 2022).

Impactul asupra drepturilor fundamentale.

Cyberbullying-ul afectează grav drepturile fundamentale ale persoanei, creînd un spațiu mai anxios pentru însăși persoana, aceste daune fiind aduse mai mult la nivel moral. Victimele pot suferi expunerea datelor personale și a imaginilor fără consimțământ, ceea ce le poate afecta securitatea și încrederea în mediul online. De exemplu, distribuirea neautorizată a fotografiilor intime sau a conversațiilor private poate avea efecte devastatoare asupra reputației și vieții sociale a adolescentului. Conform prevederilor Codului Civil al României, în art. 71 este stipulat faptul că orice persoană are dreptul la respectarea vieții sale private. Nimeni nu poate fi supus vreunor imixtiuni în viața intimă, personală sau de familie, nici în domiciliul, reședința sau corespondența sa, fără consimțământul său ori fără respectarea limitelor prevăzute la art. 75 (Cod Civil al României).

Atacurile verbale, insultele și umilințele publice pot afecta profund stima de sine și imaginea personală a victimei. În multe cazuri, adolescenții care sunt hărțuiți online evită interacțiunile sociale și își pierd încrederea în sine, ceea ce poate duce la izolare și dificultăți în integrarea socială. În conformitate cu art. 43 alin (1) CC al RM, acesta prevede că, în condițiile legii, orice persoană fizică are dreptul la viață, la sănătate, la integritate fizică și psihică, la libera exprimare, la nume, la onoare, demnitate și reputație profesională, la propria imagine, la respectarea vieții intime, familiale și private, la protecția datelor cu caracter personal, la respectarea memoriei și corpului său după deces, precum și la alte asemenea drepturi recunoscute de lege (Cod Civil al R. Moldova). Așadar, observăm că fenomenul de cyberbullying poate aduce atingere colosală drepturilor fundamentale ale persoanei, cu un impact semnificativ și cu riscul de a crea un climat de anxietate.

Amenințările, intimidările și șantajul sunt forme grave de cyberbullying care pot induce un sentiment de nesiguranță permanentă. În unele cazuri, victimele pot ajunge să evite activitățile zilnice sau să dezvolte fobii legate de utilizarea internetului. De exemplu, adolescenții care primesc amenințări cu violența fizică pot ajunge să se teamă să meargă la școală sau să iasă din casă, ceea ce mărește șansa ca acești adolescenți să fie expuși tot mai mult depresiei sau în cazurile cele mai grave la sinucidere (aceasta în lipsa comunicării și relatării problemei unei persoane de încredere).

Victimele cyberbullying-ului pot suferi de anxietate, depresie, atacuri de panică sau chiar gânduri suicidare. Studiile arată că expunerea repetată la agresiune online poate determina simptome asemănătoare stresului post-traumatic, afectând dezvoltarea emoțională a adolescenților. De exemplu, cazurile de sextortion (șantaj prin materiale intime) au fost asociate cu riscuri ridicate de suicid în rândul tinerilor. Sextortion-ul presupune șantajarea unei persoane cu imagini sau videoclipuri compromițătoare pentru a obține bani, favoruri sexuale sau alte beneficii. Victimele pot trăi într-o stare de anxietate extremă, temându-se că materialele compromițătoare vor fi distribuite public (Hinduja, 2019).

Semnele cyberbullying-ului.

Unul dintre cele mai evidente semne ale cyberbullying-ului este prezența frecventă a unui *comportament negativ* în mediul online. Acesta se poate manifesta prin mesaje ofensatoare, amenințări, hărțuire sau umilire publică. Victimele cyberbullying-ului pot prezenta semne de izolare socială, *anxietate*, *depresie*, scăderea performanțelor școlare sau profesionale și pot evita utilizarea dispozitivelor electronice sau participarea la activități online. De asemenea, activitatea online neobișnuită poate fi un indiciu al faptului că cineva este victima cyberbullying-ului. De exemplu, victima

poate șterge brusc conturi de pe rețelele sociale, poate crea profiluri noi frecvent sau poate evita să discute despre ceea ce face în mediul online. Totodată, poate petrece un timp neobișnuit de mare pe internet, încercând să monitorizeze situația sau să răspundă agresorilor (UNICEF, 2021). Un alt semn este *reacția emoțională* puternică la activitatea online. Dacă o persoană devine vizibil deranjată, anxioasă, speriată sau furioasă după utilizarea internetului sau după primirea unui mesaj, acest lucru poate indica prezența cyberbullying-ului. De asemenea, victima poate evita conversațiile despre activitatea sa pe internet sau poate avea o reacție defensivă atunci când este întrebată despre aceasta.

REZULTATE OBTINUTE

Dacă este să menționăm despre unele metode de prevenire a fenomenului de cyberbullying, atunci putem menționa despre faptul că totul începe de la educația digitală și cu responsabilitatea în utilizarea internetului. Un element esențial pentru evitarea hărțuirii online este setarea corectă a opțiunilor de confidențialitate și securitate pe rețelele sociale. Acest lucru ajută la protejarea utilizatorului prin controlul celor care pot vizualiza postările, blocarea celor care manifestă comportamente abuzive și raportarea incidentelor către platforma respectivă.

Un alt factor crucial în prevenirea și gestionarea cyberbullying-ului este dezvoltarea abilităților de reziliență și autocunoaștere. Acesta presupune învățarea unor tehnici de reducere a stresului, cultivarea unei imagini de sine sănătoase și înțelegerea faptului că valoarea unei persoane nu este definită de opiniile celorlalți.

De asemenea, este recomandat de a evita trimiterea de imagini intime sau jenante în online, mai ales persoanelor necunoscute, deoarece nu poți anticipa întotdeauna intențiile reale ale celor cu care interacționezi în mediul virtual. În cazul în care apare riscul de a deveni victimă a cyberbullying-ului, este important de a solicita ajutorul unui adult sau a unui specialist. De asemenea, este important de a se adresa la timp autorităților competente, precum poliția, pentru a raporta incidentul, pentru a comunica despre situația creată.

CONCLUZII

Cyberbullying-ul reprezintă o amenințare majoră la adresa drepturilor fundamentale ale adolescenților, afectând profund viața lor socială, emoțională și psihologică. Expunerea excesivă la mediul online, anonimatul utilizatorilor și lipsa educației digitale sunt factori care favorizează acest fenomen, punând în pericol drepturi esențiale precum viața privată, demnitatea, securitatea și sănătatea mentală a victimelor. Internetul a schimbat radical modul în care comunicăm, însă a creat și oportunități pentru comportamente agresive și hărțuire online. Odată cu creșterea numărului de tineri care utilizează internetul, preocupările legate de siguranța lor în mediul digital devin tot mai mari. Pentru a asigura un spațiu virtual sigur, este esențial să înțelegem riscurile la care sunt expuși tinerii și să identificăm metode eficiente de protecție. Cyberbullying-ul este una dintre cele mai serioase probleme cu care se pot confrunta utilizatorii internetului. Din acest motiv, este esențial ca atât tinerii, cât și părinții să fie informați despre metodele de prevenire a acestui fenomen, pentru a putea recunoaște pericolele și a lua măsurile necesare pentru protecție.

Prevenirea și combaterea cyberbullying-ului necesită un efort comun din partea familiilor, instituțiilor educaționale și autorităților. Educația digitală, dezvoltarea unor politici stricte de protecție online și promovarea unui comportament responsabil în mediul virtual sunt esențiale pentru reducerea acestui fenomen. De asemenea, sprijinirea victimelor prin consiliere psihologică și crearea unor mecanisme eficiente de raportare și sancționare a agresorilor pot contribui la protejarea adolescenților în spațiul online.

REFERINȚE:

1. Abramson, A. (2022) *Cyberbullying: What Is It and How Can You Stop It?* American Psychological Association. www.apa.org/topics/bullying/cyberbullying-online-social-media.

2. Codul Civil al Republicii Moldova, Publicat: 01-03-2019. *Monitorul Oficial* Nr. 66-75 art. 132, Modificat LP 268 din 28.11.24, MO 498-500/29.11.24 art.680
3. Codul Civil Parte integrantă din Legea nr. 287/2009.(n.d). <https://lege5.ro/>.
4. Hinduja, S., & Patchin, J. W. (2019). Connecting adolescent suicide to the severity of bullying and cyberbullying. *Journal of School Violence*, 18(3), 333–346. <https://doi.org/10.1080/15388220.2018.1492417>.
5. Kowalski, R. (2018). *The Routledge International Handbook of Human Aggression – Cyberbullying*.
6. Mărgineanu, A. (2023). 73 % dintre elevi au asistat la situații de bullying în școlile din Moldova. Care sunt cel mai des întâlnite motive și cum se manifestă cyberbullyingul (sondaj, 15 august 2023). <https://diez.md/>
7. Najah A. R., Ghamrawi, N., & Ghamrawi, T. Sh. (2016). *Teachers' Perception of Cyberbullying in Lebanese Public School*. <https://www.scirp.org/>.
8. Singhal, M. (2021). *How to Prevent Cyberbullying. 5 ways to protect your teen from cyberbullying*. <https://www.psychologytoday.com/us/blog/the-therapistmommy/202111/how-prevent-cyberbullying>.
9. UNICEF (2021). *Cyberbullying: Ce este și cum îi punem capăt?*. www.unicef.org/moldova/articole/cyberbullying-ce-este-%C8%99i-cum-%C3%AEi-punem-cap%C4%83t.
10. UNESCO (2019). *Behind the numbers: Ending school violence and bullying*, Ministerul Educației și Cercetării al Republicii Moldova. <https://mecc.gov.md/>.

Coordonator științific: CODREANU Alina, drd, asist. univ.,
Academia de Studii Economice din Moldova,
Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni, nr. 61
e-mail: codreanu.alina@ase.md

THE RIGHT TO EDUCATION WITHIN THE EUROPEAN INTEGRATION PROCESS: EXAMPLES OF GOOD PRACTICES

DREPTUL LA EDUCAȚIE ÎN CADRUL PROCESULUI DE INTEGRARE EUROPEANĂ: EXEMPLE DE BUNE PRACTICI

DURLESCU Valeria, studentă, specialitatea: Drept
Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova,
Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md
e-mail autor: durlescu.valeria.2cwg@ase.md

Abstract: *In the 20th century, fundamental human rights and freedoms became essential elements of the rule of law, playing a crucial role in ensuring protection and opportunities for individual development. Among these rights, the right to education holds particular significance, as it guarantees access to knowledge and training, essential for personal and professional growth. At the European level, the right to education is recognized in key legal instruments such as the Charter of Fundamental Rights of the European Union and the European Convention on Human Rights. The European integration process has fostered policies promoting equal access to education, improving educational quality and enhancing academic mobility.*

This study explores best practices in education within the European Union, with a particular focus on Estonia and Lithuania. Estonia has distinguished itself through its emphasis on creativity and innovation in education, as well as its strong commitment to human rights education, making it a valuable model for other countries.

Keywords: *education, innovation, rights, development, good practices.*

JEL CLASSIFICATION: K0

INTRODUCERE

În secolul al XX-lea, drepturile și libertățile fundamentale ale omului au devenit un element esențial al statului de drept, având un rol crucial în garantarea protecției și a oportunităților necesare dezvoltării individuale. În acest context, apărarea acestor drepturi nu mai este doar o opțiune, ci o responsabilitate fundamentală a oricărui stat modern, ceea ce conferă o importanță deosebită cercetării propuse.

Unul dintre drepturile fundamentale cu o importanță deosebită este dreptul la educație. Acesta reflectă principiul conform căruia fiecare persoană are dreptul și capacitatea de a beneficia de instruire și formare. Dreptul la educație este recunoscut la nivel internațional prin documente juridice de referință și este consacrat în constituțiile majorității statelor. Astfel obiectivele înaintate sunt cele de a elucida că dreptul la educație, în cadrul procesului de integrare europeană, are un impact determinant, iar instituțiile care garantează acest drept reflectă un rol semnificativ în acest sens.

CONȚINUTUL DE BAZĂ

Printre metodele de cercetare expuse în acest studiu, putem menționa: metoda istorică, metoda logică și comparativă. Așadar, dorim să accentuăm că procesul de integrare europeană a fost întotdeauna strâns legat de promovarea valorilor fundamentale, printre care dreptul la educație - care ocupă un loc central. Uniunea Europeană și statele membre au dezvoltat o serie de politici și inițiative menite să asigure accesul echitabil la educație, să îmbunătățească calitatea învățământului și să sprijine mobilitatea academică.

Dreptul la educație reprezintă un principiu fundamental consacrat în multiple instrumente juridice internaționale și europene, având rolul de a garanta accesul egal la învățământ și de a promova dezvoltarea personală și profesională a indivizilor. În cadrul Uniunii Europene (UE), acest drept este

recunoscut în Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene (CDFUE), articolul 14, (Carta Drepturilor, nr. 326/1,18, art.14) care prevede că „orice persoană are dreptul la educație și la acces la formare profesională și continuă”, incluzând și libertatea de a înființa instituții de învățământ, precum și respectarea drepturilor părinților de a asigura educația copiilor în conformitate cu convingerile lor religioase, filozofice și pedagogice. Pe lângă Carta Drepturilor Fundamentale, dreptul la educație este consacrat și în alte instrumente juridice relevante, printre care: Convenția Europeană a Drepturilor Omului (CEDO), Protocolul nr. 1, articolul 2, care stipulează că „nimănui nu i se poate refuza dreptul la instruire”, subliniind astfel obligația statelor de a asigura accesul la educație (CEDO, protocol nr.1, art.2). Tratatul privind Funcționarea Uniunii Europene (TFUE), articolele 165-166 (TFUE art.165-166), care stabilesc competențele UE în domeniul educației, promovând cooperarea între statele membre și respectarea diversității sistemelor educaționale naționale. Astfel, dreptul la educație în contextul european nu se limitează doar la accesibilitatea învățământului, ci include și dimensiuni precum calitatea educației, recunoașterea reciprocă a calificărilor și promovarea incluziunii sociale, fiind un element esențial al politicilor Uniunii Europene în domeniul drepturilor fundamentale și al coeziunii sociale.

În Republica Moldova dreptul la educație este garantat de Constituție, art. 35 (Constituția, art. 35) și Codul Educației (Codul Educației, 2014). Art. 4 din acest Cod stabilește că „educația reprezintă o prioritate națională și factorul primordial al dezvoltării durabile a unei societăți bazate pe cunoaștere” (Codul Educației, 2014). Prin politica sa în domeniul educației, statul asigură: a) dreptul fundamental la educație, indispensabil pentru exercitarea celorlalte drepturi ale omului; b) implementarea mecanismului de bază de formare și dezvoltare a capitalului uman; c) realizarea idealului și a obiectivelor educaționale, formarea conștiinței și identității naționale, promovarea valorilor generale umane și a aspirațiilor de integrare europeană ale societății (Costachi, 2015).

În acest context, statele europene au adoptat diverse măsuri legislative și politici educaționale pentru a integra principiile eticii și transparenței în educație. Aceste inițiative variază de la reforme instituționale la campanii de conștientizare și crearea unor mecanisme independente de monitorizare a integrității academice.

În Estonia, spre exemplu, Constituția din 1992 garantează drepturile fundamentale, inclusiv egalitatea în fața legii și libertatea de exprimare, iar aderarea țării la Uniunea Europeană și NATO a consolidat aceste angajamente democratice (Raport privind drepturile omului, 2022). Succesul Estoniei la testul de Gândire Creativă PISA 2022 evidențiază angajamentul țării de a forma gânditori inovatori și adaptabili. Clasându-se pe locul 1 în Europa și în top 8 la nivel global, elevii estonieni au demonstrat abilități excepționale de rezolvare a problemelor și gândire creativă, esențiale într-o lume aflată în continuă schimbare (OECD, Rezultate PISA, 2022). După cum menționa Kask Andres: „Estonia a înțeles că educația nu este doar despre a învăța fapte și concepte, ci despre a construi o societate informată și responsabilă. Prin educația pentru drepturile omului, punem bazele unei națiuni care înțelege și protejează valorile fundamentale ale democrației” (Kask, 2023).

Totodată, programele educaționale inovatoare, precum platforma națională e-Kool, au făcut posibilă integrarea conținutului despre drepturile omului în curriculum. De asemenea, campaniile de sensibilizare și implicarea ONG-urilor, precum Estonian Human Rights Centre, au contribuit la combaterea discriminării și promovarea diversității. Proiecte precum „No Hate Speech Movement” au demonstrat cum tehnologia și cooperarea dintre instituții pot influența pozitiv percepțiile publice asupra drepturilor omului (Cons. Europei, 2016).

Lituania este un exemplu relevant în ceea ce privește promovarea integrității în educație, adoptând o serie de măsuri inovatoare pentru prevenirea corupției și consolidarea transparenței în sistemul de învățământ. Recunoscând impactul negativ al fraudelor academice și al influențelor politice asupra educației, guvernul lituanian a implementat politici riguroase pentru asigurarea unui mediu educațional etic și responsabil. Lituania a introdus module obligatorii despre etica și transparența în educație, predate în școli și universități. Aceste cursuri acoperă subiecte precum: principiile statului de drept și rolul educației în combaterea corupției; etica în mediul academic și consecințele

plagiatului; mecanismele de protecție a avertizorilor de integritate în instituțiile de învățământ. Mai mult, profesorii sunt instruiți să abordeze aceste teme în predarea materiilor generale, consolidând astfel conștiința etică a elevilor încă din primii ani de educație.

Pentru a sprijini reformele în educație, Lituania colaborează cu organizații internaționale, precum Transparency International, OECD și Consiliul Europei. Proiectele desfășurate includ campanii naționale de conștientizare privind efectele corupției asupra educației, concursuri pentru elevi și studenți pe teme de etică academică și transparență, parteneriate între universități și sectorul privat, pentru promovarea bunelor practici în domeniul integrității academice.

Astfel, interacționând cu alte drepturi ale omului, dreptul la educație constituie pilonul și condiția de care depinde realizarea deplină a multor altor drepturi social-economice, culturale, politice și individuale. De realizarea dreptului la educație depinde plinătatea realizării altor drepturi și libertăți și, în final, calitatea vieții omului contemporan. Dreptul la educație reprezintă, astfel, un drept-garanție al libertății politice și individuale a omului de astăzi (Costachi, 2015).

În context, într-un alt studiu, elucidăm ideea precum că educația se concentrează mai mult pe potențialul uman și încurajează participarea și opțiunea. Sistemele de siguranță se axează, deseori, într-o mai mare măsură, pe ceea ce este negativ în oameni și caută să țină sub control comportamentul. "...Atunci când există un conflict de interese între educație și penitenciar, cele care pierd sunt interesele educaționale". (Popșoi, Codreanu, 2017).

REZULTATE OBȚINUTE

Așadar, considerăm că, în Republica Moldova, implementarea unor măsuri similare exemplelor de bune practici, ar putea avea beneficii pe termen lung. Acestea, de exemplu, ar putea include: introducerea educației pentru drepturile omului în curriculumul școlar ca o disciplină obligatorie, implementarea și dezvoltarea unor campanii publice de conștientizare, dar și alte măsuri.

Totodată susținem opinia cercetătorului Costachi, precum că este important de precizat că dreptul la educație oferă nu doar o posibilitate formală de a obține cunoștințe obligatorii inițiale, dar și de a realiza necesitatea de a crea, de a acumula cunoștințe, experiență în diferite sfere de activitate, precum și posibilitatea de a transmite cunoștințele și experiența generațiilor viitoare (Costachi, 2015).

CONCLUZII

În rezultatul studiului, reliefăm precum și impactul recomandărilor că bunele practici din țările membre ale Uniunii Europene ar fi prietenoase pentru realitatea din Republica Moldova, iar unele idei și oportunități ar putea aduce beneficii pe termen lung și la noi. Astfel că drepturile omului ar putea fi integrate mai eficient în sistemul educațional din Republica Moldova, contribuind la formarea unor cetățeni responsabili și conștienți de propriile drepturi și responsabilități. Aplicarea unor măsuri similare celor, cum ar fi integrarea educației pentru drepturile omului în curriculumul școlar, organizarea de campanii de sensibilizare publică și formarea continuă a cadrelor didactice, ar permite dezvoltarea unei societăți mai echitabile și mai incluzive.

REFERINȚE:

1. Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene. (n.d.). *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*, 326(1), 18.
2. Centrul pentru Drepturile Omului din Estonia (2022). *Raport anual privind drepturile omului*.
3. Codul Educației al Republicii Moldova, nr. 152 din 17.07.2014. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 24.10.2014*, nr. 319-324.
4. Consiliul Europei (n.d.0). *No Hate Speech Movement*. <https://nohatespeechmovement.org>.
5. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. 91994). *Monitorul Oficial*, nr. 1 din 12.08.1994
6. Costachi, Gh. (2015). *Dreptul omului la educație – un drept indispensabil edificării statului de drept. Teoria și practica administrării publice*, Chișinău, Moldova, 22 mai 2015 https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/97428 Accesat la 25 martie 2025.
7. Kask, A. (2023). *Educația pentru drepturile omului în Estonia*. Centrul pentru Drepturile Omului, Tallinn
8. OECD (2023). *Rezultatele PISA 2022: Gândire creativă*. <https://www.oecd.org/pisa>.

9. Popșoi, E., Codreanu, A. (2017). *Dreptul la educație în cadrul sistemului penitenciar*. Simpozion științific al tinerilor cercetători, Ediția.15, Vol.2, 2017, Chișinău, Moldova, 28-29 aprilie 2017. https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/94-95.pdf
10. Tratatul privind Funcționarea Uniunii Europene, articolele 165-166 (2012). *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene (JO)*, (326), 47-390.

Coordonator științific: CODREANU Alina, drd., asist. univ.,
Academia de Studii Economice din Moldova
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu – Bodoni 61
e-mail: codreanu.alina@ase.md

THE ROLE AND INFLUENCE OF WOMEN IN THE FIELD OF JUSTICE IN THE CONTEXT OF EUROPEAN UNION LAW

ROLUL ȘI INFLUENȚA FEMEILOR ÎN DOMENIUL JUSTIȚIEI, ÎN CONTEXTUL DREPTULUI UNIUNII EUROPENE

BĂȚ Marcela, studentă, specialitatea: Drept
Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova,
Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md
e-mail autor: bat.marcela@ase.md

Abstract: *The role of women in the judicial system of the European Union is examined from the perspective of gender equality and their influence on decisions and policies. Although EU law promotes the elimination of gender disparities, structural challenges, such as stereotypes and cultural barriers, persist. The study highlights the progression of women's rights in European justice, explores their impact on the decision-making process and identifies obstacles, such as the balance between professional and personal life. The EU legal framework, including directives and the jurisprudence of the Court of Justice, has contributed to advancements, yet some rulings have unintentionally reinforced traditional gender roles. The analysis reveals a mixed landscape: legislative progress and the persistence of inequalities. Promoting equal participation of women in EU judicial systems requires an integrated approach that combines legislative measures with cultural development.*

Keywords: *women in justice, gender equality, legislative strategies, discrimination, stereotypes*

JEL CLASSIFICATION: K30, K38, K31, J16, F53

INTRODUCERE

Reprezentarea echilibrată a genului, în cadrul sistemului judiciar al Uniunii Europene, constituie un pilon esențial al credibilității și eficienței acestuia, având la bază principiile fundamentale ale egalității de gen și nediscriminării, consfințite în Tratatul Uniunii Europene și în Carta Drepturilor Fundamentale. Importanța cercetării acestui subiect rezidă în necesitatea unei analize riguroase a modului în care femeile influențează arhitectura și funcționalitatea sistemului judiciar, precum și în identificarea barierelor structurale ce le limitează accesul la funcții decizionale, aspect esențial în raport cu principiile și normele dreptului Uniunii Europene privind egalitatea de gen. În acest context, Strategia UE pentru egalitatea de gen 2020-2025 promovează integrarea unei perspective de gen în toate domeniile, inclusiv în justiție, promovând combaterea stereotipurilor de gen, așa cum reiese și din analiza unor cercetări la nivel internațional. Prezența femeilor în sistemul judiciar are un impact considerabil atât asupra calității procesului decizional, cât și asupra încrederii publicului în funcționarea acestuia. Studiile de specialitate arată că diversitatea de perspective adusă de femei contribuie la o evaluare mai nuanțată a probelor, îmbunătățind astfel procesul de justiție. Deși se remarcă o tendință pozitivă în creșterea numărului de femei în funcțiile judiciare, rapoartele Uniunii Europene relevă persistenta existență a unor bariere, dintre care stereotipurile de gen continuă să reprezinte un obstacol semnificativ.

În acest cadru, cercetarea își propune o analiză detaliată a rolului și influenței femeilor în justiție, din perspectiva reglementărilor Uniunii Europene, având următoarele obiective: evaluarea evoluției drepturilor femeilor în domeniul justiției la nivel european, printr-o examinare a legislației și jurisprudenței relevante, utilizând surse precum articolele de specialitate în domeniu; investigarea influenței femeilor asupra procesului decizional și a politicilor judiciare, prin utilizarea de date statistice și studii de caz semnificative; identificarea principalelor provocări și obstacole cu care se confruntă femeile în justiție, inclusiv stereotipurile de gen și dificultățile legate de echilibrarea vieții profesionale cu cea personală; și, nu în ultimul rând, prezentarea unor strategii și recomandări pentru

promovarea egalității de gen în justiție, inclusiv propuneri de politici publice și măsuri legislative adecvate, menite să sprijine o schimbare semnificativă în acest domeniu. Prin atingerea acestor obiective, cercetarea va contribui la o înțelegere profundă a dinamicii de gen în justiție și va oferi soluții concrete pentru consolidarea egalității de gen, în acest sector esențial, pentru buna funcționare a statului de drept în Uniunea Europeană.

CONȚINUTUL DE BAZĂ

Principiul egalității de gen constituie un element fundamental al Uniunii Europene, fiind consacrat în tratatele europene, precum Tratatul privind Uniunea Europeană (TUE) și Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene (TFUE). Adoptat inițial în 1957, TFUE prevede articolul 157 care a statuat dreptul la remunerație egală pentru muncă egală, marcând începutul unei evoluții legislative menite să elimine inegalitățile de gen. Pentru a extinde protecția femeilor în domeniul justiției și al pieței muncii, Uniunea Europeană a adoptat de-a lungul timpului numeroase directive și reglementări. Astfel, Directiva 2006/54/CE a promovat egalitatea de șanse și de tratament în ceea ce privește ocuparea forței de muncă, incluzând norme referitoare la transparența salarială și la creșterea accesului femeilor în funcții de conducere. Aceasta a fost completată de Directiva 2012/29/UE, care a stabilit standarde minime pentru protecția victimelor infracțiunilor, recunoscând impactul disproporționat al violenței domestice asupra femeilor. Deși numărul femeilor care ocupă funcții judiciare a înregistrat o creștere semnificativă, disparitățile persistă, în special în pozițiile de conducere. Jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene (CJUE) a contribuit la consolidarea drepturilor femeilor, un exemplu fiind cauza *Violeta Villar Láiz* (2019), în care CJUE a constatat că legislația spaniolă privind calcularea pensiilor pentru lucrătorii cu fracțiune de normă este contrară legislației UE dacă dezavantajează în mod disproporționat femeile. Acest caz subliniază necesitatea eliminării practicilor discriminatorii în domeniul pensiilor și al protecției sociale. (Chifan & Da Silva Azevedo, 2024).

În vederea unei analize cuprinzătoare a influenței femeilor în domeniul justiției, au fost aplicate următoarele metode de cercetare: metoda cercetării arhivistice/documentare pentru a investiga evoluția drepturilor femeilor în justiție, având ca obiectiv analiza tratatelor Uniunii Europene, directivelor, jurisprudenței CJUE și altor acte normative relevante. Datorită metodei cercetării cantitative, s-a examinat coeficientul reprezentării femeilor în sistemul judiciar european, evaluând datele statistice referitoare la proporția judecătoarelor în cadrul CJUE și al Tribunalului General. S-a aplicat metoda cercetării calitative/exploratorii pentru a explora influența femeilor asupra politicilor judiciare, prin studierea unor cazuri semnificative care ilustrează obstacolele întâmpinate în accesul la funcții decizionale. Grație metodei cercetării comparative, au fost analizate diferențele legislative dintre statele membre ale Uniunii Europene în ceea ce privește implementarea egalității de gen în justiție, identificând convergențele și discrepanțele față de directivele europene.

Așadar, prezența femeilor în sistemul judiciar contribuie la o analiză mai echilibrată a cazurilor și la îmbunătățirea calității actului de justiție. Cu toate acestea, obstacolele în avansarea în carieră și stereotipurile de gen rămân a fi provocări semnificative, afectând accesul femeilor la poziții decizionale. Statele membre sunt încurajate să implementeze acțiuni pozitive, precum colectarea de date dezagregate pe criterii de gen și integrarea perspectivei de gen în politicile publice, pentru a combate discriminarea și a asigura accesul egal la justiție. În cadrul dreptului Uniunii Europene, afirmarea și consolidarea rolului femeilor în sfera justiției s-au realizat printr-un mecanism normativ bine structurat, orientat spre garantarea egalității de gen și facilitarea accesului acestora la pozițiile juridice. Prin instituirea unui cadru legislativ cu aplicabilitate extinsă, Uniunea Europeană urmărește nu doar eradicarea discriminării sistemice, ci și instituirea unui mediu profesional echitabil, în care femeile să își exercite în mod efectiv și egal competențele în domeniul juridic.

Un exemplu edificator al acestui demers normativ este reprezentat de Directiva 2010/41/UE, care reglementează principiul egalității de tratament între femei și bărbați în cadrul activităților inde-

pendente. Normele acestea impun interdicția discriminării pe criterii de sex și prevăd măsuri de protecție socială adecvate, oferind un sprijin suplimentar femeilor care desfășoară activități pe cont propriu, cu un accent deosebit asupra protecției maternității.

În aceeași ordine de idei, directiva stabilește dispoziții referitoare la accesul echitabil la resurse și servicii indispensabile exercitării profesiilor juridice, consolidând astfel premisele unei integrări profesionale lipsite de bariere discriminatorii.

Într-o perspectivă complementară, Directiva 2019/1158/UE introduce dispoziții menite să atenueze dezechilibrul dintre viața profesională și cea privată, pornind de la realitatea obiectivă a repartizării inegale a responsabilităților familiale. Prin extinderea drepturilor legate de concediul parental și flexibilizarea condițiilor de muncă, actul normativ facilitează menținerea și avansarea femeilor în profesii juridice, reducând presiunea cumulului de obligații domestice și profesionale. Astfel, se urmărește crearea unor condiții care să permită dezvoltarea unei cariere juridice în termeni comparabili cu cei ai colegilor de sex masculin (Cheie directivele UE în domeniul egalității de gen și non-discriminare, 2025).

Pe de altă parte, combaterea violenței împotriva femeilor a devenit o direcție prioritară a politicilor juridice europene, fiind consacrată prin adoptarea Directivei (UE) 2024/1385. Aceasta stabilește un set de norme unitare menite să asigure protecția și asistența adecvată victimelor violenței domestice și ale agresiunilor sexuale. Printre dispozițiile esențiale se regăsesc accesul la servicii medicale specializate, formarea profesională a actorilor din domeniul justiției pentru a gestiona eficient cauzele, având ca obiect astfel de infracțiuni și instituirea unor mecanisme de sprijin, inclusiv linii telefonice de urgență adaptate nevoilor persoanelor cu dizabilități (Chifan & Da Silva Azevedo, 2024).

Agenda internațională privind egalitatea de gen continuă să fie orientată spre consolidarea drepturilor femeilor, având ca reper fundamental Declarația și Platforma de Acțiune de la Beijing, documente de referință susținute de 189 de state. Anul 2025 marchează trei decenii de la adoptarea acestora, prilej cu care, în cadrul celei de-a 69-a sesiuni a Comisiei pentru Statutul Femeii, Națiunile Unite vor analiza progresele realizate, precum și obstacolele persistente în implementarea angajamentelor asumate. Platforma de la Beijing stabilește un cadru strategic de intervenție menit să garanteze egalitatea de gen prin măsuri direcționate spre accesul la educație, protecția împotriva violenței, integrarea echitabilă în economia globală și procesele decizionale, precum și prin reforme juridice capabile să asigure aplicabilitatea efectivă a acestui principiu fundamental.

Legislația Uniunii Europene în domeniul egalității de gen a avut o influență considerabilă asupra sistemelor de justiție, având un rol esențial atât în combaterea discriminării, cât și în perpetuarea unor stereotipuri de gen, în anumite contexte. Astfel, printr-un cadru normativ destinat să asigure un tratament egal, unele hotărâri ale Curții de Justiție a Uniunii Europene (CJUE) au consolidat, în mod neașteptat, perspective tradiționale asupra rolurilor de gen, subminând, într-o anumită măsură, progresul în direcția unei egalități autentice (UN Women – Headquarters, 2024).

În cadrul jurisprudenței europene, anumite cazuri au fost remarcabile pentru perpetuarea stereotipurilor de gen. De exemplu, în speța Hofmann (C-184/83), Curtea a justificat protecția exclusivă a femeilor în perioada postnatală prin necesitatea de a proteja „relația specială dintre mamă și copil”, întărind ideea conform căreia femeile sunt principalul furnizor de îngrijire a copiilor. De asemenea, în cazul Johnston (C-222/84), în care s-a discutat despre restricționarea accesului femeilor la anumite poziții în poliție, CJUE a validat justificarea statului potrivit căreia publicul ar percepe negativ prezența unor femei polițiste înarmate (Timmer, 2016).

Pe de altă parte, în jurisprudența CJUE, există și cazuri în care Curtea a contestat explicit stereotipurile de gen, reflectând o deschidere către o interpretare mai echitabilă a legislației. În cazul Marschall (C-409/95), CJUE a remarcat prejudecățile legate de presupusa lipsă de angajament profesional al femeilor, care afectează accesul acestora la funcții superioare și a validat măsurile de acțiune afirmativă pentru combaterea discriminării sistemice.

În pofida faptului că anumite hotărâri ale CJUE au consolidat, inadvertent, stereotipuri de gen, evoluția jurisprudenței europene reflectă un progres important în direcția recunoașterii drepturilor

egale pentru femei și bărbați în cadrul sistemului juridic. Astfel, prin reglementări menite să combată discriminarea și să promoveze echitatea în distribuirea responsabilităților profesionale și familiale, Uniunea Europeană contribuie la crearea unui mediu juridic mai echitabil, facilitând accesul femeilor la poziții de decizie în sistemul judiciar și consolidând în același timp fundamentul unei societăți mai incluzive (Chifan & Da Silva Azevedo, 2024).

Curtea de Justiție a Uniunii Europene (CJUE), instituită în anul 1952, constituie pilonul fundamental al aplicării și interpretării uniforme a dreptului european, însă persistă o discrepanță notabilă în ceea ce privește reprezentarea de gen în structura sa judiciară. Această instanță supremă a Uniunii Europene se compune din două entități principale: Curtea de Justiție (CJ) și Tribunalul General (TG), ai căror membri – judecători și avocați generali – sunt desemnați de statele membre pentru mandate de câte șase ani.

Cu toate acestea, datele statistice relevă un dezechilibru semnificativ: doar 22% (6 din 27) dintre judecătorii Curții de Justiție, printre care se numără Maria Lourdes Arastey Sahún (Spania) și Octavia Spineanu-Matei (România) și 27% (3 din 11) sunt femei incluzând-o pe Tamara Čapeta (Croatia) și pe Laila Medina (Letonia). În cadrul Tribunalului General, reprezentarea feminină a înregistrat o creștere, atingând 33% în anul 2022, însă persistă o tendință de subreprezentare a femeilor în pozițiile decizionale de rang superior. Mai mult, unele state membre nu au desemnat niciodată femei în funcții de judecător sau avocat general, perpetuând astfel un dezechilibru instituțional de gen. Această realitate ridică întrebări fundamentale cu privire la echitatea și incluziunea în sistemul judiciar al Uniunii Europene, subliniind necesitatea unor reforme structurale la nivel național pentru a contracara percepția CJUE ca un „club exclusivist al bărbaților” și pentru a asigura o distribuție echitabilă a funcțiilor judiciare (Antoniuk, 2022).

În acest context, Uniunea Europeană a adoptat Strategia pentru Egalitatea de Gen 2020-2025, reflectând un angajament consolidat al instituțiilor europene de a elimina discriminarea de gen și de a promova participarea egalitară a femeilor în toate domeniile societății. Strategia vizează mai multe obiective esențiale, printre care combaterea violenței împotriva femeilor, eliminarea stereotipurilor de gen, reducerea disparităților pe piața muncii și garantarea unei reprezentări echilibrate în sectoare economice și instituționale dominate istoric de bărbați. De asemenea, sunt propuse măsuri concrete pentru asigurarea transparenței salariale, reducerea decalajelor de remunerare între femei și bărbați, precum și promovarea unor politici care să echilibreze responsabilitățile familiale, prevenind astfel dezavantajarea profesională a femeilor.

Strategia adoptă o abordare integrată, recunoscând că inegalitățile de gen sunt amplificate de factori precum originea etnică, dizabilitățile sau statutul socio-economic, ceea ce permite o aplicare coerentă și transversală a politicilor de egalitate. Printre măsurile specifice se numără Directiva privind combaterea violenței împotriva femeilor și violenței domestice, implementarea cotelor minime de reprezentare a femeilor în consiliile de administrație și consolidarea mecanismelor de monitorizare a progresului în materie de egalitate de gen (Strategia privind egalitatea de gen, 2020).

CONCLUZII

Sistemul judiciar al UE se bazează pe egalitatea dintre bărbați și femei, dar în realitate, femeile sunt subreprezentate în posturile importante de decizie. Această situație afectează încrederea în justiție și perpetuează idei preconcepute despre gen, limitând diversitatea de opinii și calitatea deciziilor. Pentru a rezolva problema, UE a lansat strategii precum Strategia pentru Egalitatea de Gen 2020-2025, care vizează combaterea discriminării, promovarea participării femeilor și transparența salariale. Cu toate acestea, succesul depinde de statele membre, care trebuie să pună în practică politici concrete pentru a ajuta femeile să obțină funcții în justiție și să elimine barierele culturale sau instituționale. Este esențial să recunoaștem contribuția femeilor la un sistem judiciar echitabil. Aceasta cere o abordare combinată: legi clare, angajamente la nivel european și internațional, pentru a asigura o reprezentare reală a genurilor în justiție. Egalitatea de gen în justiție nu este doar o chestiune de dreptate, ci și o condiție pentru o societate mai echilibrată și incluzivă.

REFERINȚE :

1. Antoniuk, L. (2022). *Există un loc pentru femei în sistemul judiciar al Uniunii Europene?* <https://euneighbour-seast.eu/young-european-ambassadors/blog/blog-is-there-a-place-for-women-in-the-european-unions-judicial-system/>.
2. Chifan, A.S., & Da Silva Azevedo, T. (2024). *Egalitatea între femei și bărbați*. <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/ro/sheet/59/egalitatea-intre-femei-si-barbati>.
3. Cheie directivele UE în domeniul egalității de gen și non-discriminare (2025) <https://www.equalitylaw.eu/legal-developments/16-law/76-key-eu-directives-in-gender-equality-and-non-discrimination>.
4. Strategia privind egalitatea de gen 2020-2025. (2020). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A52020DC0152>.
5. Timmer, A. (2016). Gender stereotyping in the case law of the EU Court of Justice. *European Equality Law Review*. <https://dspace.library.uu.nl/bitstream/handle/1874/344443/Stereotyping.pdf?sequence=3>.
6. UN Women – Headquarters (2024). *World conferences on women*. <https://www.unwomen.org/en/how-we-work/intergovernmental-support/world-conferences-on-women>.

Coordonator științific: CODREANU Alina, drd, asist. univ.,
Academia de Studii Economice din Moldova
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu – Bodoni 61
Telefon: +373-22-402-880
e-mail: codreanu.alina@ase.md

DIE ANGLEICHUNG DER NATIONALEN GESETZGEBUNG DER REPUBLIK MOLDAU AN DAS EU-ACQUIS

ARMONIZAREA LEGISLAȚIEI NAȚIONALE A REPUBLICII MOLDOVA CU AQUIL-UL UE

DORUL Arina, studentă, specialitatea: Relații Internaționale și Studii Europene

Cross-Border Faculty, Dunărea de Jos University of Galați, România,

Galați, str. Domnească 111, www.ugal.ro

e-mail autor: arinadorul1@gmail.com

Abstract: *Articolul analizează în detaliu procesul de armonizare legislativă, evidențiind fiecare etapă necesară în acest demers. Sunt explicate conceptele fundamentale ale armonizării legislative, procedurile care trebuie urmate, termenele stabilite, precum și principiile, metodele și nivelurile implicate. De asemenea, se pune accent pe prioritățile naționale și pe legislația aferentă procesului de armonizare. Lucrarea include identificarea actelor juridice relevante ale Uniunii Europene, analiza legislației naționale existente, elaborarea proiectului de act normativ, precum și aplicarea efectivă a transpunerii juridice.*

Cuvinte cheie: *Acquis-ul UE; Armonizarea legislației; Screeningul explicativ; Screeningul bilateral; Integrarea Europeană*

JEL CLASSIFICATION: K3

EINFÜHRUNG

Seit ihrer Unabhängigkeit im Jahr 1991 hat die Republik Moldau konsequent Schritte unternommen, um sich der Europäischen Union anzunähern und europäische Werte zu integrieren. Ein bedeutender Meilenstein war die Unterzeichnung des Assoziierungsabkommens mit der EU am 27. Juni 2014, das eine vertiefte und umfassende Freihandelszone umfasst und im Juli 2016 in Kraft trat.

Die Republik Moldau hat am 3. März 2022 ihren Antrag auf Beitritt zur Europäischen Union gemäß den Artikeln 49 und 2 des Vertrags über die Europäische Union gestellt. Dieser historische Moment markierte eine bedeutende Veränderung in den Beziehungen zwischen der Europäischen Union und der Republik Moldau (Europäische Union, 2012). Neben ihrem Status als assoziierter Staat ist die Republik Moldau nun auch ein EU-Beitrittskandidat. Der Annäherungsprozess Moldawiens an Europa spiegelt sich sowohl in offiziellen Dokumenten als auch in praktischen Aktivitäten wider, wie zum Beispiel im Partnerschafts- und Kooperationsabkommen mit der Europäischen Union. Diese Abkommen zielen auf die Angleichung der Gesetzgebung, institutionelle Reformen, strukturelle Reformen in der Wirtschaft und die Förderung der Demokratie ab sowie auf die Zusammenarbeit mit europäischen Institutionen wie dem Europäischen Parlament, dem Europarat und der OECD (Gudîm, 2002). Für diese Forschung verwendete ich Methoden wie die Untersuchung der nationalen Gesetzgebung, die Untersuchung des Rechtsrahmens, die Vergleichsmethode und die Analyse des internationalen Rechtsrahmens.

DIE GESETZGEBERISCHE HARMONISIERUNG UND DER INTEGRATIONS- PROZESS DER REPUBLIK MOLDAU IN DIE EUROPÄISCHE UNION

Im Jahr 2010 wurde eine Methodologie zur Angleichung der Gesetzgebung in Moldau entwickelt, die durch ein EU-finanziertes Projekt und das Zentrum für Gesetzgebungsangleichung unterstützt wurde. Trotz Verzögerungen bei der Umsetzung bleibt das Assoziierungsabkommen der wichtigste vertragliche Rahmen zwischen der Republik Moldau und der EU. Es bleibt in Kraft, bis der Beitrittsvertrag ratifiziert wird (Medak & Vehar, 2012).

Die Republik Moldau hat Fortschritte erzielt, insbesondere durch die Schaffung eines Mechanismus zur Koordinierung der europäischen Integration im September 2022. Dieser Mechanismus signalisiert die Bereitschaft, die Beitrittsverhandlungen zu starten (Wikipedia, n.d.). Die gesetzgeberische Angleichung erfordert jedoch nicht nur harmonisierte Gesetze, sondern auch deren korrekte Umsetzung und praktische Anwendung, was eine starke interne Organisation und verbesserte Planungskompetenzen erfordert.

DAS ASSOZIIERUNGSABKOMMEN, DIE ASSOZIIERUNGSAGENDA UND WEITERE ABKOMMEN ZWISCHEN DER EU UND DER REPUBLIK MOLDAU

Das Assoziierungsabkommen (AA) zwischen der EU und der Republik Moldau regelt politische Zusammenarbeit, wirtschaftliche Integration und Gesetzesharmonisierung (Pascari, 2020). Es umfasst 735 Seiten und 465 Artikel, die Moldau zu umfassenden Verpflichtungen in diesen Bereichen verpflichten. Im Rahmen des Abkommens muss die Republik Moldau Verpflichtungen in drei zentralen Bereichen erfüllen: 1. Politische Zusammenarbeit; 2. Wirtschaftliche Kooperation; 3. Gesetzliche Harmonisierung (Europäische Union & Republik Moldau, 2014).

Die Assoziierungsagenda

Dieses Begleitdokument soll die praktische Umsetzung des Assoziierungsabkommens erleichtern und wurde im Rahmen der Europäischen Nachbarschaftspolitik (ENP) als Instrument zur Überwachung des Fortschritts Moldaus eingeführt (Europäische Union & Republik Moldau, o.J.).

Die Harmonisierung der Gesetzgebung der Republik Moldau mit dem EU-Acquis erfolgt durch das Assoziierungsabkommen und weitere bilaterale Abkommen. Moldau muss EU-Verordnungen präzise ins nationale Recht integrieren und sicherstellen, dass ein institutionelles System zur Umsetzung vorhanden ist. Nach Beginn der Beitrittsverhandlungen werden die Verpflichtungen aus dem Assoziierungsabkommen zu zentralen Kriterien im Verhandlungsprozess.

Die erste Phase nach dem Einreichen des Beitrittsantrags zur EU besteht in der Erstellung einer Stellungnahme (Avis) der Europäischen Kommission, die vom Rat angefordert wird. Um diese Stellungnahme vorzubereiten, übermittelte die Kommission der Republik Moldau im April 2022 einen Fragebogen (Regierung der Republik Moldau, 2024).

Der Fragebogen zur EU-Integration der Republik Moldau umfasste 2.191 Fragen, darunter 1.369 zu politischen und wirtschaftlichen Kriterien sowie 1.822 Fragen zu 33 Kapiteln des EU-Acquis. Die vollständigen Antworten, die im Mai 2022 eingereicht wurden, ermöglichten der Kommission eine Bewertung des Standes der Vorbereitungen. Basierend auf den Kopenhagener Kriterien empfahl die Kommission dem Rat, Moldau den Status eines Beitrittskandidaten zu gewähren, unter der Voraussetzung, dass Reformen wie die Justizreform, die Korruptionsbekämpfung und die Behebung identifizierter Mängel abgeschlossen werden.

ANALYTISCHES SCREENING (ÜBERPRÜFUNG)

Das Screening ist ein weiterer wichtiger Schritt im Beitrittsprozess. Dabei wird jedes Kapitel des EU-Acquis überprüft, und der Staat präsentiert seine Gesetzgebung sowie Pläne zur Anpassung an EU-Standards. Das Screening dauert etwa 18 Monate und besteht aus:

1. Erklärendes Screening: Die Kommission erläutert das EU-Acquis.
2. Bilaterales Screening: Der Kandidatenstaat präsentiert seine nationale Gesetzgebung und seine Pläne zur Harmonisierung.

Auf Basis des Screenings erstellt die Kommission Berichte für jedes der 33 Kapitel, in denen sie entweder: feststellt, dass die nationale Gesetzgebung ausreichend harmonisiert ist, und dem Rat vorschlägt, Verhandlungen zu diesem Kapitel zu eröffnen, oder feststellt, dass die Gesetzgebung nicht ausreichend harmonisiert ist, und Referenzkriterien (Benchmarks) festlegt, die vor der Aufnahme der Verhandlungen erfüllt werden müssen.

Wichtige Instrumente im Prozess sind das Nationale Programm zur Annahme des EU-Acquis (NPAA), ein mehrjähriger Plan zur Harmonisierung, und die Tabelle der Übereinstimmung (TC), die der Überprüfung der Harmonisierung während des Screenings und der Verhandlungen dient (Regierung der Republik Moldau, o.J.).

INTERNE KOHÄRENZ MIT DEM NATIONALEN RECHTSSYSTEM

Im Prozess der Umsetzung des EU-Rechts ist es nicht genug, nur EU-Bestimmungen in die nationale Gesetzgebung zu übernehmen. Der neue Rechtsakt muss kohärent ins nationale Rechtssystem integriert werden, wobei auch bestehende Rechtsakte angepasst werden müssen, um Konflikte zu vermeiden. Übergangsfristen sind entscheidend, da EU-Recht nicht immer sofort umgesetzt werden kann und Zeit benötigt wird, um die erforderlichen Institutionen zu schaffen.

Das Gesetz Nr. 100/2017 über Rechtsakte legt die Kategorien und die Hierarchie der Rechtsakte fest, definiert die Hauptetappen des Gesetzgebungsprozesses, die Schritte und Regeln für die Ausarbeitung von Gesetzesentwürfen sowie die grundlegenden Anforderungen an die Struktur und den Inhalt eines Rechtsakts (Republik Moldau, 2017). Es regelt auch die Verfahren für das Inkrafttreten und die Aufhebung von Rechtsakten sowie die Vorschriften zur Auslegung, Überwachung der Umsetzung und Überprüfung der Rechtsakte. Gemäß diesem Gesetz ist der Prozess der Harmonisierung der nationalen Gesetzgebung mit dem EU-Rechtsrahmen ein integraler Bestandteil des Gesetzgebungsprozesses in der Republik Moldau. Das Gesetz definiert unter anderem die Rolle des Rates für die Harmonisierung der Gesetzgebung (CAL) als Hauptaufsichtsorgan für den Harmonisierungsprozess in allen Gesetzgebungsphasen.

Die Verordnung legt die Organisation und Funktionsweise des Harmonisierungsprozesses fest, definiert die Verantwortlichkeiten der beteiligten Institutionen und legt die erforderlichen Voraussetzungen für die Umsetzung des Transpositionsprozesses fest. Darüber hinaus sieht die Verordnung Verpflichtungen für die Durchführung von interinstitutionellen Konsultationen, die Beilegung von Konflikten und die Durchführung öffentlicher Konsultationen vor.

Gemäß Artikel 3, Absatz (3) des Gesetzes wird die nationale Gesetzgebung an die Bestimmungen des EU-Rechtsrahmens angeglichen, soweit diese nicht der Verfassung, den von der Republik Moldau unterzeichneten internationalen Verträgen sowie allgemein anerkannten Prinzipien und Normen des Völkerrechts widersprechen.

Das Gesetz über Rechtsakte regelt den Gesetzgebungsprozess und sieht die folgenden Etappen vor (Art. 20):

- Veröffentlichung der Ankündigung über die Initiative zur Ausarbeitung eines Rechtsakts
- Ausarbeitung des Entwurfs des Rechtsakts
- Erlass, Billigung und Annahme des Rechtsakts
- Verkündung, falls der Rechtsakt ein Gesetz ist
- Veröffentlichung des Rechtsakts

Art. 31 des Gesetzes Nr. 100/2017 sieht vor, dass die Entwürfe von Rechtsakten, die auf die Angleichung der nationalen Gesetzgebung an das Recht der Europäischen Union abzielen, mit dem Logo „EU“ gekennzeichnet sind und eine Angleichungsklausel enthalten (Republik Moldau, 2017). Diese Maßnahme ermöglicht die Unterscheidung zwischen Entwürfen zur Umsetzung des EU-Rechts und anderen Gesetzesentwürfen. Art. 31 sieht zudem vor, dass der Verfasser des Entwurfs ein Vergleichsdokument (TC) erstellt, in dem der Grad der Übernahme des EU-Rechts in die nationale Gesetzgebung analysiert wird, welches anschließend der Expertise durch das CAL (Hauptorgan für die Überwachung des Angleichungsprozesses) unterzogen wird.

Die Regierungsverordnung Nr. 1171/2018 regelt die Organisation und Funktionsweise des Prozesses der Angleichung der Gesetzgebung der Republik Moldau an das Recht der Europäischen Union und hebt die Regierungsverordnung Nr. 1345/2006 über die Angleichung der moldauischen Gesetzgebung an das Gemeinschaftsrecht auf (Republik Moldau, 2018).

Punkt 3 der Regierungsverordnung führt die folgenden Prinzipien an, die dem Angleichungsprozess zugrunde liegen:

- Schrittweise Angleichung (erreicht durch die schrittweise Harmonisierung der nationalen Gesetzgebung),
- Dynamische Angleichung (unter Berücksichtigung der Weiterentwicklung des EU-Rechts),

- Unumkehrbarkeit (Beibehaltung des erreichten Harmonisierungsniveaus).

Punkt 10 der Regierungsverordnung sieht die Modalitäten zur Durchführung des Prozesses der Angleichung der nationalen Gesetzgebung an die der Europäischen Union vor, einschließlich der Angleichung durch die Beseitigung von Normen, Verfahren, Praktiken oder anderen Maßnahmen, die mit dem Recht der Europäischen Union oder der harmonisierten Gesetzgebung unvereinbar sind.

INFORMATIONSNOTIZ UND ANGLEICHUNGSKLAUSEL

Die Artikel 25–28 der Regierungsverordnung Nr. 1171/2018 definieren die Bestandteile der Informationsnotiz (wie in Artikel 30 des Gesetzes Nr. 100/2017 und Anhang 1 des Gesetzes festgelegt), den Angleichungsprozess und die Übereinstimmungstabelle (TC – Tabelle der Übereinstimmung) sowie die Kriterien zur Bewertung des Kompatibilitätsgrades des Entwurfs eines Rechtsakts (Republik Moldau, 2018).

Die Informationsnotiz dient der Überwachung des Angleichungsprozesses, beschreibt die Kompatibilität des Rechtsaktentwurfs, die Ergebnisse normativer Interventionen und nennt die umgesetzten EU-Rechtsakte. Die Angleichungsklausel ist ein zusätzliches Instrument zur Überwachung des Umsetzungsprozesses. Das Gesetz Nr. 100/2017 sieht vor, dass Rechtsaktentwürfe, die auf die Angleichung der nationalen Gesetzgebung an das EU-Recht abzielen, mit dem EU-Logo gekennzeichnet sind und die Angleichungsklausel enthalten, wodurch die Übersichtlichkeit und Transparenz des Angleichungsprozesses sichergestellt werden.

ABSCHLUSS

Durch diese Forschung konnte ich die normativen Akte eingehend analysieren, die die Umsetzung der EU-Gesetzgebung und des EU-Acquis in das nationale Recht der Republik Moldau gewährleisten. Ich habe detailliert aufgezeigt, wie dieser Harmonisierungsprozess erfolgt und die zentrale Bedeutung der Anpassung des nationalen Rechts an die europäische Rechtsordnung betont. Diese Harmonisierung ist nicht nur ein unverzichtbarer Schritt auf dem Weg der Republik Moldau zur EU, sondern auch ein Fundament für die Stärkung der Rechtsstaatlichkeit, Demokratie und wirtschaftlichen Stabilität im Land.

REFERENZ

1. Europäische Union. (2012). Vertrag über die Europäische Union, Artikel 49. Abgerufen von <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/DE/TXT/?uri=celex%3A12012M%2FTXT>
2. Europäische Union & Republik Moldau. (2014). Assoziierungsabkommen zwischen der EU und der Europäischen Atomgemeinschaft und ihren Mitgliedstaaten einerseits und der Republik Moldau andererseits. Abgerufen von <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/DE/TXT/?uri=CELEX%3A22014A0830%2801%29>
3. Europäische Union & Republik Moldau. (o. J.). Assoziierungsagenda EU-Republik Moldau. Abgerufen von <https://www.eeas.europa.eu/>
4. Gudim, A. (2002). Die Republik Moldau und die Europäische Union als Partner.
5. Medak, V., & Vehar, P. (2012). *Harmonisierung der Gesetzgebung als Schlüsselement für den Erfolg des Integrationsprozesses der Republik Moldau in die Europäische Union.*
6. Ministerium für Justiz der Republik Moldau. (n.d.). Screening des Acquis der Europäischen Union: Fahrplan und Harmonisierung der Gesetzgebung erklärt. Abgerufen von <https://www.justice.gov.md/ro/content/screening-acquis-ul-uniunii-europene-foaie-de-parcurs-si-armonizarea-legislatiei-explicate>
7. Pascari, R. (2020). Einige Aspekte zur Harmonisierung der EU-Gesetzgebung in der Republik Moldau hinsichtlich der wirtschaftlichen Rechte des Verbrauchers. Wettbewerbsfähigkeit und Innovation in der wissensbasierten Wirtschaft.
8. Republik Moldau. (2017). Gesetz Nr. 100 vom 22.12.2017 zu den normativen Gesetzen.
9. Republik Moldau. (2017). Gesetz Nr. 100 vom 22.12.2017 über normative Akte, Artikel 20: Die Hauptphasen der Gesetzgebung.
10. Republik Moldau. (2017). Gesetz Nr. 100 vom 22.12.2017 über normative Akte, Artikel 31: Entwürfe normativer Rechtsakte zur Harmonisierung der nationalen Rechtsvorschriften mit den Rechtsvorschriften der Europäischen Union.
11. Republik Moldau. (2018). Beschluss Nr. 1171 vom 28.11.2018 zur Genehmigung der Verordnung zur Harmonisierung der Rechtsvorschriften der Republik Moldau mit den Rechtsvorschriften der Europäischen Union.

12. Regierung der Republik Moldau. (2024). Beschluss Nr. 45 vom 24.01.2024 zur Änderung des Regierungsbeschlusses Nr. 829/2023 zur Genehmigung des Nationalen Aktionsplans für den Beitritt der Republik Moldau zur Europäischen Union für die Jahre 2024-2027.
13. Regierung der Republik Moldau. (o.J.). Fragebogen zum EU-Beitritt. <https://www.justice.gov.md/>
14. Regierung der Republik Moldau. (2024). Beschluss Nr. 45 vom 24.01.2024 zur Änderung des Regierungsbeschlusses Nr. 829/2023 zur Genehmigung des Nationalen Aktionsplans für den Beitritt der Republik Moldau zur Europäischen Union für die Jahre 2024-2027.
15. Wikipedia. (n.d.). Beitrittsverhandlungen der Republik Moldau mit der Europäischen Union. Abgerufen von https://de.wikipedia.org/wiki/Beitrittsverhandlungen_der_Republik_Moldau_mit_der_Europäischen_Union

Coordonator științific: DORUL Olga, dr.hab., prof.univ.
Cross-Border Faculty, Dunărea de Jos University of Galați
România, Galați, str. Domnească 111, www.ugal.ro
e-mail: olga.dorul@ugal.ro

JURISPRUDENTIAL DOCTRINE ON THE COMPATIBILITY OF NATIONAL LAW WITH EUROPEAN LAW

DOCTRINA JURISPRUDENȚIALĂ PRIVIND COMPATIBILITATEA DREPTULUI INTERN CU DREPTUL EUROPEAN

PREPELIȚĂ Arina, elevă, specialitatea: Contabilitate
Colegiul Național de Comerț al ASEM, Republica Moldova,
Chișinău, str. Petru Rareș 18, www.cnc.ase.md
e-mail autor: prepelita.arina@ase.md

Abstract: *The compatibility of national law with European Union law is a crucial challenge for the Republic of Moldova in the context of its European aspirations. This study analyzes the evolution of national legislation, the impact of European Court of Human Rights rulings, and the necessary amendments for the harmonization of domestic legal norms with the EU acquis. The importance of European jurisprudence in interpreting and applying national legislation is highlighted, facilitating the modernization of the regulatory framework.*

Key words: *legislative harmonization, European law, jurisprudence, Republic of Moldova, acquis communautaire*

JEL CLASSIFICATION:K33; K41; K10

INTRODUCERE

Modernizarea dreptului național al Republicii Moldova prin prisma dreptului Uniunii Europene constituie o necesitate în procesul de integrare europeană. Armonizarea legislației interne cu acquis-ul comunitar implică ajustări normative, interpretări conforme ale instanțelor naționale și preluarea principiilor fundamentale europene în legislația națională.

CONȚINUTUL DE BAZĂ

Analiză succintă a surselor bibliografice în domeniul problemei cercetate

În cadrul cercetării privind compatibilitatea dreptului intern cu dreptul european, sursele bibliografice sunt variate și includ atât documente normative, cât și studii academice și lucrări de specialitate.

1. Legislația națională și europeană – Sursele primare de referință sunt Constituția Republicii Moldova, care reglementează relația dintre dreptul național și dreptul internațional, precum și legislația Uniunii Europene, inclusiv tratatele fundamentale (Tratatele de la Roma, Tratatul privind Uniunea Europeană, Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene). Aceste surse definesc cadrul legal al compatibilității și al implementării legislației UE în statele membre.

2. Jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene (CJUE) – Analizând modul în care CJUE interpretează principiile de supremație și aplicabilitate directă ale dreptului european, sursele includ cazuri relevante în care instanțele europene au clarificat relația dintre dreptul intern și dreptul UE. Exemplele jurisprudențiale sunt esențiale pentru a înțelege impactul deciziilor CJUE asupra legislației naționale a statelor membre și a celor candidate.

3. Jurisprudența Curții Constituționale a Republicii Moldova – Hotărârile acestei instanțe sunt esențiale în analiza adaptării dreptului național al Moldovei la standardele UE. Aceste surse oferă clarificări privind compatibilitatea legislației naționale cu dreptul european și interpretarea principiilor constituționale în contextul integrării europene.

4. Rapoarte și documente ale Uniunii Europene – Comisia Europeană publică periodic rapoarte privind progresul statelor candidate, inclusiv Republica Moldova, în ceea ce privește implementarea legislației UE. Aceste documente sunt surse esențiale pentru evaluarea eficienței procesului de armonizare legislativă.

5. Studii și lucrări academice – Diverse lucrări de specialitate analizează problematica integrării legislative a Moldovei în UE. Acestea includ analize teoretice și aplicații practice ale principiilor de compatibilitate și armonizare, precum și exemple din experiența altor state care au trecut printr-un proces similar.

Tabelul 1. Măsuri adoptate în domeniul dreptului european și impactul acestora asupra legislației naționale

Domeniu	Măsuri adoptate	Impact
Drepturile omului	Ratificarea Convenției Europene a Drepturilor Omului	Creșterea protecției juridice
Concurența economică	Adoptarea Legii Concurenței nr. 183/2012	Transparență și echitate pe piață
Protecția consumatorilor	Aprobarea Legii nr. 105/2003 privind protecția consumatorilor	Drepturi sporite pentru cetățeni

Sursa: Adaptat din rapoartele Comisiei Europene privind progresul integrării Republicii Moldova în Uniunea Europeană și legislația națională relevantă

Republica Moldova a adoptat numeroase reforme legislative pentru alinierea la standardele Uniunii Europene. Printre cele mai importante domenii vizate se numără protecția drepturilor omului, concurența economică și protecția consumatorilor.

Concluzii/Recomandări

Procesul de compatibilizare a dreptului intern cu dreptul european este importantă pentru consolidarea statului de drept în Republica Moldova. Analiza realizată demonstrează că armonizarea legislației naționale cu acquis-ul comunitar necesită un cadru normativ coerent și o jurisprudență adaptabilă.

Principalele provocări identificate includ dificultăți în transpunerea directivelor europene, lacune legislative și necesitatea unei colaborări mai strânse între instituțiile naționale și cele europene. Pentru a depăși aceste obstacole, se recomandă:

- Implementarea unor mecanisme eficiente de transpunere a legislației UE;
- Creșterea cooperării dintre autoritățile naționale și instituțiile europene;
- Consolidarea pregătirii profesionale a magistraților și funcționarilor publici în domeniul dreptului european;
- Monitorizarea continuă a aplicării legislației armonizate.

REFERINȚE:

1. Curtea Constituțională a Republicii Moldova. (2024). *Decizii și hotărâri privind compatibilitatea legislației naționale cu dreptul european*.
2. Curtea de Justiție a Uniunii Europene. (2023). *Principii fundamentale și jurisprudență relevantă*.
3. Parlamentul Republicii Moldova. (2024). *Legea privind armonizarea legislației naționale cu acquis-ul comunitar*.
4. Comisia Europeană. (2024). *Rapoarte privind progresele Republicii Moldova în procesul de integrare europeană*.
5. Doctrină juridică privind relația dintre dreptul intern și dreptul european. (2023). *Revista de Drept European*, 15(2), 123-145.

Coordonator științific: SALCUȚAN Aliona

Colegiul Național de Comerț al Academiei de Studii Economice a Moldovei
Republica Moldova, Chișinău, str. Petru Rareș 18
e-mail: a.sall.ase@gmail.com

EFFICIENT SOLUTIONS FOR NATIONAL JUSTICE REFORM AND COMBATING CORRUPTION IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

SOLUȚII EFICIENTE DE REFORMARE A JUSTIȚIEI NAȚIONALE ȘI COMBATAREA FENOMENULUI CORUPȚIONAL ÎN R. MOLDOVA

¹ LISNIC Iustin, elev, specialitatea: Contabilitate

e-mail autor: lisnic.iustin@ase.md

² ILASCIUC Eugeniu, elev, specialitatea: Contabilitate

e-mail autor: ilasciuc.eeeugeniu@ase.md

^{1,2} Colegiul Național de Comerț al ASEM, Republica Moldova,
Chișinău, str. Petru Rareș 18, www.cnc.ase.md

Abstract: The article "Effective Solutions for Justice Reform and Fighting Corruption in the Republic of Moldova" discusses the main issues facing the Moldovan justice system and proposes ways to improve it. It emphasizes the need for profound reform, focusing on making the justice system independent, ensuring transparency in decision-making, and creating strong mechanisms for holding judges accountable. The article also presents strategies for fighting corruption, such as strengthening anti-corruption institutions, implementing strict integrity policies, and enforcing appropriate sanctions. It examines the impact of these reforms on public trust in the justice system and on economic development. In conclusion, the article proposes practical solutions to modernize the justice system and reduce corruption at all levels of public administration.

Key words: judicial reform, judicial independence, anti-corruption measures, transparency, accountability, integrity

JEL CLASSIFICATION: K40, K42, D73, H11

INTRODUCERE

Un sistem de justiție eficient este esențial pentru orice stat de drept, iar în Republica Moldova, reformarea acestui sistem a devenit o prioritate deosebită. Corupția, care afectează profund procesul de justiție, are consecințe grave asupra întregii societăți, subminând încrederea cetățenilor în instituțiile statului și stagnând dezvoltarea economică. Rapoartele internaționale au evidențiat de multe ori probleme precum influența politică asupra magistraților, aplicarea selectivă a legilor și lipsa transparenței în procesele judiciare. În acest context, pentru a face față acestor provocări, este nevoie de o reformă a justiției care să asigure atât independența instanțelor, cât și transparența și responsabilitatea în activitatea magistraților. De asemenea, este crucial ca măsurile anticorupție să fie aplicate eficient. Experiențele altor țări arată că digitalizarea proceselor judiciare, monitorizarea constantă a activității judecătorilor și sancționarea fermă a celor care încalcă legea pot aduce schimbări reale. Totuși, aceste reforme trebuie implementate cu consecvență și voință politică pentru a fi cu adevărat eficiente. Scopul acestei lucrări este de a identifica soluții viabile pentru reformarea sistemului judiciar și combaterea corupției în Republica Moldova, examinând deficiențele actuale și propunând măsuri concrete pentru îmbunătățirea acestora. În acest sens, cercetarea se va concentra pe identificarea principalelor probleme din sistemul judiciar, analiza măsurilor pentru asigurarea independenței justiției, studierea unor strategii eficiente de combatere a corupției și evaluarea impactului acestor reforme asupra încrederii publicului în justiție. De asemenea, se va analiza necesitatea armonizării legislației naționale cu standardele internaționale, un pas important pentru consolidarea statului de drept în Republica Moldova.

SUCCINTĂ ANALIZĂ A SURSELOR BIBLIOGRAFICE ÎN DOMENIUL PROBLEMEI CERCETATE

În cadrul acestei cercetări, au fost examinate lucrările și studiile relevante care abordează problema reformei justiției și combaterea corupției în Republica Moldova. Printre sursele importante se numără rapoartele internaționale ale organizațiilor non-guvernamentale (Transparency International, 2022), studii de caz din alte state europene (Smith, 2019), precum și lucrări academice referitoare la implementarea reformelor judiciare în contextul țărilor post-sovietice (Popa, 2021).

De asemenea, analizele instituțiilor precum Comisia Europeană și Banca Mondială subliniază nevoia de reforme structurale care să asigure independența justiției și transparența în sistemul judiciar (European Commission, 2020). Aceste surse au contribuit la identificarea principalelor lacune ale sistemului judiciar din Republica Moldova și la propunerea unor soluții bazate pe bunele practici internaționale.

DESCRIEREA METODELOR DE CERCETARE UTILIZATE

Pentru realizarea acestui studiu, am folosit o metodologie de cercetare mixtă, combinând analiza documentelor cu metode calitative și cantitative. Astfel, s-a realizat o revizuire a literaturii existente privind reforma justiției și măsurile anticorupție, urmată de interviuri cu experți în domeniul juridic și oficiali din cadrul instituțiilor guvernamentale implicate în procesul de reformă. De asemenea, au fost analizate datele disponibile privind percepția publicului și evoluția corupției în sistemul judiciar al Republicii Moldova.

Metoda de analiza a documentelor a fost utilizată pentru a examina rapoartele internaționale, legislația relevantă și publicațiile academice care tratează problemele reformei justiției. În paralel, analiza cantitativă a fost realizată prin studii de caz și date statistice ce reflectă eficiența măsurilor anticorupție implementate în alte țări.

REZULTATELE OBȚINUTE

Cercetarea a relevat faptul că, în ciuda unor progrese semnificative în ultimii ani, Republica Moldova continuă să se confrunte cu probleme structurale în sistemul său judiciar. Printre acestea se numără influența politică asupra deciziilor judiciare, lipsa transparenței în activitatea instanțelor și vulnerabilitatea în fața corupției la nivelul magistraților. Măsurile anticorupție implementate până în prezent au avut un impact limitat, din cauza lipsei de voință politică și a unei monitorizări insuficiente.

Totodată, s-a constatat că digitalizarea sistemului judiciar și implementarea unor procese de transparență mai riguroase au potențialul de a îmbunătăți semnificativ sistemul, dar aceste măsuri trebuie susținute de o reformă legislativă profundă. Implementarea unor sancțiuni mai severe pentru corupție și crearea unor mecanisme de control mai eficiente sunt de asemenea esențiale.

CONCLUZII/RECOMANDARI

În urma cercetării, se recomandă următoarele măsuri pentru îmbunătățirea sistemului de justiție din Republica Moldova:

- Digitalizarea proceselor judiciare: Implementarea unui sistem complet digitalizat pentru procesul judiciar, care să asigure transparența și accesibilitatea deciziilor.
- Crearea unui cadru legislativ mai robust: Reforma legislației naționale pentru a asigura independența justiției și a reduce influențele externe.
- Sanționarea fermă a corupției: Crearea unui mecanism transparent de monitorizare și sancționare a actelor de corupție la nivelul instanțelor.
- Educația și formarea continuă a magistraților: Investirea în educația continuă a magistraților, cu scopul de a spori competențele acestora în gestionarea cazurilor de corupție și în promovarea unei justiții echitabile.

Aceste măsuri, implementate cu voință politică și susținere internațională, pot contribui semnificativ la îmbunătățirea încrederii publicului în sistemul judiciar din Republica Moldova.

REFERINȚE:

1. Anderson, T. (2019). *Anticorruption Strategies in Post-Communist States*. Oxford University Press.
2. European Commission. (2020). *Justice and the Rule of Law in Moldova*. Brussels.
3. Popa, I. (2021). *Corupția în justiție și soluțiile de combatere*. Editura Universitară.
4. Smith, J. (2019). *Reforming Judicial Systems: A Global Perspective*. Cambridge University Press.
5. Transparency International. (2022). *Corruption Perceptions Index 2022*. Transparency International.

Coordonator științific: SALCUTAN Aliona

Colegiul Național de Comerț al Academiei de Studii Economice a Moldovei
Republica Moldova, Chișinău, str. Petru Rareș 18
e-mail: a.sall.ase@gmail.com

SECȚIUNEA 11

INTEGRAREA ECONOMICĂ ȘI COOPERARE INTERNAȚIONALĂ

**THE ROLE OF INVESTMENT IN HUMAN CAPITAL AS A KEY
FACTOR IN BUSINESS DEVELOPMENT. CASE STUDY: SMALL AND
MEDIUM-SIZED ENTERPRISES)**

**ROLUL INVESTIȚIILOR ÎN CAPITALUL UMAN CA FACTOR ESENȚIAL
ÎN DEZVOLTAREA AFACERILOR (STUDIU DE CAZ: IMM)**

CARABADJAC Maria, studentă, specialitatea: EMREI

Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova,
Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md
e-mail autor: carabadjac.maria@ase.md

Abstract: *This study analyzes the role of investments in human capital in enhancing business competitiveness, focusing on the opportunities created by various factors to support them. In a globalized context, where technology is advancing rapidly, businesses face increasing competition and constantly changing requirements. The article explores the importance of human capital in the development of these enterprises, highlighting how investments in education, vocational training and digital skills can support their growth and adaptability. It also discusses the main challenges that businesses face in managing human capital, including the lack of financial resources, the need for constant innovation and alignment with global standards. The study identifies the opportunities generated by the integration of digital technologies, which can transform business models and support the development of effective strategies to attract and retain talent. Understanding these factors is essential to help them face the challenges of globalization and take advantage of the advantages of the digital economy, thus having a positive impact on economic growth. Thus, investments in human capital become a crucial factor for the success of businesses in the current context of the global economy.*

Keywords: *Investments, human capital, enterprises, globalization, digital economy, innovation;*

JEL CLASSIFICATION: O3, O5, I2

INTRODUCERE

În era globalizării și a economiei digitale, studiarea importanței investițiilor în capitalul uman pentru dezvoltarea afacerilor este esențială și primordială, în contextul schimbărilor și a concurenței acerbe de pe piața mondială (OECD, 2023). Acest studiu își propune să analizeze cum investițiile în educație, formare profesională și dezvoltarea competențelor digitale pot contribui la îmbunătățirea performanțelor companiilor, în special în întreprinderile mici și mijlocii (IMM), permițându-le să rămână competitive și sustenabile pe termen lung (World Bank, 2025). Vor fi luate în considerare atât factorii interni, cum ar fi gestionarea resurselor umane și inovarea continuă, cât și factorii externi, adică factorii mediului de afaceri. În acest context, înțelegerea provocărilor și oportunităților generate de globalizare și economia digitală devine esențială pentru dezvoltarea unor strategii eficiente care să sprijine IMM-urile în realizarea unui potențial maxim de creștere și dezvoltare (Comisia Europeană, 2022).

**IMPACTUL EDUCAȚIEI ȘI INSTRUIRII CONTINUIE ASUPRA PERFORMANȚEI
IMM-URILOR**

Educația și investițiile în capitalul uman sunt factori cheie pentru succesul unei afaceri. Într-o lume de afaceri tot mai competitivă și schimbătoare, dezvoltarea continuă a angajaților este esențială pentru creșterea și sustenabilitatea organizațiilor, (OECD, 2021). O echipă bine pregătită poate răspunde rapid provocărilor pieței și poate contribui la inovație, sporind astfel performanța și competitivitatea pe termen lung. Investițiile în educație nu reprezintă doar un cost, ci o investiție strategică ce aduce valoare continuă în cadrul companiei.

IMM-urile au un rol esențial în economie, fiind de multe ori surse de inovație și dezvoltare locală. Deși nu beneficiază de aceleași resurse financiare ca marile corporații, IMM-urile se caracterizează prin flexibilitate și capacitatea de a se adapta rapid la schimbările pieței (Comisia Europeană, 2022). În acest context, investițiile în capitalul uman devin cruciale pentru succesul lor (World Bank, 2025). Angajații din IMM-uri joacă un rol mult mai direct în creșterea și dezvoltarea afacerii, iar succesul întreprinderii depinde într-o mare măsură de abilitățile și competențele acestora. Comparativ cu marile companii, IMM-urile au bugete mai restrânse pentru formare și dezvoltare, dar au un avantaj în ceea ce privește implicarea personalului, fiecare membru având o influență semnificativă asupra direcției afacerii. Alegerea de a lucra într-un IMM sau de a investi într-o astfel de afacere poate aduce numeroase beneficii. De regulă, IMM-urile oferă un mediu mai dinamic și mai personalizat, unde angajații pot învăța rapid și se pot implica activ în procesul decizional. De asemenea, pentru antreprenori și investitori, IMM-urile sunt mai flexibile, având o structură mai puțin birocratică, ceea ce le permite să răspundă rapid la schimbările pieței și să inoveze continuu. Impactul muncii fiecărui angajat este mult mai vizibil într-o companie mică, ceea ce poate fi o motivație puternică pentru cei care doresc să facă o diferență.

Investițiile în capitalul uman sunt fundamentale nu doar pentru marile corporații, ci mai ales pentru IMM-uri, care, printr-o echipă bine pregătită, pot depăși provocările financiare și pot inova rapid. Alegerea unui IMM poate fi o oportunitate de a contribui direct la succesul unei afaceri și la dezvoltarea economică locală, având în același timp șansa de a influența semnificativ rezultatele companiei. Într-o economie globală dinamică, IMM-urile, piloni ai economiei, depind de un capital uman calificat și adaptabil. Investițiile în educație și formare continuă dotează angajații cu abilități actualizate, le perfecționează cunoștințele și îi pregătesc pentru a face față cerințelor unei piețe a muncii în continuă schimbare. Programele de formare profesională, adaptate la cerințele pieței și ale industriei, sunt esențiale pentru pregătirea angajaților IMM-urilor în fața provocărilor economice și tehnologice. Aceste programe contribuie la dezvoltarea abilităților necesare pentru a face față schimbărilor rapide din piață și susțin crearea unei culturi organizaționale bazate pe inovație. Prin formare continuă, IMM-urile nu doar îmbunătățesc performanțele individuale ale angajaților, ci stimulează și productivitatea și competitivitatea. Investițiile în educație au un impact direct asupra eficienței generale a IMM-urilor, contribuind la o mai bună coordonare și gestionare a resurselor, ceea ce asigură succesul pe termen lung al afacerii. O forță de muncă educată influențează pozitiv strategia de afaceri a IMM-urilor. Angajații calificați și adaptați permit IMM-urilor să fie mai rezistente la crize economice și mai capabile să inoveze și să se dezvolte într-un mediu economic globalizat și digitalizat.

Tabelul 1. Factorii ce contribuie la performanța IMM-urilor, (OECD, 2023)

Nivelul de Formare Continuă (ore/an)	Creșterea Productivității (%)	Satisfacția Clienților (%)	Inovație și Creativitate (%)
Scăzut (0-20 ore/an)	2-5%	3-6%	1-3%
Mediu (21-50 ore/an)	6-12%	7-15%	5-10%
Ridicat (51-100 ore/an)	15-20%	20-30%	15-25%
Foarte Ridicat (>100 ore/an)	25-40%	35-50%	30-50%

Sursa: Adaptat de autor în baza datelor „The Importance of Continuing Education for SME Growth” publicat de Comisia Europeană sau studiile realizate de OECD”, disponibil pe: <https://www.oecd.org/>

CUM IMM-URILE POT ADAPTA STRATEGIILE DE DEZVOLTARE A CAPITALULUI UMAN ÎN ERA DIGITALĂ

Utilizarea acestor platforme pentru formarea continuă a angajaților reprezintă o metodă eficientă, care oferă flexibilitate și accesibilitate, facilitând dobândirea de noi competențe în domenii esențiale, precum abilități digitale și marketing digital. De asemenea, am identificat cum IMM-urile pot folosi tehnologiile digitale pentru a îmbunătăți adaptabilitatea rapidă a angajaților la schimbările

economice. Instrumentele digitale permit întreprinderilor să răspundă eficient la provocările pieței și să mențină o echipă flexibilă și bine pregătită. Am subliniat importanța investițiilor în abilități digitale, deoarece acestea sunt esențiale pentru creșterea performanței și competitivității IMM-urilor într-o economie globală aflată într-o continuă schimbare.

POLITICILE GUVERNAMENTALE ȘI EUROPENE ÎN SPRIJINUL IMM-URILOR PENTRU DEZVOLTAREA CAPITALULUI UMAN

La nivel guvernamental, sunt implementate programe și subvenții care sprijină formarea profesională și educația continuă în IMM-uri. Stimulentele fiscale ajută la acoperirea costurilor legate de dezvoltarea abilităților angajaților. În Uniunea Europeană, există fonduri pentru sprijinirea digitalizării și formării capitalului uman, esențiale pentru adaptarea IMM-urilor la schimbările pieței globale. (OECD, 2023). Aceste inițiative sunt cruciale pentru dezvoltarea unei forțe de muncă competente și flexibile.

Tabelul 2. Politici Guvernamentale și Europene în Sprijinul IMM-urilor pentru Dezvoltarea Capitalului Uman

Țara	Tipul Politicii	Descriere Politică	Impact estimat asupra IMM-urilor
Germania	Subvenții și stimulente fiscale	Subvenții pentru formarea continuă și stimulente fiscale pentru IMM-uri.	Creștere a productivității și inovației, impact pozitiv asupra performanței IMM-urilor. (OECD, 2022-2023)
Franța	Programe de formare profesională	Programe de formare continuă subvenționate, fonduri europene.	Îmbunătățirea competențelor angajaților și creșterea competitivității IMM-urilor.
Italia	Subvenții pentru inovare și formare	Subvenții și stimulente fiscale pentru investiții în formare și tehnologii.	Creșterea inovării și adaptabilității IMM-urilor. (WorldBank 2025)
Polonia	Stimulente fiscale pentru formare	Reducerea taxelor pentru investiții în formarea profesională și digitalizare.	Creșterea adaptabilității IMM-urilor la era digitală și cerințele pieței.
România	Subvenții și programe europene	Subvenții și fonduri europene pentru formare continuă în domeniul digital.	Creștere modestă a productivității și îmbunătățirea competențelor angajaților.
Suedia	Politici de educație și formare continuă	Programe subvenționate cu focus pe competențe tehnice și management.	Creștere sustenabilă a productivității și competitivității IMM-urilor.
Spania	Programe de formare și stimulente fiscale	Subvenții și stimulente fiscale pentru formare continuă, inclusiv digitalizare.	Îmbunătățirea performanței prin adaptarea la noi tehnologii.
Danemarca	Subvenții pentru competențe digitale	Subvenții pentru formare continuă în domeniul digital și tehnologii inovative.	Creștere rapidă a digitalizării IMM-urilor și adaptabilitate globală. (OECD, 2022-2023)

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor din "Banca Mondială IMM-uri, OCDE și Capital Uman", disponibil pe: <https://www.worldbank.org/>

PROVOCĂRILE ÎNTÂMPINATE DE IMM-URI ÎN INVESTIȚIILE ÎN CAPITALUL UMAN (COSTURI, ACCESIBILITATE, ADAPTABILITATE)

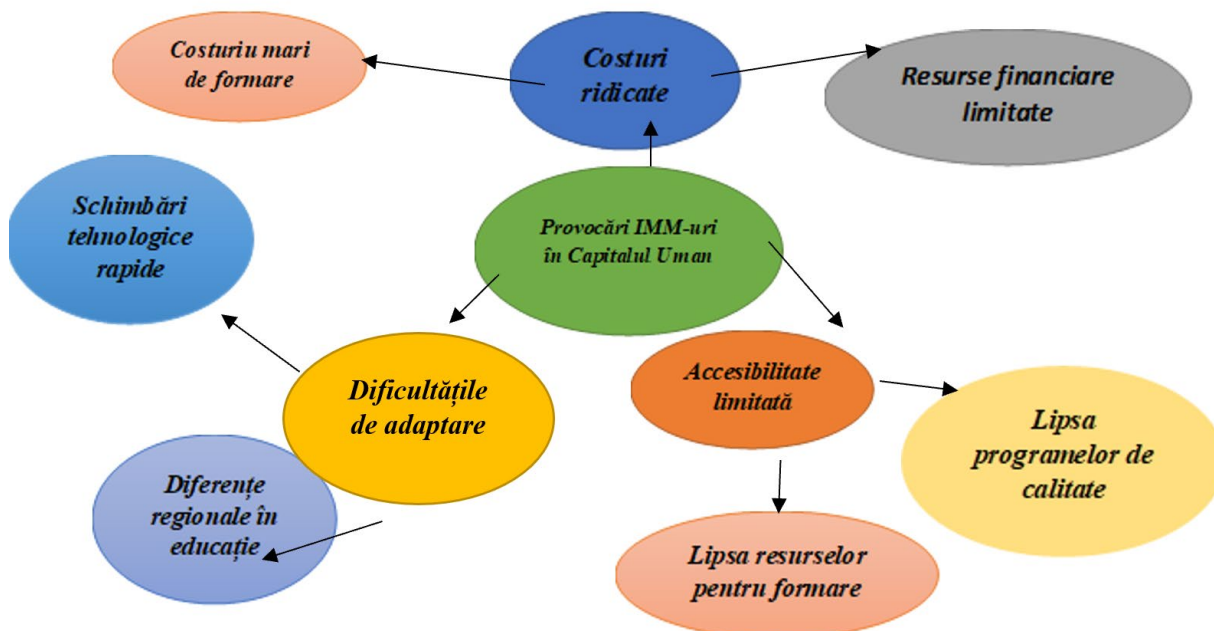

Figura 1. Provocările IMM-urilor în investițiile pentru dezvoltarea capitalului uman

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor din raportul publicat de Comisia Europeană și conform OCDE, disponibil pe: https://single-market-economy.ec.europa.eu/smes_en

Această diagramă prezintă principalele dificultăți ale IMM-urilor în investițiile pentru dezvoltarea capitalului uman, precum costurile ridicate, resursele financiare limitate și lipsa programelor de formare de calitate. Schimbările tehnologice rapide și diferențele regionale în educație îngreunează adaptarea acestora la noile cerințe ale pieței.

EXEMPLE DIN DIVERSE ȚĂRI, INCLUSIV COMPARAȚII ÎNTRE REGIUNI CU RATE DE DEZVOLTARE ECONOMICE DIFERITE

Tabelul 3. Modele și programe de sprijin guvernamental pentru IMM-uri: Impactul asupra dezvoltării capitalului uman

Țară	Model/Program	Sprijin guvernamental	Domeniu principal	Impact asupra IMM-urilor
Germania	Programul de învățământ dual	Educație teoretică și practică în companii	Diverse domenii, incluzând manufacturare	Îmbunătățirea productivității și competitivității IMM-urilor prin formare practică
Statele Unite	Platforme online pentru formare continuă și stimulente fiscale	Stimulente fiscale pentru investițiile în educație	Tehnologie și inovare	Rămân competitive pe piața globală, în special în domeniul tehnologic
India	Platforme online de educație continuă	Subvenții guvernamentale și politici educaționale	IT și digitalizare	Creșterea abilităților angajaților în sectoare emergente
Brazilia	Colaborări cu instituții educaționale pentru formare	Fonduri guvernamentale pentru investiții în formarea angajaților	Diverse sectoare	Răspunderea provocărilor economice prin formarea capitalului uman

China	Platforme educaționale online și subvenții guvernamentale	Subvenții guvernamentale pentru IMM-uri	Tehnologie și digitalizare	Dezvoltarea economiei digitale și a competențelor în tehnologie (WorldBank 2025).
--------------	---	---	----------------------------	---

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor din raportul publicat de Comisia Europeană-IMM și OECD" disponibil pe: <https://ec.europa.eu/growth/smes>; <https://www.oecd.org/fr/about.html>; <https://www.worldbank.org/en/topic/smallandmediumenterprises>

Tabelul compară modele de sprijin guvernamental pentru IMM-uri din diverse țări. Germania pune accent pe educația practică, SUA oferă stimulente pentru tehnologii inovatoare, India sprijină educația continuă, Brazilia colaborează cu instituții educaționale, iar China investește în digitalizare prin subvenții.

CONCLUZIE

Investițiile în capitalul uman sunt esențiale pentru dezvoltarea IMM-urilor, susținând inovația, productivitatea și competitivitatea într-o economie globalizată și digitalizată. Provocările precum costurile formării, accesibilitatea resurselor educaționale și adaptabilitatea rapidă sunt dificile, dar depășibile cu politici guvernamentale și europene eficiente. Sprijinul educației și formării continue, alături de integrarea tehnologiilor noi, permit IMM-urilor să dezvolte un capital uman capabil să răspundă cerințelor pieței și să contribuie la o economie sustenabilă. Succesul IMM-urilor depinde de capacitatea acestora de a investi constant în dezvoltarea angajaților, oferindu-le competențele și motivația necesare pentru a inova și performa. Astfel, integrarea strategiilor educaționale devine o necesitate pentru a avea un avantaj competitiv pe piață.

REFERINȚE

1. Organisation for Economic Co-operation and Development. (2025). *The Importance of Continuing Education for SME Growth. Global competitiveness report 2023*. <https://oecdgroups.oecd.org/Bodies/ShowBodyView.aspx?BodyID=1847&Lang=en>; <https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2023>
2. Organisation for Economic Co-operation and Development. (2022-2023). *Supporting SME Development in Germany: "Policies for Skill Development"*. <https://www.oecd.org/>
3. Organisation for Economic Co-operation and Development. (2023). *The Importance of Continuing Education for SME Growth*. <https://oecdgroups.oecd.org/Bodies/ShowBodyView.aspx?BodyID=1847&Lang=en>,
4. World Bank. (2025). Challenges for SMEs in Human Capital Investment. *Small and Medium Enterprises (SMEs) and Human Capital Development*. <https://www.worldbank.org/en/topic/smallandmediumenterprises>
5. Comisia Europeană (2022). *Policies and Programs Supporting SMEs: The Impact on Human Capital Development*. <https://ec.europa.eu/growth/smes>
6. Organisation for Economic Co-operation and Development. (2021). Supporting Small and Medium Enterprises (SMEs) for Global Competitiveness. *OECD Economic Surveys: Small and Medium Enterprises (SMEs)*. <https://www.oecd.org/fr/about.htm>
7. World Bank. (2025). *Supporting SMEs through Education and Digitalization in Emerging Markets*. <https://www.worldbank.org/en/topic/smallandmediumenterprises>

Coordonator științific: POPA Marina, dr., conf.univ.,
 Academia de Studii Economice din Moldova
 Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu – Bodoni 61
 e-mail: : popa.marina@ase.md

THE ROLE OF THE IMF IN MAINTAINING ECONOMIC STABILITY IN THE COUNTRIES OF THE WORLD AND FUTURE PROSPECTS IN THE CONTEXT OF CURRENT GLOBAL CHANGES

ROLUL FMI ÎN MENȚINEREA STABILITĂȚII ECONOMICE ÎN ȚĂRILE LUMII ȘI PERSPECTIVE DE VIITOR ÎN CONTEXTUL SCHIMBĂRILOR GLOBALE ACTUALE

UNDELEMN Natalia, studentă, specialitatea: EMREI
Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova,
Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md
e-mail autor: undelemn.natalia@ase.md

Abstract: *This work outlines the role of the International Monetary Fund in maintaining global economic stability and promoting international monetary cooperation. In an increasingly interdependent world, where economic fluctuations in regions can have profound repercussions on others, the IMF serves as a pillar of the global financial system. Through its key functions, such as monitoring economic policies, providing loans to countries in financial troubles, and providing technical assistance, the IMF helps prevent economic crises and accelerate their recovery. One of its most significant contributions is its ability to act as a "liquidity provider" in times of crisis and this role is particularly important for emerging and developing economies, which are often more vulnerable to external shocks. Furthermore, through its structural adjustment programs and cooperation with national governments, the IMF encourages the implementation of responsible fiscal policies, labour market reforms, and also improved economic governance. Although the IMF's role is not without controversy, with criticism often leveled at the strict conditions attached to its loans and their impact on vulnerable populations, it plays a fundamental role in improving institutional frameworks and strengthening the confidence of international investors.*

Keywords: *economic stability, global changes, international cooperation, emerging economies, loan, finance.*

JEL CLASSIFICATION: E42, F02, F33, G32.

INTRODUCERE

Relevanța subiectului cercetat rezidă din importanța Fondului Internațional Monetar la nivel global, în vederea sprijinului financiar al țărilor care se confruntă cu decalajul balanțelor de plăți. În societatea contemporană, FMI își desfășoară activitatea pentru toate cele 191 de state membre, devenind un factor cheie în sprijinirea politicilor economice care promovează stabilitatea financiară și cooperarea monetară. Totodată, actualitatea subiectului studiat este subliniată prin depistarea modului în care acționează FMI, importanța sa în fluxul monetar internațional, în creșterea economică și în promovarea unor politici de stimulare a prosperității statelor.

CONȚINUTUL DE BAZĂ

Fondul Monetar Internațional (FMI) reprezintă organizația care a rezistat până în prezent, chiar după încetarea crizei valutare din 1971-1973. A luat naștere pe fondul unor preocupări intense pe plan internațional în ce a vizat reorganizarea relațiilor valutare-financiare cu scopul reconstrucției economice a îmbunătățirii și a dezvoltării comerțului la nivel mondial. Creată prin Acordul de la Bretton-Woods, ca instituție monetară de vocație internațională, aceasta își stabilizează rolul de a împiedica extinderea dezechilibrelor financiare locale și regionale la dimensiuni globale, evitându-se dezorientarea economico-monetară internațională. (Chibița, 2015)

În scopul evitării reinstaurării dezordinii monetare internaționale, participanții la conferința de la Bretton Woods, în iulie 1944, în frunte cu reprezentanții Marii Britanii și S.U.A., au stabilit

crearea unui nou sistem capabil să asigure stabilitatea economică mondială după război. La temelia instituției au fost planul White și planul Keynes. White dorea neapărat să resabilească o cooperare monetară internațională, pornind de la conceptul că marea criză a anilor '30 a fost provocată de supraevaluarea monedelor, ce a dus ca rezultat la o puternică instabilitate a schimburilor și fracvente devalorizări competitive. Planul lui Keynes, apărut în 1941, se baza pe elemente de raționalitate economică și important, apărarea intereselor naționale. Acesta relua ideea înființării unei Bănci supra-naționale „Camera internațională de compensație”, menită să efectueze o compensație multilaterală între băncile centrale și să acorde credite țărilor în dificultate. Astfel, la 1 martie 1947, FMI a început să funcționeze ca instituție specializată a ONU, având 39 de țări membre și sediul general la Washington. În prezent, ca parte a organizației sunt 191 de state, care contribuie financiar la formarea bugetului, în dependență de mărimea lor și poziția economică, iar activul de rezervă internațional cunoscut sub numele de Drepturi Speciale de Tragere (DST) este folosit de către statele membre, care la rândul său pot schimba în mod voluntar DST pentru valute între ei.

Tabelul 1: Cotele și dreptul de vot a unor țări membre FMI, 2025

Membru	Cota		Voturi	
	Milioane a DST-urilor	Procent din Total	Număr (voturi)	Procent din total
SUA	82994,2	17,42%	831394	16,49%
Japonia	30820,5	6,47%	309657	6,14%
Germania	26634,4	5,59%	267796	5,31%
Franța	20155,1	4,23%	203003	4,03%
Singapore	3891,9	0,82%	40371	0,80%
Moldova	172,5	0,04%	3177	0,06%

Sursa: adaptat de autor după datele Fondului Monetar internațional: [https://www.imf.org/en/About/](https://www.imf.org/en/About/executive-board/members-quotas)
[executive-board/members-quotas](https://www.imf.org/en/About/executive-board/members-quotas) (IMF, 2025)

Analizând tabelul cu cotele și dreptul de vot a unor state membre FMI, deducem că o parte considerabilă în cotă o deține S.U.A., cât și cea mai mare putere de vot, asigurându-i efectiv un control semnificativ asupra politicilor instituționale. Japonia, Germania și Franța apar ca jucători dominanți, deținând cote mult mai mari decât alte state, din totalul clasamentului. Singapore situându-se între economiile de frunte totuși rămâne cu o cotă de vot relativ modestă, ilustrând structura înrădăcinată în care dimensiunea economică dictează predominant influența. Totodată, Moldova spre deosebire de puterile economice globale deține o cotă foarte mică, reflectând constrângerile cu care se confruntă națiunile mai puțin dezvoltate în influențarea politicilor financiare globale.

Asistența financiară a FMI

În rol de pilon al rețelei globale de siguranță financiară, FMI asigură reunirea țărilor membre pentru a oferi asigurări colective împotriva amenințării crizelor financiare. Pentru a promova în continuare soluționarea datoriilor, fondul împreună cu copreședinții Băncii Mondiale și India (ca parte a președenției sale G20), organizează a 2-lea reuniune a Mesei Rotunde pentru Datoria Suverană, în octombrie 2023. Această adunare a reunit creditorii și țările împrumutate cu scopul de avansare a lucrărilor privind vulnerabilitățile datoriei. Grație cooperării internaționale, peste 40 de membri au reușit să contribuie până în 2023 la sprijinul: Reducerii Sărăciei și Creșterii Încrederii, prin consolidarea capacității sale de a mobiliza împrumuturi concesionale celor mai săraci membri ai săi. Conform Raportului anual FMI 2024, aceasta a ajuns cu succes la 12,6 mil. DST pentru fondul Reducerea Sărăciei și Creștere (PRGT), care este un fond special ce oferă împrumuturi cu dobândă scăzută sau fără dobândă țărilor cu venituri mici, pentru ca acestea să-și stabilizeze economiile. Fondul a realizat împrumut de 70 mil\$, către 30 de țări, inclusiv aproximativ 15 mil\$ către 20 de țări cu venituri mici, pentru un total de 357 mil\$ către 97 țări de la începutul pandemiei. (IMF Annual Report, 2024)

Tabelul 2: Aranjamente financiare curente (GRA), martie 2025 (mil.)

Aranjamente financiare curente (GRA), martie 2025 (mil.)				
Membru	Total fonduri alocate	Suma netrasă/Fondurile rămase	Suma trasă/Fondurile deja plătite țării	Total datorii
Sri Lanka	2286	1270	1016	1516
Ucraina	11608	4265	7343	10563
Pakistan	5320	4560	760	6326
Bangladesh	1646	706	940	984
Cameroon	396	37	359	359
Egipt	6112	3691	2420	9096
Moldova	396	26	371	436

Sursa: adaptat de autor: <https://www.imf.org/external/np/tre/activity/2025/031425.pdf> (Weekly Report, 2025)

Statele membre în scopul reorientării și dezvoltării economice au tendința de a extrage resurse financiare din FMI, fapt ce confirmă tabelul cu aranjamente financiare curente, arătând fondurile alocate, retrase și povara datoriei rezultată pentru țară. Din lista statelor prezente, observăm că Ucraina a primit cea mai mare alocare, cu 7343 deja plătite și o datorie totală de 10563 mil, demonstrând nevoile sale financiare semnificative. Egiptul cu o datorie totală de 9096 mil. și Pakistan cu 6326 mil. se situează următoarele. Sri Lanka a folosit aproape jumătate din 2286 mil., acumulând 1516 mil. ca datorii. Economii mai mici precum sunt Bangladesh, Camerun și Moldova au primit alocații cu mult mai mici și au folosit majoritatea fondurilor. Nivelurile deferite ale datoriei indică nevoi financiare diferite și dependență de sprijinul FMI, țările care se confruntă cu instabilitate economică precum Ucraina și Egipt, necesitând intervenții financiare mai mari.

Totodată, pentru Moldova, în aprilie 2022, personalul FMI și autoritățile moldovenești au convenit să mărească sprijinul financiar din acordurile Facilității extinse de credit (ECF) și Facilității de fond extins (EFF) cu 194,6 mil DST, ducând pachetul total de finanțare la 594,3 mil. DST. Această creștere a avut scop abordarea nevoilor de finanțare sporite ale Moldovei din cauza șocurilor externe. (IMF Reviews, 2024)

FMI și Inteligența Artificială

Conform raportului privind stabilitatea financiară globală, din 2024, în condițiile în care sectorul financiar continuă să se transforme, este imperativ ca factorii de decizie să se gândească la „viitorul finanțelor”. Astfel, inovația tehnologică în activitățile financiare ale FMI poate crește eficiența în serviciile furnizate. IA generativă și descoperirile aferente au potențialul de a crește în mod deosebit performanța piețelor de capital: tranzacționare, investiții și alocarea activelor prin automatizarea proceselor asistate de AI și analiza datelor complexe nestructurate, iar dovezile sugerează că aceste efecte încep deja să se simtă. În pofida faptului că inteligența artificială adună anumite riscuri, aceasta totuși deține avantaje semnificative pentru că are capacitatea de a reduce riscurile de stabilitatea financiară permițând un management superior al riscului, aprofundarea și îmbunătățirea lichidității pieței. Participanții la activitățile de informare a FMI au menționat potențialul de creștere și concentrare a pieței ca un risc cheie pentru stabilitatea financiară care rezultă din adoptarea mai largă și continuă a modelelor IA pe piețele de capital. (Financial Stability Report, 2024)

Perspective viitoare ale FMI în contextul schimbărilor globale actuale

FMI continuă să-și dezvolte abilitățile de diminuare a gradului de dezechilibru în soldurile internaționale ale plăților membrilor. Raportul FMI și Rolul Arhitecturii Financiare Globale, din 2024, menționează că de fapt 4 principii vor ajuta la modelarea profundă și ghidarea efortului în desfășurarea activității: 1- politicile DST să fie mai puțin discreționare și mai mult bazate pe reguli analitice, ce va duce la reducerea întârzierilor în plăți, îmbunătățirii și eliminării stigmatelor în jurul elaborării politicilor FMI; 2- orizontul de creditare și perspectivele FMI cu privire la problemele balanței de plăți ar trebui prioritetizate pe termen lung; 3- FMI necesită un lucru mai asiduu în vederea

remedierii inegalităților structurale din sectorul financiar global, tinzând mai proactiv la problemele care afectează țările cu venituri mici și medii inferioare. În 2024, 10 țări dețin 55% din cotele FMI și toate cele 26 de țări cu venituri mici, cu o populație totală de 620 mil au mai puține cote combinate decât Regatul Unit, cu populație de 67 mil. ; 4- FMI trebuie să-și alinieze angajamentul general, incluziv politica și instrumentele sale de creditare, pentru mobilizarea surselor suplimentare de finanțare, promovând colaborarea cu Banca Mondială și alte bănci multilaterale de dezvoltare (BMD). Totodată FMI mizează să obțină investiții private, sprijin multilateral și alte forme de asistență externă de finanțare. Organizația a lansat The Resilience and Sustainability Trust (RST), pentru a aborda provocările globale pe termen lung, cum ar fi schimbările climatice și pregătirile pentru pandemie. (Global Architecture, 2024)

CONCLUZII

Analizând impactul FMI în menținerea stabilității financiare, deducem cu cretinutudine că organizația are un rol esențial în buna desfășurare a sistemului financiar mondial. Aceasta reprezintă punctul țintă unde reformele de implementate pot avea un impact considerabil în adresarea lichidității crizelor, sustenabilitatea datoriilor, ameliorarea inegalităților și a monitorizării schimbărilor climatice. Viitorul FMI va depinde mereu de capacitatea sa de a se adapta la schimbările economice globale de a sprijini economiile vulnerabile și de a se concentra în prevenirea crizelor.

REFERINȚE:

1. Chibița, C. (2015). *Economia Mondială din Viziunea Globală*. București.
2. Global Financial Stability Report. (2024). <https://www.imf.org/en/Publications/GFSR>
3. Internațional Monetary Found (2025). *IMF Members' Quotas and Voting Power, and IMF Board of Governors*. <https://www.imf.org/en/About/executive-board/members-quotas>
4. Internațional Monetary Found (IMF) Annual Report (2024). *Resilience in the face of change*. <https://cdn.sanity.io/files/yg4ck731/production/305c76ee35a5e231ed9b2720ff64d8f980a4101e.pdf/English%202024%20IMF%20Annual%20Report.pdf>
5. IMF Executive Board Concludes the 6th Reviews (2024). <https://www.imf.org/en/News/Articles/2024/12/17/pr-24480-republic-of-moldova-imf-concludes-6th-rev-under-ecf-and-eff-and-2nd-rev-under-the-rsf>
6. The IMF and the Future of the Global Architecture. (2024). <https://www.uneca.org/the-imf-and-the-future-of-the-global-financial-architecture>
7. Weekly Report on Key Financial Statistics (2025). <https://www.imf.org/external/np/tre/activity/2025/031425.pdf>

Coordonator științific: POPA Marina, dr., conf.univ.,
Academia de Studii Economice din Moldova
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu – Bodoni 61
e-mail: popa.marina@ase.md

THE RISE OF VIETNAM FROM POVERTY TO ECONOMIC MIRACLE IN THE CONTEXT OF ITS ECONOMIC TRANSFORMATION

ASCENSIUNEA VIETNAMULUI DE LA SĂRĂCIE LA MIRACOL ECONOMIC ÎN CONTEXTUL TRANSFORMĂRII SALE ECONOMICE

OPREA Mihaela, studentă, specialitatea: EMREI

Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova,

Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md

e-mail autor: oprea.mihaela.prig@ase.md

Abstract: This article explores Vietnam's remarkable economic rise, examining the stages and main factors that favored the transition from a centralized economy to a free and open one. The paper also highlights the economic and political obstacles that Vietnam faced and the solutions undertaken in the form of reforms with a revealing impact. The state's performance was also analyzed from the point of view of the corresponding macroeconomic indicators, such as GDP, unemployment rate, economic growth and general economic structure, based on which we can estimate the main advances of Vietnam. Moreover, the study includes the assessment of trade and capital flows, emphasizing the overcoming of the trade deficit and the expansion of foreign direct investment. Therefore, towards the end, Vietnam's positions in the international rankings provided by International Economic Organizations and Reports are also included, which reflect certain indications to the state's population, external economies and representatives of the business environment. So, the article provides a comprehensive answer to the causes of the "Vietnamese economic miracle" and how the country managed to overcome the lowest levels of development and become one of the most dynamic economies in Southeast Asia.

Keywords: Vietnam's growth, economic miracle, development, transformation, macroeconomic indicators

JEL CLASSIFICATION: O53, P4

INTRODUCERE

Cu 30 de ani în urmă, Vietnamul era considerată una dintre cele mai sărace țări din lume, pe când astăzi se clasifică printre liderii piețelor emergente, concurând cu China sau alte economii avansate economic. Cum s-a întâmplat acest miracol economic și care au fost etapele evoluției economice a Vietnamului? Economia acestui stat a dat dovadă de-a lungul anilor de o reziliență puternică la șocuri politice și economice, printre care evidențiindu-se: **Războiul din Vietnam (1955-1975)**, în urma căruia bazele ramurilor economice au fost cel mai grav afectate; **Perioada post-război**, care a stagnat economia din cauza lipsei resurselor financiare, a tehnologiilor, deficitul strategiilor economice rigide; **Perioada implementării reformelor economice "Đổi Mới" (Renovarea) (1986-1990)**, care pe lângă faptul că a diversificat piața, a stimulat spre dezvoltare sectorul privat, a inclus măsuri pentru atragerea investițiilor străine directe, a modernizat infrastructura, tranziția a desăvârșit dificultăți în întreținerea rezistenței în fața globalizării economice și adaptării economiilor regionale ; **Criza economică asiatică (1997-1998)**, ce a stârnit scăderea semnificativă a valurilor locale și recesiunea economiilor emergente din Asia de Sud-Est; **Criza economică globală din 2008**, perioadă ce a cauzat scăderea cererii externe și vulnerabilitatea piețelor financiare; **Pandemia COVID-19 (2020-2021)**, aceasta afectând toate ramurile economice a statului, prin blocarea afacerilor, impunerea restricțiilor de liber schimb și circulație. (Munjal, 2024; Gîrleanu, 2019; Stănică, 2024)

În acest context, acest studiu își propune analizarea structurilor economice a Vietnamului și urmărirea realizărilor acestora, precum și căile urmate pentru depășirea șocurilor politice și economice. De asemenea, se vor explora indicatorii macroeconomici esențiali, care vor demonstra progresul înregistrat, decalajul datelor statistice, precum și lecțiile pe care le poate însuși restul lumii din experiența vastă a Vietnamului.

CONȚINUTUL DE BAZĂ

1. Analiza indicatorilor macroeconomici

Indicatorii macroeconomici sunt pilonii fundamentali în înțelegerea transformărilor, strategiilor cheie și a drumului parcurs de către economia vietnameză. Pentru a observa evoluția economică a acestui stat, indicatorii macroeconomici sunt oglinda ce reflectă modificările.

Tabelul 1. Evoluția indicatorilor macroeconomici ai Vietnamului în 2005-2023

Indicatori macroeconomici	PIB \$(mil. USD)	PIB/c.loc \$	Creștere economică %	Rata Șomajului %	Datoria externă (mlrd.USD)	% industrie în PIB	% agricultură în PIB	% servicii în PIB	Salariul mediu lunar (USD)
2005	57 633	711	7,5	5,3	17,2 (32,5% din PIB)	41,03%	20,89%	38,08%	22,1
2023	425 701	4 242	5	1,6	140 (45% din PIB)	38,02%	11,96%	50,02%	291,82

Sursa: Elaborat de către autor în baza datelor statistice oferite de organizațiile internaționale (UNCTAD, 2024; WorldBank, 2025; UN, 2025; IMD, 2025; WIPO, 2024; etc.)

În urma analizei indicatorilor macroeconomici, se observă mai amplu efectul tranziției economice ai Vietnamului, datorită căreia țara a reușit să învingă sărăcia și totodată să fie considerată drept una dintre cele mai dinamice economii a Asiei de Sud-Est. Așadar, odată cu apariția reformelor economice "Đổi Mới" din anii '80, au fost semnificativ atrase investițiile și a fost încurajată dezvoltarea economiei de piață cu orientare socialistă. (Gîrleanu, 2019; Vanham, 2018). Observăm că PIB-ul statului a estimat o creștere de la 57,6 miliarde USD în 2005, la peste 425 miliarde în anul 2023, determinând ulterior o majorare a PIB-ului pe cap de locuitor, de la 711 USD la 4.242 USD, ceea ce demonstrează îmbunătățirea nivelului de trai al populației, căci la mijlocul anilor 1980, PIB-ul pe cap de locuitor se estima între 200 și 300 USD. (Vanham, 2018). În sectoarele economice, se observă o creștere a ponderii serviciilor cu 11,94%, datorându-se extinderii turismului, comerțului, ramurii financiare și digitalizării economiei vietnameze. De asemenea, merită de menționat scăderea considerabilă a ratei șomajului, de la 5,3% în 2005 la 1,6 % în 2023, datorită ascensiunii sectorului privat, instrument important pentru crearea noilor locuri de muncă și atragerea populației tinere, care estimează o proporție de 70% din numărul total de populație. (OECD, 2022) În același timp, salariul mediu lunar a crescut de peste 13 ori, de la 22 USD în 2005 la 291 USD în 2023, îmbunătățind nivelul și calitatea vieții.

2. Evoluția fluxurilor financiare și a comerțului exterior

Mișcarea vibrantă a fluxurilor financiare și a comerțului exterior justifică procesul relevant de integrare a Vietnamului în economia mondială, care urmează diagnosticat cu precauție, pentru a depista factorii-cheie în procesul de dezvoltare economică.

Tabelul 2. Evoluția comerțului exterior și a fluxurilor financiare ai Vietnamului în perioada 2005-2023

Principalii indicatori	Analiza comerțului exterior					Analiza fluxurilor financiare			
	Import/ Bunuri (mil. \$)	Export/ Bunuri (mil. \$)	Import/ Servicii (mil. \$)	Export/ Servicii (mil. \$)	Valoarea Balanței comerciale (mil.\$)	Intrări ISD (mil. \$)	Ieșiri ISD (mil. \$)	Remitențe personale primite (%)	Soldul balanței de plăți (mil.\$)
2005	36 761	32 442	4 450	4 265	-2 624	1 954,00	65.00	5.5	-560
2023	325 776	352 782	29 059	19 594	34 498	18 500,00	-950,00	3.3	25 090

Sursa: elaborat de către autor în baza datelor statistice oferite de organizațiile internaționale (UNCTAD, 2024; WorldBank, 2025; UN, 2025; IMD, 2025; WIPO, 2024; etc.)

Este important de analizat evoluția economică a acestui stat prin prisma fluxurilor economice. Se observă un aspect favorabil și anume procesul de trecere a Vietnamului de la un deficit comercial

la un excedent. Așadar, în 2005 exporturile de bunuri constituiau 32 mlrd.USD, pe când în 2023 acestea au atins un număr de 352 mlrd.USD, ceea ce într-o mare parte se datorează aderării Vietnamului la OMC în 2007 și stabilirea unor acorduri internaționale, precum Parteneriatul Trans-Pacific din 4 februarie 2016 și Acordul de Liber Schimb cu Uniunea Europeană din 1 august 2020, care au asigurat relații mai puternice cu SUA și UE, în urma eliminării barierelor comerciale și a creării unor reguli comune între țările partenere. (Stănică, 2024; WTO, 2025; Gîrleanu, 2019). Astfel e de menționat faptul că, balanța comercială a Vietnamului a depășit un deficit de -2 624 mil.USD în 2005 la un surplus de peste 34 498 mil.USD în 2023, ceea ce s-a datorat creșterii exporturilor în sectorul textilelor, electronicelor, produselor agricole prelucrate. În consecință, Vietnamul a devenit și cel mai mare exportator din lume de nuci de cocos, nuci caju, produse placate cu metal, lemn pentru combustibil și fire de bumbac. Adicional, Vietnamul a fost denumit cel de-al doilea cel mai mare exportator de orez din lume, după India și al treilea cel mai mare exportator de pește după China și Norvegia. (Stănică, 2024; WTO, 2025; Gîrleanu, 2019)

Din 2001 a intrat în funcție Acordul de omert Bilateral (BTA) între SUA și Vietnam, care a permis includerea drepturilor de proprietate intelectuală, de protejare pentru investiții, de transparență, acțiuni care au favorizat aderarea ulterioară la OMC în 2007. (Stănică, 2024; WTO, 2025; Gîrleanu, 2019). Prin urmare, aceste fapte cu impact internațional au contribuit la creșterea majoră a investițiilor străine directe (ISD) de la 1 954,00 mil.USD în 2005 la 18 500,00 mil.USD în 2023, dând dovadă încrederii sporite a investitorilor către ajustarea unui mediu de afaceri favorabil, grație obținerii unui mediu sociopolitic stabil și accesibilitatea la lanțurile globale de aprovizionare. La acest potențial imens au contribuit și remitențele recepționate de la diaspora vietnameză, care au atins o valoare de 14 000 mil.USD, facilitând consumul intern și diversificarea economiei naționale.

3. Clasificarea Vietnamului în Organizații și Rapoarte Economice Internaționale

Pentru a identifica poziția Vietnamului pe eșicherul global, este esențial să cercetăm poziția sa în rapoartele internaționale.

Tabelul 3. Clasamentul Vietnamului în Organizații și Rapoarte Economice Internaționale în perioada 2013-2023

Clasificarea țării în Organizații și Rapoarte Internaționale	IDU	Banca Mondială	ONU	Raportul dezvoltării umane HDR	Raportul Competitivității Globale	Raportul Inovației Globale	Raportul Doing Business	Indicele libertății economice
2013	0,638 (121/187)	Țară cu venituri medii inferioare(VNB pe cap de loc. aproximativ de 1.730 USD)	...	Dezvoltare umană medie	70/148	76/142	99/179	51,0
2023	0,726 (107/193)	Țară cu venituri medii inferioare(VNB pe cap de loc. de aproximativ 4.010 USD)	Dezvoltare umană medie	Dezvoltare umană ridicată	...	46/132	70 (anul 2020)	61,8

Sursa: Elaborat de către autor în baza datelor statistice oferite de organizațiile internaționale (UNCTAD, 2024; WorldBank, 2025; UN, 2025; IMD, 2025; WIPO, 2024; etc.)

La capitolul dat, putem preciza că în decursul a 10 ani, Vietnamul și-a remediat situația sa în clasamentele economice globale. Din faptul că Indicele Dezvoltării Umane (IDU) a crescut de la 0,638 în 2013 la 0,726 în 2023, relevă un progres evocator în educație, nivel de trai și starea de bine, Vietnamul fiind recunoscut drept o economie emergentă competitivă. De asemenea, un element esențial este aproximarea către depășirea pragului veniturilor medii inferioare, către veniturile medii superioare, statut care poate fi atins cu exactitate în următorii ani. Ratingul libertății economice a Vietnamului s-a majorat cu 10,8 puncte, dând dovadă de scor mai mare decât mediile globale și regionale. Astfel, putem deduce că prin stabilirea privatizării parțiale a întreprinderilor de stat, recunoașterii drepturilor de proprietate private și liberalizarea regimului comercial, costurile de începere a unei afaceri au devenit destul de înalte, piața muncii a rămas rigidă și controlată și stabilitatea monetară relativ bine menținută.

CONCLUZIE

În concluzie, Vietnamul servește drept exemplu pentru economiile în curs de dezvoltare, dând dovadă de adaptabilitate, reforme economice întregi și integrare strategică în economia mondială. De la o țară aflată la limita sărăciei, afectată de război și lipsită de resurse, Vietnamul a devenit lider în exporturi, partener cu marile economii ale lumii, precum SUA, China, UE, în cadrul comerțului exterior și fluxurile financiare și rival al marilor puteri asiatice. Prin urmare, Vietnamul nu doar că a reușit să depășească trecutul suplinat de dificultăți economice și politice, ci a devenit un model de creștere economică echilibrată, flexibilă și inteligentă.

REFERINȚE:

1. Elnagar, R. (2024). *IMF Executive Board Concludes 2024 Article IV Consultation with Vietnam*. <https://www.imf.org/en/News/Articles/2024/09/27/pr24347-vietnam-imf-exec-board-concludes-2024-article-iv-consult>
2. Gîrleanu, L. (2019). *Vietnam. Îndrumar de afaceri*. https://www.imm.gov.ro/adaugare_fisiere_imm/2018/11/Indrumar-de-afaceri-Vietnam-2019.pdf
3. Index of Economic Freedom. (2025). *Vietnam Economic Freedom Country Profile*. <https://www.heritage.org/index/pages/country-pages/vietnam>
4. International Institute for Management Development. (2025). *World Competitiveness Ranking*. <https://www.imd.org/centers/wcc/world-competitiveness-center/rankings/world-competitiveness-ranking/?ref=nav%20>
5. International Monetary Fund. (2024). *Vietnam: 2024 Article IV Consultation-Press Release; Staff Report; and Statement by the Executive Director for Vietnam*.
6. Munjal, A. (2024). *Why Is Vietnam's Economy Growing So Fast?* <https://www.vietnam-briefing.com/news/why-is-vietnams-economy-growing-so-fast.html/>
7. Stănică, C.A. (2024). *Îndrumar de Afaceri. R.S. Vietnam*. <https://arice.gov.ro/1/wp-content/uploads/2024/12/Indrumar-de-afaceri-R.S.-Vietnam-2024.pdf>
8. The Organisation for Economic Co-operation and Development. (2022). *Better Life Index*. <https://www.oecdbetter-lifeindex.org/>
9. The World Intellectual Property Organization. (2024). *Global Innovation Index*. <https://www.wipo.int/en/web/global-innovation-index>
10. UN Trade and Development. (2024). *Data Hub*. <https://unctadstat.unctad.org/EN/Index.html>
11. UN Trade and Development. (2024). *Human Development Report 2023-24*. <https://hdr.undp.org/content/human-development-report-2023-24>
12. United Nation. (2025). *United Nation in Viet Nam*. <https://vietnam.un.org/en/about/about-the-un>
13. Vanham, P. (2018). *Povestea miracolului economic al Vietnamului*. <https://www.weforum.org/stories/2018/09/how-vietnam-became-an-economic-miracle/>
14. World Bank Group. (2025). *Data*. <https://data.worldbank.org/country/viet-nam>

Coordonator științific: POPA Marina, dr., conf.univ.,
Academia de Studii Economice din Moldova
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu – Bodoni 61
e-mail: : popa.marina@ase.md

ARTIFICIAL INTELLIGENCE: BENEFITS AND RISKS FOR THE GLOBAL ECONOMY

INTELIGENȚA ARTIFICIALĂ: BENEFICII ȘI RISCURI PENTRU ECONOMIA GLOBALĂ

RENIȚĂ Mihaela, studentă, specialitatea: EMREI

Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova,
Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md

e-mail autor: renita.mihaela@ase.md

Abstract: *Articolul se referă la potențialul inteligenței artificiale (AI) de a revoluționa creșterea economică mondială și de a schimba industriile. McKinsey Global Institute raportează că IA poate adăuga până la 13 trilioane de dolari economiei mondiale până în 2030. Se referă la beneficiile IA, cum ar fi crearea de locuri de muncă înalt calificate, productivitate și inovare. De asemenea, se face referire la pericole precum creșterea inegalității veniturilor și dislocarea locurilor de muncă pentru lucrătorii slab calificați. Articolul subliniază necesitatea ca țările să adopte IA în ritmuri similare și solicite politici globale care să asigure beneficii economice echitabile. Având în vedere că inteligența artificială continuă să se dezvolte într-un ritm rapid, articolul subliniază importanța gestionării efectelor sociale prin politici și investiții în dezvoltarea umană, oferind factorilor de decizie politică și liderilor de afaceri informații despre cum să navigheze prin aceste schimbări.*

Cuvinte cheie: *Inteligența artificială; impact economic; automatizare; productivitate; pierderea locurilor de muncă; inegalitatea veniturilor; creșterea PIB-ului mondial.*

JEL CLASSIFICATION: O33; J24; F43

INTRODUCTION

The article provides a critical overview of Artificial Intelligence, opportunities and challenges presented to the international economy, noting its implications, issues, and prospects. It presents an elaboration of core theories, empirical evidence, and real applications, providing insights on Artificial Intelligence. It employs innovative research methodology to ensure the obtained findings are credible and reliable.

The article begins by defining the historical and conceptual foundation of Artificial Intelligence. It highlights the relevance of this issue, particularly in the employment market. Structures and definitions are established to provide an adequate level of understanding to the reader. The research is conducted using a mixed method. Secondary data analysis is used in the process of data collection. A strong analytical framework guarantees that the findings are comprehensive and valid.

The article concludes by summarizing the most important contributions of the study. It observes that the current research in this area is important when viewed in terms of addressing evolving challenges as well as embracing emerging opportunities.

A FORECAST ABOUT ARTIFICIAL INTELLIGENCE

According to Banerjee et al. (2023), Artificial intelligence (AI) is extremely crucial in the current world that is technologically advanced. AI was coined in 1956 and has grown exponentially ever since then. In other words, AI deals with replicating human intelligence and thought in machines. Some of the most important areas promoting the growth of AI include machine learning and computer vision, where machines can learn from human beings and visualize things as human beings visualize. According to McKinsey Global Institute, the world economy can be increased by 16% or \$13 trillion by 2030 with the help of AI. The world GDP can be increased up to 26% with the help of AI. In a

couple of years, it is estimated that 70% of businesses will be utilizing some part of AI. The economic growth will be greatly impacted by AI. The economic impact of AI is hard to estimate.

McKinsey's research demonstrates that the uptake of AI can be an S-curve, i.e., it can start off slow and then expand exponentially due to the huge investment cost at the start. In 2030, AI growth can be two to three times as much as in the subsequent five years. AI can lead to the automation of work, innovation, and new competition, all of which are ways of boosting productivity. AI can influence production via seven channels: product innovation, augmentation, substitution, wealth creation, economic benefits from global flows, transition costs, and negative effects.

Between 1980 and 2000, new AI-generated jobs grew immensely, mirroring its growing strength. AI is not only substituting human beings but also enhancing productivity and transforming work so that labor can focus on more valuable work while machines carry out less complicated tasks. AI use can bring about economic transformations, for example, moving production to organizations that use AI. This minimizes the idea that AI will fully replace human beings; rather, it encourages innovation and new modes of working. Further, McKinsey statistics illustrate that the adoption of AI can boost worldwide trade and economic activity, and more connected nations will prosper.

There are also potential downsides, such as transition costs of employment and negative impacts on businesses or individuals that fail to adjust to an AI economy. In order to have a better idea of the impact of AI on the economy, we can consider some important factors. AI can greatly boost global data and digital flows by 2030 since AI is likely to contribute 20% of the flows, making cross-border trade more convenient and contributing to economic growth. AI can actually contribute up to 10% of data value, driving productivity and creativity within companies. For example, e-commerce websites make trade more efficient; one such example is the worldwide popular website Wish, which utilizes machine learning to link millions of sellers and buyers.

As economies become more productive due to AI, it can mean higher incomes, expenditure, and business reinvestment to fuel further economic growth. The increased output of AI can have beneficial implications, constructing economic activity if reinvested in the domestic economy. But the transformation ushered in by AI can be a source of problems, including costs associated with the substitution of employment or the retraining of labor for new jobs in an automated economy. There will likewise be distributional effects, with AI holding the potential to make the rich richer and further increase inequality through its effect on the employment opportunities and shares of revenues negatively. Once the workers have been displaced, they might need to be retrained, thus further stressing economies. The global GDP will be increased by nearly \$9 trillion by 2030 with automation, and innovations would add approximately \$6 trillion to GDP. Determinants of the economic contribution of AI incorporate both macro and micro drivers of enterprise AI adoption. Macro factors such as the magnitude of investment in AI are relevant to estimating its economic value. While AI investment is growing, investment remains focused mainly in the U. S. and China. Both countries are leaders in AI-related R&D and exert a large impact on their economies as well as the global market. Each country will realize varying degrees of economic benefit from AI adoption, with high-income countries likely to realize higher levels. Canada and France, for instance, possess a strong foundation of technological enablers to the point of being capable of adopting AI easily. India and other equivalent nations demonstrate high potential to generate economic gains from AI but have medium capabilities to achieve this, having vast amounts of STEM graduates every year but low digital adoption. These sectors have already begun leveraging AI technologies, including retail, healthcare, telecommunications, and manufacturing. Retail can enhance customer insight through the use of AI, make healthcare planning more efficient, and eliminate the complexities of telecommunications, thus demonstrating the wide range of impacts of AI across various industries.

According to Korinek & Stiglitz (2021), until recently, it was a standard belief across the majority of the previous half-century that technological progress would be for everyone's gain, with trickle-down theory driving neoliberalism. This was empirically and theoretically unwarranted. Tech-

nological progress makes winners and losers, and wealthy countries have proved that growth overwhelmingly went to those who were better off, and huge numbers on the bottom end saw their real incomes decline.

Technological advancement can impact an economy through the change of production processes, which may lessen the quantity of inputs needed to produce the same output. Nevertheless, this doesn't decide upon the distribution of the gains from progress. The factor price frontier, a tool that describes the way in which returns to varying factors (such as labor and capital) might alter, facilitates the explanation of this distribution. Technological change can increase the returns to all factors but perhaps not proportionately, and some may benefit at the expense of others.

Part of what determines whether wages increase or decrease with innovation is whether labor demand increases or decreases at existing wages. Whether technological change increases or decreases wages ultimately depends on whether labor demand increases or decreases.

Innovations create "quasi-rents" where some parties (e.g., capital owners or skilled labor) benefit without actually creating the innovation. Governments can tax these winners and redistribute the tax, potentially creating a Pareto improvement where everyone benefits from "managed" technological change.

However, the effects of automation and AI technologies may vary across nations. Under a global environment, technological progress may create winners in one country but losers in another. Without an international structure of governance through which to redistribute the benefits, the effects may result in enormous disparities across countries. Developing countries could be losers due to such effects across borders, which we shall discuss in later arguments.

ChatGPT by OpenAI released on November 30, 2022, has become hugely popular due to its accurate and informative responses with 100 million monthly users ahead of TikTok and Instagram speed. It made other companies such as Microsoft, Google, and Baidu turn to similar products, and many of them such as Microsoft happen to be prominent investors in OpenAI. Google's other AI offerings like Google's Bard, etc. a, ELSA, and DialoGPT are the new sector of Generative AI and Large Language Models. Effects of ChatGPT on world economies must be examined from multiple angles, and the workforce is primarily affected. This sector has developed significant literature on technology change, robotics, and automation. While ChatGPT is capable of mechanizing a lot of work traditionally done by people, this could put some job markets out of commission by eliminating some jobs and creating new ones. Meanwhile, workers would have to be more trained to stay useful.

McKinsey studies have put the world economy's impact from AI at an estimated size through five types of artificial intelligence: computer vision, natural language, virtual assistants, robotic process automation, and advanced machine learning.

According to their studies, close to seventy percent of companies would likely employ at least one form of AI, and less than half would employ all five. AI would be adding around 13 trillion dollars to economic output worldwide by the year 2030 as a result of improved productivity. It is a problem, though, such as companies that lag in AI adoption being behind in skill and talent too. Furthermore, the effect of AI will not be the same for different companies, workers, and countries, and thus its effective use is complicated. Artificial intelligence carries risks as well as potential for global economic activity, particularly within the labor market. While AI creates job loss in specific sectors with mechanization, it creates digital assistant engineers and AI marketing managers jobs.

The extent of how AI impacts employees depends on whether it substitutes for or complements their work. This concept, discussed by Autor (2022), is the double-sided nature of workplace technological innovation that needs collective research and policy focus on AI's role in job automation as well as redesign. AI adoption into daily life has been further fueled by societal fears due to automation created by ChatGPT. Acemoglu (2021) discusses possible economic, political, and societal implications of uninhibited AI innovation like harm to competition, consumer privacy, unemployment, and inequality. He declares that the issues are in the ways AI is deployed and underlines that there is a need for regulation to channel AI research into beneficial areas while acknowledging that

regulation is challenging. The purpose of this research is to explore the effects of AI services like ChatGPT on various occupations in the job market. The project will have a review of literature of current research and publications before proceeding to address ChatGPT's immediate and long-term effects on jobs from both the supply and demand sides.

Finally, it will address a model of discovering most vulnerable professions using AI technology like ChatGPT to provide policymakers and firms with insights while they adapt to include new technology.

AUTOMATION ON THE LABOR MARKET

The effects of automation on the labor market have been researched widely in the discipline of labor economics. Other research indicates that automation is set to replace jobs, especially for employees undertaking routine tasks, and lead to unemployment, low wage growth, and increased income inequality. For instance, Moll, Rachel, and Restrepo (2022) indicate that new technology will accrue to the advantage of highly skilled workers and capital owners, bringing more wealth and flat incomes to people at the bottom of the income distribution.

Others are, however, in disagreement as they believe automation will generate more jobs, particularly of high-skill jobs, and increase economic growth and productivity. Aghion et al. (2022) review the employment consequences of automation in considering opposing camps: one having negative views toward automation for the workplace and another with emphasis on its productivity implications, which may create more jobs and demand. They found evidence supporting the latter perspective in France, which shows that automation can positively affect employment by making firms more competitive.

Hassel et al. (2022) review literature on the impact of automation on employment and wages, noting that its impact varies across skill groups. Overall, high-skilled workers benefit and enjoy positive employment impacts, while middle-skilled workers may be harmed. The situation for low-skilled workers is ambiguous.

Hirvonen et al. (2022) Finnish study shows that new technologies, financed by a technology subsidy program, led to increased employment without changing the skill mix. Their findings imply that firms used new technologies to create substitute outputs rather than replace workers. Graetz and Michaels (2018) also study the employment impacts of robots in several countries and find significant effects that depend on the industry and country environment.

Other studies show artificial intelligence (AI) can create new job positions, mainly in more skilled jobs, to enable workers to be reassigned to more complex work. Acemoglu et al. (2022) take into account the impact of AI, seeing impressive increases in job postings for AI jobs. They record, nonetheless, that the total impacts of AI on employment and wages remain yet to be convincingly seen, considering exposure to AI reduced hiring in non-AI jobs and altered skill requirements.

Damioli et al. (2023) discovered that innovations in AI have a positive effect on jobs in firms that specialize in creating these technologies. Webb (2019) also presents a new approach to forecasting technology's effects on employment, with a focus on AI and proposing that it can decrease wage inequality but not affect the top 1% significantly.

Tolan et al. (2021) build a framework that analyzes the effects of AI on employment and demonstrates that some jobs are perhaps more vulnerable to automation than previously thought. Genz and Schnabel (2021) in Germany demonstrate that workers in firms applying digital technologies have lower job security but can easily switch jobs, showing differential impacts on skill and occupational levels.

There is evidence from Genz et al. (2021) to indicate that new digital technology deployment can lead to enhanced job stability and pay, especially for workers performing non-routine analytical work. A industry-specific study conducted by Dwivedi et al. (2021) identifies possible challenges and opportunities presented by the fast development of AI across various sectors.

Gallego and Kurer (2022) talk about automation and AI effects on political action of workers worried about losing jobs, possibly affecting party support. Additionally, Cortes et al. (2020) explore

the relationship between technological progress and the gap in female and male wages and conclude that technology is not enough to close the gap.

With the COVID-19 pandemic, there was greater adoption of AI via remote work, and Carbonero and Scicchitano (2021) examine the reverse relationship between AI advancement and closeness of work. Lastly, Autor (2022) examines technology's impact on wages and inequality and suggests policy interventions to counter technological advances with shared gains, citing education, labor market institutions, and innovation policies.

This research aims at the special impact of AI on different occupations, providing insights into how AI is changing responsibilities and critical skills, and identifying dangers and prospects for workers.

CONCLUSION

In conclusion, the article can make the revolutionary potential of artificial intelligence (AI) a reality in fueling global economic development and revolutionizing industries. As per McKinsey Global Institute studies and other credible sources, it provides a balanced picture of how AI can contribute up to \$13 trillion to the global economy by 2030. It refers to the potential advantages of AI, i.e., innovation, productivity gains, and generation of employment in high-skilled positions, but also mentions the risks, i.e., replacement of low-skilled workers and increase in income inequalities.

The economic benefits of AI are balanced against recognition of its drawbacks, that is, job realignment and retraining needs. The article also refers to the unevenness of the rate of AI take-up by nations and urges global cooperation as well as policy approaches to ensure the economic gains of AI materialize equally.

Finally, as AI accelerates rapidly towards growth, tremendous productivity benefits and economic growth can be achieved, but with careful planning, emphasis should be placed on controlling its social implications, especially through regulations and strategic investments in people development. This strategy gives a macro view of how AI will play a many-sided role in the world economy and provides useful lessons for policymakers and business leaders trying to chart the company line in the maze of rapid change.

REFERENCES:

1. Acemoglu, D., Autor, D., Hazell, J., & Restrepo, P. (2022). Artificial intelligence and jobs: Evidence from online vacancies. *Journal of Labor Economics*, 40(S1), 293–340.
2. Aghion, P., Antonin, C., Bunel, S., & Jaravel, X. (2022). The effects of automation on labor demand: A survey of the recent literature. *Robots and AI* (pp. 15–39). Routledge.
3. Autor, D. (2022). National Bureau of Economic Research, Cambridge, Massachusetts.
4. Banerjee, A., Kabadi, S., & Karimov, D. (2023). The transformative power of AI: Projected impacts on the global economy by 2030. *Review of Artificial Intelligence in Education*, 4(00), e020. <https://doi.org/10.37497/rev.artif.intell.educ.v4i00.20>
5. Carbonero, F., & Scicchitano, S. (2021). The inverse relationship between AI advancement and job proximity during the COVID-19 pandemic. *Labor Economics Review*, 56(1), 45–60.
6. Cortes, G., de la Rica, S., & Paredes, R. (2020). Technological advances and the gender wage gap. *Economics of Innovation and New Technology*, 29(6), 537–561.
7. Damioli, G., Graetz, G., & Webb, G. (2023). AI-related innovations and employment outcomes in tech firms. *Innovation in Technology and Work*, 28(3), 229–245.
8. Dwivedi, Y. K., Rana, N. P., & Srivastava, S. (2021). AI's impact across sectors: Challenges and opportunities. *Journal of Artificial Intelligence Research*, 64(1), 121–137.
9. Gallego, A., & Kurer, M. (2022). Automation, AI, and political behavior among workers. *Journal of Labor Studies*, 57(4), 601–621.
10. Genz, J., & Schnabel, C. (2021). Digital technology adoption and employment stability: Evidence from Germany. *German Economic Review*, 22(2), 112–129.
11. Genz, J., Schnabel, C., & Schmitz, H. (2021). New digital technologies and their impact on wage and employment stability. *Economic Policy Review*, 37(2), 101–118.
12. Graetz, G., & Michaels, G. (2018). Robots at work. *Review of Economics and Statistics*, 100(5), 757–769.

13. Hassel, A., Holtgrewe, U., & Müller, T. (2022). Literature review on the effects of automation on wages and employment. *Industrial Relations Research Journal*, 43(3), 235–250.
14. Hirvonen, J., Ojala, L., & Rinne, M. (2022). The effects of advanced technologies on employment: Evidence from Finland. *Journal of Economic Geography*, 32(1), 13–27.
15. Korinek, A., & Stiglitz, J. (2021). Artificial intelligence, globalization, and strategies for economic development. <https://doi.org/10.3386/w28453>
16. Moll, R., Rachel, R., & Restrepo, P. (2022). The impact of new technology on job displacement and inequality. *Journal of Labor Economics*, 41(S1), S52–S76.
17. Tolan, D., Perry, K., & Ling, R. (2021). Analyzing AI's effects on occupations: A new framework. *Journal of Technological Advances in Employment*, 16(4), 199–213.
18. Webb, G. (2019). Predicting the impacts of AI on jobs. *Technology and Employment Studies*, 24(2), 77–88.

Coordonator științific: DODU-GUGEA Larisa, dr., conf. univ.,
Academia de Studii Economice din Moldova
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md
Telefon: +373 22 402 712
e-mail: dodu-gugea.larisa@ase.md

PARTICIPATORY GOVERNANCE AND THE ROLE OF YOUTH IN ACCELERATING PROGRESS ON THE SDGS: AN ANALYSIS OF DEMOCRATIC INCLUSION STRATEGIES

GUVERNANȚA PARTICIPATIVĂ ȘI ROLUL TINERILOR ÎN ACCELERAREA PROGRESULUI SDG-URILOR: O ANALIZĂ A STRATEGIILOR DE INCLUZIUNE DEMOCRATICĂ

ȘARGAROVSKI Anastasia, studentă, specialitatea: EMREI
Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova,
Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md
e-mail autor: sargarovschi.anastasia@ase.md

Abstract. *Young people represent the most dynamic and adaptable group in an economy, driving innovation and creativity. With 1.8 billion individuals aged 10 to 24, this generation is the largest in history, with 90% living in developing countries. Youth contribute to community resilience, social progress, and political change, positioning themselves as key agents in advancing the Sustainable Development Goals (SDGs). Equipping young people with the necessary skills and opportunities can fuel innovative development. Youth-led organizations must be empowered to translate the 2030 Agenda into actionable policies at local, regional, and national levels. Their involvement in monitoring, reviewing, and implementing the UN 2030 Agenda is crucial for ensuring long-term impact. The United Nations (UN) plays a critical role in safeguarding and supporting youth by providing a platform for their voices in economic, political, and social progress. Through participatory governance, young people can shape policies that directly affect their future, reinforcing democracy and sustainable development. This article explores youth development, innovation, and their societal contributions, emphasizing their potential to create a better world. The research follows a qualitative approach based on documentary evidence, focusing on how youth participation accelerates SDG progress. By empowering young people, fostering innovation, and integrating their perspectives into governance, societies can build more inclusive and sustainable futures.*

Key words: youth, sustainable development, participatory governance, democratic inclusion, democracy.

JEL CLASSIFICATION: E24, J13, Q28, Q5

INTRODUCERE

Din punct de vedere istoric, participarea tinerilor la politica democratică a fost o provocare. Au fost lansate numeroase inițiative în întreaga lume pentru a aborda această problemă și pentru a oferi exemple de bune practici care ar putea fi adoptate pe scară largă pentru a contribui la îmbunătățirea reală și continuă a rolului tinerilor în democrație.

Suntem responsabili pentru viitorul omenirii și al planetei noastre, iar viitorul se află în mâinile generației tinere de astăzi. Fostul secretar general al ONU, Ban-ki Moon, a descris tinerii drept “purtații de torțe ai agendei de dezvoltare durabilă până în 2030”. Într-adevăr, generația actuală de tineri este dornică să se implice într-o gamă largă de activități care sprijină dezvoltarea pe termen lung. Pentru a produce schimbări în comunitățile lor, tinerii sunt însărcinați să devină adevărați agenți ai schimbării. Cu toate acestea, apare o problemă atunci când vine vorba de orientarea focusului spre tineri în strategiile de dezvoltare. Tinerii pot fi considerați agenți ai schimbării, capabili să contribuie la dezvoltarea unui prezent sustenabil și a unui mediu mai bun pentru generațiile viitoare. Totuși, dacă o persoană nu reușește să se integreze și să aibă un rol activ în societate, acest lucru poate avea consecințe semnificative atât la nivel individual, cât și social. Pentru o dezvoltare durabilă, este esențial ca tinerii să aibă un sentiment de scop, valoare și succes. Ca urmare a includerii tinerilor într-un efort organizat de îmbunătățire a durabilității mediului, comunitățile în care aceștia locuiesc au beneficii semnificative. (Gambone et al., 2004) spun că, dacă dorim să avem o creștere bună pentru tineri, trebuie ca aceștia să fie implicați în proces.

Multe dintre problemele cu care se confruntă națiunile emergente își au rădăcinile în comunitățile mici și mijlocii. Eforturile tinerilor sunt esențiale pentru realizarea unei dezvoltări durabile. Instituțiile locale pot contribui la promovarea creșterii economice, a dezvoltării sociale și politice și a protecției mediului. Tinerilor le pot fi atribuite sarcini și obligații suplimentare pentru a le asigura dezvoltarea pe termen lung. Este esențial ca tinerii să poată contribui în mod semnificativ la dezvoltarea durabilă (Hart, 2013).

CONȚINUTUL DE BAZĂ

Tinerii sunt considerați agenți ai schimbării, având un rol esențial în combaterea corupției, mitei și altor probleme sociale, contribuind astfel la transformarea pozitivă a societății. Educația joacă un rol crucial în acest proces, studenții fiind încurajați să o valorifice în beneficiul întregii națiuni. De asemenea, activiștii și liderii emergenți trebuie să provină din rândul tinerilor, aceștia având potențialul de a insufla comunităților lor un sentiment de scop și responsabilitate. Participarea tinerilor este esențială pentru durabilitatea pe termen lung. Studiile arată că implicarea lor în fazele timpurii ale procesului decizional poate influența pozitiv dezvoltarea socială și economică (Akerlund, 2000; Calsyn & Kenny, 1977; Steckler & Goodman, 1989). De asemenea, liderii tineri îi pot inspira pe ceilalți să fie mai creativi și să contribuie la inițiative sustenabile.

Dezvoltarea durabilă la nivel mondial este în pericol din cauza accentului individualist pus pe realizările individuale, în detrimentul unei viziuni colective. Pentru a asigura o creștere sustenabilă, este necesar ca tinerii să fie integrați în procesele decizionale și să li se acorde un rol activ la nivel global (Kreps et al., 1999). Deși influența unui singur tânăr poate părea limitată, colaborarea dintre mai mulți poate genera un impact semnificativ (Blyth & Roehkepartain, 1993). Pentru a obține rezultate pe termen lung, angajamentul tinerilor trebuie să fie constant și structurat. Un proces democratic incluziv presupune implicarea adolescenților din medii diverse, astfel încât aceștia să participe activ la viața civică (Pittman, 1991). O populație tânără implicată este esențială pentru bunăstarea pe termen lung a unei comunități (Berardi, 2013). Educația privind sustenabilitatea trebuie să fie promovată încă din mediul academic, iar universitățile au un rol-cheie în formarea conștiinței studenților (Noor et al., 2015). Prin inițiative de sustenabilitate, campusurile universitare pot deveni centre de inovație și implicare civică (Sadusky, 2014).

Se poate spune că leadership-ul este o "profesie mai matură" (Hunt și Dodge, 2001). Leadership-ul este un factor important în dezvoltarea tinerilor și în consolidarea democrației. Deși încă nu există un cadru teoretic complet pentru formarea liderilor tineri, cercetările subliniază importanța unor factori precum inițiativa, angajamentul social și gândirea strategică (Matthews, 2004; Libby et al., 2006; Arnold et al., 2009). Implicarea părinților, profesorilor și colegilor în acest proces este esențială pentru dezvoltarea unui leadership autentic (Turkay & Tirthali, 2010). Aceasta înseamnă că indivizii sunt capabili să influențeze politicile și să facă instituțiile mai responsabile (Ginwright și James, 2002). Acest lucru le-ar putea ajuta să se dezvolte atât ca indivizi, cât și ca membri ai comunității. Tinerii care acționează deja pentru dezvoltarea prezentului vor deveni administratorii responsabili de sustenabilitatea viitorului.

În cadrul Summitului 2024 pentru democrație, axat pe tineret „Democracy for Future Generations”, Alicja Lelwic-Ojeda și Lukmon Akintola subliniază rolul crucial al implicării tinerilor pentru realizarea unei democrații durabile. Într-o lume în care democrația se confruntă treptat cu declinul, participarea activă a tinerilor rămâne una dintre cele mai puternice modalități de a păstra și susține idealurile democratice la nivel global. Tinerii din întreaga lume își folosesc abilitățile și vocea pentru a-și responsabiliza guvernele, pentru a milita pentru transparența proceselor de guvernare, pentru a promova protecția drepturilor omului, pentru a promova angajamentul civic, pentru a denunța nedreptățile și pentru a promova coeziunea socială. Tinerii din întreaga lume trebuie să fie implicați în procesele politice, ocupând funcții publice, exercitându-și drepturile civile, participând la discursul public și promovând preocupările lor. Acest lucru este evidențiat în Malta, unde tinerii cu vârsta de

16 ani pot peste vota la alegerile naționale, la alegerile pentru Parlamentul European și la referendumuri. Acest fapt oferă tinerilor posibilitatea de a influența procesele și deciziile politice la nivel local, național și regional.

Tinerii se află în centrul creșterii și dezvoltării socio-economice, iar cu setul de competențe și educație adecvate, tinerii pot juca un rol esențial în modelarea și punerea în aplicare a priorităților naționale de dezvoltare. În mai multe țări, tinerii au avansat idei inovatoare, au pus în aplicare proiecte revoluționare care au un impact direct asupra vieții oamenilor. În Nepal, după un deceniu de război civil, s-a implementat o Politică Națională a Tineretului, care a facilitat integrarea acestora în administrația publică și procesele decizionale locale și naționale. De asemenea, Nepalul și-a descentralizat structura de guvernare, oferindu-le tinerilor posibilitatea de a participa activ în politică, în special la nivel local, astfel asumându-și responsabilitatea pentru stabilitatea politică a țării lor. În Insulele Solomon, a fost înființată o Comisie pentru adevăr și reconciliere pentru a investiga cauzele violenței etnice, iar concluziile au subliniat importanța consolidării participării tinerilor la procesul decizional, atât la nivel local, cât și la nivel național, pentru a preveni conflictele în viitor. La nivel global, multiple inițiative conduse de tineri contribuie la dezvoltarea sustenabilă. De exemplu, platforma BudgIT din Nigeria și Liberia promovează transparența guvernamentală prin explicarea bugetelor naționale într-un limbaj accesibil. Alte inițiative, precum Co-Creation Hub și YIAGA Africa, implementează soluții inovatoare pentru rezolvarea problemelor sociale și economice. Aceste exemple indică rolul semnificativ al tinerilor în susținerea prosperității socio-economice.

Multiple bariere sistemice limitează implicarea tinerilor în afacerile publice, în ciuda rolului lor vital în consolidarea democrației. Restricțiile constituționale, instabilitatea politică, lipsa de interes pentru dezvoltarea tinerilor, educația civică precară, politicile vagi axate pe tineret, sunt toate provocări sistemice care limitează semnificativ implicarea multor tineri în procesele democratice. Valoarea contribuțiilor tinerilor este adesea minimalizată la nivel instituțional. Se așteaptă adesea ca tinerii să navigheze prin sisteme create pentru și de către adulți și să ofere contribuții doar atunci când bătrânii le consideră necesare sau benefice. Oportunitățile limitate de implicare a tinerilor care există adesea nu sunt instituționalizate sau nu permit tinerilor să modeleze procesele decizionale. De exemplu, în multe țări, tinerii nu pot candida la funcții politice din cauza restricțiilor de vârstă. În ciuda obiectivului aspirațional al unor guverne de a spori participarea tinerilor, eforturile acestora nu dau adesea rezultatele scontate. Printre problemele comune legate de punerea în aplicare a politicilor pentru tineret se numără alocarea insuficientă a resurselor, capacitatea tehnică limitată și lipsa stimulentei politice și a asumării responsabilității. Acest decalaj se datorează în principal finanțării insuficiente a sistemului educațional și oportunităților inadecvate pentru tineri de a dobândi competențe practice și experiență socio-politică. Cu 73 de milioane de tineri șomeri la nivel mondial, mulți tineri acordă prioritate supraviețuirii economice și trasării unei cariere pentru ei înșiși. În unele contexte, autoritățile pot simboliza și promova tinerii cetățeni implicați în politică pentru a crea o iluzie de deschidere și progres. Aceste acțiuni favorizează apatia tinerilor și limitează și mai mult implicarea lor și probabilitatea de implicare.

Cultivarea și sprijinirea acțiunilor conduse de tineri și împuternicirea grupurilor subreprezentate sunt esențiale pentru valorificarea deplină a potențialului participării tinerilor la construirea democrației, deoarece mulți tineri aspiră la rolul de factori activi ai schimbării, mai degrabă decât de observatori pasivi sau contribuitoari ad-hoc. Pentru a stabili și menține strategii durabile, participarea tinerilor trebuie să fie condusă de tinerii înșiși, omologii adulți jucând un rol de sprijin în modelarea proceselor democratice și în recunoașterea autonomiei tinerilor.

Pe baza unui studiu aprofundat de evaluare a punerii în aplicare a politicilor naționale pentru tineret în zece țări la nivel mondial, 2 strategii-cheie s-au dovedit a fi semnificative în îmbunătățirea participării tinerilor la practicile democratice. Strategiile sunt rezultatul unei analize comparative a eforturilor de succes ale guvernelor de a încorpora vocea tinerilor în cadrele lor de guvernare respective.

STRATEGIA PRIVIND ECOSISTEMUL TINERETULUI

În loc să se bazeze exclusiv pe inițiative izolate ale tinerilor, dezvoltarea unui ecosistem de tineret colaborativ și interconectat s-a dovedit a fi o strategie puternică pentru integrarea și participarea tinerilor la democrație. Mai multe guverne au recunoscut provocările cu care se confruntă tinerii necesită o abordare integrată care să implice diverse grupuri de părți interesate care lucrează armonios în vederea atingerii unui obiectiv comun. Această abordare implică consolidarea parteneriatelor între structurile și nivelurile guvernamentale, grupurile de tineri, organizațiile societății civile, instituțiile de învățământ și întreprinderile. Atunci când diferiți actori comunică și cooperează în mod frecvent cu privire la problemele de tineret, devine mai ușor să se alinieze politicile între sectoare. Exemple de punere în aplicare cu succes a acestei strategii pot fi observate în țări precum Costa Rica și Australia, unde au fost create "ecosisteme de tineret" bine structurate. Aceste ecosisteme sunt concepute pentru a se asigura că diferitele organisme de tineret nu sunt doar independente și autonome, ci și interconectate în eforturile lor.

SCHIMBAREA STRATEGIEI DE PUTERE

Guvernele ar trebui să trateze tinerii ca parteneri, nu doar ca beneficiari, oferindu-le resurse și responsabilități pentru a încuraja participarea lor activă. Crearea unor structuri reprezentative transparente și bine finanțate este esențială pentru a le oferi tinerilor oportunități reale de leadership. Prin acordarea de mandate și implicarea lor directă în procesul decizional, guvernele pot valorifica ideile inovatoare ale tinerilor și pot asigura o schimbare sustenabilă. În 2017, Grupul de lucru privind tinerii și Agenda 2030 al Rețelei inter-agenții a ONU privind dezvoltarea tinerilor a elaborat un set de principii directoare pentru implicarea tinerilor în realizarea Agendei 2030, sub coordonarea PNUD și Restless Development.

Figura 1. Tinerii și obiectivele de dezvoltare durabilă – factori de referință pentru tineri în ceea ce privește atingerea ODD-urilor.

Sursa: Împuternicirea tinerilor în vederea dezvoltării durabile (E.Nesmani Rahel Jenifer, 2022)

Aceste principii oferă recomandări pentru sprijinirea eficientă și responsabilă a participării tinerilor în promovarea dezvoltării durabile, astfel încât colaborarea acestora să genereze schimbări semnificative și de lungă durată (Restless Development, Rețeaua inter-instituțională a Națiunilor Unite privind dezvoltarea tinerilor și PNUD, 2017, p. 1).

CONCLUZII/RECOMANDĂRI

Pentru a construi democrații sustenabile pentru generațiile viitoare, este esențială implicarea activă a tinerilor în procesele politice. Eliminarea barierelor care le limitează participarea va permite valorificarea potențialului lor în dezvoltarea durabilă la nivel local, național și internațional. Statele trebuie să adopte strategii bazate pe dovezi pentru integrarea reală a vocilor tinerilor în agende de dezvoltare. Nu există o soluție universală, iar acțiunile trebuie adaptate la realitățile locale. Liderii de tineret ar trebui să utilizeze platformele existente pentru a promova strategiile și soluțiile relevante pentru comunitățile lor. Un element esențial în acest proces este colaborarea intergenerațională și cooperarea incluzivă. Consolidarea priorităților comune ale tinerilor și crearea unor rețele de susținere pot facilita schimbări de politică eficiente. Doar printr-un efort colectiv, care combină expertiza și resursele tuturor actorilor implicați, se pot găsi soluții sustenabile la provocările actuale ale democrației. Tinerii joacă un rol esențial în atingerea Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă (ODD) și reprezintă unul dintre cele nouă grupuri principale cu care ONU colaborează pentru a asigura o reprezentare echilibrată în societate. Dezvoltarea durabilă presupune satisfacerea nevoilor actuale fără a compromite generațiile viitoare, iar tinerii sunt direct implicați în acest proces. În următorii ani, aceștia vor fi martorii succesului sau eșecului Agendei 2030, ceea ce subliniază importanța consolidării parteneriatelor cu tinerii și a sprijinului activ pentru contribuția lor la un viitor sustenabil.

REFERINȚE:

1. Akerlund, K. (2000). Principles of youth engagement in sustainable development. *Journal of Social Change*, 15(2), 45-58.
2. Arnold, M. E., Dolenc, B. J., & Wells, E. E. (2009). Youth leadership development: The contribution of participation and engagement. *Journal of Leadership Education*, 8(2), 1-15.
3. Berardi, G. (2013). The role of youth in sustainable community development. *International Journal of Sustainable Development*, 21(3), 203-218.
4. Blyth, D. A., & Roehkepartain, E. C. (1993). Strengthening youth involvement in civic life. *Journal of Youth Studies*, 6(4), 327-342.
5. Boyatzis, R. E., Smith, M. L., & Blaize, N. (2006). Developing leadership and emotional intelligence competencies. *Leadership & Organization Development Journal*, 27(1), 5-22.
6. Brungardt, C. (1998). The new face of leadership: Implications for higher education. *Journal of Leadership Studies*, 5(3), 101-115.
7. Calsyn, R. J., & Kenny, D. A. (1977). Self-concept and participation in youth organizations. *American Journal of Community Psychology*, 5(2), 155-169.
8. Coglisier, C. C., & Brigham, K. H. (2004). The intersection of leadership and entrepreneurship: Mutual lessons to be learned. *Leadership Quarterly*, 15(6), 771-799.
9. Frank, A. (2006). The inclusion of youth in civic engagement and sport programs. *Youth & Society*, 38(1), 33-57.
10. Ginwright, S., & James, T. (2002). From assets to agents of change: Social justice, organizing, and youth development. În M. Lerner (Ed.), *New Directions for Youth Development* (pp. 27-46). Wiley.
11. Hunt, J. G., & Dodge, G. E. (2001). Leadership déjà vu: Toward a leadership theory of everything. *Leadership Quarterly*, 12(4), 435-458.
12. Kreps, G. L., Bonaguro, E. W., & Query, J. L. (1999). The role of communication in achieving sustainability. *Journal of Applied Communication Research*, 27(2), 206-224.
13. Libby, M., Rosen, M., & Sedonaen, M. (2006). Building youth-adult partnerships for community change: Lessons from the youth leadership institute. *Journal of Community Psychology*, 34(6), 785-798.
14. Matthews, D. (2004). Leadership development in youth: A theoretical framework. *Educational Leadership*, 61(4), 48-52.
15. Noor, S., Motalib, M., & Baharudin, M. (2015). University roles in promoting youth sustainability awareness. *International Journal of Environmental Science*, 10(3), 112-124.
16. Pittman, K. J. (1991). Promoting youth participation and leadership. *The Future of Children*, 1(2), 37-53.
17. Restless Development, Rețeaua inter-instituțională a Națiunilor Unite privind dezvoltarea tinerilor și PNUD. (2017). *Youth engagement in sustainable development: Guiding principles*. <https://www.restlessdevelopment.org>.
18. Riemer, M., Lynes, J., & Hickman, G. (2014). Youth engagement in environmental sustainability. *Journal of Environmental Psychology*, 40, 234-245. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2014.06.002>
19. Sadusky, M. (2014). Encouraging sustainable development on university campuses. *Journal of Higher Education Sustainability*, 9(1), 56-70.
20. Steckler, A., & Goodman, R. M. (1989). Youth development and community engagement: Building bridges. *Journal of Adolescent Research*, 4(3), 321-334.

21. Turkay, S., & Tirthali, D. (2010). Youth leadership development through mentoring and civic engagement. *Educational Research and Reviews*, 5(11), 620-628.
22. Tineretul - Organizația Națiunilor Unite. (n.red.). <https://www.un.org/development/desa/youth/wp-content/uploads/sites/21/2018/12/WorldYouthReport-2030Agenda.pdf>
23. Concernusa.org. (2022, 2 august). 11 Bariere neașteptate în calea educației în întreaga lume. <https://concernusa.org/news/barriers-to-education-around-the-world/>
24. Concluzie. (s.f.). <https://www.un.org/development/desa/youth/wp-content/uploads/sites/21/2019/02/conclusions-wyr-2030agenda.pdf>
25. Tinerii și Agenda 2030 pentru dezvoltare durabilă | Organizația Națiunilor Unite pentru tineret (2018, 4 decembrie). <https://www.un.org/development/desa/youth/world-youth-report/wyr2018.html>
26. Youth Education. (n.red.). <https://www.un.org/development/desa/youth/wp-content/uploads/sites/21/2019/02/chapter2-wyr-2030agenda.pdf>
27. Youth Employment. (n.red.). <https://www.un.org/development/desa/youth/wp-content/uploads/sites/21/2019/02/chapter3-wyr-2030agenda.pdf>
28. Youth Solutions Report 2020 | Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare. (2021, 22 ianuarie). <https://www.undp.org/publications/youth-solutions-report-2020>
29. Tendințele populației tinere și dezvoltarea durabilă. (n.red.). <https://www.un.org/esa/socdev/documents/youth/fact-sheets/YouthPOP.pdf>
30. Istoria dezvoltării durabile. (n.red.). http://www.sd-commission.org.uk/pages/history_sd.html
31. Tineretul și dezvoltarea durabilă. WFUNA. (2019, 17 aprilie). <https://wfuna.org/youth-sustainable-development>
32. Organizația Națiunilor Unite. (n.d.). Organizația Națiunilor Unite, organism principal, organe principale, Adunarea Generală. <https://www.un.org/en/ga/65/resolutions.shtml>

Coordonator științific: POPA Marina, dr., conf.univ.,
Academia de Studii Economice din Moldova
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu – Bodoni 61
e-mail: popa.marina@ase.md

THE TECHNOLOGICAL ECOSYSTEM IN THE DEVELOPMENT OF BUSINESSES IN A GLOBAL COMPETITIVE ENVIRONMENT

ECOSISTEMUL TEHNOLOGIC ÎN DEZVOLTAREA AFACERILOR ÎNTR-UN MEDIU CONCURENȚIAL GLOBAL

TIHON Viviana, studentă, specialitatea: EMREI

Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova,
Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md
e-mail autor: tihon.viviana@ase.md

Abstract. Contemporary businesses develop within diverse, variable, and increasingly dynamic ecosystems. The necessity of advanced technologies in the modern era is immeasurable for the proper development of both society and businesses at a fast and relentless pace. The technological ecosystem at the current stage is the key element contributing to the evolution and expansion of businesses in the global competitive environment, as it enables better data processing, faster movement of financial flows, and cost reduction to the lowest possible level. This, in turn, generates higher profits and facilitates business expansion at the regional level, eventually leading to international growth.

Keywords: technological ecosystem, business, expansion, metavers

JEL CLASSIFICATION: O3, O33

INTRODUCERE

Creșterea economică este dependentă de dezvoltarea economiilor naționale, care sunt bazate pe antreprenoriat, politici economice gestionate de guvern, sau activitatea de internaționalizare exprimată prin corporațiile transnaționale. Dacă ne referim la companii, ele se dezvoltă în propriile ecosisteme, care cuprind totalitatea factorilor interni și externi ce contribuie la sporirea competitivității și eficienței sale. (Puiu, 2022) Termenul de ecosistem este considerat unul relativ-nou, apărut în 1990, fiind propus de James Moore, care în articolul său *Harvard Business Review* a menționat faptul că afacerile nu se dezvoltă în condiții de eprubetă, dar a remarcat că acestea fac parte dintr-un mediu ambiant, interacționând continuu cu factorii externi, precum furnizori, clienți, organizații financiare. (Boaghie, 2021) Ecosistemul tehnologic cuprinde totalitatea elementelor legate de telecomunicații, calculatoare, sisteme de softuri, iar așa cum susținea sociologul american Read Bain, încă din 1937, acesta cuprinde și totalitatea uneltelor, mașinăriilor, ustensilelor, armelor, transport, dar totodată și abilitățile prin care, cele menționate mai sus sunt create și exploatate.

Influența sistemelor tehnologice asupra dezvoltării afacerilor la momentul actual poate fi cu ușurință evaluată doar printr-o simplă comparație cu perioada de acum 10-20 ani, unde se observă o majoră evoluție, bazată pe progresul tehnico-științific, impactul fiind resimțit în toate sferile de activitate. Influența poate fi apreciată în diferite dimensiuni, precum:

- Influența asupra procesului managerial al întreprinderilor și modul de organizare a activității întreprinderilor;
 - Sporirea eficienței forței de muncă și a capitalului de producere caracterizat de creșterea randamentului mijloacelor fixe și scăderea perioadei de rotație a acestora, deci diminuarea timpului în care valoarea mijloacelor fixe se transformă în lichidități;
 - Stabilirea de noi planuri de dezvoltare a entităților, bazate pe expansiunea internațională;
 - Creșterea competitivității întreprinderilor într-un mediu concurențial global, prin investirea în noi tehnologii și domenii de activitate, care aduc plus valoare;
 - Diminuarea costurilor de producere, prin implementarea muncii online de la distanță, ceea ce duce la o considerabilă scădere a costurilor, care sunt indirect proporționale cu profitul. (Bain, 1937)

CONȚINUTUL DE BAZĂ

Metaversul industrial este un termen utilizat frecvent pentru a desemna ansamblul de aplicații ale metaversului destinate utilizatorilor din industrie. Fiind următorul pas evolutiv al conceptului de dublu digital (digital twin), metaversul industrial depășește simpla replică digitală a unei mașinării sau a unei fabrici. De fapt, acesta poate fi definit ca o platformă 3D persistentă, implementată la nivelul unei organizații, al lanțului valoric și al ciclului de viață al produsului, servind drept reflecție digitală a întregii organizații în mediul său operațional. Prin natura sa combinatorie, metaversul industrial integrează procese, materiale, mașini și oameni într-un flux bidirecțional între lumea reală și cea virtuală. Acesta se bazează pe tehnologii esențiale, inclusiv realitatea extinsă (XR), robotică, senzori și actuatori parte a internetului obiectelor (IoT), inteligența artificială (AI), instrumente de dezvoltare, blockchain, calcul avansat și conectivitate. În momentul de față se observă un decalaj destul de mare a nivelului de dezvoltare între industriile care adoptă metaversul ca o unealtă de muncă și cele care nu o fac, iar campionii în domeniul enunțat anterior sunt industriile automobilelor, aerospațial, cele din domeniul energetic și farmaceutic. Totodată, chiar dacă departamentul tehnologic la nivel mondial atinge valori destul de mari, experiența arată că companiile totuși încă întâlnesc impedimente în procesul de adaptabilitate, confruntându-se cu provocări precum conexiuni nesecurizate, insuficiența conexiunilor rapide, de mare viteză, lipsa datelor structurate ce se trag de la senzorii utilajelor, care au drept scop ușurarea procesului de producere. În momentul de față, metaversul încă nu se reglementează guvernamental, ceea ce permite firmelor să îl exploreze în mod individual, ceea ce le permite adaptabilitatea integrării sistemelor noi tehnologice. (World Economic Forum, 2025)

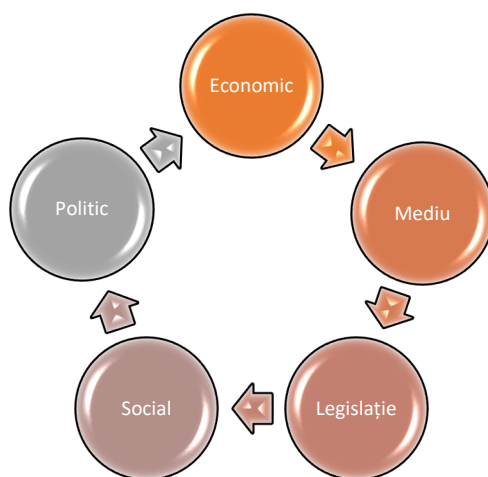

Figura 1. Factorii de influență ai pieței în metaversul industrial

*Sursa: Elaborată individual pe baza datelor oferite de Forumul Economic Mondial, disponibil la:
https://www3.weforum.org/docs/WEF_Industrial_Metaverse_2023.pdf*

Analizând ultimele studii elaborate de platforma World Economic Forum putem deduce că Uniunea Europeană este cea mai deschisă schimbărilor, implementând metaversul în proporție de 10%, urmată de SUA cu 9%, dar care ar putea duce la creșterea PIB-ului UE cu până la 489 miliarde de euro până în 2035, lideri fiind Franța, Germania și Spania. Exemple relevante de utilizare a noilor tehnologii pot servi : Zara-care lansează colecții de haine ce combină produsele digitale cu cele fizice, iar BMW utilizează realitatea virtuală, care are drept scop crearea de gemeni digitali pentru fabrici, ceea ce duce la creștere productivității cu cca 30%. SUA este, de asemenea, unul dintre actorii majori, unde implementarea poate duce la creșterea PIB-ului cu până la 760 miliarde de dolari la nivel național până în 2035, companiile americane adoptându-l în vederea:

1. Marketingului, companiile făcând posibilă achiziționarea mobilei pentru casele virtuale;
2. Instruirii, unde întreprinderi precum SAP, DELTA își educă și antrenează angajații prin domeniul VR, ceea ce ulterior va avea eficiență maximă;

3. Optimizării operațiunilor, General Electric utilizând gemenii digitali în vederea întreținerii motoarelor avioanelor, ceea ce diminuează considerabil necesitățile companiei. (Christofor, 2025)

În societatea contemporană, climatul tehnologic nu reprezintă doar un factor de sprijin pentru dezvoltarea afacerilor competitive, ci din potrivă este un pilon de temelie a tuturor strategiilor de afaceri, unde tehnologia influențează luarea deciziilor. Investement Trends a realizat în ultimul trimestru al anului 2024 un sondaj, efectuat pe 2500 de directori din diferite țări de origine, care confirmă că convergența tehnologiei nu mai este un element opțional, dar se folosesc de aceasta pentru planificare investițiilor ulterioare. (World Economic Forum, 2025)

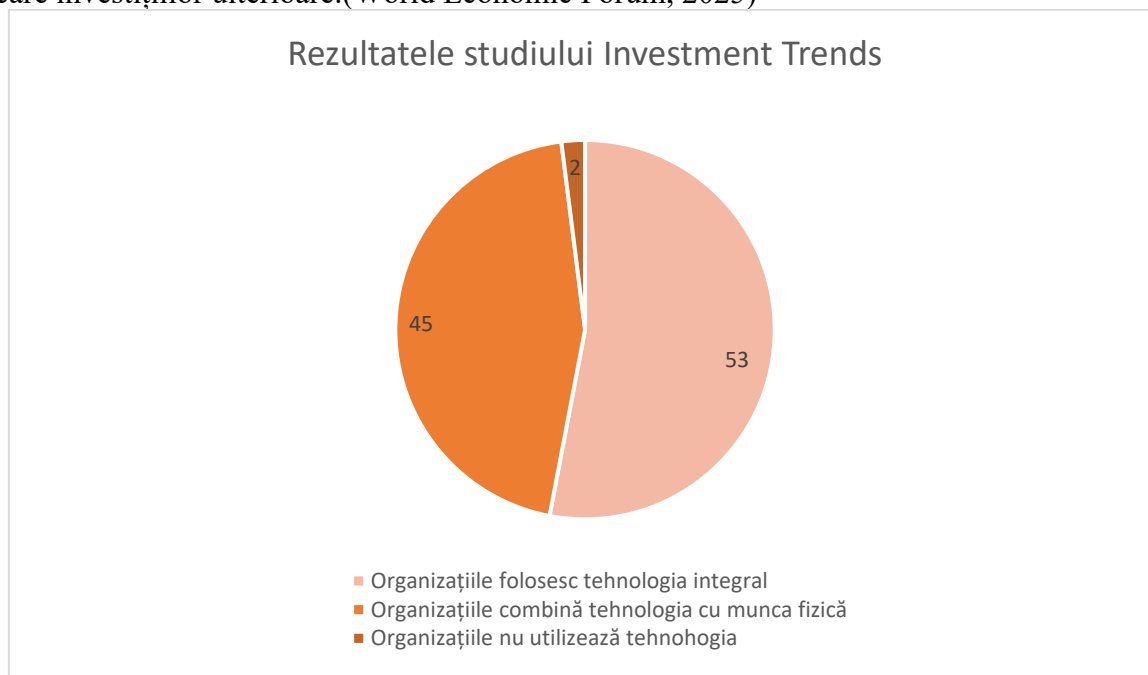

Figura 2. Ponderea organizațiilor ce utilizează tehnologiile digitale

Sursa: Elaborată individual pe baza datelor oferite de Forumul Economic Mondial, disponibil la: <https://www.weforum.org/publications/embracing-the-quantum-economy-a-pathway-for-business-leaders/>

Asfel, putem observa că totuși majoritatea liderilor deja adoptă tehnologia ca un instrument de lucru, într-un mod intergrat atunci când iau decizii spre reinvestire.

Digital Economy este un termen tot mai utilizat în ultima perioadă, care urmează o descriere în alt mod a lucrurilor în economia contemporană, deoarece este o nouă realitate a societății, care a modificat pentru totdeauna, poate, modul în care se petrec lucrurile în domeniul bunurilor și serviciilor, comerțul tradițional tinzând să rămână doar o amintire, tehnologia creeând noi rute către piețe de desfaceri, rezultând experiențe noi atât pentru producători cât și consumatori.

Tehnologia digitală tinde să transforme lumea prin 3 aspecte diferite:

1. Digital Native Business – în acest domeniu se nasc idei noi, care nu au existat anterior, dar care sunt bazate pe sisteme electronice, precum DROP BOX, care sincronizează și partajează fișiere;
2. Digital Destructor-această ramură vine să digitalizeze clientul, deci să îl facă independent de consultanța fizică și să fie gata să primească ajutor virtual de la diferite softuri care îi vor ușura decizia și facilita alegerea;
3. Digital Complementors- așa cum companiile nu există în vid, acestea vor căuta mereu colaboratori, care încearcă să contruiască o afacere din infrastructura deja existentă a companiilor, care să îi aduca un plus valoare. (World Economic Forum, 2025)

CONCLUZIE

În ultima perioadă companiile devin tot mai familiarizate cu tehnologiile actuale, care le ajută să se dezvolte mult mai rapid, pe cale expansionistă. În mediul concurențial global actual, tehnologiile

moderne oferă foarte multe avantaje mediului de afaceri, precum posibilități de a crește rapid, fără ca-
reva limite geografice, prin digitalizarea afacerilor. Totodata, oferă o mai bună securitate energetică,
care protejează entitățile de atacuri cibernetice, informatice, ceea ce le asigură o bună activitate, fără
dezvăluirea anumitor secrete interne. Eficiența operațională, scalabilitatea, sunt doar câteva dintre be-
neficiile ecosistemului tehnologic. În același timp, datorită evoluției sistemelor digitale entitățile au po-
sibilitatea să își practice activitatea într-un mod mult mai transparent și securizat, având acces complet
și rapid la fluxuri mari de informații care vin ca un mână de ajutor în luarea deciziilor manageriale.

REFERINȚE

1. Bain, R. (1937). Technology and State Government. *American Sociological Review*
<https://doi.org/10.2307/2084365>
2. Boaghie, C. (2021). *Aspects regarding the development of the Competitiveness of the non-timber products of the Forest within the forestry enterprise Chisinau*. https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/26-40p.pdf
3. Christofor, G. (2025). *External Knowledge, R&D, and Innovation: Mapping the Market for Technology Across European Industries*. <https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2025/01/18/External-Knowledge-R-D-and-Innovation-Mapping-the-Market-for-Technology-Across-European-560724>
4. Puiu, C. (2022). *Implicarea factorilor de mediu în activitatea întreprinderii moderne*. <https://cis01.central.ucv.ro/csv/curs/ei/c2.html>
5. World Economic Forum (2025). *Exploring the Industrial Metaverse: A Roadmap to the Future*. <https://www.weforum.org/publications/exploring-the-industrial-metaverse-a-roadmap-to-the-future/>
6. World Economic Forum (n.d.). *The quantum revolution is just around the corner. How can business -benefit?*
<https://www.weforum.org/stories/2025/01/quantum-technology-business/>
7. World Economic Forum (n.d.). *What trends are shaping the digital economy?* <https://www.weforum.org/stories/2015/04/what-trends-are-shaping-the-digital-economy/>

Coordonator științific: POPA Marina, dr., conf.univ.,
Academia de Studii Economice din Moldova
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu – Bodoni 61
e-mail: : popa.marina@ase.md

NON-ECONOMIC FACTORS IN WELL-BEING CREATION

FACTORII NON-ECONOMICI ÎN CREAREA BUNĂSTĂRII

ȘPINIUC Ana, studentă, specialitatea: EMREI

Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova,

Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md

e-mail autor: spiniuc.ana@ase.md

Abstract. *This work is meant to reveal the discrepancies between the level of economic development of countries, being expressed through a macroeconomic indicator (GDP) and level of well-being within these states, extracted from Global Reports, on international rankings of happiness and the level of human development. Through this approach, the purpose of the work is to research and provide an explanation on the direct proportionality of the level of state disclosure and the degree of happiness.*

Key words: *Well-being, GDP, Non economic factors, Level of economic development, Socio-economic indicators.*

JEL CLASSIFICATION: P4, P46

INTRODUCERE

În ultimele câteva decenii, creșterea economică a statelor a fost mereu considerată într-o directă proporționalitate cu nivelul bunăstării, asociindu-se cu Produsul Intern Brut (PIB). Cu toate acestea, cercetările facute de numeroase Organizații Internaționale, inclusiv World Happiness Report și Human Development Reports, au demonstrat că, statele dezvoltate nu întotdeauna sunt considerate ca cele mai fericite țări. În urma investigației, a apărut o întrebare esențială: Dacă creșterea economică nu oferă automat un nivel ridicat de satisfacție a vieții, care ar fi elementele care furnizează într-adevăr bunăstarea?

Sănătatea, Satisfacția vieții, Mediul, Educația, Legăturile sociale și Echilibrul viață-muncă sunt factorii non-economici, care influențează direct calitatea bunăstării.

CONȚINUTUL DE BAZĂ

1. Conceptele esențiale ale unui stat: creșterea economică și bunăstarea economică.

În analiza dezvoltării unei țări, se stabilesc două concepte fundamentale: creșterea economică și bunăstarea economică.

Prin noțiunea de creștere economică se subînțelege PIB-ul, care justifică creșterile standardelor de trai medii și arată potențialul economic al unui stat, concentrându-se mai mult pe indicatorii economici. În același ordine de idei, conceptul de bunăstare economică are o dimensiune mai largă, definind elementele economice și sociale. Cu toate acestea, față de resursele materiale, mediul bunăstării este măsurat cu ajutorul elementelor mai complexe: locuința, veniturile medii ale populației, locurile de muncă, securitatea personală etc., care afectează calitatea vieții oamenilor. Diferența majoră ale acestor două noțiuni este că, bunăstarea pune un accent mai evidențiat pe planul social și pe factorii non-economici, pe când creșterea economică este dependentă doar de platforma economică a unui stat. Conform viziunii neoclasice, bunăstarea este un concept mult mai amplu, fiind mărginit de profile **materiale**, exprimate prin cheltuieli, venituri, condiții materiale și de profile **non-economice**, ceea ce ar reprezenta imaginea socială a unui stat. În urma cercetărilor realizate, Rosa Duarte, Sara Miranda-Buetas, doctoranzi în economie și Cristina Sarasa, cercetător al Universității din Zaragoza au dedus faptul că, deși consumul este înalt, aceasta contribuie pe de-o parte la crearea bunăstării materiale, pe o perioadă scurtă de timp, iar pe de altă parte, aceasta devine o problemă stridentă cu

consecințe nefaste, șifonând astfel bunăstarea morală a oamenilor. (Entrepreneurial Business and Economics Review, 2022).

2. Esența indicatorilor non-economici

Indicatorii non-economici cuprind o multitudine de aspecte importante în cadrul unei societăți. Prin acest termen, punctăm : **Sănătatea mentală, Nivelul de educație, Încrederea socială, Echilibrul viață-muncă, Nivelul de stres, Mediul etc.**, care asigură longevitatea și prosperitatea unui stat. Pun în evidență faptul că, acești indicatori influențează în mod indirect fiecare persoană, minimizând nivelul mortalității, riscul depopulării, șomajul și alte amenințări ale unui stat. Organizațiile Internaționale precum ONU, OECD, OMS au conchis următoarele: PIB-ul, ca resursă financiară nu este suficientă pentru motivarea cetățenilor de a contribui la creșterea economică a statului. Ci optimismul, sănătatea și echilibrul emoțional, plăcerea vieții și gradul fericirii cetățenilor formează o aură prielnică, de încredere, cu o economie de calitate. Astfel, indicatorii non-economici au un rol primordial în activitatea cotidiană. De ei depinde creșterea economică și nu în ultimul rând, un stat ce promovează aceste valori, reușește să radieze într-o lume globalizată (Kim et al, 2021).

3. Influența a bunăstării economice asupra statelor

De-a lungul anilor, au apărut nenumărate probleme, fie de natură economică, socială și a mediului înconjurător. Specialiștii au intervenit cu o noua economie mult mai puternică și stabilă, care are un impact semnificativ asupra locuitorilor statelor, favorizând fiecare cetățean de beneficiile acesteia. Lexemul „Bunăstare” cuprinde în totalitatea sa unele principii fundamentale precum: incluziunea, participarea și echitatea, iar acestea la rândul lor crează o societate prosperă. În fond, fericirea și sănătatea oamenilor contribuie la făurirea unei economii sănătoase, echilibrate și puternice. Se atestă un număr considerabil de țări care au adoptat astfel de economie, bazată pe bunăstare. Un exemplu relevant ar fi Țara Galilor, care în anul 2015 a expus Legea Bunăstării Viitoarelor Generații, având rolul de a crea un mediu sustenabil și just pentru fiecare locuitor. Totodată, Bhutan- o țară din sudul Asiei, între China și India, în anul 2008 a început să analizeze progresul național nu doar prin intermediul PIB-ului, ci a unui indice care ar măsura Fericirea Națională. Succint fiind spus, la dezvoltarea unei țări nu stă la bază doar indicii macroeconomici, ci mediul care reflectă încrederea, sănătatea, fericirea și bunăstarea populației.

4. Analiza a 14 state cu nivele diferite de dezvoltare (anul de bază 2023)

Nivelul de dezvoltare a unui stat nu neapărat reflectă o imagine veridică. Corelația dintre creșterea economică și satisfacția oamenilor are gradația diversă, subliniind punctele forte și reflectând asupra aspectelor neglijate, care oferă detalii în analiza bunăstării a unei țări.

Tabelul 1. Indicatorii economici și ai bunăstării ale statelor

Țara	PIB total (\$)	PIB per capita (\$)	Echilibrul viață-muncă	Satisfacția vieții (Fericire)	Indicele sănătății	Clasamentul Fericirii
Irlanda	551 395	2 152	6.2	7.2	9.2	14
Elveția	894 435	2 022	7.7	8.7	9.2	8
Norvegia	485 311	1 994	8.5	8.0	8.3	7
SUA	27 720 700	1 980	5.2	7.2	8.6	15
Danemarca	407 092	1 949	8.6	8.8	7.5	2
Australia	1 775 628	1 899	4.4	7.5	9.3	12
Israel	513 611	1 833	4.0	7.7	8.3	4
Belgia	644 783	1 907	7.7	6.5	8.1	17
Franța	3 051 832	1 856	8.1	6.1	7.7	21
Italia	2 300 941	1 832	9.4	5.4	8.3	33
Japonia	4 204 495	1 825	3.4	4.1	5.3	47
Chile	335 533	1 645	4.8	4.3	6.4	35
Federația Rusă	2 008 419	1 680	7.8	2.1	3.1	70
Africa de Sud	415 220	1 417	3.6	0.3	3.1	85

Sursa: (OECD, 2023), Better-Life, (World Happiness Report, 2023), (UNCTAD, 2023), Produsul intern brut pe cap de locuitor, prețuri curente, dolari, 2023, (UNCTAD,2023), Produsul intern brut total.

5. Analiza factorilor non-economici

Tabelul 1 explică că nu doar PIB-ul statului sau PIB-ul per capita determină gradul fericirii lor, ci și de alți factori precum: echilibrul viață-muncă, satisfacția vieții, sănătatea, în special cea mentală.

Câteva exemple care ar susține această idee, sunt **Statele Unite ale Americii** și **Danemarca**, ambele fiind state cu nivel înalt de dezvoltare. **Statele Unite ale Americii** - hegemonul lumii, deține PIB-ul de 27.720.700 USD (UNCTAD, 2023), se plasează pe locul 15 în ceea ce privește gradul de fericire a populației. Un factor semnificativ al ponderii constă echilibrul între viață și muncă cu 5.2 puncte. Cu toate acestea, **Danemarca** cu un PIB de 407.092 USD, mai modest comparativ cu cel al **Statelor Unite ale Americii**, se atestă un echilibru propice între viața personală și cea profesională cu un punctaj de 8.6, fapt ce o plasează pe locul 2 în clasamentul fericirii (World Happiness Report, 2023). Ideea principală este că, echilibrul între spațiul profesional și cel personal trebuie să fie una avantajoasă, căci acest element joacă un rol nemaipomenit în bunăstarea statului. În general, Țările Nordice precum: **Danemarca**, **Norvegia** pun un accent substanțial al echilibrului. Un exemplu antagonist ar fi **Japonia** și **Africa de Sud**, care au un dezechilibru de aproximativ 3 puncte, uzând satisfacția vieții locuitorilor, se află mai inferior conform Raportului Fericirii.

Un rol principal al clasamentului fericirii îi revine și analizei sănătății cetățenilor. Atestăm următoarele state cu un punctaj ridicat al sănătății: **Australia** cu 9.3 și **Elveția** cu 9.2, două state în contrast, ceea ce ține de nivelul de dezvoltare. Deși, **Australia** are PIB-ul de 1.775.628 USD, mai puțin decât **Statele Unite ale Americii**, aceasta a reușit să fie pe locul 12 în clasamentul fericirii.

Un alt exemplu notabil este **Israelul**, care se plasează pe locul 4 conform World Happiness Report, deși nu are cel mai înalt PIB de 513.611 USD și nu are cel mai perfect echilibru între viață și muncă, 4.0 puncte. **Italia**, o țară dezvoltată cu PIB de 2.300.941 USD și cu un echilibru excepțional de 9.4 puncte, deține locul 33. O deosebire este în satisfacția vieții, **Israelul** având 7.7 puncte, iar **Italia** de 5.4. Aceasta este cauzată de alți factori socio-economici sau culturali. Deci, nivelul de fericire a cetățenilor derivă de la mai multe aspecte, care sunt interdependente. Factorii analizați mai sus, nu sunt îndeajuns ca să explice clasamentul statelor. Este necesar de o analiza mai complexă a mai multor pătri sociale, economice și politice. (UNCTAD, OECD, World Happiness Report, 2023)

CONCLUZIE

În urma cercetării, dezvoltarea economică deși are impact direct în crearea condițiilor de trai, nu este suficient de a furniza un mediu propice și fericit. Iar, statele cu un PIB mare nu se regăsesc în topul țărilor fericite. În ciuda acestora, există state mici care pot oferi cetățenilor un anturaj prosper, contribuind la ridicarea satisfacției și a calității vieții.

REFERINȚE:

1. Dunkovic, D., Knežević, B., & Borusiak, B. (2022). Material well-being as sustainable consumption driver: Results of European studies. *Entrepreneurial Business and Economics Review*, 10(4) <https://eber.uek.krakow.pl/eber/article/view/1891>.
2. Kim, E., Delaney, S., Tay, W. L., Chen, Y., Diener, E., & Vanderwelle, T. (2021). Life Satisfaction and Subsequent Physical, Behavioral, and Psychosocial Health in Older Adults. *The MILBANKQUARTERLY*, 99(1). <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/1468-0009.12497>. Accesat la 22 martie 2025.
3. OECD. (2023). *Better life index* <https://www.oecdbetterlifeindex.org/#/>.
4. UNCTAD. (2023). *Produsul intern brut pe cap de locuitor, prețuri curente, dolari, 2023*. <https://unctadstat.unctad.org/insights/theme/18>.
5. UNCTAD. (2023). *Produsul intern brut total* <https://unctadstat.unctad.org/datacentre/dataviewer/US.GDPTotal>.
6. World Happiness Report. (2023). *Raportul Fericirii Mondiale 2023*. <https://worldhappiness.report/ed/202/>.

Coordonator științific: POPA Marina, dr., conf.univ.,
Academia de Studii Economice din Moldova
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu – Bodoni 61
e-mail: : popa.marina@ase.md

THE IMPACT OF TRADE POLICY ON THE GLOBAL BUSINESS ENVIRONMENT AND THE EVOLVING DYNAMICS OF INTERNATIONAL COMMERCE

IMPACTUL POLITICII COMERCIALE ASUPRA MEDIULUI DE AFACERI GLOBAL ȘI DYNAMICA EVOLUTIVĂ A COMERȚULUI INTERNAȚIONAL

UNDELEMN Natalia, studentă, specialitatea: EMREI
Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova,
Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md
e-mail autor: undelemn.natalia@ase.md

Abstract: Trade policy is a fundamental instrument of global economic governance, influencing trade flows, the structure of markets and the distribution of competitive advantages between economies. In an international landscape marked by economic transformations, technological advances and geopolitical reconfigurations, trade policy decisions are becoming determinants of global business dynamics. This study examines the impact of trade policies on the international business environment, highlighting the interdependencies between market liberalization, protectionist measures and new paradigms of digital trade. The analysis focuses on how tariffs, non-tariff barriers and regional trade agreements influence the competitiveness of firms, global value chains and investment flows. It also investigates the implications of trade policies on economic stability and the adaptability of enterprises in a context marked by economic fragmentation and the increasing trends of reshoring and regionalization of production. Particular attention is paid to the role of multilateral institutions, such as the World Trade Organization, in shaping a fair regulatory framework for international trade. In an era of uncertainty and rapid change, understanding the impact of trade policies on the global business environment becomes essential for decision-makers, investors and company leaders who seek to adapt their strategies in a constantly evolving economic ecosystem. This paper offers an integrated perspective on contemporary trade dynamics, highlighting the mechanisms through which trade policy shapes the global economic architecture.

Keywords: Trade policy, globalization, trade agreements, global value chains, tariffs and non-tariffs barriers.

JEL CLASSIFICATION: F1, F13, F38, O24.

INTRODUCERE

Politica comercială joacă un rol esențial în modelarea mediului de afaceri global, influențând dinamica comerțului internațional în moduri profunde. Pe măsură ce țările navighează în interdependențe complexe, politicile comerciale, de la tarife și cote până la acorduri de liber schimb, determină fluxul de bunuri, servicii și investiții dincolo de frontiere. Aceste politici nu afectează doar economiile naționale, ci au și implicații de anvergură pentru corporațiile multinaționale, întreprinderile mici și consumatorii din întreaga lume. Peisajul în evoluție al comerțului internațional este caracterizat de globalizare în creștere, inovare tehnologică și schimbări în puterea geopolitică. Politica comercială, în acest context, devine un instrument cheie pentru națiuni pentru a-și afirma influența economică, pentru a proteja industriile interne și pentru a stimula creșterea economică. Pentru întreprinderi, adaptarea la reglementările comerciale în schimbare este esențială pentru menținerea competitivității și atenuarea riscurilor asociate cu barierele comerciale, fluctuațiile valutare și conformitatea cu reglementările.

CONȚINUTUL DE BAZĂ

Politica comercială se referă la reglementările și acordurile stabilite de guverne pentru a guverna comerțul internațional, cuprinzând elemente precum tarifele, acordurile comerciale și restricțiile de import/export. Aceste politici sunt concepute pentru a controla fluxul de bunuri și servicii între națiuni, pentru a proteja industriile interne și pentru a încuraja creșterea economică. În centrul sistemului comercial mondial se află Organizația Mondială a Comerțului (OMC), care lucrează pentru a reglementa regulile comerciale și pentru a se asigura că fluxurile comerciale sunt fluide și previzibile. Prin intermediul OMC, țările negociază acorduri comerciale, rezolvă disputele și lucrează pentru reducerea barierele comerciale, cu scopul de a promova un comerț mai liber și mai echitabil în întreaga lume. În ultimii ani, mai mulți factori au avut un impact semnificativ asupra afacerilor la nivel global. Războaiele comerciale, cum ar fi cele dintre SUA și China, au dus la creșterea tarifelor și a altor bariere comerciale, creând incertitudine și perturbând lanțurile internaționale de aprovizionare. Barierele netarifare, cum ar fi cotele și cerințele de reglementare, complică și mai mult comerțul, făcând mai dificilă operarea eficientă transfrontalieră a întreprinderilor. În plus, tensiunile geopolitice – precum Brexit-ul sau schimbarea relațiilor dintre principalii jucători la nivel mondial – pot introduce volatilitate, influențând modelele de investiții și comerț. Reformele politicii comerciale stimulează creșterea pentru toate economiile G20, dar diferite reforme aduc beneficii foarte diferite (Trade Policy, n.d.).

Influența relațiilor comerciale asupra businessului internațional

Piețele de afaceri, în care companiile se angajează în comerțul cu materii prime, resurse și componente, sunt foarte susceptibile la schimbări în peisajul politic intern și internațional. Aceste schimbări pot apărea nu numai din decizii politice directe, ci și din efectele mai ample ale incertitudinii și speculațiilor pieței cu privire la evoluțiile politice. Modificările politicilor comerciale, cum ar fi ajustările la tarife sau restricțiile la import, pot influența semnificativ structura costurilor materiilor prime și disponibilitatea acestora. Aceste fluctuații afectează prețurile și profitabilitatea pe piețele de afaceri, determinând adesea firmele să caute furnizori alternativi sau materiale de substituție pentru a atenua riscurile și a menține competitivitatea. În plus, incertitudinea politică poate contribui la volatilitatea pieței, perturbând lanțurile de aprovizionare și deciziile de investiții. Un exemplu notabil este fluctuația prețului petrolului ca răspuns la tensiunile geopolitice din Orientul Mijlociu, care subliniază impactul profund al instabilității politice asupra piețelor globale de afaceri. Astfel de incertitudini obligă companiile să adopte strategii adaptative, inclusiv diversificarea și managementul riscurilor, pentru a naviga în mod eficient în mediul comercial în evoluție (Stanford, n.d.).

Politică și impact economic

Taxele la export scad prețurile interne pentru resursa impozitată, beneficiind producătorii din aval prin reducerea costurilor de producție. Cu toate acestea, studiile empirice sugerează că astfel de restricții, în special asupra mineralelor din economiile africane, nu promovează în mod eficient modernizarea industrială și pot dăuna avantajelor comparative ale industriilor primare. Politicile industriale de succes depind de politici interne complementare, cum ar fi îmbunătățirea capacității sectorului din aval, îmbunătățirea infrastructurii și crearea de stimulente pentru investiții. În economiile bogate în resurse, dar cu venituri mici, factori precum instabilitatea politică, infrastructura inadecvată și deficitul de competențe împiedică dezvoltarea procesării locale și investițiile străine. Barierele interne pot limita, de asemenea, beneficiile liberalizării comerțului. În economiile în curs de dezvoltare, fricțiunile de capital limitează capacitatea firmelor de a răspunde la schimbările comerciale, în timp ce constrângerile de credit limitează expansiunea pe noi piețe. Mobilitatea forței de muncă este îngreunată și mai mult de costurile migrației, nepotrivirile de competențe și barierele de reglementare, încetinind transformarea economică. În plus, drepturile slabe asupra terenurilor îi împiedică pe micii agricultori să obțină finanțare pentru modernizarea agriculturii. (WTO, 2024)

Investițiile străine directe (ISD) sunt strâns legate de comerț, conducând la modernizarea economică și participarea la lanțurile valorice globale. Cu toate acestea, restricțiile ISD rămân mai ridicate în economiile cu venituri medii și în curs de dezvoltare, în special în agricultură și servicii. Deși

s-au înregistrat unele progrese în liberalizarea politicilor ISD, este necesară o deschidere suplimentară pentru a atrage investiții, a stimula inovația și a maximiza beneficiile comerciale.

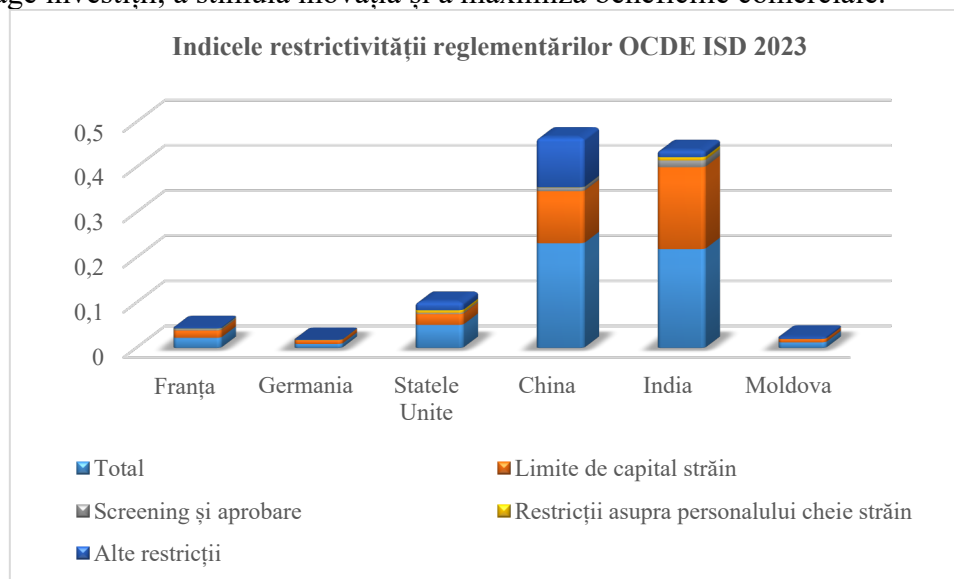

Figura1: Indicele restrictivității reglementărilor OCDE ISD 2023

Sursa: adaptat de autor după (OECD, 2024)

Graficul evidențiază diferențe semnificative în ceea ce privește restricțiile privind investițiile străine directe (ISD) între economiile avansate precum Franța, Germania și SUA și piețele emergente precum China și India. În timp ce țările dezvoltate mențin un mediu de reglementare deschis pentru a atrage investiții și a stimula inovația, China și India impun limite stricte de capital, cerințe de aprobare și restricții asupra personalului cheie străin pentru a proteja industriile locale. Moldova, în ciuda faptului că este o economie emergentă, are un nivel relativ scăzut al restricțiilor ISD, similar cu economiile avansate. Cu toate acestea, deschiderea singură nu garantează investiții sporite, deoarece factori precum transparența instituțională și stabilitatea economică joacă, de asemenea, un rol crucial. În general, datele sugerează o corelație puternică între dezvoltarea economică și deschiderea ISD. Economiiile avansate beneficiază de piețele liberalizate, în timp ce cele emergente aplică protecționismul strategic. Deși politicile restrictive pot proteja interesele naționale pe termen scurt, ele pot împiedica intrările de capital și creșterea tehnologică pe termen lung. (OECD, 2024)

Evoluția în sfera digitală și lărgirea orizontului businessului internațional

Cadrul de reglementare pentru piețele digitale este încă în evoluție, încrederea în tranzacțiile online rămânând o barieră majoră, în special în economiile cu venituri medii și mari. În timp ce 79% dintre țări au legi privind tranzacțiile electronice și peste jumătate au legi privind protecția consumatorilor și confidențialitatea, reglementările cuprinzătoare se găsesc mai ales în țările dezvoltate, multe legi existente fiind depășite. Un cadru legal puternic pentru documentele electronice și semnăturile electronice este esențial, în special pentru comerțul între afaceri (B2B). Țările care necesită contracte pe hârtie, precum Rusia și Ucraina, creează bariere în calea comerțului digital. Legea model a UNCITRAL privind comerțul electronic (MLEC) stabilește standarde internaționale bazate pe nediscriminare, echivalență funcțională și neutralitate tehnologică, asigurând recunoașterea legală a tranzacțiilor digitale. În ciuda orientărilor internaționale, lacunele de reglementare persistă. Unele țări aplică legi stricte de protecție a consumatorilor pentru tranzacțiile online, în timp ce altele au o legislație inefficientă privind comerțul electronic. O evaluare adevărată a reglementărilor pieței digitale necesită evaluarea aplicării legii, nu doar prezența unei „legi de comerț electronic”. (Digital Trade Key policies, n.d.)

Întreprinderile din întreaga lume subliniază necesitatea educației și conformității ca prim pas în navigarea în incertitudinea politicii comerciale. Înțelegerea reglementărilor, a tarifelor și a potențialelor impacturi ale politicilor este crucială, la fel ca și extinderea acestor cunoștințe la furnizori pentru

a asigura alinierea. Strategiile eficiente ale lanțului de aprovizionare, planificarea pentru situații de urgență și diversificarea furnizorilor ajută companiile să atenueze riscurile. În plus, valorificarea tehnologiilor precum IA îmbunătățește adaptabilitatea, în timp ce implicarea cu organizațiile de afaceri oferă îndrumări și advocacy esențiale. Acțiunile comerciale unilaterale creează incertitudine, perturbând planificarea investițiilor, lanțurile de aprovizionare și crearea de locuri de muncă. OMC rămâne esențială pentru comerțul internațional, asigurând transparența și stabilitatea, peste 80% din comerțul global cu bunuri desfășurat în condițiile națiunii celei mai favorizate. Consolidarea OMC este vitală pentru menținerea unui sistem bazat pe reguli care să susțină stabilitatea economică globală. Comunitatea de afaceri se angajează să sprijine aceste eforturi de modernizare a sistemului comercial global și de a-și menține integritatea în beneficiul economiilor din întreaga lume. (Global Trade Outlook, 2025)

CONCLUZII

Analizând datele de mai sus, deducem că politica comercială joacă un rol esențial în modelarea mediului de afaceri global, influențând dinamica comerțului internațional în moduri profunde. Pe măsură ce națiunile adoptă din ce în ce mai mult măsuri protecționiste, cum ar fi tarifele, cotele și subvențiile, interconectarea piețelor globale se confruntă atât cu oportunități, cât și cu provocări. Pentru întreprinderi, a rămâne în avans necesită o înțelegere puternică a politicii comerciale, adaptabilitate la reglementările în schimbare și un accent pe construirea de lanțuri de aprovizionare rezistente și durabile.

REFERINȚE:

1. Digital Trade Key policies and international trends. (n.d.). <https://documents1.worldbank.org/curated/en/998881578289921641/pdf/The-Regulation-of-Digital-Trade-Key-Policies-and-International-Trends.pdf>
2. Global Trade Outlook. (2025). *Industry Insights*. <https://iccwbo.org/wp-content/uploads/sites/3/2025/02/2025-ICC-Global-Trade-Outlook-2025-Industry-Insights.pdf>
3. OECD (2024). *Key finding and trends*. https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2024/12/oecd-fdi-regulatory-restrictiveness-index_3b446fc8/c56f8a14-en.pdf
4. Stanford, C. (n.d.). *How Markets and Trade Relations Affect Business. What effect can foreign affairs have on an SME?* <https://fleximize.com/articles/001264/how-markets-and-trade-relations-affect-business>
5. Trade Policy and the Global Economy. (n.d.). *The Case for Comprehensive Trade Policy Reform*. https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2019/02/trade-policy-and-the-global-economy-the-case-for-comprehensive-trade-policy-reform_d5e62d17/10adfc8a-en.pdf
6. WTO. (2024). *Trade and inclusiveness*. https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/wtr24_e/wtr24_e.pdf

Coordonator științific: DODU-GUGEA Larisa, dr., conf.univ.,
Academia de Studii Economice din Moldova
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu – Bodoni 61
e-mail: dodu-gugea.larisa@ase.md

THE IMPACT OF THE IMPLEMENTATION OF THE EUROPEAN GREEN DEAL ON THE ECONOMIES OF THE EU MEMBER STATES

IMPACTUL IMPLEMENTĂRII PACTULUI VERDE EUROPEAN ASUPRA ECONOMIILOR STATELOR MEMBRE ALE UE

COCIUG Veronica, student, speciality: Political and Economic Arts

SciencesPo Paris, France,

Dijon Campus, 14, avenue Victor Hugo - Dijon, 21000

e-mail autor: veronicacociug04@gmail.com

Abstract: Pactul Verde European reprezintă strategia principală a Uniunii Europene pentru atingerea neutralității climatice până în 2050, având implicații economice, sociale și politice semnificative. Această lucrare adoptă o metodologie de cercetare bazată pe analiza documentară și studiul comparativ al politicilor UE. Obiectivul principal al lucrării este de a evalua impactul Pactului Verde European asupra economiilor statelor membre, iar analiza se concentrează pe identificarea provocărilor și oportunităților asociate tranziției verzi și pe măsurile implementate la nivel național și european. Prin analiza amplă a politicilor statelor membre ale UE s-au identificat principalele riscuri, inclusiv disparitățile regionale, costurile ridicate și pierderea locurilor de muncă în industriile tradiționale. Pentru a asigura succesul tranziției verzi, sunt necesare politici flexibile, investiții în inovare și educație, precum și sprijin financiar adecvat. Concluzia subliniază importanța unei cooperări eficiente între instituțiile UE, guvernele naționale și sectorul privat pentru a transforma această provocare într-o oportunitate de dezvoltare durabilă.

Cuvinte cheie: Pactul Verde European, Economie europeană, Politică europeană, Politică pentru integrare europeană.

JEL CLASSIFICATION F43, F64, F68

INTRODUCTION

The European Green Deal is one of the most ambitious initiatives of the European Union with a significant impact on the economies of its member states. Faced with the challenges of climate change, rising energy costs and dependence on fossil fuels, this policy represents a key opportunity for a sustainable and innovative transition. The European Green Deal is not only an environmental strategy, but also an economic development plan aimed at stimulating growth through green investments, reducing pollution and promoting new technologies.

The European Green Deal policy highlights numerous economic and social challenges at both EU and national level. The biggest difficulty in its effective implementation is finding the right balance between environmental protection and the specific economic and social realities of each member state. A major difficulty is the high costs associated with the environmental transition. States with developing economies, such as Romania, face a less developed renewable energy infrastructure, lack of resources to finance these changes and dependence on traditional industries. In this sense, the problem affects both the economic competitiveness of the Member States and the economic and social cohesion of the European Union. The implementation of the European Green Deal involves several actors, both direct and indirect. Direct actors include the European Commission, national governments, the energy industry, the private sector and environmental NGOs. Indirect actors are representatives of civil society, trade unions of workers in affected industries, international organizations and European consumers. Each of these actors plays a crucial role in determining the success or failure of this policy.

The European Green Deal is an intensely debated topic both in academia and in the public arena. Its supporters emphasize the necessity of this policy to combat climate change and the opportunities it offers for the development of sustainable industries. On the other hand, critics warn of

major economic risks, especially for regions dependent on polluting industries, arguing that the green transition could widen economic disparities between member states.

CORE CONTENT

1. Brief analysis of bibliographical sources in the field of the researched problem

In order to analyze the implementation of the European Green Deal and its impact on EU Member States, a solid theoretical approach is needed, which will explain the mechanisms of the green transition and its implications for European economies and governance. In this context, three theories are particularly relevant: Sustainable Transition Theory, Green Economy Theory and Multi-level Governance Theory.

Sustainable Transition Theory explores how societies can achieve major structural transformations to reduce negative environmental impacts and adopt sustainable practices. Geels (2002, p. 1260) emphasizes that "technological transitions imply major changes in socio-technical structures, which require coherent policies and sustained investments". The application of this theory in the European Green Deal is reflected in the transition from fossil fuels to renewables, which implies changes in infrastructure, economic policies and social behavior.

Ecological Economics theory provides an alternative framework to traditional economic models, emphasizing on the importance of sustainable resource use and the internalization of environmental costs. Costanza and Daly (1992, p. 40) state that "ecological economics focuses on the conservation of natural capital and the internalization of environmental costs into economic processes". In this sense, the EU's green taxonomy policy exemplifies the application of this theory by establishing criteria for sustainable investment and implementing carbon tax mechanisms.

Multilevel governance theory explains the distribution of authority between different levels of government, which is crucial for the implementation of the Green Pact. Hooghe and Marks (2003, p. 236) emphasize that "multilevel governance implies the division of authority between different levels of government, which is crucial for the implementation of complex policies such as the European Green Deal". The EU's Border Carbon Adjustment Mechanism illustrates this theory, with EU institutions, national governments, and economic actors working together to prevent polluting industries from relocating outside Europe.

From all of these approaches, Sustainable Transition Theory is the most appropriate for the analysis of the European Green Deal, as it provides a logical framework for assessing the necessary transformations in infrastructure, regulation and economic behavior. The success of the European Green Deal depends on three main factors: the development of effective regulatory policies, the implementation of appropriate financing mechanisms, and the adaptability of national economies to new environmental requirements.

2. Description of the research methods used

This paper adopts a research methodology based on documentary analysis and comparative study of EU policies. The main objective of the paper is to assess the impact of the European Green Deal on Member States' economies, and the analysis focuses on identifying the challenges and opportunities associated with the green transition and the measures implemented at national and European level.

The paper is based on an examination of official reports of the European Commission, academic studies and relevant legislative documents which in turn constitute the documentary analysis of the research. In terms of data, quantitative analysis will be used - using statistical data on renewable energy investments and the economic impact of sustainability policies. In addition to this the paper will consider the assessment of policy discourses and academic debates on the European Green Deal, which will form the qualitative analytical part.

Even in the case of a multilateral analysis and diverse literature sources, the research methodology has its limitations. These consist of the availability of up-to-date data on the direct impact of the European Green Deal on Member States' economies, the variability of policy implementation

according to the specificities of each Member State and differences in the interpretation of the data, and the lack of a unified framework for assessing the long-term impact. This methodology contributes to increasing the credibility of the scientific endeavor by providing a solid analytical framework for investigating the impact of the European Green Deal on Member States' economies.

3. Results obtained

The implementation of the European Green Deal represents a major transformation for the economies of EU Member States, with both positive effects and significant challenges. One of the main benefits of the European Green Deal is its central objective of reducing greenhouse gas emissions and achieving climate neutrality by 2050. According to Eurostat, between 1990 and 2019, the EU has managed to decrease total emissions by about 24%, demonstrating a continued commitment to sustainability. In addition, the European Green Deal will stimulate the creation of green jobs by supporting the development of renewable energy, energy efficiency and sustainable mobility. According to a Eurofound report, green measures could generate an estimated 1 million new jobs by 2030, reinforcing the transition to a sustainable economy.

A less discussed benefit of the Green Deal is stimulating innovation and increasing economic competitiveness. By investing in sustainable technologies, European industry can strengthen its position in the global market, boosting the development of advanced technological solutions and promoting progress in the green economy. While this policy brings significant benefits, it is not without limitations and side effects that need to be taken into account. The central negative aspect is the significant economic costs of implementing the pact. According to a study published in *Nature Climate Change*, in order to reach the climate neutrality targets, the EU would need to supplement its planned budgets by about €87 billion between 2021-2025, especially in the renewable energy and rail infrastructure sectors (L. Klaaßen and S. Bjarne, p.25). Job losses in traditional industries also constitute a negative social and economic aspect of the European Green Deal. The transition may lead to the decline of industries such as coal or oil, affecting regions dependent on these sectors. It is estimated that around 180,000 jobs in the mining industry could be lost by 2030 (Charron, 2016, p. 640).

From an economic point of view, the effects of the introduction of the European Green Deal on Member States' economies may also lead to regional disparities. "Member States with less developed economies or with a high dependence on polluting industries face greater challenges in implementing the green transition, risking to widen economic and social gaps within the EU" (Bărbulescu, 2008, p.102). The causes of the negative aspects can be summarized as limited financial resources, resistance to change and dependence on polluting industries. States with weaker economies have limited funds to invest in green technologies and to support retraining of the workforce. There is significant opposition from some industry sectors and political groups to the measures proposed by the European Green Deal, which may delay or undermine their implementation. Many Member States have economies strongly linked to high-emitting industries, making the transition difficult and costly.

Failure to take swift and effective action to tackle the negative impacts of the EU Green Pact may have severe consequences for European economies. The biggest risks include:

1. *Increasing economic and social disparities.* Without adequate support measures, there is a risk that the Green Transition will widen economic gaps between developed and less developed regions. Member States with economies dependent on traditional industries, such as Poland or Romania, could face difficulties in adapting to the new environmental requirements, leading to job losses and lower living standards.

2. *Loss of industrial competitiveness.* Delay in adopting green technologies may reduce the competitiveness of European industry on the global market. While other major economies such as the US and China are investing heavily in sustainable technologies, Europe risks falling behind. An article in *Le Monde* warns that "The European Green Pact, adopted in 2020 to achieve climate neutrality by 2050, has contributed to widening the gap with US and Chinese industrial policies" (Arezki, & van der Ploeg, 2024)

3. *Environmental degradation and public health.* Failure to implement environmental measures may lead to further environmental degradation with direct effects on public health. Air, water and soil pollution contribute to increased incidence of respiratory and cardiovascular diseases. According to the Council of the EU, "The vision of the European Green Deal is to make the EU the first climate-neutral area in the world by 2050, to cut pollution and restore a healthy balance in nature and ecosystems."

4. *Political and social instability.* Failure to address the challenges of the green transition may fuel social and political unrest. Protests by European farmers in 2024 over perceived restrictive environmental regulations highlight the potential for social tensions.

5. *Energy vulnerability.* Without investment in renewable energy sources, dependence on fossil energy imports may increase, exposing the EU to international market fluctuations and geopolitical risks. An article by Bruegel suggests that "the EU should aim to become a global standard-setter for the energy transition, particularly in hydrogen and green bonds." (Pisani-Ferry et al, 2021)

6. *High costs and impacts on consumers.* If the transition is not properly managed, energy prices can rise significantly, affecting economic competitiveness and living standards. Dupont in his research warns that "the implementation of the European Green Deal may lead to price increases, affecting vulnerable groups in particular" (Dupont & Torney, 2021, p. 2).

In order to achieve the objectives of the European Green Pact and effectively manage the identified risks, concrete and feasible solutions need to be implemented. These measures aim both to remove existing constraints and to achieve an improved economic and social state in line with the forecasts for the ecological transition.

CONCLUSIONS/RECOMMENDATIONS

The European Green Pact is an ambitious EU project with a significant impact on Member States' economies. The transition to a sustainable economy supports environmental protection, stimulates innovation and contributes to increased economic competitiveness. However, this transformation entails major challenges, such as the need for significant investments, adapting national economies to new environmental standards and managing the social impact on affected industries.

Another factor that may slow down the transition is resistance to change among economic and social actors. To increase acceptance of green measures, information and awareness-raising campaigns are needed, together with the active involvement of local communities and business in the decision-making process. In the short term, in order to accelerate the transition, Member States should develop and implement coherent national strategies aligning national and European objectives. These strategies should include clear measures for key sectors such as energy, transport and agriculture. Establishing monitoring and evaluation mechanisms, based on performance indicators and regular reporting, is essential to adapt policies according to results. Investment in research and development is also key to stimulating innovation in green technologies, such as carbon capture and storage solutions, which can help reduce greenhouse gas emissions.

In conclusion, the transition to a green economy entails significant challenges, but the implementation of well thought-out policies and appropriate measures can facilitate the process and ensure sustainable development. Through a coordinated effort at an European and national level, the European Green Deal can contribute to increasing economic competitiveness, protecting the environment and improving the quality of life for all European citizens.

REFERENCES

1. Arezki, R., & van der Ploeg, R. (2024, November 8). *COP29: Il est grand temps de reconsidérer le pacte vert européen* [COP29: It's high time to reconsider the European Green Deal]. *Le Monde*.
2. Bărbulescu, I. G. (2008). *Procesul decizional în Uniunea Europeană*. Polirom.
3. Charron, N. (2016). Explaining the allocation of regional Structural Funds: The conditional effect of governance and self-rule. *European Union Politics*, 17(4), 638–659.
4. Costanza, R., & Daly, H. E. (1992). Natural capital and sustainable development. *Conservation Biology*, 6(1), 37–46.

5. Council of the European Union. (n.d.). *European Green Deal*.
6. Council of the European Union. (2024). *The European Green Deal and pollution reduction strategies* (p. 22). Brussels: Council of the EU.
7. Department for Parliamentary Studies and EU Policies. (2023). *The impact of the green transition on less developed regions in the EU* (p. 37). Bucharest: Chamber of Deputies.
8. Dupont, C., & Torney, D. (2021). European union climate governance and the European green deal in turbulent times. *Politics and Governance*, 9(3), 312–315.
9. Eurofound. (n.d.). *European Green Deal*.
10. *European green deal | European foundation for the improvement of living and working conditions*. (n.d.).
11. Eurostat. (2025, February). Quarterly greenhouse gas emissions in the EU.
12. Geels, F. W. (2002). Technological transitions as evolutionary reconfiguration processes: A multi-level perspective and a case-study. *Research Policy*, 31(8–9), 1257–1274.
13. Klaaßen, L., & Steffen, B. (2023). Meta-analysis on necessary investment shifts to reach net zero pathways in Europe. *Nature Climate Change*, 13(1), 58–66.
14. Liesbet, H., & Gary, M. (2003). Unraveling the central state, but how? Types of multi-level governance. *American Political Science Review*, 97(02).
15. Pisani-Ferry, J., Wolff, G. B., Tagliapietra, S., Shapiro, J., & Leonard, M. (2021, March 5). *The EU can't separate climate policy from foreign policy: How to make the European Green Deal succeed*. Bruegel.

Coordonator științific: CASIAN Angela, dr., conf.univ.,
Academia de Studii Economice din Moldova
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu – Bodoni 61
Telefon: + 373 402703
e-mail: casian.angela@ase.md

LES BÉNÉFICES DE L'ADHÉSION À L'UE – UNE ANALYSE DE L'EXPÉRIENCE DE LA ROUMANIE ET DE LA BULGARIE

BENEFICIILE ADERĂRII LA UE – ANALIZA EXPERIENȚEI ROMÂNIEI ȘI BULGARIEI

TIMOFEI Nika, étudiante, spécialité: Economie-gestion

Université de Strasbourg, France,

Strasbourg, 61 Avenue de la Forêt Noire

e-mail autor: nika.tity@gmail.com

Abstract: Integrarea economică a Republicii Moldova cu Uniunea Europeană reprezintă o oportunitate semnificativă de creștere economică. Această afirmație este bazată pe studierea ritmului de creștere a PIB per capita a țărilor vecine România și Bulgaria în perioada de pre și post-aderare. Cercetarea noastră a identificat rate medii anuale de creștere a PIB-ului de 7,34% și 6,95% în timpul negocierilor de aderare, urmate de stabilizare la aproximativ 3% după obținerea statutului de membru. În acest context se poate concluziona, precum predictibilitatea economică și politică, oferită de perspectivele integrării într-o economie comunitară europeană asigură o creștere economică stabilă. Deși studiul prezintă limitări metodologice inerente, el oferă o perspectivă valoroasă asupra beneficiilor economice potențiale ale integrării europene. Actualitatea studiului este evidențiată de contextul politico-economic în care se află Republica Moldova, care a început recent negocierile de aderare europeană.

Cuvinte cheie : Uniunea Europeană, PIB, Creștere economică, Proces de aderare

JEL CLASSIFICATION F15, O52

INTRODUCTION

Avec le début des négociations pour l'intégration européenne, le sujet de l'évolution de la République de Moldavie en tant qu'état candidat à l'adhésion européenne puis en statut de membre de l'Union suscite un intérêt croissant. Afin de mieux comprendre les perspectives économiques du pays, cette étude analysera l'évolution du PIB dans les autres pays dont le parcours européen, économique et historique ressemble à celui de la Moldavie : la Roumanie et la Bulgarie. Les observations sur ces deux pays vont permettre d'estimer ensuite la croissance potentielle du PIB moldave. Toutefois, il est nécessaire de souligner que même si l'étude permet l'identification des tendances générales de croissance économique liées au processus d'intégration européenne, les effets de l'adhésion vont être plus complexes, comprenant des facteurs qui influencent également l'économie tels que les réformes internes, les crises globales ou les changements dans le commerce international. La République de Moldavie présente aussi des particularités propres qui la différencient de la Roumanie et la Bulgarie, comme la structure de l'économie, la situation géographique et des défis politiques uniques, ce qui pourrait lui imposer un parcours différent.

CONTENU ESSENTIEL

Pour établir la projection, nous commencerons par identifier les étapes essentielles du parcours européen des pays de référence, la Roumanie et la Bulgarie. Ensuite nous analyserons les taux de croissance du PIB pour trois périodes : entre le début des négociations et l'adhésion, puis après l'adhésion et enfin durant la période récente. Finalement, nous projeterons les résultats à la République de Moldavie afin d'obtenir le PIB per capita au temps à l'horizon de l'adhésion.

Tableau 1. Les dates essentielles du parcours européen pour la Roumanie et la Bulgarie

	Roumanie	Bulgarie
présentation de la demande d'adhésion	juin 1995	14 décembre 1995
obtention du statut d'état candidat	décembre 1999	décembre 1999
début des négociations d'adhésion	15 février 2000	15 février 2000
fin des négociations d'adhésion	14 décembre 2004	15 juin 2004
signature du traité d'adhésion	25 avril 2005	25 avril 2005
adhésion à l'UE	1 janvier 2007	1 janvier 2007

Source: (Commission européenne, 2024a; Wikipédia, s.d.)

Comme la république de Moldavie a récemment entrée dans l'enjeu de l'adhésion européenne par l'ouverture des négociations d'adhésion, le 25 juin 2024, pour comprendre mieux les tendances économiques pour le pays il est le plus véridique de vérifier les évolutions des pays membres de l'UE après avoir commencé les négociations :

I. La croissance de la Roumanie et de la Bulgarie dans le parcours d'adhésion

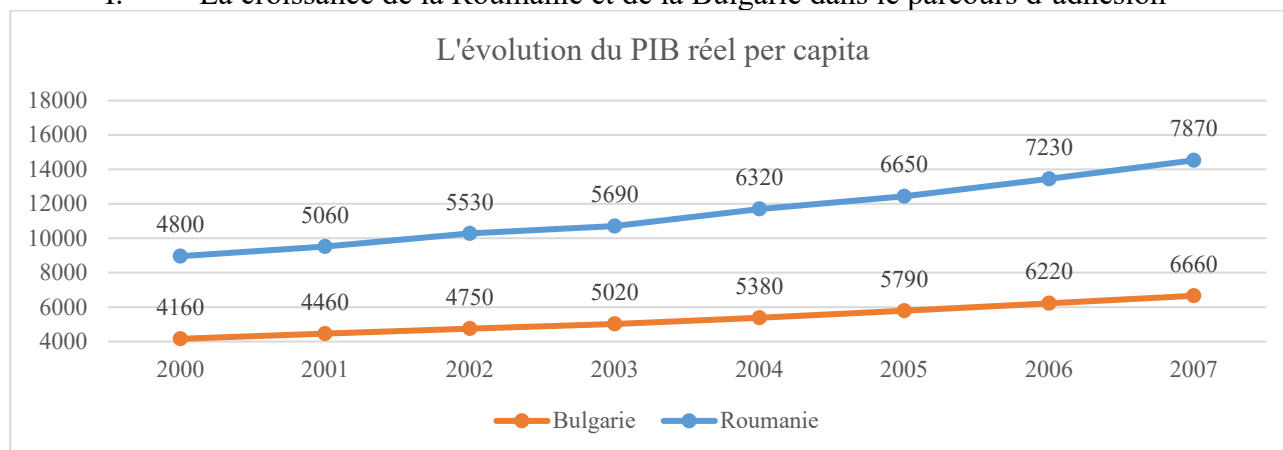

Figure 1. La croissance du PIB entre 2000 et 2007 en Roumanie et Bulgarie

Source: (Commission européenne, 2024a; Wikipédia, s.d.)

En étudiant les évolutions annuelles à partir du graphique, on peut observer une croissance constante du niveau du PIB per capita, ce qui indique une croissance économique des deux pays.

Tableau 2. Les taux de croissance annuels du PIB par habitant pendant la période des négociations jusqu'à l'adhésion à l'UE en Roumanie et Bulgarie

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	moyenne
Roumanie	5,41%	9,28%	2,89%	11,07%	5,22%	8,72%	8,85%	7,34%
Bulgarie	7,21%	6,5%	5,68%	7,17%	7,62%	7,42%	7,07%	6,95%

Source : crée par l'auteur

Les taux de croissance annuels pendant la période après le début des négociations et l'année de l'adhésion à l'Union européenne sont de 7,34% pour la Roumanie et de 6,95% pour la Bulgarie, indiquant un taux de croissance stable.

II. La croissance après l'adhésion

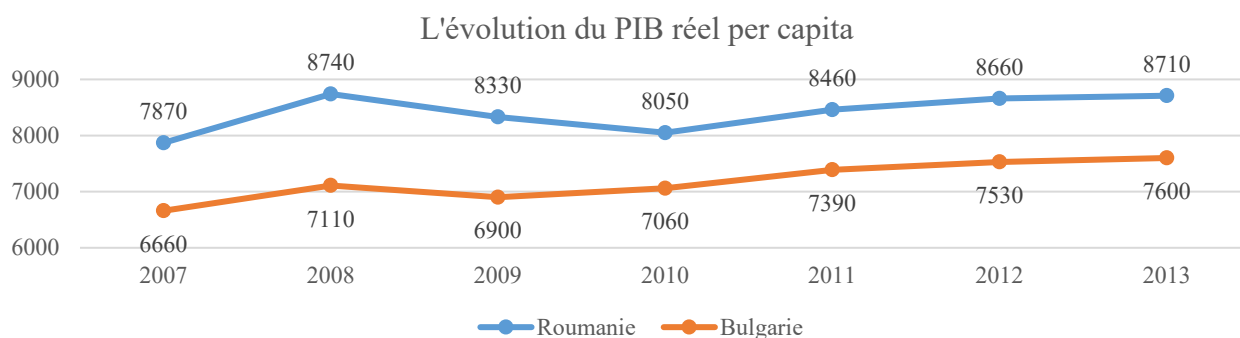

Figure 2: La croissance du PIB entre 2007 et 2013 en Roumanie et Bulgarie

Source: Commission européenne, 2024a

Tableau 3. Les taux de croissance annuels du PIB par habitant pendant la période des négociations jusqu'à l'adhésion à l'UE en Roumanie et Bulgarie

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	moyenne
Roumanie	8,85%	11,05%	-4,69%	-3,36%	5,09%	2,36%	0,57%	2,83%
Bulgarie	7,07%	6,75%	-2,95%	2,32%	4,67%	1,89%	0,93%	2,95%

Source: crée par l'auteur

En regardant le graphique et en comparant les niveaux du PIB par habitant pendant la période de l'adhésion, et les six années suivantes, on peut conclure qu'après l'adhésion, la croissance annuelle diminue. Le taux de croissance du PIB annuel en 2009 et 2010 pour la Roumanie et en 2009 pour la Bulgarie pourrait être interprété à tort comme une conséquence négative de l'entrée dans l'Union Européenne. Cependant, il convient de prendre en compte le contexte économique mondial de 2008, lorsqu'il y a eu une crise financière. Les effets de la crise sont observables dans les années suivantes, mais avec le temps, le taux de croissance du PIB se stabilise.

III. La croissance dans la période récente

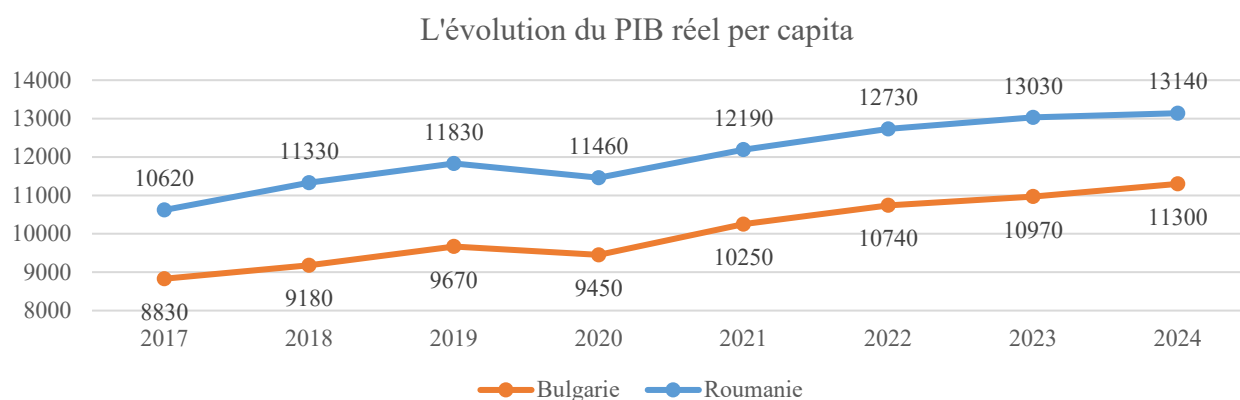

Figure 3. La croissance du PIB entre 2017 et 2024 en Roumanie et Bulgarie

Source: Commission européenne, 2024a

Tableau 4. Les taux de croissance annuels du PIB par habitant pendant les dernières 7 années en Roumanie et Bulgarie

	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	moyenne
Roumanie	6,68%	4,41%	-3,12%	6,37%	4,43%	2,35%	0,84%	3,13%
Bulgarie	3,96%	5,33%	-2,27%	8,46%	4,78%	2,14%	3,01%	3,63%

Source: crée par l'auteur

Les données récentes démontrent la stabilité de la croissance du PIB des deux pays. Bien qu'il y ait quelques années avec des régressions, la moyenne des résultats indique qu'il s'agit principalement des fluctuations aléatoires. Une croissance moyenne de 3,13% pour la Roumanie et de 3,63% pour la Bulgarie est moins significative que celle observée avant l'adhésion, mais il s'agit de progrès stables, témoignant de l'efficacité économique de l'Union Européenne.

CONCLUSION

Après avoir analysé l'évolution du PIB en Roumanie et en Bulgarie dans les périodes d'avant et d'après l'adhésion à l'UE, l'étude constitue un argument pertinent pour la République de Moldavie en faveur de l'adhésion à l'Union Européenne. Toutefois, le PIB n'est qu'un des nombreux indicateurs de performance économique, et il est important de rappeler que pour une évaluation complète il fallait analyser et des autres facteurs. Toutefois, l'analyse du PIB par habitant pour les deux pays sur une longue période a permis d'identifier un argument supplémentaire en faveur de l'adhésion – dans les périodes de crise économique de 2009-2010, suivie d'une crise financière globale, la dépréciation était plus accentuée que dans la période de la crise postpandémique, ce qui nous amène à conclure que l'expérience du passage des situations d'incertitude économique au sein d'une alliance économique solide offre des enseignements précieux dans la formation de la résilience économique des états membres.

RÉFÉRENCES :

1. Commission européenne. (2024a). *Real GDP per capita - Sustainable Development Indicators*. Consulté le 5 avril 2025, sur https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sdg_08_10_custom_16197634/default/table?lang=en
2. Commission européenne. (2024b). *Moldova - Factsheet on trade and economic relations*. Consulté le 5 avril 2025, sur https://webgate.ec.europa.eu/isdb_results/factsheets/country/overview_moldova_en.pdf
3. Conseil de l'Union européenne. (2024). *Relations entre l'UE et la République de Moldova*. Consulté le 5 avril 2025, sur <https://www.consilium.europa.eu/ro/policies/moldova/>
4. Ministère des Affaires Étrangères de Roumanie. (2022). *Le parcours européen de la Roumanie*. Consulté le 5 avril 2025, sur <https://www.mae.ro/fr/node/4630>
5. Wikipédia. (s.d.). Procédure d'adhésion de la Bulgarie à l'Union européenne. https://fr.wikipedia.org/wiki/Procédure_d%27adhésion_de_la_Bulgarie_à_l%27Union_européenne

Coordonator științific: COCIUG Victoria, dr., conf.univ.,
Academia de Studii Economice din Moldova
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu – Bodoni 61
e-mail: v.cociug@ase.md

THE RIVALRY AMONG THE MAJOR ECONOMIC POWERS IN THE GLOBALISATION CONTEXT. STUDY CASE: LATIN AMERICA

RIVALITATEA DINTRE MARILE PUTERI ECONOMICE ÎN CONTEXTUL GLOBALIZĂRII. STUDIU DE CAZ: AMERICA LATINĂ

MALANCIUC Vadim, student, specialitatea: EMREI

Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova,

Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md

e-mail autor: malanciuc.vadim@ase.md

Abstract: This article examines the interaction between the United States of America, the European Union, and the People's Republic of China with Latin American countries and how these relations are reshaping the region's economic landscape. While the European Union has a more limited presence in the region, China has significantly strengthened its economic influence in recent decades, leading the United States to lose ground to its Asian rival. The increase in trade and capital flows is just one side of the coin, while the rise in geopolitical pressure on the region represents a new reality. The ongoing competition among these three global economic powers has significant implications for Latin American nations. On the one hand, it creates opportunities for economic progress; on the other hand, it increases the region's dependency on foreign capital and financial support. Through the analysis of existing sources and data, the research methodology will include a systematic review of the relevant literature, identifying key studies, trends and gaps that will lead to the purpose of the paper which aims to analyze the significant implications of the above-mentioned powers for Latin American countries.

Key words: Latin America, United States of America, European Union, China, emergent markets, international trade, foreign direct investment

JEL CLASSIFICATION: C83, F02, F10, F20, F63, O10

INTRODUCERE

Istoria a demonstrat faptul că intensificarea relațiilor interstatale aduce nu doar beneficii economiei mondiale, ci și provoacă daune, precum presiunile geopolitice pentru acapărarea sau trecerea în aria proprie de influență a noilor teritorii strategic importante. Din păcate, aceasta fiind o practică actuală, în deosebi, în rândul marilor puteri globale.

În acest context, *obiectivele propuse în cercetare sunt:*

- Definirea conceptului de „putere economică mondială”;
- Analiza relațiilor între puterile economice mondiale și America Latină;
- Determinarea concurenței puterilor economice mondiale în America Latină;
- Analiza influenței puterilor economice mondiale asupra mediului economic din America

Latină.

Având drept scop realizarea unei cercetări comprehensive, *metodologia de cercetare* va cuprinde următoarele etape:

- ❖ Cercetarea resurselor științifice de specialitate, ce includ cărți, articole, rapoarte economice, și comunicate oficiale;
- ❖ Studiarea datelor statistice oficiale, în scopul determinării influenței reale a SUA, UE și China asupra mediul economic din America Latină.

CONȚINUTUL DE BAZĂ

Putere economică mondială este un termen foarte complex, ce se referă la capacitatea unui stat sau a unui bloc de țări ce influențează semnificativ economia mondială: activități, politici și piețe.

Prin urmare, principalele caracteristici, ce demonstrează nivelul de dezvoltare și importanța acesteia pentru circuitul economic mondial, sunt următoarele:

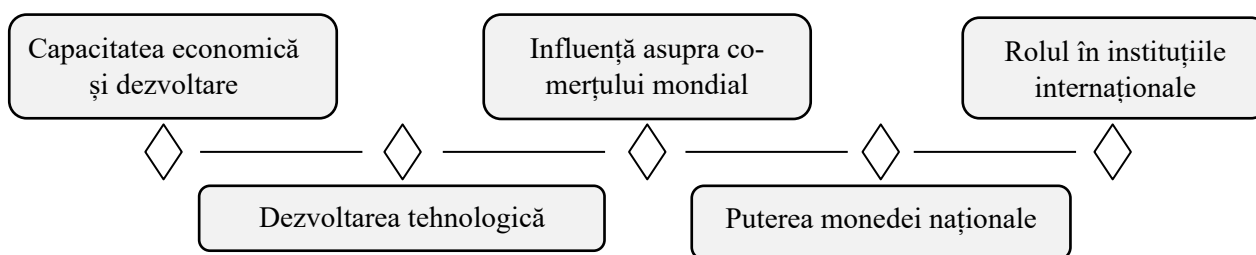

Figura 1: Putere economică mondială – caracteristici

Sursă: Realizat de către autor în baza (World Economic Power)

Analizând Fig. 1 și utilizând ca punct de referință PIB-ul pentru 2023, oferite de UNCTAD, identificăm cu ușurință principalele puteri economice mondiale actuale:

Figura 2: Economiiile cu cel mai mare PIB în 2023

Sursă: Realizat de către autor în baza (UNCTAD)

Concurența dintre SUA, China și UE pentru piețele Americii Latine este un concurs dinamic și strategic, modelat de relații comerciale, de investiții și de colaborări avansate în cercetări.

De mai bine de două decenii, Republica Populară Chineză (RPC) a dezvoltat legături economice și de securitate strânse cu multe țări din America Latină, iar în scurt timp aceasta a devenit un partener strategic de mare importanță pentru comerțul extern al țărilor din regiune. Rolul Beijingului pe continentul american a crescut rapid de la începutul secolului XXI, după intrarea în Organizația Mondială a Comerțului în 2001. Firmele chineze sunt investitori majori în sectoarele: energetic, infrastructură și aeronautic.

În 2000 China era destinația a mai puțin de 2% din exporturile Americii Latine. Până în 2021 comerțul dintre America Latină și China a atins un nivel record de peste 400 miliarde \$ SUA, astfel, ajungând al doilea cel mai mare partener comercial al Americii Latine după Statele Unite ale Americii, vezi Fig. 3. Investițiile străine directe ale RPC în regiune s-au ridicat la 12 miliarde \$ SUA în 2022, reprezentând 9% din totalul ISD. În plus, băncile chineze, cum ar fi Banca de Dezvoltare a Chinei și Banca Export-Import a Chinei, au acordat împreună împrumuturi, între 2005 și 2020, în valoare de 137 miliarde \$ SUA, fonduri alocate, în general, pentru sectorul energetic și dezvoltarea infrastructurii, exemplul elocvent reprezintă proiectul *Belt and Road Initiative (BRI)* (Roy).

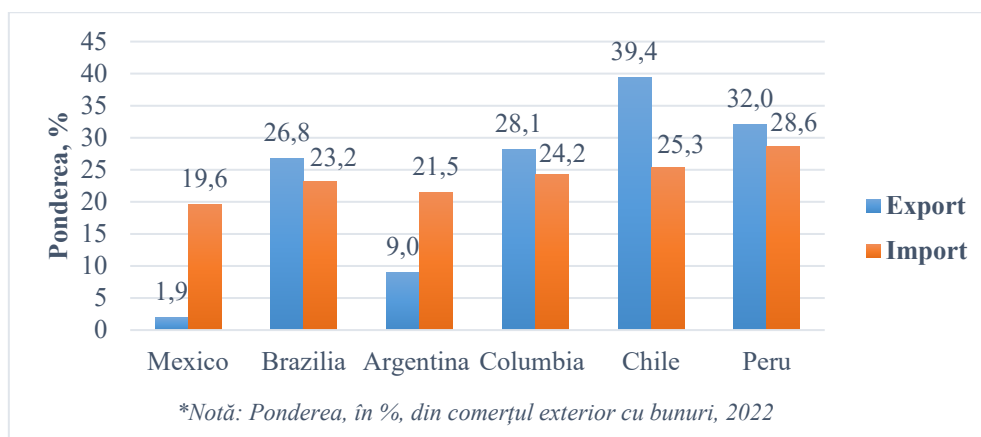

Figura 3: Relațiile comerciale ale Chinei și statelor din America Latină, 2022
Sursă: Realizat de către autor în baza (WTO, 2023)

SUA a fost, în mod tradițional, forța economică și politică dominantă în America Latină și Caraibe, considerând regiunea ca parte a sferei sale de influență în cadrul Doctrinei Monroe. Statele Unite este profund integrată în lanțurile de aprovizionare ale Americii Latine, în special prin acorduri de liber schimb (ALS) și bilaterale, *vezi Fig. 4*. Cele mai importante ALS sunt stabilite cu țări cu o economie emergentă, precum *Pumele Americane* (Chile, Peru, Mexico și Columbia).

Potrivit Biroului de Analiză Economică al SUA, volumul de ISD al SUA în America Latină și Caraibe a ajuns la 1,04 trilioane \$SUA în 2022, concentrat în principal în Caraibe și America Centrală. Acestea fost îndreptate, în linii generale, în holdinguri (46%), finanțe (26%) și industrie (10%), în special echipamente de transport (Villarreal, n.d.).

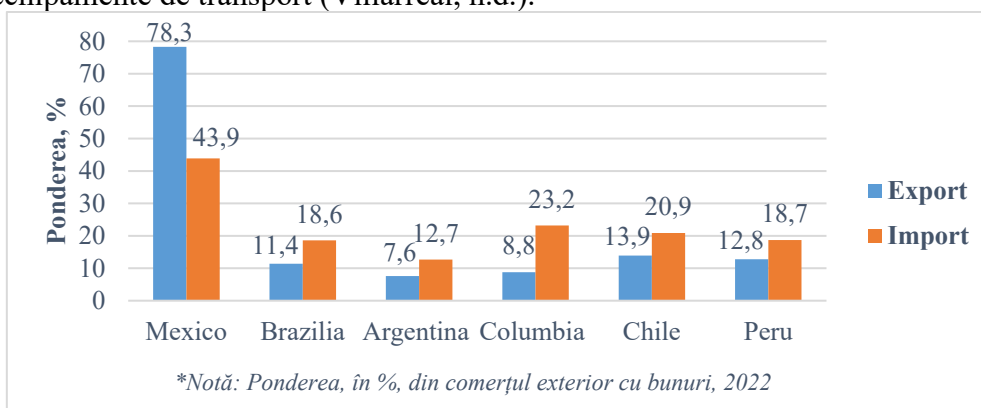

Figura 4: Relațiile comerciale ale SUA și statelor din America Latină, 2022
Sursă: Realizat de către autor în baza (WTO, 2023)

Colaborarea statelor din regiune cu SUA a determinat stabilirea noilor reguli și viziuni asupra cursului lor de dezvoltare: noi parteneriate comerciale strategice, creșterea standardelor de viață și mediu, întărirea relațiilor investiționale, protecția drepturilor de proprietate intelectuală ș.a.

Uniunea Europeană istoric reprezintă un actor de bază, având, în continuare, o importanță semnificativă în America Latină. Colaborarea dintre acestea este una de succes și aduce o mulțime de beneficii, ce stimulează creșterea lor economică. Țările Comunității Statelor Latino-Americane și Caraibiene (CELAC) reprezintă al cincilea cel mai important partener comercial al UE, cu un volum de comerț de aproximativ **300 miliarde € în 2022** (Grieger). Unul dintre punctele cheie, ce au stat la baza relațiilor comerciale de succes, sunt numeroasele acorduri comerciale încheiate între acestea. Printre cele mai importante acorduri de liber schimb fac parte: UE-MERCOSUR, UE-Mexico, UE-Chile, incluse în strategia *Trade for All* din 2015 (Think Tank, 2023). Obiectivele centrale urmărite în semnarea acestor acorduri sunt crearea lanțurilor de aprovizionare reziliente și consolidarea relațiilor comerciale, *vezi Fig. 5*.

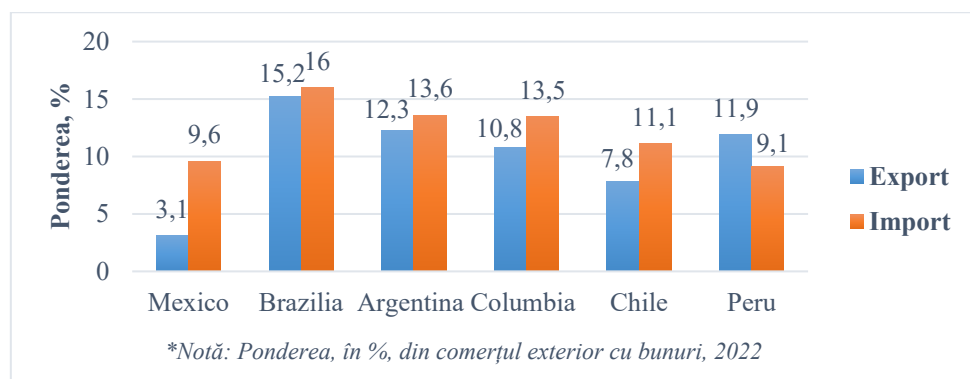

Figura 5: Relațiile comerciale ale UE și statelor din America Latină, 2022

Sursă: Realizat de către autor în baza (WTO, 2023)

Uniunea Europeană astăzi este, de asemenea, unul dintre principalii furnizori de ISD în America Latină și Caraibe, concentrându-se pe sectoare strategice, precum infrastructura, energia verde și industria digitală. În comparație cu alți actori globali, UE încheie acordurile comerciale și investiționale de respectare a standardelor de mediu și dezvoltării durabile.

Implicarea UE în economia Americii Latine se bazează pe o combinație de **acorduri comerciale strategice, investiții străine directe și parteneriate pentru dezvoltare durabilă**, aceasta rămâne a fi un actor important, promovând o integrare economică bazată pe sustenabilitate, standarde sociale ridicate și lanțuri de aprovizionare reziliente (Grieger, 2023).

CONCLUZIE

Această cercetare a demonstrat faptul că marile puteri comerciale mondiale, în frunte cu Statele Unite ale Americii, Uniunea Europeană și Republica Populară Chineză, au un rol esențial în susținerea circuitului economic mondial. Acțiunile lor pe arena internațională și strategiile de dezvoltare au o importanță crucială pentru economia mondială. Activitatea acestora generează beneficii evidente, precum accelerarea progresului economic, creșterea bunăstării sociale, modernizarea infrastructurii, oportunități comerciale prin accesul la piețe noi, însă, aceste avantaje aduc cu sine provocări, precum creșterea dependenței economice de parteneri externi, tensiunile geopolitice și impactul ecologic al dezvoltării accelerate.

REFERINȚE:

1. Grieger, G. (2023). *EU trade with Latin America and the Caribbean*. Bruxelles. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2023/751413/EPRS_STU\(2023\)751413_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2023/751413/EPRS_STU(2023)751413_EN.pdf)
2. Roy, D. (n.d.). *China's Growing Influence in Latin America*. <https://www.cfr.org/background/china-influence-latin-america-argentina-brazil-venezuela-security-energy-bri>
3. Think Tank. (2023). *EU trade with Latin America and the Caribbean: Overview and figures*. [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_STU\(2023\)751413](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_STU(2023)751413)
4. UNCTAD. (2015). *Gross domestic product: Total and per capita, current and constant (2015) prices, annual*. <https://unctadstat.unctad.org/datacentre/dataviewer/US.GDPTotal>
5. Villarreal, M. A. (n.d.). *U.S.-Latin America Trade and Investment*. [https://www.congress.gov/crs-product/IF12614#:~:text=U.S.-LAC%20Investment&text=total%20U.S.%20FDI%20abroad.,%2C%20and%20Brazil%20\(8%25\)](https://www.congress.gov/crs-product/IF12614#:~:text=U.S.-LAC%20Investment&text=total%20U.S.%20FDI%20abroad.,%2C%20and%20Brazil%20(8%25))
6. World Economic Power. Geography, AP Human. <https://library.fiveable.me/key-terms/ap-hug/world-economic-power>
7. WTO. (2023). *Trade Profiles 2023*. https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/trade_profiles23_e.pdf

Coordonator științific: DODU-GUGEA Larisa, dr., conf.univ.,

Academia de Studii Economice din Moldova
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu – Bodoni 61

e-mail: dodu-gugea.larisa@ase.md

DOI: <https://doi.org/10.53486/sstc2025.v2.41>
CZU: 378.014.1:342.722(498)

FAIRNESS AND EQUITY IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

DREPTATEA ȘI ECHITATEA ÎN INSTITUȚIILE DE ÎNVĂȚĂMÂNT SUPERIOR

¹ **FLOREA Florentin-Gabriel**, student, specialitatea: **Managementul Sistemului Bancar**
e-mail autor: florentin.florea@upg-ploiesti.ro

² **FLOREA Adela**, studentă, specialitatea: **Merceologie și Managementul Calității**
e-mail autor: adela.adelaflorea@gmail.com

^{1,2} Universitatea Petrol-Gaze din Ploiești, România,
Ploiești, Bulevardul București 39

CÎȘLARU Daniel, masterand, specialitatea: **Tranzacții Internaționale și Diplomatie Economică**
Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova,
Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md
e-mail autor: cislaru.daniel@ase.md

BUCURICĂ Andreea-Cristina, studentă, specialitatea: **Managementul Organizației**
Universitatea Valahia din Târgoviște, România,
Târgoviște, str. Alea Sinaia, nr. 13
e-mail autor: andreeabucurica1912@gmail.com

Abstract: *The paper analyzes the concepts of justice and equity in higher education institutions, offering a theoretical and philosophical approach to these fundamental notions in the organization of society. Starting from the distinctions between distributive justice and corrective justice, the study explores the evolution of these concepts from Antiquity to the present, as well as the way in which they are reflected in modern theories of social justice. The contributions of thinkers such as Aristotle, John Rawls or Amartya Sen are presented, emphasizing the importance of the balance between individual rights and the common good. Through a qualitative analysis of bibliographical sources, the paper aims to highlight the importance of applying the principles of equity and justice in building a balanced, fair and inclusive society.*

Keywords: *justice, equity, educational institutions, respect, legislation, academic environment*

JEL CLASSIFICATION: H53

INTRODUCERE

Dreptatea și echitatea în instituțiile de învățământ superior din România sunt concepte fundamentale pentru asigurarea unui sistem educațional corect, incluziv și eficient. Acestea sunt influențate de mai mulți factori, precum legislația, politicile universitare, accesul la educație, transparența decizională și mecanismele de corectare a inechităților.

Într-o societate democratică și pluralistă, noțiunile de dreptate și echitate joacă un rol esențial în configurarea normelor sociale și în garantarea unei conviețuiri armonioase între indivizi. Aceste concepte sunt deosebit de relevante în contextul actual, în care inegalitățile sociale, economice și culturale provoacă tensiuni și ridică semne de întrebare asupra modului în care este distribuită puterea, bunăstarea și oportunitățile.

Scopul acestei lucrări este de a analiza și clarifica relația dintre dreptate și echitate, precum și modul în care acestea influențează justiția socială într-un cadru democratic și etic. Se urmărește identificarea principalelor teorii și perspective filosofice asupra acestor concepte, cu accent pe aplicabilitatea lor în viața socială și în politicile publice.

Obiectivele cercetării:

1. Definirea și diferențierea conceptelor de dreptate și echitate.
2. Explorarea evoluției istorice și filosofice a acestor concepte.
3. Analiza teoretică a dreptății sociale în viziunea unor autori contemporani.
4. Evidențierea modului în care echitatea contribuie la realizarea unei justiții sociale autentice.
5. Formularea unor concluzii privind importanța acestor valori în societatea modernă.

Metodologia cercetării:

Lucrarea are un caracter teoretic și documentar, fiind realizată prin analiza calitativă a literaturii de specialitate. Sunt utilizate surse filosofice, sociologice și juridice pentru a construi o imagine amplă și coerentă asupra temei. Studiul nu implică cercetare empirică, ci se bazează pe interpretarea critică și comparativă a ideilor existente în domeniul justiției sociale.

CONȚINUTUL DE BAZĂ

1. Literatura de specialitate:

Dreptatea în educația academică presupune aplicarea corectă și echitabilă a regulilor, fără favoritisme sau discriminare. Aceasta vizează mai multe aspecte esențiale:

a) Principiile meritocratice și corectitudinea evaluării:

- Procesul de admitere la facultate trebuie să fie bazat pe competențe și cunoștințe, nu pe relații personale sau influențe externe.

- Examinările și evaluările trebuie să fie obiective, bazate pe criterii clare și standardizate, evitând subiectivismul profesorilor.

- Utilizarea examenelor grilă sau corectarea anonimă sunt metode eficiente de a reduce subiectivismul.

b) Transparența și integritatea procesului educațional

- Universitățile ar trebui să aibă proceduri clare pentru contestațiile privind notele, accesibile oricărui student.

- Deciziile privind promovarea, bursele, cazarea sau accesul la mobilități internaționale trebuie să fie transparente.

- Profesorii ar trebui să fie evaluați periodic de studenți, iar rezultatele să fie luate în considerare.

c) Combaterea corupției și a favoritismului

- În România, au existat cazuri de corupție în mediul universitar, cu profesori care au cerut bani sau favoruri pentru note mai mari.

- Nepotismul este o altă problemă – unele poziții academice sunt ocupate pe criterii de relații, nu pe merit.

- Soluțiile includ crearea unor mecanisme de raportare a neregulilor, protejarea celor care fac astfel de sesizări și sancționarea celor implicați.

Echitatea nu înseamnă doar aplicarea regulilor în mod corect, ci și crearea unui mediu în care toți studenții au șanse egale la educație, indiferent de originea lor socială, economică sau fizică.

a) Accesibilitatea educației pentru studenții din medii defavorizate

Mulți tineri din zonele rurale sau din familii cu venituri mici nu își permit să meargă la facultate din cauza costurilor ridicate (taxe de cămin, transport, materiale de studiu). Există programe de burse (ex. bursele sociale), dar ele nu sunt mereu suficiente pentru a acoperi costurile reale ale vieții studențești. Unele universități au început să ofere burse pentru studenții din mediul rural, dar numărul acestora este încă redus.

b) Incluziunea studenților cu dizabilități

Majoritatea universităților mari (ex. UB, ASE, UBB) au implementat politici de accesibilitate, dar multe clădiri vechi nu sunt adaptate pentru studenții cu mobilitate redusă. Unele instituții nu oferă materiale de studiu adaptate pentru studenții nevăzători sau cu deficiențe auditive. Soluțiile pot include: digitalizarea resurselor, accesibilizarea spațiilor și oferirea de asistență personalizată.

c) Egalitatea de gen și combaterea discriminării

În România, femeile sunt bine reprezentate în universități, dar există domenii unde sunt sub-reprezentate (ex. inginerie, informatică). Uneori, există discriminare de gen în promovarea cadrelor didactice – bărbații sunt mai des promovați în poziții de conducere. Universitățile trebuie să adopte politici clare de combatere a hărțuirii și discriminării și să încurajeze egalitatea de șanse.

2. Metodologie utilizată:

1) Analiza legislației:

a) Amendamente la Legea Educației Naționale

În aprilie 2024, președintele Klaus Iohannis a promulgat modificări la legea învățământului superior de stat. Conform acestor amendamente, universitățile sunt obligate să informeze studenții despre taxele de școlarizare înainte de înscriere, iar aceste taxe nu pot fi modificate pe parcursul ciclului de studii. Această măsură asigură predictibilitate financiară pentru studenți și protejează drepturile acestora, prevenind majorările neașteptate ale taxelor. (romania-actualitati.ro)

b) Angajamente internaționale și strategii naționale

România, ca semnatară a Procesului Bologna și parte a Strategiei Europa 2020, și-a asumat angajamente pentru promovarea echității în învățământul superior. Cu toate acestea, implementarea acestor angajamente la nivel național a întâmpinat dificultăți, reflectate în participarea scăzută a grupurilor defavorizate în învățământul superior. (SpringerLink)

2) Studii de caz:

Un studiu publicat în 2014 a analizat modul în care angajamentele României privind echitatea în învățământul superior, asumate în cadrul Procesului Bologna, au fost transpuse în politici naționale și implementate de universități. Studiul a evidențiat că, deși au existat inițiative legislative, participarea grupurilor defavorizate, precum studenții din mediul rural sau cei din familii cu venituri reduse, rămâne scăzută. Aceasta sugerează o discrepanță între politicile declarative și realitatea implementării lor.

3) Politici recente:

a) Îmbunătățirea echității educaționale

Un raport al OCDE din 2020 a subliniat necesitatea unor politici care să sprijine participarea și finalizarea studiilor de către toți studenții, în special cei din grupuri defavorizate. Raportul a recomandat măsuri pentru îmbunătățirea alfabetizării funcționale, reducerea abandonului școlar și facilitarea reîntoarcerii în sistemul educațional a celor care au părăsit prematur școala. (OECD)

b) Repatrierea specialiștilor din domenii de înaltă tehnologie

Începând cu 2022, România a inițiat politici pentru a încuraja repatrierea specialiștilor formați în domenii de înaltă tehnologie. Această inițiativă vizează atragerea de talente în sectoare precum energie, apărare și tehnologie, contribuind astfel la dezvoltarea și inovarea în aceste domenii. Programe precum Repatriot oferă granturi membrilor diasporei cu idei de afaceri, sprijinind astfel reîntegrarea lor în economia națională. (LeMonde.fr)

c) Reduceri bugetare și impactul asupra educației

În februarie 2025, guvernul României a implementat reduceri bugetare semnificative pentru a diminua deficitul și a preveni retrogradarea ratingului de credit. Aceste măsuri au inclus înghețarea salariilor și pensiilor din sectorul public, generând nemulțumiri sociale și proteste din partea lucrătorilor din diverse sectoare, inclusiv educație. Aceste reduceri pot avea implicații asupra finanțării învățământului superior și asupra echității în accesul la educație.

3. Provocări și soluții:

Provocări majore în sistemul de învățământ superior românesc:

✦ Finanțare insuficientă și inegal distribuită

Universitățile mari primesc finanțare semnificativă, în timp ce altele se luptă să atragă studenți și resurse. Multe programe de cercetare nu primesc suficiente fonduri, ceea ce reduce competitivitatea internațională a universităților românești.

✦ Corupția și nepotismul

Există cazuri de angajări pe criterii de relații, nu pe merit. Unele cadre didactice mențin standarde scăzute pentru a favoriza anumiți studenți.

✦ Discrepanțe între mediul rural și urban

Tinerii din mediul rural întâmpină dificultăți în accesarea educației superioare din cauza costurilor mari și a diferențelor de pregătire din licee.

✦ Lipsa unor politici eficiente pentru incluziune

Studenții cu dizabilități, minoritățile și cei din medii defavorizate nu sunt mereu sprijiniți corespunzător.

Soluții posibile pentru un sistem mai echitabil:

✓ Reforma finanțării

Mai multe fonduri pentru universitățile mai mici și pentru studenții din medii vulnerabile. Creșterea finanțării pentru cercetare și inovare, astfel încât România să fie mai competitivă la nivel european.

✓ Transparență și responsabilitate

Introducerea unor mecanisme independente de evaluare a universităților. Digitalizarea și publicarea deciziilor privind bursele, promovările și finanțările pentru a reduce corupția.

✓ Sprijin pentru studenții defavorizați

Creșterea numărului de burse sociale și extinderea programelor de consiliere academică. Crearea unor facilități pentru studenții din mediul rural, cum ar fi cazare gratuită sau sprijin pentru transport.

✓ Îmbunătățirea infrastructurii pentru studenții cu dizabilități

Toate universitățile ar trebui să ofere resurse accesibile și spații adaptate pentru studenții cu nevoi speciale.

CONCLUZII

Dreptatea și echitatea în învățământul superior din România sunt esențiale pentru un sistem educațional performant. Deși există progrese, rămân multe probleme care necesită soluții pe termen lung. Universitățile, guvernul și societatea trebuie să colaboreze pentru a asigura un sistem universitar corect, accesibil și incluziv pentru toți.

Dreptatea și echitatea sunt fundamentele unei societăți democratice autentice. De-a lungul istoriei, gânditorii au încercat să definească aceste concepte și să traseze granițele dintre ele, în încercarea de a construi un cadru moral și legal stabil. Dacă dreptatea presupune aplicarea imparțială a normelor și legilor, echitatea introduce o dimensiune umană, morală, care ține cont de circumstanțele individuale și de nevoile fiecăruia. În contextul justiției sociale, echitatea devine esențială, deoarece asigură corectarea dezechilibrelor și oferă șanse reale tuturor membrilor societății.

O justiție strict legalistă riscă să devină inumană dacă nu este completată de echitate, care aduce flexibilitate și adaptare la realitățile complexe ale vieții sociale. Astfel, o societate dreaptă nu este doar una în care legile se aplică uniform, ci și una în care se recunoaște și se răspunde la diversitatea și vulnerabilitatea umană. Dreptatea, completată de echitate, poate construi o societate în care solidaritatea, respectul și incluziunea devin realități cotidiene, nu doar idealuri teoretice

În concluzie, deși România a adoptat diverse măsuri legislative și politici pentru a promova echitatea în învățământul superior, există încă provocări semnificative în implementarea efectivă a acestora. Este esențial ca politicile viitoare să fie orientate spre reducerea discrepanțelor și asigurarea accesului egal la educație pentru toți studenții.

REFERINȚE:

1. Aristotel. (1998). *Etica Nicomahică*. București: Editura Științifică
2. Dumitru, S. (2020). Echitatea și dreptatea în politicile publice. *Revista de Politici Sociale*, 3
3. Dworkin, R. (1977). *Taking Rights Seriously*. London: Duckworth
4. Platon. (2005). *Republica*. București: Editura Antet XX Press
5. Rousseau J.J. (1994). *Contractul Social*. București: Editura Humanitas
6. https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-319-08054-3_4?utm_source=chatgpt.com
7. https://www.oecd.org/en/publications/improving-educational-equity-in-romania_f4a8c506-en.html?utm_source=chatgpt.com
8. www.romania-actualitati.ro,

Coordonator științific: BREZOI Alina Gabriela, dr., conf. univ.,
Universitatea Petrol-Gaze din Ploiești, România,
Ploiești, Bulevardul București 39
e-mail: alina.brezoi@upg-ploiesti.ro

SECȚIUNEA 12

DIVERSITATEA LINGVISTICĂ ȘI CULTURALĂ : AVANTAJ COMPETITIV ÎN AFACERILE INTERNAȚIONALE

HOW LINGUISTIC DIVERSITY DRIVES INNOVATION AND GROWTH

КАК ЯЗЫКОВОЕ РАЗНООБРАЗИЕ СТИМУЛИРУЕТ ИННОВАЦИИ И РОСТ

¹ BERGHIA Iulia, studentă, specialitatea: Marketing și Logistică
e-mail autor: berghia.iulia@ase.md

² BYKOVNYKOVA Maria, studentă, specialitatea: Marketing și Logistică
e-mail autor: bykovnykova.maria@ase.md

^{1,2} Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova,
Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md

Аннотация: Успех инноваций и глобального бизнеса требует лингвистического разнообразия как фундаментального требования. Работники, владеющие несколькими языками на рабочем месте, предлагают новые концепции, а также адаптируемые мыслительные процессы, которые способствуют превосходному решению проблем. Компания получает множество преимуществ благодаря улучшению методов коммуникации и расширению рынка, что приводит к росту доверия клиентов по всему миру. Овладение сотрудниками несколькими языками создает более инклюзивную рабочую среду, что, в свою очередь, повышает производительность труда и мотивацию сотрудников. Многоязычные сотрудники получают многочисленные карьерные преимущества, включая более высокую зарплату и возможности карьерного роста по всему миру, а также возможности продвижения по карьерной лестнице. По мнению таких компаний, как Airbnb, Amazon и Hilton, успех в расширении бизнеса может быть обусловлен знанием языка. Best Buy и Target столкнулись с неудачей, потому что не смогли успешно локализовать свою деятельность. Современный бизнес использует языковые компетенции в качестве конкурентного инструмента для инноваций и устойчивого развития.

Ключевые слова: Языковое разнообразие, многоязычные сотрудники, инновации и рост, культурная восприимчивость, глобальная коммуникация, международные рынки

JEL CLASSIFICATION: F23, F02, Z13, R11.

INTRODUCTION

The number of languages that exist stimulates growth that benefits both economic development and innovative processes. Globalization which unites multiple cultures has made the ability to speak different languages emerge as a vital success requirement in present times. A language serves both as communication tool and vessel for exclusive ideas and cognitive understanding structures. Organizations with multilingual staff achieve better performance while generating higher levels of creativity when completing complex assignments. The various linguistic systems produce specific mental models thus helping generate innovative solutions.

Organizations dedicated to language diversity strengthen their market adaptation capability. International business operations require employees to learn local languages and cultural ways because they help build mutual trust with local customers and business partners. An inclusive workplace emerges through linguistic diversity because all employees experience appreciation in the organization. Such workplace environment builds staff motivation and leads to more effective teamwork with increased productivity.

Cultural heritage preservation happens because of linguistic diversity. Every language demonstrates what makes people different through their distinctive heritage along with their distinctive practices and knowledge systems. The disappearance of languages results in the elimination of essential

breakthroughs together with their problem-solving strategies. Universities that endorse multilingualism protect cultural customs and generate fresh concepts from previous knowledge bases.

The modern digital world requires growing demand for successfully handling multiple languages. Cognitive flexibility enhances while adaptation to change improves together with accelerated learning among people who master multiple languages. The existence of multiple languages fosters the growth of understanding and tolerance as well as open-mindedness across different cultures. The combination results in essential driving factors for economic innovation together with sustainable growth.

Academic mobility, the movement of students and faculty across institutions for educational purposes, is also significantly impacted by language diversity. While academic mobility fosters cross-cultural understanding and expands educational opportunities, language barriers can pose challenges for participants. Successfully navigating these challenges requires careful consideration of language support, inclusivity, and cultural sensitivity.

ADVANTAGES OF MULTILINGUALISM

1. Increases competitiveness in the labor market

Your knowledge of a foreign language increases your competitiveness when the workforce is assessed. Employers at multinational companies especially treasure employees who can handle multilingual communication and cultural understanding which many people fail to recognize as an important skill. Professional workers who know multiple languages receive favorable treatment in organizations that work internationally. Most employers value multilingual capabilities when making hiring decisions and developing their workforce.

2. More job opportunities

Knowledge of foreign languages enables your company to expand into international markets because it confers greater business competitiveness against competitors targeting international markets. Staff members who can communicate in multiple languages can join worldwide operations and work for international firms as their representatives. Multilingual professionals who understand English and other well-known languages including French and Spanish or German can improve their opportunities to find work in Europe and North America. Work experience in these nations automatically escalates your professional value when facing other companies.

3. Higher salaries for multilingual professionals

Multilingual abilities generate additional financial opportunities in the workplace. Numerous employees look for employment that delivers both prosperity and funding stability. Research evidence indicates that bilingual people obtain salaries about ten to twenty percent higher than individuals who speak only one language. Businesses respect multilingual skills because they help employees conduct fruitful interactions with global clients while contributing to international business expansion efforts.

4. Developing communication and negotiation skills

Knowledge absorption of foreign languages enables you to understand native speakers better and improves cultural understanding. Sent by companies on business trips mainly because fluent members of staff establish relationships best along with foreign colleagues. A person who can interact well with members of different cultures brings more success to business negotiations. The evaluation of cultural variations guides your adaptation of communication approaches which brings success within local markets and worldwide markets.

5. The rise of freelance labor and distant work opportunities in the market

Remote work has become popular worldwide today and mastering foreign languages creates additional employment opportunities. The market for international companies provides opportunities to work in translation services while also performing content writing and providing customer support and executing digital marketing strategies. This opens up prospects for a steady income, regardless of your location.

6. Personal development and leadership skills

Language learning enhances memory function as well as cognitive abilities and helps people develop unconventional thinking patterns. The set of skills enables you to resolve business challenges in shorter times while creating original work solutions. Leadership skills develop better because language abilities help people understand different cultures and diverse perspectives in their work. The company uses these qualities as ingredients which produce rapid career development paths for its employees.

7. The process of increasing acquaintance networks alongside business professional alliances

Traveling beyond one's native language territory provides networking opportunities for people from different nations as well as professional development opportunities. Through language capability you can establish meaningful contacts which enable you to attend international events for creating new business opportunities. A wider professional network means you will discover increased possibilities in your professional future.

EXAMPLES

Modern companies require foreign language abilities when they pursue market expansion in international territories. Leading brands along with great corporations succeed because of proactive employee recruitment based on language abilities. These firms effectively changed their products alongside their service offerings as well as their communication methods based on different local sensibilities which resulted in industry leadership. Examples of such companies are:

1. Airbnb

The company required employees who mastered foreign languages and possessed insight into different cultural aspects of foreign customers when it began its international market expansion. The platform required multilingual staff for support functions and marketing and local development so Airbnb established recruiting programs to seek qualified candidates.

The rapid growth of customer trust helped Airbnb establish itself as market competition against conventional hotels. Today Airbnb has expanded its service reach to exceed 220 countries and its support team operates within 30+ languages thereby establishing a major component of its commercial triumph.

2. Amazon

Foreign language proficiency determines Amazon's hiring criteria since the company needs such skills to support customer services alongside content management along with international operations. The company conducts business operations in dozens of countries where multilingual specialists adapt its websites alongside marketing strategies and customer service for different markets.

The implementation of this policy enabled Amazon to expand swiftly throughout different markets leading it to position as one of the biggest retail giants worldwide. A successful European and Latin American and Asian expansion became possible for the company because its employees speak various languages including Spanish, French and German.

3. Hilton Hotels & Resorts

Among the worldwide hotel leaders Hilton takes proactive action to recruit individuals with foreign language skills. The front desk personnel along with sales staff and guest service department have special language requirements.

Hilton depends on employees who speak multiple languages to deliver premium service to global customers which establishes comfort for travelers from various nations. The hotel business benefited considerably from this strategy that made Hilton Hotels & Resorts establish itself as the market leader.

The successful pursuit of international business success depends on having employees who speak multiple languages. Companies which ignore language-proficient employees face major operational problems. The failure to adapt to worldwide markets led multiple companies to bankruptcy

after such unwillingness. The following segment examines companies which disregarded multilingual staffing yet these organizations incurred substantial financial losses because of their oversight. Such companies are:

1. Best Buy Best Buy

Best Buy operated as an electronic retailer out of America yet failed to open branches successfully in UK regions alongside Canada. Proper localization and language-speaking personnel were lacking thus causing the failure. The insufficient local language capabilities in their staff created breakdowns in customer contact as well as marketing efforts and culture-related issues affecting their corporate reputation. The company ended all Best Buy operations in these markets because of its failure.

2. Target in Canada Target

Trying to enter the Canadian market, faced a number of difficulties, one of which was ignoring the language and cultural differences of the region. In particular, the lack of French-speaking employees made it very difficult to operate in the province of Quebec, where the majority of residents use this language. This led to customer service and communication problems, which ultimately caused the company's failure in Canada.

3. PepsiCo in India (1990s)

In the 1990s, PepsiCo was unable to effectively grow its business in India due to, among other things, a lack of employees who were aware of local language and cultural sensitivities. Marketing campaigns were not customized for Indian audiences, making it difficult to communicate with customers and understand their needs. Because of this, the company was unable to gain a quick foothold in the market and had to revise its strategy to succeed in India.

4. Aridon

The Moldovan market contains multiple companies that pursue development through active measures while recognizing the value of multilingual staff capabilities. The clothing retailer Aridon which started operations in 1992 has successfully carried out the international imports of famous brands for both their local and international markets.

A multilingual team proves to be a strong advantage for firms that conduct business in international environments though direct success links to multilingual skills cannot be proved for Aridon.

CONCLUSION

Linguistic diversity plays an important role in fostering innovation and company growth. Multilingual skills and the ability to understand different cultural backgrounds help improve products and services and optimize communication and collaboration in international markets. Multilingual teams have greater flexibility in solving problems, introducing new ideas and engaging a wide audience. In a globalized environment where it is important to adapt quickly to change, language skills become a key competitive advantage to help businesses succeed and expand.

REFERENCES:

1. Chistruga, B. (2016). *Economie mondială și integrare europeană*. Chișinău, ASEM.
2. Danciu, V., & Paraschiv, D. (2019). *Afaceri internaționale performante în secolul 21. Noi abordări și soluții*. Editura ASE, București
3. Hofstede, G. (1984). *Culture's consequences: International differences in work-related values*. Sage Publications
4. Lewicki, R. J., & Hiam, A. (2011). *Mastering business negotiation: A working guide to making deals and resolving conflict*. John Wiley & Sons.
5. Romanova, A. (2023). Virtual Academic Mobility: Opportunities and Challenges. *International Boğaziçi Scientific Studies Congress*, p. 371-381. https://en.isarconference.org/_files/ugd/6dc816_21e326fface7417fb571b7d07eb18a3b.pdf

Coordonator științific: ROMANOVA Anastasia, dr., conf.univ.,
Academia de Studii Economice din Moldova
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu – Bodoni 61
romanova.anastasia@ase.md

LA DIVERSITÉ LINGUISTIQUE : UN ATOUT POUR LA COMPÉTITIVITÉ DES ENTREPRISES

DIVERSITATEA LINGVISTICĂ: UN AVANTAJ PENTRU COMPETITIVITATEA ÎNTREPRINDERILOR

BELITEI Ana-Maria, studentă, specialitatea: Business și Administrare

Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova,

Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md

e-mail autor: belitei.anamaria@ase.md

Abstract: În contextul actual al globalizării, diversitatea lingvistică se afirmă ca un avantaj strategic pentru companii. Această cercetare are ca scop identificarea beneficiilor diversității lingvistice, cum ar fi accesul la noi piețe și îmbunătățirea comunicării. Printre metodele de cercetare se numără analiza literaturii de specialitate și studii de caz, inclusiv influența diversității lingvistice la compania Orange. Cele mai relevante rezultate obținute arată că diversitatea lingvistică contribuie la inovație și creativitate, îmbunătățind colaborarea și satisfacția clienților. De asemenea, cercetarea propune soluții pentru a depăși provocările legate de diversitatea lingvistică și pentru a dezvolta programe de formare lingvistică.

Cuvinte cheie : Diversitate lingvistică, competitivitate, avantaj, comunicare, inovație, colaborare, formare lingvistică.

JEL CLASSIFICATION: M14, F2, O3

INTRODUCTION

Dans le contexte actuel de mondialisation, la diversité linguistique s'affirme comme un atout stratégique pour les entreprises. Cet article met en lumière son importance et se fixe des objectifs clairs, comme identifier les avantages de cette diversité, tels que l'accès à de nouveaux marchés et l'amélioration de la communication. La recherche explorera également les défis que pose la diversité linguistique et proposera des solutions pour les surmonter. Un autre objectif est de développer des stratégies efficaces pour mettre en place des programmes de formation linguistique. Enfin, l'article offrira une perspective pratique sur la façon d'appliquer ces concepts dans le monde des affaires. La diversité linguistique joue un rôle clé dans l'augmentation de l'innovation et de la créativité au sein des équipes d'une entreprise. Les équipes multilingues et multiculturelles apportent des points de vue variés, ce qui peut vraiment dynamiser l'innovation et la créativité au sein de l'organisation. Ainsi, il souligne l'importance d'intégrer la diversité linguistique dans les stratégies commerciales pour garantir un succès durable et une compétitivité à long terme.

CONTENU DE BASE

La diversité linguistique désigne la richesse des langues parlées à travers le monde, dont le nombre est estimé entre 6 000 et 7 000. Sa préservation constitue aujourd'hui l'un des défis majeurs auxquels notre société est confrontée. En effet, elle joue un rôle essentiel dans la sauvegarde des identités culturelles et la promotion du dialogue interculturel. De plus, elle stimule l'innovation et la créativité en offrant des perspectives variées et en favorisant des approches originales face aux défis contemporains.

Dans le monde des affaires, la diversité linguistique représente un atout stratégique. Les entreprises qui valorisent cette diversité établissent des relations solides avec des partenaires issus de différentes régions du globe, ce qui facilite leur expansion à l'international. En comprenant mieux les spécificités culturelles locales, elles peuvent adapter leurs stratégies commerciales aux réalités de

chaque marché. Par ailleurs, un environnement de travail multilingue stimule la créativité et favorise l'émergence d'idées novatrices, issues de perspectives diverses.

En outre, la maîtrise de plusieurs langues au sein d'une entreprise améliore l'expérience client. Des employés capables de communiquer dans la langue maternelle des clients renforcent leur satisfaction et leur fidélité. Cela permet également de limiter les erreurs et les malentendus dans les échanges internationaux, garantissant ainsi une communication plus fluide et efficace.

Les entreprises qui soutiennent la diversité linguistique peuvent également développer des programmes de formation adaptés aux besoins de leurs employés dans différentes régions. En somme, la diversité linguistique est essentielle pour bâtir une culture organisationnelle ouverte et flexible, capable de s'adapter aux évolutions du marché. Par exemple, une entreprise multinationale avec des équipes multilingues peut négocier plus efficacement avec des partenaires de divers pays, augmentant ainsi les chances de succès de ses projets internationaux, car une communication claire et une bonne compréhension culturelle sont indispensables pour une collaboration réussie.

Une analyse approfondie de ce sujet nous a permis d'identifier plusieurs avantages majeurs. La maîtrise de plusieurs langues ouvre de vastes perspectives commerciales sur des marchés en pleine expansion et renforce la confiance des entreprises auprès de leur clientèle internationale. En effet, les sociétés multilingues peuvent non seulement participer efficacement à des foires et expositions internationales, mais aussi mieux appréhender les réglementations locales.

La diversité linguistique constitue un atout stratégique, permettant d'adapter la communication et le marketing aux spécificités de chaque marché, ce qui favorise l'augmentation des ventes et le renforcement de la notoriété de la marque. Par exemple, une entreprise d'exportation employant des locuteurs natifs de différentes langues peut négocier avec plus d'aisance avec ses partenaires étrangers, tandis qu'une agence de voyages proposant des guides multilingues attire une clientèle variée.

Sur le plan organisationnel, la réduction des barrières linguistiques améliore la communication interne et optimise la collaboration au sein des équipes internationales. Cette fluidité favorise une meilleure coordination des projets, augmente la productivité et réduit le temps nécessaire à l'exécution des tâches. De plus, les employés multilingues jouent un rôle clé dans la facilitation des réunions et des échanges avec des partenaires internationaux, en garantissant une compréhension claire des objectifs et des attentes. Leur capacité à traduire des documents et supports essentiels limite les risques de malentendus et assure une communication plus précise. Enfin, leur expertise linguistique permet de fournir des retours constructifs à leurs collègues étrangers, contribuant ainsi à l'amélioration continue des processus.

Si la collaboration entre individus présente de nombreux avantages, elle s'accompagne également de défis, notamment sur le plan linguistique. Les différences de langue peuvent engendrer des malentendus et des tensions au sein des équipes multinationales, impactant ainsi la productivité et le bien-être des employés.

Pour surmonter ces obstacles, il est essentiel de promouvoir une culture organisationnelle inclusive qui valorise la diversité linguistique. Offrir des formations linguistiques permet aux employés d'améliorer leurs compétences en communication et de réduire les risques de malentendus. Par ailleurs, encourager un dialogue ouvert et mettre en place un accompagnement adapté pour ceux qui rencontrent des difficultés linguistiques renforce la cohésion des équipes. L'établissement de politiques de communication claires et transparentes contribue également à un environnement de travail harmonieux et efficace.

Au-delà des défis, la diversité linguistique et culturelle au sein des équipes constitue un véritable levier d'innovation. En confrontant des perspectives variées et complémentaires, elle favorise la créativité et stimule l'émergence d'idées originales. Cette richesse intellectuelle permet aux organisations de développer des solutions innovantes, adaptées aux défis d'un monde en constante évolution.

Les programmes de formation linguistique jouent un rôle essentiel dans le développement des compétences en communication des employés et facilitent la collaboration à l'échelle internationale.

Ils peuvent inclure des cours de langue, des ateliers sur la communication interculturelle et des sessions de conversation pratique. En mettant à disposition des ressources adaptées, telles que des applications d'apprentissage des langues et des plateformes en ligne, les entreprises peuvent soutenir efficacement leurs employés dans leur parcours linguistique. Il est également crucial de les encourager à s'impliquer activement dans ces formations et de leur fournir des retours constructifs. Une formation linguistique bien conçue améliore non seulement les compétences linguistiques, mais aussi la qualité des échanges au sein de l'entreprise.

Par ailleurs, promouvoir la diversité et l'inclusion est un levier essentiel pour surmonter les barrières linguistiques et instaurer un environnement de travail harmonieux. Encourager le respect et la valorisation des différentes cultures et langues peut se faire à travers des événements et des activités dédiés. Proposer des formations sur la diversité et l'inclusion aide également les employés à mieux comprendre et apprécier leurs différences. De plus, une communication ouverte et transparente, où chacun se sent libre d'exprimer ses idées, renforce la cohésion et l'efficacité des équipes. En instaurant un cadre de travail inclusif, les entreprises augmentent la satisfaction et l'engagement de leurs employés, tout en améliorant leur performance globale.

Dans ce contexte, nous avons mené une étude de cas sur l'entreprise Orange, en analysant les données du rapport financier du premier semestre 2024. Notre objectif était d'examiner l'influence du multilinguisme au sein de l'entreprise.

Tableau 1. Collaborations d'Orange en 2024

Partenaire	Type de collaboration	Description	Date
MásMóvil	Co-entreprise	Création de la co-entreprise MásOrange en Espagne, contrôlée conjointement par Orange et les actionnaires de MásMóvil.	26 mars 2024
Canal+	Cession	Cession de la participation d'Orange dans OCS et Orange Studio au groupe Canal+.	31 janvier 2024
BNP Paribas	Partenariat	Référencement des comptes clients d'Orange Bank et développement de solutions de financement pour les terminaux mobiles.	février 2024
Nethys	Conversion de participation	Conversion de la participation de Nethys dans VOO en actions Orange Belgium.	mai 2024
État Roumain	Fusion	Fusion d'Orange Romania Communications avec Orange Romania.	1 juin 2024

Source: Rapport Financier Orange S1 2024

D'après les informations présentées dans le tableau, il apparaît clairement que la diversité linguistique joue un rôle clé dans la réussite des collaborations d'Orange. Les employés multilingues facilitent les échanges à l'international et contribuent directement à l'atteinte des objectifs de l'entreprise. La maîtrise de plusieurs langues simplifie la communication avec des partenaires situés en Espagne, en France, en Belgique ou encore en Roumanie, renforçant ainsi la gestion des relations internationales. Cette compétence ouvre également de nouvelles opportunités sur des marchés émergents et accroît la présence d'Orange à l'échelle mondiale.

Au-delà de l'aspect commercial, la diversité linguistique stimule l'innovation et l'adaptabilité. Des collaborateurs parlant plusieurs langues apportent des perspectives variées et des solutions novatrices, favorisant ainsi le développement de stratégies adaptées aux différents marchés. De plus, un environnement de travail multilingue crée une atmosphère positive, améliorant à la fois la satisfaction et la productivité des employés.

Ainsi, ces collaborations ne se contentent pas de renforcer la position d'Orange sur ses marchés existants; elles ouvrent aussi la voie à de nouvelles opportunités de croissance et d'innovation. Cela souligne à quel point la diversité linguistique et culturelle est un atout essentiel pour le succès global de l'entreprise.

Dans cet ordre d'idées, la diversité linguistique présente de nombreux avantages :

✓ **Amélioration de la communication** : La maîtrise de plusieurs langues permet de surmonter les barrières linguistiques et de limiter les malentendus, favorisant ainsi une collaboration plus fluide entre les employés et un meilleur lien avec les clients. Par exemple, Orange Moldova propose un service client en roumain, russe et anglais, répondant ainsi aux besoins variés de sa clientèle et renforçant la satisfaction des utilisateurs.

✓ **Accès à de nouveaux marchés** : La diversité linguistique permet à Orange Moldova de s'étendre à l'international et de communiquer efficacement avec des clients issus de différentes régions. Travailler avec des entreprises internationales ouvre l'accès à des technologies de pointe et à des marchés émergents, consolidant ainsi la position de l'entreprise en tant que leader du secteur des télécommunications.

✓ **Stimulation de l'innovation et de la créativité** : Les équipes multilingues apportent des perspectives variées, ce qui favorise l'innovation et la création de solutions adaptées aux besoins du marché. Orange Moldova se distingue d'ailleurs par ses avancées technologiques, notamment avec le lancement de la signature mobile sur eSIM et la facilitation de la numérisation des services, contribuant ainsi à la modernisation du secteur.

CONCLUSIONS

En somme, la diversité linguistique constitue un atout majeur pour la compétitivité des entreprises modernes. Bien au-delà d'une simple amélioration de la communication, elle permet de surmonter les barrières linguistiques, de réduire les malentendus et de favoriser des interactions plus fluides, tant en interne qu'avec les clients et partenaires internationaux. Les entreprises qui misent sur cette diversité disposent d'un avantage stratégique leur permettant d'explorer de nouveaux marchés et d'élargir leur réseau, consolidant ainsi leur position sur la scène mondiale.

Par ailleurs, les équipes multilingues et multiculturelles sont de véritables moteurs d'innovation et de créativité. En apportant des perspectives variées, elles favorisent le développement de solutions adaptées aux réalités locales et aux exigences d'un marché en constante évolution. Encourager un environnement de travail inclusif et diversifié ne se limite pas à accroître la satisfaction et la fidélité des employés, mais contribue également à améliorer la performance globale de l'organisation. Enfin, la diversité linguistique offre aux entreprises la possibilité d'affiner leurs stratégies commerciales en fonction des spécificités culturelles de chaque marché, stimulant ainsi les ventes et renforçant la notoriété de la marque.

RÉFÉRENCES:

1. Dieye, A. (s.d.). *La diversité linguistique en entreprise : un atout pour l'innovation*. <https://fr.linkedin.com/pulse/la-diversit%C3%A9-linguistique-en-entreprise-un-atout-pour-dieye>
2. Orange. (s.d.). *Orange Finance Gallery*. <https://gallery.orange.com/finance?lang=fr&od=e3b8e34b-253f-4303-b9aa-34d937d0ba3a&om=9ebac9d7-6d40-46ff-bb64-ce7325c227cc&v=b6a8de5a-8d18-4dfd-b786-b94085d0828c#l=row>
3. Salminen, M. (2020). *University of Turku*. https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/151706/Salminen_Mirjami_opinnayte.pdf
4. Vorecol. (s.d.). *Les effets de la diversité linguistique sur la collaboration et l'innovation en entreprise*. <https://vorecol.com/fr/blogs/blog-les-effets-de-la-diversite-linguistique-sur-la-collaboration-et-linnovation-en-entreprise-164949>

Coordonator științific: RUSU Djulieta, dr., conf. univ.,
Academia de Studii Economice din Moldova
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md
Telefon: +373(069)29-15-56
e-mail: rusu.djulieta@ase.md

THE IMPACT OF CULTURAL DIFFERENCES ON ECONOMIC MODELS: A COMPARATIVE STUDY BETWEEN NORWAY AND GERMANY

IMPACTUL DIFERENȚELOR CULTURALE ASUPRA MODELELOR ECONOMICE: STUDIU COMPARATIV ÎNTRE NORVEGIA ȘI GERMANIA

ALEXA Adelina, studentă, specialitatea: EMREI

Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova,

Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md

e-mail autor: alexadelina@ase.md

Abstract: Each country defines its specificity through a unique combination of culture, mentality and values, which gives it authenticity and supports it in developing at its own rhythm and in its own way. Through this study, we aimed to analyze this issue, to point out the cultural differences between countries and the impact of the economic models applied in each country. The scientific method used is comparative analysis, based on the "COUNTRY COMPARISON TOOL", through which we identified and interpreted the way of being of the people in Norway and Germany along six cultural dimensions.

Key words: economic model, cultures, rules, business, well-being, society.

JEL CLASSIFICATION: H5, F10, H7, I3, P16.

INTRODUCERE

De-a lungul istoriei, țările au căutat mereu să progreseze, vizând organizarea statului într-un mod care să asigure o bunăstare generală și o calitate a vieții ridicată pentru cetățeni, contribuind în același timp la prosperitatea națiunii. Un factor esențial în acest proces este aplicarea modelului economic de țară corespunzător, care depinde de multiple variabile, precum poziționarea geografică, populația, valori, mentalitate, resursele disponibile și contextul socio-politic al fiecărei țări.

Scopul acestui studiu este de a sublinia modul în care țările se dezvoltă în timpul lor, datorită valorilor și normelor specifice, precum și a impactul modelelor economice aplicate în contextul lor particular. *Obiectivele* de bază propuse sunt:

- Descrierea modelelor economice de țară, drept reper fiind exemplul Norvegiei și Germaniei;
- Prezentarea profilurilor de țară a Norvegiei și Germaniei;
- Evidențierea aspectelor importante aplicate în societățile date, care au adus la nivelul înalt de dezvoltare și bunăstare a populației.

CONȚINUTUL DE BAZĂ

Ce este un model economic? Un model economic este o reprezentare simplificată a realității, utilizată pentru a formula și testa ipoteze despre comportamentul economic. Fiind subiectiv prin construcție, acesta reflectă diferite perspective ale economiștilor asupra realității economice. Modelele economice se împart în teoretice și empirice. Modelele teoretice analizează comportamentul economic pe baza ipotezei că agenții maximizează obiectivele sub constrângeri bine definite, oferind răspunsuri calitative la întrebări legate de informații asimetrice sau gestionarea eșecurilor pieței. Iar modelele economice empirice, au trăsături comune, permițând variabile exogene (de exemplu, cheltuieli guvernamentale, taxe sau vreme) care nu trebuie explicate de model, și variabile dependente (de exemplu, rata inflației), pe care modelul încearcă să le explice în funcție de variabilele exogene (Ouliaris, 2011). Respectiv, țările, de-a lungul timpului, au adaptat model economice potrivite, care le-au ajutat să crească pe plan economic și să îmbunătățească calitatea vieții. Drept exemplu, modelul nordic aplicat în Norvegia este bazat pe solidaritate. În modelul dat, impozitul progresiv și excesiv este

considerat cauza unei vieți decente, asigurând resursele necesare pentru bunăstarea cetățenilor. Femeile participă activ în viața economică, contribuind semnificativ la dezvoltarea societății. Cetățenii se simt protejați, ceea ce face ca revoltele sociale și politice să fie rare, iar stabilitatea socială să fie păstrată. Există un parteneriat între angajați și angajatori, iar conflictele la locul de muncă sunt evitate prin colaborare și înțelegere reciprocă. Cooperarea între sectorul privat și cel public urmărește să combine eficiența economică cu promovarea valorilor sociale esențiale, asigurând un echilibru între progresul economic și bunăstarea socială. Intervenția statului se realizează în principal prin acțiuni sociale, având rolul de protector al tuturor cetățenilor. În acest context, se conturează o relație solidă între sindicat, guvern și patronat, care sprijină armonizarea intereselor și menținerea unei economii stabile și echitabile (Corporate, 2024).

Un alt exemplu elocvent, a unei țări dezvoltate, este cel al Germaniei. Modelul economic utilizat în această țară este cunoscut sub denumirea de „Economia socială de piață”. Acest model combină economia de piață liberă cu o serie de măsuri de protecție socială și reglementări care asigură o distribuție echitabilă a resurselor și bunăstării. În cadrul acestui model, statul joacă un rol important în reglementarea pieței, asigurându-se că există concurență, dar și protecție socială pentru toți cetățenii. În schimb, în modelul german baza strategiei economice stă în limitarea politicii economice la un rol limitat. În loc să încerce să stimuleze activitatea, ea este menită să urmărească scopul stabilității, rolul statului fiind în principal de a asigura ordinea economică și socială prin care concurența să poată funcționa într-o manieră virtuoasă. Creșterea se bazează în totalitate pe competitivitatea afacerilor. Spre deosebire de modelele anglo-saxon și francez în care, într-o anumită măsură, performanța economică este în conflict cu protecția socială – este una sau alta – modelul economic german urmărește, într-un fals paradox, nu doar să reconcilieze, ci dincolo de asta – să creeze un echilibru dinamic între competitivitate și nevoia de protecție socială (Alain, & Pascale, 2012).

În această ordine de idei, succesul țărilor dezvoltate, poate fi perceput corect și cu ajutorul dimensiunilor culturale, care ne arată cu lux de amănunte comportamentul și valorile unei anumite societăți.

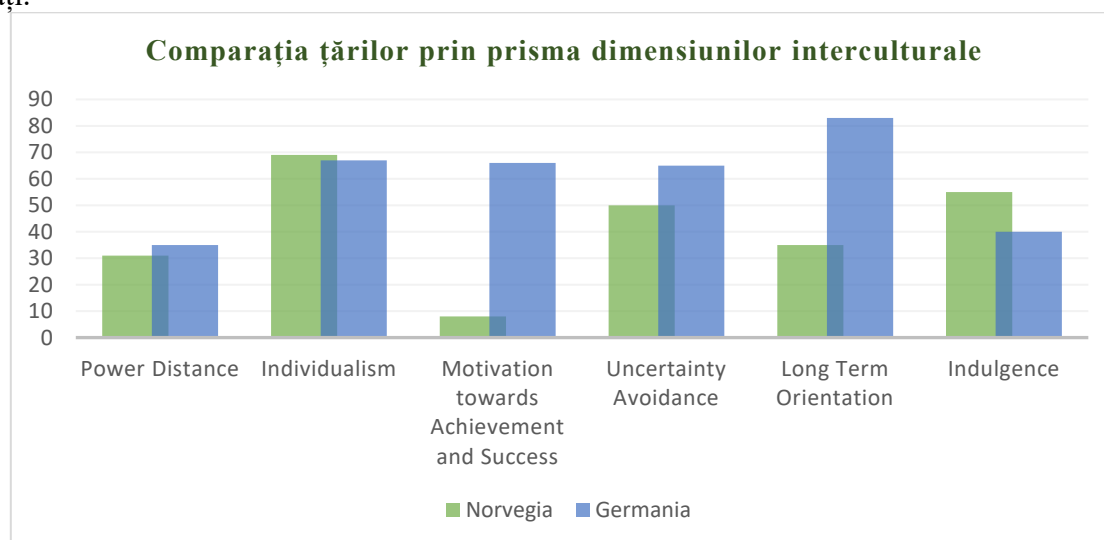

Figura 1. Analiza comparativă între Norvegia și Germania

Sursa: Hofstede, G., Country comparison tool, 2025

Tabel 1. Comparația dimensiunilor culturale în Norvegia și Germania

Dimensiunile	Norvegia	Germania
Distanța de putere	Norvegia, cu un scor de 31, promovează independența și ierarhii flexibile. Liderii sunt accesibili, sprijinind echipa prin coaching, iar comunicarea este directă, participativă și informală.	Germania (scor 35) este descentralizată, cu o clasă de mijloc puternică. Drepturile personalului sunt respectate, comunicarea este directă și participativă, iar controlul este clar. Liderii trebuie să demonstreze expertiză, iar autoritatea lor este acceptată pe baza acesteia.
Individualism	Norvegia (scor 69) este o societate individualistă, unde opiniile personale sunt importante și viața privată este respectată. Există o distincție clară între viața profesională și personală, iar mobilitatea profesională este ridicată.	Germania (scor 67) este o societate individualistă, cu familii mici și o mare importanță acordată auto-realizării personale. Loialitatea se bazează pe preferințe personale și contracte de muncă. Comunicarea este directă, iar sinceritatea este apreciată, chiar și când aceasta poate fi un adevăr dureros.
Motivația spre realizare și succes	Norvegia, cu un scor de 8, este o societate feminină axată pe cooperare, consens și solidaritate. Munca este un mijloc de trai, nu o competiție, iar liderii acționează ca susținători, luând decizii prin dialog.	Germania, cu un scor de 66, este o societate masculină axată pe performanță, statut și autosuficiență. Munca este prioritară, iar liderii sunt deciziși și asertivi, succesul fiind reflectat în realizări și bunuri materiale.
Evitarea incertitudinii	Norvegia, cu un scor de 50 la evitarea incertitudinii, are o toleranță moderată față de ambiguitate. Societatea acceptă incertitudinea fără a o percepe ca o amenințare majoră, menținând un echilibru între control și adaptabilitate.	Germania, cu un scor de 65 la evitarea incertitudinii, preferă claritatea și pregătirea minuțioasă. Cultura sa sistematică pune accent pe detalii și expertiză, asigurând decizii bine fundamentate.
Orientarea pe termen lung	Cultura norvegiană (scor 35) este normativă, punând accent pe adevărul absolut și respectul pentru tradiții. Norvegienii nu economisesc mult pentru viitor și se concentrează pe rezultate rapide, având o gândire mai rigidă.	Germania (scor 83) este o societate pragmatică, unde adevărul depinde de context, situație și timp. Germanii sunt flexibili în adaptarea tradițiilor și au o mare tendință de a economisi și investi. Ei pun accent pe perseverență și economisire pentru a obține rezultate pe termen lung.
Indulgență	Norvegia, cu un scor de 55, are o cultură echilibrată între auto-control și satisfacerea dorințelor, promovând moderația și armonia.	Germania, cu un scor de 40, are o cultură restricționată, caracterizată prin cinism, pesimism și un accent redus pe timpul liber și satisfacerea dorințelor.

Sursa: Hofstede, G., Country comparison tool, 2025

Analizând tabelul de mai sus, observăm că Norvegia și Germania, deși sunt două țări dezvoltate, se disting printr-o serie de diferențe culturale care influențează profund valorile, comportamentele și structurile sociale ale fiecărei națiuni. Aceste diferențe sunt vizibile în modul în care este percepută autoritatea, în raportarea la individualism, în concepția asupra succesului și muncii, dar și în atitudinea față de incertitudine.

Norvegia promovează egalitatea și accesibilitatea, iar ierarhiile sunt flexibile, fiind văzute mai degrabă ca un mijloc de organizare comodă decât ca o structură rigidă de control. Liderii nu sunt percepuți ca autorități supreme, ci ca mentori și susținători ai echipei, iar comunicarea se desfășoară

într-un mod informal și participativ, ceea ce creează un climat deschis și relaxat. În schimb, Germania, deși descentralizată, păstrează un respect profund pentru ierarhii, acestea fiind bazate în special pe competență și expertiză. Autoritatea este acceptată atâta timp cât este fundamentată pe cunoștințe și rezultate, iar comunicarea, deși directă și participativă, pune un accent mai mare pe control și organizare. Din punct de vedere al individualismului, ambele țări pun preț pe auto-realizare și respect pentru viața privată, iar comunicarea este sinceră și directă. Germania pune accent pe loialitatea față de contractele de muncă și realizările individuale, iar succesul este legat de performanțele profesionale și statutul social. În Norvegia, însă, se pune mai mult accent pe cooperare și armonie socială, iar succesul este definit prin echilibrul între viața profesională și personală, nu prin realizările materiale (Pîrlog, 2021).

Diferențele sunt și mai evidente atunci când analizăm motivația spre realizare și succes. Norvegia este o societate caracterizată prin valori feminine, unde accentul cade pe consens și cooperare, iar munca este privită ca un mijloc de a asigura un trai decent, nu ca un scop în sine. Liderii sunt mai degrabă ghizi și facilitatori, iar deciziile sunt luate prin dialog și consultare. În contrast, Germania se încadrează într-o cultură masculină, unde performanța și realizările individuale sunt prioritare. Munca este un element esențial al identității personale, iar statutul profesional are un rol semnificativ. Liderii sunt mai decisiși și asertivi, iar luarea deciziilor este mai rapidă și orientată spre rezultate concrete.

Un alt aspect care diferențiază cele două țări este raportarea la incertitudine. Norvegia are un nivel moderat de evitare a incertitudinii, fiind mai deschisă la schimbare și ambiguitate, ceea ce se reflectă în flexibilitatea relațiilor și structurilor sociale și economice. În schimb, Germania evită incertitudinea prin planificare riguroasă, structură și predictibilitate, preferând siguranța și evitarea riscurilor prin organizare detaliată (Pîrlog, 2021).

Deși ambele state sunt dezvoltate, Norvegia se remarcă printr-o cultură egalitară, flexibilă și colaborativă, în care succesul personal se bazează pe echilibrul muncă-viață privată, iar autoritatea este exercitată deschis și susținător. În schimb, Germania pune accent pe ierarhii bazate pe expertiză, performanță și organizare riguroasă, într-o societate unde claritatea și eficiența sunt esențiale. Aceste diferențe culturale influențează relațiile interumane și structura organizațiilor, economiei și sistemelor sociale în fiecare țară.

CONCLUZII/RECOMANDĂRI

Analizând în ansamblu cele expuse anterior, putem trage următoarele concluzii: 1. Modelele economice aplicate în Norvegia și Germania, adaptate specificului cultural și contextului lor social, au contribuit semnificativ la dezvoltarea economică și prosperitatea națiunilor. Norvegia, cu un model bazat pe solidaritate și protecție socială, și Germania, cu economia socială de piață, au reușit să obțină o poziție de top în rândul țărilor cu un nivel ridicat de bunăstare. 2. Deși Norvegia și Germania aplică modele economice diferite, ambele au reușit să creeze condiții favorabile dezvoltării economice și sociale, ceea ce le-a adus poziții competitive în clasamentele globale ale bunăstării. Modelele lor reflectă adaptarea eficientă la contextul istoric și social al fiecărei țări, ceea ce a asigurat prosperitatea pe termen lung. 3. Diferențele culturale dintre Norvegia și Germania sunt esențiale în modelarea economiilor lor. Norvegia promovează egalitatea și cooperarea, în timp ce Germania pune accent pe performanță și individualism, ceea ce influențează modul în care fiecare țară dezvoltă politici economice și interacționează în cadrul societății. Aceste valori fundamentale au un impact semnificativ asupra prosperității fiecărei națiuni.

REFERINȚE:

1. Alain, F. & Pascale, J. (2012). *The German Economic Model : A strategy for Europe* . <https://www.robert-schuman.eu/en/european-issues/237-the-german-economic-model-a-strategy-for-europe>.
2. Corporate F. I. (2024). *Nordic Mode*: <https://corporatefinanceinstitute.com/resources/economics/nordic-model/#:~:text=The%20Nordic%20model%20combines%20free,healthcare%2C%20and%20guaranteed%20pension%20payments>.

3. Hofstede, G. (2025). *Country comparison tool* . <https://www.hofstede-insights.com/country-comparison-tool> . Accesat 22 martie 2025.
4. Ouliaris S. (2011). *What Are Economic Models?* <https://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2011/06/basics.htm> Accesat 20 martie 2025.
5. Pîrlog, A. (2021). *Cross-cultural Analysis of Main Economic Partners of the Republic of Moldova*. https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/165-181_0.pdf.

Coordonator științific: PIRLOG Angela, dr., conf.univ.,
Academia de Studii Economice din Moldova
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu – Bodoni 61
E-mail: angela.pirlog@ase.md

SOCIAL NETWORKS AS A TOOL FOR THE PRESERVATION AND DISSEMINATION OF LANGUAGES

REȚELE SOCIALE CA INSTRUMENT PENTRU PĂSTRAREA ȘI DISEMENAREA A LIMBELOR

¹ BUCATINA Ecaterina, studentă, specialitatea: Marketing și Logistică
e-mail autor: bucatina.ecaterina@ase.md

² KHATCHENKO Kseniia, studentă, specialitatea: Marketing și Logistică
e-mail autor: khatchenko.ksenia@ase.md

^{1,2} Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova,
Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md

Abstract: Acest studiu analizează modul în care platformele online, precum Facebook, Instagram și TikTok, contribuie la păstrarea limbilor minoritare și la popularizarea acestora în rândul noilor generații. Printr-o abordare calitativă și cantitativă, cercetarea evidențiază impactul conținutului digital, al comunităților virtuale și al strategiilor de promovare asupra utilizării și transmiterii limbilor. Rezultatele arată că rețelele sociale facilitează nu doar accesul la resurse educaționale în diverse limbi, ci și interacțiunea dintre vorbitori nativi și non-nativi, stimulând astfel învățarea și revitalizarea limbilor aflate în pericol de dispariție. Concluziile studiului subliniază importanța integrării tehnologiilor digitale în inițiativele de conservare lingvistică și necesitatea unor politici care să sprijine utilizarea limbilor în mediul online.

Cuvinte cheie: rețele sociale, păstrarea limbilor, diversitate lingvistică, globalizare digitală, promovarea limbilor, educație online, comunități virtuale, transmiterea culturală, politici lingvistice, influența social media

JEL CLASSIFICATION: L82, D83, Z13

INTRODUCTION

The Internet forms a special communicative environment, a special place of language realization, which has no analogues in the past. As it develops, the virtual reality of the Internet acquires the features of a new world and lifestyle, which stimulates the emergence of new means of communication. The Internet space itself is a living human mind expressed in the form of text, synthesizing graphics, sound, and animation. Web as a new communication space helps native speakers to think more often about the language tools they use. The network stimulates the speech creativity of communicants; language becomes not only a means of communication, but also a tool for the creative self-realization of communicants.

Objects of this work:

- To examine how different linguistic communities use social networks for language dissemination.
- To evaluate the effectiveness of digital platforms (e.g., Facebook, Instagram, TikTok) in promoting language learning and engagement.
- To explore the impact of social media on linguistic diversity and cultural heritage

FINDINGS AND DISCUSSIONS

Modern social networks have significantly influenced various aspects of our lives, and language is certainly no exception. The impact of social media on language can be considered in light of numerous factors, such as changes in communication structure, the emergence of new words and expressions, and the transformation of linguistic norms and rules.

One of the most noticeable effects of social networks is the way they have changed the methods and style of communication between people. In the past, face-to-face meetings, phone conversations, and letters were the primary channels of communication. Nowadays, a large part of communication takes place online through social media platforms such as Facebook, Twitter, Instagram, and others. These platforms not only change the format of communication but also encourage the use of specific linguistic forms adapted to the conditions of short messages and constant status updates.

Researchers have discovered that groups stop speaking their traditional languages on a daily basis because speaking a more widespread, international language provides them with greater access to economic opportunities. According to scientists, for a language to survive and successfully develop, at least 1 million people must speak it. However, there are no more than 250 such languages today. Therefore, scientists confidently state that up to 90% of all the world's languages will disappear in the coming decades.

The global community is concerned about the rate at which languages are vanishing. Ethnolinguistic diversity, currently represented by more than 6,500 languages, is under threat. Among the factors contributing to this process are the decline in the number of speakers of smaller languages, their geographically dispersed settlements, and the generally low level of economic, political, and social development of these communities.

The disappearance of languages is not a phenomenon unique to modern times. Throughout history, languages have been born, developed, disappeared, or transformed into other linguistic forms.

In developed countries, internet penetration is significantly higher, which contributes to the active use of online learning. In 2024, 33% of internet users in the EU took online courses or used educational materials online. The leading countries in this regard are Ireland (61%), the Netherlands (59%), and Finland (53%), whereas in less developed countries, this figure is lower (e.g., Romania – 10%).

Regarding language learning, technology expands access to education, especially in countries with high digital literacy, such as Sweden and Denmark, where foreign language studies are actively integrated into educational programs. However, in developing countries, limited access to technology and the internet remains a barrier to language learning, particularly for less widely spoken languages

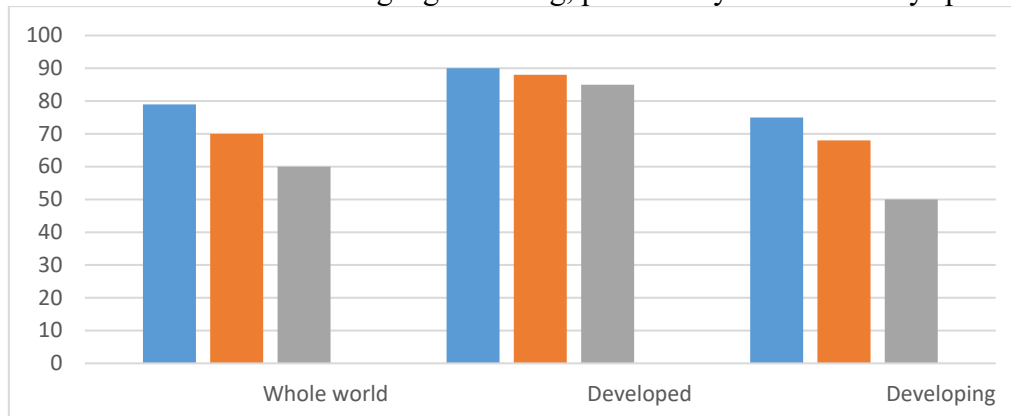

Figure 1: Internet usage rate in developed and developing countries

Source: Elaborated by the authors

We are entering a new era of language change driven by social media, and it's not just about creating new words to bypass algorithmic censorship. The entire structure of social media is reshaping how words emerge, gain popularity, and spread. For instance, a meme created by a 13-year-old that went viral last year, full of current middle school slang like "rizz," "gyat," and "skibidi," played a significant role in popularizing these terms. This happens because social media algorithms reward repetition—if something, like a song, is funny or catchy and people engage with it, the algorithm pushes it to a broader audience. The same goes for memes or words since trending metadata like hashtags get shown to users who have interacted with similar content before. Creators are very aware of this and actively use trending audios or hashtags to boost the performance of their videos.

Take, for example, the rizzler song, which led to a surge of videos using the words rizz, gyat, and skibidi because people knew those words would help their content perform better. This caused the words to spread rapidly. Language has always been contagious, with words passing from person to person and adapting as they move through social networks, but now, the viral nature of social media accelerates this process. A word like "rizz" can go from complete obscurity to becoming the Oxford English Dictionary's Word of the Year in just a year, thanks to social media algorithms, with influencers playing a key role in spreading it. Creators use these tactics to entertain and engage users, which in turn boosts their video performance and helps them earn a living. As a result, creators often end up promoting and spreading words that fuel the system. One example is the rise of the suffix "core" in Gen Z slang, used to describe various aesthetics like "cottagecore" or "goblincore." On the surface, these trends seem harmless and fun, but they exist primarily because TikTok's algorithm recognizes them as trending topics. Creators respond by making more content around these aesthetics, which causes more people to interact with it, making the words trend even more. The reason this happens is that social media algorithms aim to push hyper-specific, compartmentalized identities, which allow them to serve highly targeted, commercialized content. If you identify with a label like "cottagecore," the algorithm will send you more content that fits that label. You might even start buying cottagecore-related items to align with this newfound identity. This is exactly what the platform wants: to have you buy into an identity that benefits their commercial interests. TikTok's business platform openly claims that niche subcultures are the new target demographics, providing businesses with ideas for profiting off trends like cottagecore. While this phenomenon offers opportunities for linguistic growth—since subcultures create and spread new words—it also has a darker side. The creation of identity labels by the algorithm can sometimes be harmful, as it traps users in echo chambers that reinforce these narrow identities.

In a recent Tedtalks podcast, Adam Alexis shared his opinion on how social media is changing the way we talk: "Personally, I find this rapid evolution of language both fascinating and concerning. Each viral word reflects the cultural moment we're living in, but it's important to stay aware of how our speech is shaped by digital platforms. We should recognize when language is being manipulated to sell us something, when extremist rhetoric seeps into everyday slang, and when words are being used in ways that erase or distort their original meaning. Social media isn't just documenting language change—it's actively shaping it."(Aleksic, 2020).

CONCLUSION

Social networks can indeed serve as an effective supplementary tool for foreign language learning, extending the boundaries of traditional education. In addition to facilitating classroom and independent study, they play a significant role in preserving and studying languages, especially in the context of globalization and digitalization. First, social media help maintain linguistic diversity by providing a platform for speakers of rare or endangered languages. Groups, communities, and personal blogs allow users to exchange knowledge, create educational content, and even develop interactive courses for learning less common languages.

Second, social networks provide easy access to authentic language materials, such as videos, podcasts, articles, and live discussions with native speakers. This helps students immerse themselves in a natural linguistic environment, improving listening comprehension and modern vocabulary acquisition.

Third, crowdsourcing projects and wiki-based resources on social media enable collaborative creation and editing of learning materials, making language study more interactive and community-driven.

However, like any tool, social networks come with risks, including unreliable information and distracting content. Therefore, their use in education requires a thoughtful approach that balances the benefits of digital technology with academic rigor. In the long run, integrating social media into language learning could not only boost student motivation but also contribute to the preservation of linguistic heritage, making foreign language acquisition more accessible and engaging.

REFERENCES:

1. Aleksic, A. (2020, May). *How social media is changing how you talk* [Video]. TEDxPenn. <https://www.ted.com/talks>
2. Boyd, D. M. (2007). Social network sites: Definition, history, and scholarship. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 13(1), 210–230.
3. Bamgbose, A. (2014). The language factor in development goals. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 35(7), 648–660. <https://doi.org/10.1080/01434632.2014.908888>
4. Castells, M. (2013). *Communication power*. Oxford University Press.
5. Crystal, D. (2014). *Language death*. Cambridge University Press.
6. Holmes, J. (2017). Social media, surveillance, and language preservation in the 21st century. *Journal of Sociolinguistics*, 21(3), 293–317. <https://doi.org/10.1111/josl.12239>
7. Johns, A., & Mazurkewich, I. (2015). The role of technology in indigenous language revitalization. *International Journal of the Sociology of Language*, 233, 77–95. <https://doi.org/10.1515/ijsl-2014-0030>
8. Khan, S., & Dlamini, S. (2025). *Preserving and promoting indigenous languages: Social media analysis of Punjabi and Setswana languages*. *Journal of Asian and African Studies*. <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/00219096241243061>
9. Mokgosi, P., & Singh, J. (2025). *Wikipedia and indigenous language preservation: Analysis of Setswana and Punjabi*. *Frontiers in Communication*. <https://www.frontiersin.org/journals/communication/articles/10.3389/fcomm.2025.1442935/full>
10. Mhlongo, K., & Adams, B. (2024). *Indigenous language preservation, challenges, and opportunities in the social media age*. *ResearchGate*. <https://www.researchgate.net/publication/381278611>
11. Romanova, A. (2020). Video support in ESP learning: Law students case. In *Relevanța și calitatea formării universitare: competențe pentru prezent și viitor* (pp. 195–199). Bălți.
12. Информационный сайт о социальных сетях. (2019). Беседа в ВКонтакте [Электронный ресурс]. <https://social-nie-seti.info/vkontakte/beseda-v-kontakte/>

Coordonator științific: ROMANOVA Anastasia , dr., conf.univ.
Academia de Studii Economice din Moldova
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu – Bodoni 61
romanova.anastasia@ase.md

L'INTELLIGENCE CULTURELLE: LA CLÉ DU SUCCÈS EN AFFAIRES

КУЛЬТУРНЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ: КЛЮЧ К УСПЕХУ В БИЗНЕСЕ

POTÎNGA Rostislav, student, specialitatea: Marketing și Logistică

Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova,

Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md

e-mail autor: potinga.rostislav@ase.md

Аннотация. В связи со стремительным экономическим ростом компаний и цифровизацией, новые продукты, ориентированные на международные рынки, сталкиваются с важным фактором — культурными различиями. Они оказывают значительное влияние на восприятие товара со стороны потребителей и их поведение. Этот аспект критически важен, и его игнорирование может привести к провалу выхода продукта на новый рынок.

Исследования в области культурных особенностей позволяют понять, каким должен быть продукт, как его позиционировать и продвигать. Более того, помимо самого продукта, любой бизнес нуждается в надёжных партнёрах для успешной международной торговли. Таким образом, культурный интеллект становится не просто инструментом адаптации, но и ключевым конкурентным преимуществом, позволяющим компаниям успешно интегрироваться и завоевывать доверие потребителей. В этой статье, основанной на методах группировки данных, логического и сравнительного анализа, была определена эффективность культурного интеллекта и его роль в бизнесе.

Ключевые слова : Глобализация, цифровизация, международный рынок, предприятие, культурный интеллект, культурные различия, культурная адаптация.

JEL CLASSIFICATION: M160

INTRODUCTION

De nos jours, le monde des affaires requiert, d'une manière ou d'une autre, des compétences en intelligence culturelle. Une entreprise qui se concentre sur le marché international doit prendre en compte ces différences, car elles déterminent l'efficacité des modèles commerciaux. De plus, une connaissance approfondie d'une autre culture et de son contexte permet d'établir des relations solides et durables avec des partenaires étrangers.

Pour parvenir à une compréhension mutuelle entre les interlocuteurs, il est essentiel de tenir compte des normes, traditions et coutumes afin d'éviter des malentendus ou des situations inappropriées. C'est pourquoi l'intelligence culturelle joue un rôle clé dans la réussite des négociations et favorise la cohésion des équipes internationales.

Selon la définition de David Livermore et des chercheurs néerlandais Soren Ozgen, Peter Neukamp et Jacques Poot (Сагирова, 2024) l'intelligence culturelle est la capacité à s'adapter et à interagir efficacement avec des membres d'autres cultures sans perdre son identité. La pertinence de cette forme d'intelligence s'est accrue dans la période post-pandémique, alors que les entreprises se concentrent sur la numérisation de leurs produits, ce qui nécessite des équipes spécialement formées aux enjeux culturels. Dans ce contexte, il est intéressant de noter que la prise en compte de ces dimensions culturelles facilite les transactions et favorise l'augmentation des bénéfices commerciaux, contribuant ainsi au développement qualitatif de l'entreprise et à son expansion.

MÉTHODES DE RECHERCHE

La recherche sur l'intelligence culturelle et son impact sur la performance de l'entreprise, présentée dans cet article, repose sur l'application d'approches empiriques, de méthodes documentaires, d'analyses par analogie et de techniques de systématisation des données quantitatives et qualitatives.

Au cours de ce travail, nous avons utilisé des analyses comparatives et logiques, des méthodes de classification et de regroupement statistique, ainsi que des principes de synthèse, de généralisation et d'interprétation du matériel théorique.

RÉSULTATS OBTENUS

L'analyse réalisée, qui s'appuie sur des connaissances théoriques sur l'intelligence culturelle, nous a permis d'identifier que l'intelligence culturelle (CQ) est une caractéristique complexe d'une personne ou d'une organisation. Le modèle classique proposé par les chercheurs E. Ang et C. Earley (Солдатова, Чигарькова, 2018), comprend des aspects métacognitifs, cognitifs, motivationnels et comportementaux qui définissent les capacités d'une personne ou d'une organisation.

- **Aspect métacognitif** – capacité à être conscient de son propre comportement, à le contrôler et à le réguler dans le cadre de l'interaction interculturelle. Les personnes ayant développé des capacités métacognitives en CQ analysent de manière approfondie les différences entre les cultures et sont capables d'ajuster leurs propres stratégies d'interaction.

- **Aspect cognitif** – détermine le niveau de connaissance d'un individu des systèmes culturels, des structures sociales, des traditions religieuses et des caractéristiques propres à différents pays. Il se développe à travers l'éducation formelle et l'expérience pratique de l'interaction interculturelle.

- **Aspect motivationnel** – reflète le degré d'implication d'une personne dans l'interaction interculturelle. Il est lié à l'intérêt d'un individu pour l'apprentissage de nouvelles cultures et à sa capacité à surmonter d'éventuelles difficultés dans le processus de communication.

- **Aspect comportemental** – capacité à adapter son comportement verbal et non verbal en fonction du contexte culturel. Cet aspect de l'intelligence culturelle est associé à la flexibilité dans l'expression des émotions, au style de communication et aux stratégies de négociation.

Grâce aux éléments fondamentaux de l'intelligence culturelle, les entreprises sont en mesure d'adapter leurs stratégies et leurs processus opérationnels aux spécificités culturelles des différents marchés, renforçant ainsi considérablement leur compétitivité et leur efficacité.

Les recherches montrent que la prise en compte des différences culturelles influence le comportement organisationnel et les processus de gestion, ce qui a un impact direct sur le succès global d'une entreprise sur le marché mondial.

Afin d'illustrer l'efficacité des modèles d'entreprise et de démontrer l'importance de l'intelligence culturelle, des représentations graphiques de données statistiques sous forme de tableaux couvrant une période donnée ont été développées

Tableau 1. Adaptation culturelle des entreprises: résultats positifs

Entreprise	Période	Adaptation culturelle	Part de marché avant l'adaptation	Part de marché après l'adaptation	Résultats
McDonald's (Inde)	Avant / après 1996	Menu sans bœuf, options végétariennes, plats adaptés aux épices locales.	~2–3%	~10%	Croissance des ventes de 35 %. Expansion à plus de 65 points de vente.
Starbucks (Chine)	Avant / après 2005	Introduction du thé, cafés plus grands, adaptation à la culture de la « socialisation ».	~5%	~18%	Croissance du chiffre d'affaires de 18% par an. 4700 points de vente.

KFC (Chine)	Avant / après 1997	Menu : soupes, épices locales, petits déjeuners traditionnels.	~12%	~40%	Plus de 3000 points de vente. Leader de la restauration rapide en Chine.
Unilever (Inde)	Avant/ après 2001	Micropacks, prix abordables, campagnes marketing locales ciblées.	~20% (marché rural)	~50%	Croissance des ventes dans les villages de 28%.

Sources: Réalisés par l'auteur sur la base des sources bibliographiques

Tableau 2. Échecs d'adaptation culturelle des entreprises

Entreprise	Période	Erreurs d'adaptation culturelle	Part de marché à l'entrée	Part de marché après / en partant	Conséquences
Walmart (Allemagne)	1997-2006	Approche de service américaine, absence d'adaptation aux pratiques locales.	0%	~3%	Pertes de plus de 1 milliard de dollars. Sortie complète du marché.
Best Buy (Chine)	2006-2011	Méconnaissance des tendances en ligne, politique de prix trop élevée.	0%	<1%	Clôture de tous les magasins en Chine.
Home Depot (Chine)	2006-2012	Mauvaise évaluation de la culture du bricolage en Chine.	0%	<1%	Pertes d'environ 160 millions de dollars. Baisse des ventes de 15 %.

Sources: Réalisés par l'auteur sur la base des sources bibliographiques

CONCLUSIONS

L'analyse confirme que l'intelligence culturelle (CQ) constitue une variable déterminante influençant la performance opérationnelle des entreprises à l'international. Les résultats montrent que les organisations qui adoptent des stratégies d'adaptation culturelle enregistrent une augmentation significative de leur part de marché, de leur chiffre d'affaires et de la fidélité de leur clientèle. Des entreprises telles que McDonald's, Starbucks, KFC et Unilever illustrent le succès de l'intégration de l'intelligence culturelle dans leurs stratégies de gestion et de marketing.

À l'inverse, l'étude des échecs de Walmart, Best Buy et Home Depot révèle que la négligence des spécificités culturelles du marché cible entraîne une diminution de la compétitivité, des pertes financières considérables et, dans certains cas, le retrait complet du marché.

Dans ce contexte, l'intelligence culturelle devient un levier stratégique essentiel pour assurer la pérennité des entreprises à l'ère de la mondialisation et de la numérisation. Une entrée réussie sur un marché international repose sur une analyse approfondie des spécificités culturelles, notamment en ce qui concerne les normes sociales, les préférences des consommateurs et les modes de communication propres à chaque région.

Il est donc impératif d'intégrer les principes de l'intelligence culturelle dans la stratégie globale de l'entreprise. Cela implique la formation des employés à la communication interculturelle, l'adaptation des produits et services aux attentes locales et l'évaluation systématique de la CQ au sein du management interne. Par ailleurs, la flexibilité et la sensibilité culturelle doivent être au cœur des

stratégies de communication marketing pour garantir un positionnement efficace de la marque sur différents marchés.

Ainsi, le développement et l'application de l'intelligence culturelle ne se limitent pas à une meilleure intégration des entreprises dans un nouvel environnement culturel, mais constituent également un facteur clé de différenciation et un avantage concurrentiel durable à l'échelle mondiale.

Ainsi, le développement et l'application de l'intelligence culturelle permettent aux entreprises non seulement de s'intégrer efficacement dans le nouvel environnement culturel, mais aussi de créer des avantages concurrentiels durables au niveau mondial.

RÉFÉRENCES :

1. Bell, D., & Shelman, L. (2011). *KFC's Radical Approach to China*. <https://hbr.org/2011/11/kfcs-radical-approach-to-china>
2. Bourke, J. (n.d.). *The six traits of inclusive leadership*. <https://www2.deloitte.com/us/en/insights/topics/talent/six-signature-traits-of-inclusive-leadership.html>
3. Jopson, B. (2012). *Home Depot's Retreat from China*. <https://www.ft.com/content/5d69bbb0-fe13-11e1-8fc3-00144feabdc0>
4. Hindustan Unilever Limited. (2001). *Annual Reports* <https://www.hul.co.in/files/origin/fde23447e7d959b370605fe81d4f81896a6a8cad.pdf> Annual-Report.pdf
5. Peterson, H. (2014). *Starbucks Cultural Strategy in China*. Business Insider. <https://www.businessinsider.com/how-starbucks-is-different-in-china-2014-8>
6. Reed Global. (2024, January 1). *The importance of cultural intelligence in the workplace*. <https://www.reedglobal.us/blog/2024/01/the-importance-of-cultural-intelligence-in-the-workplace>
7. Rein, Sh. (2011). *Why Best Buy failed in China*. CNBC. <https://www.cnbc.com/2011/03/07/why-best-buy-failed-in-china.html>
8. Рябова, И. (2022). *Свой среди чужих: Сила культурного интеллекта*. <https://econs.online/articles/coffee-break/svoy-sredi-chuzhikh-sila-kulturnogo-intellekta/>
9. Сагирова, О. (2024). *Говорить на чужом языке: как культурный интеллект помогает развивать бизнес* <https://big-i.ru/management/upravlenie-izmeneniyami/govorit-na-chuzhom-yazyke-kak-kulturnyy-intellekt-pomogaet-razvivat-biznes/>
10. Солдатова, Г., Чигарькова, С. (2018). *Культурный интеллект как социально-психологический феномен: обзор концепции*. <https://msupsyj.ru/articles/article/7839/>

Coordonator științific: RUSU Djulieta, dr., conf.univ.,
Academia de Studii Economice din Moldova
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu – Bodoni 61
e-mail: rusu.djulieta@ase.md

THE ROLE OF INTERCULTURALITY IN SHAPING BUSINESS COMMUNICATION WITHIN GOOGLE CORPORATION

ROLUL INTERCULTURALITĂȚII ÎN MODIFICAREA COMUNICĂRII DE AFACERI ÎN CADRUL GOOGLE CORPORATION

¹ AGRIGOROAIEI Evelina, studentă, specialitatea: Economie
e-mail autor: agrigoroaie.evelina@ase.md

² FRIJA Laura, studentă, specialitatea: Economie
e-mail autor: frija.laura@ase.md

^{1,2} Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova,
Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md

Abstract: Interculturalitatea a devenit un element esențial în comunicarea de afaceri globală, în special în cadrul corporațiilor multinaționale precum Google. Această lucrare analizează modul în care dinamica interculturală influențează comunicarea de afaceri la Google, concentrându-se pe strategiile, provocările și avantajele acesteia. Studiul explorează importanța inteligenței culturale, managementului diversității și adaptabilității lingvistice în menținerea unei comunicări eficiente. De asemenea, sunt prezentate exemple concrete de interacțiuni interculturale în cadrul Google, evidențiind atât rezultatele de succes, cât și provocările întâmpinate. În final, cercetarea oferă cele mai bune practici și recomandări pentru îmbunătățirea comunicării interculturale în companiile multinaționale.

Cuvinte cheie : Interculturalitate, comunicare de afaceri, Google, inteligență culturală, managementul diversității

JEL CLASSIFICATION: M14, F23

INTRODUCTION

In the era of globalization, businesses are no longer confined by national borders. Corporations such as Google operate in multiple countries, employing a diverse workforce that speaks different languages and comes from varied cultural backgrounds. Intercultural communication, therefore, becomes essential for ensuring effortless collaboration and operational efficiency.

CORE CONTENT

Intercultural business communication encompasses practices that allow diverse employees to work harmoniously while maintaining productivity and efficiency. Key theories such as Hofstede's (2001) cultural dimensions and Trompenaars' (2012) intercultural frameworks provide foundational insights into navigating cultural differences in corporate settings. The study employs qualitative research methods, including case studies of Google's intercultural policies and employee experiences. Additionally, industry reports and academic literature were analyzed to understand best practices in intercultural business communication (Livermore, 2011).

Results Obtained are the following:

- ✓ **Cultural Intelligence:** Google prioritizes cultural awareness training for employees to enhance business communication.
- ✓ **Diversity Management:** Employee Resource Groups (ERGs) foster inclusivity and mitigate cultural barriers.
- ✓ **Language Adaptability:** Google employs multilingual teams and AI-driven translation tools to bridge language gaps.

Table 1. Key elements of Cultural Intelligence in Google’s Business Communication

Cultural Intelligence Component	Description	Implementation at Google
Cognitive CQ	Understanding cultural norms and differences	Training modules and knowledge-sharing platforms
Emotional CQ	Adapting emotionally to different cultural settings	Diversity and inclusion workshops
Behavioral CQ	Adjusting communication and behavior	Cross-cultural collaboration guidelines

Source: Google Internal Communication Guidelines, 2023

Cultural intelligence (CQ) is the ability to relate to and work effectively across cultures. Google prioritizes CQ development among its employees to enhance business communication. The company implements cultural awareness training to equip employees with the skills necessary for effective intercultural interactions (Pirlog, 2023).

The example bellow is an illustrative one: Google’s cultural sensitivity training includes simulations and real-life scenarios where employees must navigate cultural differences. For instance, a team in the U.S. working with their counterparts in Japan learns about hierarchical workplace culture and indirect communication styles to improve collaboration.

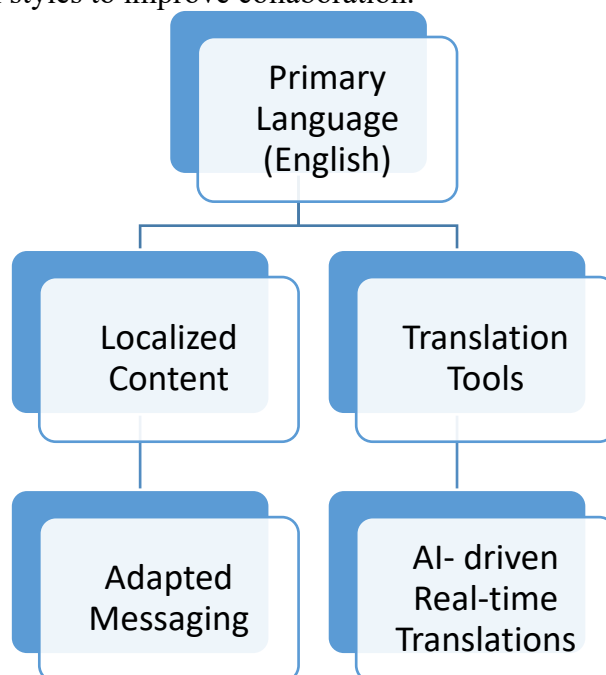

Figure 1. Google’s Multilingual Business Communication Framework

Source: Google HR and Organizational Behavior Reports, 2024

Despite its proactive approach, Google faces challenges in maintaining seamless intercultural communication. Some common important problems include:

1. **Miscommunication Due to Cultural Differences** – Differences in communication styles (direct vs. indirect) can lead to misunderstandings.
2. **Time Zone Constraints** – Coordinating work between different time zones can slow down decision-making.
3. **Varied Leadership Expectations** – Leadership expectations differ across cultures, requiring adaptable management strategies.

To settle the nominated problems Google offers the following solutions:

- ❖ Conducts **intercultural competency training** to help employees understand diverse communication styles.

- ❖ Implements **flexible work schedules** to accommodate time zone differences.
- ❖ Develops **global leadership programs** to prepare managers for working in cross-cultural settings.

Table 2. Common Intercultural Communication Challenges at Google

Challenge	Description	Google's Approach
Language Barriers	Employees speak different languages, causing miscommunication	AI-based translation tools and multilingual training
Cultural Norm Differences	Hierarchical vs. Egalitarian workplace expectations	Cultural competency training
Time Zone Differences	Coordinating across continents is challenging	Flexible work hours and asynchronous communication platforms

Source: Google HR and Organizational Behavior Reports, 2024

In order to enhance intercultural business communication, corporations like Google implement the following best practices (Brett, Behfar & Kern, 2006).:

- **Encouraging Open Communication and Dialogue:** Google fosters an environment where employees can share opinions and perspectives without fear of judgment.
- **Leveraging Technology:** AI-driven tools such as Google Translate aid in breaking language barriers and misunderstandings.
- **Continuous Cultural Training and Development:** Employees participate to ongoing training to remain culturally aware and adaptable.

Google's corporate culture is heavily influenced by its diverse workforce. The company embraces inclusivity, fosters cross-cultural interactions, and develops policies that support a culturally rich workplace. With employees from over 150 nationalities, Google is a prime example of an organization that thrives on cultural diversity.

Google's Approach to a Multicultural Workforce could be defined as following:

- **Diversity and Inclusion Initiatives** – Google promotes hiring practices that ensure cultural representation in the workplace.
- **Employee Resource Groups (ERGs)** – These support employees from various cultural backgrounds by offering networking opportunities and resources.
- **Cross-Cultural Leadership Training** – Google trains its leaders to manage diverse teams effectively.

Table 3: Google's Multicultural Workplace Strategies

Strategy	Description	Impact on Business Communication
Diversity in Hiring	Actively recruits employees from different cultural background	Promotes global perspectives and innovation
Inclusive Policies	Supports cultural celebrations, flexible work practices	Fosters employee engagement and retention
Cultural Training	Workshops on cultural intelligence and sensitivity	Reduces misunderstandings and enhances teamwork

Source: Google Diversity Annual Report, 2024

CONCLUSION

Interculturality plays a crucial role in shaping business communication within Google Corporation. Through diversity initiatives, technological solutions, and cultural sensitivity training, Google has fostered an inclusive and productive work environment. However, challenges such as miscommunication and time zone constraints persist, necessitating ongoing improvements in intercultural business communication strategies.

REFERENCES:

1. Brett, J., Behfar, K., & Kern, M. C. (2006). Managing multicultural teams. *Harvard Business Review*, 84(11), 85–91.
2. Google Diversity Annual Report, (2024). *Diversity Annual Report - Google Diversity Equity & Inclusion*
3. Gudykunst, W. B. (2005). *Theorizing about intercultural communication*. SAGE Publications.
4. Hofstede, G. (2001). *Culture's consequences: Comparing values, behaviors, institutions, and organizations across nations*. SAGE Publications.
5. Livermore, D. (2011). *The cultural intelligence difference: Master the one skill you can't do without in today's global economy*. AMACOM.
6. Pirlog, A. (2023). Cultural diversity management of a team. *Competitivitatea și inovarea în economia cunoașterii, 2022*
7. Trompenaars, F., & Hampden-Turner, C. (2012). *Riding the waves of culture: Understanding diversity in global business*. Nicholas Brealey Publishing.

Coordonator științific: PIRLOG Angela, dr., conf. univ.

Academia de Studii Economice din Moldova

Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu – Bodoni 61

Telefon: + 373 69101316

e-mail: angela.pirlog@ase.md

LE MK MULTILINGUE EN LIGNE DANS LES AFFAIRES: ATOUTS ET DEFIS

MARKETINGUL MULTILINGV ONLINE IN AFACERI: AVANTAJE ȘI PROVOCARI

BĂȚ Marcela, studentă, specialitatea: Drept

Academia de Studii Economice din Moldova

Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu – Bodoni 61

e-mail autor: bat.marcela@ase.md

Abstract: Marketingul multilingv online reprezintă o strategie esențială pentru companiile care doresc să-și extindă prezența globală și să interacționeze cu consumatori din diverse regiuni lingvistice și culturale. Această cercetare analizează importanța localizării conținutului digital, metodele utilizate pentru implementarea eficientă a acestuia, precum și avantajele și provocările asociate. Metodologia cercetării include analiza surselor academice și a platformelor specializate, verificarea autorității informațiilor și compararea strategiilor utilizate în marketingul multilingv. Avantajele unui astfel de marketing includ îmbunătățirea vizibilității SEO, creșterea engagementului utilizatorilor și consolidarea încrederii consumatorilor. Platforme precum PoliLingua și ConveyThis facilitează localizarea conținutului și optimizarea prezenței digitale. De asemenea, Autoglot integrează tehnologii bazate pe inteligență artificială pentru traducere automată și adaptare SEO, contribuind la creșterea traficului organic. Totuși, implementarea unui marketing multilingv eficient implică multiple provocări. Adaptarea culturală a mesajelor, gestionarea diferențelor lingvistice și menținerea coerenței brandului necesită o abordare strategică atentă. De asemenea, utilizarea exclusivă a traducerilor automate poate genera erori lingvistice și afectează percepția brandului. Studiul evidențiază necesitatea combinării tehnologiilor avansate cu expertiza umană pentru a depăși barierele lingvistice și culturale, oferind astfel o experiență optimizată utilizatorilor și maximizând competitivitatea pe piețele internaționale.

Key words: Marketing multilingv, localizare de conținut, SEO internațional, adaptare culturală, traducere automată, expertiză locală, inteligență artificială, piețe internaționale.

JEL CLASSIFICATION: M31, L86, F23, O33, O30

INTRODUCTION

Le marketing en ligne multilingue est essentiel pour les entreprises qui souhaitent se développer à l'échelle mondiale et à interagir avec des consommateurs linguistiquement et culturellement diversifiés. Selon les données disponibles, environ 75 % des consommateurs préfèrent acheter des produits dans leur langue maternelle et 60 % évitent les plateformes dont le contenu n'est pas adapté à leurs besoins linguistiques. Cela met en évidence l'importance cruciale de la localisation du contenu numérique pour faciliter les décisions d'achat et renforcer la confiance envers les marques.

Les objectifs de la recherche sont les suivants :

- Identifier les sources clés pour le marketing multilingue.
- Comparer et analyser ces informations pour repérer convergences et divergences.

Les méthodes employées incluent :

- L'utilisation de plateformes académiques (Google Scholar, ResearchGate) et d'autres moteurs de recherche (Google, DuckDuckGo).
- La vérification de l'autorité des sources et la validation des informations.

Ces méthodes fournissent une base fiable pour explorer les défis et les avantages du marketing multilingue en ligne. Cette étude met en évidence l'importance d'une approche stratégique qui conjugue technologie et expertise locale pour dépasser les barrières linguistiques et culturelles et ainsi optimiser l'efficacité du marketing en ligne.

CONTENU DE BASE

Contrairement à une simple traduction, le marketing multilingue repose sur un processus de localisation complexe, intégrant des variables culturelles, économiques et sociales spécifiques à chaque marché. Une telle adaptation permet de maximiser la pertinence du message tout en augmentant l'engagement des consommateurs. Par exemple, selon un rapport de Common Sense Advisory, 56 % des consommateurs considèrent que des informations présentées dans leur langue maternelle sont plus importantes que le prix du produit lui-même. Cela illustre l'impact significatif de la localisation sur les décisions d'achat.

En plus de ses avantages pour les consommateurs, le marketing multilingue constitue un atout majeur pour le référencement en ligne. Environ 90 % des utilisateurs effectuent leurs recherches sur Internet dans leur langue maternelle, et les études de SEMrush révèlent que les sites web multilingues génèrent 47 % de trafic organique en plus. Cette performance s'explique par les algorithmes d'indexation, qui favorisent les pages optimisées sur le plan régional.

Des exemples concrets illustrent ces réussites. La campagne "Share a Coke" de Coca-Cola, qui proposait des étiquettes personnalisées avec des prénoms locaux, a entraîné une augmentation notable de l'engagement du public et des ventes. De même, la plateforme Airbnb a renforcé sa position de leader international en offrant ses services dans plus de 60 langues, ce qui s'est traduit par une hausse de 20 % des réservations mondiales. Enfin, Nike a démontré l'importance d'adapter son slogan emblématique "Just Do It" aux particularités culturelles de chaque marché, contribuant ainsi à accroître significativement la notoriété de sa marque à travers le monde.

Dans une économie mondialisée, le marketing multilingue n'est plus une option, mais une nécessité pour les entreprises cherchant une expansion durable. Une communication efficace en plusieurs langues facilite non seulement l'accès à divers marchés, mais également le renforcement des relations commerciales et l'amélioration de l'expérience utilisateur. Des études démontrent que la localisation du contenu augmente l'interaction des consommateurs avec les marques tout en stimulant significativement les ventes et la notoriété. Le marketing multilingue devient ainsi un outil essentiel pour maximiser la compétitivité et saisir les opportunités sur les marchés émergents.

En ligne, le marketing multilingue s'avère indispensable pour les entreprises qui aspirent à étendre leur portée mondiale et interagir avec différents segments de consommateurs. À cet égard, PoliLingua excelle dans les services de marketing numérique multilingue, facilitant les échanges entre marques et publics internationaux. Forte d'une vaste expérience en référencement international, publicité PPC, conception de sites web et marketing des réseaux sociaux, cette entreprise propose des solutions sur mesure pour optimiser la présence en ligne.

Les principaux services offerts incluent le marketing vidéo multilingue, avec des campagnes adaptées aux plateformes comme YouTube et Facebook, intégrées à un sous-titrage et une voix off professionnels. PoliLingua fournit également des services avancés de référencement international, couvrant l'analyse et la sélection de mots clés, des stratégies globales et locales, des audits techniques et des rapports détaillés. La publicité numérique internationale est ainsi optimisée pour maximiser l'impact transfrontalier, tandis que le marketing de contenu soutient le développement des marques et améliore leur visibilité en ligne.

Enfin, disposer d'une plateforme en ligne multilingue renforce la crédibilité des entreprises et optimise leur image de marque, rendant l'accès aux marchés internationaux plus aisé tout en attirant les consommateurs. Des études révèlent que 65 % des utilisateurs préfèrent acheter des produits dans leur langue maternelle, et 40 % évitent les sites mal traduits. Un site multilingue améliore l'engagement des utilisateurs et maximise les conversions : 72 % des consommateurs privilégient des interfaces disponibles dans leur propre langue. En conclusion, adopter une stratégie multilingue offre un avantage concurrentiel crucial, stimulant le commerce électronique transfrontalier et renforçant la présence sur les marchés émergents.

L'optimisation du référencement mondial joue un rôle central dans la visibilité internationale des entreprises. Un contenu adapté, à la fois linguistiquement et culturellement, est essentiel pour

instaurer la confiance des consommateurs. Une optimisation efficace du référencement multilingue repose sur une approche structurée, incluant notamment la sélection d'un CMS approprié, tel que WordPress, Magento ou Drupal, pour garantir une indexation optimale. Le choix de la structure du domaine, qu'il s'agisse de TLD, de sous-domaines ou de sous-dossiers, doit être effectué stratégiquement en fonction de la complexité et des objectifs du site.

La création de contenu pour le référencement ne devrait pas se limiter à la traduction. Une véritable adaptation culturelle, réalisée de préférence par des locuteurs natifs, permet d'assurer un contenu pertinent et engageant pour les marchés ciblés. La combinaison du référencement local et global maximise l'impact : le référencement local favorise la promotion des produits dans des zones géographiques spécifiques, tandis que le référencement global accroît la visibilité internationale.

Cependant, l'utilisation de Google Translate, bien que rapide, ne fournit pas toujours la qualité nécessaire pour une expérience utilisateur optimale et une stratégie de référencement efficace. Les traductions automatiques comportent souvent des erreurs linguistiques et culturelles, nuisant à la perception de la marque. Par ailleurs, Google Translate n'étant pas conçu pour le référencement, son utilisation peut limiter le classement des sites dans les moteurs de recherche.

Un autre facteur clé est l'intégration des hashtags dans les URL, qui peut améliorer la découverte de contenu tout en facilitant son indexation par les moteurs de recherche et les plateformes de médias sociaux. Les hashtags, lorsqu'ils sont correctement utilisés, permettent de segmenter le public, d'accroître l'engagement, et d'associer le contenu à des thèmes ou centres d'intérêt pertinents. Ils jouent un rôle stratégique dans l'augmentation du trafic organique et de la visibilité en ligne, en particulier dans les campagnes de marketing multilingues.

Le marketing multilingue va bien au-delà de la simple traduction de textes. Il requiert une adaptation culturelle approfondie, incontournable pour garantir l'efficacité globale des campagnes. Adapter les messages aux divers contextes culturels représente un défi majeur, car chaque public possède ses propres valeurs, traditions et préférences. Pour répondre à ces besoins, il est essentiel de personnaliser le marketing afin de rendre les messages pertinents et attrayants pour chaque groupe culturel, sans se contenter d'une traduction mécanique.

Un autre point clé réside dans la gestion des nuances linguistiques et culturelles. Certaines expressions ou symboles, efficaces dans une culture, peuvent être mal interprétés, voire jugés offensants, dans une autre. L'adaptation des sites web illustre bien cette nécessité : elle ne se limite pas à la traduction des contenus, mais englobe également la personnalisation de toute l'expérience en ligne. Images, couleurs et descriptions de produits doivent être ajustées pour refléter les tendances locales du marché, captiver l'intérêt des utilisateurs et les fidéliser.

Une gestion cohérente de la marque au niveau mondial repose sur l'adaptation stratégique des messages et des visuels afin de préserver l'essence de la marque tout en tenant compte des diversités culturelles. Cela implique non seulement d'ajuster la voix de la marque pour qu'elle résonne avec les sensibilités locales, mais également de maintenir une identité constante.

Les variations dans le ton et le style doivent être soigneusement calibrées pour répondre aux attentes culturelles spécifiques tout en conservant la personnalité globale de la marque. De même, les éléments visuels, tels que les couleurs, les symboles et les images, nécessitent une approche réfléchie pour éviter les malentendus et optimiser l'impact. En parallèle, la localisation du contenu devient essentielle, intégrant des ajustements précis comme les unités de mesure, les formats de chiffres et le style de présentation, afin de garantir que le message soit culturellement pertinent et linguistiquement correct.

Pour assurer une image de marque homogène et impactante à l'échelle internationale, il est primordial d'adopter une gestion stratégique des ressources. Cela passe par l'investissement dans des services de traduction hautement qualitatifs et dans des équipes de localisation expertes, permettant d'élaborer des messages uniformes et pertinents sur le plan culturel. La traduction des supports marketing ne doit pas se limiter à un simple transfert linguistique, mais intégrer les subtilités culturelles propres à chaque marché. Une telle approche, méticuleuse et professionnelle, favorise non seulement la crédibilité de l'entreprise, mais aussi la fidélisation durable de ses clients.

Le marketing en ligne multilingue, quant à lui, offre aux entreprises un levier puissant pour toucher des audiences globales et accroître leur visibilité à l'international. Pour en garantir l'efficacité, il est crucial de combiner l'utilisation de technologies avancées, la collaboration avec des professionnels locaux, et l'adaptation minutieuse du contenu aux attentes spécifiques de chaque segment de marché.

Pour assurer une mise en œuvre efficace du marketing en ligne multilingue, les entreprises doivent adopter des stratégies bien définies, combinant technologie, expertise humaine et adaptation culturelle. Dans ce contexte, les approches suivantes constituent des axes essentiels pour optimiser le processus:

1. Utilisation de l'intelligence artificielle pour la traduction et la localisation

Les technologies de l'IA permettent de traduire le contenu rapidement et efficacement, ce qui permet d'économiser du temps et des ressources. Des outils comme Autoglot facilitent la traduction automatique sur des plateformes comme WordPress.

Traduction rapide et optimisée : l'IA garantit que le contenu est traduit dans plusieurs langues sans perte de temps ni d'argent.

Personnalisation et adaptation culturelle : l'IA ajuste non seulement les textes, mais aussi le contenu visuel, en l'alignant sur les spécificités culturelles locales.

Optimisation multilingue du référencement : l'IA permet d'améliorer la visibilité dans les moteurs de recherche et d'accroître l'accessibilité du contenu à l'échelle mondiale.

2. Travailler avec des experts locaux pour garantir l'authenticité et l'exactitude des données

Si l'IA offre des solutions rapides, l'implication d'experts locaux est essentielle pour assurer l'exactitude et la pertinence culturelle des messages. Des plateformes comme PoliLingua facilitent la collaboration avec des linguistes et des spécialistes locaux, garantissant ainsi une approche plus approfondie et plus authentique.

Adapter le contenu aux habitudes locales : des spécialistes locaux veillent à ce que le message soit optimisé pour chaque marché.

Réviser et valider les traductions : même les traductions automatiques nécessitent des ajustements de la part des locuteurs natifs afin de garantir le caractère naturel du message.

3. Personnaliser le contenu pour chaque marché cible

La personnalisation du contenu est essentielle pour un marketing multilingue efficace. Des solutions comme ConveyThis permettent une localisation naturelle et fluide du message.

Adapter le message et le ton : les messages doivent être adaptés au style de communication propre à chaque culture afin d'en maximiser l'impact.

Utiliser des éléments visuels pertinents : les images, les couleurs et les symboles doivent être choisis avec soin afin d'éviter toute confusion culturelle.

Créer un contenu spécifique au marché : Il est parfois plus efficace de créer un nouveau contenu adapté au marché local que de traduire des documents existants.

Dans cette optique, un marketing en ligne multilingue efficace repose sur un équilibre harmonieux entre l'intelligence artificielle, l'expertise humaine et une personnalisation soignée du contenu.

En intégrant ces éléments, les entreprises peuvent non seulement franchir les barrières linguistiques, mais également atteindre une audience mondiale tout en renforçant la portée et l'impact de leur marque sur les marchés internationaux.

CONCLUSIONS

En conclusion, le marketing en ligne multilingue s'impose aujourd'hui comme une nécessité stratégique pour les entreprises visant une expansion mondiale.

La capacité à communiquer dans plusieurs langues ouvre l'accès à des marchés variés, renforce les relations commerciales et améliore l'expérience utilisateur, ce qui se traduit directement par une augmentation des ventes et une meilleure notoriété de la marque.

Une approche réussie va bien au-delà de la simple traduction : elle repose sur un processus de localisation approfondi qui prend en compte les spécificités culturelles, économiques et sociales de chaque marché.

Adapter les messages et les visuels pour résonner avec les publics locaux est essentiel.

Pour maximiser les résultats, il est impératif de combiner l'usage de technologies avancées, telles que l'intelligence artificielle, avec l'expertise humaine de spécialistes locaux, afin de garantir un contenu précis et authentique.

Investir dans des stratégies de marketing multilingue permet aux consommateurs de s'engager plus facilement avec les marques tout en offrant un avantage compétitif notable, contribuant à une croissance pérenne et à la valorisation des opportunités des marchés émergents.

REFERENCES :

1. AutoGlot. (n.d.). *Marketing de conținut multilingv: Cum ajută AI la accesarea noilor piețe?* AutoGlot. <https://autoglot.com/ro/multilingual-content-marketing-how-ai-helps-unlock-new-markets/>
2. ConveyThis. (n.d.). *7 motive pentru care site-urile multilingve îți îmbunătățesc afacerea.* ConveyThis. <https://www.conveythis.com/ro/7-reasons-multilingual-sites-benefit-your-business>
3. Fauziya, A. (n.d.). *Marketing multilingv: Ghid complet.* Linguise. <https://www.linguise.com/ro/blog/ghid/marketing-multilingv/>
4. Joachim. (n.d.). *Ce este marketingul multilingv și de ce contează?* Aspiration Marketing. <https://blog.aspiration-marketing.ro/what-is-multilingual-marketing-and-why-does-it-matter>.
5. Matyska, K. (n.d.). *SEO multilingv: Cum să începi o afacere în străinătate?* Senuto. <https://www.senuto.com/ro/blog/multilingual-seo-how-to-start-a-business-abroad/>
6. PoliLingua. (n.d.). *Marketing digital multilingv.* PoliLingua. <https://www.polilingua.com/ro/marketing-digital-multilingv.htm>

Coordonator științific: RUSU Djulieta, dr., conf.univ.,
Academia de Studii Economice din Moldova
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu – Bodoni 61
e-mail: rusu.djulieta@ase.md

SECȚIUNEA 13

ANALIZA DATELOR – MODERATOR DE DECIZII ECONOMICE ȘI SOCIALE EFICIENTE: PERSPECTIVE TEORETICE ȘI APLICAȚII PRACTICE

THE POTENTIAL OF DIGITAL CURRENCIES TO FOSTER FINANCIAL INCLUSION AND PROMOTE BALANCED ECONOMIC GROWTH

POTENȚIALUL MONEDELOR DIGITALE DE A CREA INCLUZIUNE FINANCIARĂ ȘI PROMOVAREA CREȘTERII ECONOMICE ECHILIBRATE

¹ CROITOR Cristian-Cozmin, student, specialitatea: Finanțe și Bănci
e-mail autor: croitor.cristian_cozmin@ase.md

² POPOVICI Cristian, student, specialitatea: Finanțe și Bănci
e-mail autor: popovici.cristian@ase.md

^{1,2} Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova,
Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md

Abstract. Cryptocurrencies have their foundation in encrypted data and operate in a decentralized peer-to-peer network referred to as the blockchain. The global expansion of internet and mobile technology has immensely driven the evolution of new monetary systems and electronic payment modes. These innovations, including electronic currencies and internet payment systems, have been introduced into existence to enhance the efficiency and liquidity of financial transactions. In contrast to fiat currencies issued and controlled by centralized institutions, such as financial institutions or governments, cryptocurrencies are not issued or controlled by centralized authorities. They are developed through sophisticated cryptographic mathematics, which are sustained and authenticated through a process known as mining, which is computational in nature. This is done through a network of computers—or specialized chips, such as application-specific integrated circuits (ASICs)—for the sole purpose of processing and authenticating transactional data with precision.

Keywords: price, data, finance, bitcoin, cryptocurrency, central bank

JEL CLASSIFICATION: D40, E42, E58, G10

INTRODUCERE

Monedele digitale au devenit esențiale în dezvoltarea sistemelor financiare globale, afectând atât incluziunea economică, cât și creșterea economică. Aceste soluții creativități îmbunătățesc accesul la serviciile bancare, stimulează economiile emergente și elimină disparitățile financiare. Criptomonede ca Bitcoin au obținut o relevanță macroeconomică, oferind oportunități unice atât pentru țările dezvoltate, cât și pentru cele cu infrastructuri limitate. Lucrând independent de autoritățile centrale, ele permit tranzacții sigure și eficiente, incluzând populații nebanked.

Importanța studiului constă în evidențierea rolului monedelor digitale în facilitarea accesului la servicii financiare pentru populațiile slab bancarizate și în promovarea unei creșteri economice echilibrate. Într-o lume tot mai digitalizată, criptomonede și tehnologia blockchain pot reduce barierele financiare, îmbunătățind eficiența tranzacțiilor și extinzând oportunitățile economice la nivel global. În plus, analiza acestui fenomen este esențială pentru înțelegerea impactului său asupra politicilor economice și a sistemelor financiare tradiționale.

Obiectivele studiului sunt: analiza potențialului monedelor digitale în promovarea incluziunii financiare și a creșterii economice echilibrate. Obiectivele specifice includ: (1) evaluarea impactului criptomonedelor asupra accesului la servicii financiare pentru persoanele neincluse în sistemele bancare tradiționale; (2) examinarea modului în care tehnologia blockchain poate sprijini tranzacțiile eficiente și transparente; (3) identificarea beneficiilor și riscurilor asociate adoptării criptomonedelor la nivel guvernamental și individual.

CONȚINUTUL DE BAZĂ

Conform definiției Băncii Centrale Europene, moneda digitală este un mijloc de plată a cărui valoare este înregistrată electronic pe un suport tehnologic și poate fi utilizat de terți, fără a necesita neapărat un cont bancar, acționând ca un instrument de plată la purtător (Cerna, 2022). O formă a acestei monede, deja implementată în unele state și considerată o inovație financiară, este criptomoneda. Spre deosebire de numerar, criptomonedele nu sunt emise fizic și nu sunt administrate de băncile centrale, dar tranzacțiile sunt înregistrate în blocuri, care formează sistemul Blockchain. Din acest motiv, nu există o bancă Bitcoin. Valoarea criptomonedelor este determinată exclusiv de cererea și oferta din piață. Aceste active digitale au provocat o schimbare semnificativă în sectorul financiar, aducând elemente inovatoare și perspective noi. Succesul Bitcoin a inspirat apariția multor alte criptomonedelor alternative, cunoscute sub numele de Altcoins.

Criptomonedele pot fi utilizate fie ca mijloc de plată, fie ca sursă de profit. Pentru a obține câștiguri din variațiile de preț ale acestor monede digitale, este esențial să cunoaștem principalii factori care influențează valoarea lor: (1) integrarea activelor digitale în tranzacțiile economice reale; (2) cantitatea totală emisă dintr-o anumită criptomonedă; (3) frecvența și volumul tranzacțiilor efectuate; (4) fluxul de informații și știri relevante; (5) anunșurile privind noi reglementări pot genera fluctuații majore ale prețurilor, la fel ca și declarațiile unor figuri influente din ecosistemul criptomonedelor.

Bitcoin este prima monedă descentralizată digitală, învaluiră în anul 2009. Operațiunile desfășurate în sistemul acestei monede urmează modelul peer-to-peer, care presupune transmiterea directă de la un utilizator către un alt utilizator, fără apartenența la unor terțe părți, cum ar fi autoritățile statului, instituțiile de reglementare sau banca. Criptomoneda Bitcoin se întemeiază pe tehnologia Blockchain, care o deosebește în esență de alte sisteme, de exemplu WebMoney. Blockchain-ul nu se întemeiază pe active tangibile și nici pe monede fiat (Chen, 2024). Blockchain-urile sunt baze de date specializate pentru stocarea tranzacțiilor. În contradicție cu bazele de date centralizate, datele din blockchain sunt adunate în rețeaua utilizatorilor, răspândite pe computere din toată Terra. Această arhitectură transformă blockchain-ul într-o bază de date descentralizată, cu o arhitectură peer-to-peer. Un blockchain este, așadar, un lanț de blocuri conectate, fiecare conținând date tranzacționale, construit conform unei structuri prestabilite și având rolul de a asigura distribuirea și organizarea acestor date într-un mod transparent și sigur.

Cum introducerea criptomonedelor pot ajuta participanții economiei să stimuleze o creștere economică echilibrată? (Rust, 2022) Cetățenii sunt nucleul oricărei economii și sunt, în esență, însăși structura statului. În urma acesta, aceștia vor avea acces permanent, 24/7, la utilizarea monedelor digitale, fără să mai depindă de programul de funcționare al instituțiilor financiare tradiționale. De asemenea, ei pot investi în criptomonedele ca formă alternativă de plasament, în speranța unei creșteri a valorii acestora, ceea ce le-ar putea aduce venituri suplimentare în cazul obținerii unui profit. O altă actor fundamental în dinamica economică a unui stat o reprezintă întreprinderile. Acestea vor putea beneficia de acces nelimitat la capital, deoarece criptomonedele și tehnologia blockchain oferă oportunități inovatoare de finanțare pentru IMM-uri și start-up-uri, ca emisiunile inițiale de monede (ICO) sau tokenizarea activelor. De asemenea, companiile pot accesa piețele internaționale cu mai multă ușurință, depășind barierele create de schimbul valutar și ajungând direct la clienți din toată lumea. Prin forța monitorizării tranzacțiilor electronice, autorități pot lupta mai efectiv împotriva evaziunii fiscale, contribuind la creșterea veniturilor bugetare și respectul obligațiilor fiscale de către cetățeni și societăți comerciale. De altfel, facilitarea transferurilor internaționale prin intermediul monedelor virtuale poate curăța în mare măsură costurile și formalitățile aferente acestora. În acest fel, utilizarea monedelor electronice poate susține o administrare fiscală mai eficientă și poate stimula comerțul internațional, creatând avantaje economice semnificative pentru autoritățile publice.

Care țări deja utilizează criptomonedele? (Abad, 2022) În ceea ce privește avantajele pe care le prezintă monedele digitale, mai multe guverne au deja început să le introducă în circuit. Un astfel de exemplu este cel al Venezuelei, care a trebuit să se furiască cu o perioadă extinsă de hiperinflație, datorată instabilităților socio-economic și politice. Agricultură acestei rațiuni, criptomonedele au de-

servit drept soluție pentru readucerea la normal a economiei, intermediarul comunengei căruia populația a îngăduit să execute tranzacții de natură peer-to-peer și să le folosească drept mijloc de plată. În justificarea acestei activități, guvernele au dat naștere Bursei Descentralizatei din Venezuela, în cadrul căreia se pot desfășura atât tranzacții în monede fiat, dar și active digitale. Atât pe plan mondial, mai mult de 500 de milioane de indivizi dețin criptomonedes, dintre care aproximativ 60% sunt utilizatori de Bitcoin, fiecare deținând în medie 0,015 BTC. Din punct de vedere geografic, Nigeria se află pe primul loc în ceea ce privește adoptarea criptomonedelor, cu 35% dintre adulți care le folosesc, urmată de Vietnam (25%) și Filipine (23%). În ceea ce privește utilizarea criptomonedelor, aproximativ 45% dintre deținători le păstrează ca investiție pe termen lung, 20% le utilizează pentru staking în vederea obținerii de recompense, 15% le folosesc pentru plăți, iar restul de 20% le tranzacționează în mod activ. Altă expresie semnificativă este cea a Libanului, o țară care dăna de o criză economică profundă, în care se remarcă prin rata inflației de 253,55%. Pe bilanțul pierderii încrederii în lira libaneză, locuitorii au devenit utilizator al dolarului american ca opțiune de alternativă, astfel încât băncile au putut deprecia cursul de schimb valutar. Ca să-și păstreze economiile de depreciere a monedei naționale, alți libanezi au preferat să-și convertă rezervele financiare în monedă digitală, considerând criptomonedele o alternativă mai sigură chiar decât dolarul. Așa că acesta este exemplul care vă dovedește că monedele digitale oferă cetățenilor un control mai mare asupra finanței proprii și facilitează accesul capitalului, inclusiv în structuri economice instabile.

Ce ar motiva țările să investească în crypto? (Chen, 2024) Aceste tendințe atrag atenția atât asupra statutului Bitcoin ca viitoare monedă, cât și asupra potențialului de extindere a pieței cripto-valutare în general. Creșterea substanțială de aproximativ 250% pe an a Bitcoin demonstrează interesul crescând al investitorilor și al comunității financiare. Criptovalutelor le aparține doar 3,4 miliarde de dolari față de capitalul bursier general, însă oferă cele mai mari speranțe de expansiune rapidă în viitorul apropiat. Această paradigmă ascendentă arată nu numai schimbările care au avut loc în evoluția monedei digitale, dar arată și oportunități pentru extinderea și diversificarea pieței criptovalutare. Cu 9,3% din populație, aproximativ 750 de milioane de oameni au interacționat cu criptovalutele. Acest lucru arată conștientizarea cetățenilor față de monedele digitale, iar 80% dintre adulți sunt familiarizați cu ideea de monede digitale.

Cum criptomonedele pot promova o incluziune financiară a mai multor țări? (Sygnum Bank, 2023) Accesarea pieței criptomonedelor este ușoară, necesitând doar un telefon care are acces la internet, în timp ce serviciile bancare clasice presupun cerințe mai rigide. Prin urmare, indivizii care nu au acces la serviciile bancare datorită Lipsurilor de resurse financiare sau izolării geografice pot recurge la criptomonedes. De exemplu, un om din Italia poate trimite banii repede și într-un mod economisit unei rude din Republica Moldova prin un portofel digital, înainte de a asuma cheltuielile mari ale băncilor. În același timp, criptomonedele promovează educația financiară a populațiilor marginalizate, încurajând învățarea despre gestionarea resurselor financiare. În multe regiuni unde sistemele bancare sunt instabile sau absente, aplicațiile descentralizate bazate pe blockchain pot furniza servicii esențiale precum economisirea, creditarea sau obținerea de dobânzi, fără intervenția unei bănci.

Tabel 1. Top 5 țări după rata de deținere a criptomonedelor

Țări	Rata de deținere	Locuitori în posesie
Emiratele Arabe Unite	30,4%	3 mln
Vietnam	21,2%	21 mln
SUA	15,6%	53 mln
Iran	13,5%	12 mln
Filipine	13,4%	16 mln

Sursa: Ziarul BURSA (V.A., 2024)

Care sunt riscurile legalizării criptomonedelor? Criptomonedele sunt recunoscute pentru fluctuațiile accentuate ale prețurilor, ceea ce poate avea consecințe asupra stabilității economice. Fiind descentralizate, acestea pun provocări pentru guverne și bănci, care trebuie să aloce resurse semnificative

pentru elaborarea unui cadru legal adecvat, capabil să asigure un mediu sigur, echitabil și previzibil. În acest context, Banca Națională a Moldovei a adoptat o lege prin care interzice utilizarea criptomonedelor pe teritoriul Republicii Moldova, invocând riscurile potențiale pentru persoanele fizice și juridice, în lipsa unei reglementări și supravegheri eficiente. De asemenea, BNM a avertizat că investițiile în astfel de active implică un grad ridicat de risc și că nu există nicio instituție care să le garanteze sau să le protejeze. Instituțiile de plată au fost somate să înceteze orice activități legate de criptomonede, să evite stabilirea de relații comerciale în acest domeniu sau să încheie cele deja existente.

Viitorul criptomonedei este strâns legat de digitalizarea economiei globale și de creșterea interesului pentru soluții financiare descentralizate. Pe măsură ce tehnologiile blockchain devin tot mai avansate, criptomonedele au potențialul de a facilita incluziunea financiară, oferind acces la servicii bancare pentru persoanele nebanked. În plus, adoptarea reglementărilor clare va contribui la creșterea încrederii investitorilor și la integrarea criptomonedelor în sistemele economice tradiționale. Evoluția pieței crypto sugerează că monedele digitale ar putea deveni o alternativă viabilă la monedele fiat, favorizând tranzacții mai rapide și mai sigure la nivel internațional.

CONCLUZII/RECOMANDĂRI

Într-un background caracterizat prin inovații tehnologice accelere, acest articol examinează adânc abilitatea monedelor digitale să sprijine incluziunea financiară și să promoveze o dezvoltare economică echilibrată. Monedele digitale, de exemplu, Bitcoin și alte criptovalute, s-au dezvoltat mai mult decât pură lor funcție de mijloc de plată, generând subiectele centrale în discuțiile din jurul reformei financiarului global. Prin încercuirea tehnologiei blockchain, acestea oferă soluții noi la limitările sistemelor financiare clasice, care stau în stare să ofere tranzacții rapide și accesibile oriunde pe planetă. Studiile evidențiază avantajele oferite populației și mediului de afaceri prin accesul permanent la capital și posibilitatea desfășurării tranzacțiilor fără bariere valutare. De asemenea, monedele digitale pot contribui la consolidarea administrației fiscale și la creșterea eficienței în perceperea și colectarea taxelor, având un impact pozitiv asupra bugetului public. Deși, nu în ultimul rând, utilizarea criptomonedelor este înconjurată și de un pericol semnificativ, ce-ar rezulta în urma volatilității prețurilor și necesității unei reglementări clare și coerente. Chiar în fața acestor provocări, impactul asupra incluziunii economice și dezvoltării financiare este semnificativ. Criptomonedele sunt un factor disruptiv de importanță pentru sistemul financiar global, aducând atât posibilități, cât și provocări. Fiindcă viitorul lor este necunoscut, schimbările deja urmărite sugerează o schimbare fundamentală în percepția și utilizarea banilor. În acest scop, este obligatorie o adaptare constantă la cele noi evoluții legislative și tehnologice.

REFERINȚE:

1. Abad, J. (2022). *P2P payments spurred crypto adoption across Venezuela in 2021*.
2. Bani.md (2023). Dezastru pentru monedele crypto. Sunt interzise în Republica Moldova. [Dezastru pentru monedele crypto. Sunt interzise în Republica Moldova](#)
3. Cerna, S. (2022). *Moneda electronică și politica monetară*.
4. Chen, J. (2024) *Fiat Money: What It Is, How It Works, Example, Pros & Cons*. FIAT MONEY
5. Rust S. (2022) *Why cryptocurrencies are a lifeline for people in developing countries* [Online]. [Why cryptocurrencies are a lifeline for people in developing countries](#)
6. Sygnum Bank (2023). *How crypto assets can strengthen financial inclusion*. How crypto assets can strengthen financial inclusion
7. A. (2024). *Emiratele Arabe Unite au cea mai mare rată de deținere de criptomonede, la nivel global* [Online]. Emiratele Arabe Unite au cea mai mare rată de deținere de criptomonede, la nivel global

Coordonator științific: CHICU Olga, drd., asist. univ.,
Academia de Studii Economice din Moldova,
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61
Telefon: +37369088159
e-mail: chicu.olga@ase.md

THE APPLICATION OF LOCAL EXTREMA IN THE ANALYSIS OF MARGINAL COSTS AND PROFIT

APLICAREA EXTREMELOR LOCALE ÎN ANALIZA COSTURILOR MARGINALE ȘI A PROFITULUI

GHERB Valeria, studentă, specialitatea: Finanțe și Bănci
Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova,
Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md
e-mail autor: gherb.valeria@ase.md

Abstract. The article emphasizes the importance of mathematical analysis in enhancing economic decision-making and operational efficiency by identifying local extrema (maximum and minimum points) in cost and profit functions can help businesses optimize production and profitability. Using calculus, particularly differentiation, firms can determine the production levels that minimize costs and maximize profit.

Keywords: marginal costs, profit, production, economic activity, mathematic optimization, economy

JEL CLASSIFICATION: C61, D24, L11

INTRODUCERE

În sfera economică, scopurile primordiale ale oricărei firme sunt minimizarea costurilor marginale și maximizarea profitului obținut. Din acest punct de vedere, analiza extremelor locale și aplicarea lor devine esențială, oferind informații necesare și detaliate despre comportamentul costurilor și a profitului la variate nivele ale producției.

R. Fletcher analizează în "Metode practice de optimizare", cele mai de preț și eficiente practici în domeniul optimizării matematice, explicând cum pot fi utilizate pentru a găsi punctele critice ale funcțiilor. Metodele de analiză matematică, spre exemplu derivarea funcțiilor de profit și de cost, permit determinarea punctelor de critic (minim și maxim), unde profitul este maximizat, iar costurile marginale ating valori minime specifice. Acest articol desfășoară tematica aplicabilității extremelor locale în identificarea și analizarea costurilor și a profitului, folosind concepte fundamentale de tip economic și exemple practice pentru a ilustra rezultatele.

În cadrul teoriilor economice și al gestionării afacerilor, analizarea costurilor marginale și a profitului obținut reprezintă un pilon de bază întru înțelegerea și optimizarea deciziilor referitoare la producție și finanțare. În matematică, optimizarea dezvăluie căile spre eficiență și inovație, ghidându-ne să realizăm mai mult cu mai puțin (Dantzig, 1983).

De asemenea, complexa analiză a extremelor locale poate fi aplicată în diverse industrii, firme sau companii pentru a optimiza procesul de producție și strategiile aplicate de piață. De exemplu, în industrii de tip ușor sau construcții ale utilajelor, identificarea nivelului optim de producție, unde costurile sunt minime, poate duce la economii semnificative și la creșterea marjei de profit.

Importanța studiului constă în abilitatea de a identifica rapid și precis aceste puncte critice, care pot oferi un avantaj competitiv semnificativ, într-un mediu de afaceri dinamic și competitiv. Aplicarea metodelor de derivare și analiză matematică devin un instrument de maximă necesitate, astfel că firmele pot să își mărească profitul, reducând incertitudinea și costurile, în asociație cu fluctuațiile pieței.

Obiectivele studiului sunt: determinarea costurilor marginale; identificarea punctului de maxim al profitului și al punctului de minim al costurilor, precum și impactul acestora. Prin înțelegerea modului în care aceste costuri semnificative influențează profitabilitatea, firmele pot lua măsuri pro active pentru optimizarea structurilor de cost și îmbunătățirea performanței financiare pe termen lung.

CONȚINUTUL DE BAZĂ

Contrar părerii generale, profiturile nu se obțin prin creșterea prețurilor, ci prin efectuarea de economii și prin creșterea eficienței, care duc la scăderea costurilor (Hazlitt, 1946). Un renumit economist englez, argumentează în inedita „*Principiile Economiei*”, că firmele își maximizează profitul atunci când costul marginal (costul adăugării unei unități suplimentare) este egal cu venitul marginal, venitul generat de vânzarea acelei unități (Marshall, 1890). Acesta este punctul în care profitul net este optim.

Problematica dimensionării activității, prin prisma costurilor și prețurilor, este specifică proiectării oricărui sistem de producție, care are ca obiectiv final profitabilitatea și competitivitatea. (Deliu, 2010).

1. Procesul de producție a firmelor

Pentru satisfacția nevoilor sociale și personale ale indivizilor, în funcție de tipul de necesitate, în cadrul firmelor, are loc procesul de producere a diverselor bunuri economice (bunuri materiale și alte tipuri de servicii), care sunt destinate vânzării pe scară largă consumatorilor, astfel satisfăcând populația, obținând în schimb un oarecare profit.

Însă, pentru a atinge acest obiectiv, fiecare agent economic este impus să efectueze eforturi enorme, pentru a corespunde cerințelor pe piață, cerințelor de exploatare, precum și a factorilor de producție. Astfel, deducem că orice tip de producție presupune cheltuieli. Pentru ca profitul obținut să fie maxim, costurile trebuie să fie cât de posibil minimalizate. Optimizarea matematică este arta de a alocă resursele limitate în cel mai eficient mod posibil. O soluție optimă pentru o problemă poate fi obținută prin combinarea soluțiilor optime ale subproblemelor.

O firmă de afaceri se remarcă a fi plină de succes, atunci când îndeplinește următoarele condiții:

- ✓ Analiza costurilor variabile și fixe, precum și a celui marginal pentru a elabora strategii eventuale de a le minimiza;

- ✓ Identificarea ineficiențelor producției și maximizarea profitului;

- ✓ Ajustarea strategiilor companiei, evaluarea și monitorizarea performanței.

O metodă de optimizare matematică pentru rezolvarea problemelor în care se urmărește selectarea celui mai adecvat element dintr-o gamă variată de alternative disponibile, pentru a-l găsi pe cel potrivit, este folosirea și identificarea extremelor de maxim și de minim ale unei funcții reale. Această deprindere, în esență, rămâne un aspect crucial în diverse domenii, de la economie și inginerie, până la științele naturale și informatică.

2. Minimul de cost și maximul de profit

Metodele matematice sunt utilizate pe scară largă în diverse domenii de activitate umană, în particular, în cercetările economice. A decide înseamnă să alegi dintr-o mulțime de variante posibile, fie finită sau infinită, acea variantă care este mai avantajoasă, sau mai optimă din punct de vedere matematic. Maximizarea profitului poate fi realizată prin minimizarea costurilor de realizare a unui anumit nivel de producție și maximizarea veniturii obținut cu anumite costuri (Enachi, 2020).

Leonhard Euler a abordat optimizarea matematică în lucrarea sa fundamentală „*Methodus inveniendi lineas curvas maximi minime proprietate gaudentes*”. El a formulat și demonstrat principiile fundamentale pentru găsirea extremelor (minime și maxime) ale funcțiilor, aplicând aceste metode la probleme precum echilibrul liniilor elastice și flexibile. Optimizarea matematică utilizează diverse tehnici, inclusiv integrarea sau derivarea, pentru a găsi punctele critice extreme de minim și de maxim ale funcțiilor și pentru a îmbunătăți eficacitatea procesului de producere (Euler, 1744). Determinarea costurilor marginale, utilizând aceste metode, va influența enorm asupra acestui proces. Evaluarea și sporirea parametrilor de funcționare a unui sistem tehnic poate duce la creșterea performanței și fiabilității acestuia.

Astfel, rezumăm că tehnica de optimizare nu este doar un concept teoretic, ci și un instrument practic puternic, care contribuie semnificativ la avansarea cunoașterii și la dezvoltarea multor principii de funcționalitate a firmelor.

Termenul de „*cost marginal*” descrie variația totală a costului și exprimă sporul (majorarea) de cheltuieli necesare pentru producerea unei unități suplimentare de produs, determinând și limita până unde rațional de mărit volumul și cantitatea de producție.

$$MC = \frac{\Delta TC}{\Delta Q} = \frac{TC_1 - TC_0}{Q_1 - Q_0},$$

unde **MC**-costul marginal,
TC-costul total,
Q-cantitatea.

Costul Marginal reprezintă și derivata costurilor totale, reprezentată matematic de derivata funcției de cost total în raport cu cantitatea ce a fost produsă: $C'(x) = CM(x)$, această formulă fiind utilizată în funcția de profit.

Profitul reprezintă diferența dintre prețul de vânzare și prețul de producere a unui obiect, sau diferența dintre veniturile totale și costurile totale.

$$P(x) = R(x) - C(x),$$

unde **P**-profitul,
R-veniturile totale,
C- costurile totale.

Funcția profiturilor stimulează constant orice activitate economică complexă și competitivă, în sensul căutării unor noi căi de reducere a costurilor și de creștere a eficienței, indiferent de dimensiunile lucrărilor. Profiturile devin astfel rezultatul relației de interdependență costuri-prețuri.

Pentru a maximiza profitul, firmele trebuie să găsească punctul în care diferența dintre venituri și costuri este maximă. Acest lucru se face prin determinarea derivatelor prime și a doua ale funcției de profit și aplicarea metodelor de analiză a extremelor locale.

Condiția de prim ordin pentru maximizarea profitului este găsirea punctului unde derivata primă a funcției de profit este egală cu zero. Acest punct se numește punct critic, care eventual ne va ajuta la determinarea faptului dacă este un minim sau maxim.

Pentru a determina natura punctului critic (maxim, minim sau punct de inflexiune), calculăm derivata de ordin doi. În cazul unei funcții de o singură variabilă, dacă $P''(x) < 0$, atunci punctul critic este un maxim local, iar dacă $P''(x) > 0$, punctul este un minim local.

În cazul unei funcții de mai multe variabile, se calculează derivatele parțiale, P'_x și P'_y , și urmăm aceiași pași, stabilind punctele critice și soluția optimă.

3. Aplicarea extremelor locale în analiza costurilor marginale și a profitului

Pentru a observa și analiza integral costurile și profitul, este necesar să punem în aplicare optimizarea matematică, în acest caz a extremelor locale.

În acest context, vom pune în aplicare un exemplu practic.

Considerăm un hotel oferă clienților săi două tipuri de servicii în cantitatea x , și respectiv cantitatea y . Presupunem că funcția costului în acest caz este următoarea: $C(x,y)=2x^2+y^3-3xy$, funcția veniturilor este standard $R(x,y)=p_1x+p_2y$, unde p_1 și p_2 sunt prețurile unitare ale serviciilor respective.

Funcția profitului va fi $P(x,y)=p_1x+p_2y-(2x^2+y^3-3xy)$.

Scopul firmei este de a maximiza profitul, de aceea problema analizată va fi: $P(x,y) \rightarrow \max$.

1) Aflăm derivatele parțiale P'_x și P'_y :

$$P'_x = p_1 - 4x + 3y ;$$

$$P'_y = p_2 - 3y + 3x .$$

2) Egalăm P'_x și P'_y cu 0.

$$\begin{cases} p_1 - 4x + 3y = 0 \\ p_2 - 3y + 3x = 0 \end{cases}$$

3) Stabilim coordonatele x_0 și y_0 ale punctului critic M_0 .

$$x_0 = p_1 + p_2 ;$$

$$y_0 = \frac{3p_1 + 4p_2}{3} .$$

$$M_0(p_1 + p_2 ; \frac{3p_1 + 4p_2}{3})$$

4) Calculăm derivatele parțiale de ordinal II și analizăm rezultatele obținute. Concluzii.

$$P''_{xx} = -4; \quad P''_{xy} = 3; \quad P''_{yy} = -3;$$

$$\Delta(M_0) = \begin{vmatrix} -4 & 3 \\ 3 & -3 \end{vmatrix} = 3;$$

4. Rezultatele obținute

Constatând că $P''_{xx} = -4 < 0$ și $\Delta(M_0) = 3 > 0$, rezultă că acest punct este unul de maxim local al funcției $P(x,y)$. Prin urmare, pentru a obține profit maxim, hotelul trebuie să ofere servicii în măsura

$$x_0 = p_1 + p_2 \text{ și, respectiv, } y_0 = \frac{3p_1 + 4p_2}{3}.$$

Astfel observăm că soluțiile optime depind direct de prețurile serviciilor p_1 și p_2 . Analiza realizată este corectă din punct de vedere matematic și confirmă faptul că există un punct de maxim local al profitului.

CONCLUZII

Minimizarea costurilor de producție și cheltuielilor pentru materia primă, respectiv și maximizarea marjei de profitului reprezintă un aspect esențial urmat de firmele și întreprinderile din Republica Moldova, pentru a dezvolta eficiența operațională și a fluidiza procesul producției. Analiza costurilor marginale ajută firmele să înțeleagă impactul pe care îl are producția adițională asupra costurilor totale. Identificarea punctului critic în care costul marginal este egal cu venitul este crucială pentru maximizarea profitului.

Procesul de producție al firmelor este direct influențat de optimizarea resurselor și de adaptarea la cerințele pieței. Printr-un management corect al factorilor de producție și al costurilor, se poate obține un echilibru între cerere, ofertă și profitabilitate. În cadrul fiecărei firme, costurile variabile și fixe trebuie analizate pentru identificarea oportunităților de reducere și pentru crearea de strategii eficiente care să corespundă cerințelor pieței.

Utilizarea extremelor locale în analiza costurilor marginale și a profitului este esențială pentru optimizarea proceselor de producție și a strategiilor economice. Această metodă matematică permite identificarea punctelor critice unde firmele își pot maximiza profitul și minimiza costurile. Aplicarea extremelor locale în analiza costurilor marginale și a profitului oferă un cadru solid pentru optimizarea deciziilor economice. Prin adoptarea acestor practici și prin implementarea recomandărilor de mai sus, firmele pot obține performanțe superioare și pot asigura creșterea sustenabilă pe termen lung.

Optimizarea matematică reprezintă un instrument cheie pentru procesul decizional și pentru gestionarea resurselor în economie, inginerie și multe alte domenii. Aceasta implică identificarea soluțiilor optime pentru probleme complexe prin utilizarea principiilor matematice, precum derivarea și integrarea, pentru găsirea extremelor funcțiilor. Scopul principal al optimizării este de a maximiza beneficiile obținute, cum ar fi profitul, și de a minimiza costurile, contribuind astfel la eficiența proceselor și la dezvoltarea sustenabilă.

REFERINȚE:

1. Dantzig, G. (1983). *Reminiscences about the origins of linear programming*. Operations Research.
2. Deliu, A. (2010). *Conceptul teoretic al costului de producție: esența economică și structura lui*.
3. Enachi, O. (2020). *Teorie Economică*. CNC al ASEM. <https://irek.ase.md/>.
4. Euler, L.(1744). *Methodus inveniendi lineas curvas maximi minimive proprietate gaudentes*.
5. Fletcher, R (2000). *Practical Methods of Optimization*. Wiley.
6. Hazlitt, H. (n.d.). *Funcția profiturilor*. <https://mises.ro/capitole/xxii-functia-profiturilor/>.
7. Marshall, A. (1890). *Principles of Economics*. MACMILLAN AND CO.

Coordonator științific: TACU Mariana, drd., asist. univ.,
Academia de Studii Economice din Moldova,
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61
Telefon: +37379463344
e-mail: tacu_mariana@yahoo.com

SALARY EXPECTATIONS AND INTEGRATION OF YOUNG PEOPLE INTO THE LABOR MARKET IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA: ANALYSIS OF SOCIO-ECONOMIC FACTORS

AȘTEPTĂRILE SALARIALE ȘI INTEGRAREA TINERILOR PE PIAȚA MUNCII DIN REPUBLICA MOLDOVA: ANALIZA FACTORILOR SOCIOECONOMICI

GHERB Valeria, studentă, specialitatea: Finanțe și Bănci
Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova,
Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md
e-mail autor: gherb.valeria@ase.md

Abstract: This study examines the salary expectations of young graduates entering Moldova's labor market, highlighting the discrepancies between their aspirations and the realities of local employment conditions. Higher education is often perceived as an investment in future financial stability, motivating graduates to anticipate substantial returns. However, Moldova's transitioning economy, marked by regional disparities and limited opportunities, often fails to meet these expectations.

Key words: salary expectations, young graduates, economic realities, education investment, employment integration.

JEL CLASSIFICATION: C46, E24, J21, O15

INTRODUCERE

Pe măsură ce tinerii absolvenți pășesc în lumea muncii, așteptările salariale joacă un rol central în definirea aspirațiilor lor profesionale și în influențarea alegerilor de carieră. Educația universitară este percepută de mulți ca o investiție în viitor, iar încrederea că aceasta le va aduce beneficii financiare substanțiale este o motivație majoră. Totuși, între idealurile salariale ale absolvenților și realitățile pieței muncii există adesea discrepanțe semnificative.

Importanța studiului constă în analiza așteptărilor salariale ale tinerilor absolvenți la finalizarea studiilor universitare și intrarea acestora pe piața muncii din Republica Moldova, care sunt esențiale pentru înțelegerea dinamicii pieței muncii și alinierii dintre aspirațiile profesionale ale noii generații și cerințele economice reale. La finalul studiului, va fi posibilă identificarea diferențelor între idealurile salariale și ofertele de pe piață, oferind informații valoroase pentru angajatori, instituțiile de învățământ și factorii de decizie politică. Într-un context de globalizare și schimbări rapide în domeniul economic, acest studiu contribuie la crearea de strategii eficiente pentru integrarea tinerilor pe piața muncii și pentru reducerea dezechilibrelor în ocuparea forței de muncă.

Obiectivele studiului sunt: identificarea factorilor ce determină așteptările salariale în rândul tinerilor, analizarea discrepanțelor dintre acestea și realitate, investigarea modului în care așteptările financiare influențează deciziile de carieră, domeniile alese și mobilitatea pe piața muncii. Este vital să identificăm factorii care influențează aceste așteptări, cum ar fi domeniul de studiu, nivelul calificărilor, experiența acumulată sau contextul socioeconomic, deoarece aceștia determină percepția valorii muncii și a recompensei financiare.

CONȚINUTUL DE BAZĂ

Integrarea tinerilor pe piața muncii din Republica Moldova reprezintă un proces multidimensional, influențat de interacțiunea complexă dintre așteptările salariale și factorii socioeconomici. Această teorie se bazează pe premisa că succesul integrării tinerilor nu depinde doar de cerințele

pieței, ci și de percepțiile și aspirațiile acestora legate de remunerare și oportunități. În contextul unei economii în tranziție, cu rate ridicate de migrație și inegalități regionale, așteptările salariale devin un indicator cheie al motivației tinerilor de a se angaja sau de a rămâne în țară.

Pe parcursul ultimilor ani, studiile realizate de diverse instituții de cercetare din Republica Moldova au evidențiat o tendință clară: tinerii absolvenți își setează așteptări salariale relativ ridicate, în special cei din domenii precum tehnologia informației (IT), economia, ingineria și medicina. Conform datelor BNS, în trimestrul IV 2024, cele mai mari valori ale câștigului salarial mediu lunar s-au înregistrat în domeniul: informații și comunicații (36370,9 lei), activități financiare și de asigurări (28179,7 lei) și producția și furnizarea de energie electrică și termică, gaze, apă caldă și aer condiționat (24313,3 lei), ceea ce rezultă că interesul în câmpul muncii pentru tineri ar fi mai sporit în aceste sectoare, datorită oportunităților financiare și oportunităților salariale.

Însă, salariul motivant solicită și cadre specializate. Fenomenul respectiv poate fi explicat prin cererea crescută pentru profesioniști în aceste sectoare, dar și prin expunerea la standardele internaționale și salariile din Uniunea Europeană. Totuși, multe dintre aceste așteptări nu sunt în concordanță cu realitățile pieței interne, unde salariile medii în anumite domenii rămân sub nivelul așteptărilor.

Un alt aspect important este decalajul dintre așteptările salariale ale tinerilor din mediul urban comparativ cu cei din mediul rural. Tinerii din orașe mari, cum ar fi Chișinău sau Bălți, au așteptări mai mari datorită oportunităților crescute și costurilor mai ridicate ale vieții. În schimb, în zonele rurale, nivelul așteptărilor salariale este influențat de oferta limitată de locuri de muncă și de salariile deja stabilite în comunitățile respective.

Realitatea economică pe piața forței de muncă este faptul că așteptările tinerilor sunt adesea neîntâmpinate. Mulți dintre aceștia aspiră fie la un salariu mai ridicat de la primul job, fie la migrarea în străinătate, astfel statul își pierde potențialul profesional tânăr.

Printre factorii socioeconomici, care ating anticipațiile salariale, se numără:

1. Nivelul educației și specializarea domeniului de studii: Nivelul de educație joacă un rol semnificativ în formarea așteptărilor salariale ale tinerilor. Studiile arată că absolvenții universităților tind să aibă așteptări salariale mai mari, anume în domeniul IT, economie sau medicină, nefiind dispuși să lucreze pentru minimul salarial, ce se datorează asocierii educației superioare cu oportunități mai bune de angajare și un nivel mai ridicat de salarizare.

2. Mediul economic și costurile de trai: În funcție de mediul din care provin, rural sau urban, populația tânără se diferențiază standardele privind primul salariu sau locul unde ar dori să se angajează. Cei de la oraș își setează nivele mai ridicate, pentru a-și putea asigura costul de trai și de a nu duce lipsă de nimic.

3. Experiența practică și oportunități: Investirea în propria persoană și autorealizarea proprie devine un motiv justificat pentru tineri de a fi apreciați la un nivel mai înalt, datorită a multor stagii, experiențe de practică sau certificări suplimentare. Acestea demonstrează calificarea profesională și le poate asigura un plus în concursul de admitere pentru job și convenirea la salariul pe care și-l doresc.

4. Percepția asupra condițiilor de muncă: Pe lângă salariu, tinerii iau în considerare și alte beneficii, cum ar fi programele de formare profesională, oportunitățile de promovare, echilibrul între viața personală și cea profesională sau flexibilitatea programului. Dacă condițiile de muncă nu se aliniază cu așteptările lor, acest lucru poate influența decizia de angajare, chiar și în fața unui salariu atractiv.

Conform datelor BNS privind starea tinerilor în Republica Moldova, comunicat realizat în 2023, din zece tineri, patru sunt ocupați, iar șase sunt inactivi (Biroul Național de Statistică, 2024). De asemenea, tinerii de 15-34, care sunt încadrați în câmpul muncii, au manifestat interes sporit pentru a avea un job plătit (82,5%), decât o activitate non-salarială pe cont propriu (17,5%), ceea ce demonstrează că integrarea tinerilor pe piața muncii, ar depinde în mare parte de oferta salarială.

Salariile mici și locurile de muncă neatractive reprezintă alte bariere majore, determinând tinerii să migreze în căutarea unor oportunități mai bune. Insuficiența politicilor statului privind orientarea și susținerea tinerilor specialiști limitează integrarea eficientă pe piața muncii. În plus, barierele

regionale și socioeconomice afectează tinerii din mediul rural, care au acces limitat la educație și oportunități de angajare.

Absolvenții aflați în căutarea unui loc de muncă se încadrează în categoria ofertei de muncă. Ei apar pe piața muncii etalându-și cunoștințele și abilitățile obținute pe parcursul anilor de studii (Garbuz, 2012).

Studiile și cercetările în studierea fenomenelor ce au loc pe piața muncii, noilor tendințe apărute și etc., se realizează de către Ancheta Forței de Muncă (AFM). Astfel, BNS realizează anual comunicate și date statistice cu privire la numărul populației active și inactive în câmpul muncii.

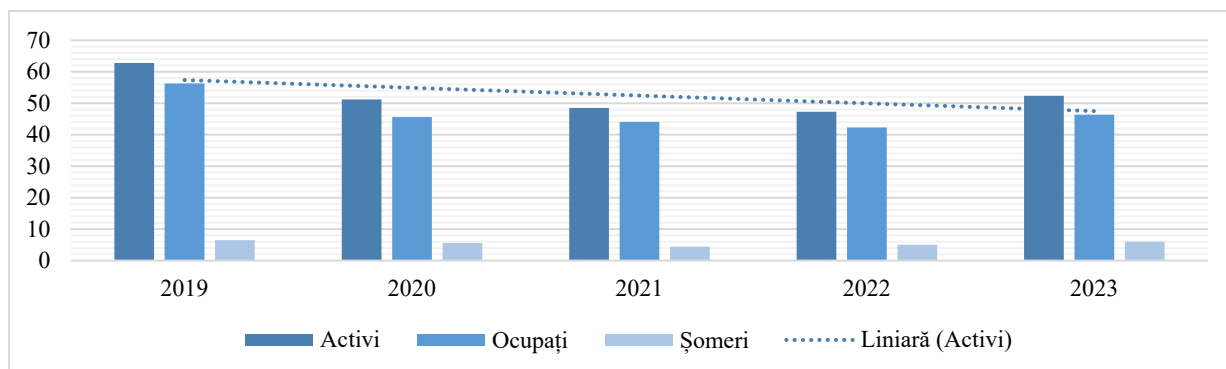

Figura 1. Populația 15-24 în relația cu piața muncii, pe ani

Sursa: Biroul Național de Statistică (2023)

În figura 1, putem observa linia de tendință a populației active care este într-o descreștere continuă, în perioada anilor 2019-2023, cea ce demonstrează că tinerii sunt nemotivați de a activa în interiorul Republicii Moldova. În anul 2020, datorită pandemiei de COVID-19, activitatea pe piața forței de muncă a tinerilor cu vârsta cuprinsă între 15-24 a scăzut cu circa 20% sau 11,6 mii de persoane, fiind manifestată și de migrarea persoanelor tinere peste hotare, de creșterea costurilor de trai în țară și aspirarea populației tinere spre oportunități salariale mai bune și mai motivante. Aceeași recesiune o putem observa și în rândul tinerilor cu vârsta cuprinsă între 25-34 ani. În anul 2019, de la valoarea de 230,8 mii de persoane active, s-a manifestat o scădere semnificativă de 20% la 188,8 mii de persoane active în anul 2023.

Biroul Național de Statistică aduce la cunoștință că în sectorul bugetar câștigul salarial mediu lunar brut în cel de-al patrulea trimestru al anului 2024 a constituit 15024,5 lei, fiind în creștere față de trimestrul IV 2023 cu circa 12,1%.

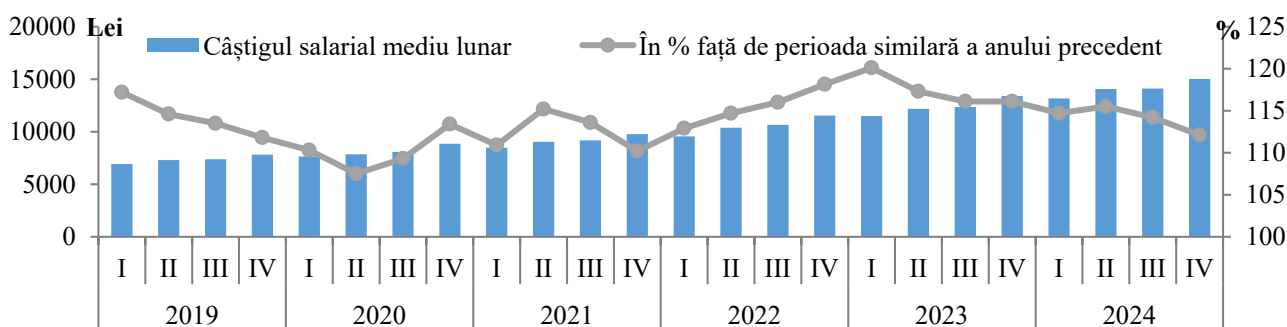

Figura 2. Evoluția câștigului salarial mediu lunar, pe trimestre

Sursa: Biroul Național de Statistică (2025)

Această creștere a câștigului salarial mediu lunar în sectorul bugetar evidențiază tendințele pozitive din acest sector, dar subliniază și nevoia unei abordări echilibrate pentru a răspunde așteptărilor salariale ale tinerilor și pentru a stimula integrarea lor pe piața muncii. În ciuda îmbunătățirilor salariale, provocările precum migrația continuă, decalajele între mediul urban și rural, și necorelarea ofertei de pe piața muncii cu așteptările salariale, rămân aspecte cruciale de abordat.

Prin analiza detaliată a acestor date și identificarea unor politici specifice și sustenabile, Republica Moldova poate construi o piață a muncii mai atractivă și echitabilă, contribuind astfel la creșterea ocupării și la reducerea inegalităților socioeconomice. Crearea unui echilibru între aspirațiile profesionale ale absolvenților și realitățile economice poate fi realizată prin implementarea unor programe de formare profesională, stabilirea unor parteneriate între universități și companii, precum și promovarea unui mediu de afaceri inovator și incluziv.

CONCLUZII/RECOMANDĂRI

Integrarea tinerilor pe piața muncii din Republica Moldova este influențată de o serie de factori socioeconomi, inclusiv nivelul de educație, mediul de trai și experiența practică. Așteptările salariale ale tinerilor absolvenți sunt relativ ridicate, în special în domenii precum IT, economie și medicină, dar deseori nu sunt în concordanță cu realitățile pieței interne. Discrepanța dintre idealurile salariale și ofertele de pe piață duce la migrație și inactivitate în rândul tinerilor.

Unul dintre cele mai importante aspecte care influențează integrarea tinerilor pe piața muncii este nivelul de educație și specializarea domeniului de studii. Absolvenții universităților tind să aibă așteptări salariale mai mari, nefiind dispuși să lucreze pentru minimul salarial, ceea ce se datorează asocierii educației superioare cu oportunități mai bune de angajare și un nivel mai ridicat de salarizare.

Totuși, oferta de locuri de muncă pe piața internă nu corespunde întotdeauna acestor așteptări, ceea ce determină tinerii să opteze pentru migrație în căutarea unor oportunități mai bune. Discrepanța dintre idealurile salariale și ofertele de pe piață este accentuată și de mediul economic și costurile de trai. Tinerii din mediul urban au așteptări salariale mai mari datorită oportunităților crescute și costurilor mai ridicate ale vieții. În schimb, în zonele rurale, nivelul așteptărilor salariale este influențat de oferta limitată de locuri de muncă și de salariile deja stabilite în comunitățile respective. Această diferență subliniază nevoia de politici care să abordeze inegalitățile regionale și să promoveze dezvoltarea economică în toate regiunile țării.

Pentru a aborda aceste provocări, este esențială dezvoltarea unor politici și programe care să sprijine educația și formarea profesională relevantă, precum și creșterea oportunităților de angajare decente și incluzive. Implementarea unor programe de ucenicie și stagii remunerate poate oferi tinerilor experiență practică și oportunități de angajare. De asemenea, promovarea antreprenoriatului și a programelor de mobilitate socială poate ajuta tinerii să își dezvolte propriile afaceri sau să acceseze oportunități mai bune de angajare, reducând astfel inegalitățile regionale și socioeconomice.

În final, crearea unor servicii eficiente de orientare profesională pentru elevi și absolvenți poate ajuta la ghidarea lor către domenii cu cerere ridicată pe piața muncii, îmbunătățind astfel integrarea lor profesională. Prin implementarea acestor măsuri, Republica Moldova poate reduce rata inactivității și a migrației în rândul tinerilor, contribuind astfel la dezvoltarea economică durabilă și echitabilă a țării.

REFERINȚE:

1. Biroul Național de Statistică (2024). *Tinerii în Republica Moldova în anul 2023*. <https://statistica.gov.md/ro/tinerii-in-republica-moldova-in-anul-2023>.
2. Biroul Național de Statistică (2025) *Câștigul salarial mediu lunar brut*. <https://statistica.gov.md/ro/castigul-salarial-mediu-lunar-brut>.
3. Garbuz, V. (2012). *Integrarea tinerilor specialiști pe piața muncii a Republicii Moldova. Creșterea economică în condițiile globalizării*. Chișinău.
4. Stat Bank. BNS (2023). *Populația de 15 ani și peste după relația cu piața forței de muncă, pe grupe de vârstă, sexe și medii, 2019-2023*: <https://statbank.statistica.md/>.

Coordonator științific: POPOVICI Lia, asist.univ.
Academia de Studii Economice din Moldova,
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61
Telefon: +37360228581
e-mail: liyapopovici@gmail.com

PRODUCTION OPTIMIZATION UNDER LIMITED RESOURCES: APPLICATION OF CONDITIONAL EXTREMA IN ECONOMICS

ОПТИМИЗАЦИЯ ПРОИЗВОДСТВА ПРИ ОГРАНИЧЕННЫХ РЕСУРСАХ: ПРИМЕНЕНИЕ УСЛОВНЫХ ЭКСТРЕМУМОВ В ЭКОНОМИКЕ

STERBET Anastasia, studentă, specialitatea: Contabilitate
Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova,
Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md
e-mail autor: sterbet.anastasia@ase.md

Аннотация. В современном мире, когда на рынке присутствует высокая конкуренция среди фирм, а такие ресурсы, как труд, капитал и земля – ограничены, оптимизация производства является краеугольным камнем современной экономики. Данная статья нацелена на тщательное исследование методов оптимизации производства, в частности, применения метода множителей Лагранжа для улучшения рентабельности предприятия и снижения производственных издержек. Методология включала в себя анализ соответствующих работ как отечественных, так и зарубежных авторов. В ходе исследования была разработана математическая модель для конкретного предприятия хлебобулочных изделий, которое производит продукты по двум разным технологиям в условиях ограниченности ресурсов. При помощи метода множителей Лагранжа удалось посчитать оптимальный объем выпуска продукции, минимизировав затраты на производство. Несмотря на то, что данный метод успешно применяется на предприятиях для оптимизации всех сфер производства, существует ряд ограничений, с которыми сталкиваются управляющие. Например, отсутствие высококвалифицированных специалистов, обладающих достаточным количеством знаний в областях, связанных с экономической математикой, микроэкономикой и финансами, а также постоянные изменения в экономической ситуации могут затруднять использование условных экстремумов.

Ключевые слова: экономическая математика, оптимизация производства, метод множителей Лагранжа, ограниченность ресурсов, эффективное распределение ресурсов

JEL CLASSIFICATION: C02, C30, C61

INTRODUCTION

In today's world where there is high competition among a great variety of companies on the market, resources are limited and tend to decrease from year to year, production optimization is the milestone of modern-day economy. It represents a complex system, which functioning fully depends on a great variety of interconnected factors. The accurate analysis, financial forecasting and solution optimization are required for effective managing of economic processes, that is why mathematical modeling becomes an integral part of modern economic research.

Production optimization plays a vital role in general Management of any plant. By improving efficiency, businesses can reduce their operational costs, which directly impacts their profitability. For example, optimizing order sequences can lead to shorter operating times and reduced total processing times, which are critical for maintaining competitiveness in the market (Joppen et.al., 2019).

Economic Mathematics gives the ability to formalize complicated phenomena, reveal linked patterns in the provided data and develop effective strategies for decision-making. With the help of methods of mathematical analysis, statistics, optimization planning and mathematical modeling it is possible to assess the impact of various factors on economic processes, minimize the risks and increase the effectiveness of economic activity of the enterprise.

Production optimization under limited resources has become one of the key directions of the application of mathematical modeling in Economics. In conditions of capital investment, land and labor deficit, plants are forced to seek for the ways of efficient allocation of available resources.

The application of different mathematical models in economic analysis not only increases the accuracy of the forecasts, but also contributes to the development of new approaches in management. This paper aims to critically explore the role of a mathematical model in finding optimal solutions using Lagrange method that offers the possibility to estimate optimal production plan if resources are limited. Methodology, utilized while conducting this research, comprised a number of theoretical and practical aspects and is guided by corresponding elaborations in this realm, conducted either in Moldova or abroad.

MAIN CONTENT

1. Analysis of materials and sources of information

Joseph Louis Lagrange (1736-1813) was one of the most prominent French mathematicians in the XVIIIth century and was interested in fundamental issues in analyses and mechanics. The development of an effective instrument that would give the possibility to resolve complex problems was required so Lagrange created his own method for a search of conditional extrema. It was so versatile that quickly became applicable in problems, where minimal or maximal value of an objective function is needed, taking into consideration a set of limits. Despite the fact that problems of optimization could be faces in a host of scientific areas, like Physics, Geometry and Mechanics, Lagrange method received recognition in Economics much later. Economic experts started to implement it for modeling of economic problems connected with production optimization under limited resources, reaching high productivity and a decrease in expenses only in late XIX – early XXth centuries (Miniuc, 2002).

Leonid Kantorovich (1912-1986) was one of the most prominent Soviet experts in Economics and was the pioneer in elaborating linear problems with the usage of Lagrange method for optimization processes. In 1975, he received Nobel Prize in Economics for contribution in optimal resource allocation theory. In paper “The Best Use of Economic Resources” (1960), Kantorovich applied Lagrange method for resolving linear problems in Economics. In particular, this method was mentioned in a section, dedicated to maximal problem execution under limited resources. He used conditional extrema for assessment of restrictions and their impact on optimal solution of linear problems in Economics, that allow effectively distribute resources and improve production processes (Kantorovich, 1960).

Moreover, Lagrange method can be used in not only production optimization and cost minimization, but also in microeconomics, while resolving problem of maximizing a utility function. In paper “Fundamental Methods of Mathematical Economics” (1967) American mathematic economist Alpha C. Chiang used conditional extrema in selling good in the market. He showed, that this method allows evaluate the optimal number of purchased items under such constraints like the amount of money, available for a particular individual. Here, λ is the Lagrange multiplier, which plays a crucial role in the optimization process. It helps understand how the optimal value of the objective function changes as the constraint changes. In consumer choice problems, mentioned in this work, for instance, λ can be interpreted as the marginal utility of income, indicating how much additional utility is gained from an increase in budget (Chiang, 1967).

2. Methodology

Lagrange method, besides objective function, includes composition of Lagrange function by introducing a new variable λ which has to be multiplied on a conditional function, represented implicitly. For finding potential extrema points, the equation system is compiled, where first derivatives of variables x, y, λ become equal to nought. After various transformations are completed, all possible values of variables x, y, λ are found, so potential extrema points are formed. Then, first derivatives of the conditional function and second derivatives of Lagrange functions are found for the calculation of determinant 3×3 . If it is more, than nought, extremum point is a maximum, if not, it becomes a minimum.

Furthermore, the Lagrange multiplier λ measures the sensitivity of the optimal value of the objective function to changes in the constraint. For instance, if the constraint increases, it indicates how the optimal solution is affected by a relaxation of the constraint. This sensitivity analysis is crucial for understanding the implications of changing constraints in real-world applications, such as resource allocation and production optimization (Chiang, 1967).

3. Development of a mathematical model, based on an example

3.1 Minimization of production expenses

Every day a plant manufactures 600 units of products x and y , using two different production technologies. Manufacturing costs of unit x , using first technology set as $20x^2$ function, but costs for unit y by second technology are $10y^2$. How many units of x and y should be manufactured to minimize expenses, utilizing each technology?

$$\begin{aligned}
 Z(x, y) &= 20x^2 + 10y^2 \rightarrow \min \\
 \varphi(x, y) &= x + y = 600 \\
 L(x, y, \lambda) &= 20x^2 + 10y^2 + \lambda(x + y - 600) \\
 \begin{cases} L'_x = 40x + 1 = 0 \\ L'_y = 20y + 1 = 0 \\ L'_\lambda = x + y - 600 = 0 \end{cases} \\
 \begin{cases} x = 400 \\ y = 200 \\ \lambda = 1/10 \end{cases} \\
 M(400, 200), \lambda &= 1/10 \\
 L''_{xx} &= 40 \\
 L''_{xy} = L''_{yx} &= 0 \\
 L''_{yy} &= 20 \\
 \varphi'_x &= 1 \\
 \varphi'_y &= 1 \\
 \triangleq \begin{vmatrix} 0 & \varphi'_x & \varphi'_y \\ \varphi'_x & L''_{xx} & L''_{xy} \\ \varphi'_y & L''_{yx} & L''_{yy} \end{vmatrix} \\
 \triangleq \begin{vmatrix} 0 & 1 & 1 \\ 1 & 40 & 0 \\ 1 & 0 & 20 \end{vmatrix} \\
 \triangleq -60 < 0 & \Rightarrow \text{minimal point} \\
 Z_{\min}(200, 400) &= 20 \times 400^2 + 10 \times 200^2 = 3\,600\,000
 \end{aligned}$$

3.2. Analysis of the obtained result

Due to the fact, that extremum point $M(400, 200)$ is a minimum of the objective function $Z(x, y)$, there should be manufactured 400 units using the first technology and 200 units using the second one, to reach an optimal production plan and minimize costs (Bunu Ion et.al., 2012).

CONCLUSION

Nowadays, when competition on the market and resource is limited, production optimization becomes more important. Application of Lagrange method in Economics allows find optimal ways of manufacturing goods under limited resources, that contributes to decrease in expenses and increased productions efficiency. The results have shown that this method is useful when it comes to effective resource allocation. In the course of work, several mathematical models were developed and used to a particular manufacturing or purchasing process. Conditional extrema enabled determine optimum ratio of output and input costs.

Profitability of the enterprise directly depends on income-cost ratio and the adoption of such methods like mathematical modeling and data analysis enables minimization of total manufacturing

expenditures through resource optimization. Such way of management has a positive impact on financial sustainability and competitiveness of the business on the market, allowing achieve increased production and efficiency in longer period of time.

Despite the advantages, mentioned above, application of Lagrange method requires profound knowledge in such areas like Applied Mathematics, Linear and Non-linear Programming and Economics. Furthermore, constant changes in market conditions should be considered to integrate mathematical model correctly.

Perspectives for development of this sphere are related to further integration of Lagrange method in modern technology, using artificial intelligence and machine learning, that give the possibility to manage resources more effectively.

REFERENCES:

1. Bunu, I., Vizitiu, V., Cracilo, v C. (2012). *Economic Mathematics*.
2. Chiang, A. C. (1967). *Fundamental Methods of Mathematical Economics*.
3. Joppen, R., von Enzberg, S., Kühn, A., Dumitrescu, R. (2019). *A practical Framework for the Optimization of Production Management Processes*. https://www.researchgate.net/publication/333468163_A_practical_Framework_for_the_Optimization_of_Production_Management_Processes
4. Kantorovich, L. (1960). *The Best Use of Economic Resources*.
5. Miniuc, S. (2002). *Mathematical Methods and Models in Economics*.

Coordonator științific: TACU Mariana, drd., asist. univ.,
Academia de Studii Economice din Moldova,
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61
e-mail: tacu_mariana@yahoo.com

MAXIMIZING PROFIT USING SECOND-ORDER DIFFERENTIAL EQUATIONS IN PRODUCTION FUNCTIONS

MAXIMIZAREA PROFITULUI UTILIZÂND ECUAȚIILE DIFERENȚIALE DE GRADUL II ÎN FUNCȚIILE DE PRODUCȚIE

JOSANU Dumitrița-Ariadna, studentă, specialitatea: Contabilitate

Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova,

Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md

e-mail autor: josanu.dumitrita@ase.md

Abstract: Profit maximization is a traditional concept in economics and a basic principle of the economic theory of corporate finance. The role of second-order differential equations in the optimization of the production function: a în These equations allow us to quantitatively study how inputs (such as labor and capital) relate to total output. Resource-level studies identify points at which resource allocation is optimal, ensuring maximum profit. Using quadratic production functions as a mathematical model, this paper shows that decision making in an economic system is based on theoretical modeling using differential equations. The case of corresponding production functions and its impact on profit maximization are also studied. The results demonstrate the real-world application of advanced mathematical methods in economic optimization.

Keywords: profit maximization, second-order differential equations, production functions, optimization, economic modeling

JEL CLASSIFICATION: C61, D24

INTRODUCERE

În sfera economică modernă, maximizarea profitului este o sarcină prioritară pentru entitățile corporative, deoarece este strâns legată de utilizarea eficientă a resurselor disponibile. Introducerea metodologiilor matematice avansate, cum ar fi ecuațiile diferențiale de ordinul doi, oferă o bază analitică consistentă pentru optimizarea funcțiilor economice complexe.

În primul rând, ecuațiile diferențiale de ordinul doi facilitează modelarea relațiilor dinamice dintre variabilele economice, cum ar fi factorii de producție, capitalul, forța de muncă și producția totală. În lucrarea „*Dinâmica Não Linear em Economia*” subliniază că modelele liniare clasice nu iau în considerare comportamentul economic instabil și adesea haotic al economiei reale. După cum afirmă Prokhorov, „*nonlinear dynamics can be represented by nonlinear difference and differential equations*” (Prokhorov, 2001, p.14), în limba română ar însemna dinamica neliniară poate fi reprezentată prin diferențe neliniare și ecuații diferențiale. Astfel, definirea utilizării ecuațiilor diferențiale, mai precis, de ordinul doi, facilitează predicția comportamentului haotic al ecuațiilor diferențiale neliniare, exemplificate prin strategii de maximizare a profitului în cadrul unei economii instabile.

Scopul lucrării este dedicată analizei aplicării ecuațiilor diferențiale de ordinul doi în optimizarea funcțiilor de producție, în special, luarea în considerare a definiției punctelor extreme locale care conduc la maximizarea profitului.

Metodologia se bazează pe aplicarea unor metode analitice și deductive complexe cu aplicarea criteriului Hessian și a formei pătratice a funcțiilor economice aferente la verificarea condițiilor extremului local. Astfel, documentul oferă o bază științifică relevantă pentru optimizarea procesului de luare a deciziilor economice strategice și distribuirea eficientă a resurselor de producție.

CONȚINUTUL DE BAZĂ

Ecuatiile diferențiale, în special cele de ordinul doi, sunt instrumentul principal al formalismului matematic al proceselor economice. Ele formulează relații funcționale între variabila dependentă și derivatele acesteia, ceea ce oferă logica necesară studierii fenomenelor dinamice ale sistemelor de producție. Forma generală a unei ecuații diferențiale de ordinul doi este:

$a(x)y'' + b(x)y' + c(x)y = f(x)$, unde :

- y simbolizează o variabilă economică modelată (outputul)
- $a(x), b(x), c(x)$ sunt influențate de tipul de interacțiune dintre inputuri și output.

În literatura de specialitate se comentează împărțirea acestor ecuații în **omogene** și **neomogene**, iar apoi în **coeficienți constanți** sau **variabili**. Mult mai des, la modelarea proceselor cu stabilitate structurală, se folosesc ecuații neomogene cu coeficienți constanți (Darzu, 2020).

Funcțiile de producție sunt formule care determină modul în care resursele disponibile (capital și forță de muncă) sunt utilizate pentru a fi transformate în producție economică. În reprezentarea clasică, funcțiile sunt împărțite în **funcții liniare**, **pătratică** și **Cobb-Douglas**, fiecare modelând grade diferite de corelație între datele de inputuri.

Funcția de producție Cobb-Douglas a fost dezvoltată empiric pentru a reflecta relația dintre **inputuri** și **output economic** în activitatea economică a sectoarelor industriale. Modelul are o formă generală:

$$Q = A \cdot K^\alpha \cdot L^\beta, \quad \text{unde:}$$

- Q este **producția totală**,
- K este **capitalul**,
- L este **munca**,
- A, α , și β sunt parametri pozitivi, constanți.

Cobb și Douglas notează că o posibilă formă a funcției de producție este:

$$Q = bL^k K^{\{1-k\}}$$

Principala observație este că relația dintre cele două tipuri de venit – dintre muncă și capital – rămâne relativ stabilă în timp, indicând faptul că există **stabilitate structurală** în formula (Cobb & Douglas, 1928).

Această funcție reflectă **randamentele la scară**. Când $\alpha + \beta = 1$, funcția exprimă **randamente constante**, ceea ce înseamnă că dublarea inputurilor va duce la o dublare a rezultatului. Dacă suma este mai mică de 1, apar **randamente decrescânde**, în timp ce dacă suma este mai mare de 1, apar **randamente crescânde**. Amestecarea **inputuri** și **outputuri** este un factor important în maximizarea profiturilor. Aceasta poate însemna **substituție** (un input îl poate înlocui cu altul), **complementaritate** (inputurile trebuie utilizate împreună) și **randamentele la scară** (crearea de eficiențe prin creșterea sau scăderea inputurilor). În acest context, Varian a arătat cum **derivatele parțiale** ale funcției de producție pot fi utilizate pentru a găsi **productivitatea marginală**, explicând că analiza Hessiană a funcției determină reprezentările optimității (Varian, 1992).

În contextul **maximizării profitului**, funcția de producție exprimată sub formă pătratică

$$Q = aK^2 + bL^2 + cKL + dK + eL + fQ$$

permite relații neliniare și ordine superioare dintre inputuri. Acest lucru este potrivit pentru modelarea anumitor scenarii din lumea reală în cazul în care economia relațiilor capital-muncă nu sunt perfect proporționale. **Derivatele parțiale** și analiza semnelor **matricei Hessiene** sunt utilizate pentru a găsi nivelurile optime de intrări care produc profituri maxime, ceea ce este o aplicare simplă a **ecuațiilor diferențiale de ordinul doi**.

Forma pătratică este realizabilă prin construirea **matricei simetrice** corespunzătoare, iar semnul valorilor proprii determină natura extremului (minim, maxim). De exemplu, o matrice Hessiană definită negativă indică faptul că funcția are un **maxim local** (Munteanu, 2015). Aplicată în

domeniul economic, această metodă implică luarea derivatelor parțiale ale funcției cuadratică în raport cu intrările și rezolvarea sistemului de tip:

$$\frac{\partial Q}{\partial K} = 2aK + cL + d = 0, \frac{\partial Q}{\partial L} = 2bL + cK + e = 0$$

În procesul de **maximizare a profitului**, este necesar de a utiliza ecuațiile diferențiale de ordinul doi care pot fi utilizate datorită capacității lor de a găsi punctele critice ale funcției de profit. Aceste puncte de obținere a profitului corespund satisfacției output-ului funcției, $\Pi = TR - TC$ (Enachi, 2020, p.47), de către inputuri (K și L) și rezolvând sistemul de ecuații care este rezultatul eliminării derivatelor parțiale. Pentru a verifica că punctul identificat este un maxim local, matricea Hessiană a funcției trebuie construită și analizată, care trebuie să fie definit negativ. Dacă Hessiana îndeplinește condițiile de a fi semi-definit negativ, atunci se confirmă că punctul critic optimizează funcția de profit (Bălă, 2015).

CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI

În cele din urmă, se poate observa că utilizarea ecuațiilor diferențiale de ordinul doi este importantă atunci când se analizează funcții economice complexe, în special pentru determinarea punctelor optime ale funcției de profit. Într-un mediu economic din ce în ce mai competitiv, în care deciziile de producție și de alocare a resurselor trebuie susținute de modele riguroase, utilizarea acestor ecuații oferă o bază formală și previzibilă pentru identificarea maximelor locale. Analizând derivatele de ordin superior și semnul formei pătratice corespunzătoare (matricea Hessiană), putem formula condițiile obiective pentru existența unui maxim. În acest context, evaluarea unui maxim local este simplificată semnificativ prin efectuarea unei analize obiective a relațiilor dintre intrări și ieșiri, ceea ce reduce costurile de luare a deciziilor economice. În prezent, s-a format o prezentare argumentativă care a determinat, pe de o parte, valoarea teoretică a acestor metode, iar pe de altă parte, semnificația lor practică în condițiile economice moderne.

REFERINȚE:

1. Bălă, D. (2015). *Metode cantitative*. <https://www.editurauniversitaria.ro/storage/publications/rasfoire/InvyR707PeWhQxEZumlDCI0AB.pdf>
2. Cobb, C.W., Douglas P.H. (1928). *A Theory of Production*. <https://www.jstor.org/stable/1811556?seq=1>
3. Darzu, V. (2020). *Matematici Speciale*. https://www.math.ubbcluj.ro/~vdarzu/Cursuri/Matematici_speciale_curs_5.pdf
4. Enachi, O. (2020). *Teorie Economică*. ASEM.
5. Munteanu, F. (2015). *Algebră liniară și geometrie, analitică și geometrie diferențială*. https://www.ucv.ro/pdf/departamente_academice/dma/suporturi_curs/Algebra liniara%2C_geometrie_analitica%20si%20diferentiala_curs-STERBETI_CATALIN.pdf
6. Prokhorov, A.B. (2001). *Nonlinear Dynamics and Chaos Theory in Economics: a Historical Perspective*. <https://shorturl.at/YW6Od>
7. Varian, H.R. (1992). *Microeconomic analysis*. https://nibmehub.com/opac-service/pdf/read/Varian_%20Microeconomic%20Analysis-%203rd.%20E.pdf

Coordonator științific: TACU Mariana, drd., asist. univ.,
Academia de Studii Economice din Moldova,
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61
Telefon: +37379463344
e-mail: tacu_mariana@yahoo.com

MULTIVARIABLE COST FUNCTIONS: ANALYSIS OF COST MINIMIZATION

FUNCȚII DE COST CU MAI MULTE VARIABLE: ANALIZA MINIMIZĂRII COSTURILOR

CARAUȘ Antonela, studentă, specialitatea: Contabilitate
Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova,
Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md
e-mail autor: caraus.antonela@ase.md

Abstract. *In the era of an economy based on efficiency and optimization, cost reduction has become a strategic priority for any company. The article addresses the topic of multivariable cost functions, highlighting their role in the process of optimizing economic decisions, especially in the context of minimization of the production expenses. The study deals with theoretical aspects of cost functions, including their typology: total, marginal and average. The article debates the historical concept and evolution of the economical analysis process, basing on the contribution of classical economists such as Adam Smith, David Ricardo, Alfred Marshall, Paul Samuelson și George Dantzig.*

In the practical side of the article, there are presented diverse mathematics methods, used while optimizing the costs. Methods such as linear programming, nonlinear programming, dynamic programming and stochastic, are considered essential when optimizing the costs.

Finally, the advantages and the disadvantages of each method are debated, in order to identify the optimal solution for minimizing the cost.

The article concludes that it is essential to include mathematics methods when decision-making, to maximize the performance and the sustainability of the enterprise.

Key words: *Functions, profit, costs, multivariable.*

JEL CLASSIFICATION: C3, D24, C61

INTRODUCERE

În era competitivității economice minimizarea costurilor a devenit scopul suprem al fiecărui antreprenor și al fiecărei activități economice. Profitul reprezintă criteriul suprem în evoluția și succesul unei companii. Astfel, în contextul simbiozei comportamentului consumatorului și al competitivității economice, organizațiile tind să micșoreze prețurile și inevitabil să minimizeze la maxim costurile de producție. În lupta pentru maximizarea profitului și minimizarea costurilor, apare necesitatea unor instrumente practice, care să eficientizeze activitatea economică curentă a întreprinderii și să ofere un spectru larg al evoluției companiei în termen de ani consecutivi.

În acest context competitiv, matematica economică constituie un cadru bine definit pentru modelarea relațiilor dintre inputuri și costuri. Funcțiile cu mai multe variabile dovedesc corelația și influența fiecărui factor și resurse economice asupra costurilor totale. Astfel, managerii sau economiștii pot depista formula perfectă pentru maximizarea profitului companiilor și minimizarea cheltuielilor.

În mediul economic, costurile sunt afectate de mai mulți factori, precum exploatarea resurselor umane, naturale, tehnologice, dar și volumul producției și materia primă. Funcțiile de cost, în special cele cu mai multe variabile, stau la baza optimizării activităților economice ale unei companii.

Scopul lucrării este de analiza metodele teoretice, analitice și computaționale ale reducerilor costurilor, într-un mediu economic, prin intermediul funcțiilor de cost cu mai multe variabile. De asemenea, lucrarea tinde să sublinieze impactul informațional asupra deciziilor politicilor economice concurențiale.

CONȚINUTUL DE BAZĂ

Unul dintre pilonii principali al economiei de producției este funcția de cost, care presupune modurile în care pot fi gestionate relațiile dintre cheltuieli și resurse, pentru obținerea unui anumit volum de produs.

Metoda de cercetare aplicată în lucrare este una teoretico-aplicativă, care combină analiza clasică economică cu instrumente matematice moderne pentru optimizarea funcțiilor de cost.

Expresia matematică a funcției de cost caracterizează modul în care costurile totale de producție depind automat de fluctuația resurselor productive (munca, capitalul, materialele).

$$C(x_1, x_2, x_3, \dots, x_n) = f(x_1, x_2, x_3, \dots, x_n) \text{ (Bunu, 2012)}$$

Tipurile funcțiilor de cost

Există diverse tipuri de funcții de cost, dintre care se numără Costuri globale, Costuri medii, Costurile marginale. Costuri globale reprezintă costurile implicate de realizarea unui volum de producție dat. Costuri medii (unitare sau pe unitatea de produs) reprezintă costurile

implicate de realizarea unei singure unități de producție, fie că este bucată, kg, etc. Costurile marginale reprezintă creșterea costului total generată de creșterea producției într-o unitate de timp. (Barbăneagră, 2013)

Tabelul 1. Formulele funcțiilor de cost

	Costul Total TC=TV+TC	Costul mediu	Costul marginal
Costuri fixe	TFC=TC-TV	AFC=TFC/Q	MC= ΔTC/ ΔQ
Costuri variabile	TVC=TC-TF	AVC=TVC/Q	

Sursa: Realizat de autor

În economie, funcția de cost este definită de Varian (1992) ca fiind „relația matematică care descrie modul în care costurile totale ale unei firme variază în funcție de nivelul producției. (Varian, 1992, p. 98)

Funcția de cost a trecut prin multe etape de descoperire și de schimbare pentru a ajunge la forma prezentă. Astfel, menționez următoarele **surse bibliografice în domeniul problemei cercetate**

Prima dată conceptul de costuri a fost analizat de către Smith (1776), când introduce o nouă noțiune economică - costurile, în publicația sa *"The Wealth of Nations"* (Smith, 1776), *David Ricardo* (1817) în publicația *"Principles of Political Economy and Taxation"*, introduce conceptul de cost de oportunitate (Ricardo, 1817). Subiectul a fost dezbătut și eficientizat și de către alți oameni de știință ca *Johann Heinrich von Thünen* (*"Der Isolierte Staat"*; von Thünen, 1826), *Alfred Marshall* (1890, *"Principles of Economics"*) (Marshall, 1890), *Jacob Viner* (1931 *"Cost Curves and Supply Curves"*) (Viner, 1931), *Paul Samuelson* (1947, *"Foundation of Economic Analysis"*) (Samuelson, 1947).

Modelele matematice utilizate în minimizarea costurilor

Analiza matematică este instrumentul ce optimizează structura costurilor și facilitează înțelegerea informațiilor economice și luarea deciziilor informate. Există mai multe modele matematice utilizate în contextul minimizării costurilor, dintre care se numără: programare liniară, programare neliniară, programare dinamică, programare stocastică, Matrice Hessiană și metoda multiplicatorului Lagrange.

Programarea liniară a fost definită de către Dantzig (1963) ca fiind o „metodă matematică pentru determinarea unei căi optime de alocare a resurselor limitate la activități concurente”. (Dantzig, 1963, p. 1)

Programarea neliniară a fost analizată de către Mokhtar S. Bazaraa, Hanif D. Sherali și C. M. Shetty (2006) în lucrarea *Nonlinear Programming: Theory and Algorithms*, determinând faptul că „programarea neliniară se ocupă cu problemele de optimizare în care fie funcția obiectiv, fie cel puțin una dintre constrângeri, sau ambele, sunt funcții neliniare ale variabilelor de decizie”. (Bazaraa et al., 2006, p. 4)

Programarea dinamică a fost definită de către Richard Bellman în (1957) în lucrarea *Dynamic Programming*, fiind „o metodă de rezolvare a problemelor complexe prin descompunerea lor în sub-probleme mai simple, rezolvarea acestora și combinarea soluțiilor lor pentru a obține soluția problemei originale.” (Bellman, 1957, p. 3)

Programarea stocastică a fost analizată de către Peter Kall și Stein W. Wallace (1994) în lucrarea *Stochastic Programming*, precizând faptul că „programarea stocastică se ocupă cu problemele de optimizare în care unele dintre datele problemei sunt variabile aleatoare cu distribuții de probabilitate cunoscute.” (Kall & Wallace, 1994, p. 2)

Matricea Hessiană a fost definită de către Edwin K. P. Chong și Stanislaw H. Żak (2001) în lucrarea *An Introduction to Optimization*, fiind „matricea pătrată a derivatelor parțiale de ordinul doi ale unei funcții scalare, care descrie curbura acesteia.” (Chong & Żak, 2001, p. 7)

„Metoda multiplicatorilor Lagrange a fost definită în anul 1999 de către Dimitri P. Bertsekas în lucrarea *Nonlinear Programming*, fiind „o tehnică pentru găsirea extremelor unei funcții de mai multe variabile supuse unor constrângeri de egalitate, prin introducerea unor variabile suplimentare numite multiplicatori Lagrange.” (Bertsekas, 1999, p. 5)

$$L(x_1, x_2, \dots, x_n, \lambda) = C(x_1, x_2, \dots, x_n) + \lambda \times (Q - f(x_1, x_2, \dots, x_n)) \quad (\text{Bunu, 2012})$$

Exemplu:

O fabrică de lactate a planificat, pe o anumită perioadă, producerea a 100 tone de iaurt. Se pot folosi două procedee tehnologice. Costul de producție a x tone folosind prima tehnologie alcătuiește $x^2 - 6x$ u.m., iar costul de producție a y tone folosind a doua tehnologie alcătuiește $y^2 - 14y$ u.m. Câte tone de iaurt trebuie să fie produse folosind fiecare tehnologie astfel, încât costul total de producție să fie minim?

Soluția:

Dacă fabrica va produce 48 tone de iaurt folosind prima tehnologie și 52 tone de iaurt folosind a doua tehnologie, atunci ea va avea cheltuieli minime de producție, și $C_{\min} = C(48, 52) = 3992$ u.m.

Avantaje și limitări ale modelelor matematice

Modelele matematice aplicate în analiza și optimizarea funcțiilor de cost au demonstrat o utilitate considerabilă în diverse domenii economice. Ele oferă soluții clare și fundamentate pentru reducerea costurilor și creșterea eficienței. Cu toate acestea, aceste instrumente nu sunt lipsite de limitări, iar succesul aplicării lor depinde de înțelegerea adecvată a avantajelor și a constrângerilor pe care le implică (B2B Consult, 2024)(OAJI.net, 2024).

CONCLUZII

Funcțiile de cost reprezintă un element esențial în teoria economică și în luarea deciziilor manageriale, oferind un cadru matematic pentru analizarea și optimizarea proceselor economice. Studiul lor demonstrează că minimizarea costurilor este esențială pentru creșterea eficienței și profitabilității în orice afacere.

Modelele matematice sunt indispensabile în rezolvarea problemelor economice complexe. Ele oferă soluții clare și fundamentate, reducând incertitudinea și îmbunătățind procesul de luare a deciziilor. Utilizarea lor permite optimizarea producției, gestionarea logisticii, reducerea riscurilor financiare și planificarea strategică, contribuind astfel la competitivitatea și sustenabilitatea afacerilor.

REFERINȚE:

1. Academia.edu (2024). *Studiu de caz privind conținutul și mărimea costului de producție*. <https://www.academia.edu>
2. B2B Consult (2024). *Soluții de eficientizare pentru companiile românești: Reducerea costurilor și creșterea profitului*. <https://www.b2b-consult.ro>
3. Balanuță, V. & Muntean, N. (2010). Analiza și evaluarea riscurilor financiare. ASEM
4. Barbăneagră, O. (2013). *Teorie economică suport didactic Volumul I (Microeconomie)*. ASEM
5. Bazaraa, M. S., Sherali, H. D., & Shetty, C. M. (2006). *Nonlinear Programming: Theory and Algorithms* (3rd ed.). Wiley-Interscience.
6. Bellman, R. (1957). *Dynamic Programming*. Princeton University Press.

7. Bertsekas, D. P. (1999). *Nonlinear Programming (2nd ed.)*. Athena Scientific.
8. Bunu, I. (2012). *Matematici economice*. ASEM.
9. Chong, E. K. P., & Żak, S. H. (2001). *An Introduction to Optimization (2nd ed.)*. Wiley-Interscience.
10. Dantzig, G. B. (1963). *Linear Programming and Extensions*. Princeton University Press.
11. Kall, P., & Wallace, S. W. (1994). *Stochastic Programming*. Springer.
12. Marshall, A. (1890). *Principles of Economics*. Macmillan and Co.
13. OAJI.net (2024). *Impactul reducerii costurilor asupra rentabilității întreprinderilor*. <https://www.oaji.net>
14. Ricardo, D. (1817). *Principles of Political Economy and Taxation*. John Murray.
15. Samuelson, P. A. (1947). *Foundations of Economic Analysis*. Harvard University Press.
16. Smith, A. (1776). *The Wealth of Nations*. W. Strahan and T. Cadell.
17. Varian, H. R. (1992). *Microeconomic Analysis*. W. W. Norton & Company.
18. Viner, J. (1931). *Cost Curves and Supply Curves*. Zeitschrift für Nationalökonomie.
19. von Thünen, J. H. (1826). *Der Isolierte Staat*. Perthes.

Coordonator științific: TACU Mariana, drd., asist. univ.,
Academia de Studii Economice din Moldova,
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61
Telefon: +37379463344
e-mail: tacu_mariana@yahoo.com

APPLICATION OF PARTIAL DERIVATIVES IN MARGINAL ANALYSIS OF ECONOMIC FUNCTIONS

APLICAREA DERIVATELOR PARȚIALE ÎN ANALIZA MARGINALĂ A FUNȚIILOR ECONOMICE

GULII Delia, studentă, specialitatea: Contabilitate

Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova,

Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md

e-mail autor: gulii.delia@ase.md

Abstract: *These applications of the partial derivative to the marginal analysis of economic functions demonstrate the role of the partial derivative in economic reasoning analysis. They are more concerned with the examination of the economic variables' impact on outcomes with other variables as constants. The article presents a relatively brief history of the concept, attributing credit to work by the great mathematicians Euler, Lagrange, and Leibniz.*

The a priori argument presented in the article constitutes the basis upon which the operations of addition, subtraction, multiplication, and division in arithmetic are performed on one unit of money in microeconomics. Microeconomics makes use of economics to compare marginal costs and marginal benefits generated through an additional unit of activity. Partial derivatives make it possible to identify the marginal productivity of factor of production as well as factor savings. The marginal utility hypothesis is also tested out to prove how the consumers optimize their satisfaction through spending on certain products and services. The use of mathematical optimization, the article provides a proper demonstrative example of using the method of partial derivatives of derivative functions to maximizing profit in a specific set of relevant situations.

Partial derivatives are an important tool of marginal analysis, contributing significantly to increasing the efficiency and profitability of the economy.

Key words: *Partial derivatives, marginal analysis, economic functions, mathematical optimization, marginal productivity, marginal utility, marginal cost.*

JEL CLASSIFICATION: C02, C30.

INTRODUCERE

Încă din prima jumătate a secolului XX, derivatele parțiale au fost folosite pe larg în analiza economică marginală în literatura de specialitate. Acestea au fost utilizate în studiile anterioare pentru a analiza costurile și profiturile marginale, pentru a evalua efectele economice ale deciziilor luate de producători și consumatori și pentru a evalua eficiența piețelor. În economia modernă, derivatele parțiale joacă un rol esențial în analiza marginală, care este o metodă fundamentală de investigare a modului în care o variabilă economică se modifică atunci când o altă variabilă este ajustată, menținând celelalte constante. Acest concept este aplicat pe scară largă în diverse domenii ale economiei, cum ar fi analiza costurilor, maximizarea profiturilor, analiza producției și teoria alegerii consumatorului. Aplicarea derivatelor parțiale în analiza marginală a funcțiilor economice este un concept fundamental în economie, folosit pentru a studia schimbările mici ale unei variabile economice în funcție de modificările altor variabile.

În domenii precum econometria, teoria deciziilor și modelele economice multicriteriale, derivatele parțiale sunt utile, conform studiilor recente. Acestea au fost folosite pentru a analiza comportamentul consumatorilor și al producătorilor, marginalitatea produselor și serviciilor și optimizarea resurselor în contextul unei economii incerte. Totuși, impactul derivatelor parțiale asupra modelării macroeconomice și a analizei complexe a piețelor financiare sunt printre numeroasele aspecte care încă nu au fost abordate.

Scopul lucrării este de a sublinia aspectele teoretice și practice ale diferitor aplicații ale derivatelor parțiale în științele economice bazate pe rezolvarea de probleme. Ținând cont de fundamentele teoretice, se va realiza o scurtă trecere a istoriei matematicii despre științele economice, evidențiind importanța și aplicabilitatea acestora în acest domeniu de cunoaștere. În plus, se va lua în considerare aspectele generale ale derivatelor parțiale, cum ar fi definiția, notația și diferitele tipuri care există ca bază de bază pentru rezolvarea problemelor.

CONȚINUTUL DE BAZĂ

Literatura de specialitate consultată se ocupă de aplicarea matematicii în economie, în special de rolul derivatelor parțiale în analiza marginală a funcțiilor economice. Sursele includ lucrări de referință în matematică aplicată și economie, manuale și publicații științifice care subliniază rolul derivatelor parțiale în analiza costurilor, analiza veniturilor și optimizarea deciziilor. Sunt evidențiate contribuțiile unor teoreticieni clasici precum Euler, Lagrange și Leibniz la dezvoltarea acestui concept.

Metodele de cercetare aplicate în lucrare sunt unele analitice și matematice, inclusiv derivarea parțială a funcțiilor economice, pentru a determina productivitatea marginală, costurile și veniturile. În plus, au fost folosite studii de caz și tehnici de optimizare matematică pentru a demonstra relevanța practică a conceptelor teoretice în procesele de luare a deciziilor economice.

Această cercetare a demonstrat aplicabilitatea derivatelor parțiale la analiza marginală, optimizarea producției și maximizarea profitului. S-a constatat că aplicarea acestor metode face posibilă determinarea punctelor maxime și minime ale funcțiilor economice și, în consecință, luarea unor decizii de afaceri eficiente.

În matematică, procesul de examinare a pantei unei suprafețe într-o singură direcție la un moment dat se numește **diferențiere parțială**. Derivatele parțiale calculează rata de modificare a unei funcții a mai multor variabile în raport cu una dintre aceste variabile, menținând celelalte variabile fixe sau constante. Acest concept este esențial în analiza economică, în special în studiul funcțiilor de producție, al costurilor și al veniturilor marginale. *Prezent în lucrarea lui Cenușă (1990, p.45)*, derivata parțială este definită ca fiind modificarea funcției în raport cu o variabilă independentă, în condițiile în care ceilalți factori rămân constanți.

Interpretări economice ale derivatelor parțiale

Notația Leibniz pentru derivată este dy/dx , ceea ce implică faptul că y este variabila dependentă și x este variabila independentă. Pentru o funcție $z=f(x,y)$ din două variabile, x și y sunt variabilele independente și z este variabila dependentă.

Exemplul 1. Presupunem că funcția de producție a unui bun de consum este $z = 2xy - 3x^2 - y^2 + 18x + 10y$, unde x și y reprezintă factorii de producție (cantitățile de resurse), care asigură fabricarea volumului de producție z .

Atunci derivata parțială z'_x a funcției exprimă productivitatea marginală a factorului x și este egală cu $z'_x = 2y - 6x + 18$.

La fel, pentru productivitatea marginală a factorului y , avem derivata Z'_y a funcției: $Z'_y = 2x - 2y + 10$.

Analiza marginală se constituie drept o tehnică de optimizare valabilă în procesul luării deciziilor în condiții de certitudine prin care se determină nivelul de activitate ce maximizează profitul sau minimizează cheltuielile. După cum este *prezent în lucrarea lui Raischi et al. (2000, p.88)*, analiza marginală ajută la stabilirea punctului de maxim economic prin egalarea derivatelor cu zero, proces fundamental în luarea deciziilor economice.

Analiza marginală reprezintă o tehnică utilizată pentru compararea proiectelor alternative, prin evidențierea diferențelor dintre veniturile și cheltuielile previzionate ale acestora. Contabilul organizează informațiile relevante pentru a determina care dintre alternative contribuie cel mai mult la profituri sau generează cele mai mici costuri. *Conform explicațiilor din Purcaru (1997, p.110)*, analiza marginală permite evidențierea doar a datelor diferite pentru fiecare opțiune analizată.

În economie, **termenul de analiză marginală** se referă la practica utilizării unei derivate pentru a estima modificarea valorii unei funcții rezultată dintr-o creștere cu 1 unitate a uneia dintre variabilele sale.

Exemplu 2: Se estimează că producția săptămânală a unei anumite fabrici este dată de funcție $Q(x, y) = 1200x + 500y + 2xy - 13x - y$ unități, unde x este numărul de calificați muncitori și y numărul de muncitori necalificați angajați în fabrică. În prezent, forța de muncă este formată din 30 de muncitori calificați și 60 de muncitori necalificați.

Utilizați analiza marginală pentru a estima modificarea producției săptămânale care va rezulta din adăugarea a încă 1 muncitor calificat dacă numărul de muncitori necalificați nu este modificat.

Soluție. Derivata parțială $Q_x(x, y) = 1200 + 2y - 13$ este rata de modificare a producției în raport cu numărul de muncitori calificați. Pentru orice valori ale lui x și y , aceasta este o aproximare a numărului de unități suplimentare care vor fi produse în fiecare săptămână dacă numărul de muncitori calificați crește de la x la $x + 1$, în timp ce numărul de muncitori necalificați este menținut fix la y .

Utilitatea marginală este satisfacția suplimentară pe care o primește un consumator de a avea încă o unitate dintr-un bun sau serviciu. După cum *este descris în lucrarea lui Purcaru (1997, p.112)*, conceptul de utilitate marginală este folosit de economiști pentru a determina cât de mult dintr-un articol sunt dispuși să cumpere consumatorii.

Se poate distinge *utilitatea marginală pozitivă*, care apare atunci când consumul unui articol suplimentar crește utilitatea totală, și *utilitatea marginală negativă* apare atunci când consumul de încă o unitate scade utilitatea totală.

Aplicații ale costului marginal și a venitului marginal

Funcția de cost

Costul total de producție al numărului x de produse, reprezentat de $C(x)$, poate fi scris ca –

$$C(x) = F(x) + V(x)$$

unde,

$F(x)$ = Costul fix, independent de numărul de produse fabricate. De exemplu – Salariul plătit de companie lucrătorilor săi, chiriile proprietății și costurile de întreținere etc. pot fi independente de numărul de articole pe care le produc într-o anumită lună.

$V(x)$ = Costul variabil, care depinde de numărul de produse fabricate. De ex. – Costul ambalării și transportului mărfurilor fabricate, care depinde în mod evident de numărul de bunuri produse.

Funcțiile veniturilor și profitului

Notată cu $R(x)$, funcția de venituri reprezintă suma de bani câștigată (cifra de afaceri totală) de o companie, prin vânzarea x număr de produse. Dacă prețul de vânzare al fiecărei unități este egal cu SP , funcția de venituri ar fi -

$$R(x) = SP \times x$$

Acum, dacă funcția de cost și funcția de venit pentru x produse iau valoarea $C(x)$ și respectiv $R(x)$, atunci putem scrie funcția profit $P(x)$ ca -

$$P(x) = R(x) - C(x)$$

Tabelul 1. Aplicarea Derivatelor Parțiale În Analiza Funcțiilor Economice

Exemplu / Studiu de caz	Funcția economică	Derivata parțială	Rezultat / Interpretare
Funcția de producție (Exemplul 1)	$z = 2xy - 3x^2 - y^2 + 18x + 10y$	$z'_x = 2y - 6x + 18$	Productivitatea marginală a factorului x
		$z'_y = 2x - 2y + 10$	Productivitatea marginală a factorului y
Estimarea producției săptămânale	$Q(x, y) = 1200x + 500y + 2xy - 13x - y$	$Q'_x = 1200 + 2y - 13$	Creșterea producției săptămânale prin angajarea unui muncitor calificat în plus

Studiu de caz final (optimizare profit)	$P = 64x + 32y - 2x^2 - 4y^2 + 4xy$	$P'_x = 64 - 4x + 4y$	Profit maxim la $x = 40, y = 24$
		$P'_y = 4x - 8y + 32$	Profit maxim obținut: 1650 USD

Sursa: https://www.researchgate.net/publication/332708332_Matematici_aplicate_in_economie

Tabelul evidențiază utilizarea derivatelor parțiale în analiza economică pentru a determina productivitatea marginală, a optimiza producția și a maximiza profitul. Prin calcule derivate parțiale, sunt identificate punctele critice în care întreprinderile pot maximiza profiturile sau pot obține o creștere eficientă a producției.

CONCLUZII

Derivatele parțiale joacă un rol proeminent în economie, în care majoritatea funcțiilor descriu comportamentul economic presupune că comportamentul depinde de mai mult de o variabilă. De exemplu, o funcție de consum social poate descrie suma cheltuită pentru bunuri de consum ca fiind dependentă atât de venit, cât și de avere; înclinația marginală a consuma este atunci derivata parțială a funcției de consum în raport cu venitul.

Prin definiția derivatelor parțiale găsim derivate de ordinul întâi și de ordinul doi până la derivate de ordin superior și funcțiile lor de diferențiale și gradientul unei funcții și funcția lor de reguli de lanț care se aplică pe funcții. Găsirea funcției aproximărilor tangente și funcția lor este continuă și diferențiabilă și în principal majoritatea derivatelor parțiale se aplică în economie și comportamentul lor în funcție.

Din ce în ce mai mulți economiști și administratori consideră că folosirea matematicii ca limbaj simbolic și metodă de raționament științific reprezintă un ajutor de neprețuit în sarcinile și obiectivele acestor științe. Prezența sa este fundamentală atât în descrierea relațiilor economice complexe, cât și în formularea de propoziții despre relațiile comportamentale.

REFERINȚE:

1. Cenușă, Gh., V. Burlacu, R. Coroi, Toma, M., & Filip, A. (1990). *Matematici aplicate in economie*. Tipografia A.S.E.
2. Cenușă, Gh., Raischi, C., Baz, D., Toma, M., Burlacu, V., Sacuiu, I., & Mircea, I. (2000). *Matematici pentru economisti*. Cison, Bucuresti
3. Purcaru, I. (1997). *Matematici generale si elemente de optimizare*. Editura economică, Bucuresti

Coordonator științific: TACU Mariana, drd., asist.univ.,
 Academia de Studii Economice din Moldova
 Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61,
 e-mail: tacu.mariana@ase.md

SECȚIUNEA 14

DEZVOLTAREA INSTRUMENTELOR ȘI INSTITUȚIILOR FINANCIARE LA ETAPA ACTUALĂ

THE ROLE OF BANKS IN PROMOTING FINANCIAL SUSTAINABILITY

ROLUL BĂNCILOR ÎN PROMOVAREA SUSTENABILITĂȚII FINANCIARE

¹ **BUHNĂ Nadejda**, studentă, specialitatea: **Finanțe și Bănci**
e-mail autor: buhna.nadejda@ase.md

² **BLANARI Veronica**, studentă, specialitatea: **Finanțe și Bănci**
e-mail autor: blanari.veronica@ase.md

^{1,2} Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova,
Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md

Abstract: *In a context characterised by global pressures and a growing awareness of the interdependence between the economy and the environment, financial sustainability has emerged as a key priority on banks' agenda. The financial sustainability of banks plays a crucial role in a nation's economic well-being, commonly regarded as an indicator of a country's financial and economic stability, beyond their primary function of facilitating financial transactions. The study aims to investigate how banks can contribute to achieving sustainable development goals through green financial instruments, digitisation and the promotion of financial literacy. The tasks of the analytical study are to identify the main green financial instruments utilized by banks to support sustainable projects and analyze the importance of financial literacy in increasing awareness and adoption of sustainable banking products. The main conclusions and findings could be used to improve the banking practices aimed at enhancing the financial resilience of the overall economy.*

Keywords: *sustainability, green financial instruments, ESG, funding, environment.*

JEL CLASSIFICATION: Q50; Q51; Q55;

INTRODUCERE

Sustenabilitatea financiară este un subiect de interes major atât la nivel local, cât și global. Băncile, ca actori centrali ai sistemului financiar, au un rol esențial în acest proces, având capacitatea de a crea instrumentele necesare pentru a modela pachete de servicii financiare, menite să asigure o relație optimă între instituția financiară și clientul său, sprijinind astfel modelarea procesului economic al țării (Mistrean, 2023). Într-un context marcat de presiuni globale și de o conștientizare crescândă a interdependenței dintre economie și mediu, sustenabilitatea s-a impus ca o prioritate cheie în agenda instituțiilor financiare.

Obiectivele acestei lucrări se rezumă la: definirea esenței sustenabilității financiare, identificarea principalelor instrumente financiare verzi utilizate de bănci pentru sprijinirea proiectelor sustenabile, analiza importanței alfabetizării financiare în creșterea conștientizării și identificarea băncilor din Republica Moldova care au implementat cu succes strategii de sustenabilitate.

CONȚINUTUL DE BAZĂ

În urma analizei surselor bibliografice: rapoartelor, articolelor și lucrărilor științifice am identificat sursele cheie de informare și problemele ce necesită o atenție minuțioasă.

Descrierea metodei de cercetare utilizată. În procesul de cercetare am utilizat deducția, pornind de la informația generală teoretică privind sustenabilitatea financiară, ulterior s-a recurs la analiza datelor statistice, pentru a evalua cantitativ adaptarea băncilor la strategiile de sustenabilitate și promovarea acestora prin operațiunile și portofoliul verde ce îl dețin și la metoda grafică de prezentare a rezultatelor.

Rezultatele obținute. Sustenabilitatea financiară se referă în general la dezvoltarea unui sistem bancar care pe de o parte trebuie să fie fezabil din punct de vedere economic și financiar și pe de altă parte să ia în considerare aspectele climatice, de mediu și de guvernanta în contextul riscurilor cât și al oportunităților. Riscul se referă la identificarea și gestionarea riscurilor ESG și climatice ca parte a procesului decizional financiar. Oportunitatea se referă la creșterea fluxurilor de finanțare în sectoare și activități care contribuie la obiectivele legate de climă și de dezvoltare durabilă.

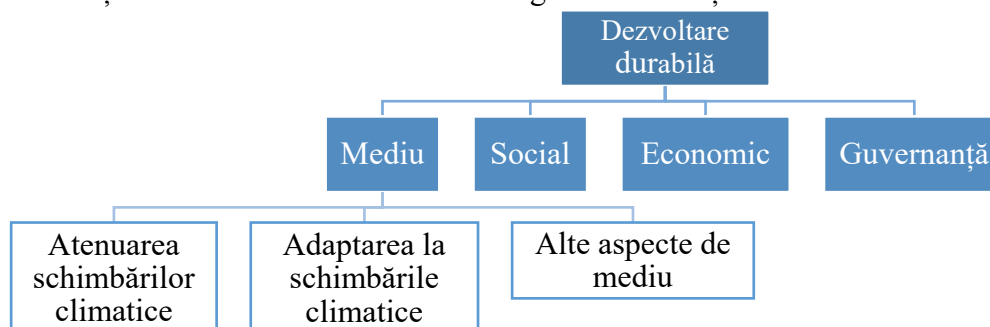

Figura 1. Conceptul de dezvoltare durabilă.

Sursa: preluat de autori din Foaia de parcurs pentru finanțare durabilă Republica Moldova 2024-2028 (Banca Națională a Moldovei, 2024).

Principiile ESG (Environmental, Social and Governance) sunt factorii prin care se poate măsura durabilitatea și impactul social al unei organizații. Factorii de mediu se referă la măsurile adoptate de o bancă pentru a reduce impactul emisiilor de gaze cu efect de seră, gestionarea responsabilă a deșeurilor și utilizarea eficientă a resurselor energetice. Factorii sociali includ respectarea drepturilor omului și asigurarea unor condiții de muncă adecvate pentru întreg personalul. Este necesar ca băncile să contribuie la dezvoltarea comunității în care își desfășoară activitatea, fără a afecta negativ niciunul dintre membrii. Și factorii de guvernanta reprezintă baza principiilor dintre oricare organizație și părțile interesate. Relație profitabilă între companie și partenerii externi înseamnă un echilibru între interesele fiecărei părți (Bumbac, 2022). Un pilon al sustenabilității financiare, frecvent trecut cu vederea, dar la fel de important, este „G” – guvernanta. Prin urmare, menținerea stabilității sistemului bancar presupune un management eficient al riscurilor caracteristice activității instituțiilor financiare, un nivel înalt de transparență și promovare a principiilor de guvernare corporativă (Mistrean, 2013).

Finanțarea durabilă se bazează pe utilizarea unor instrumente financiare speciale, precum obligațiunile și creditele verzi, care permit atragerea de capital pentru susținerea unei economii sustenabile. Schemele de împrumuturi verzi presupun scheme de finanțare oferite de băncile comerciale și instituțiile financiare la rate de dobândă concesionale, orientate spre furnizarea sprijinului pentru investiții în proiecte de eficiență energetică (Ciobanu, 2019).

Instituțiile financiar-bancare din Republica Moldova promovează proiecte durabile care contribuie la bunăstarea consumatorilor și la dezvoltarea economiei prin creșterea incluziunii financiare, îmbunătățirea intermedierei financiare pe o bază durabilă (Mistrean et al, 2024).

De exemplu, BC „Victoriabank” S.A. în anul 2024 a obținut finanțare de la Green for Growth Fund pentru susținerea proiectelor de energie verde. Acest împrumut este conform reglementărilor Basel III și este utilizat pentru a sprijini antreprenorii care investesc în soluții de eficiență energetică, energie regenerabilă și măsuri de reziliență climatică. De asemenea, BC „Moldova Agroindbank” S.A. susține finanțarea economiei verzi prin împrumutul GEFF (finanțarea economiei verzi) în parteneriat cu Facilității BERD de finanțare a economiei verzi (GEFF). Proiectul este cofinanțat de Fondul Verde de Mediu (Green Climate Fund) și Ministerul Finanțelor și Trezoreriei din Turcia.

BC „ProCreditBank” S.A. începând cu anul 2015 a implementat un sistem de management de mediu axat pe trei piloni: sistem intern de administrare a mediului, administrarea riscului de mediu în activitatea de creditare și promovarea „finanțării verzi” care au început să aducă rezultate vizibile

din 2018. În vederea sesizării aspectelor legate de finanțarea proiectelor ecologice de către B.C. „ProCreditBank” S.A, vom analiza evoluția ponderii portofoliului „verde” în total portofoliul de credit, în perioada 2019-2023.

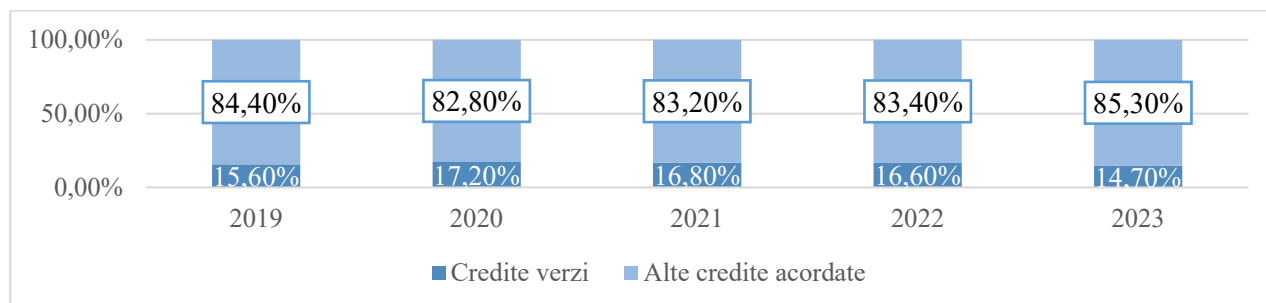

Figura 2. Evoluția ponderii creditelor verzi în portofoliul de credit al BC ”ProCreditBank” S.A., în perioada 2019- 2023, %.

Sursă: elaborat de autori pe baza (Raportului anual al ProCreditBank, 2019 - 2023).

Din cele reprezentate în diagramă, se remarcă că ponderea creditului verde în portofoliul de credite al B.C. „ProCreditBank” S.A, în pofida unei creșteri până în anul 2020, a înregistrat o scădere constantă în ultimii patru ani analizați, și anume de la o pondere de 17,20% în 2020 s-a ajuns la 14,70% în 2023. Cu toate că este evidentă tendința de scădere a ponderii „finanțării verzi” în portofoliul de credite, ceea ce ar putea fi perceput ca un factor de diminuare a atractivității finanțării verzi, banca își reafirmă angajamentul de a sprijini proiectele de energie regenerabilă. Astfel, va continua să ofere suport clienților interesați de producerea energiei „verzi”, contribuind astfel la îmbunătățirea calității aerului și la reducerea dependenței de combustibili fosili.

De asemenea, interes prezintă și constatările studiului evoluției structurii portofoliului creditelor „verzi”, care își găsesc reflectare în tabelul 1.

Tabelul 1. Structura portofoliului de credite verzi înregistrate la nivelul BC ”ProCreditBank” S.A. în anii 2019-2023.

Indicatori	La 31.12.2019		La 31.12.2020		La 31.12.2021		La 31.12.2022		La 31.12.2023	
	Suma, mil. EUR	Cota, %	Suma, mil. EUR	Cota, %	Suma, mil. EUR	Cota, %	Suma, mil. EUR	Cota, %	Suma, mil. EUR	Cota, %
Investiții în eficiența energetică	-	-	21,9	82,8	23,93	83,1	23,3	79,5	18,58	72,6
Investiții în domeniul energiei regenerabile	-	-	4,6	17,2	4,88	16,9	6,00	20,5	7,04	27,5
Total credite „verzi”	20,3	100	26,5	100	28,8	100	29,3	100	25,6	100

Sursă: elaborat de autori pe baza (Raportului anual al ProCreditBank, 2019 - 2023).

Din datele expuse în tabelul 1, deducem că la sfârșitul anului 2019 volumul creditelor „verzi” a înregistrat o valoare de 20 milioane EUR, demonstrând pe parcursul anilor analizați o creștere în continuu. Așadar, se remarcă faptul că cea mai mare cotă a portofoliului „verde” este constituită din investiții în eficiența energetică, urmate de cele în energia regenerabilă și proiecte ecologice. Totodată, se remarcă faptul că ponderea investițiilor în eficiența energetică în structura portofoliului de credite al B.C. „ProCreditBank” S.A. a înregistrat o scădere semnificativă, de la 82,8% în anul 2020

până la 72,6% în anul 2023. În ceea ce privește evoluția ponderii investițiilor în domeniul energiei regenerabile în portofoliul „verde”, aceasta a crescut de la 17,2% în 2020 la 27,5% în 2023, menținând astfel un trend progresiv, cu o majorare de 10,3 puncte procentuale.

De rând cu acestea, revoluția digitală oferă sistemului bancar promisiunea unui viitor mai prosper, productiv și sustenabil, facilitând o gestionare mai rațională a resurselor, îmbunătățirea comunicării și a coordonării. În ceea ce privește studiul promovării sustenabilității financiare, se remarcă faptul că revoluția digitală a transformat orice tip de informație într-un flux procesabil, iar banii, sub forma plăților au devenit o formă de informație digitală (Cociug & Mistrean, 2006).

În acest context, vom examina și îmbunătățirea alfabetizării financiare la nivel de bază prin intermediul băncilor, fiindcă rolul educației financiare este decisiv, cu impact pozitiv atât la nivel economic, cât și social (Mistrean, 2020). Înțelegerea principiilor financiare le poate da oamenilor posibilitatea de a face alegeri ecologice corecte, cum ar fi investirea în energie regenerabilă pentru locuințele lor sau alegerea unei afaceri care acordă prioritate practicilor ecologice. Consumatorii cu educație financiară au mai multe șanse să înțeleagă și să profite de rentabilitatea pe termen lung asociată produselor durabile.

CONCLUZII/RECOMANDĂRI

În concluzie, pentru a face față provocărilor legate de schimbările climatice și de a răspunde așteptărilor societății, băncile trebuie să își revizuiască practicile de guvernanță și să își alinieze strategiile cu obiectivele de dezvoltare durabilă.

În scopul adoptării unor strategii sustenabile în sectorul bancar, propunem implementarea unui set de măsuri:

- implicarea de consultanți specializați în ESG poate ajuta băncile să implementeze cele mai bune practici;
- formarea continuă a angajaților, și anume investiția în programe de training regulate este esențială pentru a asigura că toți angajații înțeleg și aplică principiile ESG;
- alinierea la standarde internaționale precum TCFD (Task Force on Climate-related Financial Disclosures) sau GRI (Global Reporting Initiative) poate facilita comparabilitatea și transparența;
- dezvoltarea unor indicatori cheie de performanță (KPI-uri) specifici: acești indicatori vor permite băncilor să măsoare progresele în atingerea obiectivelor de sustenabilitate.

Ca intermediari financiari, băncile dețin o poziție strategică pentru a influența comportamentele economice și investiționale ale clienților, sprijinind astfel tranziția către o economie sustenabilă. Prin adoptarea principiilor ESG, produse și servicii financiare verzi și integrarea educației financiare, băncile devin agenți ai schimbării, având un impact pozitiv asupra mediului și societății.

REFERINȚE:

1. Banca Națională a Moldovei. (2024). *Foaia de parcurs pentru finanțare durabilă*. <https://bnm.md/pdf>
2. Bumbac, D. (2022). Integrarea factorilor ESG în activitatea instituțiilor de credit. *Integrare prin cercetare și inovare: conf. șt.*, 10-11 noiembrie 2022. Chișinău, USM, pp. 385-387.
3. Ciobanu, M. (2019). Experiența unor țări din Asia privind mecanismele financiare de stimulare a întreprinderilor „verzi” prin creditare. *Innovative economic-social Approaches in the Knowledge Society: international symposium*, 5th edition, 12-13 December, 2019. Artifex University of Bucharest. Bucharest, pp. 468-477.
4. Cociug, V., & Mistrean, L. (2006). *Operațiuni bancare*. Chișinău: ASEM
5. Mistrean, L., Staver, L., Belostecinic, G., Remeikiene, R., Gasparenienė, L., & Özen, E. (2024). Adapting Businesses for a Sustainable Future – Integrating ESG Criteria and Digitalizing Financial Flows. *Competitiveness and Innovation in the Knowledge Economy: 28th International Scientific Conference*, vol. 1, p. 137-155.
6. Mistrean, L. (2011). Asigurarea stabilității sistemului bancar din Republica Moldova în condițiile actuale. *Economica*, 1(75), 104-108.
7. Mistrean, L. (2020). Trust as a determining factor regarding the behavior of consumers of financial-banking services. *Competitivitatea și inovarea în economia cunoașterii*. Chișinău: ASEM, 2020, pp. 614-621.
8. Mistrean, L. (2023). Contemporary directions on how consumers interact with financial-banking services. *The USV Annals of Economics and Public Administration*, Vol 23, 1(37), 151-161.

9. Moldova Agroindbank. *GEFF (Finanțarea economiei verzi)*. <https://www.maib.md>
10. ProCreditBank. (n.d.). *Publicații și rapoarte*. <https://www.procreditbank.md>
11. Victoriabank. (2024). *Victoriabank obține finanțare de la Green for Growth Fund pentru susținerea proiectelor de energie verde*. <https://www.victoriabank.md>

Coordonator științific: MISTREAN Larisa, dr., conf.univ.,
Academia de Studii Economice din Moldova
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu – Bodoni 61
Telefon: +37369029992
e-mail: mistrean_larisa@ase.md

RECENT DEVELOPMENTS IN THE FOREIGN EXCHANGE MARKET IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

EVOLUȚIILE RECENTE ALE PIETEI VALUTARE DIN REPUBLICA MOLDOVA

GANENCO Alexandra, studentă, specialitatea: Finanțe și Bănci
Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova,
Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md
e-mail autor: ganenco.alexandra@ase.md

Abstract: *The foreign exchange market in the Republic of Moldova plays a crucial role in ensuring economic stability. This paper analyzes recent developments, highlighting factors influencing exchange rate fluctuations and the impact of monetary policies implemented by the National Bank of Moldova (NBM). The study examines key indicators such as currency supply and demand, exchange rate trends, and external economic influences. By evaluating these factors, the research provides insights into strategies for maintaining exchange rate stability and mitigating risks associated with global financial interdependence. The findings contribute to optimizing monetary policies and strengthening Moldova's economic resilience in an increasingly interconnected world.*

Keywords: *foreign exchange market, central bank, foreign exchange policy, exchange rate*

JEL CLASSIFICATION: E42, E44, F31, F41

INTRODUCERE

În contextul internaționalizării activităților economice și interacțiunii continue dintre economiile lumii pe diferite piețe, schimbul de monede utilizate la procurarea, vânzarea produselor, serviciilor, a favorizat formarea pieței valutare.

Importanța studierii evoluțiilor recente ale pieței valutare din Republica Moldova constă în aprecierea dinamicii economice a țării și pentru fundamentarea deciziilor de politică monetară. Analiza acestor evoluții permite identificarea factorilor care influențează fluctuațiile cursului de schimb, evaluarea impactului acestora asupra economiei naționale și posibilitatea de a stabili predictibilitatea fenomenului.

Obiectivul acestei teme constă în evaluarea indicatorilor de evoluție ai pieței valutare și depistarea tendințelor din ultima perioadă. Evaluarea acestor indicatori contribuie la asigurarea stabilității economice naționale, în raport cu cea mondială și minimizarea riscurilor provocate de interdependența dintre statele lumii. Analiza evoluției pieței valutare oferă posibilitatea de a eficientiza politicile monetare și financiare și crearea unor strategii de reglementare la nivel național privind comerțul extern, importurile întru garantarea competitivității la nivel internațional.

CONȚINUTUL DE BAZĂ

Piața valutară reprezintă sistemul de relații în cadrul căruia se desfășoară tranzacțiile de vânzare-cumpărare a valutilor, care permite participanților să schimbe anumite monede contra altora.

Cursul valutar reprezintă cursul la care o monedă poate fi preschimbată cu o altă monedă, prețul unei monede. (Banca Centrală Europeană, Care este rolul cursurilor de schimb? 2016)

Mecanismul prin care este reglementată această piață este **politica valutară**, care reprezintă totalitatea măsurilor, normelor legale și instrumentelor utilizate de stat, prin intermediul BNM, cu scopul determinării cursului de schimb al monedei naționale, prin intermediul căruia statul determină gradul de stabilitate în raport cu alte valute și echilibrarea balanței de plăți, asigurarea stabilității

creșterii economice, stoparea creșterii inflației și șomajului (Politica valutară, intervențiile și managementul cursului valutar oficial USD/MDL, 2022).

În Republica Moldova, instituția care reglementează activitatea din acest domeniu este Banca Națională a Moldovei (BNM), este cea care contribuie ca piața să mențină stabilitatea cursului de schimb al leului moldovenesc, moneda națională a Republicii Moldova. Instrumente ale intervențiilor valutare sunt: (1) operațiunile directe, care influențează masa monetară (cumpărări sau vânzări la vedere de valută străină contra lei moldovenești), (2). operațiunile de ajustare (swap-uri valutare).

Cursul valutar are un grad de sensibilitate sporit fiind influențat de o mulțime de factori atât interni, cât și externi. Factori interni de influență sunt factori economici și de evaluare redați prin P.I.B. și prețuri; factori de ordin monetar (dobândă, credit, masă monetară); factori macroeconomici (situația finanțelor publice), sociali, politici, psihologici din fiecare țară.

Factori externi care influențează formarea cursului valutar sunt: poziția economică a țării respective pe piața internațională redată de situația balanței de plăți; evoluția raportului cerere/ofertă al monedei în cauză față de alte monede pe piața internațională; factori economici, politici, militari, psihologici de pe piața internațională precum și acțiunile instituțiilor financiar monetare internaționale și regionale. (Popovici, 2022)

Pentru aprecierea situației privind operațiunile valutare, BNM măsoară câțiva indicatori economici principali, aceștia sunt: (1) Cursul mediu, (2) Volumul cererii și ofertei de valută pe piața valutară, (3) Oferta netă de valută, (4) Vânzări nete de valută, (5) Gradul de acoperire.

Principalul indicator care exprimă cotația monedei naționale în raport cu alte valute este cursul de schimb, care conform legislației R. Moldova, este stabilit zilnic de Banca Națională a Moldovei. Iată cursul de schimb pentru EURO ȘI Dolar SUA, pentru perioada martie 2024- februarie 2025.

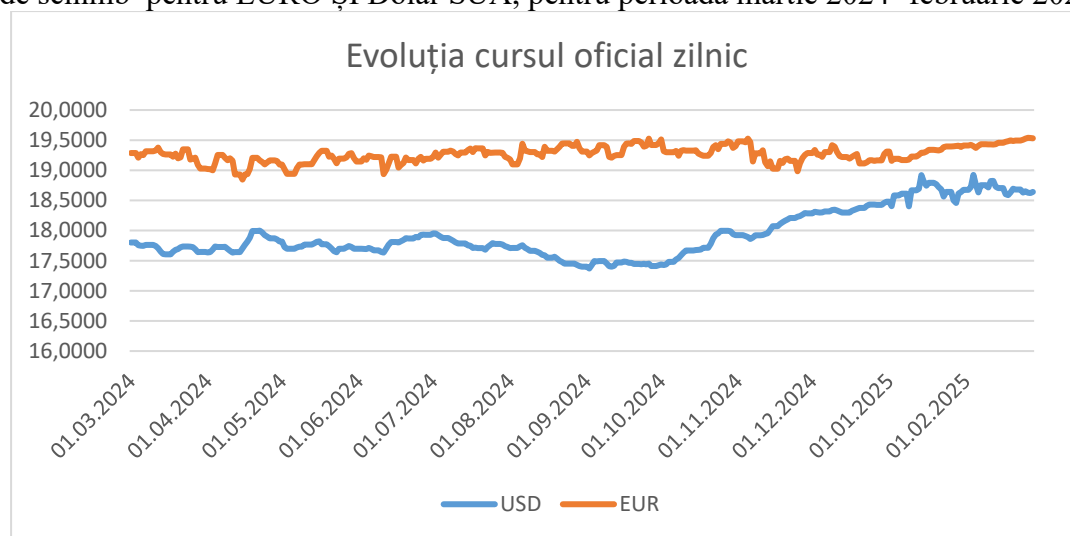

Figura 1. Evoluția cursului nominal de schimb mediu lunar al MDL comparativ cu USD și EURO

Sursa: Banca Națională a Moldovei

În urma analizei figurei 1, putem observa stabilitatea relativă a cursului leului în raport cu principalele valute de referință, în ceea ce privește cursul MDL/EURO oficial stabilit de BNM a variat de la 18,84 înregistrat la data de 15.04.2024, până la 19,53 înregistrat la data de 28.02.2025. Iar în cazul Dolarului S.U.A variația în decursul perioadei dintre martie 2024- februarie 2025, a fost de la 17,36 la 18,92 MDL/USD. Acest fapt este datorat intervențiilor Băncii Naționale pe piața valutară, prin utilizarea rezervei valutare.

Dacă este să vorbim despre indicatorii primari care descriu situația de pe piața valutară, atunci ar trebui să analizăm volumul cererii și ofertei de valută. Oferta de valută, reprezintă valoarea totală a valutei vândute de populație, în schimbul monedei naționale, lei MDL.

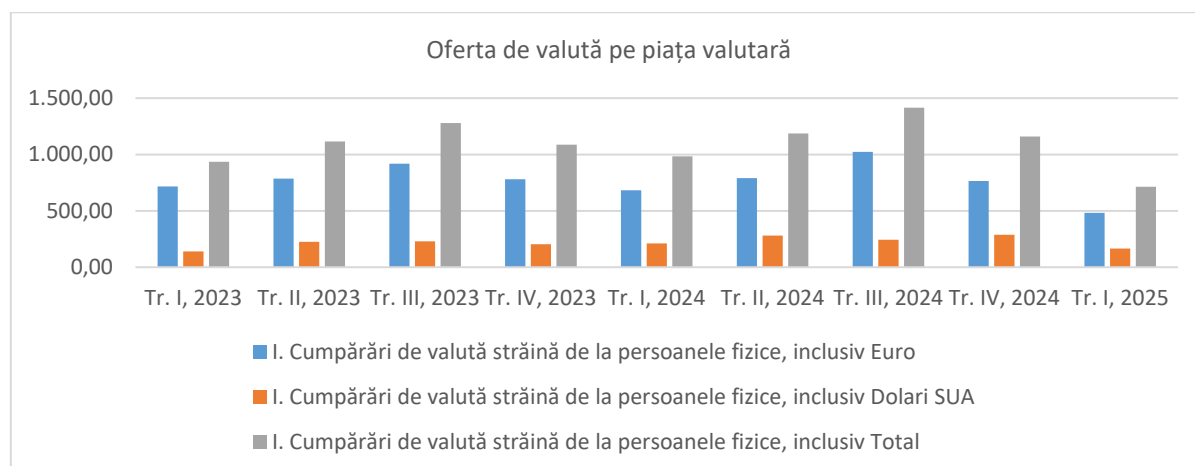

Figura 2. Cererea de valută pe piața valutară USD, EURO, total

Sursa: Banca Națională a Moldovei

Dacă analizăm volumul ofertei de valută total în decursul anilor, 2023-2024, putem observa ciclicitatea fenomenului care caracterizează piața R. Moldova, astfel în trimestrul I este înregistrată cea mai mică cerere de valută, care are o tendință de creștere până în trimestrul al IV-lea, când iarăși scade.

Din volumul total al valutilor cumărate cea mai mare pondere o deține EURO constituind 68,73%, următoarea este Dollarul USD cu pondere de 21,54% din volumul total al ofertei de valută din partea populației pentru anul 2024.

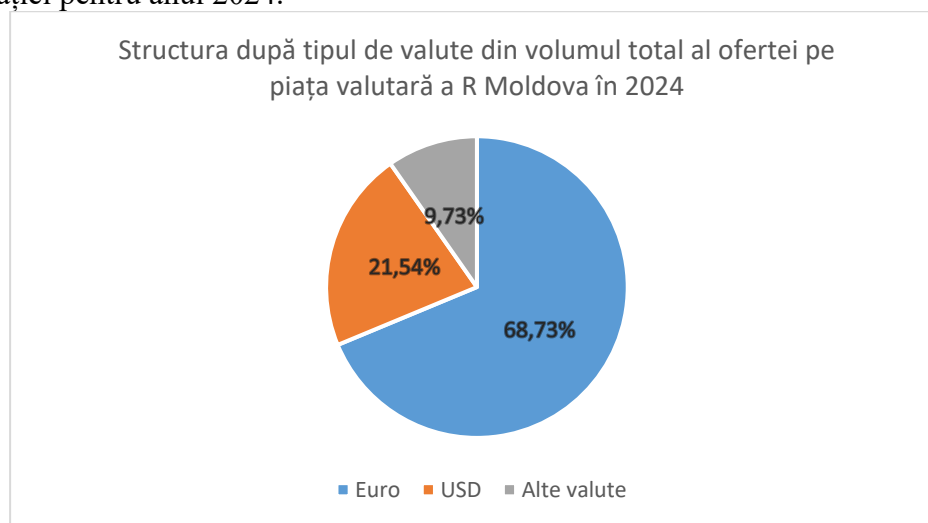

Figura 3. Structura după tipul de valute din volumul total al ofertei pe piața valutară a R Moldova în 2024

Sursa: Banca Națională a Moldovei

Din volumul total al valutilor cumărate cea mai mare pondere o deține EURO, acestea constituind 68,73%, următoarea este Dollarul USD cu pondere de 21,54% din volumul total al ofertei de valută din partea populației pentru anul 2024.

În ceea ce privește volumul total al tranzacțiilor de vânzare de valută către populație, cererea de valută a populației, analizând figura 4, putem observa aceeași ciclicitate în volumul tranzacțiilor, acestea fiind considerabil mai puține în primele trimestre ale anului. Totodată putem observa o majorare vizibilă a volumului cererii de valută în perioada trimestrului al IV-lea al anului 2024. Acestea fiind cauzate de scăderea relativă a cursului EURO în raport cu valorile din trimestrele II și III, dar și scăderea cursului de schimb de la 1,09 la 1,05 față de dolarul american. În plus, prețul petrolului a scăzut, ceea ce a trezit interesul operatorilor de pe piața petrolului de a cumpăra valută.

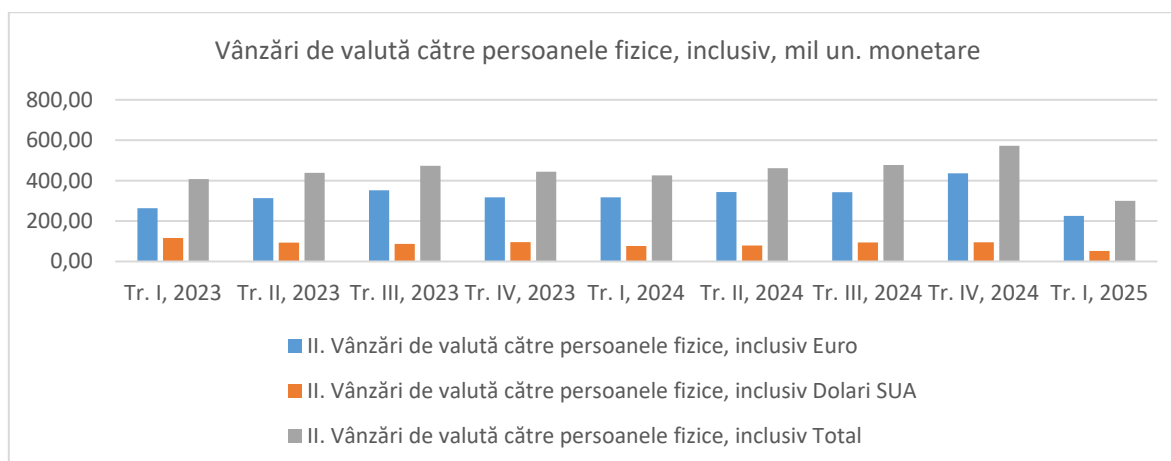

Figura 4. Vânzări de valută către persoanele fizice, inclusiv, mil un. monetare

Sursa: Banca Națională a Moldovei

Banca Națională a Moldovei (BNM) are un rol fundamental în menținerea echilibrului pieței valutare, utilizând diverse instrumente de intervenție pentru a controla volatilitatea leului moldovenesc. Politicile sale sunt esențiale în prevenirea dezechilibrelor macroeconomice și în protejarea stabilității financiare a țării. În acest context, analiza evoluțiilor recente ale pieței valutare oferă o imagine clară asupra principalilor factori care influențează cererea și oferta de valută, precum și asupra impactului deciziilor de politică monetară.

CONCLUZII/RECOMANDĂRI

Evoluțiile recente ale pieței valutare din Republica Moldova reflectă o interacțiune complexă între factori interni și externi, influențând stabilitatea cursului de schimb. Analiza indică faptul că Banca Națională a Moldovei joacă un rol esențial în gestionarea fluctuațiilor valutare prin intervenții strategice și instrumente specifice, cum ar fi operațiunile directe și swap-urile valutare. De asemenea, cererea și oferta de valută sunt influențate de sezonabilitate, tendințele economice globale și deciziile de politică monetară.

Observațiile privind structura pieței valutare arată o creștere a ponderii euro în tranzacțiile valutare, în conformitate cu reorientarea economică a Moldovei spre Uniunea Europeană. Deși BNM reușește să mențină un echilibru relativ al cursului de schimb, există riscuri externe, cum ar fi instabilitatea piețelor internaționale și fluctuațiile prețurilor la materii prime, care pot influența viitorul economic al țării.

Stabilitatea pieței valutare moldovenești depinde de o combinație echilibrată între intervențiile BNM, dinamica pieței și adaptarea politicilor economice la contextul internațional. Este esențial ca măsurile de reglementare să continue să asigure predictibilitatea și să minimizeze riscurile valutare pe termen lung.

REFERINȚE

1. Cererea pentru euro, în creștere în Moldova: ce se întâmplă pe piața valutară (2024). <https://bancamea.md>
2. Banca Centrală Europeană. (2016). <https://www.ecb.europa.eu>
3. Banca Națională a Moldovei. (2025). <https://www.bnm.md/bdi/pages>
4. Politica valutară, intervențiile și managementul cursului valutar oficial USD/MDL (2022). <https://ibn.idsi.md/sites>
5. Popovici, L. (2022). *Relații valutare financiare internaționale*. <https://api.dspacecris.ase.md>

Coordonator științific: STRATULAT Oleg, dr., prof.univ.,
Academia de Studii Economice din Moldova
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu – Bodoni 61
E-mail: stratulat.oleg@ase.md

METHODS OF OBTAINING PASSIVE INCOME IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

METODE DE OBȚINERE A VENITURILOR PASIVE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

¹ TATARU Alexei, student, specialitatea: **Finanțe și Bănci**
e-mail autor: tataru.alexei@ase.md

² GANENCO Alexandra, studentă, specialitatea: **Finanțe și Bănci**
e-mail autor: ganenco.alexandra@ase.md

^{1,2} Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova,
Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md

Abstract: This study explores passive income methods in the Republic of Moldova, focusing on financial stability and reducing dependency on a single income source. Passive income includes earnings from rental properties, stock dividends, and online courses. While offering time-saving benefits, it involves risks like market instability and inflation. The research analyzes banking instruments, capital markets, and platforms like crowdlending, highlighting advantages and limitations. Financial education is crucial for maximizing returns and mitigating risks. The study provides insights into leveraging these methods effectively, promoting sustainable financial growth and stability in the region. It emphasizes the importance of informed investment decisions.

Keywords: income, passive income, investments, financial education, banking instruments, financial stability

JEL CLASSIFICATION: G11, G15, G18

INTRODUCERE

În contextul sistemului economic din care facem parte fiecare actor economic ia decizii individuale întru majorarea eficienței activității pe care o realizează, astfel prin mobilizarea resurselor de care dispune se așteaptă la obținerea unui randament cât mai mare. În secolul în care totul se modifică de la oră la oră, cea mai importantă resursă pe care o poate deține o persoană este cea informațională. Astfel o informare corespunzătoare, un set de aptitudini, pot garanta nu doar un trai la pragul minim al existenței ci și o viață plină de prosperitate și bunăstare.

Importanța cunoașterii metodelor de obținere a veniturilor pasive permit diversificarea surselor de obținere a acestora și majorarea gradului de stabilitate financiară și reducerea riscurilor asociate dependenței de o singură sursă de venit.

Obiectivul acestei lucrări este crearea unui suport informațional de bază pentru cunoașterea principalelor metode actuale de obținere a veniturilor pasive. Obiectivele studiului sunt identificarea și analiza principalelor metode de generare a veniturilor pasive disponibile în Republica Moldova, precum și evaluarea surselor de informare relevante pentru fiecare metodă.

CONȚINUTUL DE BAZĂ

Veniturile pasive reprezintă metoda de câștig pe care o persoană o obține fără a fi nevoie de a depune un efort constant. Unele dintre cele mai simple și de bază surse de venituri pasive în Republica Moldova ar putea include câștiguri din proprietăți de închiriat, cum ar fi apartamentele oferite în chirie, dividende din acțiuni, ar mai putea include vânzările de cursuri online și alte proiecte în care are o participare mai secundară, ce nu necesită atât de mult timp. Totuși este de înțeles ideea faptului

că nu e posibil de a crea o sursă de venit pasiv, fără a depune efort deloc, este nevoie de un efort de la începutul activității, care în perspectivă și în curs de dezvoltare va genera venituri pasive fără prea mult timp oferit activității (Cashclub, 2025).

Această metodă de obținere a veniturilor este foarte atractivă din punct de vedere al continuității obținerii veniturilor, ceea ce constă în obținerea unui flux constant de bani, fără un efort constant, economisirea timpului, libertatea financiară, investiții pe termen lung. Pe de altă parte dezavantajele acestei metode sunt generate majoritar de riscurile acestui tip de activitate precum: instabilitatea pieței, asumarea riscului de către propria persoană privind nereușita investițiilor, necesitatea unui capital inițial, durata, în dependență de instrumentul de obținere perioada medie este de la 1 an la 5 ani.

De aceea subliniem că pentru utilizarea veniturilor pasive, unul dintre cele mai importante criterii este informarea continuă în domeniul financiar și studierea pieței.

În funcție de ramura sistemului economic care oferă posibilitatea de obținere a veniturilor pasive, acestea sunt clasificate după cum urmează.

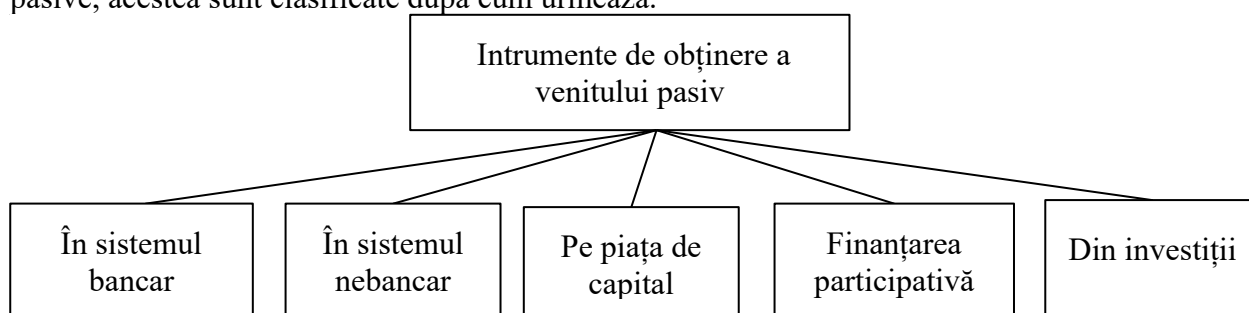

Figura 1. Clasificarea instrumentelor de obținere a venitului pasiv în funcție de domeniul de obținere

Sursa: Banca Națională a Moldovei

Una dintre cele mai sigure metode de obținere a veniturilor pasive în R. Moldova o constituie cele garantate de sistemul bancar, instrumentele de obținere a veniturilor care ne sunt puse la dispoziție în cadrul acestuia sunt: (1) Depozitele la vedere sau conturile curente, (2) Depozitele la termen, (3) Conturile de economii.

Depozitele reprezintă depunerea unor sume de bani la păstrarea de către o bancă. Venitul obținut în urma utilizării depozitelor bancare este dobânda, acesta fiind de obicei stabilit în cuantum procentual din valoarea totală depusă la bancă. Procentul este stabilit în funcție de tipul de depozit deținut.

În R. Moldova, accesarea depozitelor bancare se efectuează prin mai multe căi, toate controlate și supravegheate de legislație și propria practică a băncilor. Prima metodă este de deschidere și gestionare care poate fi realizată prin prezentarea fizică la bancă, care la rândul său respectă următoarele cerințe - titularul contului este obligat să prezinte actul de identitate în original și o altă condiție ar fi ca reprezentanții, cu alte cuvinte părinții, tutorii sau împuterniciții sunt obligați să dispună de actul de identitate al său personal în original, să dispună de copia autenticată notarial a actului de identitate al deponentului, și nu în ultimul rând e nevoie de procură sau contract de mandat în original sau copie autenticată. Un alt punct component al acestei metode este deschiderea sau gestionarea prin aplicații mobile, unde unele bănci cum ar fi Moldindcombank sau Victoriabank au oportunitatea de deschidere și gestionare a depozitelor direct din aplicația mobilă, fără a fi necesară deplasarea la sucursala băncii. Cea de-a doua modalitate componentă este de alimentare și retragere. Ea include în sine alimentarea automată care constă din transferuri din conturi curente sau de card ale titularului și convertirea automată a valutei conform cursului băncii. Retragerea la scadență este compusă din depozite cu reînnoire automată, adică dobânda se capitalizează iar depozitul se prelungește cu aceeași rată, și de asemenea mai constă din depozite cu scadență unică, adică suma principală sau dobânda se transferă în contul curent sau pe card. Iar ultima etapă este retragerea anticipată, care e posibilă în funcție de condițiile contractuale, penalități sau pierderea dobânzii.

Avantajele dobânzilor periodice ar putea fi siguranța ridicată ce presupune garanție din partea instituțiilor bancare și accesibilitatea pentru majoritatea persoanelor, clar lucru cu respectarea unor cerințe și condiții. La fel, se cunoaște faptul că Banca Națională a Moldovei reglementează ratele dobânzilor și oferă informații despre instituțiile financiare autorizate, ce simplifică procesul de luare a deciziilor de către persoane fizice în ideea de a obține venituri pasive.

Dezavantajele, ar fi accesul scăzut și vulnerabilitate la inflație care este compusă din două aspecte, și anume dobânzi sub rata inflației și depozite în valută. Un alt dezavantaj, ar mai fi accesul limitat la lichiditate, care constă din retragerea anticipată și depozite pe termen lung, unde crește riscul de nevoie urgentă de bani, de unde pierdem dobânda și rezultă că pierdem din câștig. Ultimul dezavantaj ar fi complexitatea și dificultatea în gestionare, adică unele bănci impun restricții pentru retrageri sau este nevoie de prezența fizică, chiar și cu aplicații mobile.

În ceea ce privește piața financiară nebanară aceasta oferă un alt produs de economisire, și anume depunerile de economii la Asociațiile de Economii și Împrumut. Acest instrument este similar depozitelor, fiind utilizat același mecanism, sunt depuse sume de bani în Asociațiile de Economii și Împrumut în schimbul plății unei dobânzi. Diferența majoră o reprezintă faptul că debitorul în cazul acestei operațiuni o constituie Asociațiile de Economii și Împrumut, iar pentru a aplica acest instrument trebuie să devii membru, asociat al acesteia.

O altă parte componentă a pieței financiare, este piața de capital este formată din investitorii și emitenții de instrumente financiare, cei care au nevoie de resurse financiare. Instrumentul de investiție utilizat în cadrul acestei piețe sunt valorile mobiliare. Acestea sunt clasificate în două tipuri, în funcție de emitentul lor, corporative și de stat.

Valorile mobiliare corporative, numite titluri de capital – ce reprezintă acțiunile și obligațiunile emise de către o companie cu scopul obținerii de capital. Prin cumpărarea acțiunilor, deveniți acționar și primiți o cotă-parte în capitalul companiei. Astfel, dacă investiți în acțiuni, nu este garantat un câștig exact și stabil. Acest tip de investiții este reglementat de Comisia Națională a Pieței Financiare în conformitate cu baza legală stabilită în Legea 171/2012 privind piața de capital și Legea 1134/1997 privind societățile pe acțiuni.

În ceea ce privește obligațiunile corporative acestea sunt numite reprezintă titluri de creanță, prin intermediul cărora investitorul acordă împrumut unui emitent de obligațiuni (entitate care ia banii cu împrumut. Acestea sunt emise pe un anumit termen (termen de scadență) și la o anumită rată a cuponului (rată a dobânzii).

Acest tip de instrument este utilizat și de către stat ca metodă de obținere a veniturilor. Primele obligațiuni municipale au fost emise în 2021, iar cercetările recente au demonstrat viabilitatea utilizării acestui instrument din punct de vedere al statului.

Valorile mobiliare de stat (VMS) – sunt instrumente financiare create de către Ministerul Finanțelor, cu ajutorul cărora statul are posibilitatea de a se împrumuta pentru a finanța cheltuielile sale publice. În așa mod, odată cu ideea de a investi în valori mobiliare de stat, oamenii acordă bani cu împrumut către stat pentru o perioadă de timp exactă, ce este stabilită mai dinainte, iar statul la rândul său își ia angajamentul să achite o dobândă și să întoarcă suma investită la scadență. Sunt mai multe categorii de valori mobiliare de stat, care se deosebesc una de cealaltă prin scadență și felul în care este achitată rata dobânzii.

O parte dintre ele sunt Bonurile de trezorărie care presupun în sine valorile mobiliare pe termen scurt care pot fi folosite până la un an, și anume 91, 182 și 364 zile, și au posibilitatea de a fi răscumpărate la scadență unde mai târziu tot la scadență este posibil de plătit și dobânda.

Iar cealaltă parte conțin Obligațiunile de stat care exprimă valori mobiliare pe termen lung care pot fi folosite un an și mai mult, unde la fel sunt eliberate cu o rată flotantă sau fixă a dobânzii. Avantajele sunt siguranța ridicată sau garantată de către stat și posibilitatea de a contribui la dezvoltarea economică națională. Dezavantajele sunt rata dobânzii mică și dependența de stabilitatea internă a țării.

O metodă modernă de obținere a veniturilor pasive este reprezentată de Crowdlending și platforme de investiții online. Împrumuturi peer-to-peer (P2P) prin intermediu platformele de crowdlending permit investitorilor să finanțeze direct persoanele fizice sau juridice, obținând dobânzi atractive, fără implicarea băncii în proces. Deci singurul procesul constă în faptul că investitorii aleg proiectele în care doresc să investească, iar platformele facilitează tranzacțiile.

Un exemplu local este Fagura.com care reprezintă în sine o platformă activă în Republica Moldova ce se ocupă cu facilitarea investițiilor de genul.

Investițiile imobiliare, achiziționarea și închirierea proprietăților, investițiile în proprietăți și imobiliare pentru închiriere, pot genera venituri constante, adică pe o perioadă îndelungată și sigură, ce nu presupune în sine riscuri. Surse de informare sunt Agențiile imobiliare locale și platformele online specializate care oferă informații despre piața imobiliară din Republica Moldova.

Referitor la Republica Moldova, piața imobiliară este în continuă dezvoltare, oferind oportunități atractive pentru investitori, unde respectiv în așa condiții, este clar că există cum avantaje așa și riscuri. Dacă să vorbim despre avantaje, acestea sunt veniturile constante din chirii și creșterea în perspectivă a valorii proprietăților pe termen lung. Iar riscurile ar fi necesitatea unor investiții mari și posibile dificultăți în găsirea chirișilor sau întreținerea proprietăților.

CONCLUZII/RECOMANDĂRI

În pofida limitărilor din partea statului, prin intermediul politicilor promovate de Banca Națională a Moldovei, cu privire la desfășurarea activităților pe piața criptomonedelor și restricțiile de a activa pe piețele din alte stat, deținem mecanisme interne de investiție. Acestea sunt caracterizate print-un grad de risc mai scăzut, sunt garantate și reglementate de stat, dar totodată și posibilitățile de obținere a veniturilor mai mici. Noi recomandăm o diversificare a investițiilor, unde încă un aspect important ar fi alegerea amănunțită a instrumentelor în funcție de riscul pe care îl presupun, și monitorizarea continuă a pieței. O altă recomandare ar fi explorarea și analiza platformelor moderne. În final, cu încredere afirmăm că ceea ce rămâne să facem este să ne informăm corespunzător și să utilizăm la maxim resursele de care dispunem, pentru a putea obține un profit cât mai mare.

REFERINȚE:

1. Cum să începi să investești în Crowdlending. (2024). <https://fagura.com>
2. Cum sa castigi bani din venituri pasive? Iată 23 de idei pe care sa le pui în practica în 2024. (2025). <https://cashclub.ro>
3. Obligațiunile Municipale în Republica Moldova – rezultate la 3 ani, după primele emisii. (2024). <https://www.expert-grup.org>
4. Produse financiare: ce posibilități de economii și investiții sunt pe piața financiară din Republica Moldova. (2024). <https://www.bnm.md/produse-financiare>

Coordonator științific: GOROBET Ilinca, dr., conf. univ.,
Academia de Studii Economice din Moldova
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md
e-mail: gorobet.ilinca@ase.md

THE FEATURES OF INFLATION TARGETING IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

CARACTERISTICILE ȚINTIRII INFLAȚIEI ÎN REPUBLICA MOLDOVA

OJOVAN Romanița, studentă, specialitatea: Finanțe și Bănci
Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova,
Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md
e-mail autor: ojoivan.romanita@ase.md

Abstract: Această lucrare analizează regimul de țintire a inflației în Republica Moldova, implementat formal de Banca Națională a Moldovei în 2012, cu o țintă de 5,0% anual ($\pm 1,5\%$). Studiul evidențiază elementele fundamentale ale regimului: angajamentul pentru stabilitatea prețurilor, comunicarea transparentă și mecanismele de responsabilizare. Analiza perioadei 2019-2025 demonstrează vulnerabilitatea economiei moldovenești la șocuri externe, cu fluctuații majore ale inflației. Lucrarea examinează instrumentele de politică monetară utilizate: operațiunile de piață deschisă și instrumentele complementare (facilități permanente, rezerve obligatorii, intervenții valutare). Datele analizate arată adaptabilitatea strategiei BNM în gestionarea lichidității și menținerea stabilității financiare în condiții dificile, subliniind importanța țințirii inflației pentru stabilitatea macroeconomică și credibilitatea băncii centrale.

Cuvinte cheie: inflație, instrumente de politică monetară, stabilitatea prețurilor, BNM

JEL CLASSIFICATION: E5, E31, G28

INTRODUCTION

Inflation targeting has emerged as a cornerstone of modern monetary policy, particularly for economies striving to achieve macroeconomic stability. The Republic of Moldova formally adopted this regime in 2012, with the National Bank of Moldova setting an annual inflation target of 5.0% ($\pm 1.5\%$). This framework prioritizes price stability, transparency, and accountability, aligning Moldova with international best practices. However, as a small open economy, Moldova remains highly susceptible to external shocks, as evidenced by significant inflation fluctuations between 2019 and 2025. This paper explores Moldova's inflation targeting framework, examining the NBM's use of tools like interest rates, open market operations, and reserve requirements. It also analyzes how the NBM has responded to challenges such as the COVID-19 pandemic and global energy crises. The study highlights the importance of clear communication, and policy flexibility to ensure economic stability in an unpredictable global environment.

APPLIED METHODS AND SOURCES OF INFORMATION

The investigation presented in this article was implemented using such research methods as: the documentary method, grouping of quantitative data, graphical analysis, and synthesis. The analysis is based on data obtained from the official website of the National Bank of Moldova, ensuring reliability and relevance to the study.

THE RESULTS OF RESEARCH

According to Milton Friedman, the only real cause of inflation is monetary issuance. Without currency there is no price, hence higher prices - with more money (Coste, 1993).

The NBM works to keep prices stable by making legal changes, sharing updates on monetary policy, and providing inflation reports. By focusing on inflation targets, the NBM can pay attention to local conditions, react to changes, and help the public understand what's going on, which makes this method better than just targeting the exchange rate or money supply (NBM, 2013).

In 2010, the National Bank of Moldova began setting quantitative annual inflation targets as a precondition for transitioning to an inflation targeting regime, aiming for 5.0% inflation in 2010 with a $\pm 1.0\%$ deviation. By 2011-2012, the target shifted to a mid-single-digit range. The formal

adoption of inflation targeting occurred in 2012 with the Medium-term Monetary Policy Strategy, setting a 5.0% annual target with a $\pm 1.5\%$ deviation. This approach needs more than just numbers; it requires commitment, transparency, and good forecasting tools (NBM, 2013).

In this context, we would like to mention *the main elements of the inflation targeting regime* (NBM, 2013):

1. public announcement of numerical targets for inflation over the medium term;
2. institutional commitment to price stability as the primary objective of the monetary policy, to which the others are subordinated;
3. a comprehensive analysis and forecasting system that includes a variety of variables, not just monetary aggregates and the exchange rate, for monetary policy decisions;
4. a transparent monetary policy strategy that involves communication to the public and the markets of the plans, objectives, rationale for central bank decisions;
5. mechanisms by which the central bank is responsible to achieve the inflation target.

The inflation rate influence the dynamics of economics, serving as a critical indicator of price stability and economic health in Moldova.

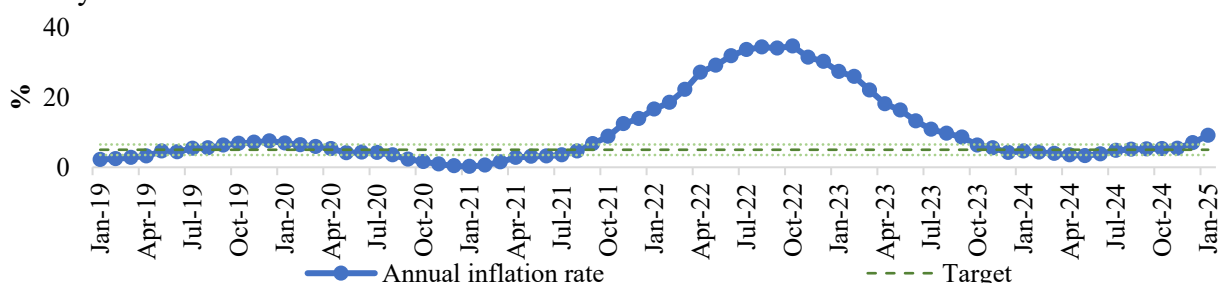

Figure 1. The evolution of inflation rate

Source: (BNM, Banca de date interactivă, 2025)

Based on data presented in Figure 1., we can see that in 2019, inflation in Moldova rose to 7.5% due to higher food and energy prices, but the COVID-19 pandemic caused a sharp drop to 0.4% by December 2020 as demand weakened. Inflation rebounded in 2021, reaching 13.9% by year-end, and surged to 34.6% in October 2022 amid energy crises and geopolitical tensions. Tighter monetary policy helped reduce inflation to 4.2% by December 2023, but it rose again to 5.4% in November 2024 and 9.1% by January 2025, driven by energy price hikes and domestic demand. These fluctuations underscore Moldova's vulnerability to external shocks and the critical role of inflation targeting in maintaining macroeconomic stability.

The base rate serves as a key monetary policy tool used by the National Bank of Moldova to influence inflation, manage liquidity, and stabilize the economy in response to domestic and external economic conditions.

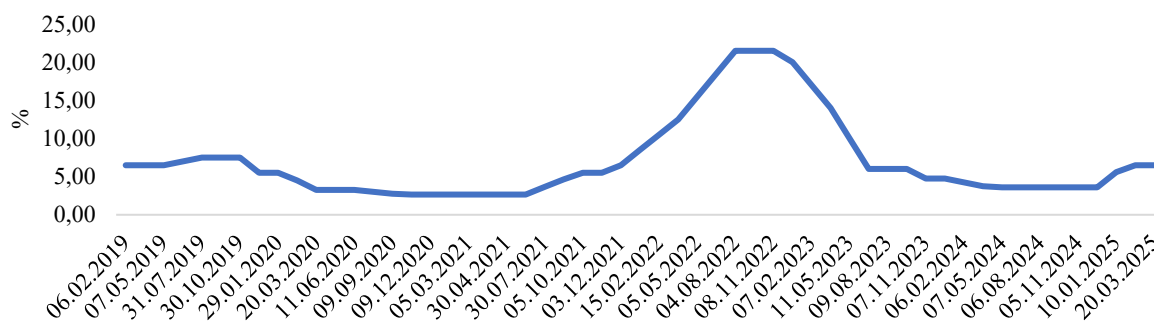

Figure 2. The evolution of base rate

Source: (BNM, Annual inflation, 2025)

Based on Figure 2., we can mention that in 2019, the base rate rose from 6.50% to 7.50% to combat inflation but was cut to 5.50% by year-end to stimulate the economy. In 2020, it dropped further to 2.65% to address COVID-19 impacts. Low rates persisted until mid-2021, when inflation prompted gradual hikes, reaching 6.50% by December 2021. In 2022, the rate surged to 21.50% amid severe inflation and external shocks. From 2023, the NBM eased rates as inflation moderated, reducing it to 4.75% by November 2023 and stabilizing at 3.60% for most of 2024. However, in early 2025, rates rose to 5.60% and 6.50%, likely due to renewed inflationary pressures. These adjustments reflect the NBM's adaptive approach to balancing price stability and economic growth amid evolving challenges.

The NBM will use **open market operations** as its main monetary policy instrument with the aim of reaching the target of 5.0 percent annually. The Central Bank uses the following categories of money market operations (BNM, HOTĂRÂRE Nr. 188 cu privire la aprobarea Regulamentului cu privire la operațiunile de piață monetară ale Băncii Naționale a Moldovei, 2014): REPO operations; issuance of NBM certificates; deposit-borrowing and sales/purchases of government securities.

The NBM uses the following complementary monetary policy instruments (NBM, 2013):

- **The standing facilities** - are provided by the NBM to banks for short-term liquidity management (overnight maturity), these facilities help stabilize interbank interest rates within a set corridor;
- **The required reserves** - are used as a tool in monetary policy to help control excess money in the market and lessen its effect on bank interest rates;
- **The interventions on the foreign exchange market** - the NBM steps in only when needed to help with inflation goals, keeping away from affecting the basic trends of the Moldovan Leu.

Permanent facilities like deposit and lending operations are important for the National Bank of Moldova. They help manage liquidity and keep the financial system steady during changing economic conditions.

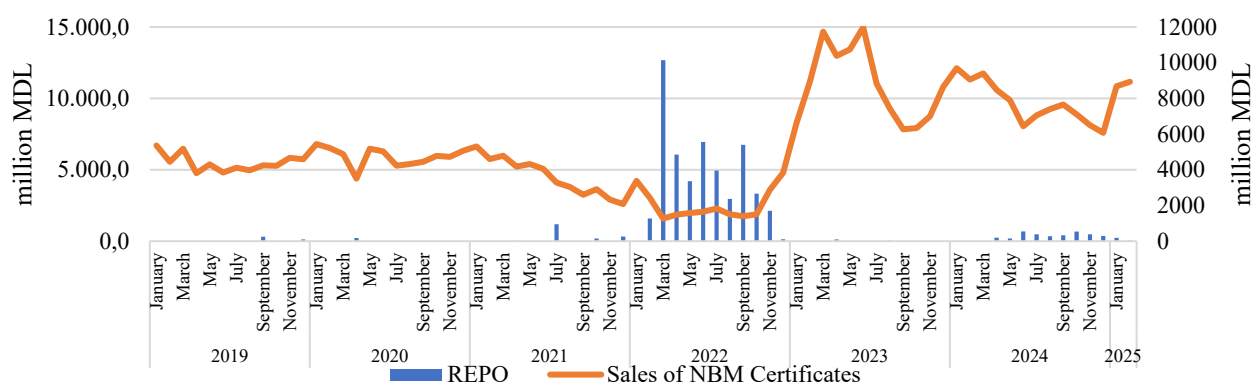

Figure 3. Evolution of permanent facilities granted to banks by the NBM

Source: (BNM, Banca de date interactivă, 2025)

Based on Figure 3., we can mention that between 2019 and 2020, REPO operations were minimal, while NBM certificate sales remained stable at 5,000-6,500 million lei monthly, focusing on liquidity and financial stability. In 2021, REPO operations increased, notably in July and December, as inflation rose, and NBM certificate sales declined, indicating active liquidity management. This trend peaked in March 2022 with REPO operations at 10,139 million lei due to severe inflation, while certificate sales dropped. By 2023, REPO operations decreased, and certificate sales rebounded to record levels (14,672 million lei in March) as inflation eased. In 2024, REPO operations resumed moderately, and certificate sales gradually declined, reflecting a balanced approach. By early 2025, both tools stabilized, showcasing the NBM's adaptive strategy in maintaining financial stability amid economic challenges.

Obligatory reserves serve as an important instrument for the National Bank of Moldova to regulate banking sector liquidity and ensure monetary stability in response to evolving economic conditions.

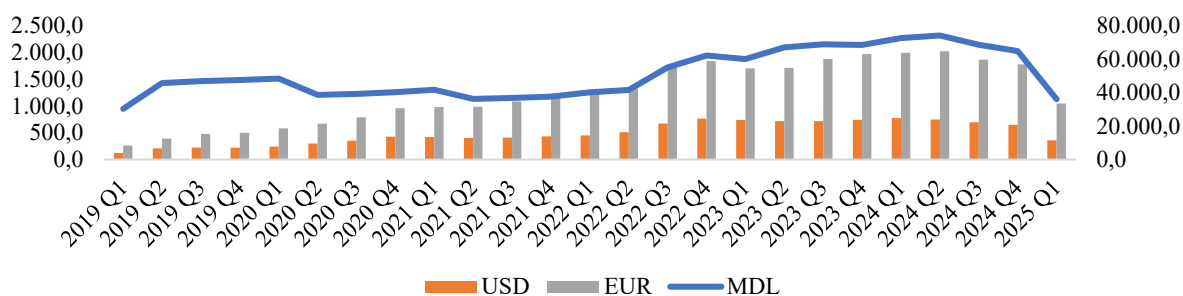

Figure 4. Evolution of obligatory reserves

Source: (BNM, Banca de date interactivă, 2025)

Based on Figure 4., we can mention that between 2019 and 2023, reserves grew steadily, with significant increases in EUR-denominated holdings, reflecting diversification efforts and economic stabilization amid inflation and external shocks. Despite COVID-19-related fluctuations in 2020, reserves reached record levels by 2022 (1,839.2 million EUR in Q4). In 2023, EUR reserves peaked at 1,971.3 million EUR, though USD reserves showed volatility. However, 2024 saw a gradual decline in reserves due to persistent economic pressures, culminating in a sharp drop by Q1 2025 to 357.5 million USD and 1,046.4 million EUR, highlighting challenges in maintaining liquidity buffers. These trends illustrate the NBM's adaptive reserve management in response to evolving economic conditions.

CONCLUSIONS/RECOMMENDATIONS

The adoption of inflation targeting by the National Bank of Moldova (NBM) marks a significant step towards achieving macroeconomic stability, aligning with international best practices. However, as a small open economy, Moldova remains vulnerable to external shocks, as evident from the inflation volatility experienced between 2019 and 2025. The NBM has demonstrated resilience in utilizing monetary policy tools, particularly through open market operations. Nonetheless, enhancing forecasting capabilities and instruments is essential to better manage external shocks and economic challenges, and to effectively target inflation. The main features of inflation targeting in Moldova are: (1) medium-term numerical targets, (2) regular policy communication and (3) operational flexibility to absorb external shocks. But as a small open economy Moldova is still exposed to global volatility and needs further fine-tuning.

To strengthen stability and resilience it is necessary to improve forecasting models to better anticipate external shocks and to mitigate their impact. Deepening of financial markets will also improve monetary policy transmission so that policy measures are more effective. Central bank independence is also crucial to maintain policy credibility and public trust. And clear and consistent public communication should be the priority to anchor inflation expectations and to build confidence in economic policies. All this will contribute to a more solid and stable framework.

REFERENCES:

1. BNM. (2014). *HOTĂRÂRE Nr. 188 cu privire la aprobarea Regulamentului cu privire la operațiunile de piață monetară ale Băncii Naționale a Moldovei*. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=131145&lang=ro
2. BNM. (2025). *Annual inflation*. <https://www.bnm.md/en/content/inflation>
3. BNM. (2025). *Banca de date interactivă*. <https://www.bnm.md/bdi/>
4. NBM. (2013). *The main features of the inflation targeting regime*. <https://www.bnm.md/en/content/main-features-inflation-targeting-regime-0>
5. Coste, V. (1993). *Inflația*. Iași. (pp. 27-31).

Coordonator științific: BILOOCAIA Svetlana, dr., conf univ.,
 Academia de Studii Economice din Moldova
 Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu – Bodoni 61
 e-mail: biлоocaia.svetlana@ase.md

RESEARCH ON THE IMPACT OF THE CHANGE OF THE REFERENCE CURRENCY (FROM USD TO EUR) ON THE ECONOMY OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

CERCETAREA IMPACTULUI MODIFICĂRII MONEDEI DE REFERINȚĂ (DE LA USD LA EUR) ASUPRA ECONOMIEI REPUBLICII MOLDOVA

¹ ONESCU Marin, student, specialitatea: **Finanțe și Bănci**
e-mail autor: onescu.marin@ase.md

² SOLONARI-RUDEAN Artur, student, specialitatea: **Finanțe și Bănci**
e-mail autor: solonari_rudean.artur@ase.md

³ URSU Ionuț, student, specialitatea: **Finanțe și Bănci**
e-mail autor: ursu.ionut@ase.md

^{1,2,3} Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova,
Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md

Abstract: The European Council, on 23 June 2022, granted the Republic of Moldova candidate status for membership in the EU, which was a major step towards aligning its economic and financial systems with EU standards. One of the key changes to this process is switching the official exchange rate base currency of the Moldovan leu (MDL) from the US dollar (USD) to the euro (EUR) on January 2, 2025. The technical change, implemented by the National Bank of Moldova (NBM), does not affect monetary policy or come near to money supply but will illustrate the increasing function of the euro in Moldovan trade, finance transactions, and European market integration. With over 60% of trade and 70% of remittances denominated in euros, this realignment enhances exchange rate stability between EUR/MDL, reducing currency risks and promoting economic predictability. The paper analyzes the effect of this change with the experience of Romania during 2003-2005 and highlights its role in enhancing EU integration and economic resilience.

Keywords: reference currency, foreign exchange reserve, EU integration, exchange rate volatility, currency risk, IMF, currency peg

JEL CLASSIFICATION: E58, F31, F33

INTRODUCERE

Pe 23 iunie 2022, Republica Moldova a fost recunoscută de Consiliul European ca țară candidată pentru aderarea la UE, iar începând cu 31 octombrie 2024, această aderare a devenit oficial „obiectivul strategic” al Republicii Moldova. De atunci, țara a întreprins eforturi semnificative pentru a-și alinia politicile economice și financiare la standardele UE. O astfel de ajustare implică trecerea de la dolarul american la euro ca monedă de referință pentru stabilirea cursului de schimb oficial al leului moldovenesc, începând cu 2 ianuarie 2025. Această schimbare nu modifică politica monetară a Băncii Naționale a Moldovei (BNM) și nici nu influențează masa monetară; mai degrabă, reprezintă o recalibrare tehnică menită să reflecte mai bine rolul în creștere al monedei euro în comerțul, tranzacțiile financiare și integrarea economică a Moldovei cu piața europeană (Banca Națională a Moldovei, 2024)

Obiectivele principale ale acestei cercetări includ analiza impactului modificării monedei de referință asupra stabilității cursului de schimb al leului moldovenesc, studiarea ajustărilor rezervelor valutare ale Băncii Naționale a Moldovei, identificarea beneficiilor și riscurilor asociate tranziției pentru economia națională.

CONȚINUTUL DE BAZĂ

1. Analiză succintă a surselor bibliografice în domeniul problemei cercetate

Moneda de referință este valuta utilizată pentru calcularea și publicarea cursurilor oficiale ale monedei naționale față de o altă valută, calcularea acestora făcându-se prin sistemul de calculare cross-rate. Această schimbare va stabiliza cursul valutar EUR/MDL, diminuând riscul variațiilor valutare pentru cei cu credite, depozite sau venituri în euro. Persoanele care primesc remiteri în euro din străinătate vor avea parte de un curs valutar mai previzibil. Totodată, agenții economici vor beneficia de o volatilitate redusă, ceea ce va înlesni tranzacțiile comerciale și investițiile. Această tranziție urmărește adaptarea la realitățile economice, având în vedere că Uniunea Europeană reprezintă principalul partener comercial al Moldovei și sursa majoră de remiteri și investiții străine directe. Conform datelor oficiale, peste 60% din comerțul exterior și 70% din remiteri sunt în euro, această monedă fiind dominantă pe piața valutară locală. Măsura va sprijini stabilitatea cursului valutar, în avantajul economiei. (Banca Națională a Moldovei, 2024).

Conform clasificării FMI, regimurile de curs de schimb se împart în patru categorii principale: ancorări rigide (hard pegs) sunt regimuri fixe, unde moneda este ancorată complet la o altă valută sau renunță la moneda proprie (ex. consiliu monetar sau dolarizare), oferind stabilitate maximă, dar fără flexibilitate; ancorări flexibile (soft pegs) permit o anumită variație, fiind ancorate la o valută sau un coș cu ajustări controlate (ex. peg convențional, crawling peg), echilibrând stabilitatea și adaptabilitatea; regimurile flotante (floating regimes) lasă cursul determinat de piață, cu intervenții minime (flotant) sau aproape inexistente (flotant liber), oferind flexibilitate mare; categoria reziduală (other managed) include regimuri gestionate variabil, care nu se încadrează clar în celelalte tipuri, adaptându-se circumstanțelor specifice (International Monetary Fund, 2015). Republica Moldova se încadrează ca fiind regim flotant, astfel BNM calculând cursul valutar în fiecare zi.

Pe baza analizei realizate de (Savva, 2012, p. 325) privind impactul schimbării monedei de referință asupra stabilității economice, se poate deduce că o astfel de ajustare are rolul de a reduce riscurile asociate fluctuațiilor valutare și de a asigura predictibilitatea tranzacțiilor comerciale și financiare. Pornind de la această concluzie, se poate aplica aceeași logică și în cazul Republicii Moldova, economia națională va fi mai stabilă și mai rezistentă la influențele externe, facilitând un mediu de afaceri mai previzibil.

2. Descrierea metodelor de cercetare utilizate

Cercetarea se sprijină pe o varietate de surse informaționale, printre care se numără publicații științifice atât naționale, cât și internaționale, rapoarte anuale emise de Banca Națională a României și de Banca Națională a Republicii Moldova, precum și alte resurse disponibile online. Metodologia utilizării presupune analiza documentelor oficiale, examinarea datelor statistice referitoare la evoluția cursului valutar, ponderea valutilor în rezerva internațională și studierea literaturii de specialitate în domeniul financiar-economic.

3. Rezultatele obținute

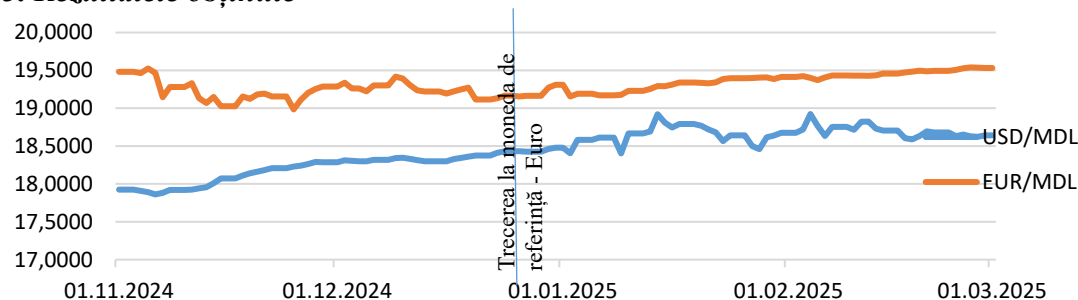

Figura 1. Evoluția cursurilor valutare a EUR și USD față de MDL în perioada noiembrie 2024 – februarie 2025

Sursa: elaborat de către autor în baza rapoartelor: Cursul oficial zilnic (Banca Națională a Moldovei, 2024-2025)

Figura 1 ilustrează în mod clar dinamica cursurilor valutare înainte și după adoptarea noii monede de referință, la 2 ianuarie 2025. După această dată, se remarcă o diferență semnificativă în volatilitatea cursurilor USD/MDL și EUR/MDL. Astfel, cât timp a fost folosit dolarul american ca monedă de referință, cursul USD/MDL a avut o volatilitate mică, comparativ cu cursul EUR/MDL unde se observă o volatilitate mai crescută. După trecerea din 2025, se observă vice-versa, cursul euro are o volatilitate scăzută, iar cursul dolarului american fluctuează mai mult. Datorită volatilității scăzute a cursului, riscul fluctuațiilor valutare va fi redus pentru persoanele cu credite, depozite sau încasări în euro. Cei care primesc remiteri din străinătate vor beneficia de un curs mai stabil și predicibil. Totodată, agenții economici vor resimți un mediu mai previzibil, ceea ce va facilita atât tranzacțiile comerciale, cât și procesul investițional (Banca Națională a Moldovei, 2024)

Schimbarea monedei de referință are uneori ca scop facilitarea încorporării statului respectiv în cadre instituționale ale țărilor ce adoptă această monedă de referință. Începând cu 23 iunie 2022, Consiliul Europei a acordat Republicii Moldovei statutul de țară candidată la Uniunea Europeană. Decizia de a schimba moneda de referință poartă și un caracter geo-politic, influențat de dorința și determinarea Republicii Moldovei de a adera la UE. Desigur, stabilitatea cursului a fost factorul decisiv ce a forțat decizia BNM, însă nu putem nega faptul că situația din vest nu a influențat decizia BNM. Pentru ponderea mai mică a comerțului care se desfășoară încă în USD (de exemplu, cu parteneri din afara UE, cum ar fi SUA sau țările CSI), firmele s-ar putea confrunta cu o volatilitate crescută dacă cursul de schimb EUR/USD va varia semnificativ. Cu toate acestea, aceasta este o preocupare minoră, având în vedere dominația UE în profilul comercial al Moldovei.

Autorii susțin că schimbarea monedei de referință va avea efect asupra rezervei internaționale, similară cu situația din România 2003-2005.

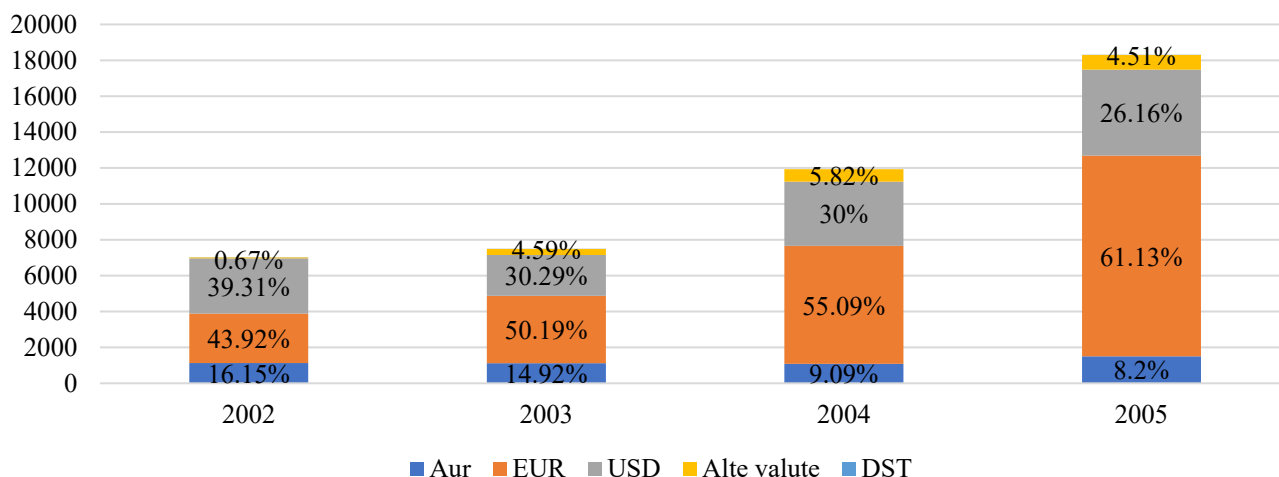

Figura 2. Evoluția ponderii valutelor în rezerva internațională a României, în perioada 2002-2005

Sursa: elaborat de către autor în baza rapoartelor anuale al BNR, rapoartelor anuale Balanța de plăți și poziția investițională internațională a României (Banca Națională a României, 2002-2005)

În figura 2 se relatează situația privind ponderea valutelor în rezerva internațională a României, astfel, pe data de 3 martie 2003, euro a fost adoptat ca monedă de referință a cursului de schimb al leului românesc. Acest fenomen de tranziție a avut efect asupra ponderii euro-ului în rezerva internațională, înregistrând o creștere de 10,94 puncte procentuale, de la 50,19 % în 2003 la 61,13% în 2005. Luând drept reper deciziile BNR, situația din Republica Moldova va tinde să provoace aceleași reacții din partea autorității monetare. Respectiv, putem prognoza că ponderea USD în rezerva valutară va înregistra o scădere, iar euro-ul va surclasa în viitorul apropiat dolarul american în rezervele internaționale ale BNM. Odată cu trecerea la o nouă monedă de referință, BNM trebuie să asigure stabilitatea cursului leului moldovenesc față de euro. Pentru a realiza acest lucru, banca centrală își

va ajusta rezervele valutare prin creșterea ponderii euro, astfel încât să poată interveni eficient pe piață și să mențină echilibrul cursului. Respectiv, dacă leul moldovenesc se depreciază, BNM va vinde euro din rezerva valutară pentru a stabili situația, și viceversa, dacă leul se apreciază în raport cu euro-ul, BNM ar putea retrage excesul de euro de pe piață pentru a-și majora rezerva valutară.

CONCLUZII

În concluzie, moneda de referință îndeplinește trei roluri esențiale, care se conturează firesc din modul în care este utilizată. Mai întâi, ea servește ca un punct de reper pentru stabilirea cursului de schimb, oferind o bază clară prin care valoarea monedei naționale poate fi măsurată în raport cu altceva concret. Apoi, alegerea unei astfel de monede poate reflecta uneori dorința unui stat de a se alinia mai strâns cu structurile internaționale, ușurând integrarea în organizații sau comunități economice care împărtășesc aceeași monedă de referință. Nu în ultimul rând, prin legătura cu o monedă mai solidă, se creează un scut discret împotriva turbulențelor cursului valutar, contribuind la un climat economic mai liniștit și previzibil. De asemenea, după 2 ianuarie 2025 cursul EUR/MDL devine mult mai stabil, iar cursul USD/MDL devine mai volatil, înregistrând fluctuații ce pun în joc riscul valutar. Luând exemplul României, ponderea euroului în rezerva valutară ar crește cu aproximativ 10% și îi va lua fața dolarului american, pentru a interveni mai ușor pe piața valutară. În lumina acestor idei, decizia BNM de a modifica moneda de referință este una bine întemeiată, bazată pe realitatea economică din țară, cât și de strategia pe termen lung a Republicii Moldova de a adera la Uniunea Europeană.

REFERINȚE:

1. Banca Națională a Moldovei. (2024). *Moneda de referință pentru stabilirea cursului oficial al leului moldovenesc va fi euro*. <https://www.bnm.md/ro/content/moneda-de-referinta-pentru-stabilirea-cursului-oficial-al-leului-moldovenesc-va-fi-euro>.
2. Banca Națională a Moldovei. (2024-2025). *Raport: Cursul oficial zilnic*. <https://bnm.md/bdi/pages/reports/dovre/DOVRE7.xhtml?id=0&lang=ro>.
3. Banca Națională a României. (2002-2005a). *Balanță de plăți și poziția investițională a României - Raport anual*. <https://www.bnr.ro/12049-rapoarte-anuale>.
4. Banca Națională a României. (2002-2005b). *Raport anual*. <https://www.bnr.ro/12049-rapoarte-anuale>.
5. International Monetary Fund. (2015). *Annual report on exchange arrangements and exchange restrictions*. Washington. <https://www.imf.org/en/Publications/SPROLLs/Annual-Report-on-Exchange-Arrangements-and-Exchange-Restrictions#sort=%40imfdate%20descending>.
6. Savva, S. (2012). Protecția împotriva riscurilor comerciale prin intermediul clauzelor asiguratorii. *Conferința științifică de totalizare a activității de cercetare a cadrelor didactice*, pp. 322-331. https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Conferinta-2012-V_I_pp322-331.pdf.

Coordonator științific: CÎRLAN Ana, dr., conf.univ.,
Academia de Studii Economice din Moldova
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu – Bodoni 61
Telefon: +37360950404
e-mail: ana.cirlan@ase.md

DEPOSIT POLICY IN THE NATIONAL BANKING SYSTEM

POLITICA DE DEPOZIT ÎN SISTEMUL BANCAR NAȚIONAL

PLEȘCA Anastasia, studentă, specialitatea: Finanțe și Bănci
Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova,
Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md
e-mail autor: plesca.anastasia@ase.md

Abstract: This study examines the deposit policy in the context of the National Banking System of Moldova, focusing on the strategies employed by commercial banks to manage liquidity and ensure financial stability. Although the National Bank does not impose a unified deposit policy, it influences the sector through tools such as the base rate and mandatory reserves. The research highlights the impact of external factors, including geopolitical instability, on deposit growth and economic development. By analyzing deposit trends and structures, the study reveals key insights into the challenges faced by the banking sector, emphasizing the need for adaptive strategies to maintain financial equilibrium and foster sustainable economic expansion. Additionally, it underscores the critical role of a well-adapted deposit policy in balancing savings and investments, mitigating financial risks, and promoting sustainable economic growth.

Keywords: Deposit policy, deposits, banking system, banks, liquidity, the interest rate, the base rate

JEL CLASSIFICATION: E40, E43, E58, G20, G21, G29

INTRODUCERE

Politica de depozit are rol fundamental în funcționarea sistemului bancar, având un impact direct asupra stabilității financiare și gestionării lichidităților. În acest context politica de depozit poate fi definită ca „un sistem de măsuri prin care banca atrage resurse financiare libere de la persoanele juridice și fizice, urmând ca acestea să fie plasate pe o bază reciproc avantajoasă” (Насырова, 2014, p. 508-511). Elementul fundamental al conceptului „politică de depozit” este depozitul, care conform articolului 3 din Legea instituțiilor financiare: nr.550 din 21.07.1995, este definit ca: „sumă de bani depusă care urmează să fie rambursată fie la vedere, fie la termen, cu sau fără dobândă ori cu orice alt beneficiu, ce nu se raportează la dreptul de proprietate ori la servicii, inclusiv la serviciile de asigurare și este atestată sau nu de orice evidență scrisă ori de orice chitanță, certificat, notă sau de un alt document al depozitarului” (Legea instituțiilor financiare, 1995).

În Republica Moldova nu există o politică unică de depozit impusă la nivel de sistem bancar de către Banca Națională a Moldovei (BNM). În schimb, fiecare dintre cele 10 bănci își elaborează propria strategie de atragere și gestionare a depozitelor, în concordanță cu cerințele de conformitate impuse de banca centrală.

BNM nu reglementează direct politica de depozit, însă o influențează prin canale indirecte, cum ar fi:

- rata de bază;
- norma rezervelor minime obligatorii;
- mecanismele de operațiuni de piață monetară.

Aceste instrumente determină costul resurselor financiare din sistem și influențează atât atractivitatea depozitelor pentru deponenți, cât și capacitatea băncilor de a oferi credite.

CONȚINUTUL DE BAZĂ

Politica de depozit nu doar reglementează fluxurile de lichidități în sistemul bancar, dar joacă și un rol esențial în menținerea stabilității economice, prevenirea riscurilor sistemice și adaptarea la provocările internaționale.

Ținând cont că băncile din Republica Moldova operează în același mediu economic, fiind parte a aceluiași sistem bancar, orice dezechilibru la nivelul unei bănci poate genera riscuri sistemice, afectând întregul sector financiar și economia în ansamblu. Prin urmare, o criză financiară sau o dificultate majoră a unei singure bănci poate declanșa efectul de domino, determinând pierderi semnificative și scăderea încrederii în întregul sistem bancar, conducând la instabilitate economică și retrageri masive a depozitelor.

Este important de subliniat faptul că politica de depozit joacă un rol esențial în gestionarea lichidității, asigurând ca băncile dispun de resurse suficiente pentru a-și onora obligațiile și pentru a preveni riscurile de insolvabilitate sau crize de lichiditate. În acest context, stabilirea unor politici eficiente de depozit contribuie la menținerea stabilității financiare și la evitarea efectelor negative în lanț asupra economiei naționale.

Un alt aspect crucial este legătura dintre politica de depozit și controlul inflației. Prin ajustarea dobânzilor la depozite, băncile pot influența nivelul economisirii și al consumului, având impact direct asupra cererii de bani și, implicit, asupra inflației. În plus, Republica Moldova are o economie mică și deschisă, puternic influențată de factori externi, în special de instabilitatea regională generată de războiul ruso-ucrainean. Situația geopolitică tensionată creează presiuni asupra piețelor financiare și afectează fluxurile de capital, impunând adaptări continue ale politicii de depozit pentru a asigura echilibrul economic.

Pentru a evalua eficiența politicii de depozit aplicată de băncile din sistemul bancar național, am apelat la analiza evoluției unui set de indicatori specifici.

În figura 1 este redată diagrama dinamicii volumului portofoliului de depozite a sistemului bancar al Republicii Moldova în perioada anilor 2018-2024.

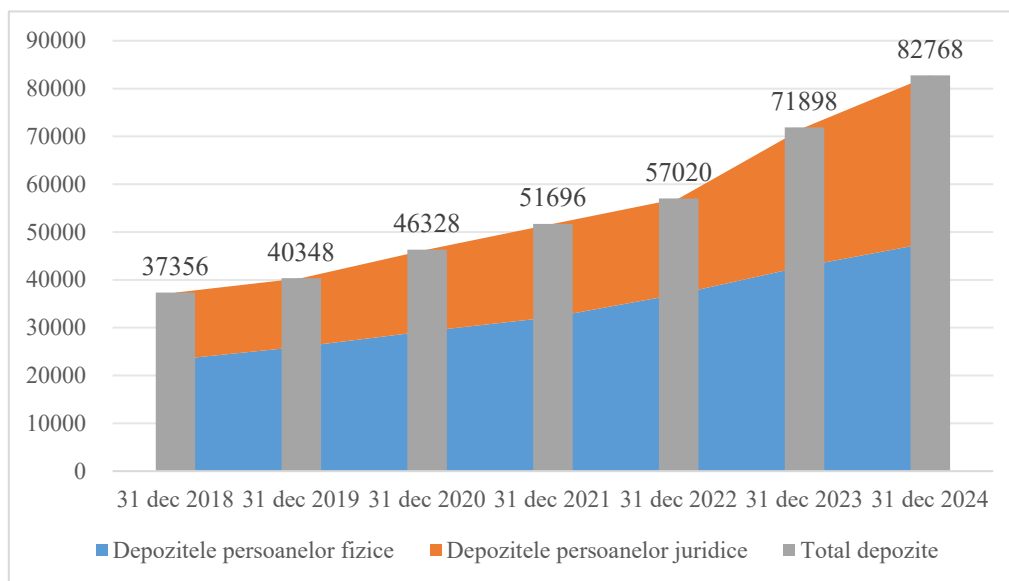

Figura 1. Volumul depozitelor pe sectorul bancar, în perioada 2018-2024, (mld. lei)

Sursa: elaborat de autor pe baza (BNM Reports Generator, 2018-2024)

Așa dar, se observă o creștere semnificativă a depozitelor, atât a persoanelor fizice, cât și a persoanelor juridice în perioada respectivă. Depozitele persoanelor fizice aproape s-au dublat din 2018 până în anul 2024. Depozitele persoanelor juridice au înregistrat creșteri semnificative, mai ales după anul 2021. Creșterea volumului de depozite s-a datorat acumulării de lichidități din cauza incertitudinilor economice alimentate de factori externi, Republica Moldova fiind stat vecin cu țară aflată în război, indicând o supra expansiune monetară, creșterea volumului depozitelor nefiind corelată cu o dezvoltare economică reală. Aceasta a fost amplificată de măsurile adoptate de Banca Națională, care, prin aplicarea instrumentelor de politică monetară, a determinat creșterea ratei dobânzilor la depozite,

astfel favorizând plasarea lichidităților excedentare în depozitele bancare. În așa mod, în luna decembrie 2024, suma depozitelor bancare ale persoanelor juridice a depășit suma creditelor bancare luate de acestea.

În continuare propunem spre analiză structura depozitelor persoanelor fizice și juridice în volumul total a depozitelor pentru a evalua politica de depozit din prisma stabilității financiare a sistemului bancar. Acești indicatori furnizează informații esențiale privind comportamentul de economisire, structura surselor de finanțare bancară și gradul de încredere în sistemul bancar.

În figura 2 este redată diagrama structurii depozitelor pe tipuri de deponenți pe sectorul bancar, în perioada anilor 2018-2024.

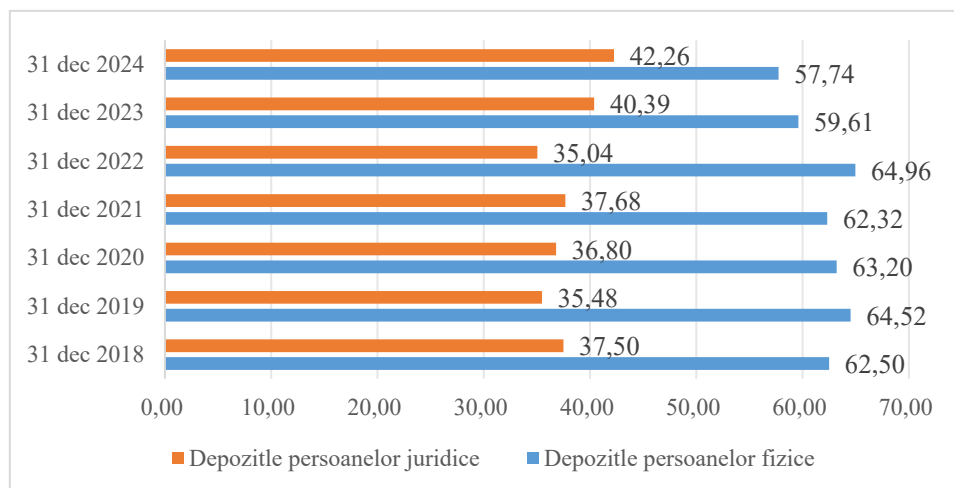

Figura 2. Structura depozitelor pe tipuri de deponenți pe sectorul bancar, în perioada 2018-2024, (%)

Sursa: elaborat de autor pe baza (BNM Reports Generator, 2018-2024)

După cum se observă, în perioada analizată, aproximativ 60% din depozitele atrase de băncile din sistem provin de la persoanele fizice. Acest aspect sugerează o tendință accentuată a populației către economisire și reflectă un nivel ridicat de încredere în sistemul bancar național. Totodată, această situație poate indica o ofertă limitată de oportunități de investiții pentru populație. Ponderea semnificativă a depozitelor persoanelor fizice evidențiază o economie puternic bazată pe consum intern. Pentru bănci, aceste depozite sunt avantajoase datorită stabilității lor pe termen lung, oferindu-le o bază solidă pentru activitatea de creditare. Pe de altă parte, o pondere redusă a depozitelor persoanelor juridice poate indica fie o utilizare intensivă a lichidităților pentru cheltuieli curente, fie un acces limitat la resurse financiare. Această situație poate frâna dezvoltarea economică pe termen lung prin reducerea capacității firmelor de a investi și de a se extinde. Pentru a echilibra structura depozitelor și a susține o economie mai stabilă, băncile ar trebui să diversifice și să îmbunătățească produsele destinate persoanelor juridice. Oferirea unor condiții mai avantajoase, inclusiv dobânzi competitive și flexibilitate în administrarea fondurilor, ar putea stimula economisirea și investițiile în sectorul privat.

Rata dobânzii la depozite este un instrument-cheie al băncilor pentru influențarea economisirii. Când aceasta depășește inflația, economisirea devine avantajoasă, stimulând păstrarea fondurilor în sistemul bancar. În schimb, dacă dobânda este inferioară inflației, economiile își pierd valoarea reală, determinând populația să se orienteze către alte investiții sau consum. Analiza comparativă a dobânzilor la depozitele în MDL și valută este esențială pentru a înțelege reacțiile deponenților la inflație. În perioade de inflație ridicată, dacă dobânzile la depozitele în moneda națională nu acoperă deprecierea puterii de cumpărare, economisirea în valută devine o alternativă, influențând cererea de lei și stabilitatea cursului de schimb.

În figura 3 este redată diagrama evoluției ratelor medii la depozitele bancare în mdl și valută, pe sistem bancar, în comparație cu dinamica infalției, semestrial, în perioada anilor 2018-2024.

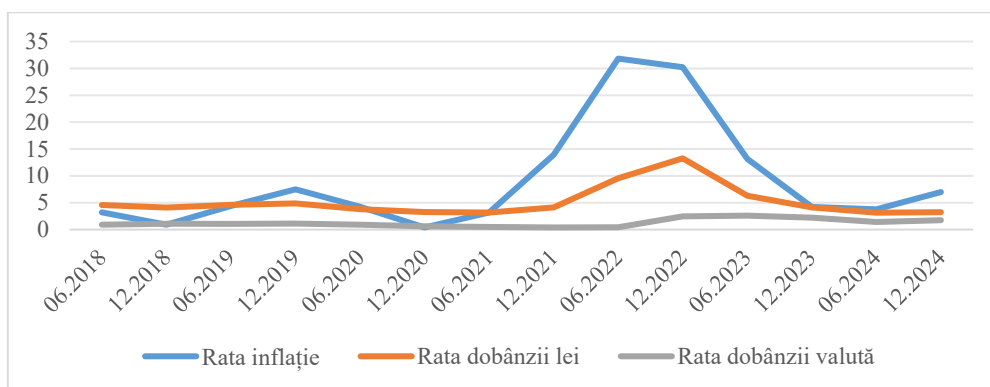

Figura 3. Diagrama evoluției ratelor medii la depozitele bancare în mdl și valută, pe sistem bancar, în comparație cu dinamica inflației, semestrial, în anii 2018-2024, (%)

Sursa: elaborat de autor pe baza (BNM Reports Generator, 2018-2024)

Observăm că în anii 2018-2020, dobânzile la depozitele în lei erau superioare inflației, ceea ce a stimulat economisirea. Însă, în 2021 și 2022, inflația a crescut rapid și a depășit semnificativ dobânzile băncilor, ceea ce a dus la pierderea puterii de cumpărare a deponenților, chiar și în condițiile unor dobânzi mai mari. Începând cu 2023, inflația a scăzut și băncile au ajustat treptat dobânzile, dar acestea rămân sub nivelul inflației, ceea ce reduce interesul pentru economisire pe termen lung. De asemenea, băncile au oferit dobânzi mai mari la depozitele în lei comparativ cu cele în valută, susținând economisirea în moneda națională, ceea ce a contribuit la o creștere semnificativă a volumului depozitelor în special în 2022, când inflația a atins un vârf. Creșterea volumului depozitelor în perioada în care dobânzile au fost ridicate se explică prin faptul că deponenții au fost atrași de randamentele mai mari, mai ales în contextul inflației ridicate din 2022.

Unul din instrumentele utilizate de Banca Națională a Moldovei pentru a influența politica de depozit a băncilor este rata de bază. Rata de bază este considerată „indicatorul principal pentru piața monetară interbancară pe termen scurt” (Strategia Politicii Monetare a Băncii Naționale a Moldovei Pe Termen Mediu, Banca Națională a Moldovei, 2012). Prin ajustarea acesteia, Banca Națională a Moldovei influențează consumul și economiile, având un rol important în controlul inflației. Când inflația depășește ținta stabilită, Banca Națională mărește rata de bază pentru a descuraja consumul și a încuraja economisirea, ceea ce duce la creșterea ratelor dobânzilor la depozite și credite în băncile comerciale. În schimb, atunci când inflația se află sub control și rămâne în intervalul țintit, Banca Națională poate reduce rata de bază pentru a stimula consumul și a susține activitatea economică.

În figura 4 este redată diagrama dinamicii ratei de bază a Băncii Naționale a Moldovei și ratei medii ponderate a dobânzilor depozitelor, în perioada anilor 2018-2024.

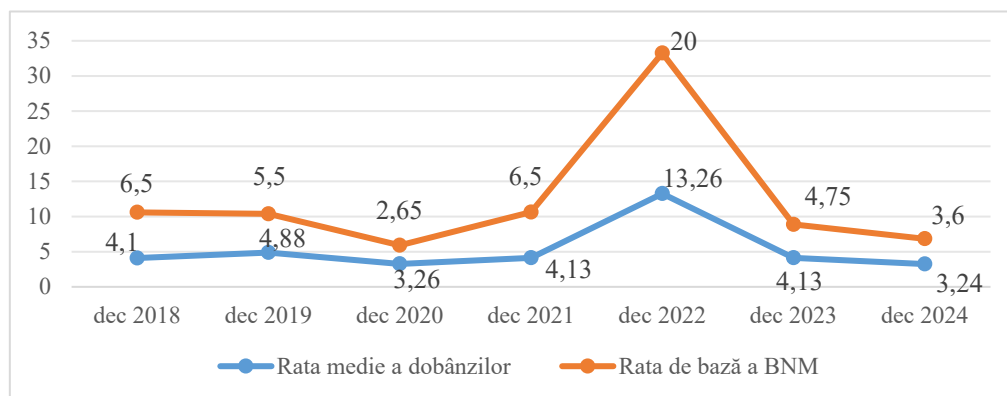

Figura 4. Diagrama evoluției ratei de bază a Băncii Naționale a Moldovei și ratei medii ponderate a dobânzilor depozitelor, în perioada 2018-2024, (%)

Sursa: elaborat de autor pe baza (BNM Reports Generator, 2018-2024)

Astfel, analizând figura 3, putem observa cum modificările ratei de bază influențează rata medie ponderată a dobânzilor la depozite. De exemplu, în perioada 2021-2022, inflația a depășit semnificativ limitele stabilite de Banca Națională, atingând un nivel record de 34,62% în octombrie 2022. Această creștere rapidă a inflației a fost determinată de factori externi, precum restricțiile impuse de pandemia COVID-19 și criza energetică cauzată de războiul din Ucraina. Ca urmare, Banca Națională a mărit rata de bază pentru a combate inflația, ceea ce a condus la creșterea dobânzilor la depozite și credite. În decembrie 2023, inflația a scăzut și a revenit în intervalul țintit de Banca Națională, iar rata de bază a fost redusă la 4,75%. Drept urmare, dobânzile la depozite au scăzut la 4,13%. Acest proces a continuat, iar băncile comerciale au reușit nu doar să-și mențină lichiditățile, dar și să le crească, beneficiind de condițiile economice mai stabile.

CONCLUZII/RECOMANDĂRI

Politica de depozit din sistemul bancar al Republicii Moldova este esențială pentru stabilitatea financiară și gestionarea lichidităților. Banca Națională a Moldovei (BNM) utilizează instrumente precum rata de bază și rezerva obligatorie pentru a influența depozitele și creditele, având impact direct asupra economisirii și consumului. În contextul crizei economice cauzate de războiul din Ucraina și pandemia COVID-19, politicile monetare ale BNM au afectat semnificativ dobânzile la depozite și lichiditatea bancară.

Pentru a gestiona politica de depozit pe termen scurt, băncile ar trebui să stabilească dobânzi care să depășească rata inflației. Acest lucru ar stimula deschiderea de depozite, contribuind la reducerea lichidităților din economie și ajutând astfel la atingerea țintei de inflație. De asemenea, băncile pot încuraja economisirea pe termen scurt prin oferirea unor dobânzi mai atractive pe perioade determinate, acordarea unor stimulente la deschiderea de depozite noi sau prin facilitarea reinvestirii fondurilor depuse, oferind rate ale dobânzii mai avantajoase pentru depozitele reînnoite la scadență.

Îmbunătățirea eficienței politicii de depozit presupune implementarea standardelor internaționale, precum Basel III, care sprijină gestionarea riscurilor și creșterea capitalizării băncilor, prin obligația acestora de a fi mai prudente, întrucât băncile să atragă mai multe depozite pe termen lung, reducând riscul dependenței de finanțări. Aceste măsuri vor consolida reziliența sistemului bancar în fața șocurilor economice. De asemenea, digitalizarea serviciilor și creșterea transparenței în comunicarea politicilor către public sunt esențiale pentru consolidarea încrederii și încurajarea economisirii pe termen lung.

Adaptarea continuă la schimbările economice globale și integrarea cu standardele europene vor asigura o economie stabilă și competitivă.

REFERINȚE:

1. BNM. (n.d.). *Reports generator*. (2018-2024). <https://www.bnm.md/bdi/pages/reports/dpmc/DPMC9.xhtml>
2. Banca Națională a Moldovei. (2018-2024). *Evoluția pieței creditelor și a depozitelor*. <https://bnm.md/ro/tipuri-de-publicatii/evolutia-pieteii-creditelor-si-depozitelor>
3. Banca Națională a Moldovei. (2018). Instrucțiune cu privire la modul de întocmire și prezentare a rapoartelor privind ratele dobânzilor aplicate de băncile din Republica Moldova, aprobată prin HCE al BNM nr. 331 din 01.12.2016. <https://www.bnm.md/ro/content/instructiune-cu-privire-la-modul-de-intocmire-si-prezentare-raapoartelor-privind-ratele>
4. Legea instituțiilor financiare: nr. 550 din 21-07-1995. *Monitorul oficial al Republicii Moldova*. nr1. art.3, (2024) https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=88444&lang=ro
5. Насырова, А. П. (2014). *Депозитная политика коммерческого банка*. Молодой Ученый. <https://moluch.ru/archive/61/9051/>

Coordonator științific: STRATULAT Oleg, dr., prof. univ.

Academia de Studii Economice din Moldova
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu – Bodoni 61
Telefon: +373 69 318 693
e-mail: stratulat.oleg@ase.md

THE EVOLUTION OF MOLDOVA'S EXTERNAL DEBT AND ITS IMPACT ON ECONOMIC STABILITY

EVOLUȚIA DATORIEI EXTERNE A REPUBLICII MOLDOVA ȘI IMPACTUL ACESTEIA ASUPRA STABILITĂȚII ECONOMICE

¹ **REBEJA Adriana**, studentă, specialitatea: **Finanțe și Bănci**
e-mail autor: rebeja.adriana.w6xu@ase.md

² **MĂMĂLIGĂ Nicoleta**, studentă, specialitatea: **Finanțe și Bănci**
e-mail autor: mamaliga.nicoleta.fpp9@ase.md

^{1,2} Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova,
Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md

Abstract: *The topicality of the subject in the context of the current economy is given by the impact of the economic crises, the energy crisis and economic instability on Moldova's external debt, which is constantly increasing. Therefore, it is necessary to adopt concrete measures to effectively manage the current situation in the country. The purpose of research in this analytical study is to study the development of Moldova's external debt in the period 2020-2023, as well as to detect recent trends, influencing factors, and the impact of external debt on economic stability. In this research we have used qualitative and quantitative research methods with the help of which we will analyze the development of external debt of the Republic of Moldova.*

Key words: *debt, trend, economic stability, crises, inflation, monitoring, investment, deficit, development.*

JEL CLASSIFICATION: H63

INTRODUCERE

Analiza evoluției datoriei externe este un subiect actual cu ajutorul căruia determinăm gradul de îndatorare a Republicii Moldova. De-a lungul perioadei, Republica Moldova a trecut prin mai multe crize economice care au afectat direct datoria externă a țării, astfel crescând rapid povara datoriilor nerambursate. La moment, ne aflăm în același impas, fiind profund afectați de criza energetică cât și de instabilitatea economică a Republicii Moldova, în acest mod este necesar de a stabili anumite priorități cât și soluții eficiente pentru a lichida fenomenul de îndatorare.

Obiectivele acestei cercetări sunt de a oferi o abordare conceptuală privind datoria externă, de a analiza în detaliu evoluția datoriei externe, cât și cauzele și factorii care influențează creșterea îndatorării statului. Prin intermediul acestei cercetări, vom stabili care vor fi tendințele viitoare, care este impactul datoriei externe asupra stabilității economice a țării și vom preciza anumite strategii de gestionare a datoriei externe pentru a minimiza și stopa deficitul bugetar cât și dependența față de împrumuturile externe.

CONȚINUTUL DE BAZĂ

Datoria externă conform celor de la Banca Mondială, reprezintă împrumuturi publice, împrumuturi garantate de către stat, împrumuturi private negarantate, credite de la F.M.I și datorii pe termen scurt. În conformitate cu prevederile Legii Republicii Moldova „Privind datoria de stat și garanțiile de stat”, datoria de stat externă reprezintă o parte integrantă a datoriei de stat constituind totalul sumelor obligațiilor neonorate și dobânzilor datorate și neonorate, contractate, în numele Republicii Moldova, de Guvern, prin intermediul Ministerului Finanțelor, de la nerezidenții Republicii Moldova.

Cu scopul de a determina perspectivele viitoare a datoriei externe, vom analiza evoluția indicatorilor macroeconomici în perioada anilor 2020-2023, prin intermediul cărora vom putea stabili tendințele viitoare cât și vom cerceta evoluția datoriei externe.

În tabelul 1, din Conturile Internaționale ale Republicii Moldova pentru anul 2023, am selectat un set de indicatori macroeconomici, care ne va ghida în tot acest demers și ne va servi drept fundament principal în această cercetare.

Tabelul 1. Evoluția indicatorilor macroeconomici ai Republicii Moldova în perioada anilor 2020-2023, (mil, USD)

	2019	2020	2021	2022	2023
Produsul intern brut	11740	11530	13690	14510	16540
Populația	2664000	2635000	2596000	2529000	2458000
Volumul exportului	6090,52	5688,1	7147,49	9164,23	9215,75
Rezerva valutară	3059,63	3783,54	3901,88	4474,17	5453,14
Datoria externă brută	7182,59	8088,26	8723,31	9574,99	10118,84
inclusiv:					
Administrația publică	1717,96	2255,12	2606,58	3172,85	3751,24
Banca centrală	180,51	141,11	92,39	63,98	56,58
Societăți care acceptă depozite, exclusiv banca centrală	295	302,7	325,03	486,67	494,4
Alte sectoare	3108,55	3490,85	3816,68	3978,57	3936,17
Investiții directe: creditarea intragrup	1880,57	1898,48	1882,63	1872,92	1880,45

Sursa: Conturile internaționale ale Republicii Moldova. Banca Națională a Moldovei: baza de date interactive. www.bnm.md.

Indicatorii macroeconomici de mai sus, ne vor ajuta să evaluăm și să analizăm evoluția datoriei externe în perioada anilor 2020-2023, prin intermediul indicatoriilor de nivel, de structură cât și prin indicatorii de îndatorare.

În tabelul 2 sunt prezentați indicatorii de dinamică, atât creșterea absolută cu bază fixă și cu bază în lanț, cât și creșterea relativă cu bază fixă și cu bază în lanț, cu sprijinul cărora vom aprecia tendința de majorare sau de micșorare a datoriei externe a Republicii Moldova.

Tabelul 2. Evoluția indicatorilor datoriei externe în perioada anilor 2020-2023

	Creșterea absolută anuală, USD	Creșterea relativă anuală, %	Creșterea absolută față de perioada de bază, USD	Creșterea relativă față de perioada de bază, %
Anul	$\Delta DE_{t/t-1}$	$I_{DE_{t/t-1}}$	$\Delta DE_{t/0}$	$I_{DE_{t/0}}$
2020	905,67	12,61	905,67	12,61
2021	635,05	7,85	1540,72	21,45
2022	851,68	9,76	2392,4	33,31
2023	543,85	5,68	2936,25	40,88

Sursa: realizat de către autor cu ajutorul datelor din tabelul 1.

După cum se observă, indicatorii de creștere anuală ale datoriei externe fluctuează în anii 2020 și 2023. Observăm că în 2020 creșterea absolută atât cu bază fixă cât și cu bază în lanț a crescut cu 905,67 mln. dolari față de anul 2019. În 2021 avem o creștere absolută cu bază în lanț mai mică și anume de 635,05 mln. dolari față de anul precedent, având o creștere relativă de 7,85%. În 2022 avem o creștere absolută față de anul precedent de circa 851,68 mln. dolari, cu o creștere relativă de 9,76%. Iar în 2023 creșterea absolută anuală a obținut 543,85 mln. dolari, cu o creștere relativă de 5,68%. Astfel, creșterea absolută totală alcătuiește 2936,25 mln. dolari, iar creșterea relativă de 40,88%.

Analiza indicatorilor relativi de îndatorare reprezintă un interes deosebit în analiza datoriei externe. Indicatorii examinați ca ponderea datoriei externe în PIB, ponderea datoriei externe în export și ponderea datoriei externe pe cap de locuitor fiind prezentați în tabelul 3.

Tabelul 3. Evoluția indicatorilor relativi de îndatorare în perioada anilor 2020-2023

Anul	Ponderea datoriei externe în PIB,%			Ponderea datoriei externe pe cap de locuitor			Ponderea datoriei externe în export,%		
	$PDE_{PIB}\%$	$I_{PDEt/t-1}\%$	$I_{PDEt/0}\%$	PDE_P \$	$I_{PDEp_{t/t-1}}\%$	$I_{PDEp_{t/0}}\%$	PDE_x %	$I_{PDEx_{t/t-1}}\%$	$I_{PDEx_{t/0}}\%$
2019	61,18	-	-	2696,2	-	-	117,9	-	-
2020	70,15	14,66	14,66	3069,6	13,85	13,85	142,2	20,58	20,58
2021	63,72	-9,17	4,15	3360,3	9,47	24,63	122,1	-14,17	3,49
2022	65,99	3,56	7,86	3786,1	12,67	40,42	104,5	-14,39	-11,4
2023	61,18	-7,29	-0,004	4116,7	8,73	52,69	109,8	5,09	-6,89

Sursa: realizat de către autor conform datelor din tabelul 1.

Ponderea datoriei externe în PIB a variat semnificativ, cu cea mai mare creștere anuală în 2020 (+14,66%) și cea mai mică scădere în 2021 (-9,17%). În perioada 2020-2023, acest indicator a crescut de la 61,18% la 65,99% în 2022, fără a stabili o tendință viitoare clară pe termen lung. Datoria externă pe cap de locuitor a crescut constant, de la 2696,2\$ în 2019 la 4116,7\$ în 2023, ceea ce evidențiază faptul că crește considerabil povara economică, accentuând vulnerabilitatea economică a țării. Ponderea datoriei externe în export a înregistrat în 2020 cea mai mare creștere anuală de (+20,58%) și cea mai mică scădere în 2022 (-14,39%). În perioada analizată, observăm faptul că a scăzut cu 6,87% de la 117,9% în 2019 la 109,8% în 2023, indicând o ușoară îmbunătățire a echilibrului financiar extern.

Evoluția structurii datoriei externe este prezentată în tabelul 4, unde sunt reflectați indicatorii specifici pentru a măsura structura și dinamica acesteia.

Tabelul 4. Datoria externă brută a Republicii Moldova pe sectoare instituționale

	2019	2020			2021			2022			2023		
	W	W	$I_{wt/t-1}$	$I_{Pt/0}$	W	$I_{wt/t-1}$	$I_{Pt/0}$	W	$I_{wt/t-1}$	$I_{Pt/0}$	W	$I_{wt/t-1}$	$I_{Pt/0}$
Datoria externă brută	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
<i>inclusiv:</i>													
Administrația publică	23,92	27,88	16,57	16,57	29,88	7,17	24,93	33,14	10,9	38,54	37,07	11,87	54,99
Banca centrală	2,51	1,74	-30,6	-30,6	1,06	-39,29	-57,86	0,67	-36,91	-73,41	0,56	-16,32	-77,75
Societăți care acceptă depozite, exclusiv banca centrală	4,11	3,74	-8,88	-8,88	3,73	-0,44	-9,28	5,08	36,41	23,75	4,89	-3,87	18,96
Alte sectoare	43,28	43,16	-0,28	-0,28	43,75	1,37	1,09	41,55	-5,03	-3,99	38,9	-6,38	-10,12
Investiții directe: creditarea intragrup	26,18	23,47	-10,4	-10,4	21,58	-8,05	-17,57	19,56	-9,36	-25,29	18,58	-4,99	-29,02

Sursa: creat de către autor cu ajutorul datelor din tabelul 1.

Ponderea cea mai mare în datorie externă (W) îi revine domeniului „alte sectoare”, care în perioada analizată s-a diminuat de la 43,28% în 2019 la 38,9% în 2023. Tot în descreștere și datoriile externe ce cad pe seama băncii centrale de la 2,51% în 2019 la 0,56% în 2023, de asemenea și cele ce cad pe seama creditării intragrup a scăzut de la 26,18% în 2019 la 18,58% în 2023. Însă datoria externă care revine pe seama băncilor a crescut de la 4,11% în 2019 a ajuns la 4,89% în 2023 și datoria externă ce revine administrației publice a crescut de la 23,92% în 2019 la 37,07% în 2023.

La finalul analizei, vom analiza și indicatorul gradul de acoperire a datoriei externe prin rezerve valutare internaționale, fiind reprezentat prin intermediul figurei 1.

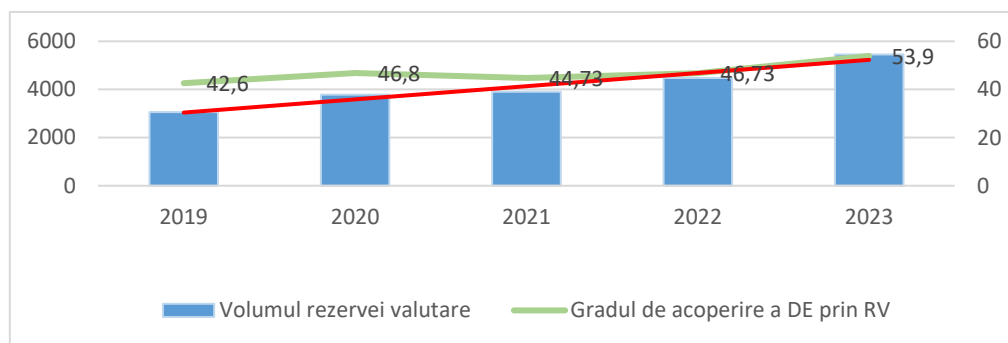

Figura 1. Diagrama gradului de acoperire a datoriei externe prin rezervele valutare internaționale în perioada anilor 2020- 2023

Sursa: creat de către autor cu ajutorul datelor din tabelul 1.

În perioada anilor 2020-2023, rezerva valutară a fost capabilă să acopere doar 46,8%, 44,73%, 46,73% și 53,90%. Creșterea acestui indicator indică faptul că scade deficitul pe care îl avem, astfel cresc și volumul rezervelor valutare.

Factorii și cauzele care influențează creșterea datoriei externe sunt: deficitul balanței de plăți și dependența de importuri, dependența de remitențe și de finanțare externă pentru gestionarea crizelor economice și instabilitatea economică. Astfel, datoria externă influențează direct stabilitatea economică a țării provocând mai multe probleme, creșterea inflației, instabilitatea cursului valutar, reducerea oportunităților de angajare și creștere economică, reducerea investițiilor străine în țară, deteriorarea climatului investițional al țării și afectarea mediului de afaceri. Însă indicatorii analizați mai sus, evidențiază o tendință descendentă constantă pentru perioada analizată, sugerând o scădere a expansiunii economice sau o schimbare a strategiilor financiare și investiționale.

CONCLUZII/RECOMANDĂRI

Pentru a putea suporta gradul de îndatorare a Republicii Moldova este indispensabil de realizat managementul datoriei externe pentru a putea obține beneficii maxime din finanțarea externă, fără ca aceasta să afecteze echilibrul macroeconomic al balanței de plăți. Astfel, pentru a stopa fenomenul de îndatorare trebuie să promovăm exportul, să atragem investițiile străine, să menținem un nivel ridicat al rezervelor valutare, să diversificăm sursele de finanțare, să reducem dobânzile, să reducem deficitul balanței de plăți externe și să monitorizăm constant datoria externă.

REFERINȚE:

1. Banca Națională a Moldovei. (2025). *Conturile internaționale ale Republicii Moldova*. www.bnm.md.
2. Legea cu privire la datoria publică, garanțiile de stat și recreditarea de stat nr. 419 din 22 decembrie 2006, aprobată de Parlamentul Republicii Moldova.
3. Stratulat, O., & Cîrlan, A. (2017). Datoria Externă a Republicii Moldova la etapa actuală: evaluări, tendințe, politici. *Competitivitatea și Inovarea în Economia Cunoașterii*, Vol. III, p.37-39.

Coordonator științific: CÎRLAN Ana, dr., conf.univ.,
Academia de Studii Economice din Moldova
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu – Bodoni 61
Telefon: + 373 609 50 404
e-mail: ana.cirlan@ase.md

THE IMPACT OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE ON BANKING ACTIVITY IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

IMPACTUL INTELIGENȚEI ARTIFICIALE ASUPRA ACTIVITĂȚII BANCARE DIN REPUBLICA MOLDOVA

ROMÎNU Doina, studentă, specialitatea: Finanțe și Bănci
Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova,
Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md
e-mail autor: rominu.doina@ase.md

Abstract: *In the context of accelerated technological developments and the digitalization of the financial system, artificial intelligence (AI) has become an essential element in transforming banking operations in the Republic of Moldova. The implementation of AI-based solutions contributes to the optimization of internal processes, the automation of credit operations, and the personalization of services offered to customers, thereby facilitating a significant increase in the efficiency and competitiveness of local financial institutions. In addition to these advantages, AI enables predictive data analysis and proactive risk management, enhancing banks' capacity to anticipate and respond swiftly to market changes. Moreover, the integration of digital technologies raises new ethical and regulatory challenges, necessitating the adaptation of the legislative framework to these emerging realities and ensuring cybersecurity. Collaboration among the academic community, regulatory authorities, and the banking sector is vital to fully harness the potential of these technologies, thereby ensuring the sustainable development of the financial system. Thus, the impact of AI extends beyond mere operational efficiency, representing a fundamental shift in the conception of business strategies and the management of customer relationships, ultimately contributing to the long-term evolution and adaptability of banks in the Republic of Moldova.*

Key words: artificial intelligence, financial institutions, bank, bank regulation

JEL CLASSIFICATION: G20, G21, G28, O33

INTRODUCERE

Dacă până mai ieri mai nimeni nu cunoștea cum va influența apariția telefonului sau a calculatorului viața fiecăruia dintre noi și cât de accesibile vor fi acestea în utilizare, astăzi suntem în plină dependență de aceste tehnologii și serviciile care derivă din utilizarea acestora. Fiecare dintre noi are acces liber la digitalizare, astfel este aproape imposibil să nu conștientizăm și faptul că Inteligența Artificială este la un pas distanță de noi, iar în timpurile apropiate, rolul acesteia în viața noastră privată, politică și socială se va supune unui progres considerabil. Astfel, nu există posibilitatea ca și sistemul bancar să nu fie acaparat totalmente sau parțial de către disponibilitățile și serviciile Inteligenței Artificiale. Însă, totuși putem limita impactul Inteligenței Artificiale asupra activității bancare din Republica Moldova sau cel puțin de a-l adapta necesităților și conjuncturii economice și politice în care ne aflăm. Prin urmare, este posibilă modelarea Inteligenței Artificiale în așa mod încât să nu afecteze unele aspecte sensibile, precum: forța de muncă și locurile de muncă deja existente, încrederea clienților în sistemul bancar și eficiența acestuia, corectitudinea și securitatea datelor, cât și a pieței bancare în general.

Obiectivele cercetării sunt de a analiza prin prisma Băncii Naționale a Moldovei, cât și a BC „Victoriabank” S.A și BC „Moldova-Agroindbank” S.A. care a fost nivelul implementării Inteligenței Artificiale și prin ce instrumente și metode a fost posibilă această implementare în activitatea bancară a acestora.

CONȚINUTUL DE BAZĂ

1. În domeniul problemei cercetate, au fost analizate studii de cercetare, manuale din cadrul Academiei de Studii Economice din Moldova, cât și surse din România. Drept referință au fost în primul rând, site-urile oficiale ale Băncii Naționale a Moldovei, cât și a BC „Victoriabank” S.A și BC „Moldova-Agroindbank” S.A. O sursă destul de importantă a fost și Strategia de transformare digitală a Republicii Moldova pentru anii 2023-2030.

2. Metodele de cercetare utilizate în cadrul acestei cercetări au fost: deducția, inducția, compararea și analiza statistică.

3. Rezultatele obținute.

Pentru sistemul bancar Inteligența Artificială reprezintă o oportunitate în a crește eficiența băncilor pe piața financiară, a spori securitatea financiară și nu în ultimul rând în a personaliza serviciile oferite clienților, astfel are loc stimularea clienților în a apela la serviciile bancare propuse nu numai o singură dată, ci și mai des (Cociug & Mistrean, 2006). Utilizarea Inteligenței Artificiale este acel stimul în digitalizarea băncilor din Republica Moldova și nu numai, pandemia fiind un pilon major în implementarea proceselor digitale atât pe piața financiară la general, cât și pe piața bancară în mod special (Mistrean et al., 2024; Mistrean, 2023; Mistrean, 2021; Strategia de transformare digitală a Republicii Moldova, 2023).

Trebuie să recunoaștem că mediul bancar este unul destul de competitiv și reglementat de altfel, astfel băncile trebuie să țină pas cu noile tehnologii care apar, pentru ca societatea să aibă acces la surse și instrumente cunoscute de ei și pentru a putea fi informați despre schimbările care au loc în domeniul bancar.

Unul din avantajele pe care Inteligența Artificială a reușit să integreze în cadrul băncilor este cel de automatizare a operațiunilor bancare. Este cunoscut faptul că operațiunile bancare necesită timp pentru a fi efectuate, astfel personalul băncii trebuie să dispună de timp pentru a analiza minuțios realizarea acestor operațiuni (Cociug & Mistrean, 2006). Un exemplu ar fi cererea de credit, care cu ajutorul Inteligenței Artificiale poate diminua din timpul manual de care este nevoie la realizarea acesteia. Astfel, este redus și timpul de așteptare de către clienți a răspunsului afirmativ sau negativ și se analizează potențialul clienților prin intermediul activităților pe care aceștia le realizează, fiind catalogate suspecte sau nu.

Conform Raportului Anual MAIB pentru anul 2023, BC „Moldova-Agroindbank” S.A. utilizează cele mai noi tehnologii biometrice și inclusiv Inteligența Artificială, astfel este asigurată protecția datelor clienților băncii. Prin implementarea aplicației maibank, clienții își pot gestiona informațiile online, fără prezența fizică la vreo sucursală, indiferent dacă sunt rezidenți sau aflați peste hotare. Aceste inovații sunt benefice atât băncilor, cât și clienților, prin urmare eficiența și performanțele băncilor pot să se accentueze mai aprofundat și mai operativ decât dacă nu s-ar utiliza aceste instrumente de digitalizare continuu (MAIB, 2023).

Din cele expuse de mai sus, putem deduce că Inteligența Artificială nu este un obstacol pentru activitatea bancară, ci un stimulent pentru a genera o activitate mai productivă și cu un randament mai mare. Nu este nevoie ca Inteligența Artificială să acapareze activitatea băncilor, ci să existe o conlucrare rațională între cele două aspecte.

Am clarificat faptul că Inteligența Artificială se regăsește în majoritatea domeniilor, iar domeniul bancar nu a fost trecut cu vederea, iar în figura 1 sunt expuse generalizat beneficiile pe care Inteligența Artificială le poate oferi în cadrul activității bancare.

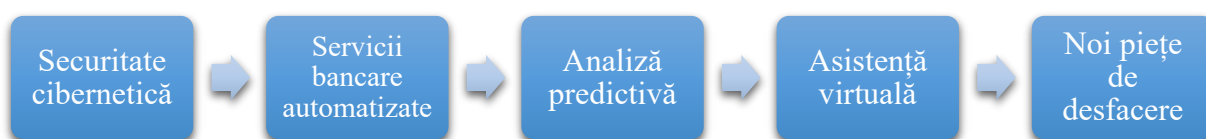

Figura 1. Avantajele Inteligenței Artificiale asupra activității bancare

Sursa: elaborat de autor (Sfetcu, 2021; Singh et al., 2023)

În cele ce urmează, vom analiza care au fost modalitățile de utilizare a Inteligenței Artificiale de către domeniul bancar din Republica Moldova, mai exact pe baza autorității bancare naționale Banca Națională a Moldovei și a BC Moldova-Agroindbank” S.A. și BC „Victoriabank” S.A.

În tabelul 1 sunt reflectate modalitățile în ceea ce privește utilizarea Inteligenței Artificiale în activitatea bancară din Republica Moldova.

Tabelul 1. Inteligența Artificială din cadrul băncilor din Republica Moldova

Instituția bancară	Inteligența Artificială specifică
Banca Națională a Moldovei	- recunoașterea optică a caracterelor în convertirea documentelor scanate; - clasificarea informațiilor-cheie; - asistent de reglementare și conformitate alimentat de inteligență artificială.
BC „Moldova-Agroindbank” S.A.	- proiect strategic cu Mastercard pentru a beneficia de Inteligența Artificială; - aplicația mobilă Maibank.
BC „Victoriabank” S.A.	lansarea primului asistent bancar virtual din Moldova, Alex, în parteneriat cu DRUID.

Sursa: elaborat de autor (BNM, 2024; MAIB, 2024; Victoriabank, 2023)

Totodată, pentru a putea vizualiza mai detaliat care ar fi Impactul Inteligenței Artificiale asupra activității bancare din Republica Moldova, în cele ce urmează vom menționa care sunt punctele tari, punctele slabe, oportunitățile și amenințările utilizării Inteligenței Artificiale în domeniul bancar, toate acestea fiind reflectate cu ajutorul analizei SWOT prezentată în continuare.

Tabelul 2. Analiza SWOT – Inteligența Artificială în activitatea bancară

Puncte tari (Strengths)	Puncte Slabe (Weaknesses)
- ia în calcul incertitudinile; - răspunde mai operativ curiozităților clienților; - generează mesaje personalizate; - analizează cantități mari de informații; - capacitate de a detecta fraude bancare; - automatizarea proceselor bancare; - reducerea erorilor manuale.	- încrederea redusă a clienților în conceptul de Inteligență Artificială; - acces limitat la baze de date europene și internaționale; - deficiențe în sistemul de securitate (păstrare) a datelor; - dificultatea constatării apariției unei erori; - subestimarea potențialului Inteligenței Artificiale și a roboților în general; - buget insuficient alocat pentru digitalizare.
Oportunități (Opportunities)	Amenințări (Threats)
- inovații în produsele și serviciile bancare; - atrageră a unor segmente de clienți noi; - facilitarea integrării în piețele financiar-bancare internaționale; - îmbunătățirea experienței clienților cu instituțiile bancare; - analiză predictivă a pentru gestionarea riscurilor bancare; - creșterea eficienței și performanței personalului bancar.	- procentul redus de competențe digitale de bază ale populației; - lipsa investițiilor majore de către bănci în serviciile Inteligenței Artificiale; - instabilitate politică; - nivel scăzut de acceptare și implementare a noilor tehnologii; - acces neautorizat în sistemul IT și a virusilor informatici; - lipsa unui cadru legislativ de reglementare a Inteligenței Artificiale.

Sursa: elaborat de autor (Cociug & Mistrean, 2006; Singh et al., 2023; Mistrean et al., 2023; Curelea & Nicoraș & Ștețcu, 2023)

CONCLUZII/RECOMANDĂRI

Din cele expuse anterior, putem concluziona faptul că impactul Inteligenței Artificiale asupra activității bancare din Republica Moldova poate fi privit atât într-un mod favorabil cât și într-un mod mai puțin favorabil și eficient. Însă, dat fiind faptul că Inteligența Artificială se regăsește mai în aproape toate domeniile economice și neeconomice, este inevitabil să conștientizăm că domeniul bancar nu poate fi evitat, indiferent de percepția pe care populația o are referitor la Inteligența Artificială. Exact cum afirma și Elon Mask: „Dacă ar trebui să ghicesc care este cea mai mare amenințare cu care ne confruntăm, aş spune, probabil, că este Inteligența Artificială. Deci, trebuie să fim foarte atenți.”, așa putem și noi realiza că Inteligența Artificială este necesară de a fi supusă unui control permanent pentru a ne putea asigura de randamentul benefic pe care aceasta îl are în domeniul bancar din Republica Moldova.

REFERINȚE:

1. BNM (n.d.). <https://www.bnm.md/>
2. Cociug, V., & Mistrean, L. (2006). *Operațiuni bancare*. Chișinău: ASEM
3. Curelea, M. B., Nicoraș, I. V., & Ștețcu, P. (2023). *Inteligența Artificială - Oportunități și Pericole*. ELSAM Training & Consulting.
4. MAIB. (n.d.). <https://www.maib.md/ro>
5. Mistrean, L. (2021). Behavioural evolution of consumers of banking services in the COVID-19 pandemic situation.: *Journal of Corporate Governance, Insurance, and Risk Management (JCGIRM)*, 8(1), 84-100.
6. Mistrean, L., (2023). Contemporary directions on how consumers interact with financial-banking services. *The USV Annals of Economics and Public Administration*, Vol 23, 1(37), 151-161.
7. Mistrean, L., Staver, L., Belostecinic, G., Remeikiene, R., Gaspareniene, L., & Özen, E. (2024). Adapting Businesses for a Sustainable Future – Integrating ESG Criteria and Digitalizing Financial Flows. *Competitiveness and Innovation in the Knowledge Economy: 28th International Scientific Conference*, vol. 1, p. 137-155.
8. Republica Moldova – *Strategia de transformare digitală 2023–2030*. (2023). https://www.egov.md/sites/default/files/document/attachments/strategia_de_transformare_digitala_20232030.pdf
9. Sfetcu, N. (2021). *Introducere în inteligența artificială*.
10. Singh, K., Mistrean, L., Singh, Y., & Barak, D. (2023). Fraud detection in financial transactions using IOT and Big Data Analytics. *Competitiveness and Innovation in the Knowledge Economy: 27th International Scientific Conference: Conference Proceeding*, pp. 490-494.
11. Singh, K., Mistrean, L., Singh, Y., & Dheerdhwaj, B. (2023). Fraud prevention in digital payment systems and cybersecurity education for customers of nationalized financial institutions. *Development through research and innovation*, 4th International Scientific Conference, Chișinău, ASEM, p. 98-115.
12. Victoriabank. (n.d.). <https://www.victoriabank.md/>

Coordonator științific: MISTREAN Larisa, dr., conf.univ.,
Academia de Studii Economice din Moldova,
Chișinău, str. Mitropolit Bănulescu-Bodoni, 61
Telefon: + 37369029992
e-mail: mistrean_larisa@ase.md

MONETARY POLICY ACTIONS RELATED TO THE CURRENT POSITION OF THE BALANCE OF EXTERNAL PAYMENTS

ACȚIUNI DE POLITICĂ MONETARĂ CORELATE CU POZIȚIA ACTUALĂ A BALANȚEI DE PLĂȚI EXTERNE

SMOLEVSCHI Vlada, studentă, specialitatea: Finanțe și Bănci
Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova,
Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md
e-mail autor: smolevschi.vlada@ase.md

Abstract: *This article aims to study the manipulations of the National Bank of Moldova with the monetary policy instruments in order to balance the country's Balance of Foreign Payments. During the research, we studied the main monetary policy actions for the period 2022-2024 and, in parallel, we investigated their interdependence with the efficient management of balance imbalances. We verified some economic hypotheses and examined their degree of application in the economy of the Republic of Moldova, at the same time we concluded on the diversity of factors influencing the dynamics of the balance of payments and the complexity of achieving its balance.*

Key words: *Monetary policy, external balance of payments, external stability, the interest rate, current account, capital account, financial account, exchange rate*

JEL CLASSIFICATION: E41, E52, E58, F31, F32

INTRODUCERE

În contextul economiei mondiale actuale, fluctuante și volatile, implementarea unei politici monetare eficiente va permite monitorizarea și intervenirea la timp a autorității monetare întru armonizarea situației economice or sănătatea financiară reprezintă un pilon important în sustenabilitatea relațiilor externe. De asemenea, este primordial să menționăm că echilibrul balanței de plăți externe, privită ca tablou analitic pentru statele lumii, este un obiectiv macroeconomic fundamental pe care se sprijină infrastructura economică națională.

Din considerentul faptului că politica monetară este abordată de Banca Centrală Europeană ca fiind „ansamblul deciziilor adoptate de băncile centrale pentru a influența costul și disponibilitatea banilor într-o economie” (BCE), care totodată vizează și anumite obiective, reflectându-se prin: creșterea durabilă a economiei, ocuparea forței de muncă, stabilitatea prețurilor și nu în ultimul rând, echilibrarea balanței de plăți externe, observăm o interdependență clară dintre eficiența politicii adoptate și evoluția indicatorilor relevanți ai balanței de plăți.

În Republica Moldova, rolul de elaborare și adoptare a acestora îl are Banca Națională a Moldovei, care potrivit articolului 5 (a) din Legea cu privire la Banca Națională a Moldovei: nr. 548-XIII, din 21.07.1995, are prescris cu exactitate: „stabilește și implementează politica monetară și valutară în stat” (Legea BNM, 1995). Tot ea studiază tendințele macroeconomice ale conturilor internaționale, precum: Balanța de Plăți Externe, Poziția Investițională Internațională și Datoria Externă Brută.

Astfel, în studiu vom analiza impactul politicii monetare asupra balanței de plăți, în perioada recentă, indentificând astfel provocările și oportunitățile legate de coordonarea eficientă a politicii monetare.

CONȚINUTUL DE BAZĂ

Balanța de plăți externe a statului prezintă trei stări: deficitară (ieșirile depășesc intrările), excedentară (intrările depășesc ieșirile de valută) și echilibrată (când pasivul este egal cu activului balanței).

O balanță excedentară comunică existența unui surplus de valută, care necesită o gestionare corectă și adecvată, astfel ca situația să nu genereze implicații negative pentru economie. În acest caz echilibrarea contului internațional se realizează prin:

- creșterea valorii rezervelor valutare a țării;
- acordarea de fonduri financiare sau de credit altor state;
- achiziționarea de active financiare străine.

Prin urmare, atragem atenția asupra faptului că excedentul balanței de plăți prezintă o situație în care țara, cu o economie sănătoasă, obține noi oportunități de extindere a influenței financiare și crearea unui pilon rigid în momentele de criză națională sau internațională.

Balanța de plăți externe pasivă prezintă un deficit de valută și situația când ieșirile sunt net superioare intrărilor.

În privința echilibrării balanței de plăți externe și eliminării deficitului ei, literatura de specialitate prezintă două teorii diferite:

- fără intervenția statului - echilibrarea balanței de plăți are loc prin ajustarea automată;
- cu intervenția statului - echilibrarea balanței de plăți se realizează prin promovarea unor politici macroeconomice specifice sau prin utilizarea unor tehnici de echilibrare anumite.

Republica Moldova, fiind un stat mic, fără rezerve interne de creștere, care ar permite poziționarea ei ca stat important și puternic pe arena internațională, înregistrează un deficit al balanței de plăți care afectează considerabil relațiile externe cu statele dezvoltate ale lumii.

Banca Națională comunică faptul că, „în trimestrul III 2024, deficitul contului curent al balanței de plăți s-a majorat substanțial totalizând 886,91 mil. USD, în special pe seama majorării deficitului balanței comerciale” (Conturile Naționale RM), „suma soldurilor contului curent și contului de capital denotă că, drept rezultat al tranzacțiilor curente și de capital ale rezidenților Republicii Moldova cu nerezidenții, necesarul net de finanțare externă, în trimestrul III 2024, a constituit 868,15 mil. USD. Principalele surse de finanțare a deficitului contului curent au fost numerarul și depozitele, activele de rezervă, investițiile directe și împrumuturile” (Conturile Naționale RM).

În analiza ulterioară vom studia impactul instrumentelor și canalelor de transmisie ale politicii monetare asupra echilibrului balanței de plăți.

Este necesar să menționăm că Banca Națională a Moldovei, în vederea atingerii proxime ale celor patru obiective fundamentale va implementa regimul de flotare gestionată a cursului de schimb, fără a avea o țintă concretă a cursului de schimb valutar al monedei naționale și operează cu instrumente precum: rata la operațiunile pe piața deschisă, facilitățile permanente, norma rezervelor obligatorii și intervențiile pe piața valutară.

Mecanismul de transmisie a politicii monetare este unul complex și îi oferă „ratei dobânzii rolul determinant în orientarea piețelor monetare, de credit și valutară” [Strategia de politică monetară pe termen mediu], canalele principale de transmisie și propagare a efectelor acesteia sunt: canalul ratei dobânzii, canalul creditului, canalul cursului de schimb și canalul așteptărilor inflaționiste.

Prin urmare, analizând politica monetară prin optica echilibrului balanței de plăți vom stabili că elementele constituente care influențează tendințele actuale ale soldului BPE sunt: cursul de schimb, operațiunile de open-market și rata dobânzii, corelat indicatorul gradului de deschidere a economiei va întregi tabloul studiului analitic dat.

În ceea ce urmează vom cerceta corelația dintre dinamica exportului (FOB) și al cursului de schimb mediu a monedei naționale în raport cu dolarul american (aceasta fiind, de altfel, și moneda în care sunt sistematizate sumele BPE), pentru perioada anilor 2022-2025, ani care au adus cu sine fluctuații semnificative la nivelul tuturor indicatorilor macroeconomici.

Menționăm că potrivit teoriilor economice echilibrarea soldului balanței comerciale este posibilă prin devalorizarea monedei naționale, ca „parte integrantă a politicii monetare are ca efect direct

încurajarea exporturilor și descurajarea importurilor (care devin mai scumpe în monedă națională). Condiția de bază este ca deprecierea să fie mai mare decât creșterea prețurilor interne” (Dumbravă).

În figura 1 este reflectată diagrama dinamicii trimestriale a exportului FOB și al cursului de schimb valutar.

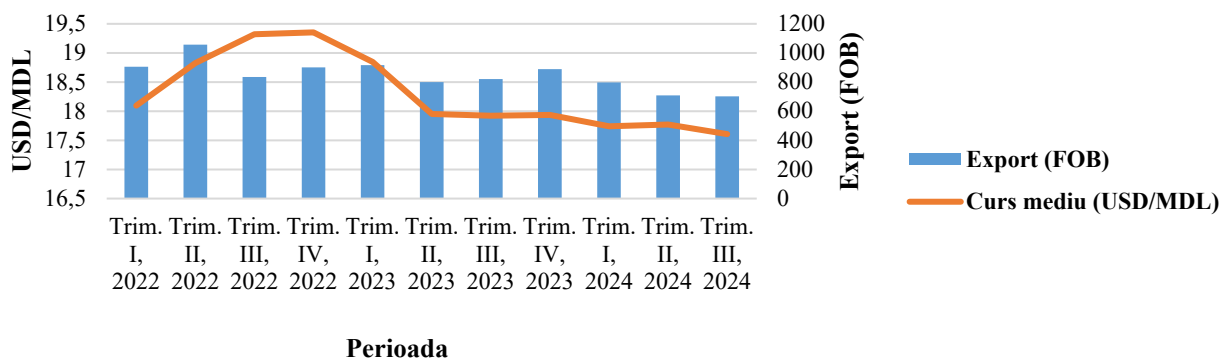

Figura 1. Diagrama evoluției trimestriale ale exportului (FOB) și a fluctuației ratelor medii de schimb (USD/MDL), în perioada 2022-2024

Sursa: elaborat de autor în baza datelor publicate de BNM. Disponibil: <https://bnm.md/bdi/pages/reports/dbp/DBP17.xhtml>, <https://bnm.md/bdi/pages/reports/dovre/DOVRE8.xhtml>

După cum se observă, între valoarea exporturilor și a fluctuației cursului mediu de schimb nu există o legătură certă, care ar permite verificarea veridicității și aplicabilității teoriei de mai sus. Cu toate acestea observăm o ușoară dependență în perioada trimestrului I și trimestrului II, când devalorizarea leului moldovenesc a fost însoțită și de creșterea exporturilor cu aproape 154,33 mil.USD (trim. I – 905.63 mil.USD, trim. II – 1 059,96 mil.USD).

În aceste condiții putem concluziona că: 1) la formarea și instituirea cursului valutar nu au contribuit doar cererea și oferta de valută, dar și alți factori de ordin economic și politic ai țării; 2). echilibrarea balanței de plăți prin devalorizarea monedei naționale este o practică care nu-și prezintă eficiența în condițiile economiei Republicii Moldova.

În același timp deficitul balanței de plăți externe a țării poate fi „tratat” prin manipulările BNM pe piața monetară (operațiunile de open-market).

În acest context vom analiza operațiunile REPO și cele de vânzare ale Certificatelor Băncii Naționale, privite ca cel mai flexibil instrument al politicii monetare, dar și ca modalitate de atenuare a dezechilibrelor BPE.

În figura 2 este reflectată diagrama dinamicii acestui indicator.

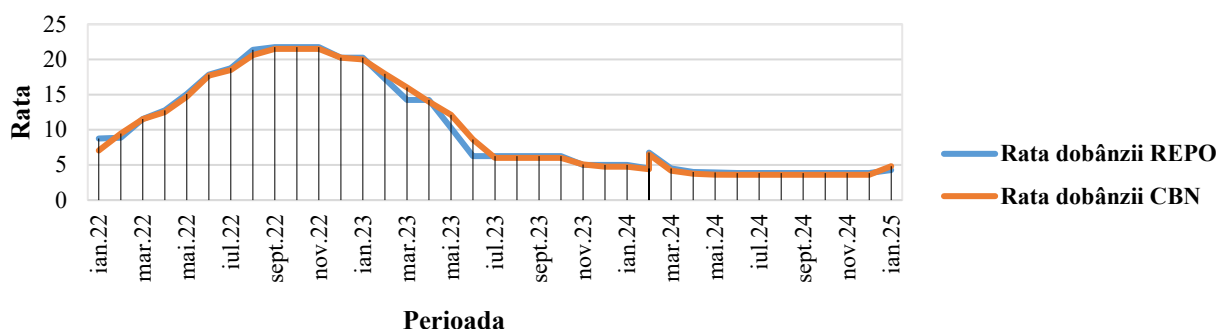

Figura 2. Evoluția ratei dobânzii la operațiunile pe piața monetară

Sursa: elaborat de autor în baza datelor BNM, privind evoluția ratelor dobânzii la operațiunile pe piața monetară [online], [accesat 08.03.2025]. Disponibil: <https://bnm.md/bdi/pages/reports/dop/DOP8.xhtml>

Din cele expuse, conchidem asupra faptului că în perioada cercetată, sub influența evoluțiilor economice naționale și internaționale, politica monetară, privită prin optica operațiunilor de open-market, a avut diferite direcții de orientare (atât restrictivă cât și expansivă). Observăm că în anul

2022 s-a conturat tendința de majorare a ratelor acestor două subelemente și ca urmare, a avut loc absorbția lichidității monetare de pe piața națională. La concret, volum tranzacțiilor REPO pentru 2022 a constituit puțin peste 41 370 mil. lei, iar vânzările de CBN au înregistrat valoarea de aproximativ 30 921 mil. lei. Acesta poate fi interpretat ca încercare a Băncii Naționale de a redresa economia află în recesiune, dar și ca acțiuni corelate și interconectate cu echilibrarea soldului BPE.

Un alt instrument corelat acțiunilor de echilibrare a balanței de plăți este rata de bază a dobânzii.

Teoria macroeconomică prezintă următoarea supoziție: o majorare a ratei dobânzii de către banca centrală poate stimula atragerea fluxurilor de capital străin, sub forma investițiilor străine directe sau investițiilor de portofoliu, care pot acoperi deficitul apărut la nivelul contului financiar al balanței de plăți. Totuși, în acest caz, efectul este de scurtă durată temporar. Mai mult ca atât, este nevoie de monitorizare strictă, deoarece poate conduce la aprecierea monedei naționale și, prin efect implicit, poate surveni deteriorarea balanței comerciale, prin scăderea exporturilor de bunuri și servicii autohtone, care devin necompetitive pe alte piețe.

În cadrul balanței de plăți externe, investițiile străine directe și de portofoliu se cuprind în contul financiar. Respectiv, vom cerceta relația dintre dinamica contului financiar și a ratei dobânzii pentru a evidenția impactul ultimei asupra ameliorării stării soldului balanței.

În figura 3 este reflectată diagrama evoluției contului financiar al balanței de plăți.

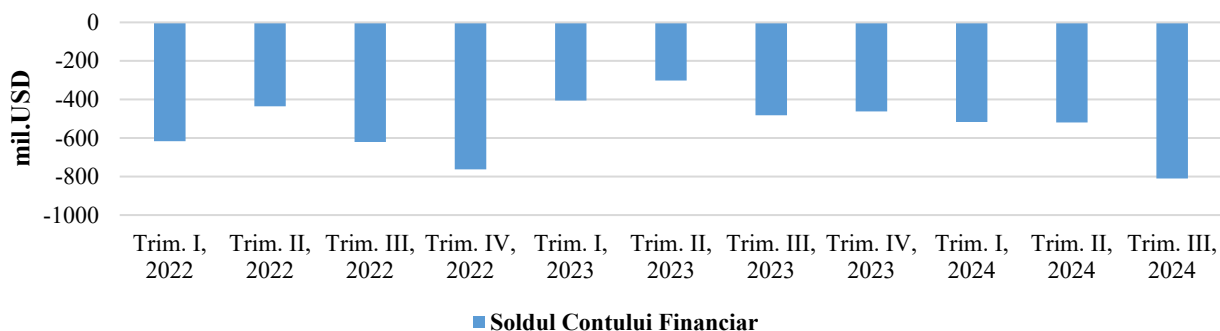

Figura 3. Evoluția soldului contului financiar al balanței de plăți, 2022-2024

Sursa: elaborat de autor în baza datelor BNM, privind evoluția statistică BPE. Disponibil:

<https://bnm.md/bdi/pages/reports/dbp/DBP17.xhtml>

Observăm că pe parcursul perioadei analizate, contul financiar are un deficit cronic, care deteriorează tabloul în ansamblu al balanței de plăți.

În perioada analizată, rata de bază a suferit schimbări relaționate tipului de politică monetară abordată, astfel în perioada anul 2022 a ajuns la valori ridicate, în august 2022 înregistrând 21.5%, dar cu toate acestea observăm că în trimestrul III al anul 2022, deficitul contului financiar a crescut. În luna aprilie 2023 BNM a instituit o rată de bază de 14%, este vizibil că deficitul contului financiar în trimestrul II 2023 s-a diminuat, astfel ca și în cazul cursului valutar, nu putem puncta o dependență clară și palpabilă în corelarea acestor doi indicatori.

CONCLUZII

Complexitatea acționării eficiente cu instrumentele de politică monetară în scopul echilibrării balanței de plăți sunt date de emergența economiei Republicii Moldova și gradului mare de deschidere a economiei țării față de restul lumii, ce face ca situația internă să fie afectată de o multitudine de factori eterogeni, greu de monitorizat și corijat în contextul fluctuațiilor existente, atât la nivel economic cât și la nivel politic și social.

Totuși, insistăm asupra necesității implementării unui cadru normativ care ar dispune politici și măsuri eficiente, în conlucrare cu alte direcții ale Băncii Naționale, necesare lichidării și echilibrării situației balanței de plăți, care, ca efect, vor dispune următoarele avantaje principale:

- stabilitate macroeconomică;

- îmbunătățirea competitivității economice;
- flexibilitatea în adoptarea politicilor economice;
- menținerea încrederii investitorilor.

Cumulativ, avantajele expuse mai sus, dar și alte oportunități care survin din eficientizarea acțiunilor de politică monetară, corelate situației actuale ale balanței de plăți externe, vor trece economia țării la un alt nivel, propulsând-o și facilitând-o spre aderarea la infrastructuri internaționale competitive.

REFERINȚE

1. *Ce este politica monetară?* (8 martie 2025). <https://www.ecb.europa.eu/ecb-and-you/explainers/tell-me/html/what-is-monetary-policy.ro.html>
2. Legea cu privire la Banca Națională a Moldovei: nr.548-XIII din 21.07.1995. *Monitorul oficial al Republicii Moldova*. 2017, nr. 56-57, cap.1, art. 5 (a), p.5, [online], [citat 8 martie 2025]. Disponibil: https://bnm.md/files/Legea%20BNM%20nr_%20548-XIII%20%20din%20%2021_07_1995.pdf
3. Conturile internaționale ale Republicii Moldova, [online]. [citat 08 martie 2025]. Disponibil: <https://www.bnm.md/ro/content/balanta-de-plati-trimestrul-iii-2024-date-provizorii>
4. Conturile internaționale ale Republicii Moldova, [online]. [citat 08 martie 2025]. Disponibil: <https://www.bnm.md/ro/content/balanta-de-plati-trimestrul-iii-2024-date-provizorii>
5. Strategia politicii monetare a Republicii Moldova pe termen mediu, [online]. [citat 08 martie 2025]. Disponibil: <https://www.bnm.md/ro/content/strategia-politicii-monetare-bancii-nationale-moldovei-pe-termen-mediu>
6. Balanța de plăți externe – instrument de analiză macroeconomică, [online]. [citat 08 martie 2025]. Disponibil: <https://www.scribd.com/doc/91356308/1>

Coordonator științific: STRATULAT Oleg, dr., prof. univ.
Academia de Studii Economice din Moldova
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61
Telefon: +373 69 318 693
email: stratulat.oleg@ase.md

CONSUMER CREDIT TRENDS IN THE CONDITIONS OF THE OVERCOMING CRISIS IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

TENDINȚELE CREDITULUI DE CONSUM ÎN CONDIȚIILE CRIZELOR SUPRAPUSE DIN REPUBLICA MOLDOVA

SMOLEVSCHI Vlada, studentă, specialitatea: Finanțe și Bănci
Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova,
Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md
e-mail autor: smolevschi.vlada@ase.md

Abstract. This article examines the evolving landscape of consumer credit in the Republic of Moldova, particularly within the context of overcoming economic crises, notably the significant banking fraud of 2014. The analysis then delves into the specific trends observed in Moldova, tracing the fluctuations in consumer credit volumes from 2014 to 2024. This period is characterized by both challenges and adjustments, as the nation navigated the aftermath of the banking scandal and subsequent economic instability. The study investigates how these events impacted consumer borrowing behaviors, the lending practices of financial institutions, and the overall value of consumer credit. Furthermore, it explores the recovery and adaptation strategies implemented by the Moldovan financial sector, highlighting the factors that have influenced the recent trajectory of consumer credit growth. By analyzing these trends, the article provides insights into the resilience of the Moldovan consumer credit market and its sensitivity to macroeconomic shocks and regulatory changes.

Key words: consumer credit, bank fraud, crisis, external stability, monetary policy

JEL CLASSIFICATION: E52, E51, H81, G21

INTRODUCERE

Sistemul bancar relevă o multitudine de activități, totuși banca este preponderent asociată cu activitatea de creditare, de altfel fiind și cea mai profitabilă.

În limbajul bancar, expresia „credit de consum” cuprinde un spectru larg de accepțiuni teoretice, astfel conform manualului „*Monedă și credit*”, acesta constă „în vânzarea cu plata în rate a unor bunuri de consum personal de valori mari și folosință îndelungată, cum sunt locuințele, articolele de uz casnic, autoturismele etc”(Stratulat, 2014), într-un limbaj financiar mai simplu Comisia Națională a Pieței Financiare oferă următoarea explicație „un avans acordat de o instituție financiară pentru a putea face o cheltuială atunci când nu aveți bani destui” (CNPF).

CONȚINUT DE BAZĂ

Scopul lucrării date constă în efectuarea unei ample analize asupra pieței creditului de consum acordat persoanelor fizice, reliefa tendințelor actuale conturate pe acest segment și de asemenea evidențierea și stabilirea factorilor care le-au generat.

Studiul cuprinde perioada anilor 2014-2023, în acest timp Republica Moldova a fost lovită de 3 crize financiare și economice, cauzate și pe plan intern și pe plan extern, care au modificat atât calitativ cât și cantitativ structura și dinamica portofoliilor creditelor de consum a băncilor comerciale din țară.

În vederea analizării mai profunde a problemei abordate vom realiza Figura 1, în baza căreia conchidem asupra evoluției cantitative a volumului creditului de consum acordat de băncile comerciale cetățenilor.

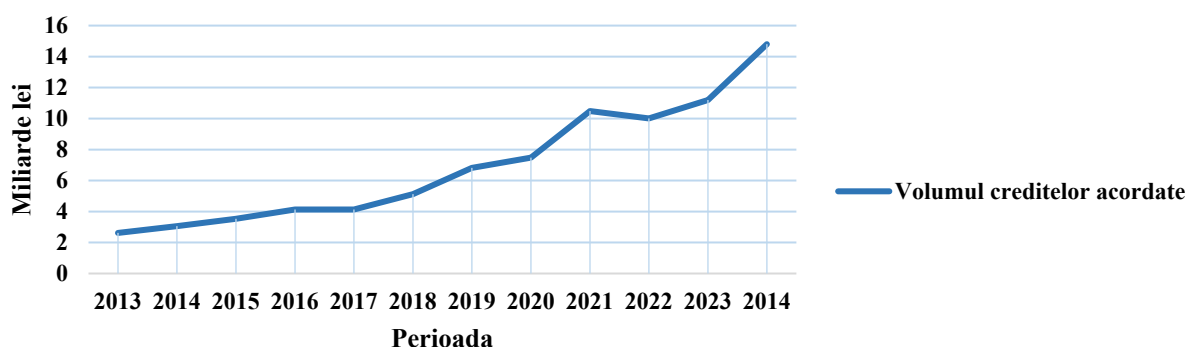

Figura 1. „Evoluția volumului creditului de consum în perioada 2013-2024”

Sursa: elaborat de autor în baza datelor BNM privind portofoliul de credite
<https://www.bnm.md/bdi/pages/reports/drsb/DRSB7.xhtml>

Informația exteriorizată de figura de mai sus, prezintă modificările volumului creditului de consum, care a cunoscut o fluctuație considerabilă în perioada analizată. În ceea ce urmează vom elucida cauzele și factorii esențiali care au stat la baza volatilității indicatorului dat.

Pentru a înțelege contextul economic al perioade analizate vom realiza o scurtă incursiune istorică a evenimentelor cu impact major asupra sănătății sistemului economico-financiar al Republicii Moldova.

În anul 2014 sistemul bancar din Republica Moldova este lovit de „Operațiunea titirezul” arhicunoscută ca și „Furtul miliardului”.

Pentru a vizualiza cât mai clar procesul descris mai sus, vom elabora Tabelul 1, care va ilustra grafic structura sistemului bancar și modificările acestuia în decursul a 10 ani.

Tabelul 1. Evoluția structurală a volumului creditelor de consum pe parcursul perioadei 2015-2024, %

Banca An	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
BC„Moldova-Agroindbank” S.A.	47.76	44	42.02	38.11	34.43	32.64	34.09	34.90	37.87	39.16
BC„Comertbank” S.A.	0.37	0.32	0.61	0.24	0.07	0.09	0.09	0.21	0.21	0.20
BC„EuroCreditBank” S.A.	1.08	1.40	1.58	1.56	1.54	1.34	1.19	0.98	0.82	0.92
BC„Energbank” S.A.	1.42	2.12	3.20	4.46	5.30	4.20	3.96	4.30	4.86	3.76
BC„Eximbank” S.A.	0.34	0.21	0.13	0.05	0.90	1.72	1.50	1.38	1.05	0.63
BC „FinCom-Bank” S.A.	1.88	2.72	4.06	5.37	5.39	4.12	2.77	2.97	2.40	1.98
OTP Bank S.A.	17.58	19.1	20.40	20.29	20.21	20.12	18.63	14.70	9.56	1.98
BC„Moldindconbank” S.A.	21.66	23.1	21.51	23.10	23.67	24.87	26.38	28.16	28.57	29.92
BC„ProCreditBank” S.A.	0.06	0.02	0.00	0.00	0.00	0.00	0.06	0.14	0.23	0.25
BCR Chisinau S.A.	0.31	0.20	0.10	0.03	0.03	0.03	0.06	0.10	0.10	0.04
BC„Victoria-bank” S.A.	7.55	6.86	6.37	6.77	8.47	10.87	11.27	12.18	14.32	13.67
Total	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Sursa: elaborat de autor în baza datelor BNM privind evoluția structurii portofoliului de credite.
<https://www.bnm.md/bdi/pages/reports/drsb/DRSB7.xhtml>

Astfel din analiza efectuată asupra tabelului 1, deducem că, în urma jafului din sistemul bancar din anul 2014, atât structura acestuia cât și volumul de credite acordate s-a modificat substanțial, observăm că în consecință a fost declanșat procesul de insolabilitate și apoi de faliment a 3 bănci, și anume, B.C. „UniBank” S.A., B.C. „Banca Socială” S.A., și B.C. „Banca de Economii” S.A. (a cărei acționar majoritar a fost statul), care s-a soldat cu restructurarea și reorganizarea componentei pieței bancare autohtone, actualmente aceasta este formată din 11 bănci comerciale active.

Totodată, menționăm că pentru anul 2024, cota cea mai mare pe piață în procesul de acordare a creditelor de consum populației este formată de următoarele 3 bănci: BC „Moldova-Agroindbank” S.A., BC „Moldinbank” S.A. și BC „Victoriabank” S.A., fiecare cu o pondere de 39.16 %, 29.92 % și respectiv 13.67 %.

Prin urmare, 80.76 % din total credite acordate este deținută de aceste trei bănci.

Totodată vom puncta și alte urmări relevante a evenimentului menționat mai sus, printre care:

- **scăderea standartului de viață:** veniturile populației au scăzut, iar nivelul de trai s-a deteriorat;
- **eroziunea încrederii în instituțiile statului:** furtul a evidențiat corupția endemică și a dus la o pierdere a încrederii din partea cetățenilor;
- **tensionarea relațiilor cu partenerii externi:** în urma acestuia, Uniunea Europeană și alte organizații internaționale (BM, BERD, BIRD, FMI etc.) au condiționat asistența financiară de reformele anticorupție din țară;
- **exodul masiv al populației:** mulți concetățeni au ales să emigreze în căutarea unor condiții mai bune de viață în Europa, America și Asia.

În perioada anilor 2019-2020, economia mondială a fost afectată de o criză de proporții, generată fiind de pandemia COVID-19, în timpul căreia indicatorii performanței statelor s-au modificat substanțial.

În condițiile de incertitudine și risc național, dar și din cauza scăderii semnificative a veniturilor populației (pe fundalul stagnării activității economice a întreprinderilor), ritmul de creștere a cererii pentru creditele de consum din partea populației a scăzut substanțial, fapt care denotă preferința oamenilor de a economisi resursele financiare proprii. În același timp, pandemia a avut un efect interconectat, și anume, creșterea ratei neperformanței bancare, cauzate de incapacitatea de rambursare a creditelor și plată a dobânzilor aferente lor, de către debitorii deja existenți la acel moment. În acest context menționăm că fondul de risc pentru reducerile la credite în anul 2020 a constituit 491.827,24 mln.lei, fiind în creștere față de anul 2019 cu 181.624,17 mln lei, când acesta a cifrat valoarea de 310.203,07 mln.lei (Mistrea, 2023; Mistrea, 2024).

Totodată rata creditelor neperformante pentru anul 2019 a estimat valoarea de 4,06%, pe când în anul 2020 aceasta a ajuns la cca. 7%, ceea ce ne indică asupra impactului negativ al crizei pandemice asupra calității portofoliului de credite de consum al băncilor comerciale din Republica Moldova.

De asemenea, ținem să menționăm și alte consecințe ale pandemiei, care atât indirect, cât și în mod direct au afectat economia națională, printre care se numără: șomajul, creșterea datoriei publice, impactul negativ adus asupra volumului și calității exporturilor bunurilor și serviciilor peste hotare și scăderea valorii produsului intern brut, care în anul 2020 (în termeni reali) a scăzut cu 7.00 % față de anul 2019.

Abia peste un an, adică în 2021, economia Republicii Moldova a început să se redreseze prin intermediul politicilor și strategiilor adoptate de guvernare, și în consecință, cererea pentru creditele bancare de consum din partea solicitanților a cunoscut o creștere vertiginoasă.

Totuși, începutul anul 2022 a fost marcat de starea de beligeranță din Ucraina pe fundalul căreia s-a extins așa-zisa „criza gazelor”, care a urmat cu un șir de scumpiri semnificative a resurselor energetice, prețul cărora a ajuns să fie de aproape 12.6 ori mai mare decât pentru aceeași perioadă a anului 2020.

În acest context indicatorii cantitativi, dar și calitativi, ai volumului creditelor de consum cunosc o scădere clară și majoră care a impactat structura portofoliilor de credite ale băncilor comerciale. Prin urmare, situația nefavorabilă din țara vecină a influențat negativ tendința creditelor de consum acordate populației.

În vederea concretizării și argumentării modificărilor parvenite în volumul creditelor de consum acordate populației vom realiza tabelele 2 și 3 care prezintă valoric evoluția indicatorilor de dinamică a acestuia.

Menționăm că în calitate de an de bază a fost folosit anul 2013.

Tabelul 2. Evoluția indicelui de dinamică al volumului creditului de consum pe sectorul bancar în perioada 2014-2023, %

Indicator	Perioada										
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Cu bază fixă	115.11	116.87	127.98	157.79	195.65	260.46	285.50	400.11	382.02	427.44	564.89
Cu bază în lanț	115.11	101.53	109.50	123.29	123.99	133.13	109.61	140.15	95.48	111.89	126.79

Sursa: elaborat de autor în baza datelor rapoartelor BNM privind evoluția structurii portofoliului de credite. <https://www.bnm.md/bdi/pages/reports/drsb/DRSB7.xhtml?id=0&lang=ro>

Conform rezultatelor obținute mai sus, se remarcă faptul că, în anul 2015 față de anul 2013 valoarea indicelui de dinamică a fost egală cu 116.87%, ceea ce indică asupra faptului că acesta a crescut de 1.1687 ori. Tendința de creștere constantă s-a menținut pe tot parcursul intervalului studiat, cu excepția anului 2022, când ritmul de creștere a indicelui de dinamică a înregistrat o diminuare și anume 382.02%.

În conformitate cu analiza indicatorului cu bază în lanț, concluzionăm faptul că în anul 2015 indicatorul a înregistrat o creștere nesemnificativă, de 1.0153 ori față de anul 2014, aceeași situație este vizibilă și în anul 2020 (an pandemic), unde valoarea acestuia cifrează 109.61%, adică acesta a crescut de 1.0961 ori față de anul 2019. În anul 2022, indicele de dinamică consemnează o diminuare, cu o cifră de 95.48%, cauzată fiind de conflictul din țara vecină.

Tabelul 3. Evoluția ritmului de dinamică al volumului creditului de consum pe sectorul bancar în perioada 2014-2023, %

Indicator	Perioada										
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Cu bază fixă	15.11	16.87	27.98	57.79	95.65	160.46	185.50	300.11	282.02	327.44	464.89
Cu bază în lanț	15.11	1.53	9.50	23.29	23.99	33.13	9.61	40.15	-4.52	11.89	26.79

Sursa: elaborat de autor în baza datelor rapoartelor BNM privind evoluția structurii portofoliului de credite. <https://www.bnm.md/bdi/pages/reports/drsb/DRSB7.xhtml?id=0&lang=ro>

Datele din Tabelul 3 relevă o informație pertinentă despre dinamica volumului creditelor de consum în perioada analizată, prin intermediul ritmului de dinamică.

Prin urmare, nominalizăm că, în anul 2014 volumul creditelor de consum acordate populației a crescut față de anul 2013 cu 15.11 %, creșterea este una constată și considerabilă pe parcursul perioadei analiză, astfel că, în anul 2024 indicatorul s-a majorat cu 464.89% față de aceeași perioadă de referință.

O analiză minuțioasă și desfășurată o oferă ritmul de dinamică cu bază în lanț, în bază căruia constatăm, că în anul 2015 față de anul 2014, volumul acordat de credite de consum populației a crescut doar cu 1.53%, evoluție nesemnificativă cauzată de instabilitatea sistemului bancar.

Pe parcursul următorilor 5 ani observăm o perioadă de redereșare economică, când indicatorul studiat a cunoscut o perioadă de ascensiune în termeni cantitativi.

Totuși anul 2020, marchează o tendință negativă a acestuia, când volumul creditelor crește cu doar 9.61%, rezultat, cauzat de criza mondială COVID-19 (Mistrean, 2021; Mistrean, 2023). O situație și mai drastică o prezintă anul 2022, care indică începutul războiului din Ucraina, în consecința căruia creditele de consum acordate persoanelor fizice și juridice a scăzut cu peste 4%, față de anul 2021.

Pe fundalul politicii corect abordate de către autoritatea monetară de bază, în perioada 2023-2024, care a avut diferite direcții de orientare, fiind atât expansive cât și restrictive, se observă o ameliorare a stării volumului de credite de consum, care a înregistrat o creștere cu 26.79%, în 2024 față de anul precedent (Mistrean, 2015).

CONCLUZIE

Analiza tendințelor creditului de consum în Republica Moldova în perioada 2014-2023 reliefează impactul semnificativ al crizelor suprapuse asupra comportamentului consumatorilor produselor bancare și asupra sistemului financiar. Începând cu criza inițiată de furtul miliardului, continuând cu instabilitatea politică și culminând cu provocările generate de pandemia COVID-19 și conflictul din regiune, sectorul creditului de consum a fost supus unor fluctuații considerabile.

Pe parcursul perioadei analizate s-au evidențiat diferite tendințe ale acestui indicator, care a cunoscut atât o creștere justificată de exapansiunea economică a statului, cât și o scădere impulsionată de modificările și sensibilitatea variabilelor bancare la situația din internul țării, dar și din externul ei.

În concluzie, tendințele creditului de consum în Republica Moldova reflectă o adaptare constantă la condițiile economice volatile. Așadar, este esențial ca atât autoritățile cât și instituțiile financiare să colaboreze pentru a crea un mediu stabil și predictibil, care să susțină dezvoltarea sustenabilă a sectorului financiar, care din efect va îmbunătăți și consolida calitatea traiului cetățenilor țării.

REFERINȚE:

1. Analize Economice: Gradul de îndatorare a persoanelor fizice. <https://ionita.md/2022/02/14/042-analize-economice-gradul-de-indatorare-a-persoanelor-fizice/>
2. Belobrov, A., Cociug, V., & Mistrean, L. (2015). *Certificat Bancar European*. Chișinău: ASEM
3. Cociug, V., & Mistrean, L. (2022). *Produse și servicii bancare*. Chișinău: ASEM.
4. Mistrean, L. (2012). Metode contemporane de majorare a calității portofoliului de credite. *Analele Academiei de Studii Economice din Moldova*. X, 168-172.
5. Mistrean, L., (2023). Factors Influencing Customer Loyalty in the Retail Banking Sector: A Study of Financial-Banking Services in the Republic of Moldova. *Opportunities and Challenges in Sustainability*, 2(2), 81-92.
6. Mistrean, L., Belostecinic, G., & Staver, L. (2024). Research on consumer preferences and consumer satisfaction levels in the banking sector: a case study in the Republic of Moldova. *Global Financial Analytics and Business Forecasting*. New York: Nova Science Publishers, Inc. p. 83-116.
7. Mistrean, L., Bușmachiu, E., & Staver, L. (2022). The credit market for small and medium enterprises in the Republic of Moldova. In *Managing risk and decision making in times of economic distress* (Part B, Vol. 108B, pp. 109–130). Emerald Publishing Limited. <https://doi.org/10.1108/S1569-375920220000108007>
8. Mistrean, L., Staver, L., Belostecinic, G., Remeikiene, R., Gasparénienė, L., & Özen, E. (2024). Adapting businesses for a sustainable future – Integrating ESG criteria and digitalizing financial flows. In *Competitiveness and innovation in the knowledge economy: 28th International Scientific Conference* (Vol. 1, pp. 137–155). ASEM.
9. Mistrean, L. (2021). Behavioural evolution of consumers of banking services in the COVID-19 pandemic situation. *Journal of Corporate Governance, Insurance, and Risk Management*, 8(1), 84–100.
10. Mistrean, L. (2023). Contemporary directions on how consumers interact with financial-banking services. *The USV Annals of Economics and Public Administration*, 23(1(37)), 151–161.
11. Mistrean, L. (2024). Research on the financial education level of the banking consumers in the Republic of Moldova. In *Contemporary challenges in social science management: Skills gaps and shortages in the labour market* (pp. 23–45). Emerald Publishing Limited.
12. Mistrean, L. (2015). Căi de soluționare a creditelor problematice în băncile din Republica Moldova. In *Competitivitatea și inovarea în economia cunoașterii: Conferința științifică internațională, 25–26 septembrie* (Vol. II, pp. 132–136). ASEM.
13. Mistrean, L. (2017). Influence of the financial crisis on the credit policy of banks from the Republic of Moldova. In *Competitivitatea și inovarea în economia cunoașterii: Conferința științifică internațională, 22–23 septembrie* (Vol. II, pp. 207–214). ASEM.

14. Banca Națională a Moldovei. (2013). *Raport anual al Băncii Naționale a Moldovei pentru anul 2013*.
https://www.bnm.md/files/2013_ro.pdf
15. Stratulat, O. (2014). *Monedă și credit*. Chișinău, Editura ASEM

Coordonator științific: MISTREAN Larisa, dr., conf.univ.,
Academia de Studii Economice din Moldova
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61
Telefon: + 373 69 029 992
email: mistrean.larisa@ase.md

AGRICULTURAL LOANS IN THE BANKING SYSTEM IN MOLDOVA: OPPORTUNITIES AND CHALLENGES FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT

CREDITELE AGRICOLE ÎN SISTEMUL BANCAR DIN MOLDOVA: OPORTUNITĂȚI ȘI PROVOCĂRI PENTRU DEZVOLTAREA DURABILĂ

TCACI Mirela, studentă, specialitatea: Finanțe și Bănci
Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova,
Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md
e-mail autor: tcaci.mirela@ase.md

***Abstract:** The agricultural sector in Moldova is very important and contributes to the economy through the GDP and employment. Considering the country's natural resources, the agricultural credit is very important for assuring food security, getting competitive benefits, and backing balanced development. This paper covers the agricultural credit analysis for three and a half years and projects the period under review to extend until 2024. Emphasis is made on the impact of governmental policy, financial regulation, and international undertakings. For all the importance it has, agricultural credit is not free of underlying challenges, such as climate risks, absence of good collateral, expensive financing, and non-adequate financial literacy of the clientele. The analysis of credit volume evolution from 2014 to 2024 shows a distinctive pattern of fluctuations which are the results of the economic conditions, changes in the policy, and the external shocks like COVID. This study finds improvement of financial infrastructure more educated farmers and public-private partnership to be critical in increasing access to agricultural credit for long-term sectoral sustainability.*

***Key words:** loan, agriculture, financing, development*

JEL CLASSIFICATION: Q14, O13

INTRODUCERE

Sectorul agricol joacă un rol extrem de important în economia Republicii Moldova, contribuind major la PIB și la ocuparea forței de muncă. Fiind o țară cu resurse naturale limitate, Moldova depinde în mare măsură de agricultura sa pentru asigurarea securității alimentare și pentru generarea veniturilor din exporturi. În acest context, accesul la creditarea agricolă este un instrument vital pentru sprijinirea dezvoltării sustenabile a fermierilor și pentru creșterea competitivității sectorului dat. Creditul agricol le oferă fermierilor resursele financiare necesare pentru investiții în tehnologie, echipamente moderne, și pentru a asigura continuitatea activităților agricole, în special în perioadele de incertitudine sau de fluctuație a prețurilor. Această lucrare își propune să ofere o analiză detaliată a evoluției creditelor agricole în Moldova în perioada 2014-2024, examinând impactul politicilor guvernamentale, a reglementărilor financiare și a inițiativelor internaționale asupra sectorului agricol. Prin această cercetare, se urmărește conturarea unei imagini clare a modului în care sectorul agricol moldovenesc a evoluat din perspectiva accesului la finanțare și identificarea oportunităților de dezvoltare viitoare (Cociug & Mistrean, 2022; Mistrean, 2023; Mistrean, 2024).

CONȚINUTUL DE BAZĂ

Creditarea agricolă în Republica Moldova întâlnește provocări majore, cum ar fi riscurile climatice, lipsa garanțiilor și costuri ridicate de finanțare. Scopul acestei lucrări constă în analiza pieței creditelor agricole, evidențierea tendințelor în acest domeniu, și stabilirea provocărilor și oportunităților pentru dezvoltarea durabilă a sectorului agricol.

Studiul dat este efectuat în baza evoluției creditelor bancare în sectorul agricol în perioada 2014-2024. Evoluția creditelor agricole în Moldova în perioada 2014-2024 a fost influențată de o

multitudine de factori interni și externi. Printre acești factori se regăsesc schimbările economice globale, fluctuațiile politice, condițiile climatice extreme, precum și evoluția cadrului legislativ și a reglementărilor financiare la nivel național. Acest lucru poate fi observat în diagrama de mai jos, care reflectă practice cum a evoluat volumul creditelor agricole în perioada 2014-2024.

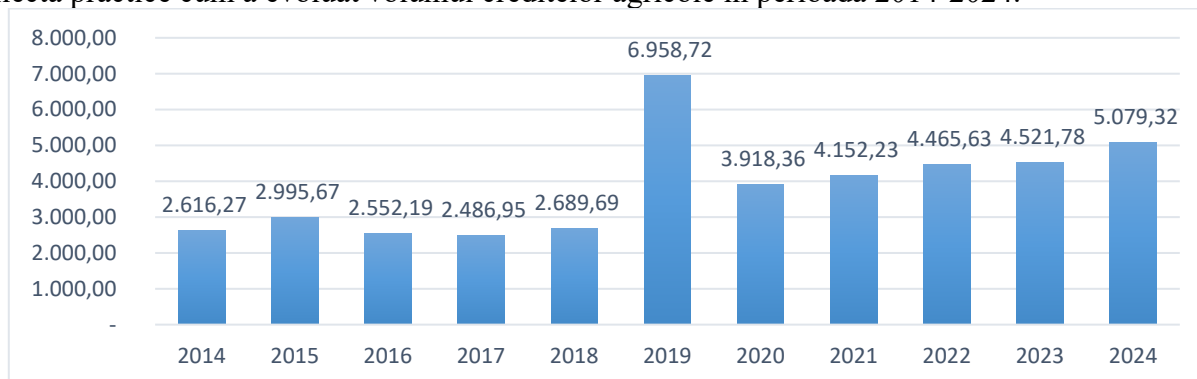

Figura 1. Evoluția volumului creditelor agricole bancare în perioada 2014-2024, mil. lei.

Sursa: elaborat de autor în baza Rapoartelor anuale ale Băncii Naționale a Moldovei pentru anii 2014-2024. <https://www.bnm.md/bdi/pages/reports/drsb/DRSB7.xhtml>

În deceniul precedent, în condițiile factorilor economici, climatici și politici, s-au produs schimbări semnificative în creditarea bancară agricolă, preeminent a Republicii Moldova. În anii 2013 până în 2015, fermierii lucrau în condiții relativ bune datorită subvențiilor de la stat și a dobânzilor mici care au făcut disponibile investiții în infrastructură și echipamente moderne. Anii 2016 până în 2018 au adus mai multe posibilități prin colaborarea dintre bănci și organizații internaționale privind accesibilitatea creditului de investiții pentru mecanizare și creșterea productivității. Anul 2019 a fost un an al aprofundării creditării agricole, în mare parte determinată de extinderea programelor guvernamentale și de cererea în creștere din partea fermierilor. Impactul economic al pandemiei a creat incertitudine pe tot parcursul anului 2020, acest factor, în combinație cu seceta severă, a încetinit procesul de recoltare, împingând treptat cererea de credit din ce în ce mai scăzută. În continuare vom analiza cum au evoluat creditele pentru agricultură în monedă națională și în valută.

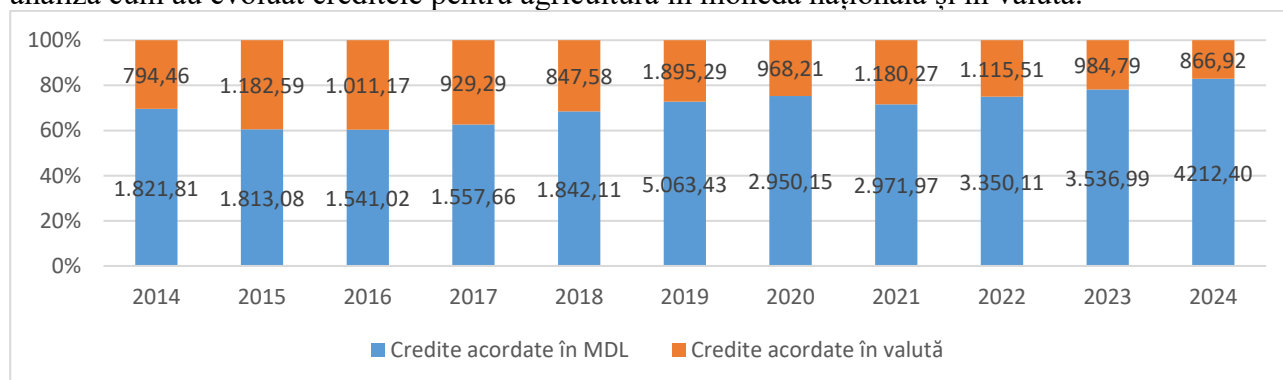

Figura 2. Creditele bancare acordate în agricultură în MDL și în valută în perioada anilor 2014-2024, mil. lei.

Sursa: elaborat de autor în baza Rapoartelor anuale ale Băncii Naționale a Moldovei pentru anii 2014-2024. <https://www.bnm.md/bdi/pages/reports/drsb/DRSB7.xhtml>

Analizând tabelul de mai sus putem menționa că creditele bancare acordate agriculturii în MDL au o evoluție relativ stabilă, cu unele devieri mai vizibile în 2019, când volumul creditelor în MDL a crescut considerabil. La fel, această creștere este vizibilă și în cazul creditelor bancare agricole acordate în valută. Această creștere majoră, comparative cu anii precedenți, a fost datorată subvențiilor guvernamentale și programelor de sprijin care au stimulat fermierii să investească în dez-

voltare. Scăderea bruscă a creditelor agricole în Republica Moldova în 2020 a fost cauzată de pandemia COVID-19, care a adus incertitudine economică și a determinat fermierii să fie mai precauți în accesarea finanțărilor. Seceta severă din acel an a afectat recoltele și veniturile fermierilor, limitând capacitatea acestora de a contracta noi credite.

Tabelul 1. Credite agricole acordate de băncile licențiate din Republica Moldova

Anul	2014		2024	
Bănci	Suma, mil. lei	Pondere, %	Suma, mil. lei	Pondere, %
BC „MAIB” SA	902,67	34,5	2 083,72	41,02
BC „Moldindconbank” SA	446,49	17,07	535,55	10,54
BC „ProCredit Bank” SA	289,79	11,08	934,63	18,4
BC „Victoriabank” SA	247,19	9,45	197,28	3,88
BC „Energbank” SA	166,86	6,38	57,47	1,13
BC „Eximbank” SA	149,69	5,72	50,35	0,99
BC „Banca Socială” SA	121,9	4,66	-	0
„FinComBank” SA	97,49	3,73	357,44	7,04
BCR Chisinau SA	80,53	3,08	-	0
OTP Bank SA	46,95	1,79	645,59	12,71
Banca de Economii SA	34,37	1,31	-	0
BC „Comertbank” SA	12,99	0,5	56,78	1,12
BC „Unibank” SA	12,64	0,48	-	0
BC „EuroCreditBank” SA	6,72	0,26	160,5	3,16
Total credite agricole	2 616,27	100	5 079,32	100

Sursa: elaborat de autor în baza Rapoartelor anuale ale Băncii Naționale a Moldovei pentru anul 2014-2024. <https://www.bnm.md/bdi/pages/reports/drsb/DRSB7.xhtml>

În continuare vom efectua o analiză a evoluției creditelor bancare acordate agriculturii în baza rezultatelor din 2014 și din 2024. Astfel, observăm că banca care a acordat cel mai mare volum de credite pentru agricultură este BC „Moldova-Agroindbank” S.A. În anul 2014 ponderea creditelor agricole acordate de MAIB este de 34,50% din totalul de credite acordate agriculturii în acel an, iar în 2024, volumul acestor credite s-a majorat până la valoarea de 41,02%, ceea ce este cu aproximativ 10% mai mult. Următoarea bancă care a acordat un volum considerabil de credite pentru agricultură în 2014 este BC „Moldindconbank” S.A., care în 2014 a acordat 17,07% din totalul de credite pentru agricultură din acel an. Totodată, în anul 2014 a început procesul de lichidare a 3 bănci comerciale, ceea ce a determinat scăderea volumului creditelor acordate în următorii ani, atât pentru sectorul agricol, cât și la general pe sectorul bancar, din cauza diminuării încrederii persoanelor către bănci.

Oportunitățile de dezvoltare a creditării agricole sunt multiple și pot stimula creșterea sectorului. Un aspect esențial este digitalizarea, care îmbunătățește accesul fermierilor la finanțare. Tehnologiile financiare, dezvoltate de fintech-uri, facilitează evaluarea rapidă a creditelor și reduc costurile administrative, contribuind la un proces mai eficient și transparent (Mistrean, 2015; Mistrean, 2021). În plus, instituțiile financiare pot crea produse financiare specializate, cum ar fi microcreditele, leasingul agricol sau eco-creditele pentru fermierii care adoptă practici sustenabile. Aceste soluții sunt mai accesibile și flexibile, fiind esențiale pentru micii fermieri. Programele de subvenții sau garanții guvernamentale pot reduce riscurile pentru bănci și stimula finanțările. PNUD subliniază importanța acestor parteneriate pentru mobilizarea resurselor financiare necesare. Accesul la fonduri internaționale reprezintă o oportunitate semnificativă pentru fermieri, în special prin fondurile UE destinate agriculturii sustenabile. Fermierii care beneficiază de consiliere financiară pot lua decizii mai informate și vor avea o mai bună încredere în sistemul bancar, ceea ce îmbunătățește accesul lor la credite, conform unui studiu al Institutului de Cercetări Economice și Sociale (Mistrean, Bușmachiu & Staver, 2022).

CONCLUZIE

Finanțarea și creditarea în sectorul agricol deschid numeroase oportunități de creștere și dezvoltare, atât pentru producția agricolă, cât și pentru antreprenorii din acest domeniu și afacerile lor. Sprijinul financiar oferit de diverse proiecte contribuie la evoluția constantă a agriculturii, având un impact pozitiv asupra producției în sectoare precum cel vegetal și animalier. Sectorul agroalimentar necesită investiții și o atenție specială, mai ales în contextul vulnerabilității la condițiile climatice din Republica Moldova, care pot afecta acest domeniu. În ciuda unor scăderi în anumite segmente, sectorul animalier și cel agricol în ansamblu înregistrează o stabilitate și o producție ridicată, impulsionate de sprijinul financiar. Aceste investiții, deși modeste, susțin dezvoltarea continuă a agriculturii, iar progresul se observă de la un an la altul (Mistrean L, Staver L, Belostecinic G, Remeikiene R, Gasparenien L, Özen E, 2024).

REFERINȚE

1. Banca Națională a Moldovei. (2014). *Raport anual al Băncii Naționale a Moldovei pentru anul 2014*. https://www.bnm.md/files/2014_ro.pdf
2. Belobrov, A., Cociug, V., & Mistrean, L. (2015). *Certificat Bancar European*. Chișinău: ASEM.
3. Cociug, V., & Mistrean, L. (2022). *Produse și servicii bancare*. Chișinău: ASEM.
4. Mistrean, L., Belostecinic, G., & Staver, L. (2024). Research on consumer preferences and consumer satisfaction levels in the banking sector: A case study in the Republic of Moldova. *Global financial analytics and business forecasting* (pp. 83–116). New York: Nova Science Publishers, Inc.
5. Mistrean, L., Bușmachiu, E., & Staver, L. (2022). The credit market for small and medium enterprises in the Republic of Moldova. *Managing risk and decision making in times of economic distress* (Part B, Vol. 108B, pp. 109–130). Bingley: Emerald Publishing Limited.
6. Mistrean, L., Staver, L., Belostecinic, G., Remeikiene, R., Gasparenien, L., & Özen, E. (2024). Adapting businesses for a sustainable future – Integrating ESG criteria and digitalizing financial flows. *Competitiveness and innovation in the knowledge economy: 28th International Scientific Conference* (Vol. 1, pp. 137–155). Chișinău: ASEM
7. Mistrean, L. (2024). Research on the financial education level of the banking consumers in the Republic of Moldova. *Contemporary challenges in social science management: Skills gaps and shortages in the labour market* (pp. 23–45). Leeds: Emerald Publishing Limited.
8. Mistrean, L. (2015). Căi de soluționare a creditelor problematice în băncile din Republica Moldova. *Competitivitatea și inovarea în economia cunoașterii: Conferința științifică internațională, 25–26 septembrie* (Vol. II, pp. 132–136). Chișinău: ASEM.
9. Mistrean, L. (2017). Influence of the financial crisis on the credit policy of banks from the Republic of Moldova. *Competitivitatea și inovarea în economia cunoașterii: Conferința științifică internațională, 22–23 septembrie* (Vol. II, pp. 207–214). Chișinău: ASEM.
10. Mistrean, L. (2021). Behavioural evolution of consumers of banking services in the COVID-19 pandemic situation. *Journal of Corporate Governance, Insurance, and Risk Management (JCGIRM)*, 8(1), 84–100.
11. Mistrean, L. (2023). Contemporary directions on how consumers interact with financial-banking services. *The USV Annals of Economics and Public Administration*, 23(1(37)), 151–161.
12. Mistrean, L. (2023). Factors influencing customer loyalty in the retail banking sector: A study of financial-banking services in the Republic of Moldova. *Opportunities and Challenges in Sustainability*, 2(2), 81–92.
13. Mistrean, L. (2012). Metode contemporane de majorare a calității portofoliului de credite. *Analele Academiei de Studii Economice din Moldova*, 10, 168–172.

Coordonator științific: MISTREAN Larisa, dr., conf. univ.,
Academia de Studii Economice din Moldova
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md
e-mail: mistrean.larisa@ase.md

THE DIGITAL TRANSFORMATION OF THE BANKING SECTOR IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES

TRANSFORMAREA DIGITALĂ A SECTORULUI BANCAR DIN REPUBLICA MOLDOVA: PROVOCĂRI ȘI OPORTUNITĂȚI

GOLUBAȘ Ecaterina, studentă, specialitatea: Finanțe și Bănci
Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova,
Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md
e-mail autor: golubas.ecaterina@ase.md

Abstract: The digital transformation of the banking sector in the Republic of Moldova represents a crucial step toward modernizing financial services and enhancing customer experience. This research examines the level of digitalization in the Moldovan banking sector by analyzing key innovations such as payment cards, internet banking, mobile banking, contactless payments, artificial intelligence, and open banking. The study employs quantitative analysis, as well as the methods of induction and deduction, to evaluate the current state, challenges, and opportunities of digital banking in Moldova. The findings highlight the rapid adoption of digital banking solutions, driven by technological advancements and changing consumer behaviors, while also addressing regulatory challenges and security concerns. The study concludes that further investment in digital infrastructure and financial literacy is essential for fostering a more efficient and inclusive banking system.

Key words: digitalization, FinTech, open banking, mobile banking, artificial intelligence

JEL CLASSIFICATION: G21, O33

INTRODUCERE

Digitalizarea în domeniul bancar se referă la o transformare din punct de vedere tehnologic a produselor și serviciilor bancare, pentru a oferi clienților experiențe adaptate la așteptările lor, prin servicii mai rapide, eficiente și accesibile. Transformarea digitală globală este din ce în ce mai prezentă, existând necesitatea conformării sectorului bancar la cadrul global general de digitalizare.

Lucrarea își propune să analizeze nivelul de digitalizarea bancară în Republica Moldova, în baza ofertei de produse actuale, analizei proceselor și procedurilor bancare utilizate, din punct de vedere tehnologic, identificarea cadrului legislativ reglementator, provocărilor și oportunităților.

CONȚINUTUL DE BAZĂ

Analiza surselor bibliografice. Cercetarea a fost efectuată în baza articolelor și lucrărilor experților în domeniul inovațiilor și dezvoltării tehnologiilor bancare, rapoarte anuale bancare, analiza ofertei de produse bancare și articole de specialitate din domeniul tehnologic, pentru identificarea eventualelor provocări și tendințe.

Descrierea metodelor de cercetare utilizate. În procesul de cercetare a fost utilizată analiza calitativă, examinând provocări și oportunități, studiul de caz, metoda inducției și deducției, pentru formularea concluziilor.

Rezultatele obținute. Noile tehnologii și instrumente financiare digitale permit transformarea proceselor, procedurilor și strategiilor din cadrul instituțiilor bancare. În acest context, e necesară o bună reglementare din punct de vedere legal a activităților ce țin de dezvoltarea și implementarea tehnologiilor financiare. În Republica Moldova, în afară de legea nr. 202 din 06.10.2017, privind activitatea băncilor, au fost adoptate legi, directive și regulamente în acest sens, dintre care: Legea Nr. 114 din 18.05.2012 cu privire la serviciile de plată și moneda electronică, Regulamentul cu privire la autentificarea strictă a clienților și standardul deschis, comun și sigur de comunicare între prestatorii de servicii

de plată nr. 12 din 11.01.2024 și Regulamentul privind cerințe minime pentru Sistemele Informaționale și de Comunicare ale băncilor, aprobat prin HCE al BNM nr. 47 din 14 martie 2018.

De asemenea, în procesul armonizării legislației și alinierii la standardele europene, menționăm directivele și regulamentele europene valabile în Republica Moldova referitoare la acest subiect: Regulamentul 2022/2554, Directiva 2022/2556, Regulamentul 2023/1114, Regulamentul 2022/858, Directiva 2022/2555 (transpusă în Legea nr. 48 din 16.03.2023 privind securitatea cibernetică).

Noile tehnologii digitale permit intrarea pe piață a furnizorilor internaționali, ducând la creșterea concurenței și necesitatea adaptării băncilor tradiționale la noile standarde, ce vin cu o serie de costuri pentru bănci, însă și cu numeroase beneficii, dintre care:

- asigurarea unei eficiențe operaționale sporite, cu timpi și costuri reduse;
- accesibilitate sporită, cu servicii accesibile 24/7, datorită aplicațiilor de mobile banking și ATM-urilor;
- creșterea siguranței datelor și informațiilor, datorită tehnologiilor de autentificare și criptare.

La etapa actuală, în băncile din Republica Moldova se regăsesc următoarele inovații tehnologice:

Cardurile de plată. Cardul reprezintă un mijloc de plată, instrument financiar căruia îi corespunde un cont bancar, ce permite accesul plăților la distanță, debitarea efectuându-se imediat. Cardurile emise de băncile din Republica Moldova pot fi folosite atât în țară, cât și peste hotare, prin intermediul plăților prin terminale POS și pentru cumpărături online.

Conform Raportului privind evoluția infrastructurilor pieței financiare din Republica Moldova (2023), utilizarea cardurilor de plată înregistrează tendințe continue de creștere, numărul cardurilor aflate în circulație majorându-se cu 17,6% față de anul precedent (2022), iar numărul plăților fără numerar efectuate cu cardurile emise în țară majorându-se cu 34,7% față de anul precedent (2022).

În 2022, în premieră pentru piața bancară moldovenească, MAIB lansează cardurile 100% digitale (maib daily digital și maib freelance digital), ce se emit exclusiv din aplicația mobilă, rapid (putând fi utilizat în doar câteva minute), comod, sigur și ecologic.

Internet Banking și Mobile Banking. Această soluție informatică oferită de către bănci permite clienților accesarea la distanță a informațiilor referitoare la contul bancar și efectuarea de operațiuni, acces gratuit, rapid și eficient. Prin intermediul Internet Banking-ului, în băncile din Republica Moldova, pot fi efectuate operațiuni (identificate în urma analizei aplicației băncii MAIB): transferuri în lei sau valută, pe teritoriul republicii și în străinătate, consultare sold, plata ratelor și dobânzilor, plăți către furnizori, deschidere depozite și contractare de credite.

În cazul transferurilor interbancare, datorită serviciului MIA Plăți Instant, direct din aplicația băncii, folosind doar numărul de telefon al beneficiarului, pot fi efectuate transferuri rapide (în doar câteva secunde), sigure și fără comisioane (transferuri de până la 10.000 lei pe lună fără niciun comision). Brandul a fost lansat la 12 martie 2024.

Cea mai dezvoltată bancă din punct de vedere digital din Republica Moldova este MAIB, fiind și cea mai mare bancă din sectorul bancar din Moldova. Conform raportului anual, în 2024, numărul utilizatorilor maibank a depășit 769 mii, în creștere cu 30% față de anul precedent. De asemenea e de menționat că datorită existenței aplicației mobile, depozitele și creditele online sunt din ce în ce mai solicitate. În 2024, din totalul depozitelor retail, 75% au fost deschise online, iar cota creditelor retail contractate online a constituit 74%. În același raport se menționează despre posibilitatea extinderii în România, prin ofertă exclusiv digitală, ce urmărește satisfacerea nevoilor diasporei din Moldova și o extindere ulterioară către piața bancară românească.

Plăți contactless. Plățile fără contact permit plata fără necesitatea existenței contactului între card și terminal. La baza acestei inovații se află tehnologia NFC (Near Field Communication) sau RFID (Radio Frequency Identification). În Republica Moldova, acest tip de plată poate fi efectuat folosind cardul de debit sau credit (cu conexiune contactless), prin intermediul smartphone-urilor, datorită portofelelor digitale Google Pay și Apple Pay și folosind ceasuri sau brățări inteligente.

Achitățile prin aplicațiile mobile Google Pay și Apple Pay au fost introduse pe piața bancară din Republica Moldova în 2022, de către MAIB.

În cazul plăților contactless nu trebuie introdus PIN-ul cardului bancar, dacă suma spre plată nu depășește plafonul stabilit de procesatorul de plăți. Deși aceste plăți sunt considerate mai securizate, întrucât nu pot fi citite datele de pe card, în cazul existenței unui skimmer instalat exterior, lipsa obligativității introducerii PIN-ului este considerată potențial frauduloasă, în cazul pierderii cardului, din această cauză sunt folosite respectivele plafoane, stabilite de procesatorii de plăți.

Inteligența artificială. Deja utilizată pe larg la nivel global, în sectorul bancar din Republica Moldova însă nu este atât de întâlnită. În acest sens MAIB și Mastercard colaborează pentru promovarea inteligenței artificiale în sectorul bancar, în scopul îmbunătățirii operațiunilor băncii și experienței clienților, ce urmărește regândirea serviciilor bancare din RM, întru îmbunătățirea eficienței operaționale și asigurarea creșterii sustenabile.

Proiectul vizează segmentul retail, IMM, marketing și IT, pentru personalizarea experienței clienților, reducere costuri și îmbunătățirea proceselor de gestiune a riscurilor.

Până la această etapă, AI este prezentă sectorul bancar din Republica Moldova în procesul de detectare a fraudelor, de către Mastercard.

Open Banking. Acest concept reprezintă partajarea datelor și informațiilor financiare ale clienților între diferite instituții financiare. Acest proces are loc prin utilizarea API (Interfață de Programare a Aplicațiilor), ce permite oferirea către clienți a unor servicii personalizate, moderne și acces facil la informații financiare. Acest concept a fost prevăzut de Directiva Europeană PSD2.

Victoriabank, una dintre cele mai importante bănci din Republica Moldova, parte a celui mai mare grup financiar din România – Banca Transilvania, a încheiat un parteneriat strategic, privind soluția completă Open Banking cu Salt Edge, ce va permite clienților săi un control mai cuprinzător asupra conturilor, prin intermediul unei platforme unice.

Deși cu numeroase beneficii, procesele de digitalizare vin cu provocări, legate de cadrul legislativ, securitate și concurență, dintre care menționăm:

- amenințările cibernetice, prin atacuri de tip phishing, malware, hacking, ce pun în pericol datele și fondurile clienților băncilor, în special luând în considerare cadrul legislativ din Republica Moldova pentru cybersecurity încă slab;
- presiunea exercitată de concurența apărută din partea FinTech-urilor și neobăncilor asupra băncilor tradiționale ce încearcă să-și adapteze serviciile la tehnologiile moderne, aceste adaptări venind însă cu costuri ridicate pentru dezvoltarea infrastructurală digitală bancară;
- adaptarea mai lentă a reglementărilor comparativ cu dezvoltarea tehnologiilor și implementarea lor.

În tabelul 1 sunt reprezentate etapele evoluției sectorului bancar și caracteristicile acestora.

Tabelul 1. Etapele evoluției sectorului bancar și caracteristicile acestora

Etapele evoluției bancare	Caracteristici
Activitatea bancară tradițională	- Încrederea și dependența de interacțiunea directă cu clienții (one-on-one) - Absența personalizării
Internet banking	- Procese executate prin internet și telefon - Începutul „călătoriei digitale”
Open banking	- Conectivitate cu aplicația terță parte prin intermediul interfețelor de programare a aplicațiilor, apariția neobăncilor
Activitate bancară digitalizată	- Apariția Web3
Activitatea bancară în cadrul Metaverse	- Creșterea experienței bancare virtuală - Nouă experiență bancară virtuală

Sursa: Research Nester. (n.d.). Money in the Metaverse is a huge opportunity for banks.

<https://www.researchnester.com/blog/banking-and-financial-services/blockchain/money-in-the-metaverse-is-huge-opportunity-for-banks>.

La etapa actuală, Republica Moldova urmează să intre în cea de-a III-a etapă de evoluție conform acestei clasificări – Open banking, care, de altfel este necesară și în contextul aderării la Uniunea Europeană, întrucât Directiva PSD2 ce vizează utilizarea Open banking a intrat în vigoare pentru țările membre UE încă din 2015.

CONCLUZII/RECOMANDĂRI

Sistemul bancar din Republica Moldova a cunoscut în ultimii ani o evoluție vizibilă în domeniul tehnologiilor financiare, în special datorită epidemiei Covid-19. Un sistem bancar digitalizat robust necesită o bună reglementare legislativă, adoptarea legilor ce țin de noile tehnologii și securitatea cibernetică ar permite o dezvoltare mai armonioasă și sigură a noului sistem bancar digitalizat. Băncile din Republica Moldova au demonstrat că sunt capabile să se modernizeze și să țină pasul cu FinTech-urile și neobăncile, totuși e necesară o dezvoltare continuă, pentru a face față noilor provocări.

REFERINȚE:

1. Banca Națională a Moldovei. (n.d.). *Internet Banking*. <https://www.bnm.md/ro/content/internet-banking>.
2. Banca Națională a Moldovei. (2023). *Raport privind evoluția infrastructurilor pieței financiare din Republica Moldova - Anul 2023*.
3. Banca Națională a Moldovei. (n.d.). *Plăți instant și Open Banking*.: https://www.bnm.md/files/BNM_Plati%20instant%20si%20open%20banking.pdf.
4. Mastercard. (n.d.). *Obiceiul plății fără contact*. <https://www.mastercard.md/ro-md/personal/poleznye-privy-chki/privychna-beskontaktnaya-oplata.html>.
5. MAIB. (n.d.). *MAIB și Mastercard colaborează pentru a promova inteligența artificială în sectorul bancar*. <https://www.maib.md/ro/noutati/maib-si-mastercard-colaboreaza-pentru-a-promova-inteligena-artificiala-in-sectorul-bancar>.
6. MAIB. (n.d.). *Premiera pentru piața bancară: MAIB lansează cardurile digitale*. <https://www.maib.md/ro/noutati/premiera-pentru-piata-bancara-maib-lanseaza-cardurile-digitale>.
7. MAIB. (2023). *Raport Anual 2023*. <https://ir.maib.md/download/371>.
8. Research Nester. (n.d.). *Money in the Metaverse is a huge opportunity for banks*. <https://www.researchnester.com/blog/banking-and-financial-services/blockchain/money-in-the-metaverse-is-huge-opportunity-for-banks>.
9. Söderberg, G. (2018). *The Rise and Development of FinTech: Accounts of Disruption from Sweden and Beyond*. https://www.researchgate.net/publication/323384573_The_Rise_and_Development_of_FinTech_Accounts_of_Disruption_from_Sweden_and_Beyond.
10. Victoriabank. (2024). *Open Banking Salt Edge*. <https://www.victoriabank.md/en/noutati?an=2024&noutate=victoriabank-open-banking-salt-edge>.

Coordonator științific: SECRIERU Angela, prof.univ., dr.hab.

Academia de Studii Economice din Moldova
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61

Telefon: + 373 (22) 22-41-28
e-mail: secrieru.angela@ase.md

THE IMPACT OF REMITTANCE VOLATILITY ON FINANCIAL STABILITY IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

IMPACTUL VOLATILITĂȚII REMITENȚELOR ASUPRA STABILITĂȚII FINANCIARE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

MACOVSCI Maria, studentă, specialitatea: Finanțe și Bănci
Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova,
Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md
e-mail autor: macovschi.maria@ase.md

Abstract: Remittances play a crucial role in maintaining the macroeconomic balance of the Republic of Moldova, constituting a major source of external financing. However, their volatility can impact financial stability. In this context, the study examines the relationship between remittance fluctuations and financial stability indicators, applying a correlation coefficient to identify the dynamic links between the selected economic variables. The results suggest that an increase in remittance volatility may lead to higher financial instability by amplifying vulnerabilities in the financial system. To mitigate these risks, this study proposes stimulating economic growth through investment policies and enhancing financial sector resilience through regulatory measures. These measures can help stabilize the financial system and ensure the financial long-term stability.

Key-words: financial stability, remittances, volatility, Pearson coefficient, Republic of Moldova.

JEL CLASSIFICATION: F24, E44, G21

INTRODUCERE

În contextul globalizării și al interdependenței financiare tot mai pronunțate între state, remitențele au devenit o componentă crucială a economiilor emergente, inclusiv pentru Republica Moldova. Aceste fluxuri financiare reprezintă o sursă semnificativă de venituri externe și contribuie în mod direct la stabilitatea economică și financiară. Cu toate acestea, dependența excesivă de remitențe poate genera vulnerabilități, întrucât volatilitatea acestora poate amplifica instabilitatea financiară, mai ales în perioadele de criză economică sau de schimbări majore în politicile statelor de origine ale emigranților.

Studiul de față analizează impactul volatilității remitențelor asupra stabilității financiare, utilizând o abordare empirică bazată pe analiza corelațiilor dintre variabilele economice relevante și volatilitatea acestora, cu scopul de a propune soluții eficiente în gestionarea riscurilor asociate.

CONȚINUTUL DE BAZĂ

1. Analiză succintă a surselor bibliografice în domeniul problemei cercetate.

Literatura de specialitate analizează impactul volatilității remiterilor asupra economiei, evidențiind atât beneficiile cât și riscurile asociate volatilității lor. Studiile sunt realizate de către instituții precum World Bank, care subliniază stabilitatea remitențelor comparativ cu alte fluxuri financiare, dar și efectele destabilizatoare pe care le pot avea în economiile emergente.

2. Descrierea metodelor de cercetare utilizate

Pentru a evalua impactul volatilității remitențelor asupra stabilității financiare din Republica Moldova, s-au utilizat date statistice din rapoartele Băncii Naționale a Moldovei. Coeficientul Pearson a fost aplicat pentru a identifica semnificația și legătura dintre aceste variabile, indicând o relație moderat negativă. Pentru a oferi o reprezentare vizuală clară a relațiilor, am generat un heatmap care

a ilustrat intensitatea corelațiilor, iar analiza descriptivă a evidențiat principalele tendințe economice din perioada analizată.

3. Rezultatele obținute

Pentru a înțelege mai bine rolul remitențelor în stabilitatea financiară, este important să analizăm cercetările anterioare asupra acestui fenomen. Un exemplu relevant este studiul privind remitențele ca sursă stabilă de finanțare externă pentru țările în curs de dezvoltare. Conform acestuia, remiterile au devenit a doua cea mai mare sursă de finanțare externă, după investițiile directe străine(FDI). Acest studiu subliniază faptul că remitențele sunt mai stabile decât alte fluxuri de capital, care pot fluctua în funcție de ciclurile economice. De asemenea, este menționat faptul că remitențele sunt direcționate preponderent către consum, dar există tot mai multe dovezi care arată că acestea sunt folosite și pentru investiții, în special în sectorul microîntreprinderilor, ceea ce contribuie la stimularea creșterii economice în țările de origine ale migranților (Ratha, 2003).

Un alt studiu analizează impactul volatilității remitențelor, deonstrând că, în anumite țări precum Egipt, Iordania și Maroc, fluctuațiile mari ale remiterilor pot contribui la instabilitate economică. Conform acestuia, remitențele pot avea un efect mai mic asupra creșterii economice atunci când acestea cresc, dar un efect mai mare de distrugere a creșterii economice atunci când scad. Astfel, aceste fluctuații pot amplifica instabilitatea economică în special în economiile emergente, unde volatilitatea fluxurilor de remiteri se reflectă într-o volatilitate crescută a PIB-ului și a activităților economice ale țărilor respective (Glytsos, 1999).

Pe de altă parte, avem teoria vulnerabilităților sistemului bancar, care sugerează că fluctuațiile neprevăzute ale remitențelor pot amplifica riscurile la nivel sistemic. Respectiv, o incertitudine a veniturilor remitate determină prioritizarea consumului în detrimentul investițiilor, ceea ce poate conduce la o reducere a depozitelor bancare și poate limita intermedierea financiară. Deși multe studii au explorat impactul remitențelor asupra economiilor emergente, cercetările privind volatilitatea acestora și efectele asupra stabilității financiare în Republica Moldova sunt limitate.

În acest studiu, pentru a investiga impactul volatilității remitențelor asupra stabilității financiare, am utilizat o matrice de corelație, bazată pe date privind transferurile bănești pentru perioada 2013-2023, precum și alți indicatori economici relevanți, precum produsul intern brut, depozitele bancare, creditele neperformante și indicele performanței financiare.

Pentru analiza relațiilor dintre aceste variabile, am aplicat coeficientul de corelație Pearson, o metodă statistică robustă care permite identificarea legăturilor liniare, precum și cuantificarea intensității și direcției relațiilor dintre remitențe și stabilitatea financiară. Pentru a facilita interpretarea rezultatelor, am utilizat un heatmap care evidențiază corelațiile dintre variabile.

În continuare, pentru a obține o imagine clară asupra distribuției și variabilității fiecărei variabile economice, se vor prezenta statistici descriptive, precum media, mediana și deviația standard.

Tabelul 1. Analiza descriptivă a indicatorilor economici, perioada 2013-2023

Variabilă	Media	Mediana	Deviația Standard
Remiteri	16752.36	16167.88	2035.71
PIB	93522.56	33707.2	73983.13
NPL	4321.89	3970.42	961.3
Inflația	8.29	5.1	7.39
Rata de schimb	19.96	19.9	1.39

Sursă: Realizat de autor (BNM Reports 2013-2023). <https://www.bnm.md/bdi/>

Concluzie: Datele din tabelul 1. evidențiază fluctuațiile semnificative ale indicatorilor, cum ar fi remitențele, care au o medie de 16752.36 mil. MDL și o deviație standard de 2035.71 mil. MDL, indicând volatilitate. PIB-ul a înregistrat o medie mult mai mare (93522.56 mil. MDL), dar cu o mare dispersie, ceea ce reflectă o variabilitate economică crescută. Inflația și rata de schimb au avut deviații standard mai reduse, ceea ce sugerează o stabilitate relativă pe parcursul perioadei analizate.

După analiza descriptivă, am aplicat coeficientul Pearson pentru verificarea relațiilor statistice dintre variabile.

Tabelul 2. Coeficientul de corelație între volatilitatea remitențelor și indicatorii economici, pentru anii 2013-2023 în Republica Moldova

Indicatori	Coeficientul Pearson
PIB	-0.43
Inflație	-0.31
Rata de schimb	-0.17
NPL	-0.43

Sursa: Calcul realizat de autor (BNM Generator). <https://www.bnm.md/bdi/>

Concluzie: În urma calculării coeficientului Pearson pentru perioada 2013-2023, rezultatele arată o corelație negativă moderată între volatilitatea remiterilor și PIB (-0.43), sugerând că fluctuațiile acestora pot afecta negativ economia. Inflația are o corelație negativă mai slabă (-0.31), indicând o influență limitată a remitențelor asupra acesteia. Rata de schimb prezintă o corelație foarte slabă (-0.17), ceea ce semnifică un impact neglijabil asupra cursului valutar. În schimb, volatilitatea remitențelor are o corelație negativă moderată cu creditele neperformante (-0.43), semnalând un impact semnificativ asupra datoriilor neplătite.

Mai jos, în Figura 1., este prezentat un scatter plot care ilustrează relația dintre volatilitatea remiterilor și NPL în perioada 2013-2023. Aceasta ajută la vizualizarea corelației dintre cele două variabile.

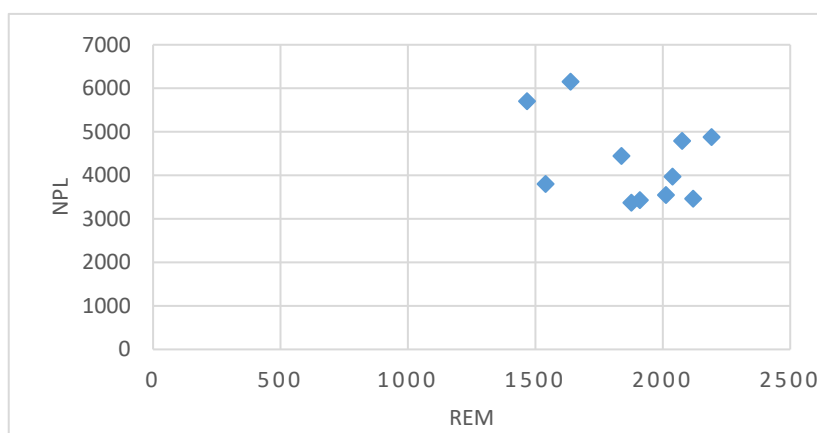

Figura 1. Relația dintre volatilitatea remitențelor și credite neperformante în Republica Moldova

Sursa: Realizat de autor, în baza datelor din Tabelul 1.

În urma analizei, este important să menționăm metodele de gestionare a volatilității remitențelor pentru a minimiza impactul asupra stabilității financiare. Una dintre acestea ar fi diversificarea surselor de venit pentru economiile externe, pentru a reduce dependența de fluxurile de remiteri. Această diversificare poate include atragerea de FDI, încurajarea exportului și dezvoltarea sectorului turistic. O altă metodă este crearea unui sistem de protecție socială mai robust, pentru ca gospodăriile să facă față scăderilor semnificative ale veniturilor din remitențe. Acestea pot include stimulente de economisire la nivel de familie sau economii de rezervă la nivel guvernamental.

CONCLUZIA

În concluzie, analiza corelațiilor dintre volatilitatea remitențelor și indicatorii economici selectați pentru Republica Moldova indică faptul că aceste fluxuri externe au un impact destul de semnificativ asupra stabilității financiare, în special în ceea ce privește PIB-ul și creditele neperformante. Deși efectele variază în funcție de indicatorii specifici, rezultatele sugerează necesitatea unei gestionări atente a volatilității remiterilor pentru a menține stabilitatea financiară pe termen lung. Astfel, pentru atenuarea riscurilor generate de fluctuațiile remiterilor sunt necesare politici economice eficiente, printre care se numără crearea unui fond de stabilizare pentru atenuarea șocurilor remiterilor, implementarea unor politici bancare pentru a reduce dependența sistemului financiar de remitențe etc.

REFERINȚE:

1. Ratha, D. (2003). Workers' remittances: An important and stable source of external development Finance mation. *Global Development Finance. World Bank*. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3201568, accesat la 09/03/2025.
2. Shera, A., & Meyer, D. (2013). Remittances and their impact on economic growth. *Periodica Polytechnica Social and Managemetn Sciences*, 21(1), 3-19. <https://pp.bme.hu/so/article/view/2152/1286>

Coordonator științific: SECRIERU Angela, dr. hab. prof. univ.
Academia de Studii Economice din Moldova
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu – Bodoni 61
tel.+373 69 14 25 15
e-mail: secrieru.angela@ase.md

ALTERNATIVE INVESTMENT INSTRUMENTS IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA: OPPORTUNITIES AND RISKS

INSTRUMENTE ALTERNATIVE DE INVESTIȚII ÎN REPUBLICA MOLDOVA: OPORTUNITĂȚI ȘI RISCURI

ROȘIOR Sorin, student, specialitatea: Finanțe și Bănci
Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova,
Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md
e-mail autor: sorinrosior06@gmail.com

Abstract: In the context of global financial market volatility, investors seek alternatives to diversify their portfolios. Alternative investment instruments, such as venture capital, crowdfunding, and P2P lending, are gaining traction in Moldova, offering economic opportunities as well as legislative and operational challenges. This study analyzes these instruments in the Moldovan market, assessing the regulatory framework, risks, and benefits. Moldova's financial sector is dominated by banks, and the alternative investment market is still in its early stages. While some local investment funds exist, the legal framework remains underdeveloped. Venture capital is limited, with foreign investors playing a dominant role, whereas crowdfunding and P2P lending, exemplified by the success of the Fagura platform, are on the rise. Opportunities include diversifying financing sources for SMEs, fostering innovation, and attracting international investors. However, risks related to regulation, liquidity, and financial literacy remain significant. Recommendations include developing an adequate regulatory framework, strengthening financial supervision, promoting financial education, and integrating into international networks. Implementing these measures could accelerate the development of alternative investment instruments, contributing to Moldova's economic growth.

Key words: Alternative investment instruments, Venture capital, Crowdfunding, P2P lending, Financial regulation, International investors, SMEs, Financial education

JEL CLASSIFICATION: G23, G24, G28

INTRODUCERE

În contextul economic global actual, caracterizat printr-o volatilitate crescută a piețelor financiare tradiționale, investitorii sunt tot mai interesați de diversificarea portofoliilor prin includerea instrumentelor alternative de investiții. Aceste instrumente, care nu se încadrează în categoriile convenționale precum acțiunile, obligațiunile sau depozitele bancare, oferă potențial pentru randamente superioare, având totodată caracteristici diferite de corelație cu piețele tradiționale (Directiva AIFMD, 2011). Pentru Republica Moldova, o economie cu un sistem financiar în dezvoltare, instrumentele alternative de investiții reprezintă atât o oportunitate de creștere economică și inovație financiară, cât și o provocare din perspectiva reglementării și gestionării riscurilor asociate.

Prezenta cercetare își propune să analizeze peisajul actual al instrumentelor alternative de investiții disponibile în Republica Moldova, cu accent pe fondurile de capital privat (private equity), capitalul de risc (venture capital), platformele de crowdfunding și sistemele de împrumut peer-to-peer (P2P). Obiectivele specifice ale cercetării includ:

1. Identificarea principalelor instrumente alternative de investiții prezente pe piața din Republica Moldova;
2. Evaluarea cadrului legislativ și de reglementare actual;
3. Analiza oportunităților și beneficiilor potențiale pentru economia moldovenească;
4. Evaluarea riscurilor asociate și a provocărilor de implementare;
5. Formularea unor recomandări pentru dezvoltarea sustenabilă a acestui sector.

CONȚINUTUL DE BAZĂ

Literatura de specialitate în domeniul instrumentelor alternative de investiții a cunoscut o dezvoltare semnificativă în ultimul deceniu, în special după criza financiară din 2007-2008, când investitori au început să caute active mai puțin corelate cu piețele tradiționale. La nivel european, Directiva privind Administratorii Fondurilor de Investiții Alternative (AIFMD) din 2011 a creat un cadru de reglementare unitar pentru fondurile alternative, definind categoriile și principiile de funcționare ale acestora. Studiile referitoare la piețele emergente, inclusiv Moldova, relevă faptul că, deși instrumentele alternative de investiții sunt într-o fază incipientă, potențialul lor de dezvoltare este semnificativ. De exemplu, KPMG arată că, deși finanțările globale de tip venture capital au înregistrat o scădere în 2023, ajungând la 344 miliarde de dolari față de 531,4 miliarde în 2022, piața rămâne considerabilă și continuă să ofere oportunități pentru economiile în dezvoltare.

În ceea ce privește crowdfunding-ul și finanțarea P2P, tendințele europene indică o creștere constantă a acestor platforme, cu tranzacții totale de peste 822 milioane de euro în 2020, excluzând Regatul Unit. Acest fenomen are relevanță și pentru Moldova, unde platforme precum Fagura s-au impus pe piață și au obținut recunoaștere internațională. În schimb, literatura academică locală privind instrumentele alternative de investiții este relativ limitată, subliniind necesitatea unor cercetări mai aprofundate în acest domeniu. Totuși, există studii care analizează ecosistemul antreprenorial moldovenesc și potențialul pentru finanțare prin capital de risc.

Din punct de vedere metodologic, cercetarea utilizează o abordare mixtă, combinând metode calitative și cantitative pentru a oferi o analiză detaliată a instrumentelor alternative de investiții din Republica Moldova. Aceasta include analiza documentară asupra cadrului legislativ și de reglementare, atât național, cât și european, studiul comparativ între situația locală și tendințele din alte economii, analiza statistică a datelor disponibile privind structura și evoluția investițiilor alternative, precum și studii de caz asupra unor platforme relevante, cum ar fi Fagura. Printre principalele limitări ale metodologiei se numără disponibilitatea redusă a datelor pentru piața moldovenească și caracterul emergent al acestui sector, ceea ce face dificilă identificarea unor tendințe pe termen lung.

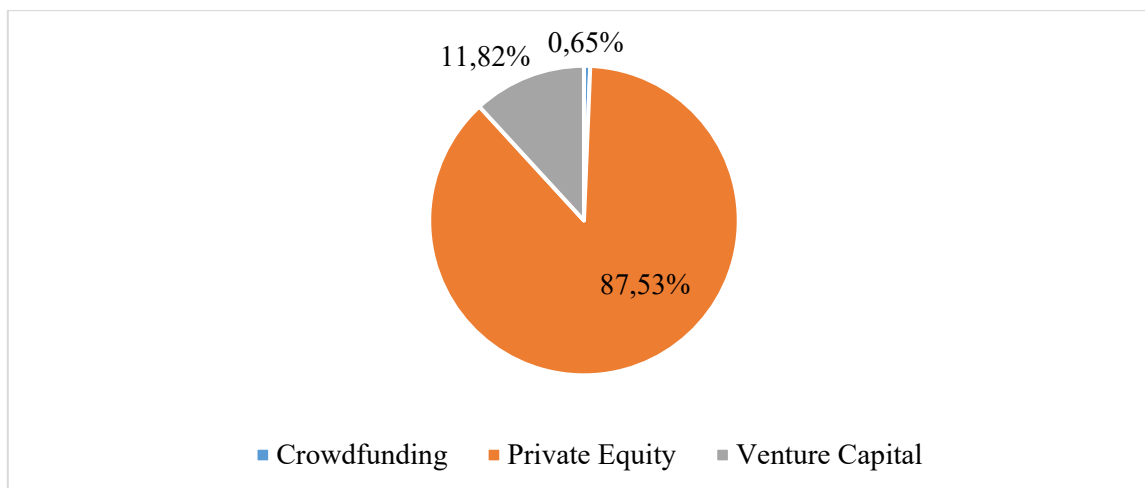

Figura 1: Procentul investițiilor în crowdfunding, private equity și venture capital din totalul investițiilor

Sursa: elaborată de autor în baza datelor www.statista.com

Analiza structurii investițiilor alternative în Republica Moldova relevă o dinamică investițională distinctă, caracterizată de următoarele trăsături principale:

Sectorul private equity domină cu autoritate peisajul investițional, acaparând 87,53% din volumul total al investițiilor. Această proporție semnificativă dezvăluie o preferință clară a investitorilor pentru companiile consolidate, mature, care oferă perspective solide de dezvoltare și potențial de creștere predictibil.

Investițiile de tip venture capital înregistrează o prezență moderată, reprezentând 11,82% din totalul investițiilor. Acest segment reflectă un interes prudent pentru finanțarea întreprinderilor aflate în stadii incipiente, caracterizate de inovație și un nivel ridicat de risc asociat.

Crowdfunding-ul, în schimb, rămâne extrem de marginal, ocupând doar 0,65% din structura investițională. Această pondere minimă semnalează o dezvoltare încă incipientă a mecanismelor moderne de finanțare colectivă și o oarecare reticență a mediului investițional autohton față de metodele alternative de atragere a capitalurilor.

În ceea ce privește capitalul de risc, piața moldovenească este emergentă, fiind caracterizată de un număr redus de fonduri specializate, o implicare predominantă a investitorilor străini și o focalizare pe sectorul IT. Tranzacțiile sunt de dimensiuni reduse comparativ cu mediile europene, însă acceleratoarele de afaceri încep să capete vizibilitate. Spre exemplu, InnovX-BCR a premiat startup-uri moldovenești în 2022, iar studiul Global Startup Ecosystem Index arată că primele companii din Moldova încep să fie recunoscute la nivel internațional.

Cel mai de succes exemplu de instrument alternativ de investiții în Republica Moldova rămâne platforma Fagura, care a reușit să dezvolte un model de afaceri adaptat specificului pieței locale, facilitând accesul la finanțare pentru persoane fizice și întreprinderi mici printr-un mecanism de conectare directă între creditori și debitori, eliminând intermedierea bancară tradițională, ajungând la 1487 de investitori din Republica Moldova.

Dezvoltarea instrumentelor alternative de investiții în Republica Moldova prezintă mai multe oportunități semnificative. Printre acestea se numără diversificarea surselor de finanțare pentru IMM-uri, reducerea dependenței de finanțarea bancară tradițională, stimularea inovației prin capital de risc și crowdfunding, facilitarea incluziunii financiare prin accesibilitatea platformelor P2P, atragerea investitorilor internaționali și crearea unui ecosistem antreprenorial favorabil startup-urilor. În ciuda acestor avantaje, sectorul se confruntă cu provocări importante, cum ar fi absența unui cadru legislativ clar, riscurile operaționale ale platformelor P2P, asimetria informațională între investitori și antreprenori, problemele de lichiditate și limitările tehnologice. De asemenea, nivelul relativ scăzut de educație financiară în rândul populației constituie un obstacol major în adoptarea acestor instrumente.

Instrumentele alternative de finanțare, precum crowdfunding-ul, private equity și venture capital-ul, joacă un rol esențial în diversificarea surselor de capital și susținerea inițiativelor antreprenoriale. Crowdfunding-ul reprezintă o modalitate democratică și accesibilă de atragere a fondurilor, permițând antreprenorilor să obțină finanțare direct de la public, fără implicarea instituțiilor financiare tradiționale. Această metodă facilitează validarea rapidă a ideilor de afaceri și sprijină formarea unei comunități de susținători și potențiali clienți. Pe de altă parte, private equity se adresează companiilor mature, oferindu-le capital semnificativ și expertiză managerială necesară pentru restructurare, extindere și creșterea performanțelor. Investitorii în private equity urmăresc să valorifice potențialul companiilor prin implementarea unor strategii eficiente, generând astfel profituri consistente. În același timp, venture capital-ul vizează finanțarea start-up-urilor inovatoare, aflate în stadii incipiente de dezvoltare, dar cu perspective ridicate de creștere. Pe lângă resursele financiare, investitorii de tip venture capital oferă mentorat, acces la rețele strategice și sprijin operațional, contribuind la accelerarea procesului de inovare și la consolidarea ecosistemului antreprenorial.

CONCLUZII/RECOMANDĂRI

Cercetarea evidențiază faptul că, deși instrumentele alternative de investiții în Republica Moldova sunt încă într-o etapă incipientă, acestea dețin un potențial considerabil pentru dezvoltare, având capacitatea de a genera beneficii semnificative pentru economia națională. Succesul unor platforme precum Fagura demonstrează că există o cerere reală pentru astfel de instrumente financiare și că modelele de afaceri adaptate specificului local pot funcționa eficient, contribuind la diversificarea surselor de finanțare și la stimularea inovației.

Pentru a asigura o dezvoltare sustenabilă a acestui sector, este necesară elaborarea și implementarea unui cadru legislativ și de reglementare adecvat. Adaptarea principiilor Directivei AIFMD

la specificul pieței moldovenești, alături de elaborarea unei legislații specifice pentru platformele de crowdfunding și P2P lending, ar putea asigura o mai bună funcționare a acestui sector. De asemenea, crearea unui cadru fiscal favorabil pentru investițiile în startup-uri și fonduri de capital de risc ar putea atrage investitori și ar stimula dezvoltarea ecosistemului antreprenorial.

O altă măsură esențială pentru consolidarea sectorului este întărirea sistemului de supraveghere financiară. Autoritatea de Supraveghere Financiară trebuie să își consolideze capacitatea de monitorizare și reglementare a instrumentelor alternative, iar implementarea unor mecanisme de protecție a investitorilor, în special pentru platformele P2P și de crowdfunding, este crucială pentru creșterea încrederii în acest sector. Totodată, dezvoltarea unui sistem de rating și evaluare a riscurilor pentru proiectele finanțate prin platforme alternative ar putea contribui la o mai bună gestionare a acestora și la reducerea incertitudinilor.

Educația financiară joacă, de asemenea, un rol determinant în dezvoltarea acestui sector. Includerea instrumentelor alternative de investiții în programele de educație financiară, organizarea de seminarii și ateliere dedicate antreprenorilor, precum și derularea unor campanii de informare privind oportunitățile și riscurile asociate sunt acțiuni necesare pentru a spori nivelul de cunoștințe al populației în acest domeniu.

Pe lângă măsurile legislative și educaționale, sprijinirea ecosistemului de inovație este esențială pentru dezvoltarea sustenabilă a instrumentelor alternative de investiții. Crearea unor acceleratoare de afaceri și incubatoare pentru startup-uri, cofinanțarea fondurilor de capital de risc prin parteneriate public-privat și facilitarea interacțiunii între investitori și antreprenori sunt inițiative care ar putea impulsiona semnificativ acest sector.

Integrarea Republicii Moldova în rețelele europene și internaționale poate aduce beneficii semnificative pentru dezvoltarea instrumentelor alternative de investiții, prin facilitarea accesului la piețele europene și atragerea capitalurilor externe. Totuși, un cadru legal deficitar și lipsa implementării standardelor SEPA limitează acest potențial, generând incertitudini pentru investitori. Armonizarea legislației naționale cu reglementările europene ar spori transparența, ar reduce riscurile și ar încuraja dezvoltarea unui ecosistem investițional competitiv, oferind antreprenorilor locali acces mai facil la finanțare prin private equity, venture capital și crowdfunding. În concluzie, instrumentele alternative de investiții reprezintă o oportunitate valoroasă pentru diversificarea pieței financiare din Republica Moldova și pentru stimularea unei creșteri economice sustenabile bazate pe inovație. Dezvoltarea unui cadru de reglementare coerent, sprijinirea educației financiare și crearea unui ecosistem de inovare bine structurat ar putea transforma aceste oportunități în beneficii reale pentru economia națională și ar putea facilita integrarea Moldovei în spațiul financiar european.

REFERINȚE:

1. Lege privind serviciile de finanțare participativă. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=138188&lang=ro
2. Parlamentul European și Consiliul Uniunii Europene. (2011). Directiva 2011/61/UE privind administratorii fondurilor de investiții alternative (AIFMD). *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*.
3. CB Insights. (2023). *Venture Trends Report 2023*. CB Insights Research.
4. Comisia Europeană. (2020). *Explicații privind finanțarea participativă: Ghid pentru întreprinderi mici și mijlocii*.
5. European Venture Capital Association (EVCA). (2020). *European Private Equity Activity Report*.
6. Fagura. (2024). <https://fagura.com/statistica/>
7. Index Ventures. (2020). *European Startups*. Index Ventures Research.
8. KPMG International. (2024). *Global Venture Capital Trends 2023*.

Coordonator științific: DAVID Angela, conf. univ.

Academia de Studii Economice din Moldova
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu – Bodoni 61
Telefon: + 373 79601555
e-mail: david.angela@ase.md

THE RECENT EVOLUTIONS IN THE MONEY MARKET OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

EVOLUȚIILE RECENTE PE PIAȚA MONETARĂ DIN REPUBLICA MOLDOVA

ZAIAT Andreea, studentă, specialitatea: Finanțe și Bănci
Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova,
Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md
e-mail autor: zaiat.andreea@ase.md

Abstract: This research looks at recent changes in the money market of Moldova and how they affect the economy, inflation, and access to finance. The main goal is to study the structure, key parts, and trends of the Moldovan money market and understand what influences them. The research uses reports from the National Bank of Moldova, focusing on data about interbank loans and government securities. The study finds that Moldova's money market is simple, but each part gives useful financial information. Banks do not need emergency loans, which means financial stability, while the growth of government securities shows that the country has budget deficits.

Key words: money market, money data, financial market, interbank loans/deposits.

JEL CLASSIFICATION: G 100, E 500, E 4

INTRODUCERE

Asigurarea stabilității economice în Republica Moldova este determinată și de evoluția pieței monetare, ale cărei schimbări influențează direct dinamica inflației, accesibilitatea finanțării și, respectiv, întregul sistem financiar național. Conform reglementărilor emise de Banca Națională a Moldovei, structura instrumentelor monetare este diversă, iar pentru a-i asigura eficiența este necesar să analizăm ponderea și impactul fiecărui segment al acestui sistem. În cele ce urmează vom analiza evoluțiile pieței monetare, evidențiind tendințele recentă pe segmentele acesteia.

CONȚINUTUL DE BAZĂ

Piața monetară își are începuturile încă din timpuri străvechi, însă conștientizarea și explicarea acesteia s-a produs doar acum câteva decenii în urmă. În prezent, circuitul activelor financiare între ofertanți și beneficiari are loc prin tranzacții specifice pe piața financiară. Aceasta la rândul său cuprinde câteva segmente, care reprezintă piețe ale activelor respective, printre care se regăsește și piața monetară. În urma evoluțiilor dinamice produse în ultimele decenii în domeniul modalităților de finanțare și a instrumentelor de credit, piața monetară obține un caracter complex.

Conceptul general recunoscut al pieței monetare explică esența acesteia ca o piață pe care creditorii fac investiții, iar debitorii se împrumută pe termen scurt. Afirmția vine în unison cu abordarea FMI, potrivit căreia „piața monetară” se referă la segmentul pieței financiare în care se tranzacționează instrumente cu scadență scurtă (de obicei, mai puțin de un an) – precum titluri de stat, certificate de depozit, commercial paper sau acorduri repo (FMI). În acest spațiu, cererea de fonduri a entităților care au nevoie de lichidități se întâlnește cu oferta de capital a celor care dispun de excedent, facilitând astfel implementarea politicilor monetare, menținerea stabilității sistemului financiar și controlul inflației.

Vorbind despre abordarea funcțională împărtășim viziunea că „piața monetară, alcătuită din câteva segmente, asigură derularea tranzacțiilor cu active financiare pe termen scurt, relativ omogene – credite interbancare, instrumente monetare autentice, valori mobiliare de stat pe termen scurt” (Stratulat, 2014).

Din punct de vedere a practicii financiare, structurarea pieței monetare este realizată prin reglementările legislative și normative, acestea deosebindu-se de la o țară la alta. În cadrul reglementar al Republicii Moldova nu există o structurare fermă a pieței monetare. Pentru a evidenția segmentele respective am apelat la Rapoartele anuale ale Băncii Naționale în care sunt prezentate informațiile referitor la piața monetară. În așa mod am evidențiat doua segmente: piața interbancară și piața valorilor mobiliare de stat, care, la rândul său, este prezentată în secțiunile piața primară și piața secundară. De altfel, această practică este proprie și altor țări post-sovietice.

Tabelul 1. Segmentele pieței monetare în statele post-sovietice

Statul	Piața instrumentelor de împrumut pe termen scurt	Piața interbancară	Piața VMS pe termen scurt	Instrumentele Băncii Centrale de tranzacții pe piața monetară
Republica Moldova	Nu există	Există	Există	Există
România	Există	Există	Există	Există
Rusia	Există	Există	Există	Există
Ucraina	Există	Există	Există	Există

Sursa: elaborat de autor în baza rapoartelor anuale ale Băncilor Centrale

(NBU, 2023; BNR, 2023; CBRF, 2023).

În Republica Moldova, potrivit Rapoartelor anuale ale Băncii Naționale a Moldovei, pe piața monetară se tranzacționează următoarele categorii de instrumente monetare: piața valorilor mobiliare de stat; piața creditelor/depozitelor în lei moldovenești. Începând cu anul 2020, fiind influențată de factori interni și externi, precum pandemia COVID-19, Războiul din Ucraina, ajustări ale politicii monetare și evoluția principalilor indicatori macroeconomici, segmentele acestei piețe au evoluat semnificativ, iar analiza lor în baza rapoartelor anuale ale Băncii Naționale a Moldovei, permite o mai bună înțelegere a particularității acestora.

Cercetând datele rapoartelor anuale, deducem că piața monetară a tins spre o evoluție pozitivă în ultimii patru ani, determinată de mai mulți factori precum creșterea interesului investitorilor în VMS și ratele dobânzilor avantajoase. Astfel, începând cu anul 2020, volumul titlurilor de stat pe piața primară a crescut de la 18.064,1 milioane lei (BNM, Raport Anual 2020, 2021) la 34.743,7 milioane lei în 2023, (BNM, Raport Anual 2023, 2024) ceea ce ar însemna o majorare cu 48,1%.

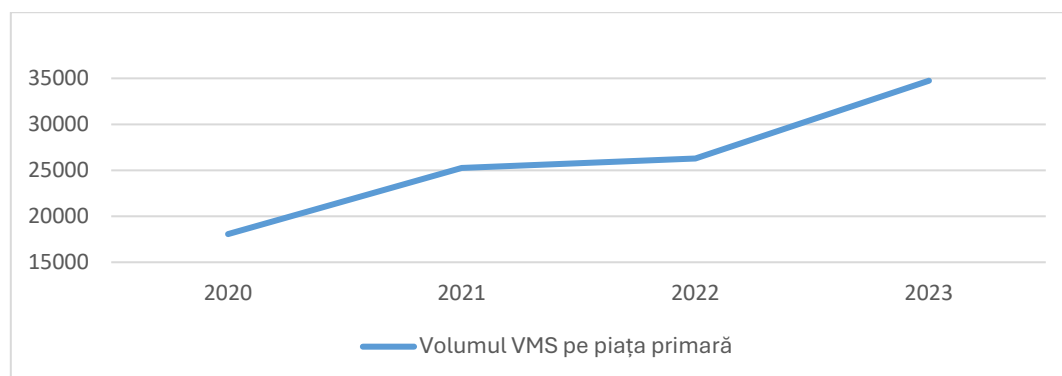

Figura 1. Evoluția volumului VMS pe piața primară în perioada 2020-2023

Sursa: elaborată de autor în baza Rapoartelor anuale ale Băncii Naționale a Moldovei (BNM, Raport Anual 2020, 2021; BNM, Raport Anual 2021, 2022; BNM, Raport Anual 2022, 2023; BNM, Raport Anual 2023, 2024).

Despre piața secundară, cunoaștem că a ajuns la 988 milioane lei în 2020, (BNM, Raport Anual 2020, 2021) și 720 milioane lei în 2023, (BNM, Raport Anual 2023, 2024) variind de la an la an, cel mai mare volum fiind în anul 2021 – 1.308 milioane lei (BNM, Raport Anual 2021, 2022).

Cercetând volumul creditelor/depozitelor interbancare, am observat că acestea de asemenea, diferă de la an la an. Spre exemplu, în anul 2022 nu a fost înregistrată nici o tranzacție de acest fel, iar dacă să menționăm cea mai mare tranzacție, aceasta a avut loc în 2021 și a constituit 662 milioane lei.

Tabelul 2. Volumul segmentelor pieței monetare pentru anii 2020-2023, milioane, lei

Segmentele pieței monetare Anul	Piața interbancară	Piața Valorilor Mobiliare de Stat		
		Total	Inclusiv	
			Piața primară	Piața secundară
2020	55,0	19.052,1	18.064,1	988,0
2021	662,0	27.232,8	25.262,8	1.308,0
2022	-	26.754,7	26.288,1	466,6
2023	133,0	35.596,7	34.743,7	720,0

Sursa: elaborat de autor în baza Rapoartelor anuale ale Băncii Naționale a Moldovei (BNM, Raport Anual 2020, 2021; BNM, Raport Anual 2021, 2022; BNM, Raport Anual 2022, 2023; BNM, Raport Anual 2023, 2024).

CONCLUZII/RECOMANDĂRI

Concluzionând, din aspect teoretic, menționăm că structura pieței monetare este una simplistă. Din cauza eterogenității sale, piața monetară nu este relevantă ca indicator, nu poate fi utilizată ca instrument financiar, dar, pe de o altă parte, fiecare din segmentele ei posedă omogenitate relativă, fiindcă redau informație utilă și denotă tendințe reale. Din aspect practic, analizând evoluția pieței interbancare, am constatat că băncile activează în condițiile unei stabilități financiare, adică nu sunt constrânse să apeleze la împrumuturi reciproce de urgență. Creșterea culminantă a volumului tranzacțiilor pe piața primară a VMS denotă existența unui deficit bugetar operațional semnificativ. De asemenea, am realizat că statul diversifică gama instrumentelor de atragere a mijloacelor financiare, totodată, oferind instrumente investiționale pentru public.

BNM a emis regulamente speciale ce reglementează instrumentele proprii tranzacționate pe piața monetară, însă, cu toate că această utilizează aceste segmente, volumul și operațiunile nu sunt reflectate în Raportul anual al băncii, de aceea recomandăm o aprofundare a segmentării acestei piețe.

REFERINȚE:

1. BNM. (2021). *Raport Anual 2020*.
2. BNM. (2022). *Raport Anual 2021*. https://www.bnm.md/files/Raport_Anual_2021_.pdf
3. BNM. (2023). *Raport Anual 2022*. https://www.bnm.md/files/Raport_anual_2022%20ISBN-.pdf
4. BNM. (2024). *Raport Anual 2023*. https://www.bnm.md/files/RA_2024_ISBN.pdf
5. BNR. (2023). *Raport Anual 2023*. <https://www.bnro.ro/Raport-anual-2023-28273.aspx>
6. CBRF. (2023). *Annual Report of Central Bank of Russian Federation.*: https://www.cbr.ru/Collection/Collection/File/49041/ar_2023.pdf
7. FMI. *Back to Basics: Economics Concepts Explained*. <https://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/basics/pdf/dodd-money-markets.pdf>
8. NBU. (2023). *National Bank of Ukraine Annual Report*. https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/annual_report_2023_eng.pdf?v=12
9. Stratulat, O. (2014). *Monedă și Credit*. Chișinău: ASEM.

Coordonator științific: STRATULAT Oleg, dr., prof.univ.,
 Academia de Studii Economice din Moldova
 Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu – Bodoni 61
 E-mail: stratulat.oleg@ase.md

THE FUTURE OF TRADITIONAL BANKS AND NEW BUSINESS MODELS IN THE FINTECH ERA

VIITORUL BĂNCILOR TRADIȚIONALE ȘI NOILE MODELE DE BUSINESS ÎN ERA FINTECH

IZURIC Mihaela, studentă, specialitatea: Finanțe și Bănci
Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova,
Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md
e-mail autor: izuric.mihaela@ase.md

Abstract: *In the dynamic landscape of the financial industry, where evolving trends reshape traditional banking, this study examines the impact of technological advancements the rise of FinTech companies. It explores the significance of these transformations, assessing various business models and strategic adaptation approaches for legacy banks. The research employs a comparative analysis of banking systems within an open framework, focusing on the impact of Open Banking regulations. The findings highlight key trends, including the integration of digital technologies, the collaboration between FinTech firms and traditional banks, and the increasing personalization of financial services.*

Keywords: *traditional banking, FinTech, business models, regulation, digitalization, customer experience, cybersecurity*

JEL CLASSIFICATION: G21, O33, L86

INTRODUCERE

Industria bancară trece în prezent prin transformări radicale, care este influențată de avansul tehnologiei și de apariția companiilor FinTech. În acest sens, „Cum se adaptează băncile tradiționale la noile realități?” reprezintă întrebarea de cercetare esențială pentru înțelegerea provocărilor și oportunităților cu care se confruntă sectorul bancar. Pe măsură ce instituțiile financiare trec printr-o schimbare constantă, acest studiu este important nu doar pentru viitorul acestor instituții, ci și pentru economie și finanțe în general, cimentând încrederea consumatorilor și eficiența sistemelor financiare.

Obiectivele urmărite prin realizarea studiului vizează:

- Evaluarea efectului tehnologiilor emergente întrucât este important să studiem cum sunt impactate băncile tradiționale de inovațiile tehnologice, cum ar fi FinTech, criptomonede și sistemele de plată mobilă, precum și cum se schimbă aceste bănci pentru a putea răspunde cerințelor pieței;
- Studiul strategiei de adaptare a băncilor tradiționale, face referire la stabilirea proceselor prin care băncile își schimbă modelele de afaceri prin integrarea digitală a afacerii și cooperarea cu companii FinTech;
- Personalizarea serviciilor financiare, ține de investigarea noilor tendințe în particularizarea serviciilor financiare pentru a satisface nevoile clienților moderni, inclusiv prin utilizarea datelor și a tehnologiilor avansate.

În virtutea analizei profunde vom ține cont de impactului crizei financiare din 2008 și COVID-19. Analizând modul în care acestea au impactat rata de schimbare a industriei bancare, în special asupra transformării digitale, care era deja în curs de desfășurare.

Pentru a investiga în profunzime, cercetarea va include surse variate, precum rapoarte ale instituțiilor financiare internaționale, publicații academice și studii de caz, oferind o bază solidă de informații actualizate și relevante pentru analiza acestui peisaj financiar în continuă schimbare.

CONȚINUTUL DE BAZĂ

Băncile au fost secole la rând fundația economiei mondiale, oferind oamenilor un templu sigur în care-și puteau plasa banii, impulsionează populația și afacerile spre dezvoltare, desigur și facilitând tranzacțiile între părți. Cu toate acestea, ascensiunea FinTech-ului a perturbat sistemul bancar tradițional, făcându-l să se miște către direcții care se credeau de neatins o vreme. Companiile FinTech folosesc tehnologia pentru a crea produse și servicii financiare noi și inovatoare, care schimbă modul în care oamenii interacționează cu banii.

Industria FinTech din UE a crescut semnificativ de la mijlocul anilor 2010. În linii mari, companiile de tehnologie financiară, denumite în continuare FinTech, sunt firme care folosesc tehnologia pentru a oferi soluții inovatoare de servicii financiare (FSB, 2019). Rădăcinile FinTech-ului datează din 1871 cu Western Union, iar criza financiară din 2008 a accelerat și mai mult trecerea către alternative digitale. Indispensabil, apropierea față de UE, favorizează implementarea acestora și în Republica Moldova și impulsionează băncile să adopte un comportament adaptiv și să între în competiție cu start-upurile care iau amploare.

În era tehnologiilor financiare și a schimbării continue, analiza studiilor de rigoare și utilizarea metodelor de cercetare relevante este crucială. În efectuarea studiului vor fi utilizate sursele internaționale și naționale verificate și de specialitate, precum și diverse referințe legislative. Prin utilizarea metodei comparației, s-a cercetat asupra distincțiilor dintre băncile tradiționale și serviciile FinTech, precum și analiza statisticilor analitice și a studiilor de caz pentru analiza SWOT.

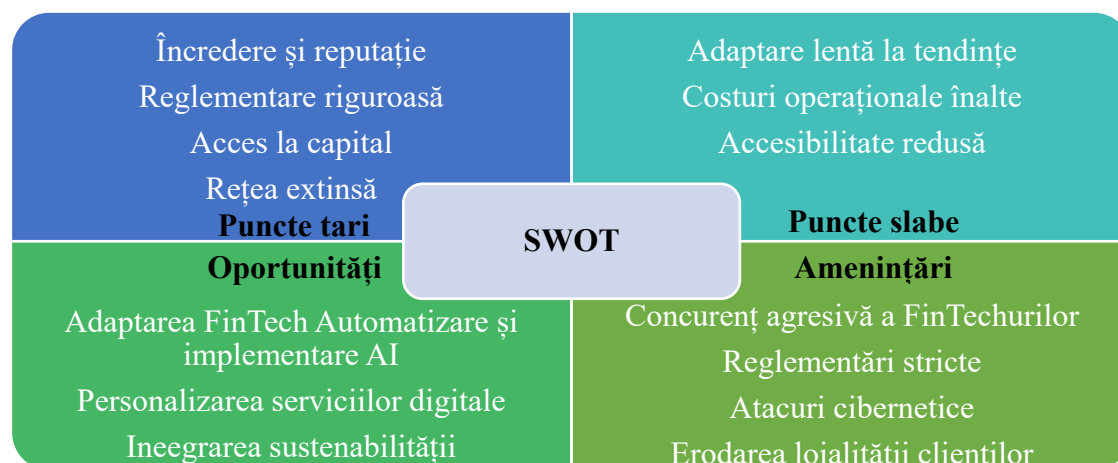

Figura 1. Analiza SWOT a băncilor tradiționale în era FinTech

Sursa: elaborat de autor în baza surselor studiate (Izuric, 2024)

Putem observa în figura 1 abordarea sintetizată și comparativă, evidențiind faptul că băncile tradiționale beneficiază de un avantaj competitiv major datorită încrederii și reputației consolidate de-a lungul timpului. În ceea ce vizează reglementările, deși uneori restrictive, oferă un cadru de stabilitate și siguranță, aspect esențial pentru atragerea și menținerea clienților. De asemenea, aceste instituții au acces facil la capital, permițându-și să investească în modernizare și dezvoltare. Un alt atu important este rețeaua extinsă de sucursale și ATM-uri, care le permite să păstreze un contact direct cu clienții.

În ciuda avantajelor majore, băncile tradiționale se confruntă cu o adaptare lentă la tendințele pieței, fiind adesea împiedicate de structurile birocratice și de cele decizionale. Costurile operaționale ridicate, generate de infrastructura fizică și de necesitatea conformării la reglementările stricte, reprezintă un alt obstacol. În plus, comparativ cu FinTech-urile, accesibilitatea serviciilor bancare tradiționale este redusă, iar inovația în interacțiunea cu clienții este limitată.

Pentru a-și menține relevanța, băncile trebuie să profite de oportunitățile aduse de noile tehnologii. Automatizarea proceselor, adoptarea FinTech-ului și implementarea inteligenței artificiale

pot crește eficiența operațională și îmbunătăți experiența utilizatorilor. Personalizarea serviciilor digitale este, de asemenea, o direcție esențială pentru loializarea clienților, aceștia așteptând soluții rapide, flexibile și adaptate nevoilor lor. Nu în ultimul rând, integrarea principiilor de sustenabilitate și promovarea finanțării verzi pot deveni avantaje strategice importante.

Într-un mediu concurențial dinamic, băncile tradiționale trebuie să facă față competitorilor agresivi din domeniul FinTech. Atacurile cibernetice reprezintă o amenințare reală, având în vedere expansiunea serviciilor digitale și creșterea volumului de date procesate online. Un alt risc semnificativ este eroziunea loialității clienților, aceștia fiind din ce în ce mai atrași de soluții financiare simple, intuitive și eficiente, oferite de noii jucători de pe piață.

Conchidem inevitabil că spre dezvoltare durabilă și sustenabilă, băncile trebuie să se orienteze spre inovație și să fie strânși legați cu tehnologiile financiare și cu marii giganți din acest sector.

Traversând de la partea teoretică și comparativă la implementarea unor noi modele de business, este necesar să precizăm faptul că băncile ar trebui să preia practicile bune și efective din modelele de business a companiilor din domeniul FinTech.

Conform unui articol publicat de FinTech Futures (FinTech Futures, 2019) și altor surse examinate, există patru modele alternative care câștigă teren în industria bancară, reprezentate în figura 2.

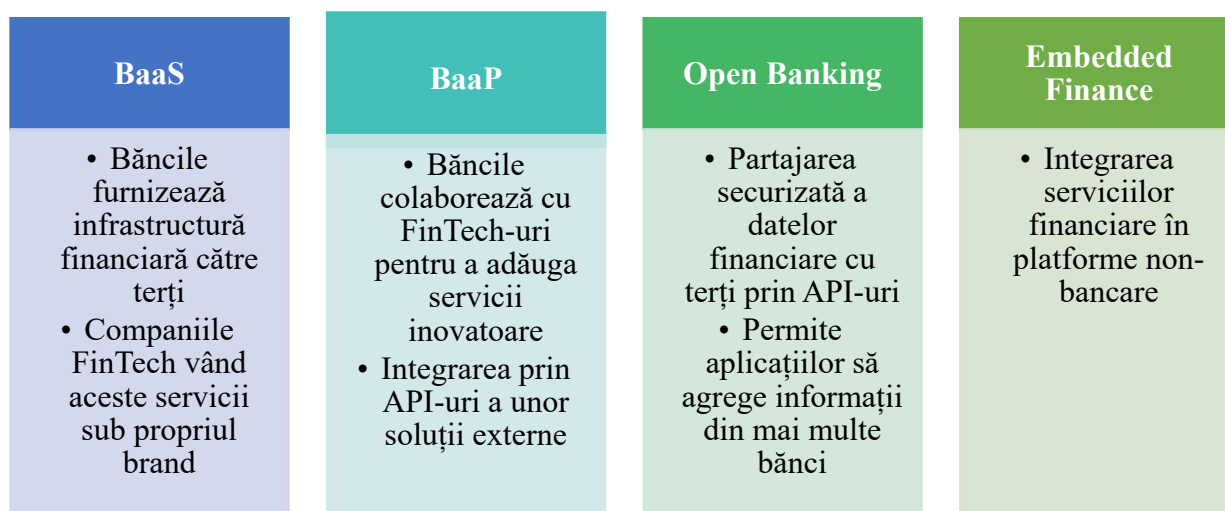

Figura 2. Noile modele de afaceri în domeniul bancar

Sursa: elaborat de autor în baza surselor studiate (FinTech Futures, 2019)

Banking-as-a-Service (BaaS) este un model ce permite băncilor să ofere produse și servicii financiare către terți, cum ar fi FinTech-urile, pentru a fi reetichetate și distribuite sub brandul acestora. De exemplu, o companie FinTech poate colabora cu o bancă ce oferă servicii BaaS pentru a lansa rapid produse financiare, cel mai frecvent un cont bancar sau program de creditare, concentrându-se pe achiziția și retenția clienților, în timp ce banca se ocupă de infrastructura și conformitatea necesare. În Marea Britanie, Starling Bank oferă BaaS FinTech-urilor precum Raisin și CurrencyCloud, iar în Germania SolarisBank oferă infrastructură de servicii financiare bazată pe API.

Banking-as-a-Platform (BaaP) face referire la faptul că băncile integrează servicii oferite de FinTech-uri pentru a îmbunătăți experiența și oferta către clienți. De exemplu, o bancă poate colabora cu un FinTech specializat în verificarea identității pentru a simplifica procesul de onboarding al clienților. Această abordare permite băncilor să adopte rapid inovații și să ofere servicii mai eficiente fără a dezvolta intern aceste soluții. FIDOR Bank, o neo bancă germană fondată în 2010, a lansat în 2015 platforma fidorOS pentru a oferi servicii bancare 100% digitale, flexibile și personalizate. Modelul său Banking-as-a-Platform a redus costurile de achiziție a clienților de la 150€ la 5€, consolidând angajamentul față de digitalizare și interacțiunea comunitară (Knowledgenile,2018).

Open banking permite furnizorilor terți (TPP) non bănci să utilizeze conectori API (API) software pentru a oferi aplicații FinTech sau servicii financiare folosind informații comune despre clienții bancar și datele privind tranzacțiile contului bancar. Atunci când securitatea și confidențialitatea datelor sunt menținute, operațiunile bancare deschise pot beneficia clienții instituțiilor financiare care autorizează utilizarea datelor clienților lor (Tipalti, 2025). Este reglementată în UE prin Directiva privind serviciile de plată (PSD2).

Tabelul 1. Cazuri de utilizare ale Open Banking

Utilizare	Explicație	Exemple
Agregarea conturilor	Permite utilizatorilor să vadă toate conturile lor (bancare, de credit, investiții) într-o singură interfață.	Plaid, Tink, Nordic API Gateway
Managementul finanțelor personale (PFM)	Oferă utilizatorilor o imagine clară asupra finanțelor lor, clasificând cheltuielile și analizând fluxurile financiare.	Spiir, Yolt, Mint
Evaluarea instantanee a riscului de credit	Simplifică și accelerează procesul de evaluare a creditului, oferind creditorilor acces rapid la istoricul financiar al aplicanților.	Klarna, Afterpay, Zip Pay
Managementul abonamentelor	Identifică plățile recurente și le centralizează într-o singură interfață.	Subaio, ApTap
Deschiderea de conturi noi	Automatizează procesul de verificare a identității (KYC) și de validare a datelor personale, reducând fraudă și accelerând onboarding-ul digital al clienților.	IDnow, Onfido, Authent

Sursa: elaborat de autor în baza surselor studiate (Subaio, 2021)

Tabelul 1, sintetizează cazurile de utilizare, cele mai uzuale, ale Open Banking-ului și exemple relevante ale utilizării în viața reală.

Finanțe Integrate, sau Embedded Finance, este procesul prin care FinTech-urile integrate oferă direct servicii financiare precum plăți, creditare, asigurări sau chiar investiții, fără a avea nevoie de o bancă ca intermediar pe platforme de e-commerce, ride-sharing, marketplace-uri sau de freelancing. Aceasta înseamnă că orice utilizator are acces la servicii financiare basic, fără a fi nevoit să treacă prin logica unei bănci clasice.

În continuare vom oferi exemple domeniilor în care pot fi aplicat acest model:

- Ride-sharing – Șoferii primesc conturi și carduri direct în aplicație, având acces instant la câștiguri, spre exemplu Uber, Bolt.
- E-commerce – Plata în rate direct la checkout, fără a apela la un credit bancar tradițional, utilizate de Klarna, Affirm.
- Freelancing – Freelancerii primesc plăți instant, eliminând timpii lungi de procesare bancară prin intermediul Payoneer, Deel.
- Retail – Carduri de fidelitate cu funcții de plată integrate, oferind recompense personalizate, de exemplu Starbucks, Target RedCard.

Conform unui studiu realizat de Inoxoft (Inoxoft. Fintech vs Banks: Impact and Innovations in Financial Technology, 2025), o bancă care integrează soluții FinTech reduce timpul de tranzacție cu 60% (de la 10 secunde la 4 secunde), în decurs de trei luni, 75% dintre utilizatori se vor adopta noului sistem, depășind obiectivul inițial de 50%, iar automatizarea și fluxurile de lucru simplificate reduc costurile de procesare a tranzacțiilor cu 30%.

Modelele de afaceri, propuse prin acest studiu, conturează viitorul industriei bancare, evidențiind tranziția de la sistemele tradiționale către soluții digitale flexibile, integrate și centrate pe experiența utilizatorului. Adaptarea la aceste inovații nu doar că redefineste relația dintre bănci și clienți,

dar și deschide noi oportunități pentru creștere și competitivitate într-un ecosistem financiar din ce în ce mai interconectat.

CONCLUZII

Pe parcursul studiului am demonstrat că FinTech-ul și băncile tradiționale nu ar trebui să rivali teribili, ci parteneri în inovare. În timp ce FinTech oferă soluții ușor de utilizat (de exemplu, plăți mobile), băncile tradiționale oferă stabilitate, încredere și conformitate cu reglementările. Viitorul constă în colaborare, nu în înlocuire, cu open banking care favorizează cooperarea.

Spre final amintim existența colaborărilor de succes, Santander și Ripple, care oferă plăți internaționale simplificate folosind tehnologia blockchain a Ripple, ING și opțiuni de finanțare care au oferit IMM-urilor acces la peste 50 de opțiuni de finanțare și desigur, N26 și Wise cu transferuri internaționale de bani la preț redus în aplicația N26 (Inoxoft, 2025).

Principalele elemente motorii ale tendințelor FinTech includ integrarea AI în îmbunătățirea serviciului pentru clienți și detectarea fraudelor, plățile transfrontaliere care perturbă blockchain-ul, susținerea scalabilității prin computația în cloud și impactul CBDC-urilor asupra sistemelor de plată. Astfel, băncile ar putea prelua trendurile din domeniul FinTech, implementându-le cu succes în modelele lor de business, obținând beneficii superioare celor existente la momentele anterioare.

Conchidem că, ecosistemul financiar global se poate echilibra prin angajamentul comun într-un proces de co-evoluție în care fiecare părți interesate (băncile și FinTech-urile) contribuie la un sistem mai eficient, sigur și accesibil. Cu reglementări mai clare și tehnologii emergente fiind integrate, relațiile dintre aceste entități vor crea o nouă paradigmă a serviciilor financiare care va fi benefică atât pentru instituții, cât și pentru consumatori.

REFERINȚE:

1. European Central Bank. (2024, iunie 8). *ECB press release on financial integration in the euro area*.
2. Financial Stability Board. (2019). *FinTech and market structure in financial services: Market developments and potential financial stability implications*. <https://www.fsb.org/2019/02/fintech-and-market-structure-in-financial-services-market-developments-and-potential-financial-stability-implications/>.
3. FinTech Futures. (2019, martie 12). *The New Business Models of Banking*. <https://www.fintechfutures.com/2019/03/the-new-business-models-of-banking/>.
4. https://www.ecb.europa.eu/press/fie/box/html/ecb.fiebox202406_08.en.html.
5. Inoxoft.(2025, ianuarie 17) *Fintech vs. bank: Can fintech replace traditional banking?* <https://inoxoft.com/blog/fintech-vs-bank-can-fintech-replace-traditional-banking/>.
6. Izuric, M. (2024). FinTech urile: o alternativă a băncilor digitale. În A. Roman, O. Stoica, & A.-M. Bercu (coord.), *Finanțele și administrația publică în contextul economiei digitale* (pp. 101-120). Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași.
7. Knowledgenile. (n.d.). *Banking as a platform: Examples*. <https://www.knowledgenile.com/blogs/banking-as-a-platform-examples>.
8. Subaio. (2021, ianuarie 15). *The 5 best use cases of open banking*. <https://subaio.com/digital-banking/the-5-best-use-cases-of-open-banking>.
9. Tipalti. (2021, ianuarie 29). *Open banking resources*. <https://tipalti.com/resources/learn/open-banking/>.

Coordonator științific: LOPOTENCO Viorica, dr.hab, prof.univ.,

Academia de Studii Economice din Moldova

Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu – Bodoni 61

Telefon: + 37379405898

e-mail: lopotenco.viorica@ase.md

FINANCIAL INSTRUMENTS. PERSPECTIVE AND CHALLENGES

INSTRUMENTE FINANCIARE. PERSPECTIVĂ ȘI PROVOCĂRI

¹ IONIȚĂ (FLOREA) Adela, studentă, specialitatea: Merceologie și Managementul Calității
e-mail autor: adela.adelaflorea@gmail.com

² FLOREA Florentin-Gabriel, student, specialitatea: Managementul Sistemului Bancar
e-mail autor: florentin.florea@upg-ploiesti.ro

^{1,2} Universitatea Petrol-Gaze din Ploiești, România,
Ploiești, Bulevardul București 39

Abstract: The paper analyzes the diversity of financial instruments available on the market, highlighting both the opportunities and the associated risks. The study focuses on stocks, bonds, ETFs, investment funds, cryptocurrencies, gold and commodities, highlighting their role in portfolio diversification and investment risk management.

A central aspect of the research is the low level of financial literacy in Romania, identified through studies conducted by financial institutions. This deficit limits the population's participation in the capital market and negatively influences investment decisions. Among the proposed solutions are the intensification of financial education programs, the digitalization of access to investments and the development of investor-friendly regulations.

Looking ahead, digitalization and technological innovations, along with the growing interest in ESG investments, will redefine financial markets. However, the challenges related to market volatility, geopolitical risks and changing regulations will continue to influence investment strategies.

The paper concludes that success in the financial market depends on investors' continuous education and adaptability to new global trends and challenges.

Keywords: stocks, bonds, ETFs, gold, investments, cryptocurrencies

JEL CLASSIFICATION: G11

INTRODUCERE

Într-un mediu economic marcat de volatilitate și transformări rapide, instrumentele financiare joacă un rol esențial în asigurarea unei alocări eficiente a resurselor și în optimizarea strategiilor investiționale. Lucrarea de față își propune să analizeze perspectivele și provocările asociate principalelor instrumente financiare, evidențiind impactul acestora asupra piețelor de capital și asupra deciziilor investiționale.

Scopul cercetării este de a oferi o perspectivă detaliată asupra diverselor categorii de instrumente financiare, de la acțiuni și obligațiuni la ETF-uri, fonduri de investiții și active alternative, precum criptomonede și mărfurile. Studiul urmărește, de asemenea, să identifice provocările actuale ale pieței financiare și să evidențieze tendințele emergente care pot influența strategiile investitorilor.

Principalele **obiective** ale cercetării includ:

1. Analiza caracteristicilor și rolului instrumentelor financiare în economia globală;
2. Evaluarea riscurilor și oportunităților asociate fiecărui tip de investiție;
3. Identificarea factorilor care influențează volumul și direcția fluxurilor de capital;
4. Examinarea gradului de alfabetizare financiară și a impactului acestuia asupra deciziilor de investiții.

Metodologia utilizată în cadrul studiului combină analiza teoretică a literaturii de specialitate cu studii statistice recente privind nivelul de educație financiară și tendințele investiționale. Această abordare permite o înțelegere aprofundată a dinamicii piețelor financiare și a strategiilor optime pentru investitori.

CONȚINUTUL DE BAZĂ

ACȚIUNI ȘI OBLIGAȚIUNI - CONCEPT

Acțiunile reprezintă titluri de valoare ce conferă deținătorului (acționarului) drepturi asupra unei părți din capitalul unei companii. Prin deținerea de acțiuni, investitorul poate beneficia de dividende, adică o parte din profitul distribuibil al societății, și de dreptul de vot în cadrul adunărilor generale ale acționarilor. În funcție de tipul lor, acțiunile pot fi ordinare (oferă drepturi de vot și dividende variabile) sau preferențiale (acordă prioritate la dividende, dar de obicei fără drept de vot). Prețul acțiunilor este influențat de factori economici, politici și de performanța companiei emitente.

Obligațiunile sunt instrumente financiare prin care un investitor împrumută capital unui emitent (guvern, corporație, instituție publică) în schimbul unor plăți regulate de dobândă (cupon) și rambursarea valorii nominale la scadență. Acestea sunt considerate investiții cu risc mai scăzut comparativ cu acțiunile, deoarece oferă venituri fixe și predictibile. În funcție de emitent, obligațiunile pot fi guvernamentale (de stat), municipale sau corporative. Riscul obligațiunilor depinde de bonitatea emitentului și de condițiile economice generale.

Atât acțiunile, cât și obligațiunile sunt esențiale în diversificarea portofoliilor investiționale, oferind oportunități de creștere și protecție împotriva riscurilor pieței de capital."

ACȚIUNI VS OBLIGAȚIUNI

În urma unei cercetări s-a constatat că investitorii nu știu care este diferența ca grad de risc între a investi în acțiuni sau obligațiuni, respectiv care este randamentul oferit de cele 2 tipuri de active mobiliare. Astfel, plecând de la această neclaritate în investiții, am decis să realizez o comparație între acțiuni și obligațiuni, printr-un dialog purtat de 2 investitori. Dialogul va fi de tip debate, iar la final vom vedea care variantă de investiție este mai bună! Investitorul "A" este reprezentantul fidel al acțiunilor, în timp ce "B" susține calea obligațiunilor.

A : Eu investesc în acțiuni pentru că este o oportunitate excelentă de a obține randamente mari pe termen lung. Dacă analizezi istoricul pieței, vei vedea că acțiunile au oferit cele mai bune rezultate în ultimele decenii, comparativ cu alte tipuri de investiții.

B: Sigur, randamentele pot fi mari, dar nu iei în calcul volatilitatea? Investițiile în acțiuni sunt extrem de riscante, mai ales pe termen scurt. Dacă piața scade, poți pierde o parte semnificativă din capitalul investit. Obligațiunile, pe de altă parte, sunt mult mai sigure și previzibile.

A: Ai dreptate, există volatilitate, dar dacă investești pe termen lung, riscul scade considerabil. Trebuie doar să fii pregătit să treci peste fluctuațiile temporare. În plus, acțiunile oferă dividende, ceea ce aduce venit pasiv chiar și atunci când piața nu merge bine.

B: Dividendele sunt bune, dar nu toți emitenții oferă astfel de beneficii. În schimb, investind în obligațiuni beneficiați de regularitate și predictibilitate. Practic, știi din start cât vei câștiga, iar riscul este mult mai mic. În cazul unor obligațiuni guvernamentale sau corporative cu rating ridicat, siguranța capitalului este garantată.

A: Înțeleg ce spui, dar cu obligațiunile ai randamente mult mai mici. Dacă ții banii în obligațiuni timp de 10-15 ani, câștigurile vor fi mult mai scăzute decât într-un portofoliu diversificat de acțiuni. În plus, dacă inflația este mai mare decât dobândă oferită de obligațiuni, practic pierzi din valoare reală a investiției.

B: Da, randamentele sunt mai mici, dar nu pierd nopți întregi gândindu-mă dacă piața de acțiuni s-a prăbușit. Obligațiunile îmi oferă stabilitate financiară și un venit constant. Mai mult, dacă vreau să-mi diversific portofoliul și să reduc riscul global, obligațiunile sunt soluția ideală.

A: Stabilitatea poate fi un avantaj, dar prea multă siguranță înseamnă oportunități pierdute.

B: Poate, dar nu toată lumea are timpul și cunoștințele necesare pentru a analiza piața și a alege acțiuni profitabile. Obligațiunile sunt mult mai ușor de înțeles și gestionat pentru investitorii care nu vor să-și asume riscuri mari.

A: Atunci depinde de obiectivul fiecăruia. Dacă obligațiunile sunt alegerea potrivită riscului pe care îl poți asuma, este în regula.

ALTE TIPURI DE INVESTIȚII

ETF-uri (Exchange-Traded Funds) sunt fonduri de investiții tranzacționate pe bursele de valori, care urmăresc performanța unui indice, sector economic sau clasă de active. Acestea oferă diversificare, lichiditate ridicată și costuri mai reduse comparativ cu fondurile mutuale, fiind preferate de investitorii pasivi.

Fondurile de investiții reprezintă multitudinea unor active administrate de societăți de investiții, care alocă capitalul investitorilor în diverse instrumente financiare (acțiuni, obligațiuni, active monetare). Acestea sunt structurate ca fonduri deschise (permit subscrieri și răscumpărări continue) sau închise (tranzacționate pe bursă, cu un număr fix de unități).

Criptomonedele sunt active digitale descentralizate bazate pe tehnologia blockchain, utilizate ca mijloc de plată și investiție. Volatilitatea ridicată și lipsa reglementărilor le conferă un risc sporit, dar și oportunități de câștig semnificative. Bitcoin și Ethereum sunt cele mai cunoscute exemple.

Aurul este un activ de refugiu utilizat pentru protejarea capitalului în perioade de incertitudine economică. Este considerat un instrument de acoperire împotriva inflației și devalorizării monedelor. Investițiile se pot face prin lingouri, monede sau instrumente financiare derivate.

Mărfurile includ resurse naturale precum petrol, gaze, metale industriale și produse agricole, tranzacționate pe bursele de mărfuri. Acestea sunt influențate de factori economici, politici și climatici, fiind utilizate atât pentru diversificare, cât și ca protecție împotriva inflației.

Aceste modalități de investiții oferă oportunități variate, fiecare având caracteristici și niveluri de risc diferite.

STUDIUL REFERITOR LA NIVELUL DE ALFABETIZARE FINANCIARĂ ÎN ROMÂNIA

Studiile realizate de diverse instituții financiare și de cercetare evidențiază un nivel scăzut de alfabetizare financiară în România. Un exemplu relevant este cercetarea efectuată de Institutul de Economie Mondială al Academiei Române, care a identificat mai multe probleme semnificative:

- Lipsa resurselor financiare: Peste jumătate dintre respondenți (53%) nu economisesc sau investesc, invocând insuficiența veniturilor ca principal obstacol.
- Deficiențe în cunoștințele financiare: Aproximativ 92% din populație este considerată analfabetă financiar, ceea ce indică o înțelegere limitată a conceptelor economice de bază.
- Neîncredere în instituțiile financiare: Un procent semnificativ (27%) preferă să economisească în numerar, evitând intermediarii financiari tradiționali.
- Reticență față de informare: Circa 39% dintre participanți nu manifestă interes pentru a primi informații financiare suplimentare.

Pentru a remedia aceste deficiențe, studiul propune următoarele soluții:

- Implementarea unor programe naționale de educație financiară: Acestea ar trebui integrate în curriculumul școlar și universitar pentru a dezvolta competențe economice de la o vârstă fragedă.
- Campanii de informare publică: Organizarea de inițiative care să promoveze importanța economisirii și a investițiilor, explicând beneficiile utilizării produselor financiare.
- Creșterea transparenței instituțiilor financiare: Adoptarea unor practici clare și accesibile în comunicarea cu clienții pentru a spori încrederea publicului.
- Stimularea participării active: Încurajarea populației să se implice în programe de formare continuă și să utilizeze resursele educaționale disponibile.

Implementarea acestor măsuri ar putea contribui la îmbunătățirea nivelului de alfabetizare financiară în România, facilitând o mai bună gestionare a resurselor personale și o participare activă pe piețele financiare.

CONCLUZII

Analiza instrumentelor financiare a evidențiat rolul esențial pe care acestea îl joacă în dezvoltarea piețelor de capital și în gestionarea eficientă a riscurilor investiționale. Diversificarea portofoliilor prin utilizarea acțiunilor, obligațiunilor, ETF-urilor, fondurilor de investiții și activelor alternative oferă oportunități semnificative, dar implică și riscuri ce trebuie atent evaluate.

Un aspect critic identificat este nivelul redus al alfabetizării financiare în România, confirmat de studiile realizate de instituțiile financiare. Lipsa cunoștințelor despre instrumentele financiare afectează calitatea deciziilor investiționale, conducând la o participare scăzută pe piața de capital și la o preferință accentuată pentru depozitele bancare. Printre soluțiile propuse pentru îmbunătățirea acestui aspect se numără programele educaționale, digitalizarea serviciilor financiare și dezvoltarea unor instrumente accesibile pentru investitori.

În ceea ce privește perspectivele de viitor, digitalizarea și inovațiile tehnologice vor redefini investițiile, facilitând accesul la piețele financiare prin platforme moderne. Creșterea interesului pentru sustenabilitate și investițiile ESG (Environmental, Social, Governance) va influența semnificativ alocarea capitalului. Totuși, volatilitatea ridicată, reglementările în continuă schimbare și riscurile geopolitice rămân provocări majore pentru investitori.

Astfel, succesul în domeniul investițiilor va depinde de adaptabilitatea la noile tendințe și de creșterea gradului de educație financiară, esențială pentru luarea unor decizii informate și sustenabile.

REFERINȚE

1. Bodie, Z., Kane, A., & Marcus, A. J. (2014), *O lucrare fundamentală despre investiții și piețele financiare*, Editura Investments
2. Fabozzi, F. J. (2012), *Referință pentru obligațiuni și piețele financiare, Bond Markets, Analysis, and Strategies*. Pearson Education
3. Malkiel, B. G. (2019), *Analiză despre investiții și eficiența piețelor. A Random Walk Down Wall Street*
4. Markowitz, H. (1952), Teoria portofoliului și diversificarea investițiilor, Portfolio Selection. *Journal of Finance*, 77-91
5. Raportele Autorității de Supraveghere Financiară (ASF) și ale Băncii Naționale a României (BNR) – pentru date actualizate privind investițiile și piața financiară din România. (n.d.). asf.ro, bnr.ro

Coordonator științific: PANAIT Mirela, prof. univ., dr.

Universitatea Petrol-Gaze din Ploiești, Bulevardul București 39, Ploiești
e-mail: alina.brezoi@upg-ploiesti.ro

SECȚIUNEA MASTERAT

PROVOCĂRI ȘI OPORTUNITĂȚI ALE DEZVOLTĂRII ECONOMICE, SOCIALE ȘI TEHNOLOGICE ÎN CONTEXTUL TRANSFORMĂRILOR GLOBALE

CHALLENGES AND OPPORTUNITIES ON THE REAL ESTATE MARKET IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

PROVOCĂRI ȘI OPORTUNITĂȚI PE PIAȚA IMOBILIARĂ DIN REPUBLICA MOLDOVA

**ODAGIU Victoria, masterandă, specialitatea: Administrarea Afacerilor In-
ternaționale și Euroregionale**

Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați, România,
Galați, str. Domnească nr. 47

e-mail autor: viki.odagiu@gmail.com

Abstract: *The real estate market in the Republic of Moldova is continuously evolving and transforming. In recent years, there has been a noticeable increase not only in property prices but also in the expectations of real estate agents toward real estate companies. The challenges faced by real estate companies have a significant impact on their development and sustainability. These challenges directly affect their ability to provide agents within the company with modern strategies, opportunities, and technologies, while also offering high-quality services, transparency, and security to the public they interact with. The success of real estate companies depends on their ability to adapt to new trends and implement innovative solutions to remain competitive in the long term within the real estate market. This article aims to outline the specific challenges faced by real estate companies, as well as the opportunities available in the real estate market of the Republic of Moldova. Topics will include the management of real estate companies, strategies for modernizing the real estate sector, and legislative changes concerning the activities of real estate agents in the Republic of Moldova.*

Key words: *real estate market, management, real estate agent, real estate company, the activity of real estate agents*

JEL CLASSIFICATION: A1, K2

INTRODUCERE

Practica imobiliară datează din cele mai vechi timpuri, datorită faptului că nevoia de a avea un loc de trai a existat în permanență.

Piața imobiliară din ultimele decenii a devenit din ce în ce mai dinamică și mai complexă. Dezvoltarea continuă aduce concomitent numeroase provocări și influențe de ordin economic, schimbări demografice, inovații tehnologice și schimbări în politica guvernamentală.

Cu toate acestea, domeniul imobiliar din Republica Moldova rămâne a fi puțin cercetat științific, inclusiv prevederile legale reflectă foarte general și vag desfășurarea activității unei organizații juridice imobiliare.

Importanța acestui studiu este de a elucida situația de impas în care se pomenesc o parte din companii imobiliare din țară. După cum se poate observa, un număr destul de mare de companii cu activitate în domeniul imobiliar sunt înregistrate la Camera Înregistrării de Stat din cadrul Agenției Servicii Publice, la fel de mare fiind și numărul companiilor imobiliare care falimentează la o scurtă perioadă de activitate.

Obiectivele cercetării sunt: Studiarea pieței imobiliare din Republica Moldova; Identificarea provocărilor cu care se confruntă companiile imobiliare; Analiza modificărilor legislative propuse privind activitatea agenților imobiliari.

CONȚINUTUL DE BAZĂ

Domeniul imobiliar este considerat una dintre cele mai vechi ramuri de activitate economică. Aceasta este explicat prin faptul că nevoia de a avea un loc de trai existat încă din perioada civilizației antice.

Pe parcursul vieții, fiecare om trece cel puțin o dată prin procesul de achiziționare a unei locuințe pentru a-și asigura cu un loc de trai familia. Prin urmare, interacțiunea cu companiile imobiliare devine practic inevitabilă, iar acestea au un rol esențial în procesul de tranzacționare.

Sectorul imobiliar este unul dintre principalii piloni ai economiei, care influențează direct atât creșterea economică, cât și calitatea vieții populației.

Administrarea unei companii imobiliare reprezintă un proces complex, care implică gestionarea eficientă a resurselor, coordonarea activităților operaționale și strategice, respectarea legislației în vigoare, iar cel mai important și dificil proces este atribuit managementului organizațional intern al entității.

În ultimii ani, piața imobiliară autohtonă trece prin transformări majore, influențate de factori sociali, economici și tehnologici. Aceste transformări sunt resimțite prin creșterea semnificativă a prețurilor, cererea mare pentru locuințe, dar și cerințele agenților imobiliari față de companiile imobiliare.

Piața imobiliară autohtonă este departe de a fi perfectă, având de fapt o imagine care însuflă neîncrederea multor persoane. Aceasta se datorează multor acțiuni incorecte sau chiar ilegale pe care le-au făcut așa numiții agenți imobiliari ai anilor 1990.

La etapa actuală, majoritatea companiilor se confruntă cu nevoile de adaptare la schimbările din mediul extern. Transformările sociale de piață și tehnologice care au loc în întreaga lume obligă companiile să își redefinească valorile, să dezvolte noi strategii și să adopte noi metode de lucru.

Managementul în domeniul imobiliar este mai puțin cercetat și descris, deoarece ritmul alert de dezvoltare în acest domeniu a început în ultimii 25 de ani. Managementul ramurii imobiliare se atribuie managementului general, din lipsă de cercetare aprofundată. Activitatea domeniului imobiliar este mai specifică, iar baza de conducere și gestionare a Companiei imobiliare diferă de la instituțiile clasice. Aceasta este unu din cauzele de bază care duc la incapacitatea conducătorului companiei imobiliare să dezvolte și să mențină activitatea companiei.

Eșecul companiilor imobiliare în mare parte se datorează gestionării incorecte a surselor financiare, unde cheltuielile depășesc veniturile companiilor, dar și a lipsei unui model de management funcțional caracteristic domeniului imobiliar. Stilul de management exprimă modalitățile prin care managerul își exercită atribuțiile ce îi revin în realizarea funcțiilor procesului de management, precum și atitudinea pe care o are față de subordonați. Prin stilul de management se reflectă modul în care un manager gândește și acționează (Bivol, 2020, p 128).

Stilul de conducere pe care îl folosește un manager se bazează pe o combinație de calități profesionale, umane și intelectuale (Macarie, 2012, p. 398), valori, credințe și trăsături de personalitate, la care se adaugă elemente specifice culturii organizaționale ce pot încuraja sau descuraja anumite abordări. În management nu există stiluri universale valabile (Stamatin, 2013, p. 49), deoarece, pe de o parte, stilul de lucru diferă de la un manager la altul ca urmare a diferențelor de personalitate și cunoștințelor de specialitate, pe de altă parte, în cazul aceluiași subiect analizat, stilul său variază adesea în funcție de caracteristicile concrete ale fiecărei situații specifice. Conturarea celui mai bun stil managerial depinde de mai mulți factori, care influențează atât eficiența conducerii unei companii, cât și gradul de satisfacție al angajaților și performanța generală al companiei.

În Republica Moldova, domeniul imobiliar este încă la etapa de dezvoltare. Chiar dacă sunt înregistrate multe companii imobiliare pe teritoriul Republicii Moldova, cu nu număr impunător de lucrători, din punct de vedere al funcționării, activitatea imobiliară nu are la bază o legislație funcțională, unde să fie prevăzute expres modalitatea de dezvoltare, mecanismele și modul de activitate al companiilor imobiliare.

Conform analizei și studiilor efectuate, companiile imobiliare nu au un management de funcționare bine organizat și identic. Practic fiecare conducător al organizației încearcă să implementeze propriile metode și tehnici de dezvoltare și conducere, bazate pe experiența și cunoștințele dobândite.

Dat fiind faptul că domeniul respectiv implică o responsabilitate enormă, fiind caracteristică specificului activității, unde subiecții de bază fac parte din pătura societății de la mediu în sus, adică cei care au avut capacitatea de a aduna un capital pentru a face o achiziție sau o investiție imobiliară, necesitatea educației imobiliare a devenit o preocupare la nivel de stat. Aceasta este demonstrată prin

faptul că reprezentanții statului au venit cu inițiativa de a elabora procedura legală de activare în domeniul imobiliar.

Deoarece, la momentul de față în Republica Moldova nu este o instituție oficială care are fi responsabilă de evidența agenților imobiliari din țară, nu avem un număr exact al acestora.

În prezent, pe piață imobiliară din Moldova există un mare dezechilibru: intermediarii de bună credință se află într-o situație inegală față de cei care nu se ocupă cu perfecționarea calificării profesionale (Monitorul Fiscal, 2015). Conform ultimelor informații publice, a fost inițiat Proiectul de lege nr. 90 din 21 martie 2025, unde se menționează că agenții imobiliari vor putea activa doar în baza obținerii certificatului de agent imobiliar. Modificările respective au survenit ca urmare al multiplelor sesizări din partea cetățenilor privind comportamentul unor agenți care activează meschin și neprofesional pe piața imobiliară autohtonă (Proiect de Lege nr. 90, 2025).

Scopul implementării legii este de a reglementa și de a aduce claritate în activitatea imobiliară din țară. Societatea va avea acces liber la informațiile despre reputația și valabilitatea autorizației agentului imobiliar, precum și detalii despre tranzacțiile imobiliare, costul bunului imobil, dar și onorariul agentului imobiliar. Astfel, se urmărește verificarea însăși al activității agenților imobiliari, decât al companiilor cu activitate în domeniul dat.

Urmare al modificărilor majore pe piața Republicii Moldova, companiile imobiliare vor trece prin transformări decisive. Prevederile legale vor oferi agenților imobiliar posibilitatea activării ca liberi profesioniști, ceea ce înseamnă crearea noilor mecanisme de atragere în cadrul companiilor.

În continuare se vor evidenția și se vor menține pe piață companiile care vor aborda un management flexibil și atractiv pentru agenții imobiliari.

După cum s-a menționat mai sus, managementul organizațional al companiilor imobiliare rămâne a fi una dintre laturile vulnerabile. Aceasta se datorează faptului că o parte din agenții imobiliari, care activează pe piața imobiliară nu au o pregătire profesională puternică, unii fiind chiar cu competențe educaționale de nivel secundar, ceea ce a scăzut foarte mult încrederea societății în companiile imobiliare.

Din perspectiva companiilor imobiliare, acestea se confruntă cu o migrare permanentă a angajaților imobiliari, ceea ce face instabilă atât activitatea companiei cât și situația financiară a acesteia.

O parte din companiile imobiliare autohtone au preluat practica companiilor internaționale și au implementat compartimentul de Hub imobiliar. Aceasta presupune stabilirea unor relații contractuale între companie și agentul imobiliar cu experiență. Compania oferă agentului spațiu comun de lucru, unde acesta poate interacționa cu alți agenți, poate folosi instrumentele și brandul companiei în schimbul unei plăți lunare fixe, fără a percepe alte comisioane din tranzacțiile agenților conform practicilor clasice ale companiilor imobiliare.

Această practică ia amploare și este tot mai solicitată, iar companiile treptat se acomodează și creează condiții de confort agenților imobiliari pentru ai menține în interiorul companiei.

Cu toate acestea, provocarea companiilor imobiliare de a menține agenții în interiorul entității rămâne o mare provocare, ținând cont de limitările care se preconizează în Legea privind activitatea agenților imobiliari.

Printre lacunele proiectului de lege privind activitatea agenților imobiliari pot fi evidențiate:

- Limitarea agenților imobiliari doar la operațiuni de vânzare și cumpărare a bunurilor imobile – prin această schimbare se exclude agentului imobiliar din posibilitatea implicării în proiecte de investiții în infrastructură precum și în crearea mediului favorabil inovării;
- Obligarea companiilor imobiliare să ducă evidența agenților imobiliare cu care conlucrează – în aceste sens, susținerea persoanelor juridice cu activitate în domeniul imobiliar este total ignorat;
- Obligarea agentului imobiliar de a acționa exclusiv în calitate de intermediar și interzicerea de a reprezenta direct interesele unei sigure părți în tranzacția imobiliară – această prevedere este caracteristică unui mediator, de a fi imparțial și neutru, conform Legii nr. 137 din 03.07.2015 cu privire la mediere (Legea RM nr. 137, 2015);

- Permisivitatea retragerii certificatului agentului imobiliar în baza sesizărilor – această prevedere este prea generală și pune într-o situație vulnerabilă agentul imobiliar, deoarece recepționarea unei sesizări nu demonstrează veridicitatea unei încălcări;

- Impunerea agenților imobiliari de a duce evidența unui volum prea mare de informații, o parte din aceasta fiind depășită;

- Vulnerabilitatea agentului imobiliar în societate – prin aprobarea noii legi se urmărește interesul superior al vânzătorului și cumpărătorului, iar interesul agentului imobiliar rămâne în umbră, fără a fi atribuit unei instituții legale care ar reprezenta interesele acestuia, al proteja și încuraja să profeseze această activitate.

Se evidențiază concentrarea absolută a pieței imobiliare urbane predominant în regiunea mun. Chișinău și Bălți în detrimentul celorlalte orașe ale țării. Este sesizată o ofertă excesivă pe fondul unei cereri scăzute a bunurilor rezidențiale din sectorul rural și multe alte situații ce fac diferențele dintre regiunile de nord, centru și sud a Republicii Moldova (Turețchi, 2019).

Aceasta este demonstrată de faptul că în ultimii ani circa 150 000 cetățeni au migrat intern, de la sate către Chișinău (Urușciuc, 2025), rezultând explozia de prețuri la locuințe.

Experții imobiliari prevăd diminuarea creșterii prețurilor prin construirea de până la 30 000 de locuințe noi, având în vedere că sunt aproximativ 245 000 apartamente în Chișinău, dintre care în ultimii patru ani au fost construite peste 70 000 în zona Chișinăului (Știri.md, 2025).

CONCLUZII/RECOMANDĂRI

În concluzie, piața imobiliară din Republica Moldova va avea de suferit o serie de modificări favorabile, iar pe piață vor rămâne companiile cu instrumente și tehnologii modernizate, adaptate noilor tendințe. Modernizarea proceselor, utilizarea tehnologiilor avansate și adoptarea unor soluții eficiente de gestionare a relațiilor cu clienții vor contribui la creșterea eficienței și la consolidarea încrederii pe piață. Astfel, în viitor, doar companiile care implementează instrumente moderne și se aliniază cerințelor actuale ale pieței vor reuși să prospere și să se mențină competitive.

Un impact puternic inclusiv asupra companiilor imobiliare va fi resimțit după aprobarea Legii privind activitatea agenților imobiliari. Aceasta rezultă din faptul că vor avea permisivitatea de a activa pe piață doar agenții imobiliari care au obținut certificatul de activitate profesională, iar pentru obținerea certificatului respectiv solicitantul trebuie să întrunească cumulativ o serie de condiții obligatorii, printre care să dețină diplomă de studii superioare sau medii de specialitate. O altă condiție rigidă este de a nu avea antecedente penale nestinse pentru infracțiunile economice sau contra patrimoniului.

REFERINȚE:

1. Bivol, A. (2020). Psihologia relației dintre stilul de conducere și tipul de temperament la managerii de nivel mediu din mai. *Științe juridice// Legal Sciences*, 11.
2. Legea nr. 137 din 03.07.2015 cu privire la mediere Publicat : 21-08-2015 în Monitorul Oficial Nr. 224-233 art. 445. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=146039&lang=ro#.
3. Macarie, F.C. (2012). *Managementul organizațiilor*. Cluj-Napoca, Editura EIKON.
4. Proiect de Lege nr. 90 din 21.03.2025. <https://www.parliament.md/preview?id=b277a5ea-74a9-45b9-abd1-cdb2f3a2f66e&url>.
5. Stamatin, R. (2013). *Stilul de conducere și efectele lui asupra organizației, Moldoscopie*, , 3 (LXII). https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Stilul%20de%20conducere%20si%20efectele%20lui%20asupra%20organizației.pdf.
6. Știri.md. (27.03.2025). *Piața imobiliară din Chișinău și prețurile record*. <https://stiri.md/article/social/piata-imobiliara-din-chisinau-si-preturile-record-ce-spune-un-expert/>.
7. Turețchi, V. (2019). *Activitatea pieței imobiliare a republicii moldova în contextul repartizării teritoriale după regiunile de dezvoltare*. http://dspace.ince.md/jspui/bitstream/123456789/879/1/Activitatea_pieteii_imobiliare_a_Republicii_Moldova.pdf.
8. Urușciuc, E. (2025). *Realitățile și paradoxurile pieței imobiliare din R. Moldova*. <https://moldova.europalibera.org/a/in-esenta-realitatile-si-paradoxurile-pieteii-imobiliare-din-r-moldova/33361119.html>.

Coordonator științific: DODU-GUGEA Larisa, dr., conf. univ.,
Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați
România, Galați, str. Domnească nr. 47
e-mail: dodu-guea.larisa@ase.md

IMPLEMENTATION OF SUSTAINABILITY IN KAUFLAND MOLDOVA PROJECTS – INVOLVEMENT MAKES THE DIFFERENCE!

IMPLEMENTAREA SUSTENABILITĂȚII ÎN PROIECTELE KAUFLAND MOLDOVA – IMPLICAREA FACE DIFERENȚA!

¹ PARFENI Marina, masterandă, specialitatea: Managementul Proiectelor
e-mail autor: parfeni.marina@ase.md
Telefon: +37369009529

² BRIGHIDIN Irina, masterandă, specialitatea: Managementul Proiectelor
e-mail autor: brighidin.irina@ase.md
Telefon: +37378737809

^{1,2} Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova,
Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md

Abstract. This article aims to analyze how sustainability has been implemented in Kaufland Moldova's projects and to highlight the impact of these actions on the community, the local economy, and the environment. Using a qualitative research method, the article explores concrete initiatives, partnerships, and measurable results that demonstrate responsible corporate behavior. Key areas include education on food waste prevention, environmental protection through innovative technology and green mobility, as well as support for vulnerable communities. The findings show that strategic investment in sustainability leads to long-term positive changes, aligning with the global Sustainable Development Goals.

Key words: Sustainability, social responsibility, environmental protection, corporate involvement, food waste, renewable energy, education, Kaufland Moldova

JEL CLASSIFICATION: Q01, Q56, M14, L31

INTRODUCERE

În contextul actual al crizelor globale – climatice, economice și sociale – sustenabilitatea a devenit o prioritate strategică pentru companiile responsabile. Kaufland Moldova își asumă un rol activ în această direcție, punând accent pe dezvoltarea durabilă prin acțiuni concrete care vizează protecția mediului, susținerea comunității și crearea unui impact pozitiv pe termen lung. Sub platforma „Implicarea face diferența”, compania a integrat principiile sustenabilității în toate ariile sale de activitate, contribuind activ la realizarea Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă (ODD) promovate de ONU.

Pentru a evalua și prezenta aceste realizări, metodologia cercetării s-a concentrat pe colectarea datelor cantitative și calitative referitoare la performanțele Kaufland Moldova în domeniile social, economic și de mediu. Datele au fost extrase din rapoartele anuale ale companiei, surse interne și externe de informare și au fost analizate pentru a oferi o imagine clară asupra impactului acestor inițiative. Cercetarea a fost axată pe identificarea celor mai relevante indicatori care reflectă angajamentele Kaufland în implementarea sustenabilității și impactul acestora asupra comunității și mediului.

Scopul acestui articol este de a analiza modul în care sustenabilitatea este implementată în proiectele Kaufland Moldova și de a evidenția impactul acestora asupra comunității, economiei locale și mediului înconjurător. Articolul urmărește să prezinte exemple concrete de inițiative sustenabile, parteneriate strategice și rezultate măsurabile, pentru a demonstra că implicarea reală în societate poate genera schimbări pozitive și durabile.

Pentru atingerea acestui scop, cercetarea și-a propus următoarele obiective specifice:

- Analiza modului în care principiile sustenabilității sunt integrate în strategiile și activitățile corporative ale Kaufland Moldova.
- Identificarea și prezentarea principalelor proiecte implementate de Kaufland Moldova în domeniile social, ecologic și economic.
- Evaluarea impactului acestor proiecte asupra comunității, mediului și economiei locale din Republica Moldova.

Sustenabilitatea corporativă este un domeniu amplu abordat în literatura de specialitate, în special în contextul Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă (ODD). Conform lui Elkington (1997), abordarea triple bottom line evidențiază cele trei dimensiuni interdependente ale dezvoltării durabile: economică, socială și ecologică. Porter și Kramer (2011) susțin că responsabilitatea socială trebuie integrată în strategia de afaceri pentru a crea valoare partajată. Studiile recente evidențiază importanța implicării companiilor în comunitățile locale, în special în regiunile în dezvoltare.

Pentru realizarea acestui articol a fost utilizată o metodă calitativă, bazată pe analiza documentară a proiectelor derulate de Kaufland Moldova, a rapoartelor publice de responsabilitate socială corporativă, a comunicatelor de presă și a informațiilor furnizate de companie și partenerii săi. De asemenea, au fost luate în considerare Obiectivele de Dezvoltare Durabilă relevante și modul în care acestea se regăsesc în activitățile desfășurate.

CONȚINUTUL DE BAZĂ

Domenii de implementare a sustenabilității

Compania a implementat o serie de inițiative menite să contribuie la creșterea economică, protejarea mediului și îmbunătățirea condițiilor de muncă pentru angajați. Aceste inițiative nu sunt doar o parte din activitatea cotidiană, ci un angajament profund față de viitorul sustenabil al Republicii Moldova și al întregii regiuni. Fie că vorbim despre investițiile economice care susțin dezvoltarea locală, despre măsurile de protejare a mediului sau despre implicarea activă în bunăstarea angajaților și a comunității, fiecare acțiune are un impact semnificativ.

Pentru a oferi o imagine clară a eforturilor Kaufland Moldova în aceste direcții, tabelul 1, de mai jos prezintă indicatori cheie care nitiat realizările companiei pe trei dimensiuni esențiale: social, economic și de mediu. Aceste date nu doar că subliniază angajamentul Kaufland față de sustenabilitate, dar arată și impactul pozitiv pe care astfel de inițiative îl au asupra economiei locale, mediului înconjurător și societății. Prin aceste acțiuni, Kaufland Moldova reîntărește convingerea că implicarea activă face diferența în construirea unui viitor mai verde, mai echitabil și mai prosper.

Tabelul 1. Indicatori cheie ai inițiativelor de sustenabilitate ale Kaufland Moldova

Domeniu	Indicator	Valoare
Social	Număr total de angajați	823
Social	Procentaj femei în echipă	76,8% (632 femei)
Social	Angajați cu dizabilități	24
Social	Valoarea totală a beneficiilor pentru angajați	~24,7 milioane MDL
Social	Titlul de Top Employer	Obținut pentru al patrulea an consecutiv în Republica Moldova
Economic	Valoare economică directă generată	>2.736 milioane MDL
Economic	Investiții în comunitate prin donații și sponsorizări	4,72 milioane MDL
Economic	Cheltuieli cu furnizorii locali	66% din totalul cheltuielilor, alocate către ~77% furnizori locali
Mediu	Magazine dotate cu sisteme de colectare Tomra și Broscuța	100%
Mediu	Reducerea intensității energetice comparativ cu 2021	>20% atât în 2022, cât și în 2023

Sursa: elaborat de autori în baza Rapoartelor de Sustenabilitate Kaufland Moldova

1. Dimensiunea socială: responsabilitate față de comunitate

Kaufland Moldova investește constant în dezvoltarea comunităților locale, susținând inițiative care promovează sănătatea, educația, cultura și incluziunea socială. Printre cele mai relevante proiecte se numără:

- Educație și prevenirea risipei alimentare: Campania „Mai puțină risipă, mai mult bine” este una dintre cele mai ample inițiative educaționale, prin care mii de elevi din întreaga țară învață, prin activități interactive, cum să prevină risipa alimentară. Peste 1.500 de copii devin anual ambasadori ai acestei campanii, iar Ghidul Antirisipă – primul de acest fel în Republica Moldova – oferă resurse educaționale gratuite, adaptate pentru copii și adulți.

- Sprijin pentru familiile vulnerabile: În parteneriat cu The Moldova Project, prin Spring Project, compania oferă familiilor defavorizate acces la resurse precum animale domestice, sere pentru cultivarea de legume și fructe, dar și cursuri de formare profesională în domenii precum frizerie și gastronomie.

- Acces la cultură și susținerea tinerelor talente: Prin parteneriatul cu Moldovan National Youth Orchestra, proiectul LaLaPlay aduce muzica în spații neconvenționale din toată țara, oferind acces gratuit la cultură în zone mai puțin expuse fenomenului artistic.

- Susținerea cauzelor umanitare: În colaborare cu CCF Moldova, în cadrul Run for Children Marathon, peste 350 de participanți s-au mobilizat pentru a strânge fonduri în vederea achiziționării unei case pentru o familie cu cinci copii. De asemenea, campaniile de donare de sânge organizate în parcurile magazinelor promovează spiritul civic și implicarea socială.

2. Dimensiunea ecologică: protejarea mediului înconjurător

Kaufland Moldova și-a asumat un angajament clar față de protejarea mediului, investind în soluții inovatoare pentru reducerea impactului asupra naturii:

- Eficiență energetică și reducerea amprente de CO₂: Magazinele sunt dotate cu instalații moderne de refrigerare și climatizare, care permit economisirea resurselor naturale, asigurând răcirea vara și încălzirea iarna cu un consum redus de energie. În plus, în 7 din cele 9 magazine sunt instalate panouri fotovoltaice, care contribuie activ la producerea de energie regenerabilă.

- Mobilitate verde: În toate parcurile magazinelor există stații de încărcare pentru mașini electrice – atât fast charge, cât și standard – încurajând astfel adoptarea vehiculelor nepoluante.

- Reciclare și gestionarea deșeurilor: La nivel național, toate magazinele dețin stații de reciclare accesibile clienților, pentru colectarea plasticului, sticlei și dozelor. Acest sistem promovează comportamente sustenabile în rândul consumatorilor.

- Proiecte de reabilitare ecologică: Împreună cu Hai Moldova, în cadrul inițiativei Sădim Oxygen, compania contribuie la reabilitarea terenurilor afectate de depozități ilegale de deșeuri, transformându-le în spații verzi. Exemple concrete sunt curățarea și împădurirea gunoiștilor din Băcioi și Cruzești. Totodată, proiectul Școala ECO promovează educația ecologică în rândul elevilor, implicându-i în acțiuni practice de protejare a mediului.

3. Dimensiunea economică: sprijin pentru economia locală

Kaufland Moldova sprijină economia națională prin parteneriate solide cu producători și furnizori locali. Astfel:

- Promovarea produselor autohtone: Peste 8.500 de produse locale sunt disponibile pe rafturile magazinelor, susținând astfel agricultura, industria alimentară și antreprenoriatul local.

- Consum și producție responsabilă: În colaborare cu Banca de Alimente, compania contribuie la reducerea risipei alimentare, redirecționând produsele care nu mai pot fi comercializate, dar sunt încă bune pentru consum, către persoanele aflate în dificultate.

Implementarea sustenabilității în proiectele Kaufland Moldova este un exemplu clar de cum implicarea poate face diferența. Fiecare acțiune, fie că este vorba despre reciclare, economisirea energiei sau susținerea producătorilor locali, are un impact real asupra mediului și comunității, demonstrând angajamentul Kaufland Moldova față de un viitor sustenabil, ceea ce putem vedea în tabelul 2.

Tabelul 2. Inițiative de sustenabilitate ale Kaufland Moldova

Domeniu	Proiect / Inițiativă	Descriere	Impact / Rezultate
Social	Programul A.C.C.E.S.	Integrarea persoanelor cu dizabilități în muncă	24 angajați incluși în 2022–2023
Social	Grădini urbane comunitare	Amenajarea spațiilor verzi în zone urbane	3 grădini urbane amenajate în Chișinău
Economie locală	Parteneriate cu furnizori locali	Suținerea economiei prin colaborări directe	66% din cheltuieli direcționate către furnizori locali
Economie locală	Proiecte educaționale pentru antreprenori	Workshopuri și formare pentru parteneri locali	150+ participanți
Mediu	Reciclarea deșeurilor operaționale	Reciclare selectivă în toate magazinele	905 tone de deșeuri reciclate
Mediu	Reducerea consumului de plastic	Eliminarea sacșelor de plastic de unică folosință	+50% utilizare sacșe reutilizabile

Sursa: elaborat de autori în baza Rapoartelor de Sustenabilitate Kaufland Moldova

Responsabilitatea socială corporativă în Republica Moldova

În Republica Moldova, conceptul de responsabilitate socială corporativă (CSR) este încă în proces de consolidare, însă tot mai multe companii încep să integreze în strategia lor obiective sustenabile. Sectoarele cele mai active din acest punct de vedere sunt retailul, telecomunicațiile și domeniul bancar. Datorită prezenței companiilor internaționale, standardele CSR au început să se alinieze la cele europene, ceea ce contribuie la dezvoltarea unui mediu de afaceri mai responsabil și orientat către impactul social și de mediu. Kaufland Moldova este una dintre organizațiile care a adoptat timpuriu aceste principii, stabilind un precedent pozitiv pe piața locală.

Raportul de sustenabilitate Kaufland Moldova menționează: „Responsabilitatea față de comunitate, protecția mediului și etica în afaceri sunt valorile care ne ghidează activitatea zi de zi.” (Kaufland Moldova, 2023, p. 4). Această declarație nu este una pur formală, ci reflectă realitatea strategiilor de CSR implementate. Prin implicarea constantă în proiecte educaționale, ecologice și de incluziune socială, compania demonstrează că aceste valori sunt transpuse în acțiuni concrete. Nu este vorba doar despre marketing responsabil, ci despre o cultură organizațională orientată spre dezvoltare durabilă.

Rezultate și impact

Implementarea sustenabilității în proiectele Kaufland Moldova generează rezultate tangibile și măsurabile în toate cele trei dimensiuni – socială, ecologică și economică. Impactul acestor acțiuni este reflectat atât prin cifre semnificative, cât și prin schimbări de mentalitate și comportament în rândul comunității:

- Peste 8.500 de produse locale listate în rețeaua de magazine contribuie la dezvoltarea economică a Republicii Moldova.
- Mii de copii educați anual în cadrul campaniilor antirisipă devin ambascadori ai unui consum responsabil.
- Peste 350 de participanți la maratonul caritabil Run for Children au sprijinit achiziționarea unei locuințe pentru o familie vulnerabilă.
- Zeci de școli și mii de elevi implicați în proiecte ecologice contribuie la formarea unei noi generații conștiente de responsabilitatea față de mediu.
- Zeci de tone de deșeuri colectate selectiv în cadrul stațiilor de reciclare din magazine ajută la reducerea poluării.
- Panourile fotovoltaice și instalațiile moderne reduc constant consumul de resurse și emisiile de CO₂.

Aceste rezultate demonstrează că investiția în sustenabilitate nu este doar o alegere etică, ci și una strategică, cu efecte pozitive pe termen lung.

CONCLUZII/RECOMANDĂRI

Pentru a înțelege mai bine impactul acestor acțiuni și a poziționa inițiativele Kaufland Moldova într-un context mai larg, este utilă o scurtă privire asupra bunelor practici internaționale în domeniul sustenabilității și a modului în care acestea pot fi adaptate sau extinse în Republica Moldova. De asemenea, analiza avantajelor competitive oferite de integrarea sustenabilității în strategia de afaceri poate consolida rolul acesteia ca pilon fundamental în dezvoltarea corporativă modernă.

La nivel internațional, sustenabilitatea a devenit o prioritate pentru marile companii din retail, precum Lidl, Carrefour sau IKEA, care investesc constant în economie circulară, energie regenerabilă, reducerea risipei și ambalaje ecologice. De exemplu, Lidl Germania utilizează etichete de impact ecologic pe produse alimentare, oferind consumatorului informații privind emisiile CO₂ asociate. Carrefour Franța susține agricultura sustenabilă prin contracte directe cu fermierii ecologici, iar IKEA investește masiv în energie solară, deținând parcuri fotovoltaice proprii.

Comparativ, Kaufland Moldova se aliniază acestor tendințe prin acțiuni adaptate contextului local, reușind să ofere rezultate notabile în educație, ecologie și responsabilitate socială. Astfel, compania dovedește că bunele practici globale pot fi aplicate și în piețele emergente, cu un impact semnificativ.

Pentru a amplifica impactul pozitiv al acțiunilor sale, Kaufland Moldova ar putea avea în vedere:

- Extinderea programului „Mai puțină risipă, mai mult bine” în toate școlile din țară, în parteneriat cu Ministerul Educației;
 - Dezvoltarea unei platforme digitale interactive, unde clienții pot monitoriza și reduce propria risipă alimentară;
 - Lansarea unor parteneriate regionale cu alte lanțuri de retail pentru promovarea sustenabilității colective;
 - Publicarea periodică a indicatorilor de performanță sustenabilă (ex. cantitate de energie verde produsă, tone de produse donate, kg deșeuri reciclate), pentru transparență și creșterea încrederii publice.
- Implementarea sustenabilității nu mai este doar o obligație etică, ci devine un veritabil avantaj competitiv. Clienții sunt din ce în ce mai atenți la valorile companiilor de la care cumpără, iar brandurile care investesc în responsabilitate atrag loialitate, reputație pozitivă și, implicit, creștere economică sustenabilă.

Pentru Kaufland Moldova, implicarea constantă în proiecte cu impact real creează nu doar valoare pentru comunitate, ci și o identitate de brand puternică, responsabilă și conectată la nevoile societății moderne. Într-un mediu economic în continuă transformare, acest tip de leadership sustenabil poate deveni cheia diferențierii pe termen lung.

Prin cele expuse mai sus am evidențiat modul în care Kaufland Moldova a integrat sustenabilitatea în ADN-ul său organizațional, reușind să creeze un model de responsabilitate corporativă adaptat contextului național. Prin inițiative educaționale, sociale și ecologice, compania contribuie activ la atingerea Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă și demonstrează că implicarea reală poate aduce schimbări semnificative. Platforma „Implicarea face diferența” nu este doar un slogan, ci o filozofie care inspiră acțiune, coerență și angajament față de oameni și mediu. Într-o societate în continuă schimbare, exemplul oferit de Kaufland Moldova poate servi drept reper pentru alte companii care aspiră să îmbine succesul economic cu impactul social și ecologic.

REFERINȚE:

1. Kaufland Moldova 2022-2023. (n.d.). *Raport de Sustenabilitate Kaufland Moldova*. <https://despre.kaufland.md/ro/re-sponsabilitate/sustenabilitate.html>
2. Organizația Națiunilor Unite. (2015). *Agenda 2030 pentru Dezvoltare Durabilă*. <https://moldova.un.org/ro/sdgs>

Coordonator științific: CĂLUGĂREANU Irina, dr. hab., conf. univ.,
ORCID: 0000-0002-1388-4875
Academia de Studii Economice din Moldova
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md
e-mail: calugareanu.irina@ase.md

FISCAL ASPECTS IN THE THEORY OF INCOME AND CAPITAL INEQUALITY IN THE WORK OF T. PIKETTY

ASPECTE FISCALE ÎN TEORIA INEGALITĂȚII DE VENITURI ȘI DE CAPITAL ÎN OPERA LUI T. PIKETTY

BULGAC Nicolai, masterand, specialitatea: Finanțe Publice și Fiscalitate
ORCID 0009-0008-9400-2416

Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova,
Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md
e-mail autor: bulgac.nicolai@ase.md

Abstract: This article presents an analysis of the fiscal implications of Thomas Piketty's economic theory, focusing on his arguments regarding wealth inequality and capital accumulation. It examines his proposals for progressive taxation, wealth redistribution, and global tax coordination, assessing their feasibility and potential impact on economic growth, public finance, and social equity. By critically evaluating these fiscal measures, the article explores whether Piketty's recommendations can serve as viable solutions for reducing inequality while maintaining economic efficiency.

Key words: Inequality, economic growth, capital growth, income inequality, progressive taxation.

JEL CLASSIFICATION: H21, H23, H24, E25, P16

INTRODUCERE

Problema inegalităților este una dintre problemele centrale dezbătute în economia contemporană. În era globalizării, în care dezvoltarea economică asigură un trai decent majorității populației una dintre temele cele mai discutate a devenit justiția felului în care rezultatele muncii omenesci sunt repartizate și redistribuite în societate.

Lucrările economistului francez Thomas Piketty abordează pe larg dezvoltarea istorică a economiilor diferite state pentru a identifica sursa inegalităților în creștere. Astfel principala sursă a inegalităților de venituri și de capital în rândul populației este identificată a fi viteza diferită a creșterii economiei per general și a investițiilor de capital, ultimile având un ritm de creștere mai rapid.

Principalele soluții propuse de către economist sunt de aspect fiscal, acesta propunând instaurarea unui impozit progresiv universal asupra capitalului.

Obiectivele cercetării: expunerea teoriei inegalității lui Piketty, analiza critică a conținutului și soluțiilor propuse.

În calitate de bază pentru resursele bibliografice au fost utilizate principalele lucrări ale economistului T. Piketty, ale doctorandului să G. Zucman și lucrările clasice cu privire la originile inegalității și justiția socială.

Metodele de cercetare utilizate sunt: deducția, inducția, analiza critică și analiza comparativă a teoriei lui Thomas Piketty cu teoria economică clasică.

CONȚINUTUL DE BAZĂ

Teoria lui Piketty pornește de la o inegalitate fundamentală, pe baza căreia acesta își dezvoltă toate asumptiile ulterioare. Această inegalitate are forma:

$$r > g$$

Unde:

r – ritmul de creștere a valorii capitalului în economie;

g – ritmul de creștere al economiei naționale ca întreg.(Piketty, 2014)

Pornind de la această inegalitate unde „r” reprezintă toate formele de posesiune a capitalului în societate (începând cu deținerea unei cote de acțiuni într-o companie anumită și terminând cu posesiunea unui apartament), iar „g” reprezintă ritmul de creștere al economiei ca întreg, Piketty dezvoltă o idee conform căreia marii deținători de capital în orice formă sunt privilegiați prin faptul că își pot crește veniturile și posesiunile într-un ritm mult mai rapid decât o poate face majoritatea populației.

Astfel dezvoltarea problemei inegalității la Piketty arată în felul următor:

1. Inegalitățile create de-a lungul istoriei datorită formelor de organizare politică avantajau acumularea de venituri și de capital a unor clase privilegiate (de exemplu a monarhilor);
2. Inegalitatea deja existentă se amplifică de faptul că clasa bogaților poate investi o parte mult mai mare din capitalul lor, respectiv primind venituri și mai mari;
3. Inegalitatea este ereditară, astfel copii oamenilor bogați moștenesc un capital mult mai mare, fapt care le oferă avantaje în acumularea ulterioară de capital nou.

Aceste asumții trezesc o problemă nouă și o metodă alternativă față de viziunile ortodoxe din știința economică. Viziunea *mainstream* în economie se bazează pe analizele statistice efectuate de Simon Kuznets (Kuznets, 1955), care presupun faptul că perioadele de creștere economică duc la creșterea inegalității pe durată scurtă, însă aceste inegalități se ameliorează de la sine pe termen lung. Analiza istorică efectuată de către Piketty prezintă rezultate opuse.

În figura 1 este prezentată grafic eficiența medie a investițiilor de capital în comparație cu ritmul de creștere economică medie, estimate pentru perioade de la începutul erei noastre până la prognoza acestor mărimi pentru anii 2050-2100.

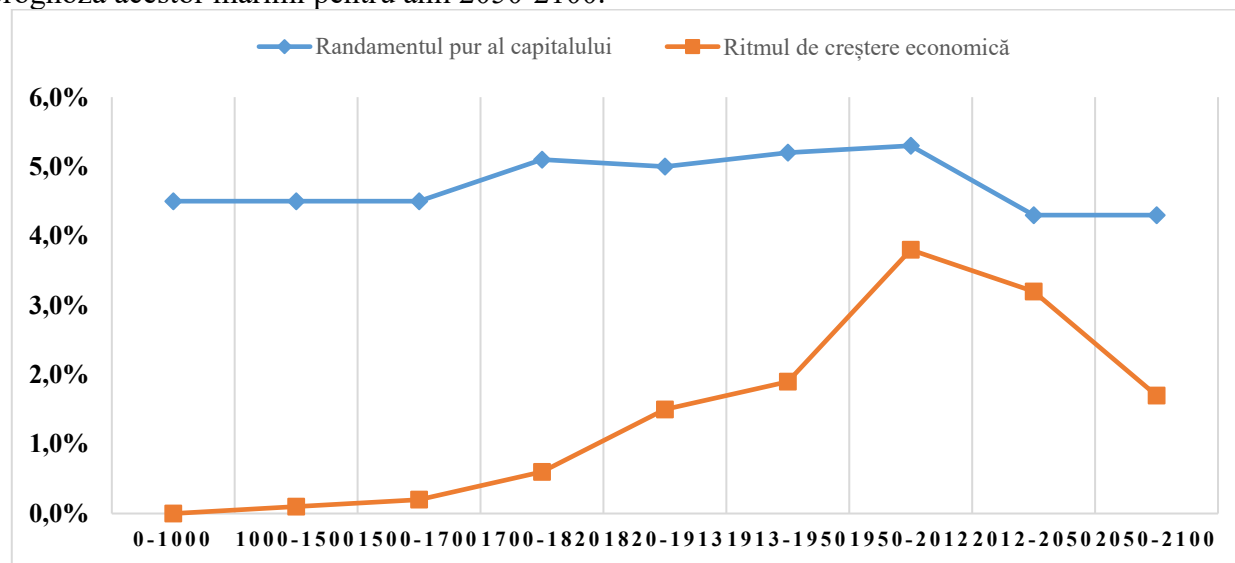

Figura 1. Randamentul capitalului și rata de creștere la nivel mondial din Antichitate până în 2100

Sursa: Elaborat de autor în baza Piketty, Thomas, 1971-. *Capital in the Twenty-First Century*. Cambridge Massachusetts: The Belknap Press of Harvard University Press, 2014 (Piketty, 2014)

După cum poate fi observat din Figura 1 randamentul estimat al capitalului pentru perioadă lungă este mai mare de 4%, pe când ritmul de creștere economică la nivel mondial nu a atins niciodată această cifră. Respectiv, conform acestor date, se îndeplinește condiția pentru avantajarea posesorilor de capital.

Conform celor prezentate mai sus, principala metodă de luptă împotriva inegalității create de posesiunile de capital sunt instrumentele fiscale. Mai ales impozitarea progresivă a veniturilor din capital și a posesiunii de capital.

Acest fapt este susținut și de analiza randamentului capitalului în urma impozitării față de ritmul de creștere economică prezentate în figura 2.

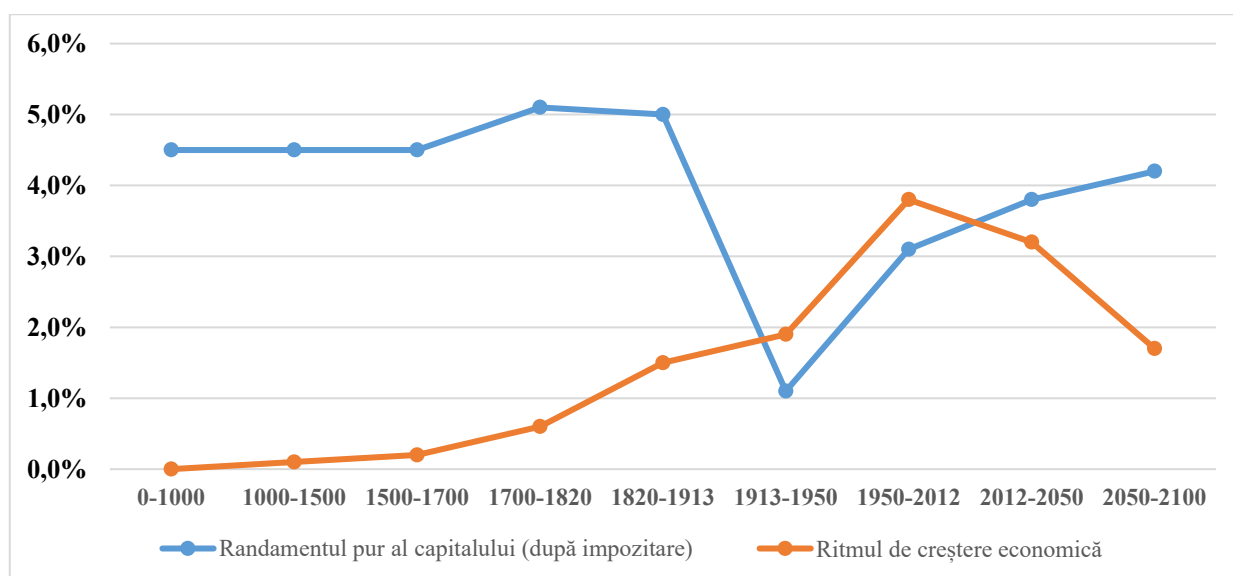

Figura 2. Randamentul capitalului după impozitare și rata de creștere la nivel mondial din Antichitate până în 2100

Sursa: Elaborat de autor în baza Piketty, Thomas, 1971-. *Capital in the Twenty-First Century*. Cambridge Massachusetts: The Belknap Press of Harvard University Press, 2014 (Piketty, 2014)

Cum poate fi observat apariția statului social și a impozitării progresive în secolul 20 au dus la soluționarea problemei exprimate de Piketty. Astfel pentru anii 1913-2012, randamentul capitalului în urma impozitării a devenit mai mic decât ritmul de creștere generală a economiei. Revenirea ulterioară la un randament al capitalului mai mare este explicată prin politicile de liberalizare a pieței.

Astfel impozitarea progresivă a veniturilor din capital este văzută ca un factor care a dus spre o ameliorare a inegalităților și crearea unei clase de mijloc mai mari în economii precum cele ale statelor scandinave.

O altă propunere înaintată de către Piketty este impozitarea progresivă universală pentru posesiunea de capital. Rata acestui impozit propus este una destul de mică, însă e una crescătoare cu cât deținătorul de capital e mai aproape de centila cu cele mai mari venituri și posesiuni din țară.

Un aspect fundamental al acestei propuneri este universalitatea impozitului. Prin universalitatea impozitului dat se presupune faptul că o legislație fiscală legată de impozitarea progresivă a capitalului trebuie să fie adoptată de către toate țările lumii. În cazul în care acest impozit nu este recunoscut universal de toate țările globului pământesc, aceasta va duce la concurența dintre țări privind presiunea fiscală. Astfel deținerile de capital vor fi pur și simplu relocate în țările cu o legislație fiscală mai favorabilă.

Acest fapt ne duce la problema similară a paradisurilor fiscale, dezvoltate de alt economist, doctorand al lui T. Piketty, Gabriel Zucman (Zucman, 2015). Teoria economică presupune că suma datoriilor dintre țări la nivel global ar trebui să fie egală cu zero, fapt care nu este adevărat de datele empirice. Pentru Piketty (Piketty, 2022) și Zucman, acesta este un indiciu asupra faptului că în prezent o parte din capital este transferată în paradisurile fiscale.

În viziunea autorului acestui articol, teoria propusă de Piketty nu este una viabilă, anume din considerentul că aceasta propune scăderea artificială a investițiilor de capital și a profiturilor obținute din acestea. Piketty pune justiția și egalitatea de venituri în societate mai presus decât bunăstarea oamenilor din această societate. În continuare ne propunem să demonstrăm că până și din punct de vedere a justiției sociale, propunerile lui Piketty eșuează a oferi alternative mai bune sistemului economic actual.

Una dintre cele mai cunoscute și acceptate teorii a justiției a fost formulată de filosoful american John Rawls (Rawls, 1971). În explicația principiilor justiției John Rawls propune un experiment de imaginație numit „vălul ignoranței”. Dacă ne-am imagina un grup de oameni, care nu știu cărei clase sociale ar aparține și i-am ruga să decidă asupra unor principii ale dreptății, care ar fi acestea?

Rawls argumentează că niște indivizi raționali puși în acest gen de situație ar cădea de acord asupra la două principii:

1. Toate persoanele sunt egale în momentul în care aleg un model potrivit de drepturi și libertăți fundamentale similare, un model compatibil cu modelul viabil pentru toți. Prin acest model, se garantează echitatea libertăților politice egale și numai aceste libertăți, nu și altele;

2. Inegalitățile sociale și economice trebuie să îndeplinească următoarele condiții: în primul rând, trebuie să fie asociate cu poziții și posturi disponibile pentru toți, în condiții de echitate a șanselor; în al doilea rând, trebuie să promoveze avantajul cel mai mare pentru cei mai dezavantajați membri ai societății. (Gonzalez, 2015)

După cum putem observa, al doilea principiu stipulează faptul că nu toate inegalitățile sunt la fel de vicioase. În cazul în care o ordine socială este mai inegală, dar aduce beneficii mai mari celor dezavantajați, ea este preferabilă unei ordini sociale mai egalitare.

Economistul Thomas Sowell pledează anume pentru ideea că un sistem de piață liberă, în care statul se implică cât mai puțin posibil este o ordine socială de acest tip (Sowell, 2011). Acest caz poate fi apărut bazându-ne pe însuși fundamentele științei economice descrise de Adam Smith. Liberul schimb dintre două persoane se întâmplă în momentul în care ambele persoane câștigă ceva pe baza acestui schimb. (Smith, 2008)

În momentul în care intervenim în acest mecanism de liber schimb, mereu intervenim în favoarea unuia dintre participanți și în detrimentul celuilalt. În acest caz Piketty propune intervenția statului în detrimentul deținătorilor mari de capital, care sunt și producătorii majorității bunurilor consumate de societate.

Intervențiile de ordin fiscal în activitatea economică descurajează accesarea piețelor pe care este posibilă crearea de profit (a se citi, pe care există ofertă și concurență mică). Astfel prin acest tip de intervenții se promovează o societate mai egalitară, dar cu piețe mai puțin concurențiale, și care nu vor fi accesate de întreprinzătorii cu idei inovatoare din cauza faptului că activitatea antreprenorială este descurajată în acest mod. Acestea determină existența unor piețe cu ofertă mică, produse de proastă calitate și lipsa motivației de a căuta soluții mai eficiente pentru producerea acelorași bunuri, însă cu costuri mai mici.

În acest caz ajungem la concluzia că sistemul economic actual prezintă un mecanism mai echitabil de organizare socială, decât cel propus de Piketty. Oamenii dezavantajați din punct de vedere economic nu vor avea un avantaj mai mare de la o societate egalitară, însă cu produse scumpe și de proastă calitate.

O altă obiecție, care poate fi înaintată teoriei lui Piketty, este agregarea tuturor formelor de capital în același indicator „r”.

După câte se cunoaște, economia unei țări, la fel ca și cea a întregului glob pământesc, este formată din sectoare extrem de diverse. Aceste sectoare obțin randamente diferite din investiția aceleiași mărime de capital. Astfel diferite sectoare pot înregistra atât profituri, cât și pierderi, fapt care duce la o mobilitate socială mai sporită decât cea prezentată de Piketty. Investitorii care au decis să-și aloce resursele pentru dezvoltarea industriei calculatoarelor la sfârșitul secolului XX au ajuns să obțină profituri mari anume din cauza, că această tehnologie permite un trai mai confortabil și o productivitate mai mare. Pe de altă parte investitorii care au alocat resursele pentru dezvoltarea pagerurilor au înregistrat pierderi, fapt care a demonstrat că această tehnologie a devenit tot mai inutilă.

Aceeași comparație poate fi făcută pentru tehnologia GPS și Atlasurile rutiere tipărite. Inovațiile sunt create din motivația de a obține profit, iar o consecință indirectă a acestora este promovarea agenților economici vizionari și lipsirea de profit a celor bogați și lipsiți de inițiativă. Acest raționament ne duce la concluzia că inegalitatea ereditară promovată de Piketty nu este una promovată de mecanismele de piață liberă.

CONCLUZII/RECOMANDĂRI

Teoria lui Piketty a obținut o popularitate internațională enormă, cu toate acestea ea nu este lipsită de niște probleme fundamentale. Astfel teoria economică contemporană nu vede o problemă gravă în diferența dintre randamentul capitalului și ritmul de creștere economică. Randamentul mărit al capitalului este unul din factorii cheie care determină agenții economici să efectueze investiții și să aplice inovații. Scăderea artificială a acestui randament prin măsuri fiscale poate duce la ameliorarea inegalității, însă cu costul de a demotiva agenții economici să aducă inovații.

O altă problemă identificată de criticii lui Piketty este agregarea tuturor formelor de capital într-un singur indicator. Astfel beneficiile din investițiile pentru cumpărarea unui apartament fac parte din același indicator care reflectă randamentul investițiilor în sectorul IT. Acest aspect metodologic favorizează viziunea lui Piketty conform căreia inegalitățile trebuie să crească, deoarece el exclude posibilitatea unui investitor mare de capital să piardă din venituri.

Dacă această perspectivă ar fi adevărată, compania Nokia ar fi fost în continuare lider mondial în producția de telefoane mobile, iar cei mai bogați oameni de pe planetă ar fi fost în continuare urmașii monarhilor din evul mediu.

REFERINȚE :

1. Gonzalez A. P. (2015) Rawls. *Il filosofo della giustizia*. Hachette Fascicoli.
2. Kuznets, S. (1955) *Economic Growth and Income Inequality*. The American Economic Review, 45, 1-28.
3. Piketty, T. (2022). *A brief history of equality*. Cambridge Massachusetts: The Belknap Press of Harvard University Press.
4. Piketty, T. (2014). *Capital in the twenty-first century*. Cambridge Massachusetts: The Belknap Press of Harvard University Press.
5. Rawls, J. (1971). *A theory of justice*. The Belknap Press of Harvard University Press.
6. Smith, A. (2008). *An inquiry into the nature and causes of the wealth of nations*. Oxford University Press.
7. Sowell, T. (2011). *Basic economics* (4th ed.). New York: Basic Books.
8. Zucman, G. (2015). *The Hidden Wealth of Nations: The Scourge of Tax Havens*. Chicago: University of Chicago Press.

Coordonator științific: BULGAC Corina, dr., conf. univ.,
ORCID 0009-0001-4309-7469
Academia de Studii Economice din Moldova
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md
e-mail: bulgac.corina@ase.md

THE INFRASTRUCTURE OF DIGITAL ECONOMY AND E-COMMERCE IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

INFRASTRUCTURA ECONOMIEI DIGITALE ȘI COMERȚUL ELECTRONIC ÎN REPUBLICA MOLDOVA

BANCU Daniela, masterandă, specialitatea: Digital Business Management

Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova,

Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md

e-mail autor: bancu.daniela@ase.md

Abstract. The following article highlights the impact of digitalization upon the national economy of Republic of Moldova. In order to facilitate the transition to a functional digital economy, there has been created a new infrastructure which is meant to strengthen and to support business development. The purpose of this article is to offer a clear understanding of what the local digital economy infrastructure encompasses and to examine the shift from traditional transactions to e-commerce in Republic of Moldova. The research methodology includes statistical data analysis and descriptive method of research for delivering accurate and up to date information regarding the digitalization of economy in Republic of Moldova.

Keywords: infrastructure, digital economy, e-commerce, digitalization, technology, new economy

JEL CLASSIFICATION: O33, F63

INTRODUCERE

În ultimii ani, economia globală a fost influențată puternic de progresele tehnologice și de digitalizarea proceselor economice. Astfel, integrarea noilor tehnologii informaționale și comunicaționale (TIC) au transformat modul de gestionare al afacerilor.

Această schimbare a creat premisele pentru apariția economiei digitale, unde fluxurile de informație și interacțiunile comerciale se desfășoară predominant în mediul online. În acest context, în Republica Moldova s-a conturat noua infrastructură a economiei digitale care facilitează și susține transformarea digitală a afacerilor.

Importanța temei de cercetare rezidă în necesitatea de a conștientiza faptul că adaptarea la noua conjunctură digitală nu este doar un trend, ci o necesitate indispensabilă atât la nivel macroeconomic, cât și la nivel microeconomic.

Prin alinierea la standardele internaționale ale unei societăți digitale moderne și inovatoare, economia Republicii Moldova are oportunitatea de a avansa în ritm accelerat, având în vedere plenitudinea de avantaje pe care le oferă implementarea soluțiilor digitale pentru afaceri.

Obiectivele propuse prin efectuarea cercetării sunt următoarele: ilustrarea importanței economiei digitale la nivel național, asigurarea comprehensiunii cu privire la conceptul de infrastructură digitală în Republica Moldova, studiarea implicațiilor tranziției către comerțul electronic (e-commerce).

CONȚINUTUL DE BAZĂ

Conceptul de economie digitală, cunoscut și sub denumirea de „noua economie”, „economia internetului” sau „economia web”, se referă la o economie bazată pe tehnologiile digitale, incluzând o gamă largă de activități care se desfășoară prin intermediul internetului, a datelor și platformelor digitale. Aceasta implică producerea, distribuirea și consumul de bunuri și servicii, care sunt permise de utilizarea tehnologiilor digitale.

Economia digitală este un concept relativ nou, care a apărut recent, fiind introdus în literatura de specialitate începând cu anii 1990. Ca pilon de bază ce a impulsionat dezvoltarea economiei digitale este apariția internetului în anii 2000, accelerând dezvoltarea abordărilor cercetătorilor cu referință la economia digitală.

De-a lungul timpului, acest domeniu a fost abordat de cercetători din mai multe perspective. La nivel internațional, sunt relevante lucrările lui E. Brynjolfsson și B. Kahin, care au explorat impactul internetului și tehnologiilor digitale asupra dezvoltării economiei prin remodelarea afacerilor, piețelor și a societății, A. McAfee împreună cu E. Brynjolfsson au analizat efectele transformative ale tehnologiilor emergente asupra locurilor de muncă, D. Tapscott a introdus conceptul de „economie digitală”, în care proliferarea calculatoarelor, a rețelelor și a tehnologiilor de comunicare digitală transformă industriile, piețele și practicile de muncă, totodată oferind o viziune optimistă asupra posibilităților, dar și o reflecție precaută asupra provocărilor care vin odată cu era digitală.

La nivel național, se remarcă lucrările cercetătorilor: G. Duhlicher, care a analizat fenomenul de digitalizare ca obiectiv al managementului strategic, O. Cozniuc care a examinat modul de perfecționare al sistemului de management la IMM din Republica Moldova prin prisma tehnologiilor informaționale, C. Abramihin, care a identificat competențele de bază pe care trebuie să le posedă angajații în economia digitală, M. Mancaș, care a studiat problematica elaborării și implementării TIC în activitatea managerială din Republica Moldova. În general, gradul de studiere al temei este destul de avansat în literatura de specialitate, dar există încă multe direcții neexplorate având în vedere ritmul accelerat al schimbărilor tehnologice.

Metodele de cercetare includ analiza datelor statistice și metoda descriptivă pentru asigurarea livrării de informații actuale și relevante cu privire la digitalizarea economiei în Republica Moldova.

Infrastructura digitală a economiei reprezintă baza tehnologică care susține operațiunile digitale ale afacerilor, statului și ale societății. Aceasta reunește și interconectează tehnologiile fizice și virtuale, asigurând comunicarea continuă și procesarea eficientă a informațiilor.

În figura 1 sunt ilustrate principalele componente ale infrastructurii digitale.

Hardware	• Centre de date, servere, calculatoare, laptopuri, telefoane mobile, tablete, echipamente periferice
Software	• Sisteme de operare, platforme, aplicații web
Rețele de comunicații (Networks)	• Internet, Rețele locale (LAN), Rețele de mare întindere (WAN), Rețele private virtuale (VPN), tehnologii wireless
Sisteme de securitate cibernetică	• Firewall-uri, criptarea datelor, sisteme de autentificare și autorizare, sisteme de prevenire/detectare a intruziunilor

Figura 1. Componentele principale ale infrastructurii digitale

Sursa: elaborat de autor în baza surselor cercetate

Hardware este componenta fizică a unui sistem informatic și include toate părțile tangibile ale acestuia. Republica Moldova dispune de centre de date, care adăpostesc servere și furnizează mediul optim de operare al acestora, incluzând sisteme de răcire și de alimentare cu energie. Servere sunt dispozitivele ce stochează și procesează datele, oferind resurse și servicii pentru alte dispozitive sau utilizatori într-o rețea. De asemenea, în categoria hardware se include calculatoare, laptopuri, telefoane mobile, tabletele și alte dispozitive care asigură accesul utilizatorilor la servicii și aplicații.

Echipamente periferice sunt conectate la un calculator sau la o rețea pentru a extinde funcționalitățile acestuia, dar nu fac parte din componentele interne ale sistemului. Aici se includ tastaturi, mouse, căști, monitoare, imprimante, routere, modemuri, stickuri și alte echipamente care facilitează interacțiunea utilizatorilor cu sistemele informatice. Disponibilitatea și alimentarea cu energie asigură operarea neîntreruptă a serverelor, sistemelor de stocare și echipamentelor de rețea, ceea ce este esențial pentru menținerea operațiunilor de afaceri și integritatea datelor. O alimentare inconsistentă poate duce la defecțiuni hardware, coruperea datelor și perioade costisitoare de inactivitate. Pentru a atenua aceste riscuri, centrele de date folosesc surse de alimentare neîntrerupte (UPS) și generatoare de rezervă, care furnizează imediat energie în timpul întreruperilor de alimentare și susțin operațiunile în timpul disfuncționalităților prelungite, asigurând disponibilitatea continuă a serviciilor.

Software reprezintă componenta intangibilă a infrastructurii digitale care permite funcționarea hardware-ului. Sistemele de operare (OS) precum Windows, Linux și macOS gestionează resursele hardware și oferă o platformă pentru rularea aplicațiilor. Aplicațiile, inclusiv soluțiile software standarde și personalizate, execută sarcini specifice, cum ar fi procesarea de texte, ținerea evidenței contabile sau managementul relațiilor cu clienții. Platformele software cuprind aplicații pentru gestionarea datelor, de exemplu ERP (Enterprise Resource Planning), CRM (Customer Relationship Management), software pentru automatizare, etc. Aici pot fi menționate platforme guvernamentale online, care au fost dezvoltate pentru a facilita accesul cetățenilor și al companiilor la servicii publice. Exemple includ portalurile pentru plata taxelor, depunerea documentelor administrative online.

Rețelele de comunicații reprezintă componenta care conectează diverse sisteme hardware și software, ce permite schimbul de date și comunicarea. Conectivitatea la internet este susținută de rețele de fibră optică, ceea ce leagă dispozitivele și permite transferul rapid de informație. Rețelele locale (LAN) conectează dispozitivele din cadrul unei organizații, iar rețelele de mare întindere (WAN) conectează locații multiple. În prezent, Moldova dispune de o piață de telecomunicații competitivă, internet accesibil și infrastructură de internet bine dezvoltată (USAID, 2022). Principalii furnizori sunt SA „Moldetelecom”, SRL „StartNet Soluții”, SA „Orange Moldova” și SA „Moldo-cell”. Soluții mai avansate, precum rețelele private virtuale (VPN) asigură comunicarea securizată. Tehnologii wireless (Wi-Fi, 4G, 5G) sunt rețele fără fir care permit conectivitatea de la distanță.

Sistemele de securitate cibernetică protejează infrastructura digitală împotriva amenințărilor cibernetice și a breșelor de securitate. Firewall-urile și sistemele de protecție antivirus sunt măsuri utilizate pe larg pentru protejarea rețelelor împotriva atacurilor cibernetice prin monitorizarea, filtrarea și controlul traficului de rețea. O altă soluție de securitate este adoptarea tehnologiilor de criptare a datelor, prin care se asigură confidențialitatea informațiilor sensibile. Astfel numai utilizatorii autorizați pot accesa datele criptate, ceea ce face dificilă utilizarea lor abuzivă de către infractorii cibernetici. Sistemele de prevenire a intruziunilor identifică și reduc amenințările potențiale, în timp ce autentificarea multifactor (MFA) îmbunătățește procesele de verificare a utilizatorilor. Sisteme de autentificare și autorizare reprezintă mecanisme de control al accesului pentru a garanta că doar persoanele autorizate pot accesa anumite resurse digitale. De asemenea, organizarea auditului de securitate la intervale regulate și respectarea Regulamentului General privind Protecția Datelor (GDPR) garantează o protecție solidă.

Astfel, infrastructura digitală din Republica Moldova este o combinație între tehnologia modernă de telecomunicații, soluțiile de stocare și procesare a datelor, platformele guvernamentale, securitatea cibernetică și educația digitală, toate aceste elemente având un rol important în sprijinirea tranziției către o economie și societate digitală.

Așadar, economia Republicii Moldova dispune de toate componentele necesare ale unei structuri digitale funcționale. Respectiv, ca o consecință inevitabilă, comerțul electronic a luat amploare. În esență, comerțul electronic (E-commerce) reprezintă activitatea de cumpărare și vânzare de bunuri și servicii pe internet.

Totuși, comerțul electronic nu se referă doar la tranzacția comercială în sine, dar include mai multe activități, cum ar fi: schimburi și negocieri efectuate între companii, procese interne ale companiilor pe care acestea le desfășoară ca suport pentru activitățile de cumpărare/aprovizionare, vânzare, angajări, planificare. De asemenea comerțului electronic implică transferul de documente - de la contracte sau comenzi, până la imagini sau înregistrări vocale.

Comerțul electronic oferă oportunitatea de a comercializa produse în întreaga lume, sporind numărul de potențiali clienți în primul rând prin eliminarea barierelor geografice dintre clienți și comercianți. Subiecții comerțului electronic sunt indicați în figura 2.

Figura 2. Subiecții comerțului electronic

Sursa: elaborat de autor în baza Legii nr. 281/2004 privind serviciile societății informaționale

Așadar, subiecții comerțului electronic pot persoanele fizice și juridice, care participă la comerțul electronic. Subiecții comerțului electronic obțin și realizează drepturi și îndeplinesc obligații în corespundere cu contractele încheiate și cu prevederile legale. Participarea la comerțul electronic nu poate servi drept temei pentru stabilirea unor cerințe, proceduri sau restricții suplimentare în activitatea de întreprinzător, dacă contractul sau legea nu prevede altfel.

În figura 3, este indicată evoluția valorii estimate a pieței comerțului electronic din Moldova în perioada anilor 2018-2023.

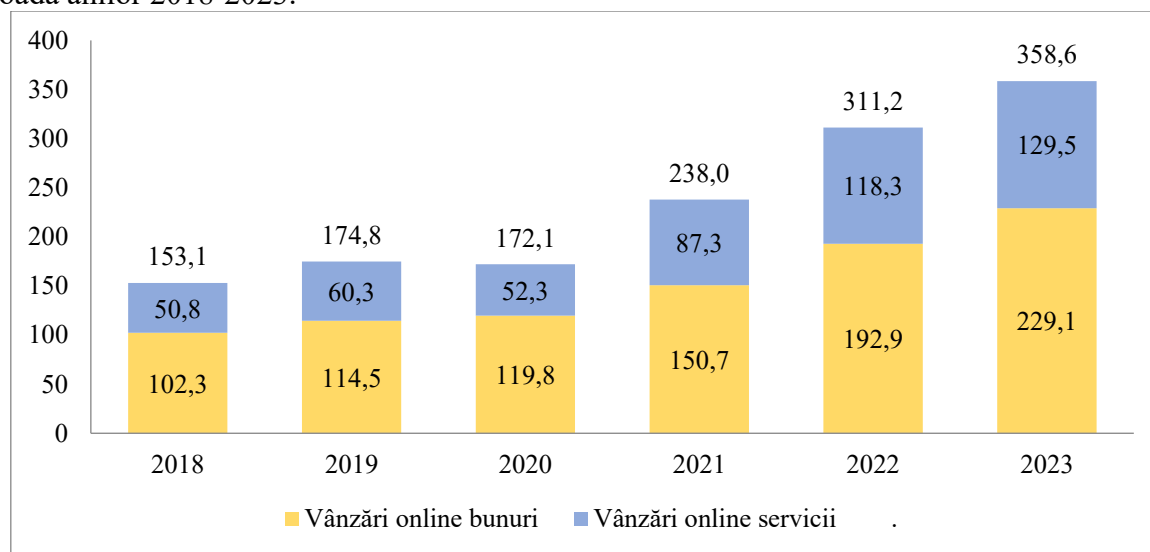

Figura 3. Valoarea estimată (mil. EUR, fără TVA) a pieței e-commerce din Moldova, 2018-2023

Sursa: Raport AmCham „Piața comerțului electronic în Republica Moldova în 2024”

Notă: creșterea semnificativă a vânzărilor cu amănuntul în 2021 și 2022 se explică prin inflația prețurilor de consum, care a fost de 17,1% și, respectiv, 30,8%. În 2023, inflația a scăzut la 5,2%.

De-a lungul anilor se observă un trend de creștere al comerțului online, fapt care confirmă adaptarea graduală la noua conjunctură digitală. Conform raportului elaborat de AmCham, vânzările pe internet de produse tangibile și servicii comerciale în Moldova au atins o valoare estimată de 358,6 milioane EUR (fără TVA) în 2023, reprezentând o creștere de 15,2% în comparație cu anul precedent. Ponderea valorică a produselor tangibile în vânzările pe internet din Moldova a crescut ușor, ajungând

la 63,9% în 2023, însă ponderea bunurilor și serviciilor comerciale în structura pieței comerțului electronic din țară a rămas relativ stabilă în ultimii șase ani.

Plățile digitale constituie parte integrantă a comerțului electronic. În figura 4 sunt ilustrate principalele modalități de plată folosite în vânzările electronice de bunuri în Republica Moldova.

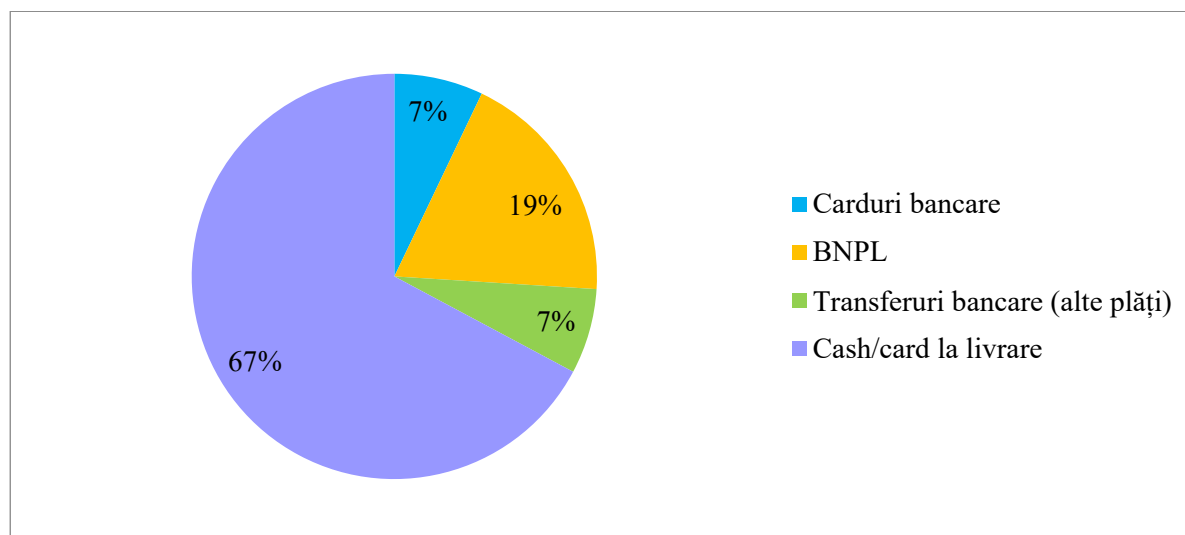

Figura 4. Principalele metode de plată în vânzările electronice de bunuri în Republica Moldova (%), 2023

Sursa: Raport AmCham „Piața comerțului electronic în Republica Moldova în 2024”

Analizând figura 4, pot fi observate câteva particularități specifice ale pieței de comerț electronic din Moldova. Principala modalitate de plată este achitarea în numerar sau cu cardul la livrare, deținând o cotă de 67%. Aceasta înseamnă că multe achiziții sunt inițiate online, dar plata propriu-zisă se efectuează în mod tradițional, după ce comanda a fost livrată și inspectată. Un motiv care explică acest comportament este nivelul relativ scăzut de încredere pe care consumatorii îl au față de magazinele online. Această practică presupune costuri suplimentare pentru comercianți prin operarea unui call-centru de confirmare a comenzilor sau posibilitatea de abandonare a comenzii fără notificare prealabilă.

BNPL (buy now, pay later) este un tip de finanțare pe termen scurt oferit de organizațiile de microcredite și băncile comerciale, care permite consumatorilor să facă achiziții și să le plătească în timp. Aproximativ 30-40% din achizițiile de electronice de consum, electrocasnice și mobilă din Moldova se fac cu ajutorul instrumentelor BNPL, însă uneori aceste împrumuturi sunt utilizate și pentru achizițiile de produse cosmetice și de modă. În cazul unei achiziții BNPL, organizația de microcredite sau banca comercială plătește comerciantului prețul integral pentru produsul achiziționat. Un exemplu potrivit este finanțarea prin Klarna, care oferă plăți în 3 rate, fără dobândă.

Principalele grupe de produse în vânzările online de bunuri tangibile în Moldova în anul 2023, au fost următoarele: electronice de consum și electrocasnice în valoare de 92,1 mil. EUR, fără TVA sau 40%, piese auto în valoare de 23,8 mil. EUR, fără TVA sau 23,8% și produse cosmetice în valoare de 19,5 mil. EUR, fără TVA sau 8% din totalul produselor vândute online.

Valoarea vânzărilor online de servicii comerciale în Moldova a crescut cu 9,4% în ritm anual, ajungând la o valoare estimată de 129,5 milioane EUR (fără TVA) în 2023. Principalele servicii în structura vânzărilor online de servicii sunt următoarele: bilete de avion în valoare de 79,2 mil. EUR, fără TVA sau 61%, servicii de telecomunicații în valoare de 19,9 mil. EUR, fără TVA sau 15% și conținut video, TV în valoare de 8,4 mil. EUR, fără TVA sau 6%. Acest segment al pieței naționale de comerț electronic este format în principal din vânzări de bilete de avion, prin urmare cererea de zbor definește în mare măsură dinamica acestuia.

Anul trecut, ponderea valorică a zborurilor aeriene și a soluțiilor de telecomunicații în vânzările pe internet ale furnizorilor de servicii din Moldova a depășit 76,5%. Consumatorii din Moldova sunt, în general, confortabili să efectueze plăți online regulate pentru serviciile de telecomunicații, prin urmare, cota vânzărilor pe internet în segmentul B2C al pieței de telecomunicații din țară s-a apropiat de 12%. În cazul biletelor de avion, companiile aeriene și vânzătorii de bilete de avion nu oferă aproape nici-o opțiune alternativă de rezervare și plată, cu excepția internetului.

În tabelul 1 sunt sistematizate avantajele și provocările pe care le prezintă comerțul electronic la momentul actual.

Tabelul 1. Avantaje și dezavantaje privind e-commerce

Avantaje	Dezavantaje
Disponibilitate și accesibilitate 24/7	Nivel de încredere scăzut
Costuri operaționale reduse pentru vânzător	Lipsa interacțiunii fizice
Acoperire globală	Probleme de securitate
Experiență personalizată prin marketing targetat	Timp de livrare îndelungat

Sursa: elaborat de autor

Comerțul electronic permite cumpărătorilor să acceseze produsele și serviciile dorite oricând, indiferent de oră sau zi. Fiecare produs este la un click distanță de achiziție, în orice moment, ceea ce este convenabil pentru clienți. Costurile de întreținere al unui magazin online sunt mult mai mici în comparație cu cheltuielile pentru un magazin fizic. Economii provin din eliminarea necesității unui spațiu fizic, a unui personal mare și a altor cheltuieli administrative. De asemenea, un magazin online nu este limitat de locație geografică, fiind accesibil de oriunde în lume. Astfel, compania își poate extinde oportunitățile de comercializare a produselor. Experiență personalizată prin marketing targetat se face în baza datelor colectate despre clienți, ceea ce asigură adaptarea la nevoile și preferințele individuale ale consumatorilor.

Cu toate că e-commerce prezintă o serie de avantaje și beneficii, există și câteva provocări semnificative. În primul rând, consumatorii manifestă un nivel scăzut de încredere față de cumpăraturile online, fiind precauți la decepționări privind calitatea produselor pe care nu le pot atinge. Clienții nu pot vedea, simți sau încerca produsele înainte de a le cumpăra, ceea ce poate duce la returnări și nemulțumiri. Respectiv, lipsa interacțiunii fizice cu produsele creează un impediment în dezvoltarea la scară largă a comerțului electronic de produse în Republica Moldova. De asemenea, tranzacțiile online pot fi vulnerabile la atacuri cibernetice și fraudă. Este esențial ca platformele de e-commerce să implementeze măsuri de securitate riguroase pentru a proteja datele clienților. Nu în ultimul rând, timpul de livrare îndelungat creează reticențe din partea clienților cu privire la comerțul online deoarece nu toate companiile dispun de un sistem de livrare optimizat.

CONCLUZII

Chiar dacă ideea de bază a infrastructurii digitale se concentrează pe elementele fizice și cele digitale care oferă suport pentru operațiile IT, o înțelegere mai profundă a conceptului dezvoltă rolul său în promovarea inovației. Infrastructura digitală presupune crearea unui mediu rezilient și scalabil care se poate adapta la progresele tehnologice. Așadar, dezvoltarea comerțului electronic în Republica Moldova deține toate condițiile necesare pentru a se extinde. Cu toate acestea, utilizarea suboptimală a instrumentelor de plată fără numerar, retinerea consumatorilor față de produsele online, persistența fraudelor electronice reprezintă provocări care trebuie soluționate pentru a asigura dezvoltarea comerțului electronic în Moldova.

REFERINȚE

1. Abramihin, C. (2021). Competențele de bază în economia digitală. *30 years of economic reforms in the Republic of Moldova: economic progress via innovation and competitiveness*, Chișinău, Moldova.

2. Brynjolfsson, E., & Kahin, B. (2000). *Understanding the Digital Economy: Data, Tools and Research*. Cambridge: MIT Press,
3. Brynjolfsson, E., & McAfee, A. (2014). *The second machine age: Work, Progress and prosperity in a time of Brilliant Technologies*. New York: W.W. Norton & Company
4. Cozniuc, O. (2023). Digital transformation of SMEs in the Republic of Moldova: opportunities and perspectives. *Development Through Research and Innovation: - 2023*, Ed. 4, 25 august 2023, Chișinău. pp. 164-179.
5. Duhlicher, G. (2022). Digitalizarea obiectiv al managementului strategic. *Economic and legal aspects of digitalization in the context of globalization*, Ed. 2, Chișinău. Vol. 1, pp. 101-105.
6. Mancaș, M. (2010). *Problema elaborării și implementării tehnologiilor comunicării moderne în activitatea managerială din Moldova*. Autoreferat al tezei de doctor în științe economice și management. Chișinău
7. Tapscott, D. (1995). *The Digital Economy: Promise and Peril In The Age of Networked Intelligence*. New York: McGraw-Hill
8. AmCham (2024). *Piața comerțului electronic în Republica Moldova în 2024*. https://www.amcham.md/st_files/2024/07/15/AmCham%20Moldova%20Raport%20pia%C8%9Ba%20comer%C8%9Bului%20electronic%20din%20Republica%20Moldova%20RO.pdf
9. USAID. (2022). *Evaluarea ecosistemului digital (DECA) din Moldova*. <https://www.usaid.gov/digital-development/moldovadigital-ecosistem-country-evaluare>

Coordonator științific: CĂLUGĂREANU Irina, dr. hab., conf. univ.,
ORCID: 0000-0002-1388-4875
Academia de Studii Economice din Moldova
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md
e-mail: calugareanu.irina@ase.md

CURRENT CHALLENGES IN PROJECT TEAM

MANAGEMENT PROVOCĂRILE ACTUALE ÎN MANAGEMENTUL ECHIPEI DE PROIECT

HARGHEL Dorina, masterandă, specialitatea: Managementul Proiectelor

ORCID 0009-0008-3872-2435

Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova,
Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md

e-mail autor: harghel.dorina@ase.md

Abstract: Project team management is becoming more challenging due to rapid changes in technology, new work models, and limited resources. This paper explores the main difficulties faced by project managers. Three key areas of challenge are identified: team collaboration, remote and hybrid work, and resource limitations. Internal factors like poor communication, unclear roles, and emotional stress can affect team performance, while external changes require quick adaptation. The paper highlights the importance of emotional intelligence, trust, and flexible leadership. It draws on models such as Maxwell's teamwork principles and Goleman's emotional intelligence framework to suggest ways to improve collaboration. Practical recommendations include: setting up clear communication strategies, defining team roles (e.g. using the RACI matrix), encouraging continuous learning, supporting team well-being, and using flexible project methods adapted to the team's context. In conclusion, successful project teams need not only good tools and digital skills, but also a strong team culture based on trust, adaptability, and open communication.

Key words: Project team management, Team collaboration, Remote and hybrid work, Emotional intelligence, Leadership, Organizational culture

JEL CLASSIFICATION: M12, M54, D23

INTRODUCERE

Proiectele joacă un rol important în dezvoltarea organizațiilor, mai ales într-un context în care schimbările apar rapid și constant. Succesul unui proiect depinde în mare parte de modul în care este formată și condusă echipa (Opran, 2008).

În Republica Moldova, gestionarea echipelor de proiect este adesea îngreunată de birocrație, resurse limitate și cerințe externe. Aceste condiții fac ca munca în echipă să fie o provocare reală.

Această lucrare analizează principalele dificultăți cu care se confruntă managerii de proiect atunci când coordonează echipe, cauzele acestor provocări și propune soluții adaptate la realitatea locală.

CONȚINUTUL DE BAZĂ

Institutul de management de proiect atrage atenția că peste 56% dintre proiecte eșuează din cauza deficiențelor de colaborare dintre membrii echipei de proiect (Project Management Institute, 2021). Această statistică subliniază rolul crucial al muncii în echipă pentru atingerea performanțelor dorite, care este deseori complexă, fiind influențată de factori interni precum: percepțiile diferite ale membrilor asupra proceselor, stabilitatea emoțională și psihologică, nivelul de educație și competențele profesionale, diferențele de vârstă, gen, religie, precum și de factori externi precum schimbările din organizație sau cele de pe piață (Călugăreanu, 2020).

Pe baza analizei literaturii de specialitate, a datelor statistice și a experiențelor din proiectele locale, pot fi identificate trei categorii majore de provocări în managementul echipelor de proiect:

1. Dificultăți în colaborarea și organizarea echipei de proiect

Pentru ca echipa să funcționeze bine, este important ca structura și dinamica acesteia să fie adaptate tipului de provocări apărute. Nu orice echipă este potrivită pentru orice proiect. Potrivit lui (Frunze, 2014), *alegerea corectă a echipei* este decisivă pentru atingerea obiectivelor proiectului.

Unul dintre cele mai utile cadre de înțelegere a muncii în echipă este oferit de John C. Maxwell, care propune 17 legi esențiale pentru construirea unei echipe eficiente. Acestea evidențiază faptul că succesul unei echipe începe cu un scop comun și o viziune clară, iar fiecare membru trebuie să își cunoască bine rolul și să contribuie acolo unde are cel mai mare impact. O echipă puternică are nevoie de încredere reciprocă, comunicare constantă și atitudini pozitive. Liderul are rolul de a inspira, de a crea direcție și de a interveni atunci când apar slăbiciuni sau conflicte. De asemenea, munca în echipă devine tot mai importantă pe măsură ce provocările cresc, iar o echipă bine pregătită trebuie să fie flexibilă, motivată și să își păstreze valorile comune. Performanța echipei este influențată de moralul membrilor, de capacitatea de a învăța și de a se adapta, dar și de disponibilitatea fiecăruia de a investi timp și efort pentru binele comun. Prin aplicarea acestor principii, echipele pot deveni mai unite, mai eficiente și mai reziliante în fața provocărilor (Maxwell, 2003).

Totuși, aplicarea acestor principii depinde în mare măsură de calitatea comunicării din cadrul echipei. *Comunicarea și colaborarea eficientă* rămân provocări centrale în dinamica echipei. Barierele în comunicare pot genera neînțelegeri, conflicte și scăderea performanței. Este esențială elaborarea unor planuri clare de comunicare, alegerea canalelor potrivite și *cultivarea unui climat bazat pe încredere și siguranță psihologică*, unde membrii echipei se simt liberi să-și exprime ideile și să admită greșeli fără teama de judecată. În acest context, inteligența emoțională joacă un rol fundamental, facilitând empatia, gestionarea stresului, rezolvarea conflictelor și întărirea colaborării. Lipsa acestor elemente poate afecta coeziunea echipei și succesul proiectului.

Figura 1. Rolul Inteligenței Emoționale în crearea unui climat de încredere și colaborare în echipă în cadrul organizației

Sursa: Adaptare pe baza (Goleman, 1998)

2. Provocări generate de schimbările în modul de lucru

Folosirea pe scară largă a *muncii la distanță și a celei hibride* a schimbat semnificativ felul în care membrii echipei lucrează împreună, comunică și colaborează. Lipsa interacțiunilor directe, comunicarea pe mai multe canale și un control prea strict pot slăbi legătura dintre colegi, scăzând motivația și eficiența echipei. În aceste condiții, managerii de proiect trebuie să regândească modul de

lucru, oferind mai multă claritate în privința responsabilităților, mai multă autonomie și folosind corect instrumentele digitale.

Tabelul 1. Provocări curente și strategii de răspuns în managementul echipelor hibride

Provocare	Impact	Soluție recomandată
Lipsa interacțiunii spontane	Scădere a coeziunii echipei	Meeting-uri informale online
Comunicare virtuală fragmentată	Neînțelegeri, decizii întârziate, confuzie	Canale clare de comunicare, reguli interne de aprobare
Lipsa clarității în roluri	Dublarea eforturilor, responsabilitizare slabă	Matrice RACI, onboarding formalizat
Control excesiv (micro-management)	Lipsă de autonomie, scăderea motivației	Evaluare bazată pe rezultate, obiective SMART
Ritm accelerat al schimbărilor externe	Risc de neadaptare, demotivare	Cultură a învățării continue, leadership adaptiv/agil
Utilizarea neadecvată a tehnologiei	Ineficiență, oboseală digitală, stres	Alegerea atentă a platformelor, instruire digitală

Sursa: Adaptat în baza (Viewsonic.com, 2023)

Schimbările rapide din *tehnologie și piață* cer echipelor să fie tot mai flexibile și pregătite să învețe continuu. Flexibilitatea, învățarea continuă și utilizarea inteligentă a tehnologiei devin competențe esențiale pentru succesul proiectelor moderne. Aceste cerințe implică nu doar investiții în instruire și infrastructură digitală, ci și o schimbare de mentalitate la nivelul echipei și conducerii.

Pentru a răspunde acestor provocări, organizațiile trebuie să construiască o cultură organizațională bazată pe responsabilitate, adaptabilitate și colaborare digitală eficientă.

3. Provocări legate de resurse și execuția proiectului:

Gestionarea eficientă a resurselor este una dintre provocările majore în execuția proiectelor, în special atunci când bugetul, timpul și personalul sunt restrânse. Pentru a menține echipele funcționale și orientate spre rezultate, este esențială o alocare rațională a resurselor, dublată de o bună gestionare a timpului.

În acest sens, tehnicile moderne de time management pot susține considerabil productivitatea echipelor.

Tabelul 2. Tehnici de time management și aplicabilitatea lor

Tehnică	Obiectiv	Aplicare practică
Eisenhower	Prioritizarea clară a sarcinilor	Matrice 2x2: acționează, planifică, delegează, elimină
80/20 (Pareto)	Maximizarea impactului	Identifică cele 20% sarcini care dau 80% din rezultate
1-3-5	Structurarea eficientă a zilei	1 sarcină mare, 3 medii, 5 mici
Eat the Frog	Eliminarea amânărilor	Fă prima dată ce e mai greu și important
Deep Work	Concentrare profundă	Blocuri de 2–3 ore fără întreruperi și distrageri
Pomodoro	Lucru în sprinturi focusate	25 min muncă + 5 min pauză, repetat în cicluri

Sursa: Adaptat în baza (Yüncü, 2023)

Prin integrarea acestor abordări, echipele pot evita supraîncărcarea, pot gestiona mai bine presiunea termenelor și pot asigura un echilibru eficient între efort și rezultate, chiar și în condiții de resurse limitate.

Tot mai multe echipe folosesc *metode alternative de management al proiectelor*. Alegerea dintre modele clasice precum Waterfall, cele flexibile ca Agile sau o combinație între ele (hibrid)

trebuie făcută în funcție de tipul proiectului, echipă și cultura organizațională. Fiecare metodă are avantaje: Waterfall oferă o structură clară, iar Agile permite adaptarea rapidă. Din acest motiv, multe organizații aleg abordări hibride, care îmbină claritatea planificării cu flexibilitatea necesară într-un mediu în continuă schimbare (Expert Panel, Forbes Councils Member, 2024).

CONCLUZII / RECOMANDĂRI

Gestionarea echipelor de proiect este tot mai dificilă în contextul actual, din cauza schimbărilor rapide din organizații, a tehnologiei care avansează și a modului diferit de lucru – în special online sau hibrid. Aceste schimbări influențează felul în care oamenii lucrează împreună și cer noi metode de comunicare, organizare și conducere.

Managerii trebuie să fie flexibili, să cunoască bine instrumentele digitale și să știe cum să lucreze cu echipe diverse, aflate uneori în locuri diferite. Pentru a avea echipe eficiente, organizațiile ar trebui:

- să comunice clar și constant;
- să sprijine relațiile dintre colegi și starea lor de bine;
- să încurajeze învățarea continuă;
- să formeze lideri buni, capabili să rezolve conflicte și să conducă echipele;
- să folosească metode de lucru flexibile, adaptate fiecărui proiect.

De asemenea, investițiile în tehnologie și în procese mai simple pot ajuta echipele să lucreze mai bine. O echipă de proiect sănătoasă are la bază o cultură organizațională care pune accent pe încredere, colaborare, flexibilitate și un echilibru între muncă și viața personală.

REFERINȚE:

1. Călugăreanu, I. (2020). Managementul performanței echipei. *Competitivitate și Inovare în economia cunoașterii*, p. 203-208.
2. Expert Panel, Forbes Councils Member. (2024, septembrie 10). *20 Emerging Strategies And Trends. Project Management*. <https://www.forbes.com/councils/forbestechcouncil/2024/09/10/20-emerging-strategies-and-trends-in-project-management>.
3. Frunze, O. (2014). Formarea echipei performante în managementul. *Administrarea Publică*, 4, 68-75.
4. Goleman, D. (1998). *Working with Emotional Intelligence*. New York: Bantam Books.
5. Maxwell, J. C. (2003). *Cele 17 legi ale muncii în echipa*. București: Editura Amaltea.
6. Opran, C. (2008). *Managementul proiectelor*. București: Editura Comunicare.ro.
7. Project Management Institute. (2021). *Pulse of the Profession 2021: Beyond Agility*. https://www.pmi.org/-/media/pmi/documents/public/pdf/learning/thought-leadership/pulse/pmi_pulse_2021.pdf
8. Viewsonic.com. (2023). *Managing a Remote Team: Top Challenges and Solutions*. <https://www.viewsonic.com/library/business/managing-a-remote-team-top-challenges-and-solutions>
9. Yüncü, G. (2023). *Managementul Eficient al Timpului pentru Creșterea Productivității. Hiwell*. <https://www.hiwellapp.com/ro/blog/managementul-eficient-al-timpului-pentru-cresterea-productivitatii>

Coordonator științific: ȘAVGA Ghenadie, dr., conf. univ.,
ORCID 0000-0003-3915-0359
Academia de Studii Economice din Moldova
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md
e-mail: savga.ghenadie@ase.md

THE IMPACT OF COVID-19 AND THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR ON TOURIST FLUCTUATIONS IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

IMPACTUL COVID-19 ȘI AL RĂZBOIULUI RUSO-UCRAINEAN ASUPRA FLUCTUAȚIILOR TURISTICE DIN REPUBLICA MOLDOVA

IVANCENCO Laurenția, masterandă, specialitatea: Gestiunea și Dezvoltarea Turismului

ORCID 0009-0008-0990-9030

Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova,

Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md

e-mail autor: ivancenco.laurentia@ase.md

Abstract: Tourism plays a crucial role in the economic development of a country, significantly contributing to its GDP when managed effectively. However, the success of this sector varies depending on both internal and external factors. Moldova faces certain geographical limitations, lacking access to mountainous or coastal regions, which affects the types of tourism it can develop. Despite this, the country focuses its efforts on cultural, religious, and medical tourism, leveraging its historical heritage and authentic traditions.

In recent years, the Moldovan tourism sector has been affected by two major crises: the 2020 pandemic and the war between Ukraine and Russia. The pandemic led to travel restrictions and a drastic decrease in tourist numbers, while the regional conflict turned Moldova into a transit country for refugees, impacting accommodation demand and altering economic priorities.

This paper analyzes the impact of these events on Moldova's tourism industry and explores the strategies implemented to mitigate negative effects. It also evaluates the recovery measures adopted by authorities, including the promotion of wine tourism and participation in international fairs. By understanding these dynamics, sustainable solutions for Moldova's tourism development can be identified in the current context marked by uncertainties.

Key words: Tourism, pandemic, refugees, economy, domestic tourism, war, prices.

JEL CLASSIFICATION: Z320

INTRODUCERE

Turismul este un sector important al economiei Republicii Moldova și are impact semnificativ asupra dezvoltării economice, sociale și culturale a țării. În ultimii ani, Republica Moldova a fost puternic influențată de două crize majore: pandemia de COVID-19 și războiul Rusia-Ucraina. Pandemia a dus la restricții stricte de călătorie și la o scădere bruscă a fluxurilor de turiști, în timp ce conflictul din Ucraina a dus la destabilizarea regiunii, afectând percepția de securitate în regiune și schimbarea comportamentului turistic, dar totodată a sporit la creșterea migrației și tranzitului de hotar, făcând totodată Republica Moldova și o zonă atractivă pentru refugiații de război sporind astfel creșterea prețurilor pentru imobiliare ce se reflectă asupra prețurilor de cazare.

Republica Moldova, situată în imediata apropiere cu zona de conflict, a fost direct afectată de aceste evenimente printr-o scădere a numărului de turiști străini și modificări ale fluxurilor turistice interne, dar totodată a fost afectată prin creșterea bruscă a refugiaților Ucraineni. În acest context, este esențial să analizăm impactul acestor factori asupra turismului din Republica Moldova pentru a aborda tendințele actuale și a propune soluții de revigorare a sectorului turistic.

Obiective de cercetare pentru analiza mai profundă a impactului situației post pandemice și geopolitice asupra turismului Republicii Moldova au fost alese următoarele:

- Analiza impactului pandemiei COVID-19 asupra turismului în Republica Moldova,
- Evaluarea impactul războiului ruso-ucrainean asupra fluctuațiilor turismului,
- Identificarea tendințelor turistice post-criză,

- Măsuri propuse pentru depășirea situațiilor de criză în turismul din Republica Moldova.

Scopul acestui studiu este de a obține o înțelegere clară a provocărilor și oportunităților cu care se confruntă turismul în Moldova și de a contribui la formularea unor concluzii eficiente pentru dezvoltarea durabilă a sectorului turistic.

CONȚINUTUL DE BAZĂ

Turismul este o ramură dinamică ce permanent este supusă diferitor încercări, mai ales într-o țară cum este Republica Moldova. Acest fapt este cert prin analiza subiectivă a reliefului și climei, caracteristicile zonale și accesibilității la resurse naturale pentru dezvoltarea diferitor tipuri de turism intern. Ofertele turistice în Republica Moldova sunt oferite în mare parte, doar populației locale, iar pentru atragerea turiștilor internaționali se dezvoltă turismul cultural, cum ar fi "Ziua vinului, Hramul orașului, Bostaniada, Lavandița, etc." cât și turismul religios are efect asupra călătoriilor de lucru, acestea în mare parte fiind create pentru răspândirea diferitor confesii și atragerea enoriașilor. În realizarea studiului percepem metode cantitative și calitative: *analiza statistică* - prelucrarea datelor oficiale privind numărul de turiști, veniturile generate de sectorul turistic și gradul de ocupare al structurilor de cazare înainte, în timpul și după criza sanitară și conflictul armat; *metoda comparativă* - examinarea fluctuațiilor turistice în Republica Moldova în raport cu alte state din regiune afectate de aceleași crize; *analiza documentară* - studierea politicilor și strategiilor adoptate de autoritățile moldovenești pentru redresarea sectorului turistic.

Pentru trasarea unor concluzii eficiente trasăm impactul pandemiei COVID-19 și al războiului ruso-ucrainean asupra fluctuațiilor turistice din Republica Moldova, fiind esențială o analiză a literaturii de specialitate și a ofertelor pe piața locală. Studiile internaționale și rapoartele organizațiilor globale, precum Organizația Mondială a Turismului (UNWTO) și Consiliul Mondial al Turismului și Călătoriilor (WTTC), evidențiază efectele pandemiei asupra industriei turistice globale și strategiile de redresare aplicate în diferite regiuni. Pe plan regional, cercetările privind impactul conflictului din Ucraina asupra turismului în țările vecine, inclusiv România, Polonia și Republica Moldova, sunt relevante pentru înțelegerea schimbărilor în percepția siguranței și a comportamentului turiștilor. Datele furnizate de Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova, Ministerul Culturii și Turismului și diverse studii academice locale oferă o imagine concretă asupra evoluției fluxurilor turistice în această perioadă.

Analiza efectuată a evidențiat mai multe aspecte esențiale privind impactul crizelor asupra turismului moldovenesc.

În perioada pandemiei, restricțiile de circulație și închiderea frontierelor au dus la o reducere drastică a fluxurilor turistice. După izbucnirea războiului, numărul turiștilor străini a continuat să fie afectat, din cauza proximității conflictului.

Scăderea turismului intern în Republica Moldova a devenit un fenomen semnificativ în ultimii ani, pe fondul unor factori precum restricțiile de călătorie internațională, creșterea prețurilor pentru vacanțele în străinătate și o mai mare apreciere a patrimoniului local. Tot mai mulți moldoveni aleg să-și petreacă vacanțele în destinații din interiorul țării, ceea ce a condus la dezvoltarea turismului rural și a ecoturismului. Această tendință a stimulat economia locală, a susținut afacerile din domeniul agroturismului și a dus la modernizarea infrastructurii turistice, însă acest fapt a fost valabil pentru anii 2020-2022, pentru că odată cu slăbirea restricțiilor COVID-19 turismul intern înregistrează o scădere pentru anul 2024.

În 2024, turismul intern din Republica Moldova a înregistrat o scădere de 6,5% față de anul precedent, totalizând 91,3 mii vizitatori. Majoritatea acestora (73%) au fost excursioniști de o zi. Deși numărul total de turiști a scăzut, turismul rural și ecoturismul au continuat să fie o opțiune nu atât atractivă cât unică pe piață, în special în regiunile Centru (40,6%) și Sud (13,7%), alături de Chișinău, care a organizat 43,2% din călătoriile interne. Încasările din turismul intern au fost de 212,6 milioane lei, în ușoară scădere (-1,5%) față de 2023, ceea ce indică un interes menținut pentru destinațiile locale,

dar și o posibilă preferință crescută pentru călătoriile internaționale. Comparativ, turismul emițător (călătoriile moldovenilor în afara țării) a crescut cu 9,5% (Monitorul fiscal, 2025; Muntean, 2025).

Nesiguranța regională a influențat deciziile turiștilor străini, determinându-i să evite Republica Moldova ca destinație de vacanță. Războiul din Ucraina a avut un impact semnificativ asupra turismului în Republica Moldova, afectând percepția siguranței călătoriilor și determinând o reducere a fluxului de turiști străini. Deși în 2024 turismul receptor (primirea cetățenilor străini) a înregistrat o creștere de 55,1% față de 2023, numărul total al vizitatorilor străini rămâne modest – doar 67,6 mii persoane. Majoritatea acestora (92%) au fost excursioniști de o zi, ceea ce indică o ezitare în a petrece mai mult timp în țară, probabil din cauza nesiguranței regionale (Muntean, 2025).

În același timp, criza umanitară și economică provocată de conflict a creat un context nefavorabil pentru turism. Republica Moldova a fost afectată de întreruperi în lanțurile logistice, creșterea prețurilor și instabilitatea energetică, factori care au descurajat investițiile în sectorul turistic și au limitat dezvoltarea infrastructurii necesare pentru atragerea vizitatorilor străini. [3] Pe de altă parte, turismul intern a scăzut cu 6,5%, iar mulți moldoveni au preferat să călătorească în străinătate, în special în Turcia (45,9%), Bulgaria (19,0%) și Egipt (12,1%) (Muntean, 2025). Această tendință sugerează o percepție generală de insecuritate, influențată de proximitatea conflictului.

Sectorul turistic se confruntă cu dificultăți economice majore, multe afaceri din domeniu – hoteluri, agenții de turism și restaurante – suferind pierderi semnificative, iar unele fiind nevoite să își înceteze activitatea. Restricțiile de călătorie și teama de pandemii au redus fluxurile turistice internaționale, iar creșterea prețurilor la biletele de avion și combustibil a dus la scăderea numărului de turiști. Totodată, comportamentul consumatorilor s-a schimbat, mulți preferând vacanțe mai scurte sau mai aproape de casă. În plus, costurile de operare pentru hoteluri și restaurante au crescut semnificativ, din cauza majorării facturilor la energie și combustibil, a salariilor mai mari impuse de inflație și de deficitul de personal, precum și a scumpirii aprovizionării pe fondul problemelor din lanțurile globale de distribuție.

O altă provocare este migrarea angajaților din turism către sectoare mai stabile financiar, ceea ce face ca joburile sezoniere să devină tot mai puțin atractive, din cauza salariilor mici și a lipsei de siguranță. În același timp, multe afaceri nu au reușit să acceseze fonduri de sprijin, ceea ce a dus la acumularea de datorii și, în numeroase cazuri, la închiderea definitivă a activității.

În Republica Moldova a început implementarea unor strategii de promovare a turismului, inclusiv participarea la târguri internaționale și dezvoltarea ofertelor turistice bazate pe patrimoniul cultural și vinicol al țării. Aceste inițiative au ca scop atragerea unui număr mai mare de vizitatori și stimularea economiei locale. Unul dintre pilonii strategiei de promovare a turismului moldovenesc este prezența la evenimente internaționale de profil, cum ar fi Târgul de Turism de la Berlin (ITB Berlin), Târgul de Turism de la Londra (WTM London) sau Târgul de Turism de la București. La aceste expoziții, Republica Moldova își prezintă ofertele turistice, punând accent pe vinurile locale, pe experiențele autentice și pe tradițiile culturale. Prin participarea la astfel de evenimente, țara își crește vizibilitatea pe piața turistică internațională și atrage colaborări cu agenții de turism străine. La fel, Moldova este renumită pentru tradiția sa viticolă, iar autoritățile au înțeles potențialul economic al acestui sector. Ruta Vinului, un circuit turistic care include cele mai faimoase crame și vinării, precum Cricova, Purcari, Mileștii Mici și Castel Mimi, este promovat intens atât la nivel național, cât și internațional. Evenimente precum Ziua Națională a Vinului, organizată anual în Chișinău, atrag mii de turiști dornici să descopere cultura vinului moldovenesc. Pe lângă turismul vinicol, Republica Moldova își promovează intens mănăstirile istorice (Căpřiana, Orheiul Vechi, Hâncu), tradițiile folclorice și gastronomia autentică. De asemenea, festivalurile tematice, cum ar fi Festivalul Etno Jazz sau Festivalul Medieval de la Vatra, sunt utilizate pentru a atrage turiști interesați de cultura autentică a regiunii.

Pe lângă promovare, autoritățile oferă și sprijin financiar și logistic pentru dezvoltarea infrastructurii turistice. Prin diverse programe de finanțare, antreprenorii locali din sectorul hotelier, gastronomic și de turism rural sunt încurajați să își modernizeze afacerile și să ofere servicii de calitate.

Aceste eforturi contribuie la revitalizarea turismului moldovenesc, cresc competitivitatea țării ca destinație turistică și stimulează economia locală prin atragerea unui număr mai mare de vizitatori.

În urma izbucnirii războiului dintre Rusia și Ucraina pe 24 februarie 2022, Republica Moldova a devenit rapid un punct de tranzit și de refugiu pentru persoanele care fugeau din calea conflictului. Valul brusc de refugiați a determinat o creștere fără precedent a cererii pentru spațiile de cazare, ceea ce a avut un impact major asupra industriei hoteliere și a altor forme de găzduire, precum pensiunile și locuințele private. Hotelurile și centrele de cazare disponibile au fost ocupate rapid, întrucât mii de persoane au traversat granița în căutarea unui adăpost sigur. Inițial, Republica Moldova a fost o țară de tranzit pentru mulți dintre refugiați, însă, pe măsură ce conflictul s-a prelungit, unii au ales să se stabilească definitiv în țară. Această situație a generat atât provocări logistice, cât și oportunități economice pentru sectorul ospitalității și nu numai. Autoritățile moldovenești și organizațiile internaționale au intervenit prin programe de sprijin, oferind resurse pentru gestionarea fluxului de refugiați. Totodată, această creștere a cererii a avut un efect mixt asupra industriei turistice: pe de o parte, a asigurat ocuparea unităților de cazare, însă, pe de altă parte, a limitat disponibilitatea acestora pentru turiștii obișnuși, afectând sezonul turistic clasic.

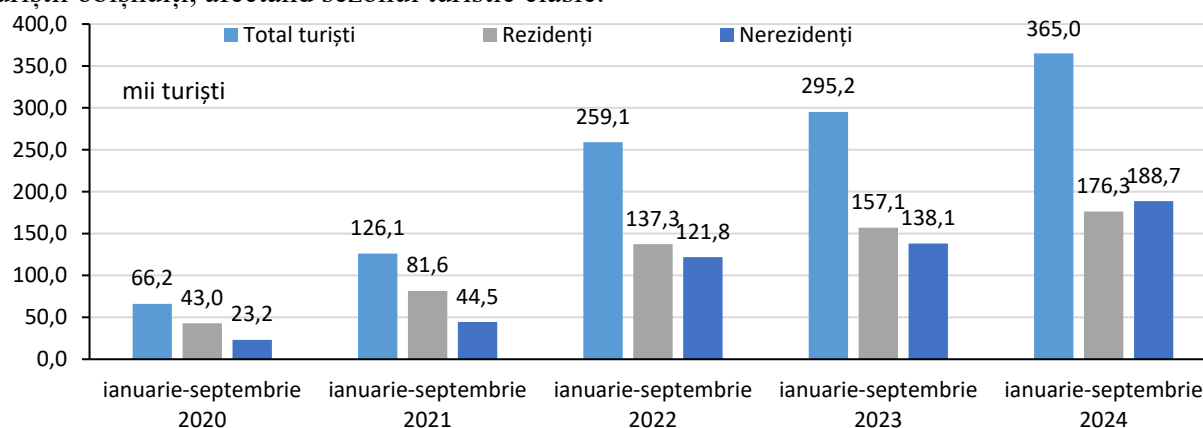

Figura 1. Turiști cazați în structurile de primire turistică colective (mii turiști)

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor BNS și (Știri.md, 2024)

Din Figura 1. Observăm că conform datelor BNS avem următoarea situație "Creșteri ale cazărilor turiștilor în ianuarie-septembrie 2024 față de perioada respectivă a anului trecut s-au înregistrat în hoteluri și moteluri (+41,1%), pensiuni turistice și agroturistice (+19,5%), structuri de întremare (+4,2%) și tabere de vacanță (+12,3%). Totodată, în cămine pentru vizitatori și structuri de odihnă s-a înregistrat scăderea numărului de turiști cazați cu 19,6% și, respectiv, cu 1,7%. În ceea ce privește cazările turiștilor străini în structurile de primire turistică, cea mai mare pondere au deținut-o cei din Europa (84,9% din total turiști nerezidenți), din care 35,8% au fost din țările membre ale Uniunii Europene. Ponderi mai însemnate în numărul total de turiști străini cazați în structurile de primire turistică le-au revenit cetățenilor din: Ucraina (38,8% din total), România (19,6%), Statele Unite ale Americii (6,8%), Israel (3,3%), Turcia (2,7%), Germania (2,6%), Regatul Unit (2,2%), Italia (2,1%) (Muntean, 2025).

CONCLUZII/RECOMANDĂRI

Cercetarea subliniază că *turismul moldovenesc* a fost grav afectat atât de pandemie, cât și de conflictul din Ucraina, dar există semne de recuperare prin adaptarea la noile realități economice și sociale. În acest context, este esențială implementarea unor politici sustenabile pentru revigorarea sectorului turistic și creșterea rezilienței acestuia în fața crizelor viitoare. Pentru a promova reziliența, trebuie dezvoltat un *plan de management* al crizelor și dezastrelor în turism, care să se concentreze pe o destinație, companie sau organizație și să evite următoarele probleme trasate în acest articol:

Scăderea semnificativă a numărului de turiști – în perioada pandemiei, restricțiile de circulație și închiderea frontierelor au dus la o reducere drastică a fluxurilor turistice. După izbucnirea războiului, numărul turiștilor străini a continuat să fie afectat, din cauza proximității conflictului.

Schimbarea percepției privind siguranța călătoriilor – nesiguranța regională a influențat deciziile turiștilor străini, determinându-i să evite Republica Moldova ca destinație de vacanță.

Dificultăți economice pentru sectorul turistic – multe afaceri din domeniul turismului (hoteli, agenții de turism, restaurante) au suferit pierderi semnificative, iar unele au fost nevoite să își înceteze activitatea.

Eforturi de relansare a turismului – autoritățile moldovenești au început implementarea unor strategii de promovare a turismului, inclusiv participarea la târguri internaționale și dezvoltarea ofertelor turistice bazate pe patrimoniul cultural și vinicol al țării.

REFERINȚE:

1. Monitorul fiscal. Analitica și statistica (2025). *Turismul în Moldova în anul 2024*. <https://monitorul.fisc.md/turismul-in-moldova-in-anul-2024/>.
2. Muntean, L. (2025). *Activitatea turistică a agențiilor de turism și turoperatorilor în anul 2024*. https://statistica.gov.md/ro/activitatea-turistica-a-agentiilor-de-turism-si-turoperatorilor-in-anul-2024-9491_61657.html.
3. Știri.md (2024). *Războiul din Ucraina a afectat Moldova în toate domeniile de activitate*. <https://stiri.md/article/social/razboiul-din-ucraina-a-afectat-moldova-in-toate-domeniile-de-activitate/>.

Coordonator științific: TURCOV Elena, dr., prof. univ.

ORCID 0000-0003-3764-9826

Academia de Studii Economice din Moldova

Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md

Telefon: +373 402-914

e-mail: turcov.elena@ase.md

FOREIGN DIRECT INVESTMENT SCREENING IN INTERNATIONAL TRANSACTIONS: MECHANISMS AND IMPLICATIONS FOR ECONOMIC SECURITY

SCREENING-UL INVESTIȚIILOR STRĂINE DIRECTE ÎN TRANZACȚIILE INTERNAȚIONALE: MECANISME ȘI IMPLICAȚII PENTRU SECURITATEA ECONOMICĂ

NEGOIȚA Olga, masterandă, specialitatea: Administrarea Afacerilor Internaționale și
Euroregionale

Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați, România,
Galați, str. Domnească nr. 47

e-mail autor: gbermanolga77@gmail.com

Abstract: In recent years, foreign direct investment (FDI) screening has become a crucial tool for safeguarding national and economic security, especially in the context of growing geopolitical tensions and the increasing involvement of state-controlled investors. This article examines the legal framework of the European Union regarding FDI screening, particularly Regulation (EU) 2019/452, and assesses its implications for economic security across member states. The research also analyzes how the Republic of Moldova aligns its national legislation and institutional mechanisms with EU standards, focusing on Law No. 174/2021. The methodology combines comparative legal analysis and documentary research, supplemented by a case study of a sensitive foreign investment in strategic infrastructure. The findings reveal that while the EU has developed a balanced yet effective mechanism for screening high-risk investments without hindering economic openness, Moldova is still in the early stages of implementing its framework. However, legislative alignment is progressing, and the country has established legal tools to prevent potentially harmful investments. The study concludes that strengthening institutional capacity and enhancing cooperation with EU partners are essential steps for Moldova in ensuring long-term economic resilience and convergence with European security standards.

Cuvinte cheie: investiții străine directe, mecanisme de screening investițional, securitate economică, politici de securitate investițională

JEL CLASIFICATION: F21, F23, K33, H56, P48

INTRODUCERE

Necesitatea unui mecanism eficient de examinare a investițiilor străine directe (ISD) a apărut ca răspuns la provocările aduse de globalizarea financiară și de creșterea fluxurilor investiționale provenite din jurisdicții cu regimuri autoritare sau cu interese strategice non-economice. Deși investițiile internaționale joacă un rol esențial în dezvoltarea economică și inovare, acestea pot implica și riscuri semnificative pentru securitatea națională și ordinea publică, în special atunci când vizează infrastructuri critice sau tehnologii sensibile (Norton Rose Fulbright, 2023).

Statele Unite au fost primele care au instituit un cadru formal de screening al ISD încă din 1975, prin Comitetul pentru Investiții Străine în Statele Unite (Committee on Foreign Investment in the United States – CFIUS), reglementat prin Defense Production Act și consolidat ulterior prin legea FIRRMA (*Foreign Investment Risk Review Modernization Act*) din 2018. Acest organism are competențe extinse, inclusiv posibilitatea de a bloca sau de a impune condiții asupra tranzacțiilor cu potențial impact negativ asupra securității naționale (Jackson, 2020).

Inspirate de acest model, multiple state și-au creat propriile mecanisme de screening, iar Uniunea Europeană a instituit, prin Regulamentul (UE) 2019/452, primul cadru de cooperare în domeniul examinării ISD, aplicabil din octombrie 2020. Totuși, spre deosebire de abordarea centralizată a SUA, modelul european este descentralizat, lăsând statelor membre competența de decizie, dar impunând transparență, nediscriminare și cooperare între autorități (EPRS, 2024, pp. 2–4).

UE cunoscută istoric pentru deschiderea sa către capitalul străin, a realizat necesitatea unui asemenea instrument pe fondul creșterii investițiilor din partea unor actori statali non-OCDE, cu agende potențial non-comerciale. Astfel, în 2019, UE a adoptat Regulamentul (UE) 2019/452 *al Parlamentului European și al Consiliului, de stabilire a unui cadru pentru examinarea investițiilor străine directe în Uniune*. Acesta a devenit pe deplin aplicabil din toamna anului 2020, marcând primul mecanism formal de cooperare în materie de screening al ISD la nivel european (Noerr, 2021).

În paralel, țările membre UE și-au consolidat legislațiile naționale, iar impactul acestor măsuri asupra securității economice a devenit vizibil: investițiile în infrastructuri critice, tehnologii sensibile sau alte active strategice sunt acum evaluate mai riguros pentru a preveni riscuri la adresa ordinii publice și securității naționale. De asemenea, evenimente geopolitice recente – precum pandemia COVID-19 și războiul dintre Rusia și Ucraina – au intensificat preocupările legate de autonomia strategică a UE și protecția activelor critice (Robert S., 2023). Ca urmare, screening-ul ISD este privit tot mai mult ca un instrument esențial de apărare a securității europene, incluzând securitatea economică.

Abordarea metodologică a acestei cercetări constă într-o analiză documentară comparativă a reglementărilor și surselor bibliografice relevante privind screening-ul ISD la nivel internațional, european și național. S-au examinat instrumente juridice primare – în special Regulamentul (UE) 2019/452 și Legea Republicii Moldova nr. 174/2021 – pentru a identifica prevederile-cheie, scopul și modul lor de implementare. De asemenea, au fost consultate surse secundare: articole științifice, studii de specialitate, rapoarte oficiale ale UE (rapoarte anuale ale Comisiei Europene privind investițiile străine) și comentarii juridice, în vederea evaluării impactului practic al mecanismelor de screening.

Acest articol își propune să ofere o perspectivă științifică și comparativă asupra screening-ului ISD. Se va realiza o revizuire a cadrului legislativ al UE privind examinarea ISD, cu accent pe Regulamentul (UE) 2019/452 și implementarea sa, precum și analiza impactului mecanismului asupra securității economice și naționale a statelor membre. Pentru a ilustra importanța acestor mecanisme, va fi integrat și un studiu de caz privind o investiție străină într-un sector critic, care a generat reacții legislative ori politice. În final, concluziile vor sintetiza constatările cercetării, iar recomandările vor indica direcții de îmbunătățire a politicilor de screening al ISD.

CONȚINUTUL DE BAZĂ

La nivel global, conform analizei Norton Rose Fulbright, peste 37 de jurisdicții au implementat mecanisme de screening, iar altele sunt în proces de elaborare legislativă. Aceste regimuri diferă semnificativ în ceea ce privește domeniul de aplicare, procedurile, sancțiunile și nivelul de transparență, ceea ce evidențiază nevoia unei abordări mai armonizate, în special în contextul tranzacțiilor internaționale cu implicații transfrontaliere (Norton Rose Fulbright, 2023).

Impactul tranzacțiilor internaționale asupra securității economice este tot mai vizibil, în special în sectoare strategice precum energia, tehnologia informației, comunicațiile sau sănătatea publică. Examinarea investițiilor devine astfel un instrument fundamental al politicii economice și de securitate, contribuind la protejarea suveranității economice, la prevenirea controlului extern asupra unor active esențiale și la menținerea ordinii publice (Grieger, 2024; European Commission, 2023).

În acest context, devine esențială identificarea riscurilor generate de așa-numitul „*stat agresor investițional*” – entitate statală sau afiliată unui stat care utilizează investițiile străine directe nu în scopuri economice, ci ca mijloace strategice de influență, control sau destabilizare a altor economii. Aceasta poate urmări, prin achiziția unor active-cheie, obținerea accesului la tehnologii sensibile, infrastructuri critice sau informații esențiale pentru funcționarea unui stat. Astfel, mecanismele de screening al investițiilor devin nu doar utile, ci necesare pentru a preveni ingerințele externe care pot compromite securitatea economică și națională.

UE a introdus oficial conceptul de examinare a investițiilor străine directe prin Regulamentul (UE) 2019/452. Acest regulament, de aplicabilitate directă în statele membre, stabilește un mecanism de cooperare între statele membre și Comisia Europeană în evaluarea ISD susceptibile să afecteze securitatea sau ordinea publică. De remarcat că, UE nu a creat o autoritate supranațională cu puteri

de veto (așa cum este CFIUS în SUA), ci a optat pentru un cadru general care respectă competența fiecărui stat membru de a decide asupra investițiilor pe teritoriul său (Robert, 2023). Regulamentul enumeră factori și domenii sensibile care pot fi luați în considerare de autorități în evaluarea ISD, cum ar fi: infrastructuri critice (energie, transport, apă, sănătate, comunicații, apărare etc.), tehnologii critice și produse cu dublă utilizare (inclusiv inteligență artificială, robotică, semiconductori, cibernetică, spațiu, nuclear și biotehnologii), securitatea alimentară și a resurselor, accesul la informații sensibile și libertatea media.

De asemenea, se pune accent pe profilul investitorului, verificându-se dacă acesta este controlat de un guvern din afara UE, dacă a fost implicat anterior în activități care afectează securitatea sau dacă există riscul să se angajeze în activități ilegale. Regulamentul impune principiul transparenței și nediscriminării, solicitând totodată statelor membre care instituie mecanisme naționale de screening să asigure dreptul la apel și protecția informațiilor confidențiale.

Implementarea Regulamentului la nivelul UE a dus la crearea de puncte de contact și la armonizarea parțială a abordărilor naționale. Până în 2020, numai aproximativ jumătate dintre statele membre aveau mecanisme de screening; în prezent 24 din 27 dispun de astfel de regimuri sau le-au introdus recent. Diferitele țări au ales modele instituționale variate: în unele, autoritatea de screening este Consiliul Concurenței (de exemplu, în România), în altele este un departament special în cadrul unui minister economic (Germania, Franța) sau o agenție guvernamentală creată ad-hoc (Malta). Această flexibilitate instituțională este permisă de caracterul general al Regulamentului UE, care lasă statelor libertatea de a-și organiza propriul mecanism atâta timp cât respectă principiile comune. Sancțiunile aplicabile investitorilor ce nu respectă regimul diferă de la o țară la alta, dar includ de regulă blocarea investiției, anularea tranzacției, amenzi substanțiale și chiar măsuri penale în cazuri grave. Acest mozaic reflectă adaptarea la contextul național, însă cooperarea prin mecanismul UE asigură un schimb de informații între state și Comisie despre tranzacțiile în curs și potențialele riscuri transfrontaliere.

Introducerea screening-ului ISD în UE a avut ca scop principal protejarea intereselor esențiale europene într-o perioadă de schimbare a profilului investitorilor globali. Primele date oficiale indică faptul că mecanismul a fost folosit în mod selectiv, concentrându-se pe tranzacțiile cu risc ridicat, fără a descuraja fluxul investițional general. Conform primului raport anual al Comisiei Europene privind aplicarea Regulamentului (publicat în 2021), aproximativ 1.800 de tranzacții ISD au fost notificate autorităților naționale ale statelor membre în primul an de funcționare a cadrului. Dintre acestea, doar 265 (circa 14%) au fost investigate în profunzime în cadrul mecanismului de cooperare european, iar doar 2% din totalul ISD au fost efectiv interzise sau au eșuat din motive de securitate.

Conform celui de-al treilea raport anual al Comisiei Europene (2023), 1.444 de tranzacții au fost analizate în anul 2022, dintre care 55% au fost supuse formal screeningului. Majoritatea investițiilor au fost aprobate fără condiții (86%), 9% cu măsuri de atenuare a riscurilor, iar doar 1% au fost blocate, demonstrând caracterul selectiv, nu restrictiv, al instrumentului. În majoritatea situațiilor, investițiile au fost permise fie necondiționat, fie cu anumite condiții pentru a atenua riscurile (de exemplu, impunerea unor garanții privind protecția datelor sau continuitatea lanțului de aprovizionare critic). Numai în cazuri rare s-a recurs la veto absolut, ceea ce denotă că UE rămâne deschisă investițiilor străine, însă nu cu prețul compromiterii securității (European Commission Report, 2021 and 2023).

Literatura de specialitate relevă că screening-ul ISD este acum perceput ca parte integrantă a politicii de securitate economică a UE. Mecanismul european, deși inițial modest, Comisia având rol consultativ, iar decizia finală aparținând statelor, a cunoscut o întărire treptată pe fondul unor crize succesive și al strategiilor ofensive ale unor investitori externi (în special chinezi). Procedura de screening inter-UE presupune schimbul de informații între statele membre în cazul în care o investiție străină într-un stat membru poate afecta securitatea sau ordinea publică în alt stat membru. Acest mecanism de cooperare, instituit prin Regulamentul (UE) 2019/452, permite Comisiei Europene și statelor membre să formuleze observații sau opinii asupra unei tranzacții, chiar dacă aceasta nu are loc direct pe teritoriul lor. Astfel, se creează o rețea de vigilență colectivă care asigură o protecție extinsă a intereselor strategice ale Uniunii și ale fiecărui stat membru. Deși decizia finală privind

aprobarea sau blocarea investiției revine statului gazdă, consultarea interstatală contribuie la o evaluare mai completă a riscurilor, întărind coerența și eficiența mecanismului de screening la nivelul întregii Uniuni.

Comisia Europeană a emis îndrumări speciale în 2020, îndemnând statele membre să utilizeze la maximum mecanismele de screening existente pentru a proteja activele sensibile, mai ales în contextul vulnerabilităților cauzate de pandemie. Ulterior, conflictul din Ucraina a accentuat și mai mult necesitatea de a feri infrastructurile critice de influența companiilor provenite din țări ostile sau supuse sancțiunilor. Drept urmare, s-a conturat conceptul de securitate economică la nivelul UE, definit ca protejarea capacităților industriale, tehnologice și financiare critice ale Uniunii de actori străini potențial ostili.

Un indiciu al acestei evoluții este intenția Comisiei de a consolida legal cadrul existent: la începutul anului 2024, Comisia a propus un nou regulament care înlocuiește actualul cadru, urmărind armonizarea mecanismelor naționale și extinderea controlului asupra unor categorii noi de tranzacții (Grieger, 2024). Propunerea impune, pentru prima dată, obligativitatea unui mecanism de screening pentru toate statele membre și extinde sfera de aplicare la investiții indirecte și proiecte sau programe de interes european. Această propunere urmărește să transforme sistemul actual într-un instrument și mai eficient de apărare a autonomiei strategice europene, eventual prin acordarea unui rol mai proeminent Comisiei în procesul decizional.

În acest context, Republica Moldova a inițiat alinierea la standardele europene. Fiind parte a Parteneriatului Estic și aspirând la integrarea în UE, Moldova a adoptat în noiembrie 2021 Legea nr.174/2021 *privind mecanismul de examinare a investițiilor de importanță pentru securitatea statului*, (denumită în continuare „Legea”). Aceasta marchează aderarea țării la conceptul de screening al investițiilor, permițând autorităților să analizeze și să oprească investiții ce ar putea amenința securitatea națională. Deși mecanismul este la început, evoluțiile regionale impun o dezvoltare rapidă a cadrului legislativ și instituțional în domeniu. Preocupările privind securitatea investițiilor au luat amploare pe fondul angajamentelor asumate privind alinierea la practicile UE (care prevede convergența politicilor economice) și al contextului geopolitic tensionat din regiune (conflictul din Ucraina, necesitatea protejării infrastructurii critice etc.).

Legea stabilește cadrul legal și procedural necesar pentru analiza și evaluarea activităților investiționale desfășurate în domenii considerate de importanță pentru securitatea statului. Printre aceste domenii se numără infrastructura critică, sectorul energetic, securitatea cibernetică, industria de apărare, securitatea informațională precum și resursele naturale cu caracter strategic.

Aceasta prevede la art. 6 o serie de restricții pentru investitori considerați riscanți. Nu pot realiza investiții în domeniile strategice acei investitori care, de exemplu, au fost implicați în activități de spălare de bani sau finanțare a terorismului, sau care mențin relații cu autoritățile altor state ce reprezintă o amenințare la adresa securității Republicii Moldova. Aceste criterii negative sunt similare cu cele utilizate în UE și SUA, vizând entități legate de guverne ostile ori cu istoric dubios. Legea enumeră și formele de investiție supuse examinării (art. 3), de la preluarea pachetului de control sau achiziția de acțiuni într-o societate strategică, până la forme mai puțin obișnuite precum contractarea de împrumuturi externe de către entități din domeniile vizate. Astfel, sunt acoperite atât investițiile clasice, cât și tranzacțiile care pot conferi indirect influență străină, de exemplu, finanțări (Legea nr.174/2021).

Din punct de vedere instituțional, mecanismul Republicii Moldova de screening este gestionat de Consiliul pentru promovarea proiectelor investiționale de importanță națională (denumit în continuare „Consiliul”). Consiliul, instituit prin Hotărârea Guvernului nr.585/2016 *cu privire la Consiliul pentru promovarea proiectelor investiționale de importanță națională* exercită atribuțiile de examinare și aprobare a investițiilor de importanță pentru securitatea statului, în conformitate cu prevederile Legii nr.174/2021 și ale Regulamentului cu privire la modul de examinare și aprobare prealabilă a investițiilor de importanță pentru securitatea statului.

Aplicarea acestui mecanism în Republica Moldova a început în anul 2023, marcând o nouă etapă în dezvoltarea politicilor naționale de promovare și protecție a investițiilor. Având în vedere că acesta reprezintă un model nou pentru țară, implementarea sa implică multiple provocări. Printre acestea se numără adaptarea la realitățile economice și juridice naționale, dezvoltarea capacităților instituționale pentru aplicarea eficientă a legislației, precum și armonizarea procesului de screening cu bunele practici internaționale.

Un efect notabil asupra securității economice este creșterea gradului de conștientizare și pregătire a statelor membre față de potențiale riscuri. Toate marile economii ale UE (Franța, Germania, Italia, Spania, etc.) și-au actualizat legislațiile naționale, extinzând lista sectoarelor strategice și scăzând pragurile de notificare, semn că percepția amenințărilor a evoluat. De exemplu, Italia a folosit în repetate rânduri puterile sale speciale „golden power” pentru a bloca preluări de companii high-tech de către investitori chinezi – în 2021 guvernul italian a vetoat achiziția unei firme producătoare de semiconductori de către o companie din China, invocând protecția know-how-ului strategic. Franța și Germania au intensificat și ele screening-ul: în 2020, guvernul german a intervenit pentru a împiedica preluarea unui producător de echipamente medicale de către un investitor din China, pe fondul pandemiei, iar Franța a adăugat sectoare (precum industria alimentară) pe lista celor care necesită aprobare. Aceste acțiuni individuale demonstrează că statele utilizează cadrul legal pentru a preveni transferul de capacități critice către actori potențial ostili.

La nivel european, cooperarea a dat rezultate mai subtile, dar importante: Comisia Europeană a emis peste 180 de avize și comentarii către statele membre cu privire la investițiile notificate în 2021 (Noerr, 2021). Chiar dacă aceste avize sunt neobligatorii, ele au influențat deciziile statelor în câteva cazuri cheie și au introdus o perspectivă „europeană” în evaluarea riscurilor (de exemplu, subliniind posibile efecte în lanț asupra altor țări sau asupra unor proiecte de interes european). Mai mult, Comisia a început să folosească tot mai mult limbajul „securității economice” în documentele sale, indicând că protecția tehnologiilor emergente și a lanțurilor de aprovizionare este parte integrantă a strategiei UE de securitate. Ca rezultat, se conturează un echilibru delicat: pe de o parte, menținerea deschiderii către investiții – aspect crucial pentru economie – iar pe de altă parte, vigilența față de investițiile care ar putea submina siguranța cetățenilor și a economiilor europene. Mecanismul de screening a instituționalizat această vigilență, permițând statelor să acționeze preventiv și coordonat.

Un exemplu care ilustrează provocările aduse de investițiile din afara UE în sectoare strategice este cazul COSCO – portul Hamburg. În 2022, compania chineză de stat COSCO Shipping a propus achiziționarea unui pachet de 35% din acțiunile unui terminal important al portului Hamburg (Germania), unul dintre cele mai mari porturi ale Europei. Această investiție în infrastructură critică a declanșat un vibrant dezacord politic atât în interiorul Germaniei, cât și la nivelul UE. Pe plan intern, guvernul german s-a divizat: în timp ce Ministerul Economiei inițial a fost favorabil atragerii investiției chineze, Ministerul de Externe și agențiile de securitate au avertizat asupra riscurilor strategice (dependență economică de China, acces la infrastructură esențială). Sub presiunea opiniei publice și a partenerilor europeni, autoritățile germane au redus tranzacția, permițând COSCO să preia doar 24.9% (sub pragul de control formal) în loc de 35%. Chiar și așa, Comisia Europeană și alte state membre și-au exprimat îngrijorarea prin canale oficiale, considerând investiția o potențială amenințare la adresa securității portuare și a lanțurilor logistice europene. Cazul a evidențiat limitările cadrului actual: Comisia a putut doar emite o opinie negativă, neavând putere de veto – opinie care, deși confidențială, se presupune că a fost emisă în acest caz. Consecința politică a fost intensificarea discuțiilor privind necesitatea întăririi Regulamentului UE, astfel încât situații similare să poată fi gestionate mai ferm la nivel european. Practic, „*afacerea COSCO-Hamburg*” a devenit un catalizator pentru reformă, demonstrând cum o investiție străină într-un singur stat membru poate avea implicații de securitate pentru întreaga UE (Packroff J., 2022).

În primul rând, apetitul marilor puteri de a achiziționa infrastructuri critice nu ocolește economiile mai mici. Pentru Republica Moldova, cazurile recente legate de identificarea unor companii locale cu posibile conexiuni cu „flota din umbră” a Federației Ruse ridică semnale de alarmă în ceea

ce privește utilizarea investițiilor ca mijloc de influență geopolitică. Această flotă, formată din entități comerciale opace, este suspectată de implicare indirectă în tranzacții economice strategice prin interpuși locali, în scopul evitării sancțiunilor internaționale și exercitării influenței geopolitice (RISE Moldova, 2024). În acest context, Consiliul pentru promovarea proiectelor investiționale de importanță națională a identificat din oficiu companiile care prezentau potențiale riscuri pentru securitatea economică și au inițiat procedura de screening.

De asemenea, Moldova are experiențe trecute cu investiții provenite din Est care au ridicat suspiciuni și au crescut vulnerabilitatea națională: prezența capitalului rusesc în sectorul energetic și bancar moldovenesc a fost adesea asociată cu influență politică (de exemplu, controlul exercitat în trecut de companii rusești asupra rețelelor de distribuție a energiei electrice sau implicarea unor bănci cu capital rusesc în fraudă bancară din 2014). Astfel de evenimente au subliniat nevoia unui filtru riguros. Mecanismul de screening adoptat în 2021 este răspunsul direct la aceste îngrijorări, instituind pârgurile legale pentru a bloca preluări ostile ale unor active strategice precum rețele energetice, telecomunicații sau infrastructură de transport. Dacă, ipotetic, mâine o companie dintr-o țară nesigură ar dori să cumpere pachetul majoritar la Aeroportul Internațional Chișinău sau la o importantă companie din sectorul IT moldovenesc, autoritățile dispun acum de instrumentul juridic necesar pentru a examina tranzacția sub aspectul securității.

Un alt exemplu recent este decizia unor țări UE de a exclude furnizori chinezi (Huawei, ZTE) din dezvoltarea rețelelor 5G, motivată de temeri privind spionajul și dependența tehnologică (CNBC, 2023, 16 iunie). Deși această măsură s-a realizat în principal prin reglementări privind achizițiile publice și securitatea telecom (nu prin mecanismele ISD, fiind vorba de echipamente, nu neapărat de achiziția de companii), ea face parte din același trend de reevaluare a relației dintre deschidere economică și securitate națională (European Commission, 2023, 16 iunie). Pentru Moldova, care la rândul său dezvoltă infrastructură digitală și va implementa 5G, exemplul reprezintă o oportunitate de a extrage concluzii: diversificarea partenerilor tehnologici, audituri de securitate la achiziții strategice și, în caz extrem, limitarea accesului firmelor cu risc la proiecte critice.

În rezumat, exemplele ilustrează cum investițiile străine din partea unor actori geopolitici majori pot genera vulnerabilități strategice. Atât UE, cât și Republica Moldova recunosc acest fapt și își calibrează politicile în consecință: UE prin perfecționarea mecanismului comun și încurajarea intervenției timpurii a statelor, Moldova prin crearea de la zero a cadrului legal și îmbunătățirea lui înainte ca un caz sensibil să apară. O diferență majoră rămâne capacitatea de punere în aplicare: UE dispune de resurse puternice (servicii de informații bine dezvoltate la nivel național, expertiză tehnologică, cooperare intra-UE), pe când Moldova trebuie să-și construiască treptat expertiza și poate să se bazeze pe parteneriate internaționale pentru a suplini neajunsurile inițiale. Totuși, direcția este clară: alinierea la standardele occidentale de securitate a investițiilor este nu doar o cerință a integrării economice, ci și o garanție a rezilienței naționale în fața influențelor externe.

CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI

În urma analizei realizate, se evidențiază o apropiere tot mai clară între cadrul normativ al Uniunii Europene și cel al Republicii Moldova în materie de examinare a investițiilor străine directe. Dacă în spațiul european mecanismul de screening este bine consolidat și susținut de o practică instituțională diversificată, Republica Moldova se află într-un proces activ de construire și consolidare a propriului sistem. Un pas esențial în această direcție a fost aprobarea unei noi legi privind mecanismul de examinare a investițiilor, publicată recent în Monitorul Oficial, care reflectă o aliniere mai profundă la principiile și exigențele europene în domeniu. Această inițiativă legislativă marchează tranziția de la o reglementare incipientă la un cadru juridic mai clar și mai coerent, capabil să ofere autorităților instrumentele necesare pentru a evalua impactul potențial al investițiilor asupra securității naționale. În același timp, autoritățile responsabile de implementarea mecanismului de screening cooperează și interacționează constant pentru a îmbunătăți funcționalitatea procedurilor, asigurând un

echilibru între protejarea intereselor strategice ale statului și menținerea unui climat investițional deschis și predictibil.

Actualitatea mecanismelor de screening este confirmată și de noile inițiative strategice lansate la nivel european, cum este Programul UE de înarmare, care presupune implicarea directă a companiilor din state terțe, inclusiv Republica Moldova, în lanțurile de aprovizionare și producție a industriei de apărare. În acest context, toate întreprinderile care vor dori să participe la astfel de proiecte vor fi supuse screeningului, iar participarea lor va depinde de obținerea aprobării prealabile a investițiilor.

Pentru consolidarea impactului acestor mecanisme asupra securității economice, este esențial ca statele să dezvolte o instituționalizare completă și funcțională a proceselor de screening. Aceasta presupune nu doar adoptarea unui cadru legal coerent, ci și formarea unui aparat administrativ eficient, cu personal calificat și acces la informații strategice, precum și o cooperare solidă între instituțiile implicate.

În paralel, devine tot mai evidentă nevoia de a institui mecanisme exhaustive care să permită aplicarea retroactivă a măsurilor de screening, acolo unde este justificat de natura riscurilor. În contextul Republicii Moldova, unde procesul de reglementare este recent și în dezvoltare, retroactivitatea oferă un instrument crucial pentru contracararea unor investiții realizate anterior intrării în vigoare a legislației, dar care s-au dovedit ulterior ca având potențial periculos pentru infrastructura sau securitatea economică a statului. Fără posibilitatea intervenției retroactive, autoritățile riscă să piardă controlul asupra unor active strategice deja preluate, în lipsa unui cadru legal adecvat la momentul tranzacției. Astfel, retroactivitatea devine un pilon esențial pentru completarea și eficientizarea arhitecturii de securitate economică.

Nu în ultimul rând, transparență și responsabilitate. Respectarea drepturilor investitorilor, asigurarea căilor de contestare a deciziilor și o justificare clară a măsurilor adoptate contribuie nu doar la legalitatea, ci și la legitimitatea procesului, menținând totodată atractivitatea mediului investițional.

REFERINȚE:

1. CNBC. (2023, 16 iunie). *EU urges more countries to ban China's Huawei, ZTE from 5G networks*. <https://www.cnbc.com/2023/06/16/eu-urges-more-countries-to-ban-chinas-huawei-zte-from-5g-networks.html>
2. European Commission. (2023). *Third Annual Report on the screening of foreign direct investments into the Union*. https://ec.europa.eu/info/publications/2023-fdi-screening-report_en
3. European Commission. (2023, iunie 16). *5G Security: The EU Case for Banning High-Risk Suppliers*. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/statement_23_3312
4. European Parliamentary Research Service (EPRS). (2024). *Screening of foreign investments in the Union*. PE 762.382. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/762382/EPRS_BRI\(2024\)762382_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/762382/EPRS_BRI(2024)762382_EN.pdf)
5. Grieger, G. (2024). *Screening of foreign investments in the Union*. European Parliamentary Research Service. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52024PC0023>
6. Jackson, J. K. (2020). *The Committee on Foreign Investment in the United States (CFIUS)*. Congressional Research Service. <https://sgp.fas.org/crs/natsec/RL33388.pdf>
7. Noerr. (2021, 30 noiembrie). *EU's first-ever annual report on FDI screening: key takeaways*. <https://www.noerr.com/en/insights/eus-first-ever-annual-report-on-fdi-screening-key-takeaways>
8. Norton Rose Fulbright. (2023). *Global rules on foreign direct investment*. <https://www.nortonrosefulbright.com/en-us/knowledge/publications/cb7bbd10/global-rules-on-foreign-direct-investment>
9. Packroff, J. (2022, 21 octombrie). *Hamburg Port Terminal Takeover Divides Berlin and Brussels*. Euractiv. <https://www.euractiv.com/section/economy-jobs/news/hamburg-port-terminal-takeover-divides-berlin-and-brussels/>
10. Parlamentul Republicii Moldova. (2021). *Legea nr. 174 din 11 noiembrie 2021 privind mecanismul de examinare a investițiilor de importanță pentru securitatea statului*. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 280–284/2021.
11. RISE Moldova. (2024, 31 iulie). *Flota rusă din Moldova*. <https://www.rise.md/articol/flota-rusa-din-moldova/>
12. Robert, S. (2023). *Foreign investment control procedures as a tool for enforcing EU strategic autonomy*. *European Papers*, 8(2), 513–523. <https://doi.org/10.15166/2499-8249/671>

Coordonator științific: DODU-GUGEA Larisa, dr., conf. univ.,

ORCID 0000-0003-4677-7053

Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați, România,

Galați, str. Domnească nr. 47, <https://ugal.ro/>

e-mail: dodu-gugea.larisa@ase.md

DOI: <https://doi.org/10.53486/sstc2025.v2.80>
CZU: [336.717.131:314.74]:338(478)

REDUCING TRANSFER COSTS: FROM THE 2030 AGENDA FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT TO A TOOL FOR VALIDATING THE ECONOMIC POTENTIAL OF THE DIASPORA

REDUCEREA COSTURILOR DE TRANSFER: DE LA AGENDA 2030 PENTRU DEZVOLTARE DURABILĂ LA INSTRUMENT DE VALORIFICARE A POTENȚIALULUI ECONOMIC AL DIASPOREI

CHIRVAS Cristina, masterandă, specialitatea: Administrarea Afacerilor Internaționale
și Euroregionale

ORCID 0000-0003-4121-2301

Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați, România,

Galați, str. Domnească nr. 47

e-mail autor: cristinachirvas@yahoo.com

Abstract: *Considering the current size of diasporas around the world, as well as their capacity to contribute to the economic development of the countries they come from, it becomes obvious that the financial contribution of the diaspora often considerably exceeds the economic possibilities of the state of origin. Under these conditions, more and more countries have become interested in capitalizing on and transforming the potential of the diaspora into a factor of sustainable economic development.*

With initiatives to boost remittance flows, challenges for diaspora members associated with high transfer costs have emerged internationally. Therefore, significantly reducing costs has become a goal of the 2030 Agenda for Sustainable Development, especially in the context of its goals related to poverty reduction and promoting financial inclusion. Thus, throughout this research, the author aims to treat the subject from the perspective of a holistic vision according to which reducing transfer costs represents one of the options through which the economic potential of the diaspora can be harnessed for the benefit of the countries of origin.

Keywords: *diaspora, economic development, countries of origin, remittances, costs, the 2030 Agenda for Sustainable Development*

JEL CLASSIFICATION: F24, F63

INTRODUCERE

Doar în anul 2023, la nivel internațional, volumul total de remitențe a atins cifra de 822 mld. USD (The World Bank Group, 2023). Având în vedere valorile semnificative ale remitențelor recepționate anual de către țările de origine, precum și rapiditatea cu care volumul acestora s-a majorat în ultimii 25 de ani (în anul 2000 volumul remitențelor la nivel internațional a constituit 128 mld. USD), fiecare stat este cointerestat să influențeze utilizarea fluxurilor private de remitențe în scopul dezvoltării întregii economii: inițial în afaceri mici, iar ulterior, prin intermediul sistemului financiar, spre alte domenii capabile de a asigura o creștere economică durabilă (IOM, 2024).

În contextul economic actual afectat de criza provocată de pandemia de COVID-19, conflicte militare, instabilitate politică și calamități naturale, menținerea fluxurilor de remitențe către țările în curs de dezvoltare reprezintă un factor stabilizator esențial pentru zeci de economii receptoare de remitențe, dar și o provocare majoră pentru strategiile de eficientizare a fluxurilor de remitențe având în vedere costurile înalte de transfer;

Actualitatea temei de cercetare este determinată inclusiv și de importanța remitențelor pentru dezvoltarea economică a Republicii Moldova în condițiile în care în anul 2023, remitențele au constituit 12,2 la sută din PIB și reprezintă unul dintre cele mai importante fluxuri financiare recepționate în țară care, conform tendinței, continuă să se majoreze constant (The World Bank Group, 2023).

Pornind de la aspectele menționate mai sus, articolul dat are ca scop analiza perspectivelor de amplificare a efectelor financiare ale diasporei în țările de origine prin reducerea costurilor de transfer, în contextul promovării echității și dezvoltării sustenabile prevăzute în cadrul Agendei 2030 pentru Dezvoltare Durabilă.

CONȚINUTUL DE BAZĂ

Metodologia de cercetare utilizată a avut ca punct de reper sinteza și analiza calitativă a studiilor și rapoartelor de cercetare naționale și internaționale, a articolelor științifice, a bazelor de date statistice a Băncii Mondiale, Fondului Monetar Internațional, Organizației Internaționale a Migrației ș.a., a paginilor web ale diverselor instituții naționale și internaționale specializate în domeniul economic sau al diasporei, a actelor normative și a bunelor practici internaționale în domeniu.

De asemenea, a fost utilizată metoda statistică de prelucrare a datelor pentru a determina tendința de manifestare a unor efecte financiare, precum și cercetarea inductivă pentru derivarea unor generalizări cu privire la reducerea costurilor de transfer. Suplimentar, în contextul fundamentării aspectelor teoretice relectate în cadrul cercetării, a fost utilizată metoda de calibrare a modelului utilizat de FMI, în vederea identificării elasticității volumului de remitențe la modificarea costurilor de transfer.

Migrația internațională și procesul de consolidare a diasporei a rămas un subiect constant pe agenda Adunării Generale a ONU și o tematică mereu actuală în diverse domenii de cercetare (demografie, economie, politică, sociologie, istorie, securitate, medicină etc.).

La data de 25 septembrie 2015, Adunarea Generală a ONU a adoptat Agenda pentru Dezvoltare Durabilă 2030 (Agenda 2030) ce conține 17 Obiective de Dezvoltare Durabilă (ODD) și 169 de scopuri ce detaliază aceste obiective. Agenda 2030 reprezintă un apel universal la acțiune în domenii precum schimbările climatice, inegalitatea economică, inovațiile, consumul durabil, justiția și alte priorități și presupune parteneriate dintre guverne, sectorul privat, societatea civilă și cetățeni deopotrivă. Agenda 2030 recunoaște migrația ca un aspect central al dezvoltării, fiind prima dată când acest fenomen este integrat concret într-o agenda de dezvoltare globală. De asemenea, conform figurii 1, din 17 obiective, 10 conțin ținte și indicatori relevanți pentru migrație, pornind de la principiul de bază al Agendei 2030 de a „nu lăsa pe nimeni în urmă” (IOM, 2018, p. 20).

În contextul reducerii sărăciei și a inegalității între țări, principala referință la migrație este făcută în cadrul țintei 10.7 „facilitarea mobilității responsabile, sigure și legale a oamenilor” inclusiv prin implementarea politicilor de migrație planificate și bine gestionate, capabile să dezvolte potențialul maxim al comunităților de migranți din întreaga lume care figurează în Obiectivul 10 de a reduce inegalitatea în interiorul și între țări. Mai concret, subobiectivul 10.c.1 prevede reducerea până în 2030 la mai puțin de 3 la sută a costurilor totale ale tranzacțiilor de remiteri și eliminarea coridoarelor de remiteri cu costuri mai mari de 5 la sută (la sfârșitul anului 2015, media costurilor la nivel mondial reprezenta 7,5 la sută din valoarea transferului, iar în trimestrul II al anului 2024 media costurilor reprezenta 6,6 la sută) (OIM, 2018; The World Bank Group, 2024).

Astfel, în contextul facilitării accesului la servicii de remiteri de bani, la nivel internațional s-a conturat ideea reducerii costurilor acestora și promovării utilizării metodelor de transfer digitale. Costul serviciilor de transfer a mijloacelor bănești variază în funcție de mai multe dimensiuni, cum ar fi viteza de transfer, modul de transfer, suma transmisă sau dimensiunea coridorului (Bersch et al., 2021).

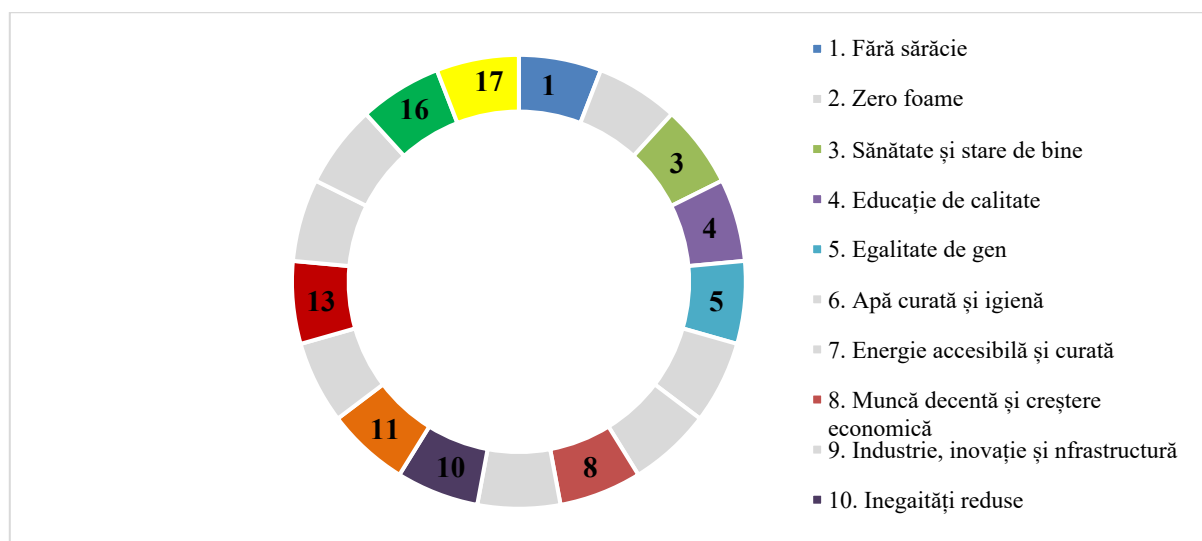

Figura 1. Obiectivele de Dezvoltare Durabilă ce conțin referințe la migrație

Sursa: elaborată de autor în baza datelor Centrului global de analiză a datelor privind migrația al OIM, (OIM, 2018)

Examinând rapoartele Băncii Mondiale cu privire la modalitățile de transfer a mijloacelor bănești către țările de origine, observăm că băncile rămân în continuare cel mai scump tip de furnizor, cu un cost mediu al serviciilor de transfer de 13,4 la sută în trimestrul II al anului 2024. În schimb, cardul de plată a fost instrumentul cu cel mai mic cost perceput la expedierea transferurilor, depășind în trimestrul II al anului 2024 inclusiv portofelul electronic din această perspectivă. Spre comparație, costul mediu la utilizarea serviciilor de transfer în numerar a fost de 6,9 la sută (The World Bank Group, 2024).

Costul serviciilor de transfer variază semnificativ în funcție de regiunea din care banii sunt expediați. În trimestrul II 2024, toate regiunile au înregistrat o creștere în costuri medii totale. Africa Subsahariană a cunoscut cea mai mare creștere: de la 7,7 la sută la 8,4 la sută. În restul regiunilor, costul variază în următorul mod: de Asia de Sud - 5,5 la sută, Asia de Est și Pacific - 6,2 la sută, Orientul Mijlociu și Africa de Nord - 6,2 la sută, America Latină și Caraibe - 6,0 la sută, Europa și Asia Centrală - 7,4 la sută. Prin urmare, prin așa numitul obiectiv „5x5” Agenda 2030 și-a propus reducerea costului total al transferurilor cu 5 puncte procentuale în decursul a 5 ani de la adoptare (The World Bank Group, 2024).

Specificul remitențelor constă în faptul că aceste fluxuri sunt private, iar în realitate, statul dispune rareori de instrumente capabile să influențeze modalitatea de utilizare a acestora. Conform datelor furnizate de Banca Mondială, ONU, FMI, IFAD, în anul 2019, la nivel internațional - 75 la sută dintre remitențe au fost orientate spre consum. Migrația populației și ulterior, expedierea mijloacelor bănești către țările de origine constituie în sine un răspuns la sărăcie, iar faptul că remitențele sunt orientate în mare parte spre consum, este un fenomen normal – remitențele finanțează satisfacerea unor cerințe de bază. Doar 25 la sută din volumul de remitențe recepționat este utilizat pentru economii și investiții în active și activități generatoare de venituri (Anghelache, 2016; Committee on migration issues, 2018; UN, 2019; IFAD, 2022; Kpodar & Imam, 2022).

Totuși, crearea unor condiții favorabile atragerii fluxurilor financiare ale membrilor diasporei prin reducerea costurilor de transfer aduce multiple avantaje economice atât pentru diasporă, cât și pentru țările de origine implicate, creând premise pentru explorarea de noi oportunități productive. Printre principalele beneficii regăsim:

1. Majorarea veniturilor pentru familiile din diaspora. Odată cu reducerea costurilor de transfer, membrii diasporei pot economisi sume semnificative la efectuarea transferurilor, iar acest fapt contribuie ca mai mulți bani să ajungă efectiv în țările de origine (a se vedea calculele autorului din tabelul 1).

2. Consolidarea suportului financiar pentru familiile din țările de origine. Datorită costurilor mai mici, membrii diasporei au disponibilitatea de a-și spori sprijinul financiar pentru familiile lor din țările de origine expedind fie mai mulți bani, fie mai frecvent. În întreaga lume se estimează că aproximativ 800 mil. oameni depind de recepționarea remitențelor în diferită măsură, iar o potențială scădere a volumului de remitențe ar expune aceste persoane riscului de a-și pierde sursele primare de venit (European Migration Network, 2020). În condițiile în care în Republica Moldova, conform OIM peste 237 de mii de familii recepționează bani de la rudele care lucrează în străinătate, aproape jumătate dintre acestea depind în totalitate de aceste surse financiare, iar 30 la sută dintre cele din zonele rurale ar scădea sub pragul sărăciei dacă nu le-ar primi (UNDP, 2020).

3. Creșterea nivelului de trai al beneficiarilor din țările de origine și reducerea sărăciei. Recepționarea unor sume mai mari de bani datorită reducerii costurilor de transfer, poate contribui la îmbunătățirea nivelului de trai al beneficiarilor prin acoperirea unor nevoi esențiale de consum, educație, sănătate ș.a. asigurând depășirea pragului de sărăcie. Studiile în domeniu indică faptul că o creștere cu 10 la sută a ponderii remitențelor în PIB-ul unei țări duce, în medie, la o scădere de la 1,6 la 3,5 la sută a ponderii persoanelor aflate în sărăcie (Committee on migration issues, 2018). Conform Strategiei Naționale „Diaspora 2025” (2016), tendințele ce țin de creșterea economică în Republica Moldova și reducerea sărăciei sunt strâns corelate cu fluxul de remitențe și consumul generat de acestea. În anii 2006-2021 rata sărăciei absolute în țară a scăzut de la 30,2 la sută până la 24,5 la sută, adică cu 5,7 puncte procentuale (Strategia Națională „Diaspora 2025”, 2016; BNS, 2020).

4. Oficializarea fluxurilor financiare ale diasporei. Experiența internațională sugerează că primul pas al țărilor de origine ce tind să valorifice potențialul diasporei prin transformarea remitențelor în investiții, trebuie să fie oficializarea transferurilor respective. Reducerea costurilor încurajează expedierea formală a transferurilor financiare în defavoarea metodelor informale care sunt mai costisitoare și mai vulnerabile din perspectiva riscurilor de fraudă. Acest lucru contribuie nu doar la creșterea atractivității noilor soluții digitale de transfer și la dezvoltarea sectorului financiar în țările de origine, dar și la sporirea încrederii populației în sistemul financiar, la menținerea transparenței trasabilității fondurilor, reducerea economiei informale și acumularea unor venituri suplimentare în bugetul statului. În cazul Republicii Moldova, conform opiniei A. Akhalkatsi, fost manager al Băncii Mondiale pentru Moldova, reducerea costurilor de tranzacție asociată cu sporirea nivelului de alfabetizare financiară a beneficiarilor de remitențe și adoptarea soluțiilor digitale de transfer de bani par să fie cele mai eficiente metode de a încuraja expedierea formală a remitențelor (UNDP, 2020).

5. Implicarea diasporei în dezvoltarea locală. Menținerea conexiunilor între membrii diasporei și localitățile lor de baștină încurajează implicarea acestora în procesul de dezvoltare locală (servicii sociale, aprovizionarea cu apă, educație, sănătate etc.). Costurile reduse pot favoriza atragerea fondurilor din diaspora în contextul susținerii dezvoltării locale, în special în zonele mai puțin dezvoltate. De exemplu, proiectul *Migrație și Dezvoltare Locală* lansat de PNUD Moldova în anul 2015 a fost implementat în parteneriat cu Guvernul Republicii Moldova, autoritățile publice locale, organizațiile nonguvernamentale locale, populația, inclusiv migranții originari din comunitățile-țintă. În rezultatul derulării primei etape a proiectului (2015-2018), cu implicarea a aproximativ 40 mii migranți, 300 mii locuitori din 38 localități din Republica Moldova au beneficiat de finanțare în valoare de 2,5 mil. USD pentru derularea a 55 de proiecte diverse. Alte 101 localități din țară au inițiat ulterior replicarea acestui model de gestiune a beneficiilor migrației. Cea de-a II-a etapă a proiectului (2019-2022) s-a derulat cu un buget planificat de 6,6 mil. USD, destinat pentru 35 de localități beneficiare din țară (UNDP, 2022; Măciucă, 2019).

6. Atragerea investițiilor străine directe și inițierea afacerilor locale. În cazul în care costurile de transfer către o anumită țară se reduc, acestea devin mai atractive pentru investitori străini, sporind astfel potențialul de investiții. Diaspora poate facilita investițiile în țara de origine în special în cazul în care alți investitori nu sunt familiarizați cu oportunitățile de afaceri din respectiva țară. De exemplu, diaspora chineză a contribuit cu 70 la sută din volumul total al ISD ale Chinei în perioada

1985 – 2000 (Constant & Zimmermann, 2016). Totodată, prin reducerea costurilor de transfer a mijloacelor bănești, sunt încurajate deciziile membrilor diasporei de a investi în afaceri locale și de a contribui la dezvoltarea micilor întreprinderi în țara de origine. Experiența internațională menționează că în Guatemala, aproximativ o treime din remitențe sunt folosite pentru demararea afacerilor mici sau pentru construcția de case și sunt de asemenea utilizate ca surse cheie de finanțare pentru investițiile în agricultură sau pentru asigurarea riscurilor în noile întreprinderi agricole (Committee on migration issues, 2018). De asemenea, o analiză a peste 6000 de microîntreprinderi din 44 zone urbane din Mexic estimează că circa o cincime din capitalul investit în companiile noi-create din Mexic provine din remitențele venite din SUA, iar circa jumătate din emigranții turci reveniți din Germania își lansează propriile afaceri în decurs de patru ani de la revenirea în patrie, în baza economiilor făcute în străinătate (Chirvas, 2015; Gallina, 2010).

7. Diversificarea surselor de finanțare pentru țările de origine. De obicei, statele în curs de dezvoltare sunt limitate în sursele lor externe de fonduri, iar multe țări au recurs la securitizarea fluxurilor de remitențe în vederea obținerii de finanțare externă. Securitizarea reprezintă o modalitate de finanțare a investițiilor publice, având în vedere că remitențele expediate de cei din diaspora reprezintă sume pe care instituțiile financiare le pot oferi pentru garantarea accesului la capital suplimentar. Conform unui studiu prezentat încă în anul 2012, țările în curs de dezvoltare ar putea emite valori mobiliare garantate de remitențe, cu o valoare cuprinsă între 10 la sută și 20 la sută din sumele recepționate anual, în funcție de nivelul de supradimensionarea necesară pentru astfel de operațiuni, iar experiența țărilor precum Brazilia, Egipt, El Salvador, Guatemala, Jamaica, Kazahstan, Liban, Mexic, Peru și Turcia care au utilizat deja securitizarea remiterilor, au obținut, începând cu anul 2000, finanțare internațională de peste 15 mld. USD, pe un termen mediu de la 5 până la 15 ani (Agunias & Newland, 2012).

Un instrument mai special care oferă posibilitatea emigranților să contribuie la dezvoltarea țării de origine a acestora sunt obligațiunile emise pentru diasporă (Diaspora Bonds). Acestea sunt emise și plasate în circulație în țările unde activează emigranții, iar banii obținuți din urma procurării acestor instrumente financiare sunt utilizați strict pentru finanțarea programelor investiționale în țara sau comunitatea de origine a emigranților. Acest instrument financiar este utilizat cu succes în Israel, unde statul a emis obligațiuni pentru diaspora din toată lumea, fapt ce a permis emigranților israelieni să mențină legătura cu țara de origine. Experiențe în emiterea obligațiunilor pentru diasporă au și unele țări mai puțin dezvoltate, inclusiv Etiopia, Nigeria și India (Chirvas, 2015).

8. Contribuirea la creșterea economică în țările de origine. Reducerea costului remitențelor până la obiectivul de 3 la sută al Agendei 2030, ar stimula transferurile din diasporă către țările în curs de dezvoltare pentru a finanța dezvoltarea. Având în vedere dependența ridicată a PIB-ului unor țări de volumul de remitențe, studiile în domeniu menționează de exemplu, că fiecare punct procentual de reducere a costului de transfer este egal cu o contribuție de aproximativ 0,25 la sută la PIB-ul Kârgâzstanului și Tadjikistanului – o valoare substanțială în cazul strategiilor de dezvoltare pe termen lung (Podolski, 2020).

Un studiu realizat în anul 2021 de Institutul pentru Politici și Reforme Europene din Republica Moldova în baza calculelor bazate pe un model autoregresiv vectorial care utilizează datele Băncii Mondiale, unde a) *creșterea anuală a PIB-ului per capita*; b) *consumul final al gospodăriilor per PIB*, c) *investițiile străine direct per PIB*, d) *soldul balanței de plăți per PIB* și e) *remitențe per PIB* din perioada anilor 2000-2019, estimează că remitențele în valoare de un punct procentual în PIB ar fi generat o creștere a PIB-ului per capita de 0.19 p.p. Prin urmare, PIB-ul per capita în Republica Moldova ar fi fost cu 29 la sută mai mic în anul 2019, dacă economia nu ar fi primit remitențe în intervalul de timp menționat (Vicol & Groza, 2021).

9. Dezvoltarea proiectelor de infrastructură. Odată cu reducerea costurilor de transfer, potențialul economic al diasporei poate fi valorificat inclusiv prin mobilizarea de capital pentru proiecte majore de infrastructură în țările de origine. Prin emiterea începând cu anul 1951 a obligațiunilor

pentru diaspora, Israelul a reușit între timp să atragă mai mult de 26 mld. USD, bani folosiți la îmbunătățirea infrastructurii, precum și în telecomunicații, energie, transporturi și resurse de apă. India, pe de altă parte, a emis obligațiuni pentru diasporă doar de trei ori (ca finanțare de urgență), iar prin intermediul acestora a reușit să acumuleze peste 35 mld. USD. La începutul anilor 2000, Etiopia a utilizat obligațiunile diasporei pentru a finanța proiecte de centrale electrice. De exemplu, la construcția Marelui Baraj al Renașterii Etiopiene, Etiopia a vândut obligațiuni atât diasporei, cât și populației de pe teritoriul țării. Contribuția diasporei a constituit 435 mil. USD sau echivalentul a 1,3 la sută din PIB-ul țării. În iulie 2013, Nigeria a emis euroobligațiuni în valoare de 1 mld. USD pentru a finanța construcția unei centrale electrice. Dintre acestea, 300 mil. USD au reprezentat obligațiuni emise către diasporă (Constant & Zimmermann, 2016).

10. Sporirea incluziunii financiare a părților. Disponibilitatea diasporei de a utiliza mijloace mai accesibile și mai ieftine de transfer de bani încurajează orientarea spre accesarea diverselor servicii financiare. Conform unui studiu realizat pe un eșantion de 109 țări în perioada 1975–2007, Aggarwal et al. (2011) menționează că remitențele pot spori incluziunea financiară a familiilor migranților și sunt corelate pozitiv cu ponderea creditelor și depozitelor în PIB. Aceeași concluzie o regăsim și la C.A. Tu et al. (2019) care menționează că recepționarea unui volum mai mare de remitențe sporesc incluziunea financiară și dezvoltarea economică în țările cu venituri medii, în timp ce Sahay et al. (2020) documentează efectele pozitive ale plăților digitale asupra creșterii volumului de remitențe recepționat prin perceperea unor costuri de tranzacție mai scăzute și lichidități și solvabilitate mai mari. Prin urmare, instituțiile financiare sunt încurajate să stimuleze canalele accesibile de recepționare a remiterilor de bani și produse financiare care să permită ulterioara lor utilizare sau reinvestire.

În opinia autorului, reducerea costurilor de transfer poate genera încă multe alte efecte financiare și nefinanciare atât pentru diaspora, care beneficiază de economii la efectuarea transferurilor, cât și pentru țările de origine, care pot valorifica aceste oportunități susținând dezvoltarea economică și socială pe termen lung.

La nivel global, costul expedierii remitențelor în anul 2019 a fost de 30 de mld. USD sau 7 la sută din volumul total al remitențelor expediate (Bersch et al., 2021). Conform estimărilor Băncii Mondiale, menținerea costurilor remiterilor sub nivelul de 5 la sută, ar permite țărilor în curs de dezvoltare să recepționeze anual peste 16 mld. USD în plus, iar menținerea costurilor sub ținta de 3 la sută ar permite țărilor în curs de dezvoltare să recepționeze peste 20 mld. USD în plus (European Migration Network, 2020; IOM, 2014). De asemenea, în cazul în care se menține aceeași tendință, datele disponibile și estimările efectuate de ONU, menționează că în perioada 2015 și 2030 (intervalul de implementare a Agendei 2030), volumul total al remitențelor orientate către țările în curs de dezvoltare va depăși 8 500 mld. USD. Doar costurile de transfer al acestor mijloace ar depăși 595 mil. USD, bani care în condițiile reducerii costurilor, ar putea fi economisiți sau investiți - un aspect cheie al dezvoltării durabile (UN, 2019).

Cât de elastice sunt însă remitențele la modificările costurilor de transfer și care sunt factorii sau intervențiile politice care pot explica această elasticitate? Pentru a analiza elasticitatea fluxurilor de remitențe față de costurile de tranzacție, Fondul Monetar Internațional utilizează următorul model, estimat pe un eșantion de 71 de țări cu date cuprinse între anii 2011-2020:

$$\ln (Rem)_{c,t+h} = \sum_{i=1}^n \alpha_i \ln (Rem)_{c,t-i} + \sum_{i=1}^n \beta_i \ln (Cost)_{c,t-i} + \sum_{j=0}^h \delta_j \ln (Cost)_{c,t+j} + \theta_h X_{c,t} + v_t + u_c + \varepsilon_{c,t+h}$$

pentru $h=0, \dots, H$

unde:

- *Rem* este suma remitențelor exprimată în mil. USD primite de o țară *c* în trimestrul *t*;

(1)

• *Cost* reprezintă costul pentru un transfer în valoare de 200 USD exprimat ca o parte din acea sumă;

• *X* este un set de variabile de control care includ venitul per capita al țării beneficiare de remitențe și pe cel al țărilor expeditoare de remitențe pentru a surprinde nivelul de dezvoltare, rata de schimb USD/moneda locală și numărul de migranți care provin din țările beneficiare de remitențe;

• *v* este perioada de timp pentru fiecare trimestru, *u* este efectul specific țării și *ε* este termenul de eroare robust la heteroscedasticitate, autocorelație și dependență transversală;

• numărul de decalaje, *n*, este stabilit la 4 având în vedere frecvența trimestrială a datelor cu privire la remitențe, iar orizontul de prognoză, *h*, este stabilit la un interval de 5 luni.

Conform datelor obținute în baza modelului de estimare, o reducere de 10 la sută a costurilor de transfer, au ca rezultat o creștere cu 0,87 la sută a volumului remitențelor recepționat în primul trimestru după aplicarea modificării (ulterior efectul se estompează în timp) (Kpodar & Imam, 2022). Astfel, elasticitatea estimată este semnificativă din punct de vedere economic. Pentru a determina impactul reducerii costurilor asupra majorării volumului recepționat de remitențe la nivel internațional și în Republica Moldova, în baza metodologiei modelului dat, autorul a efectuat următoarele calcule, redate în tabelul 1:

Tabelul 1. Corelația dintre diminuarea costurilor de transfer și volumul de remitențe

N/o	Descrierea etapelor	La nivel internațional	Republica Moldova
Metoda I			
1.	Volumul remitențelor recepționate în anul 2023	822 mld. USD	1,9 mld. USD
2.	Costul mediu de transfer în 2023	6,4 %	6,0 %
3.	Obiectivul Agendei de Dezvoltare Durabilă 2030	3,0 %	3,0 %
4.	Diminuarea necesară a costului pentru atingerea obiectivului de 3%	50,3 %	50,0 %
5.	Multiplicarea cu coeficientul de elasticitate de 0,087	4,6 % (creșterea volumului de remitențe)	4,4 % (creșterea volumului de remitențe)
6.	Creșterea în valoare absolută	$822 * 4,6 \% = \mathbf{38,0 \text{ mld. USD}}$	$1,9 * 4,4 \% = \mathbf{0,083 \text{ mld. USD}}$
Metoda II			
1.	Diminuarea necesară a costului pentru atingerea obiectivului de 3%	$6,4 - 3,0 = 3,4$	$6,0 - 3,0 = 3,0$
2.	Creșterea în valoare absolută	$3,4 \% * 822 = \mathbf{27,9 \text{ mld. USD}}$	$3,0 \% * 1,9 = \mathbf{0,057 \text{ mld. USD}}$

Sursa: calculele autorului în baza (The World Bank Group, 2023a; Kpodar & Imam, 2022; UN, 2019; BNM, 2023; The World Bank Group, 2023b)

Sensibilitatea pe termen scurt al volumului de remiteri de bani la costurile de tranzacție este previzibilă, iar în concordanță cu curba clasică preț-cerere, cererea față de serviciile de remitere de bani scade pe măsură ce prețul crește și viceversa (metoda I). Totodată, în cadrul rapoartelor internaționale în domeniul, regăsim adesea trimiteri la o abordare contabilă (metoda II), care presupune că un dolar economisit de către migranți pe costurile de tranzacție are ca rezultat un dolar recepționat suplimentar de beneficiarii de remitențe, care ar putea fi orientat spre consum, economii sau investiții (UN, 2019; Kpodar & Imam, 2022). Comparând cele două metode de calcul, observăm în cazul metodei ce utilizează indicatorul de elasticitate o diferență de 10,0 mld. USD la nivel internațional și respectiv 26 mil. USD la nivel național, față de metoda contabilă de economisire prin diminuarea costurilor pentru migranți, ceea ce sugerează că odată cu diminuarea costurilor cu un anumit procent, diaspora are înclinația să expedieze mai mult în țările de origine decât economiile în valoare absolută obținute prin reducerea dată a costurilor de remitere.

Prin urmare, conform modelului propus, în cazul în care în anul 2023, costul mediu al serviciilor de transfer la nivel global ar fi fost cel puțin la nivelul țintei de 3 la sută a Agendei 2030, țările de origine ar fi recepționat un volum de remitențe cu 38 mld. USD mai mare decât cel actual, iar Republica Moldova, ar fi beneficiat de 83 mil. USD în plus.

Ținem totuși să menționăm două observații referitor la calculele efectuate:

i) elasticitatea volumului de remitențe la costurile de tranzacție ar fi mai mare în țările cu costuri ridicate față de țările cu costuri mai reduse (a se vedea ușoara diferență între creșterea volumului de remitențe cu 4,6 la sută la nivel internațional și 4,4 la sută în Republica Moldova rezultat dintr-o diferență mai mică a costului efectiv față de ținta de 3 la sută), ceea ce se explică prin faptul că elasticitatea în sine este o funcție a nivelului costului tranzacției;

ii) migranții care se confruntă cu costuri de tranzacție mai mari au tendința de a remite mai puțin, însă acest efect este mai puțin pronunțat în cazul migranților calificați și a celor bancarizați. Or, raportând acest aspect la nivel internațional, deducem că în țările cu un nivel mai înalt de educație financiară a populației, remitențele ar fi mai puțin sensibile la costurile de tranzacție decât în țările cu un nivel scăzut de educație (Kpodar & Imam, 2022).

CONCLUZII/ RECOMANDĂRI

Având în vedere spectrul complex și multidisciplinar de opțiuni prin intermediul cărora poate fi valorificat potențialul uman, intelectual și creativ al diasporei, considerăm totuși că din perspectiva contribuției la dezvoltarea economică a statelor de origine, remitențele rămân cea mai evidentă și măsurabilă legătură între diasporă și dezvoltare. Totodată, autorul ține să evidențieze că remitențele nu reprezintă principalul flux economic ce generează rezultate economice sporite în țările beneficiare, însă constituie o sursă stabilă, rezilientă și diversificată de finanțare a dezvoltării, care de regulă nu atrage obligații ulterioare pentru beneficiar și care nu doar diminuează penuria economiilor în curs de dezvoltare, dar creează o bază importantă de acumulare de capital.

Cu toate că expedierea remitențelor constituie în mare parte o decizie individuală, se dovedește totuși că ajustarea unor condiționalități dispune de capacitatea de influențare a acestei decizii, iar așa precum a fost exemplificat în analiza realizată supra, odată cu reducerea costurilor de transfer, membrii diasporei nu doar că transferă economiile de cost către comunitățile de origine, dar sunt dispuși să remită și mai mult decât o făceau înainte.

Cu toate că necesitatea reducerii costurilor de transfer a fost prioritizată la nivel internațional odată cu adoptarea în anul 2015 a Agendei 2030 de Dezvoltare Durabilă, devenind astfel un instrument strategic de realizare a ODD, costul mediu total a scăzut în acest interval doar cu un singur punct procentual.

Prin urmare, reieșind din angajamentele care derivă din aderarea la Declarația Summit-ului privind Dezvoltarea Durabilă, considerăm imperios ca guvernele statelor implicate în circulația fluxului internațional de remitențe (inclusiv Guvernul Republicii Moldova) să își alinieze procesele interne și să își mobilizeze în continuare eforturile în vederea atingerii acestor angajamente prin definirea unei viziuni pe termen lung pentru dezvoltarea durabilă și incluzivă. Or, succesul inițiativelor de valorificare a potențialului diasporei în dezvoltarea economică a țărilor de origine derivă doar din capacitatea acestor state de a interveni prin modalități creative și eficiente, adaptate pe specificul unei populații eterogene și dispersate.

REFERINȚE:

1. Aggarwal, R., Demircuc-Kunt, A., & Martinez-Peria, M. (2011). Do Remittances Promote Financial Development? *Journal of Development Economics*, 96(2), 255–264. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0304387810001161>
2. Agunias, D. R., & Newland, K. (2012). *Comment associer les diasporas au developpement*. Geneve: OIM
3. Anghelache, C. (2016). Remitențele migranților – o sursă importantă și stabilă de fonduri externe, în dezvoltarea economică a unei țări. *Revista Română de Statistică*, 12, 79-85.

4. Banca Națională a Moldovei. (2025). *Anuarul statistic "Conturile internaționale ale Republicii Moldova" 2023*. <https://www.bnm.md/ro/content/anuarul-statistic-conturile-internationale-ale-republicii-moldova-2023>
5. Bersch, J., Cleavy, J.F., Muhammad, N., Ruiz, E.P., & Yakshilikov, Y. (2021). Fintech Potential for Remittance Transfers: A Central America Perspective. *International Monetary Fund*, 175, 5-52. <https://www.elibrary.imf.org/view/journals/001/2021/175/article-A001-en.xml>
6. Biroul Național de Statistică. (2020). *Nivelul sărăciei în Republica Moldova în anul 2019*. https://statistica.gov.md/ro/nivelul-saraciei-in-republica-moldova-in-anul-2019-9442_49902.html
7. Chirvas, C. (2015). Ways to attract diaspora into investment projects implemented in the Republic of Moldova. *Competitivitatea și inovarea în economia cunoașterii, Conferința științifică internațională: 25-26 sept. 2015*. Chișinău: Academia de Studii Economice din Moldova, pp. 26-30.
8. Constant, A.F., & Zimmermann, K.F. (2016). *Diaspora economics: New perspectives*. Maastricht: Economic and social Research Institute on Innovation and Technology.
9. European Migration Network. (2020). *The impact of Covid-19 on remittances in EU and OECD countries*. Brussels.
10. Gallina, A. (2006). *The impact of international migration on the economic development of countries in the mediterranean basin*. Beirut: United Nations.
11. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 200 din 26.02.2016 privind aprobarea Strategiei naționale „Diaspora-2025”. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 49-54/art. nr. 230.
12. IFAD. (2022). *12 reasons why remittances are important*. <https://www.ifad.org/en/web/latest/-/12-reasons-why-remittances-are-important>
13. International Organization for Migration. (2014). *Lowering the costs of migration-remittance transfer and recruitment costs. Standing Committee on Programmes and Finance*. https://www.iom.int/sites/g/files/tmzbd1486/files/2019-01/S-15-4_0.pdf
14. International Organization for Migration. (2018). *Migration and the 2030 Agenda*. Geneva.
15. International Organization for Migration. (2024). *World Migration Report 2024*. <https://worldmigrationreport.iom.int/>
16. Kpodar, K., & Imam, P.A. (2022). *How Do Transaction Costs Influence Remittances?*. International Monetary Fund.
17. Măciucă, O. (2019). *Implicarea diasporei în dezvoltarea locală: Ghid operațional bazat pe experiența Republicii Moldova*. Chișinău: PNUD Moldova.
18. Media Campaign. (2018). *Migrants count in the Americas*. Committee on migration issues.
19. Podolski, M. (2020). *Trade, Investment and Innovation*. Bangkok: United Nations.
20. Sahay, R. et. al. (2020). The Promise of Fintech: Financial Inclusion in the Post COVID-19 Era. *International Monetary Fund*, 20(09), 4-83. <https://www.imf.org/en/Publications/Departmental-Papers-Policy-Papers/Issues/2020/06/29/The-Promise-of-Fintech-Financial-Inclusion-in-the-Post-COVID-19-Era-48623>
21. The World Bank Group. (2023a). *Data*. <https://data.worldbank.org/indicator/>
22. The World Bank Group. (2023b). *Remittance Prices Worldwide Quarterly*. Washington DC, 32 p. https://remittance-prices.worldbank.org/sites/default/files/rpw_main_report_and_annex_q423_final.pdf
23. The World Bank Group. (2024). *Remittance Prices Worldwide Quarterly*. Washington DC. https://remittance-prices.worldbank.org/sites/default/files/rpw_main_report_and_annex_q224.pdf
24. Tu, C.A. et.al. (2019). *Remittance Inflows, Financial Inclusion, and Economic Development: An Empirical Analysis of the World Sample*. Tokyo: Asian Development Bank Institute.
25. UNDP. (2020). *What is the impact of COVID-19 on remittances in Republic of Moldova?*. <https://www.undp.org/moldova/news/what-impact-covid-19-remittances-republic-moldova>
26. UNDP. (2022). *Migrație și dezvoltare locală (etapa 2)*. <https://www.undp.org/ro/moldova/projects/finalizat-migratie-si-dezvoltare-locala-etapa-2>
27. United Nations. (2019). *Remittances matter: 8 facts you don't know about the money migrants send back home*. <https://www.un.org/development/desa/en/news/population/remittances-matter.html>
28. Vicol, D., & Groza, I. (2021). *Diaspora poate contribui la dezvoltarea durabilă a Republicii Moldova*. Institutul pentru Politici și Reforme Europene. <https://ipre.md/2021/07/07/diaspora-poate-contribui-la-dezvoltarea-durabila-a-republicii-moldova-comentariu-de-dumitru-vicol-si-iulian-groza-ipn-md/>

Coordonator științific: DODU-GUGEA Larisa, dr., conf. univ.,
ORCID 0000-0003-4677-7053

Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați, România,
Galați, str. Domnească nr. 47, <https://ugal.ro/>
e-mail: dodu-gugea.larisa@ase.md

Bun de tipar 15.08.2025
Coli editoriale 28,70. Coli de autor 28,68. Coli de tipar 45,15.
Comanda nr. 41.

Serviciul Editorial-Poligrafic
al Academiei de Studii Economice din Moldova
Chișinău, MD-2005, str. Bănulescu-Bodoni 59.
Tel.: 022-402-910
www.ase.md